

ОРДИХАНЕ ЩӘЛИЛ

СТРАНЕ
ЗАРГОТЬНА КӖРДАЙӘ
ТАРИQИЕ

Institut de la Sorbonne

Institut kurde de Paris

k. G. 244

Ordixanê Celîl
Sthanê zanogîna kurdanê
tarîgîyê (çavê hîstorîkî
di folklorê kurdî)
Erivan, 1975

Çet. 89K3
en loma ke kurdan çavîlligî

Bona bîranînê
Pêşniyê biraê heja -
Kendal Nezan
dixim.

Ordixanê Celîl

28.V.1975

Leningrad

Institut kurde de Paris

LIV. KC. 244
27/05/2017
7-10 CEL STR

ОРДИХАНЕ ЩӘЛИЛ

СТРАНЕ

ЗАРГОТЬНА КӖРДАЙӘ

ТАРИҚИЕ

Сәдсалиһа

XIX—XX

INSTITUT KURDE DE PARIS

ENTRÉE N° 352

Нәширәтә „Һайәстан“

Эрерван

1975

С (курд.)

О—65

О 70304 (3056) 203, 74 «8»
701 (01) 74

Institut kurde de Paris

СТРАНЕ ЗАРГОТЬНА К'ОРДАЙӘ Т'АРИҚИЕ

1

Р'оһълата Незик у Орт'ода к'орд шьмә'тәкә қәдими-йә. Т'ариқа пешдаһатъна җе дьчә дьгһнижә т'ариқа пешдаһатъна җан мьләта у қәбила, йе ко дө-се һ'әзар сал бәре сәр т'оп'раха К'ордыстане жинә.

Һнә олмдар к'орда һ'әсаб дькһн пәйһатийе җан кордуха, йек қөр'на IV бәри миладие р'йа әскәре һор'ома гьртһи у җанар'а шәр'әки гьран дани¹. Һнәкә манн һатһнә сәр җе фькре, җәки т'ариқа пешдаһатъна к'орда дьчә дьгһнижә мидийә². Һнәкә дьне жи пешдаһатъна к'орда халдава гьредьдһн³.

Чаҗа жи һәбә, бешьк, бефьтйа, т'ариқа пешдаһатъна к'орда жь к'урайа қөр'на те у кьрһна шьмә'та к'орда дәрәща пешдачуһна т'ариқа култура шьмә'те Р'оһлата Незик у Орт'ода гәләки бәрбч'ә'вә⁴.

---

¹ Н. Я. Марр, Еще о слове «Челеби», Записки Восточного отделения императорского Русского археологического общества, СПб., 1911, т. XX, вып. 1—2, стр. 123.

² В. Ф. Минорский, Курды, Петроград, 1915, стр. 3; А. Худабашев, Обзорение Армении в географическом и литературном отношениях, СПб., 1859, стр. 66, 67 и сл.

³ П. И. Лерх, Исследование об иранских курдах и их предках северных халдеях, кн. I, СПб., 1856.

⁴ Н. Я. Марр, Ук. соч.

Н. Г. Чернишевски мьқаләкә хвәйә дәрһәқа стране шьмә'те ньвисида фькрәкә ва пешда дьк'шинә, вьр к'өк шьмә'т нәр'азн буйә, бәрхвә к'әтнийә, шаиш буйә, вьра т'ьме поэзииа шьмә'тейә бәдәш у дәвләмәнд хөльдийә'.

Избатийа ван гьльа зарготьна шьмә'та к'өрдайә.

Бньят'а зарготьна к'өрда әш ә'мьре шьмә'тейә, т'а-рица вейә. Бона р'аст леньһер'андьн у фә'мкьрьна сәр-һатийа пешдаһатьна к'өрда, бегьли, беготьн бәре ә'шльн әм гәрә бәре хвә бьдьянә бәрбь зарготьна шьмә'те, чьмки зарготьн бәрета шьмә'тер'а мәшнайә.

Зарготьн әш һәбуна у дәвләмәндтйа шьмә'та мәйә, йя к'ө шьмә'тер'а хөльдийә, нава шьмә'теда шах вәдайә, зар бь зар бәла буйә у бал we жи бь һ'әзар р'әнги, һ'әзар авази ч'ьрусийә у һ'әта р'ожа проин жи шәвқ вәдьдә.

Зарготьн шьмә'та мәр'а дьжи, әш нәйнька р'абун-р'уньштаньна, фә'мдарйа у филасофйа вейә, нәйнька хвәстьна у аманша шьмә'та хәбатк'аранә, қәй бежи әш нәйнька ә'мьржийна зуда б'өһөрийә, к'ө дьһа паш-да вәнагәр'ә у нашәк'лә.

Зарготьна к'өрда хьзна бәдәшатйа зьминә, хьзна хә-бәранә, әш чь к'ө шьмә'те нава сал у зәманада ә'фьран-дийә, һ'әлкьрийә, шьмшаткьрийә, кьрийә хвәр'а ч'ьра.

Ә'йанә, гәләк р'оһьлатзан, ньвиск'ар у р'ешне ә'йан һена хвәда бь зарготьна к'өрдава манә һ'әйр-һ'ьж-мәк'ар, қимәтәки бьльнд данә зарготьна шьмә'та мә, қимәтәки өса, вәки һежайә дәрһәқа we йәкеда ша-рәке жи бе готьне.

Проф. Николай Мар' хәбатәкә хвәйә бь сәрньви-сара "Диса дәрһәқа хәбәра "Челеби,-да дьньвисә, вәки жь р'ешна у өлмдара гәләка қимәте гьран данә стране

---

¹ Н. Г. Чернышевский, Песни разных народов. Соб. соч., т. 2, М., 1942, стр. 297.

шьмэ'та к'орда, чьмки әу мерхасийа у ә'гит'ийа т'арига, шьмэ'тева гьреданнә.

— Ле к'отасийа нивәка сәдсалийа дәрбаз бун, һ'имдаре ә'дәбийәта әрмәнайнә т'әзә Хачатур Абовйан бь дит'ийа к'әи бьч'укт'ийа хвәда К'анак'ер'е у һена гә-р'а хвә дорбәре гола Севане, Ереване, ч'иае Арарате, п'ашатийа Базиде у Мәк'әе бал к'орда дитьбу, һа тә сәр ве фькьре, вәки поэзийа шьмэ'та к'ордайә мьлә-тийе гәләки пешда чуйә у гьһишт'ийә һеланед бьльнд, вәки һәр к'ордәк, һәр к'әлфәтәкә к'орд бь р'әһ' у шан шанрә¹.

Нәк т'әне Х. Абовйан, ле өса жи гәләк вәк'иле мәдәнийәта шьмэ'та әрмәнайнә бәрбч'ә'в дәрәща зар-готьяна к'ордада сәр ве фькре бунә.

Класике ә'дәбийәта әрмәна Р'аффи, һәнһер'и лә ве йәке, вәки һена хвәда әи мәрәме шәр'к'арийа шьмэ'та к'орда р'аст қимәт нәкьр, лә дәрһәқа поэзия ве шьмэ'теда һатә сәр ве фькре, вәки ч'ә'вканийа поэзия к'ордайә мьләгнә, әу бь хвә ә'мьрә, жиһина вейә, вәки р'әһ' у хәйсәте ве поэзияе хут миһна р'әһ' у хәйсәте шьмэ'та к'орданә². Раффи һьвисә, вәки стране меранийе әу нәйһька р'әһ'е шьмэ'тейә мерхасә. Бь го-тьяна иһ әу страна дьлшәватьн, т'әвә бь агьр, алав у бь р'әһ' мераннә³.

Раффи дит, вәки шьмэ'т т'ө қәвмандьн бирнакә. Әу нәк т'әне дәрһәқа мере мерхасда страна дьсәври-нә, лә әу страна дьсәвринә өса жи дәрһәқа мере гьрсонәкда, йек мәйдана шер', дьһельн у дьр'әвьн, йане жи хвә қәлч'-мөлч'ада вәдшьерьн. Раффи дьһьвисә, вәки р'әжтьра дьне к'әлфәт дәрһәқа кьрьне ван мере гьрсонәкда страна дьсәвриньн у ван дьк'әнһн⁴.

1. Ы. Արմաշ, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. VIII, Երևան, 1958, էջ 357.

2 Раффи. Искры, М., 1949, стр. 103.

3 Там же.

4 Там же.

Р'едакторе бэрэвока “Эминйан азгагракан жог'овасу,,-е професор Григор Халатйанс сала 1904-а пеш-хэбэра бона шьлда бэрэвокейэ пенща нъвисида (эва шьлда бь т'эмами п'ешк'еши зарготьна к'орда кьрийэ), дьдэ к'вше, вэки стране к'орда п'ае п'ьр' жь э'мьр хьл-даинэ у чава нэйнька э'рф-э'дэте, р'абун-р'уньштаньна у н'эбандьна шьмэ'те, эв стран-сэрпати ланги гөһда-риенэ'.

Зарготьна к'орда дэвлэмэндэ, эв п'ьр'шур'э у п'ьр' жанрэ. We дэвлэмэндиеда стране т'аричие бэрбь-ч'э'вьн, нава шьмэ'теда эв гэлэк э'йан у бэлабуинэ. К'орде шьмалэ у р'оавае жер'а дьвежьн “стране мера-нийе,, “стране сийара,, “стране шэр'а,, ле к'орде ба-көр'е стране өсар'а дьвежьн “лаук,,.

Шьмэ'т гэлэки н'эз жь стране сийара дькэ. К'ө жи нэвэ, сэре ч'ие бэ, дэште бэ, дэ'ватэ бэ, шайе бэ, шине бэ, р'эв у бэзе бэ, несирие бэ, шьмэ'т кө т'опи сэрпэв бу, дэнгбежэк э'сэ we нав ванда нэбэ, дэнгбеж кө п'эйда бу, эве дэсте хвэ бьбэ бэрбь п'элэгөһе хвэ у стране ме-ранне бежэ.

Өлмдаре урьсайн э'йан Петр Лерх пэй чуйнна хвэ бал к'орде дилгьрти' пашвэхтие нъвиси, вэки к'өрд нэр эвар бэрэвдьбун шики у чахе гь т'опи сэр нэв дь-бун, дэнгбеж к'ефа нэзьяра бь стране валет хвэши дькьр. П. Лерх дьнъвиси, вэки к'орда бь вэлете

1. Հմիկեան Ազգագրական ժողովածու, 5. Ե, Մոսկուս—Վաղարշա-պատ, 1904, էջ VI:

1. П. И. Лерх сала 1857-а бь қьрара Академийа Императо-рийэ өлма мәнөкева чубу шөһөре Р'өславле (қэза Смоленске) бал к'орде, кө сала 1853-1854-а, нэна шэр'е ор'та Ур'ьсете у Р'өме дил к'этьбув. Эв н'имли к'орде Мәрдине, Шьзире, Гөкарне, Дер-сьме, Муше, Диарбөк'ьре Урфае, Бирешике, Харпуге, Әрзьру-ме, Малат'иае, Мадене, Арабкире бун, у бь дө зарава—көрман-ци у заза хэбэр дьдан. Нава мәннивөке П. Лерх нэк т'эне һпни зьмане к'өрдн бу, ле эви өса жи һьнэ қьнйате зарготьна шь-мэ'те нъвсин. Р'өславле эв натэ сэр we фькре, вэки өлмдар у р'өвийа вэлете дэрэкэ чь гьлие п'ак дэрпөқа к'ордада у мө-дөнийэта веда готьнэ, р'астэ.

хвэ к'обар дьбун, шэр'е хвэва фьр'нах дьбун, ч'э-
ве ван т'эжэ несър дьбу, чахе вэлат дьк'этэ бира
ван. Шарэке к'ордэки дэнгбеж к'ылам П. Лерхр'а
стра, стра у к'ьрп дэнге хвэ бьр'и, Лерх же пьрси, чьма
эви дэнге хвэ бьр'и? Дэнгбеж го: "Дьле мьн дьшэштэ.."

Дьле дэнгбеж хэрибйеда дьшэшти чахе К'ордьстан
дьк'этэ буре, чахе эви дэрһэда шэр'е мьрабьли зордэс-
тйа у бьндэстйа Р'оме данн бир. Дьле ви дьшэшти, ча-
хе эви мала хвэ, вэлате хвэ дани бир. П. Лерх мэ-
һэк, мэһнивэке ма бал к'орда, нава вэдэки кьнда
эви р'аст т'эг'мин кьр, вэки стране меранийе п'эе
п'ьр' дэрһэда шэр'аданьн, шэр'е мьрабьли солт'ане Р'о-
ме, дэрһэда хвэ хвэйкьрыне у нэбьндэстданьн, дэрһэда
шэр'е өса, вэки шарна к'өлфэт жи т'эви мера ч'эк һьл-
дан бэре хвэ данэ мэйдана шер'.

Заниарэки Р'оһьлате Блау, чахе дэрһэда зарготьна
к'ордада гьли дькэ, дьдэ к'эвше, вэки к'орд гэлэ һ'эз
жь стране меранийе дькьн, йек дэрһэда шер'да гьли
дькьн. Бь готьна ви, стране меранийе нэк т'эне вэхте
баркьрыне у к'очэрине тено стране, ле дэнгбеже арана
эвар-эвар шьмэте дора хвэ дьшьвиньн у стране дэр-
һэда мерхас у э'гитед бэре дьстырен.

Чава мь дэзэки пешда гот: зарготьна к'орда эв
э'мьре шьмэтейэ, т'арица шейэ. У эв т'ариц, эв сэр-
пешатийа шьмэте минна нэйнькэке стране т'арициеда,
стране мераннеда хатийэ ханекьрыне.

Пешник'аре пролетариате В. И. Ленин гэлэ шара,
чахе қимэте зарготьна шьмэ'та ур'ьса дьда к'эвше, эв
гөһдарикэ мэхсус дьда сэр стране шинейэ эскэриэ,
йек кө Барсов нивэка қөр'на XIX-а бэрэвкьрыбу. В. И.
Ленин дьго: "Чь тыштнэ п'ьр' қимэтын, чь то қьнйате
гьранбьһанэ дэрһэда шьзатийа эскэр, йе кө сар да-
ни сэре шьмэ'те, илаһи Николайе I. Эв шьза чьда
р'аст ч'ир'ок у стране шьмэ'теда хатийэ к'эвше'.

Эв қимәте һани бълнд, кӧ В. И. Ленин дайә стране, щьмә'та ур'ьсайә т'ариқиә, әв бь т'әмами әм дькарьн бежьн ӧса жи дәрһәқа стране щьмә'та к'ӧрдгайә мераниеда.

Бь готьна ақьлбәндәки франс Пол Лафарг, стране кӧ жь дәве щьмә'те дьхӧлхӧлә, минани кӧллика сәр даре фек'йа дьбьшкьвә, қимәтәки вен т'ариқиәйә п'ър мәзьн һәйә. Әгәр қьһйәте т'ариқиәйә майһи т'ӧнәбьн, бь ван странва мәрьв дькарә р'абун-р'уныштандьна, һ'әбандьна, бир у баварийа we к'ома бенав у нишан бьдә вәсәкьнандьне, дәрһәқа к'ижанеда т'ариқиәввис у хроникнора кем фькьринә.

Бефьт'йа, бь ви тәһәри зарготьна щьмә'та к'ӧрда те қимәткьрьне у пивандьне.

Х. Абов'йан бь зарготьна к'ӧрдава һ'әйр-һ'әжмәк'ар са-да 1846-а дьньвисси, вәки р'асти жи ә'франдьне ван трубадуре Аснаейә поэтик (гыли дәрәһқа зарготьна к'ӧрданә—О. Щ.) ланқи гӧһдаренә у хвәши критике һәрә бәрк' тен, ле т'ӧ кәси һе әв бәрәв нәкьрийә, нә ньвиссийә у чава р'апсодийакә зарготьна щьмә'те сал бь сал те биркьрьне. Х. Абов'йан п'ак фә'мдькьр, вәки қьһйәте зарготьне ч'ә'вканикә беқьсурә бона ван ӧлмдара, йек пьрса ә'рф-ә'дәт, р'абун-р'уныштандьна у т'ариқа щьмә'тева мьжул дьбьн. “Чь то хьзнә мәрьв дькарьбу бәрәвкьра,—дньвьисси Х. Абов'йан вьр незикн сәдси сал бәре,—әгәр ӧлмдарәк бона бәрәвкьрьна ван қьһйәте гьранбьһа нә бәр хәрщ хәраща, нә жи бәр тә'ли у тәнгийа бьк'әта бьгәр'йа нава щьмә'те...

Қәй бежи чава мәсәлә, чава вәйсәт бона пәйһа-тийа, әв һена гәр'а хвә бал к'ӧрде дорбәре гола Се-ване у ч'иае Арарате һьнә ньмуне зарготьна щьмә'те ньвисси, we р'әқәмеда се стране т'ариқиә.

Севрандьна стране т'ариқиә жь щур'е севрандьна зарготьнейә маин щӧда дьбә. Мә'нәкә we әвә, вәки чава қанун, қәвмандьна, кӧ странеда те стране, пешие

дэнгбеж бь хвэ страйэ, мьрам у хэбэр пек анийэ, паше эв стран бэлан нава шьмэ'те буйэ.

Бэре к'ек сэрхатийа стране нъзан бу: к'энге, бь чь тэхэри эв қэwmандьн қэwmийэ, к'ылам нэдьстра. Дэнгбеж бэре э'wльн сэрхатийа к'ыламе дьго, шьровэдькьр, паше дэст бь стране дькьр. Щарна дьсэкьни, бина хвэ дьстанд шьровэдькьр, диса дьстра, страна хвэ т'эмам дькьр.

Замане бэре, дэнгбежэ, йане жи дө, се дэнгбеже аг'аки, бэгэки хэбун, йе кө т'эме аг'е хвэр'а дьгэр'йан. Эw ньм дьчунэ шер', ньм жи эвар-эвар дьчунэ ода у бь изна мере мадул дэст бь страна дькьрн. Қэй бежи дэнгбеж т'ариқньвнсе эла хвэ бу, т'ариқньвнсе сэрпехатийа шьмэ'та хвэ бу.

He бэреда бал к'өрде Боhtане у Бэhдинане э'дэт бу, шэве зьвьстанейэ дьреж, шьмэ'та гөнд бэрэв дьбу оде, пэй гьли-готьна, назьра бь сыре дьстра. Пешне йек незики аг'е р'уныштибу эвн дьстра, паше йе майнн.

Һэрге нава назьра меван хэбйана меван жи гэрэ бьстьрана. Шьмэ'те стране ви щур'эир'а дьго гиск, ле шэвбьһернер'а дьгот герелавеж. Бефьтйа, стране кө we эваре дьстьран, п'ае п'эр' дэрһэқа шэр'е к'өрдада бун мьқабыли сөлт'ане Р'оме у шаһе Иране, дэрһэқа шэр'е қэбила у хвэхвэтне бун.

Дэнгбеж Саргис Бозойан (Барейан), жь алие П'атносе, гьли дькьр, wэки wэлате wанда қанун бу, чахе шьмэ'т эвар-эвар бэрэв дьбу оде, пэй гьли-готьна, дэнгбежэк алики дерн дьсэкьни, дэнгбежэк жи алие дьне дьсэкьни, дэсте хвэ дьданэ бэр гөһе хвэ у дьстран. Аwқа йэк бэр йэки дьстра һ'эта йэк алт' дьбу, бэр йе дьне п'атан давит, дэсте хвэйэ р'асте дьбьрэ бэр щеника хвэ, р'азнбуна хвэ дьго у дьчу нава шьмэ'те р'удьнышт. Аг'е зер'эки зэр дыда һэрдө дэнгбежа, дьле ван дьк'эр'н, дьго: "Дэ wэрын р'унын бина хвэ бьстиньн,,.

Бь готъна Онанян Исраел, дэшта Диарбэк'ьре, бал слива, һәр гондәкида дәнгбежәки ә'йан һәбу. Чахе дәнгбеж дьһатә оде, әв дьсәкьни бәр дерн дәсте хвә дь-да бәр гөһе хвә у дьстьра. Жь шәрма аг'е хвә, дән-гбеж нәдьчу р'әх аг'е хвә р'унәдьньшт. Мәсәлә, дән-гбеже мала Щәмил-п'аша, Севдин-п'аша өса дькьрн. Ле бал к'өрде Щьзира Бота у р'әшкота нә өса бу, дәнгбежәки дө-се гондан ә'йан һәбу. Чахе дәнгбеж дәрда дьһатә оде, шийа дьбьрн жоре дьданә р'у-ньштандын, паше әви дәст бь страна хвә дькьр.

Дәрһәқа ода, одәвана, страна дәнгбежа у шәв-бьһериада бал к'өрде сәнщәқа Базиде, сәр нәһ'ийа Диа-дине (Р'оме) ньвиск'аре к'өрд Аһ'мәде Мирази ва гьли дькьр: "Щьмә'т чахе оада р'удьньшт, р'ожеда чь дьқәшми, жь ван гьлийа хәбәр дьдан, шарна жи дәрһәқа кәл у дәрде хвә хәбәрдыдан: "Зьвьстане исал дьрежкьр, бәрф к'әтийә, дәбар сәрһәвда һат... Жь т'ө-шара гьли дькьрн, кә сале шарәке жь Шаме, жь һ'ә-ләбе, жь Бейрут'е, өса жи шәлате майин дьһатын мал дьк'ьр'ин, пәз у дәвар, гар'ан у кәрийе пез п'әвдхьс-тын у дьк'шйан дьчун.

Мәшлिसада жь т'өшара хәбәр дьдан, шәки дьле хвә пе һесақьн, чькане пәз, дәвар, шә бьһаре бьһа бе фротане, йан арзан. Шарна жи нета ван һасьл дьбу, зьвьстане чь бьготана баһаре мал ши қимәти жи дьһатә фьротане.

Пәй ван гьли-готъна, йан гәрә һ'ькйат у ч'ир'ок бьготана, йан жи дәнгбежа гәрә бьстра, һ'ькйате ван жь шахе "Р'остәми зал...", "Қәрәмане Қәг'ьл." у ед майин бун.

Бәре гондада һ'ькйатбеж у дәнгбеже ван һәбунә. Пашшәхти Аһ'мәде Мирази дани бира хвә у чава избати дьго,— һ'ькйатбеже мә һ'әмзәе Ә'ләбьлькә бу, дәнгбеж жи Бәк'ьре нәби бу'.

---

1 А.Мирази, Браншпед мьц, Ереван, 1966, р'уп'ела 44-45.

Нэньһер'и ые йэке к'и буйэ дэнгбеж, жь к'ойэ, чь мьлэтэ, йэкэ, эу т'эме буйэ һ'эзкырие шьмэ'те. Һ'эзкырна шьмэ'те нэ һ'эдуд нас дькэ, нэ жи синор, к'ек бь зьмане шьмэ'те, жь дьле ые, жь дэрд у к'оле ые хэбэрдайэ страйэ, эу жи т'эме буйэ һ'эзкырие шьмэ'те.

Чауа бьра, чауа щинаре салу зэмана к'орд, эрмэни у асорн бэреда р'эх һэв манэ, чунэ һатьнэ, зьмане һэв һин бунэ, э'рф-э'дэте һөвдө һ'эбандьнэ, стране һэв странэ, р'эқасе һэв р'эқьснэ у бь ые йэкева һ'өрмэта һэв, һ'өрмэта кал у бавэ хвэ гьртьнэ, Ава бона чь щарна дэнгбеже эрмэни у асорн, йек зьмане к'орди р'энд заньбуно жь ые шьмэ'та зэманада зернаи, ле т'ө щара ньк'с нэбуи һ'эзкырна. Академик И. А. Орбели данн бира хвэ Мөрт'өлэ-бэг, йе к'ө сэрэква-не Мок'се бу. Мок'седа эрмэни у к'орд щинар бун, һэв-р'а бьбуи бьра. Һена з'олм у зьхтнйа Р'оме Мөрт'өлэ-бэг гэлэж г'онде эрмэниа жь бэр шуре Р'оме хьласкыр.

Дэнгбежэки Мөрт'өлэ-бэг эрмэни бу, наве ыи Ак'о бу. Бь готьна И. А. Орбели, Ак'о гэлэ к'ыламе меранне заньбу. Т'эмамнйа Мок'се Ак'о насдькыр, наве ыи бьһишьбу у һ'эз же дькыр.

Щарэке чэхе бу хэбэрдан дэрһэқа дэнгбежада, р'эһ'мэтие Аһ'мэде Мирази го, ыэки алие ыане, г'онде ыэлищане, нэһ'нйа Сэрайе (Сэра Мэхина) Р'эзгое Э-т'ок һэбу, эу дэнгбеж бу, гэлэ сэрһати, ч'ир'ок, гьли-готьне бэре заньбу. ыэхта дьчу г'ондэки меван, ч'ук у мэзын, кал у хорт, һ'эта зар'о жи ша дьбун, дьготьн Р'эзго һат, ые страна, ч'ир'оке бэре мэр'а бежэ. Щь-мэ'т Р'эзго һ'эз дькыр.

Дэрһэқа мере дэнгбеж нэк т'эне қэуи-пысмаме ыи, мэрие ыи, г'ондие ыи заньбун, ле наве ыи г'онд ыедатьр э'йан бу, наве ыи, дэрһэқа дэнге ыи у мэ'рифэта ыи мэриа ч'иа у баниа ыедатьр бьһишьбу.

Наве мере дэнгбеж нава щьмэ'теда жь бае бэзе зутьр бэла дьбу.

Стране мерание нэк т'эне мера, ле өса жи к'өлфэта сөврандийэ у страйэ. Әw п'ае п'ьр' йан де, йан хушк, йане жи дота мере мерхасэ, к'ө мэйдана шер'да йан бьриндар буйэ, йан жи һатийэ к'өшт'ын. Аwa мәсэлэ, страна сэр Таһар-хане Т'акори п'ае п'ьр' қиза wi Щэ-миле сөврандийэ, ле стране сэр Флите Qöто, дайка wийэ р'эбән Шэме сөврандийэ.

Һ'эта р'ожа иронн жи щьмэ'та алие П'атносе бь һ'ьзкьрьн наве П'эро тиньнэ бира хwэ. П'эро к'өлфэтэка к'өрд бу, х'өри дэрхьстьбу, кор бьбу, дэнгэки хwэш ле бу, бьбу дэнгбеж.

Бь гот'на С. Бозойан, П'эро Ә'вдале Зэйнькер'а стра бу, wир'а к'этьбу лэще у гэлэ щара жи алт кьрьбу.

К алэмера дьго, wэки бэре, қәwм-псьмаме мере мерхас, йек шер'да щьһатэ к'өшт'ын, газн дэнгбежа дькьр, дани сэр мере к'өшти стран дьсөвранд, п'эйе бэжи у бала wi, һэбуна wi, меранийа у мақулийа wi дьда. Дэнгбеж страна хwэда м'эна к'өшт'на мере мерхас дьда у наве дьжмьн у нэйара һьлдьда.

Бь фькра мьн ч'э'вканийа стране т'ариқие (йе меранийе) п'ае п'ьр' әw стране шиненэ, йек сэр мьрийа, сэр к'өштиа һат'нэ стране.

Щарна дэнгбежа стране хwэ авитьнэ сэр мэрийе өса йек нэдит'нэ, ле һежаи пэсндание бунэ. һежа бунэ, wэки мьлэт дэрһәқа wанда бьзанбэ. һежа бунэ, wэки кьрьне wan, сэрпешатийа щьмэ'та мада нэе биркьрьне. Аwa мәсэлэ, жь К'өрдьстана Ирақе Сальһ' Бәхши дани бира хwэ, wэки сала 1945-а т'эвбуйэки шэр'е мьлэтиейэ азадарие (салед 1932-1936) Сальһ'е Канийа Льнши, жер'а наве гөнд у wаре к'ө шэр' ле че бьбу го, әwi жи странэке сэр сэрөке we өсийане Хэлиле Хошә-

ви' севъранд (№26) у әв страна нһа жи К'ордьстана Ирақеда те стране.

Стране кӧ дәнпбежа одада, йане жи сйари дьстьра, ве гаве, пэр'а-пер'а хорте шаһьлэ зен же һин дьбун, у паше хвэр'а дьвэк'ьландын. Бь ви тәһәри стране дәнпбежа бәлан нава щьмә'те дьбу. Щьмә'те шарна тыштәк сәрда зедә дькър, шарна жи же кем дькър.

Хорте шаһьлэ т'урә, йек һ'ыз жь страна дькърын, т'ьме ль шәвбьһернада һазьр бун. Әв сәһ'әтава шп'йа бьнат'ара оде, бәр дерн, пышт дерн дьсәкьнин у гӧһе хвә дьданә дәнпбежа, гьли-готьна, һәрге странәк, дӧ-дӧ хвәшии ван дьһат, ве сәһ'әте әв страна әзбәр дькърын.

Шәвбьһерикеда странәк гәләки хвәшии Аһ'мәде Мирази һатьбу у чава әв бь хвә дьһьвисә: "Мьн гәләки һ'ыз ве к'ьламе кър, хвәст кӧ һинбьм. Ләма жи мьн әв к'ьлама дьле хвәда дьвэк'ьланд, кӧ ве к'ьламе әзбәр бькьм. Мьн эди һькарбу гӧһе хвә бьда сәр к'ьламед Бәк'ьрә майһнә хвәш. И'әта Бәк'ьр чәнд к'ьламе хвәш готьн, мьн әв к'ьлама эди әзбәр кър, ве сәһ'әте жи дькари бьгота'...

Дәнпбеж ч'ә'ве хвә нава шаһьлада дьгәр'анд, чька к'и жь ван зенә у хайе дәнге хвәшә. Бь готьна р'ә-мә'тне Ә'лис И'әмәд, чахе дәнпбеж дьдит, кӧ хорт зенә у дәнге хвәш ләйә, ви дьбър у һини страна дькър. Әви дьхвәст, вәки стране виһә севранди нәмьрын, нава щьмә'теда бепә стране. Зенбуна хорт бь ве йәке-ва к'ьвиш дьбу, чахе әви сәрһатна стране дьго у пәйр'а бь дәнпгәки хвәш дьстьра. Ләма жи чава қанун стране кӧ бав дьстьра кӧр' жи дьстьра, стране кӧ ап дьс-

---

1 Дәрһәқа ӧсйана Хәлиле Хошәвида бьһер'ә: М. А. Камаль, Национально-освободительное движение в Иракском Курдистане (1918—1958) диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук, М., 1969, стр. 313—337.

2 А. Мирази, Бираншпед мьд, Ереван, 1966, р'уп'ела 46-47.

тыра кӧр'ап жи дьстыра. А бы ви тӕһери стране мерание бӕла дьбу нава шьмӕ'те, дьбу дӕвлӕмӕндтйа we, һабуна weйӕ qӧр'на.

Дӕнгбеж Хальте Бӕдо, йек жь дйа хвӕ буйӕ сала 1892-а ль гӧнде Аставлӧйе, qӕза Сӧрмӕлие (Турк'иа) у ньӕа дьминӕ ль гӧнде Ахтанаке сӕр нӕһ'ийа Эшмиадзине Р'СС Ӕрмӕнистане, дьвежӕ, wӕки стране хвӕ п'ае п'ър' ӕв жь апе хвӕ у баве хвӕ һин буйӕ, йе кӧ дӕнгбеже һ'ӕсьнийа бунӕ. Хенжь we, ӕв т'ӕме чуйӕ шина шайа, чуйӕ дӕ'wата, щие ӧса к'ӧк страна странӕ. Чӕwa ӕв дьвежӕ:

“Мела мӕ, мела шаһьле гӧнд т'ӕме сӕр wан страна бу, йе кӧ хвӕши мӕ һатъбу, ле мӕ һе пер'а нӕгнхандьбу ӕзбӕр бькра, йане жи щара пешьн дьбьһист ӕв стран...

Дӕнгбежӕки дьн, Р'ьзае Ӕ'лие Авдӕл (жь дйа хвӕ буйӕ сала 1920-и ль гӧнде Qамьшлӧйе (ньӕа Йег'егнут) сӕр нӕһ'ийа һоктемберйане Р'СС Ӕрмӕнистане) дьвежӕ, wӕки стране хвӕ ӕв жь баве хвӕ у апе хвӕ Аһ'мӕде Мирази һин буйӕ.

Дӕнгбеж аза дьстырен, бӕнда кӧ фькра we т'ӕмам дьбӕ, бы газиа дьлшӕwат “һа һи-и,, “һӕй-ло, һӕй-ло,, “wa һи-и,, хьлас дькьн. Жь һазьра йӕк, йане жи дӧ-се мӕри т'аwин дьдӕнӕ дӕнгбеж, наwe wи һьлдьдьн у пер'а жи дькьнӕ газиа: “Т'ӕw, т'ӕw, т'ӕw, дӕнге тӕ дьне бӕ,, “Дӕнге тӕ хвӕш бӕ,, йане жи гьлие wa бы дьлхвӕш жер'а дьвежьн.

Стране мерание нӕк т'ӕне ода у шӕвбьһернада, нӕк т'ӕне сӕр пышта һӕспе у сӕре ч'йада һатьнӕ готье. Бь готьна академик В. А. Гордлевски, кӧ эл'ещӕ wӕхт Турк'иае нава к'ӧрда у ӕрмӕниада гӕр'йа бу, дьнь-виси, wӕки К'ӧрдьстана шьмал-р'оаваеда мӕк'тӕбе к'ӧрда һӕбу, зар'ӧа хут һини стране дькьрьн. Мӕк'тӕбе ви щур'ӕйида зар'е зен һини стране мерание жи дьбун. Дӕрсдар зар'ӧа һини шӧрӕта стране, һостатийа стране дькьр, щер'ьбандьна хвӕ у занӕбуне хвӕ дьда зар'ӧа.

Зар'оа һинкърна стране, илаһи һинкърна стране
меранийе ль мэк'тәбе ви щур'әнда К'ордьстанеда бәре
шөхөләки гәләки бәлабун бу.

Мэк'тәбе ва бал к'орде мукри жи һәбун.

Зар'оә дәст дәрсдарәки дәрбази дәсте дәрсдарәки
дын дьбун жер'а дьготын шагьрт.

2

Стране т'ариқне, йе сәдсалиһа XIX бал к'орде со-
ветне кем һатьнә хвәйкърне. Һ'әта ньһа жь заре дән-
бежа мьр'а ләвһатийә һәр чәнд шахе страна шех Мир-
зо у бьразийе ви шех Мьч'оә И'са бьньвисьм.

Әва йәка фә'мдарийә.

К'орде Әрмәннстана Советне п'әе п'ьр' вьр сәд, сәд-
пенши сал бәре щие хвә бәрә-бәрә һ'әжианә, к'ьшйанә
бәрбь Р'усете, һена шәр'е һ'әмдньйәейә пешьн т'әви
щьм'әта әрмәннайә бьра жь бәр шуре Р'оме р'әвинә,
мьһащьр бунә һатьнә Әрмәннстана Р'оһьлате, бунә
хвәйе мал-һ'ал.

Ве р'әв у бәзеда, ве баво-бавода жь дәст һесирне
у бәләнгазне гәлә һатьнә кәштьне, гәлә мьрнә, гәлә
стране бәре дәнгбежар'а чунә аха сар. Чава к'өмәйт,
чава биранинәкә жь биранинәд сәдсалиһа бьһөри ст-
рана шех Мирзо у йе Мьч'оә шех И'са гьһиштнийә мә.

Сәрһатийә стране, кә бира щьм'әтеда һатийә хвәй-
кърне һәи ашқа бь һургьли у т'әмә. Сәрһатийә ве, бь
готьна Р'ьзас Ә'лне Авдәл.һ'имли әвә: Шех Мирзә
шехе эздийә буйә. Әмин-п'аша, Р'әшид-п'аша т'ьрк бу-
нә, гази шех Мирзә кьрнә бьрнә шәһәре Днарбә-
к'ьре, готьнә: "Тө шехе эзднани, сәрк'ариа эле дәсте тә-
данә. гәрәке тө тыштәки бьки, т'ьмам: тө эздйава бен
бьвьнә сөрман,.. Шех Мирзә қәбул нәкьрийә, готийә:
"Әм эзднә, әм т'ө зйане надьнә вә, чи вә мә к'ә-
тийә, һун зоре дьхвәзын мә тенә сөрман? "Вана го-
тийә: "Вәки тө һаби сөрман әме ньһа тә бькөжьн,
бса жи к'ока эздийә т'әмам бьбьр'ьн,..

Шех Мирзэ һөндөр'е сәра ванда р'абуйә у кьрийә шәр', донздә нәфәре т'ьрка көштнийә, паше вана лехьстийә шех Мирзэ көштнийә..

Сәрһатийә шахәкә дьне, йек Әфандийе шех, шехе Шехубәк'ьр (70 сали) мьр'а гьликьр, әвә: Ль вәлате Бьшерие, сәр синоре Мәндане, ль зозане Зьрабкс эла Анқосийа дани бу, — һ'әзар һ'әвсьд мал, жь һ'әму эла эздийа һәбу, нәк т'әне Анқоси. Сәрк'арийа ван дәсте Фәрһ'о-аг'ада (Фәрһ'уд-аг'а) бу. Ле Фәрһ'о-аг'а бе шех у п'ир нькарьбу тыштәк бькра. Мерхас, әгит шех Мирзэ бу. Шех Мирзэ бәрамбәри һ'әзар мери бу. Р'әшид-п'аша сәрк'аре қәза Бьшерие бу. Р'ожәке әв һатьбу пьрса шех Мирзо кьрьбу, шех Мирзо нә ль мал бу, р'абубу чубу мала Фәрһ'о-аг'а пәйа бубу. Фәрһ'о-аг'а бона Р'әшид-п'аша чадьрәкә башқә вәгьртьбу. Пәзе нивро чахе һатьбу дә'на, бериване ван чубунә бәр берийе бона пәз бьдошьн. Дө қизе Фәрһ'о һәбун, навә йәке Ширьн, навә йәке жи Сөлт'ан бу. Һәвқа бәдәв бун, һәвқа назьк бун кө жь һәв нәдһһатьч башқәкьрьне. Фәрһ'о-аг'а к'ьвшкьрьбу һәрда бьдә һәрд бьразие хвә. Әв һәрдө қизька чубунә пәз бьдә-нә берийе, Р'әшид-п'аша қизька чадьреда дитьбу, жь Фәрһ'о-аг'а пьрси бу: “Фәрһ'о-аг'а, әв һәрдөе дәр-баз бун чие тәнә?.. Фәрһ'о иди шәрма нәготьбу қизе мьньн, готьбу: “Щарийе тәнә.. Р'әшид-п'аша навә ван пьрси бу готьбуйе: “Ширьне гәрә бьди мьн.. Нане Фәрһ'о-аг'а жи һазьр бьбу, т'әхте ви дани бу кө нане бе сәр. Р'әшид-п'аша кө өса готьбуйе Фәрһ'о шаш ма-бу, готьбу: “Р'әшид-п'аша тө чь дьвежи, тө бьсөрман, әм эзди, шөхөле өса дьбә?..

Р'әшид-п'аша готьбуйе: “Әз нане тә нахөм. Һәрге төе Ширьне бьди мьн әме бьвьн мәрие һәв, һәбун т'өнәбуна Бьшерие бьдмә тә..

Пәй гьли-готьна, Р'әшид-п'аша р'адьбә к'аг'азәке шех Мирзор'а дьнвисә у бь хәйд жь мала Фәрһ'о дьчә.

К'аг'эзэке дьньвисэ, wэки шех Мирзэ б'ра беч'эк у бесильн' р'абэ бе сэра Диарбэк'эре.

Шех Миразэ те мал, к'аг'аза Р'эшид-п'аша дьхунэ, хэнчэра хwэ дькэ бэр пышта хwэ у дьчэ сэра Диарбэк'эре. Дьчэ сэрае дьвинэ ва Р'эшид-п'аша р'уньштийэ, дор-бэре ши т'эмам қәвазын, дьфькьрэ, эве мын бькөжын. Дьве: "Шех Мирзэ, тō гэрэ Ширьн бьди мын,, Шех пер'а қайыл набэ.

Р'эшид-п'аша ч'э'в пе қәваза дькэ, wэки шех Мирзэ бькөжын. Шех Мирзэ һ'эта дэрте бэр дерн, бист'йэк қәваза сэра Р'эшид-п'ашада дькөжэ.

Һәвар дьчэ дьгьһижэ возане Зьрабке. Шин-гьри дьк'эвэ нава эле, эл к'оч дькэ дадьгэр'э те гөнд. Р'эшид-п'аша диса қәваза дьшинэ бона Ширьне.

Мыч'оё бьразне шех Мирзэ, көр'е шех И'са, бьч'у-ке шэш б'ра, пэй кōшт'на апе хwэ, ч'эке ши һьлдьдэ, һәспе ши сйар дьбэ, дьбэ мерэки өса кō дэст сэр дэсте хwэр'а набинэ. Щаб дьчэ дьгьһижэ Р'эшид-п'аша. Р'эшид-п'аша дьфькьрэ, чава Мыч'о бькөжэ. Эw сале чэнд шара эскэр дьшинэ сэр эздийа, ле ван нькарэ. Шэш сал сэр һэв Р'эшид-п'аша эскэр дьшинэ сэр эздйа, сала һ'эвта зоре дьдэ ван. Зор дьдэ, пенсьд хорте эздийа дьгьрэ у бь дэсте зоре дьхwэзэ бькэ сөрман. Ле хорт пе қайыл набын. Р'эшид-п'аша дэрпәкева ван пенсьд хорта жи дькөжэ.

Эла аңқосийа бардькэ. Бэр ч'эме Фэрате Мердине Мыч'о те кōшт'не. Бэри мьрьне дьве: "Пышта мын бьдынэ дарс, т'ьвьнг бьдынэ дэсте мын, б'ра йэк мьқим бьсәкьнэ пышт мын щьг'аре бьк'шинэ, дьжмын б'ра бьвиньн эз саг'м, б'ра һесире эздийа хьлазбэ.

К'эшиш Поло (шахәкеда те гот'не, wэки Поло-П'ог'ос, эрмәни буйэ, шахәкеда жи те гот'не, wэки эw асори буйэ, жь гәлийе Т'иарие) дьбьһе: wэки Р'эшид-п'аша к'ока эздийа тинэ, дэй ль асорийа у эрмәнийа дькэ, кō эw һэр'ьнэ һәварийа эздийа.

Чава жь сәрпәһатийа ван һәрд шаха хойа дьбэ,

шәр'е Р'әшид-п'аша эзднар'а һ'имли сәр we йәке бу-
йә. wәки, әви хwәстийә бь дәсте зоре эздийа бькә
сөрман, ле эздиа қанл нәбуна.

Сьстбуна Р'оме бь эконимоки у сийасәти, дәстпе-
буна қөр'на XIX, гәләки һ'өкөми сәр we йәке кьр, wә-
ки әw ль р'оавае у р'оһьлате дьһа нькарьбу сәр wан
шьмә'те бьндәст һ'өкөми бькьра, йек дьһа нәдьхwәс-
тън нире империа османие бьк'шиньн. Пәй шәр'е сала
1828-1829-а бона Р'оме пьрсәкә фәрз бу қәwата хwә
ль р'оһьлатеда мәһ'кәмкә. Жь Стәмболе ә'мьр дьһиңжә
сәрәкwәзре. Р'оме Р'әшид-п'аша, кә бь һәр тәһәри
р'оһьлата империа Р'оме, қәйдә- қануне we Әрмәниста-
не у К'өрдьстанеда мәһ'кәмкә. We һене гәлә сәроке к'өр-
де- эздиа дьһатьн, йәне жи wәк'иле хwә дьшандьн бал
қөмандаре әскәре ур'ьса у һиви дькьрьн, ко шьмә'т жь
дәсте зор у зорбәтнийа Р'оме хьласкьн.

Һена шәр'е Ур'ьсете у Р'оме сала 1828-1829-а, сәроке
к'өрде-эздиа шөх Мирзә жь Р'ьдwане wәк'иле хwә
шандә бал сәрәкәскәре ур'ьса генерал-майор Панкра-
тев у же һиви кьр, бенә һәwарйа wан, wана жь һе-
сириа Р'оме азакьн. Р'ом дәрһәқа we йәкеда пе һ'әсйа
у әскәр шандә сәр шөх Мирзә, сәр эздийа. Ви шәр'с
гьранда к'өрде эзди у әрмәни т'әwai р'абун мьқабьли
Р'оме у пьшта әскәре wийә жь 30 һ'әзар мәрвьн шке-
нандьн. Wәхтәке к'әтә наве, Р'әшид-п'аша щарәкә дьн
40 һ'әзар әскәр бәрәв дькә у дьк'ьшә сәр к'өрда. Ле
дәрпа хwәйә пешьн дьгьһинә к'өрде эздийа у ви шә-
р'ида Р'әшид-п'аша мьқабьли эздийа пьрса һ'әбандьне
р'адькә, wәки бь дәсте зоре мөсөлмани бәлакә нава
эздийа. Һьлбәт шьмә'т ч'әк һьлдьдә у р'адьбә шер'. Бь
готьна X. Абовйан сала 1833-а Р'әшид-п'ашар'а ләв-
һат к'өрда бькә бьндәст.

Бона к'өрде эзди пьрса һ'әбандьне, пьрсәкә һәрә
фәрз бу, а бой we йәке жи әw пьрс стране шөх Мирзода
wa те бьльндкьрьне у готьне.

Стране дәстпебуна нивәка сәдсалийа XX һьмбәри

стране сэдсалийа бөһөрн, нава шьмэ'теда дьһа зэ'ф
һатьнэ хвэйкьрьне. Эва йәка фэ'мдарийә. Бәре ә'wльн-
қәwмандьне, кә странада тенә стране ван 60-70 сале
дәрбазбуида қәwминә, сьлсьлэтәк, дөдө к'этьнә ор'е,
йа дөда — әw қәwандьнана т'ариқа шьмэ'теда шоп'ә-
кә гьран һьштьнә. Мәсәлә, стране дәрһәқа шех Мәһ'муд,
Исмаил-аг'а (Сьмко), шех Сьһ'ид, стране дәрһәқа
мерхасе шәр'е Гридаг'е, Хәлиле Хошәви у йе майин,
һәр йәк йера хвәда шькләкн шәр'к'арийа шьмә'та
к'өрда дьдә, қәwмандьнәкә жь we қәwмандьна нәмьр
гьли дькә. Әw страна р'уки сәрпәһатийа мерхасийа у
нәбьндәстийа шьмә'те гьли дькә.

Странәкә т'ариқне, р'уп'еләкн сәрпәһатийа мерхаси-
йа у нәбьндәстийа шьмә'те бәр мә вәдькә. Шьмә'т жь
we қәwмандьна сәра, йек ә'мьре wида, т'опраха wида
қәwмийә, қәwмандьнәк бира хвәда хвэйкьрийә, у
дәрһәқа we қәwмандьнеда гьли кьрийә, страйә. Бь һә-
қи әw қәwмандьна кьрийә бьһйат'а шахәкә странәке.

Ниве мәһа сьвәте сала 1925-а К'өрдстана Т'ур-
к'иәе шәр'к'арийа шьмә'та к'өрдайә мьләтийә-әзәдарие
дәстпе бу, йа кә т'ариқеда ә'йанә чава усйана шех
Сьһ'ид (шех Сәнд).

Нәһьһер'н ль кемасийа, әва усйана мә'на we зеран-
дьне у сийасәтийа мьләтийә пешда һат, йа кә һ'өкө-
мәта К'әмәлиста дәрәща мьләте нә т'өрк'да пешда-
дьбьр.

Мәһа нисане чьл һ'әзари зедәтьр әскәре һ'өкө-
мәте сәр Мердине, Диарбәк'ьре, Харпүте у нәһ'нед
манн, ль к'ө шьмә'т р'абубу шп'йа, һ'өщөм кьр. Нивәка
мәһа нисане сәроке усйане шех Сьһ'ид, Хәльд-бей у
йе майин, йек дьхвәстьн ч'әме Мураде дәрбазбьн һә-
р'ьнә Иране сәр п'ьра Мураде бунә диле һ'өкөмәте.

Усйана шех Сьһ'ид хунеда хәньқи. Агьр к'этә К'өр-
дьстане, гөнд у бажар'е wәлет wеран бу, бь һ'әзара-
ва шьмә'та ам у т'ам һатә көштьне, бь һ'әзарава кал,
пир, жьн у зар' бунә һесир.

25 сәроке усйане бь сәрк'арийа шех Сьһ'ид, қьраре һ'өкөмәта Т'урк'нае Диарбәк'ьреда һатьнә дардак'ьрьне.

Әва шәр'е мьләтнейә-азадарие жи һатә т'әпсьсандьне, әw жи дьле щьмә'теда бу көл, щьмә'т дәрһәқа ве дәрде хwәда жи стра (№11-15).

Һәй ль-мьне, һәй ль-мьне, һәй ль-мьне, һәй ль-мьне,

Әз бь дәшта Диарбәк'ьра шәwти к'әтм, дьле мьне бь һ'але мьпр'а шәwти,

Гьранә дәнге т'оп у метралоса, тәһара, бь шәбәқа сьбер'а бь сәр ә'шире к'өрда һәр'ькп.

(№15)

Шькьле һ'але щьмә'те бь р'еалисти у бь р'асти те гьлик'ьрьне шахе стране шех Сьһ'идда (№13). Дәнгбеж дьк'әwгьрын, wәки нав у навк'ела хорте к'өрда әскәре р'омер'а бунә нишана т'опа у шаранара, wәки гөллә мина сабгарьса р'адьwашиньнә wан хорте дәләл, паше әйле wан к'упе ч'нада к'ом дькьн у агьр бәрдьдьн, бәре қиз у буке к'өрда жи дьдьнә бажаре Әдане.

Жь дитьнйа кө дәнгбеж дьбинә, дькә газн:

Ай wәлато, чь ә'щәб у оләгана гьран сәре к'өрда у көрманщәда һато?

Пәй усйана шех Сьһ'ид, К'өрдьстана Т'өрк'нае мина ситьләкә сәр эгьр дьк'әлийа. һ'өкөмәта Т'өрк'нае мина гөрәке к'әтьбу нава щьмә'те у қьр'дькьр. Бь готьна Блещ Шерко, жь сала 1925-а һ'әта 1928-а 14 нәһ'ие К'өрдьстана Т'өрк'наеда 206 гөнде к'өрда wеранк'ьрын, 8758 мале гөндна һ'әлшандьн, 15 һ'әзар мәрвьн зедәтьр көштьн¹.

Пәй т'алан-т'улане у қьр'к'ьрьне, әскәре т'өрка, кө ч'ә'ве щьмә'те бьдьнә тьрсе, дө бар сәре к'өрдайә бьр'и данин мәйдана бажаре Арщише².

¹ Бьлещ Шерко, Пьрса к'өрда (бь зьмане ә'рәби), Қаһьра, 1930, р'уп'ела 52.

² Д. С. Завриев, К новейшей истории Северо-Восточных вилаетов Турции, Тбилиси, 1947, стр. 149.

Эв бу сьфәте һ'өкөмәта Т'өрк'иае, эв бу һ'але сьмә'та к'өрда.

Пәй ван бәйантиһа, 19-е һ'әзиране сала 1927-а һ'өкөмәте қьрар қәбулкьр к'өрда жь К'өрдьстане р'акә, бәре ван бьдә бәрбь Т'өрк'иа Р'оава. Ве һене нив миллиони зедәтьр жьн, зар' кал, пир сьргун кьрьн, бьрьнә гиһандьнә Анатолие.

Һ'өкөмәта т'ьрка әхтиарийа сьм'әта к'өрда наснадькьр, нире колоннализма Т'өрк'иае гьран бьбу сәр стөкөра сьмә'те. К'әла дьле сьмә'те р'абубу, т'ө тьшт бәр ве селаве нькарьбу бьвьрта.

Сьмә'т һазьрийа хвә дьдит, к'аре шер' дькьр.

Дәстпебуна сала 1930-н дорбәре ч'иае Арарате (Гьридаг'е) дәст бь усйана к'өрда бу, сәрк'арийа усйане һ'имли дәсте Нури-бей, Ибраһим-п'ашада бу. Шәр'е пешьнда дәрбәкә гьран гьһишт әскәре Р'оме. Незики дө һ'әзар әскәре һ'өкөмәте бу диле усйанвана, 60 р'ьшаш, 24 т'оп к'әтә дәсте к'өрда, 12 фьр'ьнде һ'өкөмәте жорда аниһә хар'. Эва шәр'к'арийа һан, кө т'ариқеда әйһанә чаһа усйана ч'иае Гьридаг'е (Арарате) бәрә-бәрә бәлан К'өрдьстане дьбу. Нава вәдәки кьнда алава шәр'к'арийа к'өрда К'өрдьстана Т'өрк'иае аһа.

Қәһата усйавана у һе һ'өкөмәте нә вәкә һәв бу. Сьмә'та беч'әк бесильһ' хвә дабу бәр т'оп у р'ьшаша, хвә дабу бәр бомба.

Мьқабьли усйавана һ'өкөмәте 15 һ'әзар әскәре хвәйә бьрьнши шанд. Бона т'әр'ьбандьна усйана к'өрда әһи фьр'ьндә шандьн, һек жорда сәр сәре сьмә'те агьр дьбарандьн.

Һ'өкөмәта Р'оме у Иране ве щаре жи һа хвә кьрьнә һек. Ве щаре жи вана усйана к'өрда хунеда хәньқандьн. 10-15 һ'әзар мәрвьн зедәтьр һатә көштьн, 660 гөнд һатә веранкьрьн. Диса шин, диса гьри, диса стран.

---

¹ K. August, Le pays de Kemal Ataturk, Leipzig, 1938, p. 30.

Қай бежи ч'арә ле бър'и дәнҗбеж дйа хвә, һәр дйа
хвә бир тинә у пер'а хәбәрдыдә, жер'а дәрһәқа һ'але
лаве к'өрдайә шәр'к'ар гъли дькә:

Бе дә дае деране, шәр'әке ль мә қәўмы бәрәка Гъридаг'ө
ль дәви п'ьре,

Қаләке ль мә қәўмы бәрәка Гъридаг'ө ль дәви п'ьре,

Әзе бала хвә надьмә дәсте лаве дь э'шире,

Дь стөйада мак'инә, дь дәстада т'аматяҗе дор бь гьре

Хөде вә мер дьзанә, лаве э'ширәте бәри дәвләта

Т'өрк'нае данә, вәлгәр'андьнә сәр қәза ве Идьре,

Бе вайе, ль-мын вайе,

Гөллан у баруде ви к'афьри сәр лаве э'ширәда тепә фәнапи
кайе,

Хөде вә мер дьзанә, исал чәнд салә лаве э'ширәте пешпйа
дәвләта Т'өрк'нае асе бунә ве жь пер'а наә р'ас.

(№20)

Шьмә'те меранийа лаве хвә стра, меранийа ван
ә'гита стра, йек ә'мыре хвә дан, кә "Чольх-чошьке кәр-
манща ль ч'нае Гридаг'е, дәсте Р'ома р'утькда нәмни-
ннә зәлулиеда,, (№№20-24).

Шәр'к'арийа шьмә'та к'өрда К'өрдыстана Ираҗеда
бь сәрк'арийа шех Мәһ'муд хәләқәкә зьншира шәр'к'а-
рийа шьмә'та к'өрдайә мьқабьли импернализме у ко-
лониализме, хәләқәкә зьншира һ'әжа мьләттейә-аза-
дариейә¹.

Ве шәр'к'ариеда шьмә'та к'өрда гәлә шара мәйдана
шер'да хвә дьрежи нәйара кьр, шарна алткьр, шарна
жи алт бу.

Алава шәр'к'арийа шех Мәһ'муд мьқабьли зор-
дәстйе т'әмамйа К'өрдыстане пе алья. Шьмә'т һ'шьйар
бу, шьмә'т р'абу.

Дәрһәқа ве шәр'к'арийеда шьмә'те гәлә стран сев-
ранд у бь һ'ьзкьрын әв страна һ'әта р'ожа иронн дьс-
тьре².

¹ М. А. Камаль, Национально-освободительное движение в Иракском Курдистане (1918—1932), Баку, 1967, стр. 67—131.

² Там же, стр. 130.

Чава стране г'арицие, өса жи шахе стране дәрһәқа шәр'к'арийа шех Мәһ'мудда, чава мьва ә'йанә, һ'әта р'ожа проин нәһатһнә нәшъркьрьне. Һәр шахәкә стране дәрһәқа we шәр'к'арийа мәзында вьр чәнд сал бәре, ль Европае сәр қаване һатһә ньвисар у нава шьмә'геда бәла буйә.

Наве Сөлт'ан Ә'бдул һ'әмид шьмә'т бь ньфьр'а бир тинә. Әви қьр'кьрьна шьмә'та, кө жер'а нәдһатһнә р'әе, кьрьбу қанун, кьрьбу хвер'а аманщ. Сәрәке қәбиле к'өрда дьхапанд дьбьрә Стәмболе, наве п'ашатне дьда ван, дькьрә йарьмша, дькьрә запьт у бәри шьмә'те дьда. Шьмә'т дәст аг'а у бәге хвә жи дьзер'йан.

Бал к'өрде кө жь Р'оме мьһашьр бунә һатһнә Эр-мәнистана Советне гәлә бәла буйә страна Хозандаг'е, (№№38-41). Әва страна һ'әта ньһа жи бь чәнд шахава дьстьрен. Ве странеда дәрһәқа we йәкеда те гьликьрьн, кө чава сәрәке қәбиләкә к'өрда Сөрмәли Мәмәд-п'аша бь сйаре хвәва р'адьбә дьчә Стәмболе, кө наве п'ашатне бьстинә. Сйаре ви, чахе дагер'е, ль дәшта хьр' у халида, дәшта Хозане жь дәсте гәрм у гәрмьстане қьр' дьбьн, у бь готһна готһийа бь хвә Сөрмәли Мәмәд-п'аша жи дьбә көштне зие.

Бь гьликьрьна Аһ'мәде Миразн, әви һе зар'отийа хвәда бьһистьбу, вәки Сөрмәли Мәмәд-п'аша мерәки зор бу, хвәр'а кәлак чекьрьбу у дьл һәбу сәд сәле дьн жи кәлаки чекә.

Һ'өкөмәта Р'оме вәхтәке газн Сөрмәли Мәмәд-п'аша кьрьбу, бьрбу Стәмболе у создабу р'өт'ба ви зедәкә, әгәр әв һәр'ә Хозане у бь дәсте зоре шьмә'та вьр бинә йоле.

Хозан шәлатәки қум бу, гәрмьстан бу, шьмә'та Хозане шьмә'тәкә мерхас бу, бәр дәвләта Алие Осман асе бьбу, хәрщ-хәрәщ нәдьяда дәвләте. Дәвләт нәч'ар

мабу, эскэр шандьбу сэр Хозане, ле тышт пе нькарьбу
бькьра. Бь готьна мере бэре, чахе эскэре Р'оме һ'ощöми
сэр Хозане дькьр, щьмэ'т дьбу дö дэстэ, хвэ хиши на-
ва қуме дькьр, эскэр кö дьһат тыштэк нэдьдит у дэрбаз
дьбу, пешда дьчу, ви чахи дэстэк пешийе жь быне қуме
дэрдьк'эт, дэстэк жи пашийе, эскэре Р'оме дькьрьнэ
орт'а хвэ у ледьхьстьн, к'ок ле данин'.

А һ'өкөмэта Р'оме Сöрмэли Мэмэд-п'аша шандэ мь-
қабьли ве щьмэ'та мерхас у э'гит.

Бь баварийа щьмэ'те, мере кö хвэ бэдбэхтне у зор-
дэстне дьгьрэ ахьрие чэва жи һэбэ бь мьрна хвэ на-
мьрэ. Йазийа Сöрмэли Мэмэд-п'аша жи жь ве йазийе
дур пак'эвэ.

Р'астэ, страна "Хозандаг'е., бь шахе хвэва дэрһэқа
йазийа Сöрмэли Мэмэд-п'аша у эскэре виданэ, ле һ'им-
ли эв бь р'ьк'ьне хвэва шькйате щьмэ'тейэ, нэр'азнбуна
вейэ мьқабьли сийасэтийа һ'өкөмэта Р'оме, сийасэтийа
бекер у р'эзил, мьқабьли ве сийасэтийе, йа кö бу р'ьк'не
сийасэтийа дэвлэта Р'оме мьқабьли мьлэте нэ т'өрк.

Һ'өкөмэта Р'оме нькарьбу бь т'оп у т'ьвьнг, бь
агьр у алав пешийа шэр'к'арийа щьмэ'та к'өрда бь-
гьрта, эви бь һэр тәһәри дьщэданд р'өһ'е шэр'к'арийа
щьмэ'те бьхэньқанда, бьтэмыранда. Бона миасэркьрь-
на ве нет у мэрэма хвэ эви пэй т'эр'ьбандына һэр
шэр'к'арийа мьлэтие-азадари, йа кö ль К'өрдьс-
тана Т'өрк'наеда пешда дьһат, қьрар қэбульдькьр к'өр-
да жь йера ван, жь йера кал у бава сьргункэ, бьшинэ
к'урайа Р'оме, алине Стэмболе у Анқэрае. Йек р'ева
нэхвэш дьк'этын, йек дьмырин, йек дьгьһиштьнэ щн
эв жи вэхтэки нэ дур у дьреж нава т'өрк'ада дьһ'э-
лийан, бь дэсте зоре дьбунэ т'өрк'.

1. Һ'өкөмэта Р'оме у Иране һ'имли ван эл у э'шира
сьргун дькьр, йек һавине дьчунэ зозана у зьвьс-

1 А. Мирази, Бирапинед мьн, Ереван, 1966, р'уц'ела 75-7.

тане вэдгэр'йан дьһатьнэ гонде хвэ. Н'окөмэт хофа хвэ дьһа зэ'ф жь ван дьк'шанд. Чэтын бу ль ван ч'и-йа у банийа к'орда бьгэр'йа, пер'а бькьра шэр'. А лэма Р'ом к'орде һини ч'ийа- банийа, һини зозана у һэва т'омьз бун, бь дэсте зоре дьгьрт дьшандэ арана, шве гэрм у гэрмьстан. Шьмэ'те жь гэрме т'аб нэдькьр. Эв жи вьра қыр' дьбу (№73).

Дэрэща эл у э'шире арана Р'оме сийасэтикэ башқэ дэрбаз дькьр. Эви сороке қэбиле к'ордайэ шэр'к'ар дьхапанд, газн дькьр дьбьрө бал хвэ, бь мьхэнэти дькьрэ көле у пашвэхтне йан сьргун дькьр, йане жи дькөшт. А лэма жи стране т'ариқнеда Р'ом тьме чавэ "Р'ома хани...", "Р'ома вьрөк...", те биранин.

Стране шьмэ'та к'ордайэ т'ариқне нэк т'эне дэрһэқа шэр'е к'ордайэ мьлэтне авадарненэ. На! Эгэр өсэбийа қимэте стране т'ариқне ве ньмьз бийа. Шьмэ'та к'ордайэ хэбатк'ар дэрд у көле шьмэ'те бьра, щинар тьме незикн дьле хвэ һ'эсэвкьрийэ у пе к'эвгьрийэ, дэрһэқа ван дэрд у көлада стране хвэда страйэ. Ава мәсэлэ, страна "Фэрман..." (№29), "Т'алорника баве Хачо..." (№30), "Шэр'е Қорт'амни..." (№31-32) дэрһэқа ван сале гьранда гьли дькьн, чакө һ'окөмэта Р'оме шьмэ'та эрмэнийа у к'орда, жьн у зар', кал у шир да бэр шур қыр'кьр, һесир да бэр и'на. Странэкида дэнгбеж меранийа Шангир-аг'а дьстьре, йе кө һэварийа шьмэ'та Ване һат, мьле хвэ да мьле э'гит у мерхасе шьмэ'та эрмэнийа Андрашик у мьқабыли Р'оме кьр шэр'. Дэрһэқа Андрашикда, кө шьмэ'т бь һ'ызкьрын жер'а дьвежэ Андрашик-н'аша, ве к'ьтебеда се стран һатьнэ нэшьркьрьне (№№33-35). Эв һэссе стран бь һэқи меранийа у э'гитийа мерхасе шьмэ'та эрмэниа дьпэсьниньн у шькле зэлултна шьмэ'та р'эбэн, шьмэ'та хэбатк'ар, кө дэсте зордэстне дьзерна нишан дьдын.

Шьмэ'та асорна жи миша шьмэ'та эрмэнийа у к'орда бьн дэсте Р'оме дьзерийа. Эв жи һ'окөмэтер'а нэдьһатэ р'ае. Страна шэр'е Асорийа (№ 36) дэрһэқа ве

йәкеда гъли дькә, кӧ чава һ'ӧкӧмәта Р'оме гәлие Т'иарие, лъ к'ӧ асори дьман, дьдә бәр т'опа бәр гӧлла у бомба, агър бәри гӧнде ван дьдә, бь дәсте зоре дьхвәзә we щьмә'та мерхас бькә һесир у р'әбән.

Стране т'ариқиеда шарна наве сйаре һ'әмидие те һьлдане.

Сӧлт'ан Ә'бдул һ'әмиде хунхӧр бь һәр тәһәри дьщә'данд гола хунеда бьхәнъқинә һ'әжа щьмә'тед нә т'ӧрк, йек нире Р'оме дьһа нькарьбун бьк'шандана, йек вәстийа бун жь сийасәтийа дәвләтәйә бекер.

Бона миасәркьрьна нет у мәрәме хвә Сӧлт'ан Ә'бдул һ'әмид сала 1890-и нивәка мәһа чьрийа паш фәрмана т'әшкилкьрьна сйаре һ'әмидие дәрхьст.

Т'әшкилкьрьна һ'әмидна бал щьмә'та әрмәниа у бал к'ӧрде пешвәчуи фькрәкә ӧса пешда ани, кӧ әв сйарана һ'имли бона т'әр'ьбандьна шәр'е щьмә'та әрмәниа у щьмә'тед бьрайә манн те т'әшкилкьрьне.

Пашвәхтие ә'мьр нишан да, вәки сйаре һ'әмидие дәсте дәвләта Р'омеда бунә ч'әк мьрабьли щьмә'та әрмәниа. Щьмә'т, йа кӧ мина бьра к'ӧрдар'а щинарти кьрийә. Хен жь we Сӧлт'ан Ә'бдул һ'әмид бь т'әшкилкьрьна сйаре һ'әмидие дьхвәст т'әмаийа щьмә'та к'ӧрда текә бьн бандура хвә у бь дәсте ван сйара һ'ӧкӧми ван бькә.

Һьнә нәһ'ие Ирақеда р'аст фәмкьрьн нета т'әшкилкьрьна һ'әмида у щьмә'те хвә нәда бәр. Мьрабьли бун ӧса жи гәлә к'ӧрде Ване, Әрзруме, Муше, Бьт'лисе у Дерсьме¹. Щи щиа жи т'әшкилкьрьна һ'әмидна нәр'азибуна щьмә'те пешда данн бәрбь дәвләте².

Чава жи һәбә хен жь т'алане, кӧштьне у хьрабне һ'әмидна т'ӧ тыштәки п'ак нәкьрьн. Әв бун сильһ' дәсте һ'ӧкӧмәта р'оме.

Барәки гьран к'әтә сәр пышта щьмә'та к'ӧрда һена

¹ М. С. Лазарев, Курдский вопрос (1891—1917), М., 1972, стр. 60.

² Там же.

шәр'е һәмдһнайейә пешһн. Р'ом һазьрийа хвәйә шер'
дыдит, кә һ'ощәми сәр Р'усетекә.

Бона мһасәркьрьна һег у мәрәме хвә, әһи к'орде
Қәрсе Әрзруме, Ване, Ардаһане у Диарбәк'ьре бь зоре
двььра әскәрне.

Дәһләта Р'оме дьхвәст һәк т'әне әскәр бәрәвкә, әһе
дыхвәст бь һе йәкева жи һьрса к'орда, кә ль К'ордһс-
тане бьһнд бьбу, бьт'әр'ьбинә, пьшта һ'әжа мьләтиә-
йә-азадәрне бьшкенә.

Ве һьрседа пьштованһа Р'оме у алик'арһа һи дь-
кьрьһ һьнә аг'а у бәге хунхөр, йек бь к'әда гөндһа
дәһләмәнд бьбун у щьмә'та бьндәст дьзерандьһ.

Қәй бежи страна "Исмаһло., (№47) шькйата дайка
к'ордә мьқабьһи кьрьне Р'ома хунхөр. Әһ шһна дайка
р'әбәнә, йак к'ор'е хвәһи щәһьл, зә'ве се мәһа өндә-
кьрийә. Де р'адьбә дьчә пешһйа әскәре Ә'вдьл һ'әмид-
п'аша, жь һәвал-һогьра һьрса к'ор'е хвә дькә, йек жер'а
двьежьһ:

"Пире, һа бь пире, гөһе хвәде мера һе бь һәте, һе бь һәте,
Дөрк'әвә феза гөһде Р'әсуле Ә'ләһһиге т'әмашәкә, һе Ис-
маһле тә кәһтһвә, щьһйәзе һи майә ә'рде..
(№74)

Страна "Сальһ'о., у "Щарсьм-бәг., щьмә'т чаһа
шькйат, чаһа хәбәра гөнәк'арһе мьқабьһи қәйдәқануне
дәрәбәга у бьндәстйһа Р'оме дьстьре.

Странокә дьһнеда бука щәһьл, һа ко т'әзә меркьрийә,
һе бь мала хвә жи шанәбуйә, бәр дәре кәла Диарбәк'ь-
ре, жь мьдуре кәле р'әща у лаһа дькә Сальһ'е мере һе-
йә 18 сали, йек сәд у йәк сал һ'өкөм стандйә бәрдьһ
(№№75-76)

Щарһа һәма бь хвә аг'а у бәг жи суда гөндһе нә
гөр'а һандә бь дәсте хвә дькьрьһ, дьк'өтан. Дөк'өтан,
өса дьк'өтан һәта дьк'өштьһ (№77).

Әв бу һ'әле щьмә'та к'орда.

Р'евольуһһа Октябре, т'әстиқбуна қәйдә-қануне Со-

ветне бь шарәкева шур'е ә'мржийина п'арәкә шьмә'та к'орда гōнаст. К'орде Советне бунә хвәйе бәхт у мьразе хвә, хвәйе мал у һ'але хвә. Т'ьфақа Советне бу вәт'әне ви. Шьмә'т дәст бь ә'мржийина т'әзә кьр.

Бь мьхәнәти һ'ощōмкьрьна фашисте Герман 22 һ'әзиране сала 1941-е сәр вәлате мә, к'ина т'әмамийа шьмә'тед Т'ьфақа Советне пешда ани, йек миңа бьра р'абунә пышта һәв бой азайа у нәбьндәстийа Вәт'әне мә.

Шәр'е Вәт'әннейи Мәзын р'әх әвләде шьмә'тед Т'ьфақа Советне, бь мерани чунә мөйдана шәнг'әса жи гәлә әвләде шьмә'та к'орда, шьмә'т, йа кō азайа у бәхтәварийа хвә һәр дәврәна советнеда дәст ани у бу хвәйе бәхт у мьразе хвә. Әгитийа у мерхасийа әвләде шьмә'та к'орда бь ланқи һатийә қимәткьрын жь алие маршале Т'ьфақа Советне И. Х. Баг'рамйан, йек ньвисийә: "Сале шәр'е Вәт'әннейә Мәзын, чахе вәлат, к'идәре шьмә'та к'орда т'арифеда шара пешыг азайа у бәхтәварийа мьләтнейә ә'йни дәст ани, к'әтә һ'аләки гьран, к'орда хвә нишан да вәт'әнһ'әзе советнейә өса, чава шьмә'тед бьрайә майини. Н'әму әскәре советне, өса жи к'орда, к'ер'а ләвһат әз пер'а һәр'ьмә мөйдана шер', борще хвәйә әскәрие бь һ'өрмәти қәдан-дьн',...

Шьмә'те бь дьләши бә'са һ'ощōмкьрьна фашисте Герман бьһист. Бь дьләши бьһист, ле бь мерани р'абу мьқабьли дьжмьне дәвхун.

Хорте т'унсьз, зә'ве т'әзә дәвса к'еләндие, т'ьвынг һьлдәнә дәсте хвә у бәре хвә данә бәрб мөйдана шер'.

Қәй бежи дәнгбеж дькә һәвар газин:

Ах, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер,
Һәй-ло бьрапо, шәр'әке мә қәшмийә Керча кавьл ве бь
һәзә,

1 Архива Филиала ИМЛ Әрмәнистане р'әх КМ ПКТ'С, Ф. 4063, оп. 1, ш. 1, р'уп'ела 1. (Ситат сәр һ'име к'ьтеба Х. М. Чатоеп, Участие курдов Советского Союза в Великой Отечественной войне, Ереван, 1970, р'уп'ела 7, те даин.

Вэрэ чава машина ви кавьлп, самалйоте ви қәщәри, чава
к'әтпийә р'у әрде, р'у ә'змана бәр вәлате мә дьбәзә,
Қәтандйә дәсте буке у заве т'әзә,
Вэрә һәй-вае, һәр-вае, һәр-вае, һәр-вае, һәр-вае.
Чәва кәла ван хорта, ван әфата дьле мә дәр нае.
(№79)

Бона һәр бьһөстәкә хвәлпийә Вәт'әне мә шәр'нә гь-
ран чельбу у әв шәр'е гьран дәнг дьла дьле шьмә'теда,
дьле дәнгбежада.

Бь сайа бьратпийә шьмә'тед Т'ьфақа Советне, бь
сайа қәвата зорайя әскәре советне у шөхөле вейә
һәқ, ви шәр'е гьранда, шьмә'та мә фашисте Герман
алткьр. Әвләде ве бь ә'гпипи, бь мерхаси, бь алтьндари
вәгәр'йан мале хвә. Шьмә'те сәр мерс хвәйә мерхас
стран стра, пәсне ван дан, сәр мере кәшти шина ван
кьр.

Вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло
вәй-ло, вәй-ло

Бьрапо, Ур'ьсете бьнерә шьдаси хашә,

Бьра мала к'әфьри герман лә хана хвәде бә, ве шәр'әки
мьхәпәти мә дәрхәстпийә Керч'а кавьл, вәрапа Севас-
тополе, ада бә'ра Р'әшә.

Хера хазьл йәки шавәке бьвә сьрщана Тә'лице, т'е-
ле бьдә гөнде И'әкор'а, бе Шә'ре гөлл бьр'е, Алмасте кәзи кәр'е,
Ширьне Ә'ло, дәлалпие мале, аг'әе хорта дөндә гөлле асколке
брьпидарә, кәсәке т'өнә мьле ви шерп бьгрә бьгәр'пнә сәр һ'ә-
кшман у дог'дьра, сальха дьвезьп, гәләки тә'ли же нәхашә,
бьрапо.

Мәнал, мәнал, мәнал, мәнал, Ширьне Ә'ло дә тә мәнал,
Дәлалпие мале дә тә мәнал.

Бьра хера мала хвәдер'а вәлате хәриба, сәре газ у гедука
дәстәки мьне тәр'а бьвпа бә'лги, йәке жп бьбйа бәрп'ал.

3

И'өкөмәта Р'оме, кә карьбә шьмә'те дор бәре хвә
текә бьн бандура хвә, шәр'е ванә һәқ жь р'ожа р'ож
бьхәньқинә у бьтәмьринә, вана бәре ә'вльн бь һәр тәһә-

ри бәри һәв дьда. Бәри һәв дьда, дурва ле дньһер'и, паше жи т'әв дьбу, вана дькьрә һесир у бьндәст.

Р'ом сийасәтийа хвәйә сала мнасәр дькьр. Әви орт'а шьмә'те дост у бьра нәйари, дьжмьнайи пешда дани. Дьжмьнайикә өса, кө көр'е көр'а дьк'шанд.

Мәсәләкә we сийасәтиә әв қәвмандьна бу, йа ко бу бьһийат'а страна Ә'вдьяла-бәге (№№188—189) у һ'әта р'ожа иронн жи нава шьмә'теда бь дьләши те биранин.

Һ'өкөмәта сар һена хвәда гәла чәркәза сьргункьрьбу бәрбь шә'нубе. Һьнәкә жь ван Т'опрақәле, незикн к'өрда дьман. К'өрд у чәркәз щинаре һәв бун, щинарнә ә'дльи у һәвр'а херхаз. Ле вахтәке орт'а Сөрмәли Мәмәд-п'аша у Омәр Чәркәз (щарна жи жер'а дьвежьн Чәркәз Омәр), бона пьрсәке ләвк'әтьбу. Әв бубун нәйаре һәв.

Омәр сәроке чәркәзе Т'опрақәле бу. Чәркәза чахе шаба мьрьна Сөрмәли Мәмәд-п'аша бьһистьбу, шабуна у әйнатар'а чубун гази дәфчийа у зөрнәчийа крьбун дәфе хьстьбун. Әва йәка ль р'оһьлате, планн бал к'өрда беһөрмәтикә п'ьр' гьран бу.

Пәй гьли-готьна, чава нава шьмә'теда те гьликьрьне жь дәһ көр'е Мәмәд-п'аша, көр'е шийи мәзьн Ә'вдьяла-бәг һивийа бьра нәсәкьнибу у бәре хвә дабу бәрб мала Омәр Чәркәз пьрса ви һ'ал у һ'әвали кьрьбу. Омәр Чәркәз бемақули шаба Ә'вдьяла-бәг дабу, ви беһөрмәт кьрьбу у вьр шәр' пешда һатьбу.

Һ'өкөмәт т'әв we дә'w у дозе нәубу. Т'әв нәубу һ'әта жь һәрд алийа әп'ещә мер нә һатьбу көштьн. Т'әв буине шунда жи әв нә пәй һ'ьсә-һ'ьса к'әтьбу, нә сәбаба гьртьбу, нә жи гөнәк'ара гөнәк'ар кьрьбу.

Бь ви тәһәри “сафикьрьна,, пьрса шәр'е дө щинара, щинарек жь алиә һ'өкөмәте мина һәв дьһатьнә зерандьне, мина һәв жи дьһатьнә шеландьне у т'аланкьрьне, бубу сийасәтийа һ'өкөмәта Р'оме. Ава бона чь жь шәр'е дәрщинариә, Р'оме т'ьме к'ар дьстанд у “һ'әқи,, жи алиә ви бу.

Хен жь шәр'е азадари, шькйате у нәр'азибуне, стране т'ариқие оса жи дәрһәқа шәр'е хвәхвәтиеда, гьли дькьн.

Шәр'е хвәхвәти, шәр'е орг'а қәбила зьрарәжә п'ър' мәзн гиһандийә шьмә'та к'орда. Эва йәка нәк т'әне мә'на шундамаина сәроке қәбила у мә'на we һ'але соснал-экономикие бу, йек қөр'нава К'ордьстанеда р'ь-к'ьн бубу, ле әв оса жи мә'на we хәвата зийандар у бекер бу, кә р'еаксна дәр у һөндөр' оса бь эгьн К'ордьстанеда пешда дьбьр бола зәфткьрьна у бьндәсткьрьна we.

— Бал к'орде, кә пәй шәр'е һ'әмдънйәейә ә'wльн жь Р'оме мьһ'ашьр бубун һатьбун Р'СС Эрмәнистане, стране дәрһәқа Фьлите Қөто, Бьшаре Чәто у Таһар-хан гәлә бь қимәт у һ'зкьринә. Шәдәтйә ван гьлийә әвә, вәки ве к'әтебеда мьн жь гәлә шаха һәр донздә шахе "Флите Қөто., һ'әвг шахе "Бьшаре Чәто., у дәһ шахе "Таһар-хан., чап кьрийә. Ле чәндьк чәнд шах жи һе нәһатьнә ньвисарә.

Мә'нә чийә, вәки әв стране жор готи оса бәлабуи у жь алне шьмә'те һ'зкьринә?

Бәре ә'wльн дәрһәқа Флите Қөтода, дәрһәқа we қәwmандьнеда, йек бу бьнйат'а ве стране.

Бь готьна дәнгбежа, Мәме Гьнде (шарна жер'а дьвежьн Мәме Әт'маника¹) жь дәст нангьранийе р'а-дьбә жь Бьшерне карванәк т'әшкил дькә, бәре карвен хой бар дькә у бәре хвә дьдә бәрб қәза Кәване К'ере, кә хве бь гәньм, шәһ бьгөһезә. Вәхте вәгәр'андьне Мәме Гьнде дьхвәзә we р'еда һ'әрә, к'едәре Флите Қөто дьма. Әв һьнәки хвә дьшешрә тер'а набинә we р'еда һәр'ә. Пенщ-шәш сал бәре дьле Мәме к'әтьбу бука Флит: һ'ьнар-ханьме у әви һ'ьнар-ханьме р'әван-

---

1. К'ьвши һәйә әв жь қәбила әт'мана буйә, йек хвә сәр р'әш-кота һ'әсав дькьн.

дьбу. Бистпенш һ'эзар мале э'т'мана бь сэрк'арийа
Мэме Гьнде жь нава халда баркьрьбу чубу Бьшерие.

Мэме шар дьн хвэ дьфькьрэ, р'адьбэ баре каврен
льдэ канийа Фире у дьчэ сэр п'эра Батмане датинэ.
Фьлит дьбьһе, вэки Мэме хве ненр'а гөһер'тийэ, натийэ
сэр п'эра Батмане данийэ. Дьфькьрэ, чьма Мэме нэ-
һатийэ дитыйа ши, вэки өсанэ эв шийа бэрге тыштэки
һ'эсав нэкрыйэ, сьве жи ве нава шьмэ'те п'эяа бьдэ
хвэ, бежэ: мьн кавране хвэ бе қэзнийа жь вэлате Фли-
те Қөто дэрхьст.

Жь дьлтэнгне у жь дьл манне Флит р'адьбэ ч'эк-
сылһ'е хвэ гьре дьдэ, дө-сс хорте бавче дьдэ ду хвэ
у бэре хвэ дьдэ бэрб п'эра Батмане.

Шэма дайка Флит хвэ даве дэст-п'ие көр'е хвэ, же
һиви дькэ, р'эща дькэ нэчэ пешийа Мэме Гьнде, вэла-
те ванда нангьранийэ, ч'э'ве к'өлфэте вани р'ейэ. Көр'
гөр'а дйа хвэ накэ, дьчэ пешна карване Мэме Гьнде,
пер'а дькэ шэр' у те көштьне. Шэма р'эбэи те сэр
мэйт'е көр'е хвэ, дьве у дьлубинэ. Һэма эва лубандь-
на де, страна ве бь һесьр у гьри жи дьбэ бьнийат'а
стране.

Де сэр мэйт'е көр'е хвэийи тае т'эне нэк Мэмее мер-
көж гөнэк'ар дькэ, йек гөллэ бэри көр'е ве дабу кө-
р'е ве көштьбу, ле эв көр'е хвэ, эвлэде хвэийи көшти
гөнэк'ар дькэ, йек чу пешийа Мэме.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,

Флит лао ба те, баран дьльлпэ,

Ль р'ише шэ'ре Флите Қөто дьхэ, дьһ'эжинэ,

Һэй-ло лао, мь гот, нэчэ пешийа кавране Мэме Э'т'манике,

Вэhte ль Мэме Э'т'манике дьбэ хэлаяа мера, өса гөлла даве,

миа һ'эрч'а сэр кодька дьл бьрпнэ.

Шэм р'эбэне, Шэм р'эбэне,

Һэй-ло лао, тө нэһэқи, тае т'эне.

(№81)

“Тө нэһэқи,.. Эва хэбэра, эва фькра т'эмамиа шахада
те вэк'ландьн. Де нэһэқи гөнэк'ар дькэ. А, эвэ пьрса

Һинмлин кӧ стран дӧле шьмӧтеда аҗҗа хвӧш кьрийӧ.

Шьмӧте жи нӧһӧҗне һ'ӧзнӧкьрийӧ, әҗе жи мӧриә нӧһӧҗ гӧнӧк'ар кьрийӧ у қӧй бежи әҗа страна буйӧ җӧйсӧт бона хорта, бона мӧра, бона мӧрьҗае бь т'ӧ-мами, кӧ хвӧ нӧһӧҗне нӧҗьры.

Бь фькӧра мьи страна Фӧште Қӧто бь т'ематика хвӧ-җа, бь философия хвӧҗа, дьҗарӧ бьҗӧ шӧҗаһьрӧкӧ пӧэ-зия: һ'ӧмдьянае.

Қӧҗьмандьяна страна дӧрҗӧҗа Таһар-ханда һ'ӧвтепенш сӧл бӧре қӧҗмшиӧ. Таһар-хан бь хвӧ сӧроке қӧбила һӧйдӧра бу. Қӧбила һӧйдӧра һе дӧстпебуна қӧр'на XIX пезики һ'ӧзар пенсӧд мал бу у сӧр чӧнд т'ӧйфа бӧла дубу. һьнӧк жь җан сӧншӧҗа Базиде, һьнӧк жи сӧншӧҗа җане у Хӧйе сӧр һ'ӧҗуде Иране у Р'оме дьман. һӧйдӧра һӧй һ'ӧкӧме дӧҗлӧта Р'оме, һӧй һ'ӧкӧме дӧҗлӧта Иране нас дькьр. Шарна жи нӧ һ'ӧкӧме дӧҗлӧта Р'оме, нӧжи һ'ӧкӧме дӧҗлӧта Иране нас дькьр. һьлбӧт әҗа йӧҗа хвӧши дӧҗлӧта Р'оме нӧдьянат у әҗи бь һӧр таһари дьхӗӧст һ'ӧйфа хвӧ жь һӧйдӧра җӧкӧ.

Әҗ мӧҗал к'ӧтӧ дӧсте җи. һ'ӧсенн-бӧг бь алиқ'арийа қаймӧҗайме Р'оме: Сальһ'-ӧфӧнди т'ӧҗи әскӧре һ'ӧкӧ-мӧте һ'ӧҗуми сӧр һӧйдӧра дькӧ, йӧк сӧр синоре Иране дьман, у җан т'алан дькӧ. Дӧ мӧре һӧйдӧра дил дьҗи йе сьсийа жи гӧһе җи же дькьн.

Һӧҗари дьҗьһиҗӧ Таһар-хан. Таһар-хан у пьсмаме җи Мӧмӧд-аг'а у Ә'ли-аг'а пер'а наҗьһиһьн хатре хвӧ нӧфӧре мала хвӧ жи бьхӗҗьҗи. Ду шӧрде дьк'ӧҗьн. Сӧр һ'ӧлуд, әскӧре һ'ӧсенн-п'ашае Т'акори Таһар-хан дьқӧльбьн. Таһар-хан пьсмаме хвӧҗа те кӧштьне. Әҗа йӧҗа 13-е һ'ӧзиране сала 1900-и қӧҗмшиӧ. Әҗа қӧҗмандьяна һ'ӧта р'ӧҗа проиһи жь алиә шьмӧте нае биркьрын у кьрына һ'ӧсенн-бӧге Т'акори те гӧнӧк'ар-кьрыне.

Бь шӧдӧтийа р'ӧҗнӧма ӧрмӧнийа “Мшак.., Таһар-хан мӧриқи хвӧнди бу, гӧлӧки р'ӧм у херхӧз. Әҗ т'ьме

пърсе сийасәтиева мъжул дьбу. Чьлсалийа хвәда дь-
хвәст зьмане франси һинбә у бәри коштына хвә дь-
хвәст дәрсдарәки хвәр'а бинә, ши һини зьмане франси
бькә.

Р'әнге Таһар-хан, шыкле ши we нәи т'амбә, әгәр готына
р'ожнә'ме нәйһынә бир, wәки шарна меване öса дьһа-
тына мала Таһар-хан, йек һ'ыз жь һ'өкөмәта Р'оме нә-
дыкьрын. Аwa мәсәлә, нәһһер'и чәндьк-чәнд шыкәте
қольхдаре солт'ан, Таһар-хан чәнд р'ож көр'е Бәдыр-
хан бей мала хвәда хвәйкьр, һ'өрмәт, сианәт жер'а
кьр у паше бөқәзийа әви жь мал вәр'екьр. Хен жь
we Таһар-хан дост у пьсмаме шымә'та әрмәнийа бу.
Аwa мәсәлә, әрмәние гөнде Кьрхбулахе жь дәсте Р'оме
р'әви бун һатьбун бал Таһар-хан у бьн бандура ши
хвәлибешәркьрьнева мъжул дьбун. Гәлә шара Таһар-
хан һатьбу к'омәка әрмәния у вана жь қәт'ла р'оме
у ә'шәма хьлас кьрьбу. Чәндьк чәнд шара һатьбу к'о-
мәка дера Тадее, незикн Мәк'өе.

Аwa бона чь шымә'те һ'ыз жь Таһар-хан дькьр у
пәй коштына ши шина ши стра, нәһ әқи гөнәк'ар кьр.

Т'ема нәһәқие у гөнәк'аркьрьна нәһәқие öса жи
стране дәрһәқа Бьшаре Чәтода те бьльндкьрьне.

Гөнди нәк т'әне жь зордәстийа дьжмьне хвәйә дәр
дызерийан, ле әw öса жи дьзерийан жь дәсте дьжмьне
нав хвә, жь дәсте дәрәбәга, феодала, аг'а у бәга.

Зордәстийа аг'а у бәга қәй бежи чава қанун жь
баве дәрбази әвләд у т'әвләде ши дьбу. Вана сьрийа
хвәда бе тырс у бе хоф һьм к'әда гөндийе хәбатк'ар
дыхвар, һьм жи хвә дьрежи вана дькьрын, дьк'өтан,
дызерандьн, дышеландьн у дькөштын. Чь дьле ван дь-
хвәст әw жи дани сәре гөндийе фәқир. К'и дькарьбу
бьльптийа? К'и дькарьбу хәбәрда? К'и дькарьбу бьчуйа
диwane шыкәт? Йек дьчу жи чь хер дьдит?

Стране т'ариқие нәк т'әне дәрһәқа зордәстийа аг'а

у бэгада, ле öса жи дэрһэда зордэстийа лахе ванда у дэрһэда шыкйате гөндие бьндэстда гьли дькьн. Қэй бежи стран бубу шур'эки шыкйате, шур'эки готьна дэрд у көле шымэ'те.

Ньмунэкэ we шыкйате эw страна сэр Т'эмое Шьбрийэ (№№175—177), йек бу көштиие лахе Усьб-п'аша. Қиза Т'эмо (йа кө к'ввши һойэ эва страна севрандийэ) жь э'щеба гьран дькө һэвар у газн, кө чава һәрсе лахе Усьб-п'аша ажотьнэ бэр һешна коне ван у бе қәwl, бе қьрар, бе сонд у бе ад сөд шьв ль баве we хьстьнэ, сэд зер' же стэндьнэ, сэрда жи гьртьнэ т'аланкьрьнэ, сэр мыла жи кьрьнэ “э'ба бэрае чардэ бэнькэ,. Эв гьлие һанэ пашьн, қэй бежи шө'дэтийа we йэке дьдьн, кө Т'эмое Шьбри нэн мерэки қолаи буйэ: эw хwэйе чардэ бэнька' буйэ, мерэки мерхас, у э'гит буйэ.

Бьһаре һнэ гөндийе арана т'эме к'аре хwэ дькьрьн, пэз-дэваре хwэ дьбьрьнэ ч'на, дьчунэ зозана, паize жи диса вэдьгэр'йанэ гөнде хwэ.

Паize нэ һ'эму кэс бь хер у хаши, сыламэти вэдьгэр'йанэ мале хwэ. Дэ'w у дозе гөндийа, сэрэке қэбила у бэра, бона бөһөстэкэ э'рде ч'ерэ, бона п'эртик ава ч'ем бона һ'эзар у йэк пьрсе бесуш у бегөнэ т'эме нэхерхазн у дьжмьнан пешда данн.

Эw нэхерхазн у дьжмьнан һ'имли жь we һ'але социал-экономикне, жь we шунда маине пешда дьһат, йек миша пира һ'эвһ'эвок хwэ аландьбу шымэ'те у знанэкэ мэзын дьгьһнандэ we. Пэй дэ'w дозар'а гэлэ щара мер дьһатьнэ көштьне, гэлэ щара шин, гэлэ щара гьри, гэлэ щара дьжмьнан пешда дьһат. Гэлэ бона пьрсэкэ wa нибу, wэки жь гөлла т'ор'ьне мала Шэро, дэре бьһаре, ль зозана Қасьме Мэйро һатэ көштьне? (№№ 183—187).

---

1 Мидале бэре бь бэньк бунэ у хwэйе ван, мидал стөкора хwэва дарда кьрьнэ.

Шэв ниве шэве дор-бэре гөнд гьртын, сэр мале нэ-херхаза һ'ыщумкьрын, жь һэв пэз-дэвар т'аланкьрын, т'алане бьри пашда вэгэр'андын, мер жь һэв кōштын—эв бу шарна шыкле э'мре гөндйа, шыкле зэмане бьһөри. Ль ве бэдбэхтне, қиз нэдан у қиз р'эван-дын жи зианэкэ мэзын дьгьһианд шымә'те. Һэварна дэнгбеж, газна ши: “Кōштйна мере мерхас дайим сэр р'эва ван жьнанә., (№143), қәй бежи дьбу шыкйат мь-қабьли э'рф у э'дәте we һене.

Стране т'ариқне чава т'ариқньвиса э'мьржийина шымә'те, ве пьрседа жи сьлсьләте һатир'а гәлә сэр-һатийе дьлшэват һыштынә, сэрһатийе өса чава мәсәлә, шэш бьра сэр хушка хвә һатынә кōштине (№№169—171), чава жь маләке һ'эвт мер чунә “шэр'ан у дэ'-ван.,, йэк жь ван нэзвьр'ийә, кō шә'ле бьре бьч'ук хвәкә, у чава ль ван шэр' у дэ'вада к'ока дэнгбежа у бьлурвана һатийә (№ № 165-166).

Вьр 50-60 сал бэре, нәһ'ийа Мәлэзгьре (Маназкерт) гөнде Мәт'эранеда қәвмандьнок қәвми, йа кō зутьрәке бь стран бәла бу нәк т'эне нава сипка, нава қәвм пьз-мама, ле әв өса жи бәлан нава т'эмаийа к'өрде Диар-бәк'ьре, Ване, Әрзруме, Қәрсе у Игьдьре бу (№№128-129).

Мәт' мала хвәда, бь дәсте хөлам-хьзмәтк'ара көр'е бьре хвә кōштьбу, һ'эйфа мере хвә, т'не хвә у көр'е хвә һьлда бу.

Эва қәвмандьна жь қәвмандьна дәр бу.

Нәйари, нәхерхази, дьжмьнаи, к'ен, һ'эйф һьлдан ши-шиа өса нава шымә'теда р'ькьн бубу, вәки шарна мәт' бир дькьр мәт'тийа хвә, дьбу кōштие көр'е бьре, дьбу гөрәки дэвхун у бир дькьр, вәки әв бь хвә жи мәрвьә, гәрә бь қануне мәрвьәе бьжи, к'өлфәтә, дьле we готи р'әм у херхаз бә. Ле қәйдә-қануне э'мьржийина бә-ре, говәка дьнедятьна у дьне фә'мкьрна мәт'е тәнг кь-рьбу.

Мәт' хен жь һ'эйфе, дьһа т'ө тышт пьзанбу у нәдь-

хвэст бьзанбйа. Хун пеш хунева, эв бу фэ'мдарийа
we, эв бу хвэстьна we, эв бу арманща we к'олфэте,
у баднһоша нинә, wәки шьмә'т ве странеда нәһәқийа
нәмәрвайа мәг'е дьдә к'ывше, we гөнәк'ар дькә у шина
көр'е бьре дькә.

Шьмә'те бәр ч'э'ве хвә дьдит зьрара шәр'е хвә-
хвәтне, шәр'е орт'омьләтне, әве р'ьнд фә'мдькьр знана,
кө пәй ван дә'w у доза дьвһиштә we, ле әw бь хвә
беч'арә бу бәр we бәдбәхтне бькра шәр', әw һәр бь
дьялши у бь дьялшәwати дькьрә газн: "Бьра хөде хьраб
бькә шәр'е хвә бь хвәтйе һ'але к'очәрне., №130).

Дәрһәқа меранийа у мерхасийа Дәwреше көр'е шех
Ә'вди нәк т'әне к'өрде Р'СС Әрмәнистане, Гөрщьстане,
Асиа Орт'ә, ле өса жи к'өрде Р'оме, Сириае, Иране у
Ирақе (нәһ'ийа Бәһдинане) бьһистьнә у гәлә шахе
ве стране заньн.

Оһанийан Исраел дьвежа, wәки страна "Дәwреше
Ә'вди., бал к'өрде Сириае гәләк бәла буи у һ'ьзкьрийә.
Гәләка ве стране заньн у т'ьм у дайим дьстьрен. Бь
готьна дәнгбеж, страна "Дәwреше Ә'вди., ль Сириае
гәләки қәдър у бь һ'өрмәтә.

Гәлә мә'на we қәдър у қимәта гьран чийә?

Жь гәлә шахе страна "Дәwреше Ә'вди., ве к'ьте-
беда мын һәр шәш шахе we чапкьрийә (№№ 122—127),
йек мын ван дәһ сале пашwәхтне жь заре к'өрде Әр-
мәнистане (№№124-127) у әрмәние дәнгбеж (№№122
—123) ньвисийә. һәр шәш шахе чапкьри, чава бь т'е-
ма хвәва, өса жи бь шьровәкьрьна хвәва, йек дән-
бежа мьр'а готийә (бьһьһер'ә ньвисарнасийа №№ 122,
123), һ'имли дө шур'ә тенә стране. Шур'әк страна Оһан-
йан Исраелә (349 р'ез), шур'әк жи йа Бозойан Сар-
гисә (64 р'ез).

Бьнийат'а страна кө Оһанийан Исраел дьстьре, һ'им-
ли әвә: қәбиләкә әрәба, кө жер'а дьготьн геса, т'ьме
һ'өшуми сәр кика у мьла кьрийә, знана п'ьр' мәзьн

гиһандийә ван. Шьване зор Т'әмьр-п'ашае мьли¹—
Әвди хена хвәда бь меранә шәр'кьрийә мьрабьли һ'ә-
зар у һ'әвсд сйаре геса, бәри ван дайә. Пашвәхтие
өса жи бь меранә көр'е ши тас т'әне Дәвреш, дөла-
лие дьле қиза Зор Т'әмьр-п'аша—Ә'дуле, гьре Ләйлане,
бәр гола Хатуне миһа баве хвә гесар'а кьрийә шәр',
шер'да һатийә көштъне. Пәй көштъна Дәвреш, Ә'дуле
жь к'әрба готийә у лубандийә, стран авитийә сәр Дәв-
реш.

Ви шахида Дәвреше Әвди бәр гөһдара мәрики
мерхас у әгит те хөйан, мәрики өса, йек ль дин нәнһ-
һер'ийә², бона ши пьрсә һәрә фәрз әв бийә, кө чахе
дъжмын һ'өщөм кьрийә, чь фьрқи к'и чь дьһ'әбинә, ла-
зымә шәр'е меранә, лазымә мерхаси у әгити.

Шьмә'те бь хвә жи фә'мкьрийә, вәки һ'әбандьн,
дин, шьмә'те дин кьрийә, кьрийә дө п'әрч'ә, тирәти кь-
рийә нава шьмә'та к'өрда у мә'на ве йәке шьмә'те хвә
һәв нәгьртийә, һьнәк жь ван бунә даре дәсте дьжмына.

Қәй бежи бь дәве Дәвреше Әвди, йек шаба кәлә-
мерәки дьдә: “Апо, әре, бьр'а әз эздимә, бәс әз әши-
ра Зор Т'әмьр-п'ашае мьлимә., шьмә'те хвәстийә дәра
гьран йәктийә хвә бьдә к'өвшә, йәктийә хвә бьдә һәқ-
кьрьне, вәки дәре лапә чәтн, чахе пьрса мани у
нәмаине те орт'е “Мәрв тейә көштн, намуса хо надә
дәсте нәйара...”

Бь фә'мдарийә Дәвреше Әвди у бь заре Дәвреше-
ва шьмә'та к'өрда хәбәра намусе фә'мкьрийә чава
йәктийә хвә, меранийә хвә, нәбьндәстийә хвә, һәре
жийина хвә у бой ве намусе жи әв р'абуйә шер', шер'-
да лаһе хвәйә мерхас өндакьрийә шиһа ван кьрийә.

Өһанийан Исраел гьли дькә, вәки дьле нәбийә Зор

---

1 Зор Т'әмьр-п'ашае мьли аг'е кика у мьла буйә.

2 Зор Т'әмьр-п'ашае мьли мусулмани һ'әбандийә, Дәвреше
Әвди эди буйә.

Т'амыр-п'ашае мьли Сьлеман-бэг¹ (көр'е Браһим-п'аша) сэр ве стране гэлэки дьшәwtи у әwи қә нәдхwәст, wәки дәрһәқа шәр'е Дәwреше Ә'wдида бьстьрен, дьго: "Һәwқа жь мә һатһнә кәштһне у бь хwә Дәwреш жи дь бәр мәда һатһнә кәштһн..

Пашwәхтне жь ве страна дәләл п'ара пешһн һатһнә биркьрһне. Дәwса шәр'е Ә'wди, көр'е wии Дәwреш мьqабьли qәбила геса, һәр дьлк'әwгьрийа Ә'дуле, шһна we те стране, шарһа жи меранийа у мерхасийа Ә'wди, хәбәрдана wии мирр'а те биранине (№ № 123 —127).

Страна Ә'дуле дәрһәқа һ'өб у һ'зкьрһна we, дәрһәқа дәләле дьле we Дәwреше көр'е шех Ә'wдида дьминә сәр плана дәда пьрса һ'әбандьне, пьрса дин, дьжмьнайи, жь орт'е те һьлһне. Сәр плана пешһн пьрса хwәхwәйкьрһне у нәбһндостийе те пешда к'шандьне. У бь сайа бьльндкьрһна we пьрса һәрә фәрз, we пьрса һәрә сәрә страна "Дәwреше Ә'wди.. нава шьмә'та мәда аwқа бь qимәт у qәдәр дьминә.

Сәд у һ'әйште нәһ стране г'ариqне, йек we к'ьт'ебеда щара пешһн теңә чапкьрһне, мьн һ'имли ван дәһпанздәһ сале пашwәхтне жь шьмә'те ньwисийә у р'ожа иронн п'арәкә хәбата хwәйә сала п'ешк'еши хwәндәвана дькьмм.

Сәд у һ'әйште нәһ стран жь заре бистуһ'әвт дәнгбежа һатһнә ньwисандьне, йек һ'имли бьнәлие Р'СС Әрмәнистаненә. Нава wан дәнгбежада һәнә өса жи

---

¹ Оһанийан Израел дьвежә, wәки әwи Сьлеман-бәг дитийә, йек һьһа жи саг'а у ль Р'әсьл Ә'йне дьминә.

Р'әсьл Ә'йпер'а бь к'өрдн дьвежьн Сәре Канийе, гөнд бь хwә жп сәре канийе һатһнә чекьрһн. Бь готһна дәнгбөж, бәре кика у мьла ль гөнде Зор Т'амыр-п'ашае мьли Wераншарә дьман. Wераншар, чахе дьк'әwә дәсте Р'оме, кика у мьла жь wьр бардькьн теңә сәр канийе хwәр'а гөнде һаң чедькьн.

бьнэлне Р'СС Гөрщъстане, Казахстане у Қырқъзстане.

Жь дэнгбежа пенщ к'эс эрмәнинә йек сале башқә-
башқә жь Сириае вәгәрийанә патьнә Wәт'әне хwә. Щийә
бе готьне, wәки we һене, чахе мь стране хwә жь дэнг-
бежа дьньвнси, һәр пенщ дэнгбеже эрмәни зә'ф р'ьнд
к'өрди хәвәрдыдан. Жь wан се кәс (Карапете Хачо,
Оһанийан Израел у Хачатрийан Новсеп') гьлик бь зь-
мане эрмәни ньзанбу, wана зар'отийа у хортанийа
хwә нав к'өрде Сириае дәрбазкьрьбу, һини зьман, ә'рф
у ә'дәте wан бубун.

Стране к'ьтебе, һ'имли сәр дө п'ара п'арәвәкьринә:
стране сәдсалийа XIX у йе сәдсалийа XX. Стране сәд-
салийа XX сьрийа хwәда сәр се п'ара тенә п'арәвәкь-
рьн стране шәр'е азадариёе у йе нәбьндәстийе, шәр'е
Wәт'әннейә Мәзын у шәр'е хwәхwәттийе.

Мьн щә'дандийә чава стране сәдсалийа XIX, өса
жи стране сәдсалийа XX бь шахе хwәва к'оми сәр
һәвкьм. Хенжь we, пьрса пәйһәв р'езкьрьна странада
(илаһи стране п'ара шәр'е азадариёе у нәбьндәстие),
мьн һ'имли хронология қәwмандьна дайә бәр ч'ә'ва.

ШЕХ МИРЗО

1

Сэрае, ль-мын сэрае, сэрае ль-мын сэрае,
 Вэзиро, сэра Диарбэк'бре кэвьре морэ,
 Весбе дәсте шех Мирзае шеха, кэке Мэло, баве
 Н'эсэн, шехе эздна гьртын бьрьнэ һэрэмэ жорэ.
 Шә'дә-шуде шех Мирзае шеха, баве Н'эсэн гэлэк
 һәнэ,

5. Диwana Әмин-п'ашада се дэнга дькэ гази: "Р'әшид-
 п'аша, һәспе мыне поз-кәпие баве тә һа-һа кьро,
 Эздино, лехьн, сәрикә—р'йа Эздие Сорә.
 Сэрае, ль-мын сэрае,
 Вәй-ла мын коре, нәмае,
 Весбе һ'әрафе мәйдане нае нор'ена һәспе шех
 Мирзае,
10. Вэзиро, шехи динә.

Сэрае, ль-мын сэрае, сэрас, ль-мын сэрае,
 Вэзиро, кәла Диарбэк'бре кэвьре зэрә,
 Шә'дә-шуде Мирзае шеха, кэке Мэло, баве Н'эсэн
 гэлэк һәнэ, диwana Әмин-п'ашада бь се дэнга
 дькэ гази: "Р'әшид-п'аша, һәспе мыне поз-кәпие
 баве тә һа-һа кьро, мыне весбе тә кәштийә донз-
 дә нәфәрә,,.

- Сэрае, ль-мын сэрае,
 15. Вәй-ла мын коре, нәмае,

Н'эрафе майдане нае нор'ена һэспе шех Мирзае,
Вэзиро, шехи динэ,

- Сэрае, ль-мын сэрае, сэрае, ль-мын сэрае,
Шех Мирзае шеха го: "Хвэзыла мын бьзанбйа,
20. Дэ мыне шуре һешин, мэрт'ала пола, дэстэ хорте
анқоса малда жь хвэр'а банйа,
Мэсэбе Эмин-п'аша һа-һа бькьра, йе Р'эшид-п'аша
ль сэр данйа,,.

- Сэрае, ль-мын сэрае,
Вэй-ла мын коре, нэмае,
Н'эрафе майдане нае нор'ена һэспе шех Мирзае,
25. Вэзиро, шехи динэ.

Сэрае, ль-мын сэрае,
Вэзиро, весбе эла мэ р'эвйа,
Бэре хвэ дан эла кикан у мыла, шыкака, ван шэрқ-
йа,

Шэ'дэ-шуде шех Мирзае шехан, кэке Мэло, баве
Н'эсэн гэлэк һэнэ, диwana Эмин-п'ашада бь се
дэнга дькэ гази: "Р'эшид-п'аша, һэспе мыне
поз-кэпие баве тэ һа-һа кьро, ньзаньм бэхте-
мын бу, йане тэ'ле тэ бу, мыне сэре донздэ нэ-
фэре тэ леда, йе сезде қэвза хэнщэра мын шир-
ма бу дәсте мыда дьһ'элийа,,.

30. Сэрае, ль-мын сэрае,
Вэй-ла мын коре, нэмае,
Н'эрафе майдане нае нор'ена һэспе шех Мирзае,
Вэзиро, шехи динэ.

2

Сэра, ль-мын сэрае,
Иро чэндэ диwana кэке Мэло хали нэбу қасьда, бь
т'эт'эра,

Р'эшид-п'аша шандийэ пэй кэке Мэло, дьве: "Wэрэ
диwana һэрэ жорын, эме тэ бькын пьрса, гьлийа,
ва хэбэра..

Р'эшид-п'аша го: "Кэке Мэло, тō зани дине Мэп'
мэд динэки ашкэлайэ, wэрэ сэр р'йа һэрийе..

5. Шех Мирзае баве Мэло го: "Р'эшид-п'ашао, мь
говэка дине тэ р'эзил кьро,
Хазьл тэ зу бьгота, мь заньбйа, мьне шуре шин,
мэрт'ала пола хwэр'а банйа, ве сэх'эте к'ок'а
сэйнд у мэлла тэ банйа..

Сэра, ль-мын сэра,

Эзэ коре, ле нэмае,

Лэма диwana кэке Мэло хали нэдьбу қасьд у т'эт'э-
ра,

10. Сэрае, ль-мын сэрае, иро чэндэ сэра Диарбэк'бра
шэwьти нае дэнге кэке Мэло, кем бйэ сэwта
шех Мирзае.

Аг'ао, мэ дэрк'этийэ п'эла э'wре ве нисане,

We гьртйе сэр кэке Мэло шех Мирзае, к'оме эзди-
хане,

Р'эшид-п'аша шандийэ пэй кэке Мэло дьве: "Wэрэ
жор диwane..

Шех Мирзае кэке Мэло го: "Р'эшид-п'ашао, мь
говэка дине тэ р'эзил кьро, эзе иро йэқин сэре
хwэ бьдьм ог'бра имане..

15. Сэра, ль-мын сэра,

Эзэ коре, ле нэмае,

Лэма диwana кэке Мэло хали нэдьбу қасьд у т'эт'э-
ра,

Сэрае, ль-мын сэрае, иро чэндэ сэра Диарбэк'бра
шэwьти нае дэнге кэке Мэло, кем бйэ сэwта
шех Мирзае.

Сэра Диарбэк'бра шэwьти дьнер'ым кэвьре морэ,

20. Р'эшид-п'аша шандийэ пэй кэке Мэло, дьве: "Wэрэ
диwани һэри жорэ..

Р'эшид-паша го: “Кэке Мэло, тэр'а дьвем вэрэ ис-
лам бьвэ зора шурэ,..

Шех Мирзае шеха, баве Мэло го: “Р'эшид-п'аша, мь
говэка дине тэ р'эзил кьро,

Иро һэйэ сэрикэ р'ьһ'ина Эзиде Сорэ,..

Сэра, ль-мын сэра,

25. Эзэ коре, ле нэ мае,

Лэма диwana кэке Мэло хали нэдьбу қасьд у т'эт'э-
ра,

Сэрае, ль-мын сэрае, иро чэндэ сэра Диарбэк'ьра
шэвьти нае дэнге кэке Мэло, кем бие сэвта
шех Мирзае,..

3

Сэрае, ль-мын сэрае,

Диwana баве Мэло, кэке Һ'эсэн, Шех Мирзае те-
да хали набэ дэнге қасьда, ль ван т'эт'эра.

Сэрае, һа сэрае,

Дэсте баве Мэло, кэке Һ'эсэн гьртын шех Мир-
зае,

5. Шэ'дэ-шуде баве Мэло кэке Һ'эсэн, шех Мирзае
гэла һэбун: “Темэ кёштын тэр'а наемэ р'ае,..

Сэра Диарбэк'ьре дьнер'ьм — кэвьре морэ,

Дэсте шех Мирзае, баве Мэло, кэке Һ'эсэн гьр-
тын бьрын һэрэма жорэ,

Шэ'дэ-шуде баве Мэло, кэке Һ'эсэн, шех Мирзае
гэла һэнэ, се дэнга Мьшур-п'аша кьрэ тури:

“Һэспе мын жьн мака тэ һа-һа кьро, сэрикэ
—р'йа сылт'ан Эздиди Сорэ,..

Эзе сэра Диарбэк'ьре дьннер'ьм — кэвьре зэрэ,

10. Дэсте баве Мэло, кэке Һ'эсэн, шех Мирзае гэла

һәнә, диwana Мьшур-п'ашада се дэнга кьрә
гази: “Һ әспе мьн жьн мака тә һа-һа кьро, мьне
тә коштыә һ'ижда һәфәрә..”

Аг'ао, тә кьр,
Кәсәки паши баве Мәло, кәке һ'әсән, шех Мир-
зае кәвьре сәра Диарбәк'ьр ньхро нә кьр.

Аг'ао, эла тә р'әвийә,
15. Бәре хвә да эла кикан у мьлан,
Баве Мәло, кәке һ'әсән, шех Мирзае се дэнга
кьрәгази: “Мьшур-п'аша һәспе мьн жьн ма-
ка тә һа-һа кьро, бәхте тә бьр'и қәвзе хән-
щәра мьн һ'әлийә..”

Ширьне һа Ширьне,
Бәсә бькә шине, ве гьрине,
Ширьне го: “Wәки мьн бьзанбйә, мьне шуре һе-
шин, мәрт'ала пола, чәнд лажке анқосийә
хвәр'а банйә, мьне диwana Мьшур-п'аша бь-
гьрта бьһ'әжанда..”

20. Шех Ә'вро, ә'вре ве нисане,
Дәс-п'е баве Мәло, кәке һ'әсән, шех Мирзае
гьртын жь к'ома эздихане,
Шә'дә-шуде баве Мәло, кәке һ'әсән-аг'а, Мирзае
гәлә һәбун, диwana Мьшур-п'ашада кьрәгази:
“Көштына мьн һәйә, на вәллә, сәрикә — р'йә
ве имане..”

4

Сәрае, ль мә сәрае, вәзиро, шехо дино,
Сәра Диарбәк'ьра кавьл ль мә йәнә,

Иро се р'о у се шэвэ нае дэнге Фэтыла-бэге, на
вэллэ, нор'ина шех Мирзэ, шехе анқос'а,

Шех Мирзэ го: “Фьлит вэзир-п'ашао,

5. Эзе сара Диарбэк'бра шэв'ти бемэ к'штын наемо
р'ае,,.

Сарае, ль мэ сарае, вэзиро, шехо дино.

Сара Диарбэк'бра кавьл кэв'ре сирэ,

Шех Мирзэ го: “Фьлит вэзир-п'ашао,

Мьне нивэка дине тэ, си р'оже тэ р'эзил к'ро,

10. Тэе зу б'гота, мьне к'осэ мьсри, шуре нешин мал-
да нэк'рэ бирэ,

Мьне оса бьк'ра, чит у мэрт'але мэллае тэ б'да
сэрэ,,.

Сарае, ль мэ сарае, вэзиро, шехо дино.

Сара Диарбэк'бра кавьл ль ван дьк'а,

Шех Мирзэ го: “Фьлит вэзир-п'ашао,

15. Мьне нивэка дине тэ, си р'оже тэ р'эзил к'ро,

Мьне н'эвдэ мере тэ к'штынэ ль ви дэсти,

Мере н'ижда қэвза хэнцэра мьн ширмэ бу, теда
шкэсти,

Дэ дьве, нызам чь бу, чь шьриа жь э'змане жо-
рын агьр сэр к'очк-сара баве мьн э'вдале
хвэде бариа?,,

Сарае, ль мэ сарае, вэзиро, шехо дино.

5

Аг'ао, эла тэ р'эв'яа,

На вэллэ, эла мьн нэ р'эв'яа,

Се грэгрэ эле хэидинэ, бэре хвэ данэ зозанед
кикан, мьла, шэрқ'яа,

Шех Мирзае шеха, шехе анқосйа, кәке Мәло, баве Н'әсән, сйаре Ноле кьрә газн, го: "Гәли эздйа, че бьн, че бьхәбьтн, мьне һәвшә сәра Диарбәк'ьре донздә қәваз бь нав у нишан кәштнә, бьра мала һостәе хәнчәра мьн нә ава бә, қәвазе сезде қәвза хәнчәра мьн Н'әлйа.

5. Дә аг'ао, шехи динә.

Аг'ао, кәлә сәра Диарбәк'ьре ль ви дәсти,
Хәнчәра шех Мирзае шеха, әхтйаре мәрге, кәке Мәло, баве Н'әсән, сйаре Ноле нерьзә, қәвза һәсти,

Шех Мирза кьрә газн, го: "Гәли эздйано, че бьн, че бьхәбьтн, мьн һәвшә сәра Диарбәк'ьре донздә қәваз кәштнә, қәвазе сезде қәвза хәнчәра мьн шкәсти...

Ло аг'ао, шехи динә.

10. Аг'ао, қәсра баве Н'әсән, кәке Мәло — кәвьре шинә,

Әскәре Фьрик-п'аша, нәфи ә'ме гьранә, сәр датинә,
Шех Мирзае кьрә газн, го: "Гәли эздйа че бьн, че бьхәбьтн, иро һәйә сәрикә— —р'һ'ина динә,,

Аг'ао, шехи динә.

Аг'ао, қәсра баве Мәло, кәке Н'әсән—кәвьре морә,
15. Әскәре Фьрик-п'аша, нәфи ә'ме гьранә, к'ьшйа дорә,

Шех Мирза кьрә газн, го: "Фьрик-п'аша, мьн говәка дине тә ва-ва кьро, һәварйа тә бе сәр ч'йәе Шәнгәле, Р'ома динә, дәрәвинә, һәварйа мьне бе сйаре р'оһьлате. Эздие Сорә.

Дә хало, шехи динә.

Вэй сэрае, вэй сэрае, вэй сэрае,
Эзе дина хвэ дьдье теда нае дэнге бор'ие, на
валла сэвта кэке Мэло, баве Н'эсэн, шех
Мирзае.

6

Аг'ао, эла тэ р'эвийа, мафуло, эла тэ р'эвийа,
Дэ we хвэ дайэ Э'йнт'ава Жерин нав шэвийа,
Го: "Мафуло, сөре тэкьм, эла мьне нэ р'эвийа,
Бьр'э гьрэ-гьре эла мьне хэидинэ, хвэ данэ на-
ва эла кикан у мьрдесийа, мире мьн, миро,
5. Дэ бьра кёле те бьк'эви мала остае хэнчэла шех
Мирзае, баве Мэwло, кэке Э'wло, сйаре Ноле,
эхтиаре мэргае we ханчэлэке баве Мэwлор'а
гьредайэ, сэра Диарбэк'ьра шэwьти донздэ
qэwаз данэ бэр хэнчэла, qэwазе сезде qэwза
хэнчэла баве Мэwло бэрда Н'элийа.
Мире мьн, мире мьн, wэзире мьн, шехе динэ.

Аг'ао, сэра Диарбэк'ьра шэwьти бьнер'э ль ви
дэсти,
Дэ тэ дьго, хэнчэла баве Мэwло, кэке Эwло, сйа-
ре Ноле, эхтиаре мэргае хаш хэнчэла, калани
зивэ, qэwзеда нэсти,

Бьра кёле те бьк'эви мала носте хэнчэла баве
Мэwло, we хэнчэлэке баве Мэwлор'а qэлп
гьредайэ, сэра Диарбэк'ьра шьwьти донздэ
qэwаза данэ бэр хэнчэла, qэwазе сезде qэw-
за хэнчэла баве Мэwло бэрда шкэсти.

10. Мире мьн, мире мьн, wэзире мьн шехе динэ.

Сэра Диарбэк'бра шэўты к'атьмэ ль нав сэра,
Диwana баве Мэwло, кэке Эwло, сйаре Hoле,
эхтйаре мэргае хош диwana, теда хали набэ
qонахе кикан у мьлан, сэраке ван т'эт'эра,
мире мьн миро,

Шэ'дэ-шуде шех Мирзае, кэке Мэwло, сйаре Ho-
ле гэлэкьн, гэлэк' ханэ, we шэ'дэ, избат сэра
Диарбэк'бра шэўты донздэ qэwаза хэвр'а
данэ бэр хэнчэла.

Мире мьн, мире мьн, wэзире мьн, шехе динэ.

ШЕХ МЬЧ'О

7

Дэланэ, хwэш Дэланэ,
Бала хwэ дьдьмэ нэ бэрфэ, нэ баранэ,
Шэр'е э'гит у э'фатанэ,
Хwэде мера занэ, шэр' хwэш кьрийэ Мьч'е шех
И'са, ч'уке н'эвт бьранэ,

5. Ль-мьн, ль-мьн, мьн дьл кёле, нэй-ло сйаро.

нэй-ло сйаро, Дэлана шэўты дьннер'ым we бь
йанэ,
Бала хwэ дьдьме нэ бэрфэ, нэ баранэ,
Шэр'е э'гит у э'фатанэ,
Хwэде мера занэ, Мьч'е шех И'саие шэ'дэ-избат,
жекьрийэ сэре н'эвте мэлле сьрманайи хwэйи
дэфт'эри, бь qёранэ.

10. Дэлана шэўты дьннер'ым we к'ьмкорэ,
Мэ'нэгийя бьн Мьч'е шех И'сада нор'э-нор'э,

Хвәде мера занә, шәдә-избат, Мьч'е шех И'са
жекьрийә сәре һ'әвте мәлле сөрманайи сәр бь
п'ор'ә.

Дәлана шәвьти дьһер'ьм we гәзәкә,
Мьч'е шех И'са се дәнга дькьрә гази, дьго: "За-
де, хайинга бьранге 'хвә кьрви, р'авә мәнә-
гийә бьранге хвә мән'әскә,

15. Хвәде мера занә, шәдә-избат, Мьч'е шех И'сае
жекьрийә сәре һ'әвте мәлле сөрманайи сәр бь
к'әскә.

8

Һатйә байе паше баране,
Дайә ахур'а ә'рәбанә',
Дәлан хьраб кьрийә, һатйә сәр Р'әдwane.

- Мьч'онге шех Исае хвәде һьшти,
5. Р'ише шә'ре март'ала пола ле бунә бәр у пьшти,
Qьзьле Эгьн шурәке Мьч'онге шех Исае дайә, ор-
т'а мәйдане кьрийә бина мәрәки нив кәшти.

- Тә Дәлане бь к'әфкор'ә²,
Тә weране бь к'әфкор'ә,
Ньжди бьн Мьч'онге шех Исада нор'ә-нор'ә,
10. Шәдә-шуде Qьзьле Эгьн гәләк һәнә, сәр Р'әдwa-
не жекьрийә сәре пенсьд дәвреше сәр бь п'ор'ә.

1 Ахур'а ә'рәба—р'ийа ә'рәба.

2 К'әфкор'—бь готьна дәнгбөж, гһаки бьльндә, нава мешәда
һинн дьбә.

Мьч'онге шех Исае р'акьнэ п'ейэ,
Пышта ви бьнэ дарейэ,
Мэрт'але ви бьнэ зэндейэ,
Н'эта эксире эздйа дэрбаз бэ жь авейэ.

15. Дайе, Дэланэ, Дэланэ, хвэш Дэланэ,
К'эшиш Поло дьве: "Гэли стйано, сэре хвэ р'эш-
мьшот хьн, к'е бэре хвэ дьдэ шэр'е Дэла-
не, бэр ч'э'ве ви дьвэ мьжэ у думанэ.."

Дэланэ, нэ байэ, нэ баранэ,
Аве хуне дайэ нурьке нэспанэ,
Т'эмам хуна софи у мэлланэ.

Institut kurde de Paris

СТРАНЕ СЭДСАЛИЙА ХХ

ШЭР'Е АЗАДАРИЕ У ИЕ НЭБЬНДЭСТИЕ

ШЕХ МЭН'МУД

9

Дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой,
дэ лой-лой, дэ лой-лой,

Бьрано, баһарэ, ль сәре Сьлемани Насьр һ'әфад
у хош мере гьран дьһати мән'әле қалан у шә-
р'ан у Һеран,

Ль әзмана хош те гьр'ине тәйара, ль әрде хош те
гьр'ениа метрализа, автоматика, шәқине о-
т'уздарә, дәнге т'опан у т'әкәлькан, на Һәллә
чар п'әе қьжә-қьже нобәдаран,

Әре, шадә-шуде шех Мән'муд, кәке шех Қадьр ба-
ве Ләт'иф гәләк һәнә,

5. Бь се дәнга гази дькьр: "К'әриме Фәтаһ'-бәг, эл у
ә'ширәте к'ордан, бав у бьра, иро һуне мер
бьн, мери чебьн,

Әзе бәре ви әскәре зори, зә'ф гьран бьқөлем алие
Һане,,.

Дә лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой
шехе зьрав.

Дә лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой,
дэ лой-лой, дэ лой-лой,

Бьрано, шэр'эки чедьбу ль ч'ийае К'ордаше ль
бэри мале,

10. Wэллэ, шаника шех Мэһ'муд, кэке шех Qадьр,
баве Лэг'иф э'рыннйэ, жь эвара хөдева дь
п'ангеда дьхwазэ п'ик'оле у сьмт'ьраше.

Эре, шадэ-шуде шех Мэһ'муд, кэке шех Qадьр,
баве Лэг'иф гэлэк һэнэ,

Бь се дэнга гази дькьр: "К'эриме Фэгаһ'-бэг, эл
у э'ширэте к'ордан, бав у бьра, иро һуне мер
бын, мери чебын,

Эзе иро дәсте хwэ бавежымэ даре шанбезаре,
Эзе бэре ви эскэре зори, зэ'фи, гьран бьдьмэ сэр
бэразе индаде Wане,..

15. Дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой
шехе зьрав.

Дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой,
дэ лой-лой,

Бьрано, шэр'эки чедьбу ль ч'наие К'ордаше we
бь бейэ,

Гьранэ эскэре кэлэр'эшка, жь эвара хөдева һ'эйайи
банга сэре сьве эскэре кэлэр'эшкийан у бэ-
лэкиһа һат у к'ьшиһабу сэрэ,

Wэллэ, шадэ-шуде шех Мэһ'муд, кэке шех Qа-
дьр, баве Лэг'иф гэлэк һэнэ,

20. Бь се дэнга гази дькьр: "К'эриме Фэгаһ'-бэг, эл
у э'ширэте к'ордан, бав у бьра, иро һуне мер
бын, мери чебын,

Эзе иро дәсте хwэ бавежыме даре шанбезаре,
Эзе бышкеным шаре К'ьркуке, шаре Сьлемание,
wэзе бьр'эвшым хэмла ван нэйара,..

Дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой, дэ лой-лой,
шехе зьрав.

ИСМАИЛ — А Г' А

10

Бе да вай-ле, вай-ле, вай-ле, вай-ле,
Ле ле Мӧхтӧмӧре, р'ӧбӧне, вӧскӧр к'ышиа жь
Дилӧмане,

Вӧскӧре нӧйдӧр-п'аша хӧ да ло Гӧлизӧре,
Кӧке Хосров, п'аше к'ӧрда шӧр' хвӧшкӧрийӧ ло
сӧр Иране.

5. Да вай-ле, вай-ле, вай-ле, вай-ле, вай-ле,

нӧр бе да вай-ле,

Ле-ле Мӧхтӧмӧре, р'ӧбӧне, вӧзе Шавлийа кавьл
к'ӧтым ль ве фезе,

Сьбӧйӧ, кӧке Хосров, п'аше к'ӧрда жь мал сйар
бу, вӧскӧр ль пӧй к'ӧтӧ дур'езе,

Кӧке Хосров, п'аше к'ӧрда шӧр' хвӧшкӧрийӧ ло
сӧр Т'ӧврезе.

10. Да вай-ле, да вай-ле, да вай-ле, да вай-ле.

Бе да вай-ле,

Ле-ле Мӧхтӧмӧре, р'ӧбӧне, вӧзе Шавлийа кавьл
к'ӧтым ло дӧв бӧйара,

Жь сьбеда сӧр кӧке Хосров, п'аше к'ӧрда те дӧнге
гӧлла, т'ӧпа, ван тӧйара,

Ан'мӧд-бӧге се дӧнга гази дькӧр: "Гӧли шаһьяла,
чебьн, че бьхӧбьтын, вӧхта индада мӧ дӧре
кӧке Хосров, п'аше к'ӧрда, гӧла сийара.

15. Да вай-ле, да вай-ле, да вай-ле, да вай-ле.

Бе да вай-ле,

Ле-ле Мӧхтӧмӧре, р'ӧбӧне, вӧзе Шавлийа кавьл
к'ӧтым дь ч'ӧледа,

Жь сьбеда ӧскӧре нӧйдӧр-п'аша дьк'шийа сӧр кӧке
Хосров, п'аше к'ӧрда ло педа-педа.

- Аһ'мәд-бәге гази дькър: "Кәсәке т'өнә шабәке бьдә
кәке Хосров, п'аше к'өрда: Мөхтәмәр-ханьм
көштүн, Хосров-бәг ло гьртүн хәва дь сьбеда,,
20. Дэ вай-ле, дә вай-ле, дә вай-ле, дә вай-ле.

СЭЙИД-ХАН

11

- Вай-ло аг'ао, вай-ло аг'ао, вай-ло аг'ао, вай-ло
аг'ао,
Вай-ло аг'ао, вай-ло аг'ао, вай-ло аг'ао, вай-ло
аг'ао,
Мирп'әншо, йарьмшао, фьраро, мән'кумо, әшқиано,
Нава тә һ'әсьнә, гөрщьке тә полоа,
5. Әз ньзаньм тә дәмьри, тә һ'әдиди, тә полоа,
Тә ль бәр ә'мре шөмһөрийата османли нәһ'әлиао,
т'ощар нәһ'әлиао,
Дьвежьн Сәйид-хане кәр'ә, баве Сьлһ'әдинә, қә-
сәсе сәре шәндьрма у сәд пенщи запыте т'ьр-
као.
Дә шәр'ә, аг'ае мьн шәр'ә,
Дәнге т'ьвьнга баве Сьлһ'әдин к'әтә дәшта Муше,
к'әтә ч'әме Бьнаньхе, к'әтә ч'наие Сәрһәде,
бажаре Белищане, хьрав кьрийә Сәйид-хане
кәр'ә.
10. Аг'ао, сьбәйә, зәрайа таве ль мә дайә, тав һьлате,
Гьранә әскәре Ә'ли Осман Нурп-п'аша, Зәк'и-бәг,
Дәвреш-бәг, алайа Серте, фьрқа Ване, т'абу-
ра Бьтлесе, һетьрке дәшта Муше, п'ехасе
ч'наие Сәрһәде, әскәре Ч'ьваг'щуре, мьщлиса
Йазьрме дак'әтә дәшта Муше, к'әтә ч'әме Бь-
наньхе, к'әтә ч'әме Сәрһәде, к'әтә бәр ава

Мураде, ль пэй баве Сьлһ'эдин дьгэр'э ль т'а-
қибате,

Сәйид-хан бь се дэнга гази дькә ль Ә'лищане Гәр-
дэнгаз, ль Т'офиц, ль Сьлһ'эдин, дьвежә: "Бав
у бьрае мьн буно, мер бьн, мери че бьн, иро
р'ожа мерайә, әзе т'әминәке ль вә бькьм, т'ә-
мина апе хвә мәшкеньн, әскәр мэкөжьн, эт'и-
мьн, хәрибьн, зар'өе хәлқенә, бьн ә'мьрьн, гөнә-
нә, бькөжьн запьт у қомандаре щөмһ'өрийате
ә'дөе диньн, чарп'а куч'ке щәндьрме ве хә-
лате,,.

Дьве шәр'әке чебу ль бәр ч'иайе Щәмал Мердине
ль дәве ч'емә,

Қаләке чебу ль ч'иайе Мердине ль дәве ч'емә,

15. Гьранә әскәре Ә'ли Осман Нури-п'аша, Зәк'и-бәг,
Дәвреш-бәг, алайа Серте, фьрқа Ване, т'а-
бура Бьтлисе, һетьрке дәшта Муше, п'ехасе
ч'иайе Сәрһәде, әскәре Ч'ьваг'шуре, мьщлиса
Йазьрме дак'әтә дәшта Муше, к'әтә ч'әме Бь-
наньхе, к'әтә бәр ава Мураде, дь гәлики к'урда
авитьнә сәр мә,

Сәйид-хан бь се дэнга гази дькә ль Ә'лищане Гәр-
дэнгази, ль Т'офиц, ль Сьлһ'эдин, дьвежә: "Бав
у бьрае мьн буно, мер бьн, мери че бьн, иро
р'ожа мерайә, әзе т'әминәке ль вә бькьм, т'ә-
мина апе хвә мәшкеньн, әскәр мэкөжьн, эт'и-
мьн, хәрибьн, зар'өе хәлқенә, бьн ә'мьрьн, гөнә-
нә, бькөжьн запьт у қомандаре щөмһ'өрийате,
ә'дөе диньн, әз баве Сьлһ'эдиньм, дь нава мьн
у ванда ава Мураде, һ'ьдуде ә'шәмә,,.

Аг'әе мьно шәр'ә, ло сәр мьн шәр'ә.

Бе вәллә, мьләте к'өрда бебәхтә, жь Сәһ'ид-хан на-
гәр'ә.

Дьве Копе бышәшьтә ль сәр дәве р'ейә,

20. К'амбах бьбә ль сәр дәве р'ейә,

Мала мьн бь хёлама Сәдиқ- бәг у Муса-бәг әв һәр-
дө бунә р'әисе чәта һ'өкөмәтейә,
Чьлениц суаре сипька у шыбра һьлтиньн тенә ба
мьдуре Копейя,

Дьбе: "Ло-ло мьдуру, агьр хенне баве тә к'әто, дь-
нна хьраб бьбә, тә бь дьннае нәһ'әси, әз иро
р'әисе чәта һ'өкөмәтемә, шуаба Сәйид-хане кәр',
баве Сәйдо жь мәр'а һатийә дәрк'әтийә сәре
ч'нейя,

Буйя фьрар у әшқна, мән'куме дәвләтейя.

25. Сәд у пениц суаре хәзабе пер'айя, дь әрде Шех
у Вәйсьфьр'анда дьгәр'ә ль шә'да Бьтлисе газ-
мах дьбә, э бе ль дора конеда бьбөһөрә, э
ава Мураде бьқәльбә, э бь дәве мадолийа
хвә бавесжә нава Фьранса, бьнийя хәтейя...

Дьбе әв һәрдө бәге И'атносе жь мьдуре Копер'а
се кәвьра һьлтиньн жь әрдейя,

Жер'а датиныйн сәр массейя,

Жер'а сонд дьхөн, бь т'әләде жьн бәрданейя,

Дәсте хвә датиныйн сәр қөрәне, дьбен: "Һ'әта Сәйид-
хан, Ә'лишан, Т'офиқ Сөлһ'әдин, һәрчар сәрәк-
даре мән'кума әм ль дора Копеда нәкөжьн,
қачахе дәвләте дь сәр мәр'а дәрбаз набә ве-
дәрейя...

30. Дьбе хәбәре ван мирәка һе дь дәве ванда бун,
Шьг'аре ван печан нә пек'әти нава т'ьлийе ван-
да бун,

Мьсине қаше ав бу, нәк'әланди дь агьрда бу,

Чьқас р'е дьчунә дора Копе, р'е у дьрб ле дәрдь-
к'әтьн,

Баве Сьлһ'әдин бь тарибара сьбер'а бь зәрайа
тавер'а к'әтә т'опраха Копе, шәд у дьрб т'ә-
мам гьртьн,

35. Сәре фьрар у қачахе гәлийе Зила ль т'опрахе Копе
ле дайә бәрдан.

Нобэчийе баве Сьлһ'эдин ль пешийе дьмэшийан,
Нобэчийэки вэгэр'ийа мэлумэт да Сэйид-хан,
го: "Сэйид-хано, апо, бь шех Базиде, э'рде
Т'ькнукке, мь жь шьван у гаване холе бьһис-
тийэ:

Һәрдö бәге П'атносе, р'эисе чэта һ'өкөмэте ль ба
мьдуре Копе р'уньштинэ,
Жь эвара хвэдева р'ай у шевр у т'экбира мэ
данинэ.

40. Эз бала хвэ дьдьме р'е у дьрбе мэ ль дора Копе-
да жи т'өнинэ.

Сэйид-хан, Э'лищане Гэрдэнгаз, Т'офиц у Сьлһ'эдин
бь хвэр'а һьлани,

Сэд у пенши суаре чи ль пэй к'ар бун,
Чу ч'ынг у ль бэр дэре һ'эвша мьдуре Копе жь
һэспа пэйа бун,

Хöлам у хьзмэтк'ар т'эмам ширэкт'ар бун,

45. Жь һэспа пэй бун,

Мадоли жь мьле хвэ анинэ харе, бунэ нобэчи ль
дора һ'эвше бэла бун.

Дьбе, Сэйид-хан гази дькэ бәге П'атносе, чэтэ у
мьдуре Копе,

Дьве: "Лао, эз дь һ'ьзрэти п'ехэмбәрда, исал сәре
һ'эвт сале мьн қәдияйэ,

Льнге мьн ль зэнгөе, р'э'не мьн қәр'ымийэ сэр пыш-
та һэспайэ,

50. Эз бумэ гөрәки дэв бь хун к'этьмэ даг' у ч'инайэ,
Мь т'эрка хирэт у намуса хвэ жь дьннайе дайэ,
Намуса мьн ль Эрзэруме, ль Бьтлисе, ль Серте, ль
Ване дьгэр'э ль дайирэ у мән'кәме т'ьркайэ,
Мальк мират'но, эм көрманщын, жь бой хвэде р'е-
ке бәрдын жь бой һесир у фәқире гәлийе Зи-
лайэ,..

Дэ шәр'э, аг'айе мьн шәр'э,

55. Жь бона хвэде, пешийа фьрара у қачахе мьн бәр-
дын была бь сьламэти һәр'э.

Аг'ао, дьве Сәдиҗе Мьстәфә-бәг р'абу дәсте хвә
авитә п'есира Сәйид-хан у дьһ'әжинә,
Дьве: "Кәр'о, эз ль э'мане һ'әфта тә дьгәр'ийам,
тө ль һ'әвше бь сыламәти к'әти дәстә,
Иро сәре һ'әфт р'оже мьни қәднайә,
Даир у мән'кәме һ'өкөмәта хвә мь т'әв ль һәв
дайә,

60. К'ижан қәрәқолә эз гьһиштьмә, мьн қьраре зьмане
хвә жь һ'өкөмәта хвәр'а дайә,
Мьн сонд харийә бь гәләҗе жьн бәрдане,
Мьн дәсте хвә данийә сәр қөрәне,
Һ'әта жь Сәйид-хан у Ә'лишан у Т'офиҗ у Сьлһ'ә-
дин эз ва һәрчара нәкөжьм
Қачахе һ'өкөмәте дь сәр мьр'а дәрбас набә,..

65. Т'офиҗе бьрайе Сәйид-хан дәнҗәки гази дькә:
"Ло-ло Сәйид-ханә, кәр'о, чьҗас тө мәзын дьби аҗь-
ле тә жь дьһнайә кем дьбә,
Тө ль сәр мьле р'асте бьфьтльә,
Дө гәләҗәле мьн бь бьрае мьр'а һәнә,
Мальк мират'о, қә тө һьзани ви зәмани,

70. Бь хоши, бь қәнши, бь диләка, бь ьнсане ви дәв-
рир'а начә сәре у дәрбас наби.
Газикә сәдпенши хөламе тә һәнә,
Бьла хөлам бәхте бәве хвә онда нәкьн,
Гава ль дәшта Муше, ль ч'әме Бьнаньхе, ль ч'найе
Сәрһәде р'ож ль мә р'әш дьбу, мер дьһатьнә
көштын, хуи дьр'ьжия әрде,
Мь ван хайкьрийә бь бишбилика зер'е зәр жь р'оже
һар'а.

75. Бьла мадолийә жь мьла биньнә харә,
Дагрыи фишәке мирийә, фишәке хасә,
Дьбе эзе һәрдө бәге П'атносе сәр мьдуре Копева
шәржөкьм,
Әзе шәр' хвәш бькьм ль һ'әвшә мьдуре, ль қуна
ч'найе Гридаг'е ль ве бьһаре,..

- Аг'ао, дыбе Сэдыр Мьстэфэ-бэг дэнгэки гази дыкэ
 Т'офице бьрае Сэйид-хан,
80. Дьбе: "Хэбэра тэ жь дэве хвэ готнийэ бьхо нежа
 бьшекьринэ,
 Дэсте хвэ давежэ шэшдэрпе жь қрәльхе дэртинэ,
 Сэржоре шэшдэрпе ль қуна шэшдэрпе дьхинэ,
 Әв у Т'офице бьрае Сэйид-хан вәкә дө бэране паз-
 к'увийа жь бэр һэв вэдьк'шын,
 Дь дэве дэргэда дь һэв дьхэр'ышын,
85. Вәкә дө гөре һ'ар ль һэв дьгэр'ын,
 Ль пышта мала ль һэв фьтылын,
 һэрдө ль ба к'арка сэргине ль һэв р'аст һатын,
 Гөллэ бь гөллэ п'есире һэвда данин.
 Дэмача Сэдице Мьстэфэ-бэг қалп бу сэржор суар,
 кьр тыштәк дэрнэани,
90. Т'офице бьрае Сэйид-хан қалп'аха мәжне ши р'е-
 тэ сэр щоте газме ши бь мерани,
 Мадоли жь мьле ши ани харе, дэмачэ жь дэсте ши
 дэрани,
 Чар п'һ'ин бь пән'ийа гизма хвэ ль сэр т'эхтыка
 э'нийа ши данн,
 Го: "Әз фәрхе Усьве Сэйдомә, жь дэшта Муше,
 ч'эме Бьнаньхе ч'наие Сэрһәде запьт у қэман-
 дара әз жь Р'оме дьқәлиным,
 Әзе гәләк куч'ке вәкә тэ ль пешийа хвэ биньм
 р'ае...",
95. Сэйид-хан дьве: "Әв йәк буйэ была нәбә дьдө,
 Пешийа фьрар у қачахе мьн бэрдьн, была бь сыла-
 мәти һэр'ә...",
- Шэр'әке дьбә ль һ'әвша мьдуре Копе, ль қуна
 ч'наие Гьридаг'а бь дө щийа.
 Бь тари-бара сьбер'а ль сэр сәре ван мән'кума
 тэйара дьфьр'ийа,
 һөрмине т'опа, льгә-льге ахьрмак'ина, агьре мән-
 щәниқа жь әрде һ'әта әзмана ль сэр сәре һе-
 сира дьр'жийа,

100. Гэлэ шэдэ-шуде Э'лищане Гэрдэнгаз, бабь бабе
э'гита ч'наие Сэрһәде һәнә,
Хвэ жь һэвал у һогьре хвэ дьдзэ, хвэ бь к'о-
зька Муса-бэг у мьдуре Копе дьгһиннә,
Дәве чапльийе ль сэр пышта ван дь'дзьлинә,
Чар т'ьлийа кэзоба р'ош бь дәве чапльийа хвэва
дэртиннә,
Һ'әйфа һесир у фәқире гәлийе Зила жь һәрсийа
һьлтиннә.

105. Тө вәрә днаре сипька у щьбра.
Чэта һ'өкөмәте жь бәр мала Сәйдо дьр'эвьн,
Дьк'эвьнә п'анга у ах'өр'а қөле кадина,
Мала Сәйдо дьбьнә ич'ирван, вана жь э'нишке
диwара, жь қөле кадина дэртиньн,
Гөллә бь гөллә бь п'есире ванва датиньн,

110. Урт' у ошаха сипка у щьбра дь Копеда дьқәли-
ньн,
Дьле Сәйид-хан назькә бь һале исламийе дьшәвь-
тиньн,
Сәйид-хан дьбе: “Лао, бәсә, вә мәрәме хвэ бь
щикьр,
Әм дь т'опрахе Копеда мән'кумәтийе у фьрартийе
э'шқийатийе накьн,
Әме ишәв һәр'әнә бәр ава Мураде, һ'ызрәти п'ехәм-
бәр, т'оп'е и'мбийа бь мәр'анә,

115. Әме бь сыламәти ль аве дәрбаз бьн,
Шәвәкә дьн қонаха мә Кәла Р'әшә,,

Дьбе, чунә бәр ава Мураде сәкьнин,
Сәйид-хан го: “Лао, гәма жь дәве һәспа бәрдьн,
Дәзгине ван ль стөе ван бьләфиньн,

120. Әме бь сыламәти ль аве дәрбаз бьн.

Дьбе, гава ль ава Мураде қәльбин,
Чар хөламе баве Сьһ'әдин т'әв һәспа к'әтьнә бәр
п'ела пер'а хәньқин,

Т'офиқ дэнгәки гази кър: “Сәйид-хани кәр'о, чьқа
мэзын дьби ақыле тә кем дьбә,

Ава Мураде бә'ра Ванейә, ль сәре қайикын у гә-
минә,

125. Бөһөр'е we т'ьнинә, кә эм ле бьқэлььбьн, йәк жь
мә наминә,

Әз бәр кәшт'ьна мә у хәньқандьна мә нак'эвьм,
Әз бәр we йәке дьк'эвьм дэнге бь п'айт'әхта К'ә-
мал-п'ашада һәр'ә, бехун р'ет'ьн дь ве аведа
чьқа жь мәр'а шәрмә,

Әме ишәв һәр'ьнә Т'ькнуке, мала Мьһ'әмәд Ше-
рин — досте мә кәвнә,

Досте кәвн — һәспе зинкьрийә,

130. Әме қәтәк нане хвә бьхән,
Сәре сьбе бь сьламәти ль п'әра Сөльхе дәрбаз
бьн,

Кәр'о, бьла диса қонаха тә Кәла Р'әш бә...

Дьбе, жь бәр ава Мураде фьт'ьлин,

Чунә Т'ькнуке мала Мьһ'әмәд Шерин, нане хвә
харьн,

135. Сәре сьбе, бь зәрайа тавер'а бь п'әра Сөльхе дәр-
баз бун,

Бәгчи дора п'әре зә'ф бун,

Әш бәгчийа бь һәв һ'ьсийа бун,

Дәве чап'ьлийа бь п'есире һәвда данин у ль һәв
дабун,

Тьште кә жь бәр Сьлһ'әдин һат'ьнә кәшт'ьн, тьште
кә жь бәр р'эвийа бун,

140. Йе ко р'эвийа бун лап'орте баве Сьлһ'әдин бьрьнә
ба мьдуре Кәла Р'әшә.

Мьдур р'удьне лап'орте дьхунә,

Дәсте хвә ль чока хвә дьхинә,

Дьбе, қәватата мьн ль пешийа Сәйид-хан дь Кәла
Р'әшда т'ьнинә,

- Лъ сэр т'елг'рафе р'удьне, т'елг'рафэке бь мыш-
 лиса К'эмал-п'аша Әнқәрәева дышинә.
145. К'эмал-п'аша хәбәре бь Ә'ли Осман Нури-п'аша
 дьгьһинә.
 Ә'ли Осман Нури-п'аша бина тәйре бә'з бина Сәйид-
 хан ль к'өрдәре һьлинә,
 Әскәре хвә ль даг' у ч'ийа, ль пәй дь к'ө динә,
 Бь тарибара събер'а чадьр-хебәте хвә ль дора
 Кәла Р'әше датинә.
 Дәве т'опе у метралоса ль сәре гьре у нәвала дь-
 ә'длинә.
150. Шәр'ә, шәр' гьранә,
 Сәйид-хан у Ә'ли Осман Нури-п'аша бь һәв һ'ь-
 сийанә,
 Әскәре баве Сьлһ'әдин дь нәваләкә к'ур жь хвәр'а
 ль һәв щьвийанә,
 Әскәре хвә кьрьнә чар қоланә,
 Қоләки данә дәсте Т'офиқ, қоләки данә дәсте Сьл-
 һ'әдин, қоләки данә дәсте Ә'лищанә,
155. Қоле дьне ма ль дәсте Сәйид-ханә,
 Һәр кәсәке қоле хвә к'ьшандә гьр у нәваланә,
 Лъ бәр дәве ахьрмәк'ине, һөрминне т'опа жь хвә
 к'озьке вәданә,
 Агьре мәнщанпқа ль сәр сәре һәв даданә,
 Кәс бь һ'але кәси ньзанә,
160. Была ви шәр'е Кәла Р'әше кәс нәбинә.
 Дь қоле Ә'лищане Гәрдәнгазда запьт у қөмандара
 жь фьрқе вәкә мәқләдузе бь к'озка хвәва дь-
 к'шинә,
 Дәрба ко давежә ль запьт у қөмандара дьхинә,
 Запьт у қөмандара ль фьрқе дьқәлинә,
 Дь қоле Т'офиқда т'абуре әскәр дькөжә, бь ава
 Мурадер'а дьхинә,
165. Дь қоле Сьлһ'әдинда бьриндарьн у көштинә,

Тыште ко жь бэр дэсте ван дьфьтьлэ ль бэр дэсте
Сэйид-хан несирьн, фэқирьн у дилэкчинэ.

Жь нивро пева Сьлһ'эдин мэлумэт да баве хвэ,
Го: "Баво, агьр хенйе баве мэ к'этийэ, те бь мэ
нәһ'эснаи,

Әлищане Гэрдонгаз, мақуле мэ дь орға мейда-
неда көштын,

170. Гофице бьрайе тэ бь чар гөлла бьриндаркьрьн.

Жь сэд у пенш хөлама пенши нэ манэ.

Баво, инща we жь һ'але мьн у тэ чава бэ?..

Сэйид-хан ль бэр сэкьни, т'ьфэк да нава ч'э'ве
Сьлһ'эдин,

Го: "Лао, жь хера хөдер'а бьзра тэ жь мала Сэй-
дор'а п'эйда нэбуйа,

175. Лао, ль сэр мьн шэр'э, дурбин ль бэр ч'э'ве мьнэ,

Дь қоле Әлищанда — запьт у қомандара жь фьр-
це дьқэлинэ,

Дь қоле апе тэ Гофицда — т'аг'буре эскэр дькөжэ
бь ава Мурадева дьхинэ,

Дь қоле тэда дайим бьриндарьн у көштинэ,

Тыште ко жь бэр дэсте wэ фольтинэ,

180. Ль ба мьн несирьн, фэқирьн у дилэкчинэ.

Лао, ль сэр мьн шэр'э,

Баве тэ жь қэбре р'абэ дане эваре кьтэ-кьт we
жь баве тэ жи һэр'э..

Дьбе, к'элэке Сэйид-хан һьлани, к'элэке жи ши
дани,

Ль бэр дәве ахьрмак'ине, бь сэр к'озка Гофице бь-
райе хвэда бэзийэ,

185. Хвэ бь к'озька Гофице бьрайе хвэ дьгьһинэ,

Дьбе, к'элэке Сэйид-хан һьлани, к'элэке жи ши

Го: "Гофицо, бьрао, корайа Әлищане Гэрдонгаз

бь ч'э'ве мьн у тэда һато,

Тэ ль ви п'эр'и бь мьн чь кьр?..

Гофиц сэре хвэ жь к'озке бьльндкьр,

190. Го: “Сәйид-хано, бьрао, шех Базиде, әрде Тькнуке,
жь пенши хөлама дөдөи т'әне манә,
Газикә һәрдө хөлама, была пәсне кәке тә жь тәр'а
бьдн.

Әз сонд бьхөм тө жь мьн бавар наки,
Мьн дө т'абуре әскәр көштнә,
Ба ава Мурадер'а борданә,

195. Әз бь чар гөлла бьриндарьм,
Бьрине кәке тә мьшәфьльн, нә тыштәкьн,
Һ'әвт мадоли дь дәсте мьда шкәстнә, әв жи ма-
долия һ'әйштанә,

Тө зу баре қант'ьр'е т'әви сьндоқа шәбьлхане у
сетире бь дәсте кәке хвә бьгьһинә,

Тө кәр'и, тә дәнге бор'ийе нә кьрийә,

200. Әли Осман Нури-п'аша һ'өщөмәкә мәзн we бь
сәр мәда бинә,

Әзе ль бәр ч'әве тә дәрбәке ль қөмандаре пешийе
хиньм, һ'әйфа һесир у фәқире хвә һьлиньм,.

12

Вәрә вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао,
Вәрә вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао,
На вәллә нава тә зьрьншо, дьл у гөрч'ьке тә полао,
Дә исал сәре чәндьк чәнд сале тә қәдиао,

5. Лынге тә ль р'ьк'еба, қуна тә қәр'ьми ль мәнәғнао,
Төе фьрар, әшқнао, мән'куме ль сәре ч'ийа у даг'ао,
Әре, нә мь го, қәсәсе сәре ван т'ьркао,
Һәй-ло, һәй-ло һәй-ло.

Вәрә вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао,
вәй аг'ао, вәй аг'ао,

10. Аг'ао қорба, шәр'әки чедьбу ль Щәмал Ведие ль
дәве р'ейә,

Нә мь го, әскәре алайә Нури-бәг, Т'офиқ-бәг гьранә,
вәллә чьқа р'е у дьрбе тенә Щәмал Ведие,
жь Щәмал Ведие дәртенә, т'әмам шаргә у к'ә-
мине хвә бәрданә дәве р'ейә,

Сәид-хане лаһе Сәйдо буйә фьрар у әшқнао, мән'-
куме вәлате сәрһәдейә,

Дә р'ожа про һатийә Щәмал Ведиейә, ль дө-се
дәнга һ'әщи Муса-бәге П'атносе дькьр газн,
дьго: "Һ'әщи Муса-бәго, дә һабн, мальк мә
хьрабо, мә һабн, бьла ьждане тә т'әмам бә,
на вәллә, чаһа һәбә исламийә, те жь пешйа
ищух шущухе мә р'абн,

Әме ч'әме ава Мураде ишәв дәрбаз бьн, ишәв
қонаха мәе Кәлә Р'әшә,,

15. һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло.

Әре, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао,
вәй-аг'ао, вәй аг'ао,

Т'офиқе бьра ль Сәид-хан дө-се дәнга дькьр га-
зи, дьго: "Сәид-ханә, кәр'о, дә һабә, гөре сәре
чол у ч'нао, вәллә һабә,

Нә мь го, сәрәкване чәтәо, бьллә һабә,

Һелина бьрао, әшқино, мән'кумо, вәллә һабә,

20. Дә мальк мә хьрабо, тәе һьзани, вәллә р'әбәне Дь-
зәбуке, нә мь го, диса вәлате ви сәрһәда дәр-
баз һабн,

Әре, дә р'абә, мь го, про лынге хвә ль р'ьк'еби һәс-
па бьждинә, вәллә ишәв қонаха мәе ч'нае
Беләщане,,

Һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло,

Әре, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао,
Вәрә вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао, вәй аг'ао,

25. Дә дыбе дае, бәрдела эваре гһиштына ч'наие Беләщане,

Чьда стер ль э'змана һәнә аҗас чадьр у хебәте эскәре Р'оме ль ч'наие Беләщане вәгьртина,
Сәид-хане бьра дө-се дәнга ль Т'офице бьра дыкьр газн, дыго: "Мальк мә хьрабо, шәллә иро нә мь го мьлләк'нате р'әббе аләме бав у бьрае мә бә, т'әшар т'әшар фьлта мә жь дәсте эскәре Р'оме р'ожа иронн т'әннә..

Т'офице бьра Сәид-хане бьра дө-се дәнга хөлам у хьзмәтк'ара дыкьрә газн, дыго: "Мальк мә хьрабо, һуне иро мер бьн, мери че бьн, бьла ьждане шә т'әмам бә,

Дә шәллә, мәе р'әжәкә шәкә прор'а, нә мь го, мәе диса шәе хвәйкьрийә,

30. Әре, һуне иро мер бьн, мери че бьн..

Дыбе хөлам у хьзмәтк'аре гьран чәпльийа һежа мьле хвә тәшнә хвәре,

Мь го, гәләки к'ефа шанака датнә,

Дьготьн: "Жь зува дәве т'ьвьнге мә жь бәрьке чәпльийа сар бунә..

Т'офице бьрае Сәид-хан ль Сәид-хан дыкьрә газн, дыго: "Мальк мә хьрабә, шәллә, те бала хо бьден дәнге чәпльийе мала Сәидо, нә мь го, дәнге т'әп у т'әкәльке эскәре белүке һьзәме, әре, р'ожа иро бәр п'әр'е э'змана буйә мьж у ә'шрә..

35. һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло.

Әре, шәй аг'ао, шәй аг'ао, шәй аг'ао, шәй аг'ао,

Шәрә шәй аг'ао, шәй аг'ао, шәй аг'ао, шәй аг'ао,

Дыбе Т'офице бьрае Сәид-хан ль Сәид-хане кәр' дө-се дәнга дыкьр газн, дыго: "Мальк мә хьрабо, те иро мер бә, мери че бә,

Дә шәллә те бала хвә бьди Сьнт'ире бьра, бь дө гөлла бьриндарә,

40. Әлишане Гәрдәнгаз бь һ'әвт сәид у п'әләwane мала
Сәйдова һатьнә бьриндаркьрьне...

Сәид-хан лаһе Сәйдо ль Т'офице бьра дькьрә гази:
дыго: "Т'офицо, ло бьра бьла ьждане тә т'ә-
мам бә,

Жь эвара хөдева һ'әта п'әнщара сәре сьбе һ'әвг
һ'әв чаплыи дь дәсте мьда т'әқийәйә,

Мьне дәсте хвә аветийә шәшдәрбе жь бьй шәр'ә,
Нә мь го, бистпенщ запьд, милазьме дәвләте Р'оме
мьне кәштийә дәве чаплыиә,

45. Жь бәре пешва готьнә: Йе ко мере хәлце бькөжә,
we же жи һәр'ә...
һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло.

13

Вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло,
Нав у навк'ела хорте к'өрда у кәрманщан кьрьнә
нишана т'опа у шәранара,

Әмре ат'аша данә қөмандара,

Бу гөр'ина т'опа у шәранара,

5. Р'әвшандьн вәк сабгарьса,

У к'омькьрьн әйле ван дь к'упе ч'иада агьр бәрдане,

Ай валато, чь әщәб оләгана гьран сәре к'өрда у
кәрманщада һато?

Шәр'е сәр шех Сәйиде кал, баве Сәйид Әли һато,

К'омкьрьн әшире шех Сәйиде кал, ажотьнә һ'әбсан
у зиндана р'әфе әсмәр у зәрийан.

10. Зьнщира қизка ә'ниә гәвр мә'дане зер'а,

Бәре ван дан бажаре Әдане.

Ниве ван сәр саһьла дәнгьзи,

- Дастмале гөлавдин данә бәр ч'э'ве хвә,
Хвә чаккьрын сәр саһ'ила дәнгьзи,
15. Гөлийе мор сәр дарвана аве к'этын,
Го: "Т'ьркно, хун бьмьрын әм мьразе хвә щане вә
накьн,..

- Ажотьнә бажаре Әдане, бьне һ'әбсан у зиндана,
Бангкьр, готын: "Лао, лао, хун к'өрдьн, көрманщын,
хун чь к'аранә?
Тыштәк мәр'а нә лазьмә,
20. Нә дьвигт у нә қәләмә,
Бәс п'әргәки каг'әти сьпи жь мәр'а бьгьһиньн,
Әме ль һ'ьнара р'уе хвә хьн,
Хуна нарьнщи ль сәр сәпәта хвәда һьлвәшиньн,
Әме мьлдане ч'ә'ва, хуна нарьнщи, хәт у мәк'туба
бьньвисьн,
25. Жь Бәдър-хан бәгер'а бьшиньн,
Бона хощәкьн, бьра бьхуньн,
У бьра ә'щәми ль доре р'уньн,
Йе ко бь ч'ә'ве хвә нәдинә, бьра бь гөһе хвә бьби-
сьн,
Гәрәке һәр к'әсәк жь мала хвәр'а т'ьвьнга хвә
һьлинә,
30. Һ'өщөми бажаре Әдане кьн,
Ва һесира, ва маһашьра жь бьне һ'әбса, зиндана
бьдәриньн,..

14

Ло, вәй ло-ло, вәй ло-ло валато,
Сәфәрә т'ьрка Анадоле жь к'өрд у көрманщар'а
һато,
Бажаре Диарбәк'ьре бь сурә, бь бәдәнә,

Эз нызаньм бь т'ашина, нызаньм бь истицамьн, бь
сип'эр'ьн,

5. Дь ва т'ашида, истицамада эскэрын,
Анадолина, к'олосина, нызам қарэнизамьн,
Эз нызаньм дэрэк у шэндьрмэнэ,
Дэ ложина шэрэбнаре, ль гөминне т'опан,
Лэқә-лэқе мьтърлозан, мьжинне мадолйан,
10. У анақдара у т'вьнге англизийан,
Жь бэре пашеда дэрэк у шэндьрмэ дөжмьне бав.
у кале мэ к'өрданэ.

Қизьк у букен к'өрдаи банг кьрын:

“Шех Сьһ'иде кал, баве к'өрдано,
Ль қижинийе мадолйа у анақдара у т'вьнге англи-
зан,

15. Эм жь бэре пашеда эмэ сәпәда башбурын,
К'еләке һ'әмәлийа, п'есире дэрзийан,
Эме бавенэ р'эхте фишәнге,
Эме п'ор'е хвә бьднэ бэр к'еран у мәрқәсан,
Эме сәре хвә бьдн шәре сөрмәли,
20. Бьднэ ь'гале сәре хвә вели.
Шех Сьһ'иде кал баве мэ к'өрдано,
Эм жь бэре пашеда к'олә у ә'бде тәнә.

15

Һәй ль-мьне, һәй ль-мьне, һәй-ль мьне, һәй ль-мьне,
Әзе бь дәшта Диарбәк'ьра шәвьти к'әтм, дьле
мьне бь һ'але мьнр'а шәвьти,

Гьранэ дәнге т'оп у мәтралоса, тәйара, бь шәбәқа
сьбер'а бь сәр ә'шире к'өрда һәр'ьки,

Шех Сьһ'ид-әфәнди, баве Ә'ли Р'ьза ль алийе

К'өрдьстане дькьр газы, дьго: “Бавәк'ино, ме-
рә че бьн, че бьхәбьтн, мере т'ьрка бькөжн,

дәст һьлиньн, дьле мьне бь һ'әрба к'өрда у т'ьр-
ка п'ьр' шәвьти...

5. һэй ль-мьне, һэй ль-мьне, һэй ль-мьне, һэй ль-мьне,
Гәли әшире к'өрда һуне гөһ бьдьне,
Чава һ'әйфа мьне ль we һ'әйфе нае, чава беваве
т'ьрка т'өве әрмәнийя у к'өрда қәландйә жь
дьне?

Һэй ль-мьне, һэй ль-мьне, һэй-ль мьне, һэй ль-мьне,
Әзе бь дашта Диарбәк'ьра шәвьти к'әтым дьле мь-
не бь һ'але мьнр'а шәвьти,

10. Гьранә дәнге т'оп у метралоса, тәйара бь шәбәда
сьбер'а бь сәр әшире к'өрда һәр'ьки,
Шех Сьһ'ид-әфәнди, беве Әли Р'ьза ль аийе К'өр-
дьстане дькьр гәли, дьго: "Бавк'ино, мере че
бын, че бьхәбьтын, мере т'ьрка бькөжьн, дәст
һьлиньн, дьле мьне бь һ'әрба к'өрда у т'ьр-
ка п'ьр' шәвьти...

Һэй ль-мьне, һэй ль-мьне, һэй-ль мьне, һэй ль-мьне,
Гәли әшире к'өрда һуне гөһ бьдьне,
Чава һ'әйфа мьне ль we һ'әйфе нае, чава беваве
т'ьрка т'өве әрмәнийя у к'өрда қәландйә жь
дьне?

ШӘР'Е СӘР ҚЕРЕ

16

Вәй-ла ле-вае, вәй-ла ле-вае, вәй-ла ле-вае,
Гөле' дьгот: "Гөльстане², Хәзале ле лао, сьбе шәмие
дьле мьн чьда дьтьрсийа,

1. Гөле—к'өлфәта Г'әсәне Фьлите Қөто бу.

2. Гөльстап—бука Гөлейә, к'өлфәта Ә'мәре Г'әсәне.

Гьранэ эскәре Ә'вдълбақи, фьрқә қомандари р'абу
жь хопана Диарбәк'ьр, к'этә сәре шәд у дьрба,
һат у дьмәшиһа,

Ль Синана баве Сьлеман дәрбаз бу, хо бәрда к'у-
рана Бьшерийе,

5. Сәре алайе, бьне алайе һат у ль һәв шьвһийа,

Т'опе хо к'ьшандә гьре Нат'ора, бәре т'опе дайә
қәсра баве Гөлч'ине,¹ бәре т'опе ль һ'әми шһийа.
Гава һөрмин к'этә чапльийа,

Бинайә ә'wре бьһаре ль сәр пәйәе мала баве мьн
һат у ль һәв к'әлийа,

Мь дит кьтә-кьта запьта дамәчә бь дәсте ваньн,
метрайосе хвә к'ьшандьнә пышта дера Маре-
рийа,

10. Бьла фьлә у бьсьлмане р'әшкота һ'әми жь пәйәйе
мала баве мьр'а шадәбьн, шәр'е ван хвәштьрә
жь шәр'е белуке эскәр сыngo дәwрана дәwләта
әщнәбийа...

Wәй-ла ле-дае, wәй-ла ле-дае, wәй-ла ле- дае.
Гөле дьгот: "Гөльстане, Хәзале ле лао, сьба шәмпе
дьле мьне дьләки динә,

Һайа мьн жь байе фәләке қә т'ьнинә,
Ә'вдълбақи, фьрқа қомандари жь пәйәйе мала
баве мьн гьртийә к'инә,

15. Фьрқәк эскәр р'акьр жь хопана Диарбәк'ьр, к'этә
сәр р'е у дьрба те у дьләзинә,
К'ьшйа п'әнава² Қере ль сәр гьрке Р'уви, т'опе
хвә дьә'дьлинә,

Дәве т'оп у метрайоса ль сәр к'озьке пәйәе мала
баве мьн дьр'әшинә,

---

1 Гөлч'ин—қиза Һ'әзние Мән'мәде Ә'ли-аг'е, Бьшерие
бу.

2 П'әнав—дәшт, щие р'аст у дуа.

- Пайае мала баве мын һежа нэк'этынэ шэр'а, шэр'
 бь ч'э'ве хвэ һодинэ,
 Ньзаньн бь тэ'лчма т'оп у щэбылхана, һэр кэсэке
 к'озьке хвэ бь дәве т'опава дьрэдьминэ,
20. Эзе бежым т'вьнгчике сэр метралйосе, была мала
 баве тэ бышэвьтэ, кэсэк нэт'эфинэ¹,
 Тэ дэрбэке ледайэ баве И'шане, баве Мьһ'эмэд Ше-
 рин, Сэльһ'оё бэжн зьрав, тиреже хуне р'ь-
 жнайэ сэр шал у шапке гөлавдинэ.
 Эз бала хо дьдьме һэвар у индад жь мала баве
 мын т'ьнинэ,
 Гәнщойе Мьһ'эмэд Ә'ли, Османе Мьһ'эмэд Ә'ли,
 Һ'эзнийе Мьһ'эмэд Ә'ли ль мә хайинэ,
 Гэлэ шадэ-шуде Муське Т'эт'о, баве Ә'мәри Тә'лә
 һәнэ, сәре хвэ жь к'озька хвэ дәртинэ,
25. Чьра дәрпа ко давежо, запд у қөмандара жь фьрце
 дьрәлинэ,
 Һ'әйфа пәйаие мала баве мын бь дәсте хвэ һьлтинэ.
 Һэварә, һэвар нае,
 Эз ль сэр лаше т'ор'ьне мала баве хо сәкьнимә, мь
 го: көштьн жь хвэ р'ийа мерайә,
 Эз бәр we йәке дьк'эвьм, ко ода р'энгин, т'ьхубе
 нәйара бехвәйи майә,..
30. Вәй-ла ле-дае, вәй-ла ле--дае, һәй-ла ле-вае,
 Гөле дьгот: "Гөльстане, Хэзале ле лао, шэр'эке
 дьбэ ль п'әнәва Қере ль бьнийа гьрке Р'уви,
 ль мэхәре²,
 Гьранэ алайа Ә'вдълбақи, фьрқа қөмандари жь э-
 вара хөдева к'ьшиайә сәре,
 Пәйае мала баве мын хьшимьн, нэзаньн бь тә'лиме
 т'оп у метралоса, һэр кэсэке к'озьке хвэ қәдь-
 мандьнэ бәре,

1 Нэт'эфинэ—саг' пәмипә, нәфьтълә.

2. Мэхәр—щце р'аст у дуз.

Эзе бежым т'вьынгчике сэр метралосе: была мала баве тэ нэ бь хана хөдева, тэ дэрбэке ледайэ баве И'шане, баве Мьһ'эмэд Шерин, Сэльһ'оё бэжн зьрав, тиреже хуне р'ьжнайё сэр к'апа фондэре,

35. Была фьлэ у бьсьлмане р'эшкота жь пэйае мьр'а шадэбьн, шэр'е ван хвэштьрэ жь дэвлэте эщ-нэбийа, жь шур у мэрт'але бэре...

Вэй-ла ле-дае, вэй-ла ле-даёе, һэй-ла ле-вае,

Гөле дьгот: "Гөльстане, Хэзале ле лао, мь дьго: қэ пэйаёе мала баве мьн жь шэр'ар'а гэлэки п'акьн,

Бэс жь хвэр'а ль бэр дэве ахьрмак'ине, бэр һ'ёр-мина т'опе дькьн у накьн дь к'озьке хвэда дэбу накьн,

Эзе бежым т'вьынгчике сэр метралосе, тэ дэрбэке ледайэ ль баве И'шане, баве Мьһ'эмэд Шерин, Сэльһ'оё бэжн зьрав, бьрине ван хэдарьн, п'ёр'һьлакьн,

40. Эз ль сэр лаше т'ор'ьне хвэ сэкьнимэ бь һ'эким у т'ьхтора мэфа накьн,

Была фьлэ у бьсьлмане р'эшкота һ'эми жь пэйаёе мьр'а шадэбьн,

Гава хуна ван дьр'ежэ э'рде, т'эбуре эскэр дьқэ-линьн у нэйара дькьн жь пешийа хвэ р'акьн...

Вэй-ла, ле-дае, вэй-ла ле-дае, һэй-ла ле-вае,

БАВЕ ФЭХРИА

17

Эман, эман, баве Фэхриа, суаре Гежо, һ'эйра чьқа тō дэлали,

Эз чумэ Звьынге, ч'э'ве хвэ дьгэр'иньм тō нэ ль
малл,

Эз дагэр'нама Больнде, чумэ дэрге мэзын, дэрге
жь мевана майэ хьр' у хали,

Мэйре дьго: “Ле-ле ханьме, коре, р'абэ эм нэр'ьнэ
Сэнде Дода' бэр сэре баве Сэбри, суаре Хэм-
ла р'унен, бөжын, н'эщно, коро, р'абэ сэре хвэ
һьлдэ жь т'ьрба, жь аха хали,

5. Баве Фэхриа про бьриндарэ, мьрын жь мэр'а четьрэ
жь ви н'али.

Эман, эман, баве Фэхриа, н'эйра баһарэ хаш ба-
һарэ,

Мэйре дьго: “Ханьме, коре, баве Фэхриа ль Гежо
суарэ,

Жь шэр'е Qерэ дагэр'на һатэ харэ,

Чьдас сьмбеле ви молульн, стōе вина чьда харэ,

10. Эз чумэ пешна баве Фэхриа, суаре Гежо, ко жь
дэсте р'асте бьриндарэ.

Эман, эман, баве Фэхриа, н'эйра жь ине н'эта ине,
Мэйре дьго: “Ханьме, коре, лынге баве Фэхриа наг-
рэ р'ьк'ебе, дэсте ви нагрэ дэзгине,

Баве Фэхриа, суаре Гежо бьр'ьнэ Зьр'нэдете², мала
Хэмое н'эдад ви данинэ нав лвьине...

Мэйре дьго: “Ханьме, коре, р'абэ эм нэр'ьнэ Зьр'-
нэдете, ль бэр сэре баве Фэхриа, суаре Гежо
р'унен, дэсмале нэр'ьнэ бькын бае бауэшине,

15. Эме хвэ бавежьнэ т'ор' у бэхте Ар'ак'еле н'эким,
эме бөжын, н'экимо, ль бэхте тэ хөдеда, тō
мэмке мэ жеки, бькн мэр'лэм бавежи дэве ве
бьрине,

---

1 Сэнде Дода- наведе зпарэта вапа, дора ве зпарэте жи мэр-
зэла ханьн, “Эм нэр'ьнэ Сэнде Дода,—йане эм нэр'ьнэ мэрзэла.

2 Зьр'нэдет—наведе гөндө. Ви гөндиде дохтьре амьн һэбуна.

Тә'л у бәхте мә у баве Фәхриа буйә тә'л у бәхте
Сти у Фәрхьк, Мәме у стиа Зинә,,.

Баве Фәхриа, һ'әйра ишәв ә'врә, набә сәи,
Фәрмана баве Фәхриа р'абу жь Әнқәрае, жь мыщ-
лиса мирали,

Гава бәре баве Фәхриа, суаре Гежо к'әтә вәлате
хәрибан у хөлбәте, дьниа мьж у моране набә
бьльндаи,

20. Һ'әйф у хәбинәта баве Фәхриа, суаре Гежо к'әтийә
бәр'иа һ'әмуде буйә һәвалә ә'рәбе чимр'әши, дел
һьлдаи.

Әман, әман, баве Фәхриа, һ'әйра мьн у ч'иае
Омәрийа,

Мәйре дьго: "Ханьме, коре, фәрмана баве Фәхриа,
суаре Гежо р'абу жь Әнқәрайе, жь һ'әми
щийа,

Бәрф у баран ль сәре мә барийа,

Һ'әйф у хәбинәта баве Фәхриа, суаре Гежо, ко
һини аве канийа зозана буйә, к'әтийә бәр'иа
Һ'әмуде дьхо аве бәр көлийа.

25. Әман, әман, баве Фәхриа, һ'әйра ль мьн у ль ве
фәләке,

Мә'си дьгәр'ә ль ч'әме Хебур у Фәрате бирае,
ль ава Беләшуке ль голе мәзьн, ль гәр'инәке,

Мәйре дьго: "Ханьме, коре, фәрмана баве Фәхриа
р'абу жь Әнқәрайе, жь щөмһөрийате,

Дә р'абә сәрхвә әм хвә бавежьнә т'ор' у бәхте
фьле р'әшкотание, әм бен фьләно, ль бәхте
вә у хөдеда, тек'әвьнә пешийа баве Фәхриа,
суаре Гежо, һәрчар бьра бьбьн у һәр'ьнә бьниа
хәте,

Хөде бькьм саләкә вәкә сала фәрман ль сәре вә
нәқәшьмә, һәгә бьқәшьмә, баве Фәхриа, суаре
Гежо бь кери вә те.

ХЭЛИЛЕ МЬСТО

18

Ло суаро, ло суаро, ло суаро, ло суаро, ло суаро,
Зэйно дыго: “Ле-ле Амо, хӧа¹ мьн, Серте бь мьн
Серте,

Шал у шапке² Хэлиле Мьсто бэрхе мала Кэко, сьм-
бел соре сэр ханшйа, чӧхе Шапе гӧлавдуньн,
чьқас сала хӧде ви чахи же те³, һэй-ле.

Ах ло-ло, бьрао, фэрманэ, фэрмана дэвлэте фэр-
манэкэ гьранэ,

5. Была нэк'эвэ ль сэр зар у бэра у ль сэр кэвьранэ,
Дэ вэз чумэ бажаре Харберте, ль бьн дара истэқ-
раре⁴ сэкьним, ль бэр сэре бьрае хвэ р'уньштъм,
мь го: “Ло-ло, ло бьрао, кӧштън р'ийа мерайэ,
э'мре дэвлэте нэ тыштэкэ, эз бэр хэньқандьна
тэ нак'эвъм, тӧ шэр'эке нале пэ'нава Қерэ, бьниа
гьрьке Р'уви, таньшт баве И'шане⁵, баве Мь-
һ'эмэд Ширьн тӧ һатъбан кӧштън, была иро
бэре тэ нэк'эта истэқрара Харберте..

Һэй-ле, ах эз чь бькьм дае, иро фэрманэ, фэр-
мана дэвлэте фэрманэкэ гьранэ,

Была нэк'эвэ ль сэр дар у бэра у кэвьранэ.

---

1 Хӧа—хвәһ, хушк.

2 Шал, шапкэ—льбасе р'эшикотанэ. Шапкэ щур'эки кьраса-
нэ.

3 Же те—мэ'на жь Серте те.

4 Дара истэқраре— дара дараг'аше.

5 Баве И'шане кӧр'е И'эщп Мьһ'эмэде Мьстейэ, наве ви
жй Мьстейэ, шэр'е сэр Қереда һатийэ кӧштън.

6 Баве Мэмэд Ширин пэбийе Фьлите Қӧгойэ, наве ви Ө'-
мэре, эв жй шэр'е сэр Қереда һатийэ кӧштън.

Суаро, суаро, суаро, суаро, суаро,

10. Зэйно дыбе: “Ле-ле, ле Амо, дыле мьн кӧлилка сӧре адар у сьбате,

Фьррӧк эскӧр р’абуйӧ жь хопана Диарбӧк’ьр, к’ӧтӧ дӧшта Сьливана, алайа хо бӧлакьр, сӧре алайе к’ӧтӧ ч’наие Фӧррине, к’ӧтӧ газа Қӧрте, к’ӧтӧ кӧла Р’ӧбӧте, к’ӧтӧ мала Баде, ль пӧй Хӧлиле Мьсто дьгӧр’ӧ ль т’ақибате,

Ах эз чь бькьм бьрао, Фӧрманӧ, фӧрманӧ дае...

Суаро, суаро, суаро, суаро, суаро,

Эз чумӧ бажаре Харберте ль бӧр сӧре бьрае хвӧ сӧкьним, мь го: “Ло-ло, ло-ло бьрао, кӧштьн жь хвӧ р’ниа меранийӧ, эз бӧр хӧньқандьна тӧ нак’ӧвьм, эзе бӧр ӧе йӧке дьк’ӧвьм, ко һӧспе бьрае мьн дӧранинӧ жь хаме¹, данӧ дӧсте Сальн’ Чавиш, бьрӧ чарчийа Фӧррине дайӧ бӧр мазате².

15. Ах эз чь бькьм бьрао, про фӧрманӧ, фӧрманӧ дае.

Ло суаро, ло суаро, ло суаро, ло суаро, ло суаро,
Зэйно дыго: “Ле-ле, Амо хӧа мьн, эз чумӧ бажаре Диарбӧк’ьр, эз сӧкьнимӧ ль сӧре ван дьк’ана, Эзе жь Хӧлиле Мьсто, бӧрхе мала кӧко, сьмбел сӧре сӧр ханийа, бьрае хвӧр’а базар бькьм шал у шапке гӧлавдун, дь сӧрда қатийӧк фишӧке алманийа,

Эзе чумӧ бажаре Харберте, ль бьн дара истӧрраре, ль бӧр сӧре бьрае хвӧ р’уньштьм, мь го: “Ло-ло, ло-ло бьрао, кӧштьн жь хвӧ р’ийа мерайӧ, эз бӧр кӧштьна бьрае хвӧ нак’ӧвьм, хӧази дь шӧр’ӧки нале сӧр қӧба Зила, кӧ һ’ӧвт баве бӧк’ьрание ль һӧв шьвийа,

---

1 Хам—т ӧвлӧ.

2 Мазат—фротан.

20. Жь алйекива һөрминне т'опа, лгә-льге ахьрма-
к'нна, агьре дь сәр сәре мада дьр'ежийа,
Вәллә, гәлә дәнҗбеже вәкә к'ер'н И'сае' п'әр'е ма-
қула дь одада ль шәр'е тә бьстьрана,,
Ах эз чь бькьм бьра, про фәрманә.

Ло суаро, ло суаро, ло суаро, ло суаро, ло суаро,
Зәйно дьго: “Ле-ле, ле-ле Амо, хәа мьн, эз чумә ба-
жаре Днарбәк'ьр, эз сәкьним ль сәр дьк'ане
ван т'әрәзийа,

25. Эзе жь Хәлиле Мьсто. бәрхе мала Кәко, сьмбел
соре сәр ханийар'а базар бькьм шал у шапке
гәлавдун, дь сәрр'а қатийәк фишәке мадолийа,
Эзе чумә бажаре Харберте, ль бьн дара истәдраре,
ль бәр сәре бьрае хвә сәкьним, мь го: “Бьрао,
тә сәре хо һьлдә, ч'ә'ве хвә жь хәа хвәр'а
вәкә, ә'мре дәвләге сәр сәра у сәр ч'ә'ва ль
дьннае нә тыштәкә жь хера хөдер'а шәр'әки
нале шәр'е газа Қәлле, ч'нае Седаре, дара
Хәзалне, бавә-бавә ә'шира тә бьһата кәштьн,
вәллә гәләк кәр'е шамера э шәр'е бьрае мь
бьднйа,,.

Ах, ло-ло, ло бьрао, фәрманә, фәрмана дәвләте
фәрманәкә гьранә,

Бьра нәк'әвә сәр дар у бәра у ль кәвьранә.

МЬН'ӘМӘД—АГ'АЕ БАТМАНИ

19

Дә вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао,
Ақьлмбәнде к'өрда, гәла ә'ширао,

1 К'ер'н Иса—к'ер'н, бь зьмане әрмәни—халә. Ве щәмледа
дәнҗбеж Оһанийан Израел наве хвә һьлдәдә.

- Дэсти ль даре кэлэмчео,
 Дэ әвраҕе¹ шейх Сьһ'иддао,
5. Көла баве Фәхриао, суаре Гежо ды дьле тада мао,
 ль-мьне,
 Эз әвдала мьл у мехе² тәйи шкәстимә, сьмбеле
 тәйи мәлульм, стөе тәйи хварьм, ко ль чарсуа
 Диарбәк'ър бь дара истәқрарева бехбайи мао,
 Дэ вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао,
 Аг'ао, әскәр р'абу жь Мердине, на шәллә се п'а
 жь Диарбәк'ър,
 К'әтә ч'ийе Фәрдине, к'әтә мала Баде, к'әтә шәу-
 ле Мьқуре³, к'әтә кәла Р'әбате, т'ақибата баве
 Аһ'мәд кьр.
10. Һ'әта баве Аһ'мәд⁴ шә'нийе шин-боз дәрани, к'әф у
 ды мь һ'әзкьр⁵,
 Һ'әта хөлам у хьзмәтк'аре ви фьшәке хвә һьла-
 нин, к'аре мәһ'кумәтийа⁶ хвә кьр,
 Көла хөде тек'әвә мала Ә'ли Осман Нури-бәг, фьр-
 қа қөмандари ль бор'ие да, һьщума хвә кьр,
 Дәсте баве Аһ'мәди тә'лә ды дәве дәргәда к'әләм-
 чәкьр,
 Хьстә пешийа дә⁷ һ'әб шәндьрмә, бәре ви да һ'әб-
 са мират'а Диарбәк'ър.
15. Һ'әзаре бәре хо бажаре Диарбәк'ър.
 Чу дәве дәре ньзарәте дәнгәки газикьр:
 Гәли һ'әбсийа, гәли хунийа, гәли фьрара, әз ды бәхте
 вәдамә, ды һәҕе баве Аһ'мәдә, бьрае мьн чь
 чь данә?.,

1 Әвраҕ—һәвр'е т'әрәфдар, һ'әвалбәнд.

2 Мех—щан, щәндәк.

3 Шәуле Мьқуре—гәлийе Мьқуре.

4 Баве Аһ'мәд—наве көр'е Мьһ'әмәд-аг'әе Батманийә.

5 Пе к'әфа дәсте хвә һәсп т'имар кьр.

6 К'аре мәһ'кумәтийа хвә кьр—к'аре р'әва хвә кьр.

7 Дә—дәһ.

8 Һ'әзар наве хушка Мьһ'әмәд-аг'әе Батманийә.

9 Ньзарәт—кәла, һ'әбсханә.

Һ'һнәка дьго: "Щьзайә,, —стерке ч'э'ве мьн дь-
һатьн вәкә тавийе баране,

Һ'һнәка дьго: "Бәратә'., —дьле мьн бь р'ә'ма хөде
мьн чь кьр?

20. Сәре сьбе әз ль коч'а мьһ'әле Диарбәк'ьр дьфь-
тьлим, ко вайә Мьһ'әмәд-аг'а Батмани, бьрае
мьн, хьстьнә дара истәдраре,

Әз вәгәр'ийам ба мьдуре истәдраре,

Мь го: "Мьдуру, бәртилхөро, әмәк һ'әрамо, тә ль
мьн чь кьрә?.,

Мьдур дьго: "Һ'ьзаре. хөа, мьн, дь мәһ'кәмеда мьн
кьр у нәкьр фәйдә нәкьр.,

Дә вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао,

25. Ақьлмәнде к'өрда, гөла ә'ширао,
Дәсти ль даре к'әләмчео,
Дь әврәде шейх Сьһ'иддао,
Вәллә көла ә'шира р'әнгин дь дьле тәда мао, вәй
ль-мьне.

Вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао, вай аг'ао,

30. Батмане мала хөи бышәвьтә, Батмане хвәш Бат-
мане, мират'е хали набә жь мьже у жь муране.
Көла хөде тек'әвә дәре мала Ә'ли Баруд-бәге, ко
чәва р'анштә дәсте баве Аһ'мәд, бьрае мьн
р'әбәне,

Исал ль сәре чебуйә эхьре² дәврә у к'әфьрстане,
Шандә хопана Диарбәк'ьр, хьстә һ'әбсхане,

Һ'ьзаре дьго: "Әз чумә бажаре Диарбәк'ьре, ль дә-
ве дәре һьзарәте сәкьним, мьн дәнгәки газикьр:
ло-ло гьртино, ло-ло хуннино, мәһ'кумно, әз
бәхте вә у хөдеда дь һәде Мьһ'мәд-аг'ада,
баве Аһ'мәдда чь дане?.,

35. Һ'һнәка дьго: "Бәратә., — дьле мьн р'ә'ма хөде хвәш

1 Бәратә—щьза т'өнә, гөпә т'өнә, аза бунә.

2 Эхьр—ахьр.

дьбу, сәре сьбе эл к'оч'а Диарбәк'ър фьтьлим,
кө сәре Мьһ'әмәд-аг'а, баве Аһ'әмәд, бьрае
мын р'әбәне хьстьнә дара истәдраре, мын нь-
зани бу жь эварда ә'дәм дане.

Һаи—и.

ШӘР'Е ГРИДАГ'Е

20

Бе ло, ло, ви ло, ло, ло, ло, ви ло, ло, ви
ло, ло, ло,

Бе дә даие, р'әбәне, шәр'әке мә қәўьми бәрәка Гь-
ридаг'е ль қунт'ари ч'ийе,

Қаләке мә қәўьми бәрәка Гьридаг'е ль қунт'а-
ри ч'ийе,

Дәнге т'опан у тәйаран т'ео ль феза мә we т'әпа
ве бәләкийе,

5. Шех Заһар-әфәнди бь се дәнга кьрә гази, го: “Wә
ощахи хьрав бә, чәва кәсәки т'өнәнә щавәке
бьдә эла жерин, бьра бен һәваре, ве к'омәке,
дә мала баве де у хушка бьшәўьтә, бьра бенә
бәр сәре лаве ә'ширие р'унен, жер'а бежьн қәй-
дәке ве һ'афьзийе,

Бьра дәсмале һьлдьн хуна сор т'әмьзкьн пеш ә'-
нийе,

Бе вайе, ль-мын вайе,

Гөллан у баруде ви к'афьри сәр лаве ә'ширеда
тенә фәнани кайе,

Хөде мә мер дьзанә, исал ль чәнд салә лаве ә'-
ширәте пешийа дәвләта Т'өрк'наие асе бунә
we жь пер'а нае р'айе.

10. Бе ло, ло, ви ло, ло, ло, ло, ви ло, ло, ви
ло, ло, ло,

Бе ле дае р'эбэне, шэр'эке ль мэ қәўьми бэрэка
Гьридаг'е ль һәмбэрэ,

Қалэке ль мэ қәўьми бэрэка Гьридаг'е ль һәм-
бэрэ,

Дө һ'эзар һ'эвсд эскөре ви шант'өрки к'ышнайә
ль сэр лауе ә'шире бы т'оп у қөмбарэ,

Шех Заһар- әфәнди бы се дәнга кьрә газы, го: "Гө-
мана мэ жор майә хөде, жер майә һ'эзрәт Ә'-
ли — сийаре Дөндөле, заванге п'ехәмбэрә,„

15. Бе вәй ль-мыне вәйе,

Гөллан у баруде ви к'афьри сэр лауе ә'ширеда тенә
фәнани кәйе,

Хөде вә мер дьзанә, исал ль чәнд салә лауе ә'-
ширәте пешийа дөвләта Т'өрк'найә асе бунә,
ве жь пер'а нае р'әе.

Бе ло, ло, ви ло, ло, ви ло, ло, ви ло, ло,

Бе дә дае деране, шэр'эке ль мэ қәўьми бэрэка
Гьридаг'е ль дэви п'ьре,

20. Қалэке ль мэ қәўьми бэрэка Гьридаг'е дь дэви
п'ьре,

Әзе бала хвә надьмә дәсте лауе дь ә'шире,

Дь стөйида мак'инә, дь дәстада т'аматице дор бы
гьре,

Хөде вә мер дьзанә, исал ль чәнд салә лауе ә'ши-
рәте бәри дөвләта Т'өрк'найә данә, вәлгәр'ан-
дынә сәр қәза ве Идыре.

Бе вәйе, ль-мын вәйе,

25. Гөллан у баруде ви к'афьри сэр лауе ә'ширеда
тенә фәнани кәйе,

Хөде вә мер дьзанә, исал ль чәнд салә лауе ә'-
ширәте пешийа дөвләта Т'өрк'найә асе бунә,
ве жь пер'а нае р'әйе.

Бе ло, ло, ви ло, ло, ло, ло, ви ло, ло, ви
ло, ло, ло,

Шәр'эке ль мэ қәшми бәрәка Гьридаг'е ве ад-
ресе,

Дө һ'эзар һ'эвсд эскәре ви к'афьри бьр'йә пышта
хорте ә'шире, ле буйә асе,

30. Шех Заһар-әфәнди бь се дәнга кьрә гази, го: “Бь-
ра мала баве де у хушка бьшәвьтә, бьра бенә
мәйт'е лаве ә'шире бьк'шиньн падвале, ве
балнисе,,.

Бе вайе, ль-мьн вайе,

Гөллан у баруде ви к'афьри сәр лаве ә'ширеда тенә
фәнани кайе,

Хөде вә мер дьзанә, исал ль чәнд салә лаве ә'-
ширәте пешийа дәвләта Т'өрк'ийе асе бунә,
ве жь пер'а нае р'айе.

21

Шәр'эке қәшми ль Гьридаг'а шәвьти ль қунт'ара
ч'йе,

Т'оп, пулимете к'афьре К'әмалә гьраньн, кәко,
хвә данә дәве һа бәләкйе,

Фәрзәндә газикьр, го: “Ә'бдур'әһ'мано, баве мьно,
че бә, че бьхәвьтә, дә чәва к'әсәк т'өнә ща-
вәки гәлие Зила, т'әхте П'айе, жь Қөлихани ла-
ве һ'әсор'а бинә, дә бежә: чольх-чошьхе кьр-
манща ль ч'йае Гьридаг'е дәсти Р'ома р'утьк—
да чәва к'әтйә һа зәлулийе,,.

Дә лехьн, баве мьно, һа бь к'еф лехьн,

5. Пыште жь Р'ома бьстиньн, һа р'әве пехьн,

Дэ иро ль майдане шэр' хвэшкьрьнэ: Фэрзэндэ у
Э'бдур'эһ'ман, жь хөдева э'йанэ — һәрд жи
диса пәйед мала шехьн.

Шәр'әке қәшьми Гьридаг'а шәшьти we ль нькә,
Т'оп у пулимете к'афьре К'әмалә гьраньн, ве сө-
бәнге сәр һесире мада т'ькә-т'ькә,

Фэрзэндә газикьр, го: “Гәли хорта, че бьн, че бь-
хәбьтн, иро ль майдане һатийә көштн Э'б-
дур'эһ'мане бьра, жь хөдева э'йанэ диса шере
мыни чар гөрч'ькә...

10. Дэ лехьн, лехьн, баве мыно, һа бь к'еф лехьн,
Пьште жь Р'ома р'утьк бьстиньн, һа р'әве пехьн,
Дэ иро ль майдане шәр' хвәшкьрьнэ: Фэрзэндэ у
Э'бдур'эһ'ман, жь хөдева э'йанэ, һәрд жи диса
пәйед мала шехьн.

ШЕХ ЗАҺАР

22

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, лоли-
лолийо,

Аг'ао, вәзе қөлке Ахт'аше, ль Гәвгәве Идьре дь-
к'әтм һ'әму ч'әмә,

Де сәйаре қөлке Ахт'аше, Гәвгәве Идьре к'ьши-
йа жела һатә сәр мә,

Шех Заһар-әфәнди се дәнга бь шех Э'вдър'эһ'мане
бьра кьрә газн, го: “Шех Э'вдър'эһ'мано, бь-
рао, че бә, че бьхәбьтә, әме иро лехьн мера
бөкөжн, әхтърма бьк'шиньн жь вәлате э'-
щәмә.

5. Аг'ае мьн аг'ано, бәге мьн бәгано,
    Qәсасе сәре шәндърмано,
    Дъжъмьне дине шант'ъркано,
    Хөде wә мер дъзанә, исал һ'әвт сале аг'ае мьнә ль
        пышта Гьридаг'е, бәр дине хөда буйә сьнди-
        йано, сьндийано.

Бе ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, лолл-
    лойо,

10. Аг'ао, wәзе қөллпе Ахт'аше ль Гәwgәwe Идье дьк'ә-
    тъм ль ви қашн,
    Мьстәфа Чауш р'ьк'ефи сәр шех Заһар-әфәнди кьро,
    го: "Көрманшо, мал мират'о, тә дәмьри, йан
    тә таши?..

Шех Заһар-әфәнди бь се дәнга шех Ә'вдър'әһ'мане
    бьра кьрә газн, го: "Шех Ә'вдър'әһ'мано, бь-
    ра, че бә, че бьхәбьтә, бәре мират'а март'е-
    лийе бьк'отә қәфәса Мьстәфа Чауш, лехә бь-
    көжә, һьлдә һ'әйфа Озмане Алт'унтиши..

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, лолл-лолло,
    Аг'ао, дә тә лехә,

15. Мақуло дә тә лехә,
    Qунт'ари март'елийә ль әрдехә,
    Бәрде жорда, р'әве пехә,
    Нав у дәнге мала мә дьнехә,
    Хөде wә мер дъзанә, йе ко мера дькөжә, таша-т'а-
        лана дьк'шинә әwә шех Заһар-әфәнди, қә-
        чахе дәмләте, фьрйаре мала шехә.

20. Бе, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, лолл-
    лойо,

Wәзе қөллпе Ахт'аше, ль Гәwgәwe Идье дьк'әтъм
    ль орт'а дьне,

'Сәйаре қөллпе Ахт'аше, Гәwgәwe Идье к'ьшйанә
    сәр шех Заһар-әфәнди бь һөщөма лехьстьне,
    Шех Заһар-әфәнди бь се дәнга шех Ә'вдър'әһ'мане

бъра кърэ газн, го: "Шех Ә'вдър'әһ'mano, бъя,
че бә, че бьхэбьтә, әме шәр'әкә'ви шант'өркир'а
дайньн, бъя һәр'ә голәкә аве, йәкә хуне,..

Аг'ае мьн аг'ано, бәге мьн бәгано,

25. Қәсасе сәре шәндърмано,

Дьжмьне дине шант'өркано,

Хөде wә мер дьзанә, исал һ'әвт сале аг'ае мьнә
ль пьшта Гьридаг'ә бәр дине хөда буйә сьн-
дйано, сьндйано.

Бе ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, лоли-
лолийо,

Аг'ао, wәзе қөллпе Ахт'аше, Гәwgәwe Идье к'ә-
тьм we ль нькә,

30. Т'аматиңе дәсте шех Заһар-әфәнди ль сәр чоке
т'ькә-т'ькә,

Шех Заһар-әфәнди бьсе дәнга шех Ә'вдър'әһ'мане
бъя кърэ газн, го: "Шех Ә'вдър'әһ'mano, бъя,
че бә, че бьхэбьтә, һәрге ишпоне хәлде ишпоне
дәрәкәнә, ишпоне мә, к'очәке мала мә йәк Го-
дикә,

Мьн газн ощаха шех Заһар кьрийә, бәлки хөде
к'оти бькә,..

Аг'ао, дә тә лехә,

Мақуло, дә тә лехә,

35. Қунт'ари март'елийә ль әрдехә,

Бәрде жорда, р'әве пехә,

Нав у дәнге мала мә дьнехә,

Хөде wә мер дьзанә, йе кә мера дькөжә, т'аш-т'а-
лана дьк'шннә әwә шех Заһар-әфәнди, қачахе
дәwләте, фьрйаре мала шехә,..

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, лоли-
лолийо,

40. Wәзе қөллпе Ахт'аше, Гәwgәwe Идье к'әтьм сьвәйә,
чьқас сарә,

Сьвэ бу, шавэкэ нэхере шех Заһар-эфэнди да-
нэ, готьнэ: “Тэ малэ хьравэ ошахи корвэ, шех
Э’вдър’эһ’мане бьра бь дө гөлле алэмиане
мыле ч’эпе қалэчна жорин бьриндарэ,..

Шех Заһар-эфэнди бь се дэнга шех Э’вдър’эһ’мане
бьра кьрэ гази, го: “Шех Э’вдър’эһ’мано, бьра,
че бэ, че бьхэбьтэ, бьра т’аш-т’алане мә нәми-
нэ к’афьре э’щэм, жь мала мэр’а гэлэ қарэ,..

Аг’ае мын аг’ано, бэге мын бэгано,

Қасасе сәре щэндърмано,

45. Дьжмыне дине шант’өркано,

Хөде вэ мер дьзанэ, исал һ’эвт сале аг’ае мынэ ль
пьшт Гьридаг’е, бэр дине хөда буйэ сьндйано
сьндйано.

23

Һэй-ла ль-мыне, һэй-ла ль-мыне,

Шэр’эке ль мә қәшымийэ ль кавла Гьридаг’е, һэй-
ла қөрба ль ван гьра,

Дэ вәскәре шонт’өрка к’өбара сьбеда гьртийэ дор
мә һәрдө бьра,

Шех Э’вдълр’эһ’ман кьрэ гази, го: “Шех Заһар,
бәхте тэ к’этьмә, че бэ, мер бьхэбьтэ, шэр’
сәрхвәшбуйэ, зор к’этийэ ло ль сәр мыле мә
һәрдө бьра,..

5. Һәла лехә, баве мыно лехә,

Наве шеха, наве мала мә хьраб нәкьн,

Һәла лехә, баве мыно лехә,

Мала мә бәре бәреда шехә,

Наве мала мә хьраб нәкә.

10. Һэй-ла ль-мыне, һэй-ла ль-мыне,

Шэр’эке ль мә ве сьбе чебуйэ ль кавла Гьридаг’е,
һэй-ла қөрба ль дэв гәлийа,

Шех Заһар се дэнга ль шех Э'вдал кьрэ газн, го:
"Щонт'орка дьхэбьтн сэр мэ, хьраб дькьн
р'эвшаша қизан, хелиа букан...

Һэла лехэ, аг'анге аг'а, дэ тō лехэ,
Сэрэке шеха, дэ тō лехэ,

15. Наве шеха хьраб нэкэ.

Мала мэ бэре бэреда шехьн,
Наве мала мэ хьраб нэкэ.

ФЭРЗЭНДЭ

24

Аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, ви аг'ао,
Аг'ао, вэзе ль днпаре Дөнька шэвьтн Мэндэньг'а
кавьл к'этым we бь нькэ,

Һэрке һуне салых у сөльхе Фэрзэндэ жь мьн бькьн,
мерэки бь дьли, чар гөрч'ькэ,

Фэрзэндэ ль һ'эрафе майдане ль Э'вдъл Бақи кьрэ
газн, Э'вдъл Бақи ль К'эрэме Қолэқазн кьрэ
газн, К'эрэме Қолэқазн го: "Чьлқэда лао, че
бын, че бьхэбьтн, эскэре ви шант'орки мэр'а
һе һндькэ...

5. Аг'ао, нэминьм, нэминьм, нэминьм, нэминьм, нэми-
ньм,

Мақуло нэминьм, нэминьм, нэминьм,
Вэзе нэминьм э'ширэта һ'эсэнар'а, миро.

Аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, ви аг'ао,
Аг'ао, вэзе ль днпаре Дөнька шэвьтн Мэндэньг'а
кавьл к'этым we дь харда.

10. Дö һ'эзар һ'эвсд эскәре ви шант'өрки к'ышпайә сәр Фәрзәндә, дора қәләча Фәрзәндә гүртнә ишәв жь эварда,

Фәрзәндә ль һ'әрафе мәйдане Ә'вдъл Бақи кәрә гази, Ә'вдъл Бақи ль К'әрәме Қоләқазн кәрә гази, Кәрәме Қоләқазн го: "Чылқәда лао, че бьн, че бьхәбьтн, сәре мә нәчетьрә сәре шех Сәид-әфәнди, шех Ә'ли, шехе Мәләка, про се р'ожә, се шәвә дара дараг'аша Диарбәк'ьре майә дарда..

Аг'ао, нәминьм, нәминьм, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

Мақуло, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

Вәзе нәминьм әширәта һ'әсәнар'а, миро.

15. Аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао, аг'ао аг'ао, ви аг'ао, Аг'ао, вәзе ль дийәре Дөнька шәвьтн Мәндәнхә кавьл кәтм we ль орт'а дьне,

Дö һ'эзар һ'эвсд эскәре ви шант'өрки к'ышпайә сәр қәләчийә Фәрзәндә бь һöщöма лехьстьне, Р'у-сьмеле Фәрзәндә жь боха гөлле барут'е хал к'әтьне,

Фәрзәндә ль һ'әрафе мәйдане ль Ә'вдъл Бақи кәрә гази, Ә'вдъл Бақи ль К'әрәме Қоләқазн кәрә гази, го: "Чылқәда лао, че бьн, че бьхәбьтн, сәре мә нә четьрә сәре шех Сәид-әфәнди, шех Ә'ли, шехе Мәләка, про се р'ожә, се шәвә дара дараг'аша Диарбәк'ьре дардакьрьне..

20. Аг'ао, нәминьм, нәминьм, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

Мақуло, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

Вәзе нәминьм әширәта һ'әсәнар'а, миро.

ХАТЕ — ХАНЬМ

25

Дэлиле дае, дьле мын дьвейә,
Қаймәқаме Р'оме, мылазьме дәвләтейә,
Йе сьве гази мь кьр Әзырганейә.

- Мьр'а к'әтпийә к'ине дә'ве, дь бә'сейә,
5. Сонд бь сонда мере дь бәрейә,
Жь мә һәрдоа йәке тек'овә ль ә'рдейә.
Һәй гьдпийе, һәй дәвләте,
Нә мь го, лао, мәкөжә қаймәқаме Р'оме, мылазьме
дәвләте,
Нәхә к'әләка гьран сәре мын һ'әрмәте.

10. Пәйәке дәрк'әт we пеш малейә,
Хате-ханьме готә Фате-ханьмейә:
"Т'онс һәр'ә пешпийә пәйе, пьрскә пьрса дь херейә...
Пәйе гот: "Т'он хере те т'онинә,
Көр'е тә көрманще дәвхөри қафсәқәтә,

15. Көштпийә қаймәқаме Р'оме, мылазьме дәвләтейә,
Р'ожа шәша шуна ви дара дараг'ашейә...
Һәй гьдпийе, һәй дәвләте.
Нә мь го, лао, мәкөжә қаймәқаме Р'оме, мылазьме
дәвләте,
Нәхә к'әләка гьран сәре мын һ'әрмәте.

20. Хате-ханьме р'абу жь кавла Вәзырганейә,
Гот: "Т'елчи, лехә бь т'елейә!
Сөлт'ан-п'аша даг'а кәзәвейә,
Малхөе мале т'анге бь т'әнепә,
Бьра бьдә бой хатьре мь пирейә,

25. Вәгәр дьбахшинә бьра бьбахшинә,
Вәгәр набахшинә, чәва дара мын бьбьр'ә нава да-
ра, хөде дара ви бьбьр'ә к'ок'е жь р'һ'ейә,

Һэй гьдийе, һэй дэвләте,
Нә мь го, лао мэкөжә қаймақаме Р'оме, мьлазьме
дэвләте,
Нәхә к'әләка гьран сәре мьн һ'әрмәте.

30. Бе ʋи we, we, we, we, we,
Т'елчи истол данн хвәнд,
Қәйдә-қануне қамәте we бь т'елейә,
Т'ел гәһәштә Стәмболейә,
П'адше го вәзир-мәк'илар'а: “Әва чь т'ел т'елә?”

35. Го: “Т'ел т'ела дь пирейә,
Дьве: “Сөлт'ан-п'аша даг'а дь кәзәвейә,
Малхөе мала т'анге бь т'әнейә,
Бьра бьдә бой хатьре мьн пирейә,
Вәгәр дьбахшинә бьра бьбахшинә,

40. Вәгәр нәбахшинә йек чава дара мьн бьбьр'ә нава
дара, хөде дара ʋи бьбьр'ә к'ок'е, жь р'һ'ейә,..
Һэй гьдийе, һэй дэвләте,
Нә мь го, лао мэкөжә қаймақаме Р'оме мьлазьме
дэвләте,
Нәхә к'әләка гьран сәре мь һ'әрмәте.

П'адше го: “Сәре мь р'анавә жь әрдейә,
45. Го: „Т'елчи, лехә бь т'елейә,
Лехә т'ела хәзавейә,
Әгәр т'ел гьһиштә Вәзырганейә,
Сәре пире жекьн бьдьнә бәр сәре бь т'елейә,
Бежьнә пире, бе: “П'адша көр'е тә һатийә хәза-
вейә,..”

50. Һэй гьдийе, һэй дэвләте,
Нә мь го, лао, мэкөжә қаймақаме Р'оме, мьлазьме
дэвләте,
Нәхә к'әләка гьран сәре мь һ'әрмәте.

Пире го: Т'елчи лехә диса бь т'елейә.
Вәгәр ишар т'ела хере бейә,

55. Wэзе бьдъмэ тэ дѳ-се зер'е мѳмудийѳ,
Го, бе қѳт'ѳра дѳве Бат'ьмейѳ
Навр'а сора дь п'алейѳ,
Кѳрне қѳрқаш донздѳ тире дь мѳг'ѳлѳ,
Р'ѳве хѳспа дь адейѳ,
60. Хѳрща зер'а нава дь малейѳ,
Wэзе гьшки бьфрощьм, техьмѳ п'ѳрѳ, бавѳжьмѳ дь
бангейѳ,
Н'ѳдип'ѳк н'ѳдип'ѳе дь р'ѳмейѳ,
Гьшки техьмѳ гьрава Сѳлт'ан-п'аша, ах т'анге бь
т'ѳнейѳ,
нѳй гьднийѳ, нѳй дѳвлѳте,
65. Нѳ мь го, лао, мѳкѳжѳ қаймѳқаме Р'ѳме, мьлазьме
дѳвлѳте,
Нѳхѳ к'ѳлѳка гьран сѳре мьн н'ѳрмѳте.

Т'елчи истол дани хьѳнд,
Қѳйдѳ-қануне дѳвлѳте бь т'елейѳ,
Го: "Т'ел т'ѳла пирейѳ,

70. П'адшан хьѳш бѳ, дѳве қѳт'ѳра дѳве Бат'ьмейѳ,
Навр'а сорѳ дь п'алейѳ,
Кѳрийѳе қѳрқашѳ донздѳ тѳра дь мѳг'ѳлѳ,
Р'ѳве хѳспа дь адейѳ,
Хѳрща зер'а наве дь малейѳ,
75. Wэзе гьшки бьфрощьм, техьмѳ п'ѳрѳ, бавѳжьмѳ дь
бангейѳ,
Техьмѳ н'ѳдип'ѳк н'ѳдип'ѳе дь р'ѳмейѳ,
Техьмѳ гьрава Ѳ'вдъл Мѳщид, на шѳллѳ Сѳлт'ан-
паша т'анге бь т'ѳнейѳ.
нѳй гьднийѳ, нѳй дѳвлѳте,
Нѳ мь го, лао, мѳкѳжѳ қаймѳқаме Р'ѳме, мьлазьме
дѳвлѳте,
80. Нѳхѳ к'ѳлѳка гьран сѳре мьн н'ѳрмѳте.

П'адша п'адше исламейѳ,
Т'ел гьништѳ Стѳмболейѳ,

П'адша сэр қамата ньмежейә,

Гази вәзир-вәк'нла кыр, го: "Әва чь т'ел т'ела хэзавейә?,,

85. Го: "Әва т'ела ды пирейә,

Дьве: П'адшан хвәш бә, қәт'әра дәва Бат'ьмейә,

Навр'а сорә ды п'алейә,

Кәрие қәрқаш донздә тира ды мәг'әлә,

Р'әве һәспа ды адейә,

90. Хөрща зер'а нава ды малейә,

Вәзе гьшки бьфрошым, техьмә п'әрә, бавежьмә ды бангейә,

Техьмә һ'әдип'әк һ'әдип'е ды р'омейә,

Гьшки техьмә гьрава Ә'вдъл Мәшит, на вәллә Сәлт-т'ан-п'аша т'анге ды т'әнейә.

Һәй гьдийе, һәй дәвләте.

95. Һәй гьдийе, һәй дәвләте,

Нә мь го, лао, мәкөжә қаймәқаме Р'оме, мьлазьме дәвләте,

Нәхә к'әләка гьран сәре мьн һ'әрмәте.

П'адше го: "Сәре мьн р'анавә жь әрдейә,

Әва чь т'ел т'ела хэзавейә?

100. Әгәр һуне шава т'еле хере нәдн,

К'өрде Дерсьме we Әзырган стандн, йе дөсбе бенә шәһәре ды Ванейә,,.

Сәлт'ан-п'аша дәрхьст жь кәлейә:

"Һ'әвт р'ож, һ'әвт шәва бавежьнә һ'ьмамейә,

Лекьн дәстә к'ьнще ньзамейә,

105. Бьшиннә һөшдөма сәре пешьн, кәвьр гәвьрке сәр-к'ариа чәтейә,,.

Һәй гьдийе, һәй дәвләте,

Нә мь го, лао, мәкөжә қаймәқаме Р'оме, мьлазьме дәвләте,

Нәхә к'әләка гьран сәре мьн һ'әрмәте.

Ижар пир һатә бал көр'е хөда, го: “Лао, чь дьвежи,
п'адша тә азат дькә,.. Го: “Дае, һәлә вәрә сәр мьн
к'а эз тәр'а чь дьвежъм,.. Го:

“Дае, кавла кәле ва бь п'ьрә,

110. һәй-ле дае, р'әбәне, кавла кәле ва бь п'ьрә,
Тө һызани щәндьрме Р'оме өса эз к'өтамә,
Пьшта мьнә р'әшкьрийә шәв-р'о хәва мьн нае бь-
дәбьрә,
Вәзе сондәке сонд дьхөм, сонда бь к'өрда,
Мере че т'ө вәхта начә сәрк'арийа чәте кәвьр гә-
вьрька.

115. Әва кәла жь кәла мьн четьрә,..
һәй гьдийе, һәй дәвләте,
Нә мь го, лао, мәкөжә қаймәқаме Р'оме, мьлазьме
дәвләте,
Нәхә к'әләка гьран сәре мь һ'әрмәте.

ХӘЛИЛЕ ХОШӘВИ

26

Аг'ао, хушмеро, шәр'әкә гьран қәвьми ль сәре Ма-
рика сәр синоре т'өркан у Ирақе ва бь дарә,
Хәлиле Хошәви бь се дәнга дькәтә гази: “Сәлиме
бьра, Ә'бдьллә Қьлкәмо, Таһаре Хьзиран,
Сальһ'е Ә'зиз, И'асине Авадори, гәли меран
у һәвала, дәст һьлиньн, дәсте хвә ль қөнт'а-
хед әләман у һәдйабаша у щанбезара бьшьди-
ньн,шәр'а бькьн, щә'шька бькөжьн, ле мьне
хәма көштьна, гьртьна мера ниә, бәле, иро

И'сае хōлам бь се гōлле таматика т'ōрка бь-
риндарә.

Ле нае, ле нае, ле нае, ле нае,

Һәвар у индада мә дурә, бабе Лоқман, кәке Обей-
дōлла йел нәфие ль бажаре җе Бәсрае.

5. Аг'ао, хушмеро, шәр'әкә гьран қәҗьми ль Мазне
җа бь бәрә,

Ә'бдъллә Қьлкәмо бь се дәнга дькәтә гази: "Гәли
хушмер у һәвалин, дәсте һьлиньн, дәсте хвә ль
қунт'ахед әләман у шанбезара бьшьдиньн, шә-
р'а бькьн, щә'шька бькōжьн, чәп'әред дōж-
мьна п'әр'ьтиньн, әгәр нә қьраре мера бь щане
мьн к'әтьби, әзе қанмет р'әхта вәкьм, т'вьнга
даньм бьк'ешьмә сәр чәп'әред җа дōжмьна,
иро бькьмәвә шәр'ә дь хәншәрә.

Һәй җели, һәй җели, һәй җели,

Чь бькәйән, һәҗара мә дурә, иро һатйә сәре мә
фәрмана дәҗләте.

Аг'ао, хушмеро, шәр'әкә гьран қәҗьми ль Сурйана
мәзьн бь әрде р'астә,

10. Сәлиме бьра бь се дәнга дькәт гази: "Хәлило,
Ә'бдъллә Қьлкәмо, Сак'ое каниа Льнщи, Та-
һаре Хьзиран, И'асине Авадори, гәли һәвал у т'а-
бь'а дәсте һьлиньн де шәр'а бькән, һōшума бь-
бьн, щә'шька бькōжьн, ле әзе хәма кōштьна
хо у Хәлил нимә, ле чь бькьм иро хōина ль
бьрине Сальһ'е Ә'зиз буйә мастә.

Ле, ле, нае, ле ле, нае,

К'ōрде Бадина хōиа ниньн, индада мә наен, һәҗара
мә дурә, бабе Лоқман, кәке Обейдōлла, Мәһ'мәд
Садьқ йел нәфие шәһәре Һ'ōллә у Бәсрае.

---

1 Йел—йе ль.

Ле-ле вэй сале, вэй сале, вэй сале, вэй сале, вэй сале,
сале, хесир, хесир.

Эз хесир у фэқири гэлийе Зиламэ, һэй баво, һэй ба-
во,

Ане дна һ'эвт көр'а бу,

Һэр һ'эвт көр'е вена р'ожа шэр'е гэлийе Зила
һатънэ көштън,

5. Ане сәре хвэ сәрқоткърн. дәсте хвэ р'убари хвәде
кър,

Һ'эзар хази хвэ бь фармана фьла тани,

хесирьм, хесирьм,

Эз хесир у фэқири гэлийе Зиламэ, һэй баво.

Вэй сале, вэй сале, вэй сале, вэй сале,

10. Эз дьмьрьм һәрчар сале машәрне,

Һ'эйфа мьн те қиз у буке ч'иае сәрһәде, ко к'этьнэ
дәсте чимр'ут у п'ехасе ве бәр'ие.

хесирьм, хесирьм.

Мале мә машәр бунэ чарде ве сьбате,

Коне Усьбе К'ор' һ'өсенн-п'аша данинэ ль бәр Си-
п'ане ве Хэлате,

15. Гьранэ һьмумәта Р'оме, бавә-баве ә'шира, ә'шира
лаве Таһо гәләки гьранэ, жь хар у жь жорва
һате.

Һэй вах, һэй вах, һэй вах, һэй вах, һэй вах, һэй
вах,

Кәсәки хөдани хера нәмайә шувабәке бышейнэ
Эйране жь Мәмер'а, бьбе, ло-ло Мәме, тә өща-

хи коро, ware тэ дөнйае вьндао, дэрпэке леданэ ль Усьве К'ор' Н'өсеин-п'аша, Мәһ'мәд-бәге, ль Таһар-бәге, вәллә, урт' у ошаха к'өрда һатийә бәр мирәт'е.

Һесирьм, һесирьм, һесирьм, һесирьм, һесирьм,
Эз һесир у фәқире гәлийе Зиламә,

20. Вәй сале, вәй сале, вәй сале, вәй сале,

Эз һызаньм шәр'е чарде събате дь гәлийе Зилада
к'и у к'и кьр,

Мәһ'мәд-бәге, Таһар-бәге, Усьве К'ор' Н'өсеин-п'аша
р'абунә сәр қолпе, ль пешйа т'абуре Р'оме
кьр.

Кәсәки хөдани хера нәмайә шуабәке бышенә
Эирәне жь Мәмер'а, быбе, ло-ло Мәме тә оша-
хи коро, ware тэ вьндао, дәрбәке леданә Мә-
мәд-бәге, Таһар-бәге Усьве К'ор' Н'өсеин-п'аша,
сәдәме гөстиле зер'ин һәр чар печ'ийе вана
бь қаме жекьр.

Вәй сале, вәй сале, вәй сале, вәй сале,

25. Ле-ле Ане деране, мале мә мащәр бунә чарде вә
събате,

Коне К'ор' Н'өсеин-п'аша данинә ль бәр Сил'ане,
бьһйа вә Хәлате, ль сәр вә дьр'йане,

Гьранә һ'мумата Р'оме бавә-баве әшира, әшира
лаве Таһо бь ашт жь талим һәлан дане,

Кәсәки хөдани хера нәмайә, шуабәке бышейнә Эи-
ране жь Мәмер'а, быбе, ло-ло Мәме, тә ошахи
коро, ware тэ дөнйае вьндао, дәрбәке леданә
ль Мәмәд-бәге, ль Таһар-бәге, ль Усьве К'ор'
Н'өсеин-п'аша, вәллә урт' у ошаха к'өрда һа-
тийә бәр мират'е.

БАВО ФЭРМАНЭ

28

- Вэрэ баво фэрманэ, вайе, вах фэрманэ,
Фэрманэ, баво фэрманэ,
Вэллэ, фэрманэ, баво фэрманэ,
Хөдэ занэ фэрмана сэре фьланэ, ах хайе,
5. Дэ вайе ль-мьне, вайе ль-мьне,
Вайе ль-мьне, вайе ль-мьне,
Вайе ль-мьне, вайе ль-мьне.
“Шэр’эке,— Арам го,— ль мэ қәвъмийә Вана шә-
вътн ль ван ч’ийа, ах хайе,
Қаләке ль мэ қәвъмийә Вана хопан ль ван ч’ийа,
10. Дэ была қәл бьк’эвэ мала Р’ома р’эшә, we т’оп у
шәбълхана хвэва сәр кәла Ване һәв шьвийа,
Әви зальми дәстпекьрийә ль сәре мера дьбьр’ә,
һесир дайә бәре п’ийа,..
Фэрманэ, ах баво фэрманэ,
Вэллэ, фэрманэ, вэллэ, фэрманэ,
Хөдэ занэ фэрмана сәре фьланэ,
15. Баво фэрманэ, фэрманэ, фэрманэ,

Дьбе сәре фьла дьбьр’ә һесир дайә бәре п’ийа,
Ле чәва пе әр’эба шьнийәзе шәндәке фьла дьк’-
шинә, нава шер’ сафн дькә давежә нава ч’әл
у к’ора у гәлийа,
Ах фэрманэ, ах баво фэрманэ, фэрманэ,
Вэллэ, фэрман фэрмана сәре фьланэ, фэрманэ,
20. We давежә бьне ван гәлийа,
Арам-п’аша ль т’еле дьк’шинә, го: “Андраник-п’аша,
мала тә шәвътн, ошәхе тәи кор бә, вэллэ тә
бьзанби к’ок’а Фьльстанийе ль мэ қәлийа,..

- Ах баво, фэрманэ, фэрманэ,
 Кэко фэрманэ, қә нэманэ,
 Вэллэ го, к'ок'а Фьльстанийе мэ қәлийа,
25. Андраник-п'аша го: “Арам, бэр хвэ бьдэ, иро һэла-
 на бьдэ фэлийа,
 Гөмана хвэде, сьбе ван чаха, we тэр'а быгьһинэ
 зор Щангир-аг'а, қәсасе шэндьрма, диса дьж-
 мьне сәре ван р'омийа,..
 Баво фэрманэ, ах баво фэрманэ,
 Вэллэ, фэрманэ, ле һэма фэрманэ,
 Шәр'е зор Щангир-аг'а, шәр'эки гьранэ,
30. Бэр зор Щангир-аг'а шәр' бэрнавэ,
 Баво фэрманэ, фэрманэ, фэрманэ, фэрманэ.
- Андраник-п'аша, хөде занэ Щангир-аг'а шәр'эки
 зор кьр,
 Хөде занэ шере хөде шәр'эки зор кьр,
 Зор щангир-аг'а бәрдайэ, Р'ома р'эш сәр кәла
 Ване һэв бәлакьр,
35. Несире фьла дәсте Р'ома р'эш хьласкьр,
 Ах баво фэрманэ, вэллэ фэрманэ, фэрманэ,
 Фэрманэ, фэрманэ, фэрмана сәре фьланэ,
 Баво фэрманэ, фэрманэ,
 Дә вайе ле-мьне, вайе ль-мьне, вайе ль-мьне,
40. Андраник-п'аша го: “Щангир-аг'а, хвэде занэ тō
 ә'гити, тō бэрани,
 Вэллэ, тō бэрәне дәвлэтани,
 Зор Щангир-аг'а дьки шәр'е р'остәмани,..
 Дьбе зор Щангир-аг'а, тō дьки шәр'е р'остәмани,
 һай аг'ао, һай аг'ао,
45. Дәргә-диwane дәвлэта чок-вэдао,
 Хвэде занэ панздэ сал Щангир-аг'а шур дәве т'о-
 па ло Р'оме дао,
 We бәрдайэ Р'оме һайастане дәрхьст, ло шунда
 дао.

ФЭРМАНЭ

29

Гэври дьбе: “Ло-ло Матросо, ло баво, фэрманэ,
Уолла, про сәре се р’ожа ль аше Безо, ль гонде
Щано ль фьла данэ,

Чька эз бь днара гонде Щано бьк’авьм чька дьня
чәванэ?

Эз чумә гонде Щано, агьр бәрданә гонде Щано,
т’о кәс ль бәр ч’әве мьн нә хойанә,

5. Эз чумә чол у п’әсәра ко чьқас лаше зар’ока ль
чоле бехон у беходан манә,..

Гэври дьбе: “Ло-ло Матросо, ло баво, чька эз бь
бажаре Фәрқине к’овьм дьня чәванэ?

Эз чумә бажаре Фәрқине, мь ди чар қьфлә бь һәва
гьреданә,

Мь бала хвә дае һәр қьфләке бь һ’әзаранә,

Қьфле пешн э пир у каланә,

10. Қьфле дьдә э зава у буканә,

Қьфле сьһә э қиз хортанә,

Қьфле чара э зар’оке мәдрәсанә,

Мьн бала хвә дае т’абуре әскәр ль к’еләка ванә,

Сьнго ль дәве т’вьнге ванә,

15. Дәве сьнгоә ль нәүқе ванә,

Ван жь бажаре Фәрқине дәрәнин, бәре ван данә
даг’ у ч’ианә,..

Баво фэрманә,

Сәре ван жекьрын, шәлдәке ван бь аве ч’әмава
бәрданә,..

Гэври дьбе: “Ло-ло Матросо, ло баво, чька эз бь
чола Бьшерне бьр’әвьм дьня бь чәванэ?

20. Эз чола Бьшерие к'этым, щэндърме Элмэдина су-
варе һэспанә,
Ль чол у п'эсара р'эвашинанә,
Дьчнә сәр сәде' щотанә,
Сәре щотарна жедькын, гае ван дьбьн, әмурәте ван
бехән манә,..

Гәври дьбе: “Ло-ло Матросо, ло баво, чька эз бь
дәшта Р'эшкота бьк'эвьм бь чәванә?

25. Эз бь дәшта Р'эшкота к'этымә, бьла мала һ'әши
Мәһ'мәде Мьсте ава бә, һежа тыштәк ль бәр
ч'ә'ве мьн нәхөйанә,..

Гәври дьбе: “Ло-ло Матросо, ло баво, чька эз бь
к'әша Харза бьк'эвьм чька дьниа бь чәванә?

Эз чумә Ависка апе Муса-бәге, мь ди сәд у пенщ
зьлам бь һәва гьреданә,

Гәври дьбе, ло-ло Матросо, ло баво, т'әмам ишхан
у гьрәгьре фьланә,

Дә һ'әб к'әшише фьла р'асәри һ'әмнианә,

30. Көла хөде бьк'әвә мала валие Ване, мьнт'әсәриффе
Серте, қаимақаме Зофе, мьдуре Р'ьдване, гиз-
ме К'осәри ль лынге ваньн, қамчие зивн бь
дәсте ваньн, дәманче ван ль бәр пыште ваньн,
гәзмах дьбьн ль дора ванә,

Мь ди мьдуре Р'ьдване ль сәр т'елқьрафе р'удьни,
т'елқьрафәке шандә сәра Стәмболе, п'айт'әхте
сөлт'анә,

Дьбе: “Йа сөлт'ан һ'әмид, мә дән у пенщи зьламе
фьла бь һәвә гьреданә,

Һ'әми гьрәгьр у ишханс фьланә,

Жь мәр'а шуwab бьшинә, эм ньзаньн, нә фәрманә,
нә бәрданә,..

35. Сөлт'ан шуwabәк шандә Ависка апе Муса-бәге,
дьбе: “Ледьн, иро сәре чар р'ожа фәрманә,..

1 Сәд—щот.

- Лъ Стәмболе шәр'э, шәр' гьранэ,
 Лъ Чэнақэлэе сынго дэуранэ,
 Изьн натийэ дэсте мэ, жь дэсте алманэ,
 Иро чар р'оже фэрмана фьланэ,
 40. Щэузо дьго: "Ло-ло Матросо, кōла хōде бьк'эвэ
 дэре мала мьдуре Р'ьдване, сат'оркэки бь дэс-
 танэ, сат'оре ши тужэ вэкэ дузанэ,
 Йэко-йэко ван жь шэриге вэдькэ, сэре ван жедькэ,
 щэлдэке ван бь авева бэрданэ,
 Тыште ко натийэ сэре мэ. Н'эми жь дэсте куч'ьк баве
 аламанэ,..

Т'АЛОРИКА БАВЕ ХАЧО

30

- Лой шэр'э, лой шэр'э, лой шэр'э, лой шэр'э,
 Гэли армэниа, бьк'ышьнэ Т'алорика баве Хачо, гэ-
 лие Гэньма, иро чар р'ожэ шэр'э,
 Шэр'эке дьбэ ль Т'алорика баве Хачо, гэлие Гэ-
 ньма, бь даре зэрэ,
 Зэк'ир-эфэнди ,Э'ли К'осэ бинбаши, Хэфтани мир
 алайи бист у пенц т'абур эскэр жь Стәмболе
 ньланинэ, т'эви т'оп у щэбьлхана к'ышнайэ
 сэрэ.
 5. Зэк'ир-эфэнди газн дькэ ль Э'ли К'осэ бинбаши,
 Хэфтани мир алайи, дьбе: "Бав у бьра шэр'
 ль мэ гьран бу, газикьн бор'изана, бьла ль
 бор'ийа р'эве хьн,
 Эскэр эт'имэ, зар'бе хэлқенэ, гөнэнэ, эз бала хвэ
 дьдьме р'эфе фэдайя: Геворг Чашиш, Андраник-
 п'аша, Мураде Қасаб, бэрьке мусанне ван гэ-
 лэки дьжварьн,

Гава ко запът у қомандара дьк'эвэ бина жә'ре мә'-
ра һ'әкһим у т'ьхтор бь саг'и наг'һнижә сәре.
Дә бәрде, Геворг Чашиш дә бәрде, Андраник-п'а-
ша дә бәрде. Мурад— бав у бьра дә бәрдын,
һәвр'а бәрдын,

Әгәр хөде мәр'а р'аст һ'лине, әзе бькьм п'ап'ахе
Р'оме дь гәлине Гәһьмда бех'байи бьминә ль
ә'рде,

10. Әз чь бькьм, фәләка мә хайһнә, ль пешийа мә ә'-
ширәте сипка у шьбра у һәйдәранә, ль мьле ма
әскәре Р'оме гәләки гьранә, жь эвара хөдеда
ль пәй мә те сәаре Р'оме хар'кьрьнә' шәрде.

Дә шәр'ә, дә шәр'ә, дә шәр'ә, дә шәр'ә, дә шәр'ә,
Гәли әрмәһна бьк'шьнә Т'алорика баве Хачо, гәлине
Гәһьма, про сәре чар р'ожа шәр'ә,

Шәр'әке дьбә ль Т'алорика баве Хачо, ль гәлине,
Гәһьм бь доре мәрхә.

Зәк'ир-әфәнди, Ә'ли К'осә бинбаши, Хәфтәне мир
алаи бист у пенш т'абур әскәр жь Стәмболе
һьланинә к'әтьнә Т'алорика баве Хачо, гәлине
Гәһьма һәв дьгәр'ә нале чәрхә,

15. Зәк'ир-әфәнди гази дькә: “Ә'ли К'осә бинбаши,
Хәфтәне мир алаи, бав у бьра, мер бьн, мери
че бьн, че бьхәбьтн, бала хө дьдье шәр' ль
мә гьран бу, газикә бор'изана бьла бор'йа р'ә-
ве хьн, әскәр эт'имә, зар'оә хәлқенә, гөнәнә,
Геворг Чашиш, Андраник-п'аша, Мураде Қәсаб
бинанә гөре сьбате дьк'эвьнә һава кәрийе миа,
щоле бәрхә.

Дә бәрде, Геворг Чашиш дә бәрде,

Андраник-п'аша, бав у бьра дә бәрдыне, Мурад, бав
у бьра һәвр'а бәрдыне, әгәр хөде бь мәр'а бә,

---

1 Хар'кьрьнә—һ'өщөмкьрьнә.

эзе бькьм п'ап'ахе Р'оме ль гәлие Гәньмда бе
хәйи бьминә ль әрде,
Эзе чь бькьм, фәләка мә хайинә, пешийа мә әшира
сипка, щьбра у һәйдәрайә,
Ль к'еләка мә әскәре Р'омейә,
20. Жь эвара хөдеда ль пәй мә тен, суаре Р'оме хар'-
кьрьнә щәрде.

ШӘР'Е ҚӘРТ'ӘМИНЕ

31

Йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо,
Шәр'әке дьбә ль ч'нае Қәрт'әмине, дәшта Муше,
чебу ль сәре гьра, кәндада у к'аша,
Мурад бь сә дәнга гази дькә ль Ованес, ль Ар'а-
к'ел, ль Гарабет, ль Хачо, ль Мушег', ль Р'у-
п'ен, дьбе "Бав у бьра, мер бьн, мерн че бьн,
че бьхәбьтьн, бькөжьн запьта у қөмандара, ба-
вежьнә щьни аша,
Т'абуре әскәр бьқәлиньн, р'акьн дезе ләша,
5. Бькьн кә нав у дәнге мә бәла бьбә ль дьннайә, һә-
р'ә сара Стәмболе, п'айт'әхта т'ьрка, һәр'ә ода
у оде шахйе к'өрда, бьла дәнге мә һәр'ә нав
һ'әвт дәвләте әишәбнийә, бьла дәнге мә һәр'ә
щәм Шангир-аг'а, Андраник-п'аша, ч'нае Нәм-
рут'е, бьрае мән Сероп'-п'аша,,
Дә нае, дә нае, дә нае, дә нае,
Һәшара Шангир-аг'а у Андраник-п'аша, Сероп'-п'а-
ша гәләки дурә, һәшар жь мәр'а нае,
Чоке хвә бьдьнә әрде, се щара хач бьк'шиньн ль
р'уае,

Балки ньсрэта мэ бе жь ба р'эббе жори, жь щэм
хёдае.

10. Ло, ло, бьрано, эм чь бькьн қаме мэ шкэстинэ жь
т'ина, дәве мэ нагэр'э жь бьрчина, гава сәре
газ у п'еланге бьльндэ дэртенэ жоре, қьдуме мэ
дь бэр р'эхте мусэниада қә һьл нае.

Ло-ло, бьрано, ло-ло, бьрано,
Шәр'эке дьбэ ль ч'иае Қәрт'эминне, бьниа Бинголе,
бь мерг у кани,
Гьранэ һ'мумэта Р'оме, баве баве э'шира к'этэ ч'иае
Қәрт'эминне, к'этэ дэшта Муше, дэшт у зозан
эм һьлани,

Мер тенэ кёштьн, буйэ к'афьрстанн,

15. Мурад бь се дэнга газн дькэ ль Ованес, ль Ар'а-
к'ел, ль Гарабет, ль Хачо, ль Мушег', дьбе:
“Бав у бьра, мер бьн, мерн че бьн, че бь-
хэбьтн, дө Ованесе бьра жь мэ кёштн, мь
про дэрбэке ле дайэ Ә'вдълмэшид — хайе ба-
қе сьмбела, мере се жьна, п'ешк'еше һ'эмедйа,
мь һ'эйфа Ованесе бьра бь дәсте хвэ һьлани...

Дэ нае, дә нае, дә нае, дә нае,

Һәвара Щангир-аг'а у Андраник-п'аша, Сероп'-п'а-
ша гәләкн дурә, һәвар жь мәр'а нае.

Чоке хвэ бьднэ ә'рде, се щара хач бьк'шиньн ль
р'уае,

Балки ньсрэта мэ бе жь ба р'эббе жори жь щэм
хёдае,

20. Ло-ло бьрано, эм чь бькьн, қаме мэ шкэстинэ жь
т'ина, дәве мэ нагэр'э жь бьрчина, гава сәре
газ у п'еланге бьльндэ дэртенэ жоре, қьдуме
мьле мэ дь бэр р'эхте мусэниада қә һьл нае.

Ло-ло бьрано, ло-ло, бьрано,

Шәр'эке дьбэ ль ч'иае Қәрт'эминне, бьниа Би-
голе ль нава дара,

Мурад бь се дэнга газн дькэ ль Ованес, ль Ар'а-
к'ел, ль Гарабет, ль Хачо, ль Мушер', ль Р'у-
п'ен, дьбе: "Бав у бьра, мер бьн, мери че бьн,
че бьхэбьтьн, дэсте хвэ бавежьнэ қанше му-
сэнна баш бьгрьн нишане эльг'дара',

Се п'а бькөжьн запьт у қөмандара,

25. Бькьн нав у дэнге мә бэлабьбэ ль дьннае, ль Сероп'-
п'аша, Андраник-п'аша, Шаһангир-аг'а, бьла
дэнге мә һэр'э сэра Стэмболе, бьгэр'э ль даир
у мәһкөме ван һойара,,.

Дэ нае, дә нае, дә нае, дә нае,

Һөвара Шаһангир -аг'а у Андраник-п'аша, Сероп'-
п'аша гэлэки дурэ, һөвар жь мэр'а нае,

Чөке хвэ бьдьнэ э'рде, се щара хач бьк'шиньн ль
р'уае,

Бэлки һьсрэта мә бе жь ба р'эббе жори, жь щэм
хөдае,

30. Ло-ло, бьрано, эм чь бькьн, қаме мә шкэстьнэ жь
т'ина, дәве мә нагэр'э жь бьрчина, гава сэре
газ у п'еланге бьльндэ дэртенэ жоре, қьдуме
мьле мә дь бэр р'эхте мусэннада қэ һьл нае.

32

Бьрано, шэр'эке мә қөвьмийэ Қэт'эвинне, һ'аф
щөве,

Мушер' кьрэ газн, го: "Һованес бьра, нэ тэ дьгот'э
нишане шаш накьм, нишана сэре көве,,.

"Дэ эзе диса нишане шаш накьм, нишана сэре
көве,

Һьзам жь т'йа, һьзам жь бьрчйа, до п'а р'азана

1 Эльг'дар—щур'ө т'вьнганэ

шэве, дәсте мьне весбе нагрэ т'этка шэе мами-
зэре...

5. Бьрано, бьрано, пьзмамно, ч'йае Qэт'эвине мамэ т'э-
не...

Бьрано, эзе Qэт'эвине дьнер'ьм ль ван аша,
Бэжна лажке щэ'фида, бэжна ч'эк, к'орка у қо-
маша,

Гэли бьрано, че бьн, че бьхэбьтн, һ'эта һэварийа
мэ те жь Сасуне, ль щэм Сероп-п'аша,

Бьрано, бьрано, пьзмамно, ч'йае Qэт'эвине мамэ
т'эне.

10. Бьрано, шэр'эк мэ қэшьмйэ Qэт'эвине ч'эм у кани.

Мушег' кьрэ гази, го: “Карэпет, бьра, мьн ль п'эн-
щэра ашр'а гөллэ қөмандаре Р'оме дайэ,
һ'эйфа һованесе бьра дәсте хвэ һьлани..

Бьрано, бьрано, пьзмамно, ль ч'иае Qэт'эвине ма-
мэ т'эне.

АНДРАНИК — П'АША

33

Йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо,
йо-йо,

Йо-йо, эзе Дилэмане, Силэмане, дьннер'ьм дэви
р'еда,

Андраник-п'аша р'абу мавизэра хвэ һьлани, хач-
мидале хвэ гьреда,

Андраник-п'аша се дэнга кьрэ гази, го: “Сероб, Сь-
мо, Арташ, қама мьн кьрвьн, мөйданеда че-

бын, че бын, че бьхэбытын, к'аг'азэке натйэ
верана Ване на ль мэр'а, дьве: Несире Фьльс-
танийе майэ дэсте кӱр'е Эдырхан-бэге ва зэ-
лулйеда,.

5. Аг'ао, шэр'э, мадуло шэр'э, шэр' гьранэ,
Хвэде мере мер дьзанэ,
Нор'э-нор'а к'оч у кэрийанэ,
Р'эва-р'эва хорт у қизе фьланэ,
На вэллэ диса Андраник-паша кӱлилка донздэ
дэвлэтанэ.
10. Йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо,
йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо,
Йо-йо, эзе бажаре Р'эване дьннер'ым ормэха¹ нэр-
мэ,
Андраник-п'аша се дэнга камандире Р'омер'а кьрэ
гази, го: "Камандире Р'оме, мьн говэка дине
вэ ва-ва кьро, т'вьынге к'бчкчапе дайнын,
вэрьнэ р'ае,.
- Аг'ао, шэр'э, мадуло шэр'э, шэр' гьранэ,
Хвэде мере мер дьзанэ,
15. Нор'э-нор'а к'оч у кэрийанэ,
Р'эва-р'эва хорт у қизе фьланэ,
На вэллэ диса Андраник-п'аша кӱлилка донздэ
дэвлэтанэ.

34

Вэйла-вае, вэйла-вае, вэйла-вае, вэйла-вае,
Вэзе чумэ Эрзьруме бьня р'еда,
Вэзе чумэ Эрзьруме бьня р'еда,

---

¹ Ормэх—наве щур'эки гйһейэ.

- Андраник-п'аша хач-мидале хwэ дани, ч'эк-сильh'е
хwэ гьреда,
5. Wэйла-вае, вайла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае,
Андраник-п'аша хач-мидале хwэ дани, ч'эк-сильh'е
хwэ гьреда,
Се дэнга дькэ гази хорте фьла: “Эме шэр'эке дай-
нын пешйа сөлт'ан h'эмид сэва дине хачп'аре-
за„.
- Wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае,
- Wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае,
10. Wэзе чумэ Эрзруме ви дьбури',
Wэзе чумэ Эрзруме ви дьбури,
Эскэре Андраник-п'аша hэв дьгэр'э бинани хизе
дэве ч'эма, фэнани мури,
Wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае,
Нав наве Андраник-п'ашайэ, дьниа хьрабкьрийэ
хумпа Парон у Сури.
15. Wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае, wэйла-вае.

35

- Андраник-п'аша Р'эwane дэрк'эт бэрфе даеда,
Мирп'энце дэwлэте Р'эwane дэрк'эт, бэрфе даеда,
Ажотйэ Эзрума шэwьти сэр qэзае,
Сөмбат-п'ашае фьлэ бь се дэнга qөмандаре Р'оме
кьрэ гази, го: “Qөмандаре Р'оме, мьн ниве ди-
не тэ wa кьро, дэ тө ве сьбе т'вьнга герман
дайнэ Андраник-п'ашар'а wэрэ р'ае„.
5. Дэ һэйла ль-мьне, һэйла ль-мьне, һэйла ль-мьне.

1. Дьбур—ч'э'ла wи бэри ч'ийе.

Аг'ао, эзе чумэ Эзьрума шəв'ти дара мэзи,
Мадуло, эзе чумэ Эзьрума шəв'ти дара мэзи,
Сѳмбат-п'ашае фьлэ бь се дэнга қѳмандаре Р'оме
кьрэ газн, го: "Қѳмандаре Р'оме, мьн ниве дине
тə wa кьро, дə we чəва Андраник-п'аша н'э-
зар н'эвсьд мере тə гьртийэ шарəке т'и у бьрчи,
р'ут у тəзи?,"
Дə нэйла ль-мьне, нэйла ль-мьне, аг'ао шэр'э.

10. Вай-аг'ао, эме чунэ Эзьрума хопан ч'эм у кани,
Сѳмбат-п'ашае фьлэ бь се дэнга қѳмандаре Р'оме
кьрэ һавар дэнги, го: "Қѳмандаре Р'оме, ниве
дине тə wa кьро, дə we чəва Андраник-п'аша
бэри н'эзар н'эвсьд мере тə дайэ, нава дѳ сə-
н'этəда шəһэре Эзьруме дэрани?,"
нэйла ль-мьне, нэйла ль-мьне, аг'ао шэр'э.

ШƏР'Е АСОРИА

36

Һэй Дьр'е, һэй Дьр'е, һэй Дьр'ео,
Дьбе, К'эмал-п'аша мьщлисəкə гьран дани ль Ə'н-
қэрео,
Гази дькə чьқа запьт у қѳмандаре дəвлəте пəнə,
брьра бен р'унен ль мьщлисео,
Дə йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, К'эмал-п'аша.

5. Запьт у қѳмандар т'эв чунэ мьщлисео,
Го: "Исал сəре н'эвт саланə, э'шире Т'иариа хаин
бунə ль бэр дəвлəтео,

Т'ө шар надьн дэрд у беш у бэлаео,..
Дэ йо-йо- йо,йо, йо-йо, хой-хой К'эмал-п'аша.

“Н'эч'и запьт у эскэре хо һьлинэ һэр'э сэр гэлийе
Т'иарео,

10. Т'эмам бинэ р'аео,

Эзе бьдъм нишана п'ашатиео,..

Де йо-йо, йо-йо, йо-йо, йо-йо, хой-хой, К'эмал-п'аша.

Дьбе, Озман-п'аша һ'эзар у пенсэд эскэре хвэ һьл-
тинэ жь Диарбэк'ьрео,

Дьк'эвэ сэре р'е у сэр дьрбео,

15. Бэре хо дьдэ гэлийе Гойа, сэре Т'иарео,

Дэ йо-йо, йо-йо, йо-йо, хой-хой К'эмал-п'аша.

Шэвэке жь шэве хөдео,

Озман-п'аша чадьр у хейбэте хо датинэ ль гэлийе

Гойа, р'асэри Т'иарео,

Дэве т'оп у шэбылхана дьэ'длинэ ль сэрео,

20. Дэ йо-йо, йо-йо, йо-йо, хой-хой К'эмал-п'аша,

Берэқа һ'эрбе датинэ сэре чадьрео,

Дьбе, ашори сэре сыбе р'абун жь хэвео,

Бала хо дан: эскэрэки гьран к'этийэ гэлийе Гойа,
дьхазэ һ'эрбео,

Дэ йо-йо, йо-йо, йо-йо, хой-хой К'эмал-п'аша.

25. Дьбе, р'эхте фишэка гьредан, т'вьынге хвэйэ эн-
глиси һьланин, дэрк'этынэ жь малео,

Шэв ль вана ниве шэвео,

Дэрк'этын дора эскэре гьран, гэлийе Т'иарео,

Дэ йо-йо, йо-йо, йо-йо, хой-хой К'эмал-п'аша.

Чьқа дэнге т'опа у метралйоса ль мьн тео,

30. Н'эта ль ван да зэрайа тавео,

Бәре ви әскәре гьран данә ч'әме һевур у Хебур ль
т'әрҗе у ль р'әвео,
Дә йо-йо, йо-йо, йо-йо, һой-һой К'әмал-п'аша.

Тө бала хо быде чьҗас ләше әскәр бехвәйи майа
ль чолео,

Т'оп у щәбылханә бехвәйи манә ль ә'рдео,
35. Осман-п'аша фьрҗа қөмандари р'әвийа, бәре хо да
Щьзирео,

Чу сәкьни ль сәр т'елео,
Т'елҗрафе к'ьшандә мышлнса Анҗарео,
Дьбе: "К'әмал-п'аша гәлийе Т'наре гәләки ль мьн
асео,

Әз дькьм у накьм қәвата мьн нагьһео,
40. Была қәватәкә гьран һежа жь мьр'а бео,
Дә йо-йо, йо-йо, йо-йо, һой-һой К'әмал-п'аша.

Дьбе, Мьстафа К'әмал-п'аша у Әсмәт-п'аша суар
дьбьн ль тәйарео,

Тен дьгәр'ьн ль сәр гәлийе Гойа, нава Т'нарео,
Бь дурбине дьнһер'ә ль ә'рдео,

45. Чьҗа ләше әскәр т'оп у щәбылханә манә ль чо-
лео,

Дә йо-йо, йо-йо, йо-йо, һой-һой К'әмал-п'аша.

Дьбе К'әмал-п'аша һат сәкьни Щьзира Бота ль
сәр қьжлео,

К'аг'азәки дьньвисә, жь тәйаре давежә ә'рдео,
Дьбе: "Һ'әч'и запьт у қөмандаре ко хайин буйә
ль сәр гәлийе Т'нарео,

50. Әзе сьфрәкә хуне дайньм ль бәр дәрҗе Диарбәк'ь-
рео,

Дә йо-йо, йо-йо, йо-йо, һой-һой К'әмал-п'аша,

Әзе сәре ван запьта техьм дара истәҗрарео,..

Дә йо-йо, йо-йо, йо-йо, һой-һой К'әмал-п'аша.

ШЭРЭ АГ'БАРАНЕ

37

Дьбе хайе- хайе, ах, хайе- хайе,
Ах, дэ хайе-хайе, мире мьн хайе,
Хайе, хайе, мире мьн хайе,
Миро,шэр'эке қәўьмийэ Аг'баране ль ван щийа,

5. Қалэке қәўьмийэ Аг'баране ль ван щийа,
Дэ бьра кӧл бьк'эвэ мала хумпа Петро, чэва һесире
Қәрсе Аг'барне фьротийэ дайэ, зер'а ль мә шәўьтийа?
Дэ хайе, хайе, аг'ае мьн хайе,
Ах, хайе, хайе, мире мьн хайе.

Дьве, һесире Қәрсе Аг'баране фьротийэ, дайэ зер'а
ль мә шәўьтийа.

10. Вәхта һесире Қәрсе Аг'баране бу тәнгаси,
диса ле дәрк'эта Щангир-аг'а, әшира зӧқӧрийа,
Дэ хайе-хайе, хайе, хайе,
Ах дэ хайе, хайе мьн хайе.

Дьве хайе, хайе, хай аг'ао,
Дәргә-диwane дәўләте аг'а чок вәдао,

15. Сәд шар барик'әллэ Щангир-аг'а дьве чэва шур
дәве т'опа ль Р'оме дао,
Хвәде занә зор Щангир-аг'а бәрдайэ Р'ома р'әш
Һәйастане дәрхьст, ло шунда дао,
Дэ хайе, хайе, аг'ао, хайе, хайе.

Аг'ао, дьбе шэр'эке ль мә қәўьми Аг'баране, ло
қунт'ара ч'ийе,
Мире мьн шэр'эке ль мә қәўьмийэ Аг'баране, ло
сунт'ара ч'ийе,

20. Бьра кӧл бьк'эвэ мала шәндьрме Р'оме, чэва сәре

Һесир дьбър'э, Һе чэҭа Һесир дэстда к'этийэ
ло зэлулийе?

Дьбе, сэре мера дьбър'э, Һесир дестда к'этийэ ло
зэлулийе,

Хөде занэ, дьбе, зор Щангир-аг'а дэстэшур ажоти-
йэ ло сэр ордийе.

Ах, дэ-Һайе, Һайе, аг'ае мьн, Һайе,

Аг'ае мьн шэр'э шэр' гьранэ,

25: Хөде занэ, дьбе шэр'е Щангир-аг'а у щэндърманэ,
Ұхте зор Щангир-аг'а бу тэнгасийа мера, бьра
ле дэрк'эта Э'вдълмэщит — э'шира ло сип-
канэ,

Ах, дэ Һайе, Һайе, Һэй аг'ао,

Йа мьне, шур дэве т'опа Р'оме дао,

Хөде занэ бэрдайэ Р'оме, Һайастане дэрхьст, ло
шунда дао.

30. Дьбе Һайе,Һайе, Һайе, Һайе Һайе,

Мире мьн, дьбе Мирэка шэшьти ло Һе бь к'оредэ,

Мирэка хопан Һе бь к'оредэ,

Бьра кьл бьк'эвэ мала Р'ома р'эш, про се р'о, се
шэвэ, т'опа Р'оме шэве у р'оже сэр Һэв леда.

Ах Һайе, Һайе, Һайе Һайе.

35. Дьве про се р'о, се шэвэ т'опа Р'оме сэрҺэв леда,

Ұе чэҭа сэре мера дьбър'э, буке сале дэсте Р'оме-
да к'этьнэ ло зэлулийеда,

Ұэй аг'ао Һэрэ, шэр'э, шэр' гьранэ,

Хөде занэ шэр'е зор Щангир-аг'а ло щэндърманэ,

Ұхта зор Щангир-аг'а бу тэнгасийа мера, бьра
диса ле дэрк'эта Э'вдълмэщит ло, э'шира сип-
канэ,

40. Дэ Һайе, Һайе Һай аг'ао.

Чэҭа кэла Ұане Р'ома р'эшр'а шэр'эк дани?

ХҰэде занэ Щангир-аг'а Р'ома р'эш бэлакьрийэ,

Һесире фьла дэсте ло Р'ома р'эш дэрани,
Дьбе вай, вай ль-мын, аг'ао ль-мын, вай ль-мыне,
Мидале зор Щангир-аг'а хәмьли, гөл к'этыне,
45. Андраник-п'аша го: “Щангир-аг'а зорэ, гөла дьне,
Щангир-аг'а зор зорэ гөла дьне,
Чәва щәндърме Р'оме анинэ бәр мърьне?..

Вэй ль-мыне вэй ль-мыне, вэй ль-мыне,
Арам го: “Андраник-п'аша, шәр'эке мә қәвъмийә
Вана шәвьти, ах ль ви ч'ийи,
50. Қаләке го мә қәвъмийә Вана хопан ль ви ч'ийи,
Мал шәвьтийа, эва сәре чәнд мәнә бу сәр мә ә'w-
рәки р'эщ, гьран бу, зор Щангир-аг'а чәва ә'w-
ре р'эш бәлакьрийә, сәр мә кьрийә сайи?

Чәва сәр кәла Вәне кьрийә ишьқа бь р'онкайи?
Вәллә, дьбе к'этийә нава фьла әшқ у шайи...
Һэй ль-мыне, һэй ль-мыне, һэй ль-мыне,
55. Чин-мидале зор Щангир-аг'а хәмьлинә, гөл к'э-
тыне.

Вәллә, Щангир-аг'а хвә хвә зорэ, гөла дьне.

Вэй ль-мыне, вэй ль-мыне, вэй ль-мыне, вэй ль-
мыне,

Шәр'эке ль мә қәвьми Вана шәвьти we бь дарә,
Қөмандаре Р'оме т'еле ль сәр т'еле сөлт'ан Һ'әмид-
п'ашар'а дьшинә, дьбе: “Сөлт'ан Һ'әмид-п'аша,
тәи ошахи корбә, мала тә хьраб бә, вәллә зор
Щангир-аг'а дәстпекьрийә ль пыште Р'ома р'эш
шкенандийә, диса Щангир-аг'а зәйлә шәр'ә..

60. Ах һай, һай, һай, һай, ль-мыне,

Аг'ао, ль-мыне, вэй ль-мыне,

Вәллә, чин-мидале зор Щангир-аг'а хәмьлинә, гөл
к'этыне,

Хөде занә Щангир-аг'а зорэ, гөла дьне,
Щәндърме Р'оме ани ло бәр мърьне.

ХОЗАНДАГ'Е

38

Ло-ло миро, чумэ Хозандаг'е ле-ле, ле-ле, ль фь-рика,

Идара мэ нае дэрде гэрме р'оже, хэве шэве дэнге вайвайшка¹,

Мьне ч'э'ве хвэ сэлами сйара гэр'анд, навда хйа накэ фэқи Э'ли, — сйаре Сэнэме, баге гөйя бэр щеника²,

Мире мьн йо-йо, бэге мьн ща вэрэ йан.

5. Мирó, ве фэлэке ль мьн йан да,
Вэллэ ве фэлэке ль мьн йан да,
Лехьст сьмбеле фэқи Э'ли, сйаре Сэнэме т'ел бь т'ел да,

Хвэзл ши вэхти э ль ве бума фэқи Э'ли — сйаре Сэнэме орт'а қэрп'уз зин чэша р'өһ у шан да.
Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йар-йар,

10. Мире мьн йо-йо, бэге мьн ща вэрэ йо-йо,

Миро, чумэ Сиса хопан ле-лем ав т'өһннэ,
Миро чумэ Сиса хопан ле-лем ав т'өһннэ,
Дьле сйара бь көлэ, бь бьринэ,
К'эсэке хөдан-хере т'өһннэ,

15. Т'асэк ава сар нав ван сйара бьгэр'инэ,
Дьле ван сйара бь көлэ, бь бьринэ, ле-ле, ле-ле,
Мина пышкэ к'ьске бьзыни баве селе, сйар өса дь-һ'элын,

Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йар-йар,
Мире мьн йо-йо, бэге мьн ща вэрэ йо-йо.

1 Вайвайшк—шашк.

2. Гөна бэре, бэр щөшика мере мерхасэ мафул у һ'эзкьри зьл-фө зив дарда дькьрын.

20. Мирә, чумә Хозандаг'е we бь бийә,
Сйаре сьливан¹ дажон т'ә'лима кӱрманщие ле-ле
тен һединә,
Мьне ч'ә'ве хвә сәлами сйара дьгәр'иньм навда ни-
нә, хӱйа накә Қәймәзе Эзднийә,

Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йар-йар,
Мире мьн йо-йо, бәге мьн ша шәрә йо-йо.

25. Гәрма Хозандаг'е ле-ле гәрмәк нойә,
Сйаре мә сьливани дажон т'ә'лиме кӱрманщие дор
бь дорә,
Вәхта жь т'ә'лиме вәдьгәр'ьн тенә чадьре, чадьр
дәрде гәрма ль сйара вәдьгәр'ә дьвә селе сорә.
Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йар-йар,
Мире мьн йо-йо, бәге мьн ша шәрә йо-йо.

30. Фәқи Озман анин бәр дӱк'ане, ле-ле,
Мьне жер'а базаркьрийә льһ'ефа р'у орг'ане,
Әкә пьрса фәқи Озман жь мьн дькьн, әш жи бь
донздә лавкава майә гәлие Гозог'лане.
Дьле мьн йо-йо, бәге мьн ша шәрә йо-йо,
Мире мьн йо-йо, бәге мьн ша шәрә йо-йо.

35. Чумә Хозандаг'е ле-ле, дарә бь сьншә,
Әкә пьрса Фәқи һ'ӱсеине ч'ә'вбәләк жь мьн дькьн,
Әш жи бь һ'әфт лавькава мьн тешәрдайә йап'ун-
щиейә,

Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йар-йар,
Мире мьн йо-йо, бәге мьн ша шәрә йо-йо.

Чахе Ә'вдале Зәйньке стра, пышт ви жи к'ӱлфәта
Сӱрмали Мәмәд-п'аша Ә'йшанханьме дьбежә:

---

¹ Сйаре сьливани—йане алиә Әләшгьре.

40. Дә ло вәзиро, қөрбан, мьн чь готйә дьле тә жь
мьн майә,
Вәй-ло вәзиро, әз бь горн, мьн чь готйә дьле тә
жь мьн майә,
Ль ван ава гола гәнйә ле-ле, ле-ле Шаммә'ранә,
Дьле мьн йар-йар,
Бәге мьн йо йо, мире мьн ша вәрә йо-йо.
45. Вәй-ло мире мьн, сонд харьмә ле-ле, начьмә ве
днване,
Вәй-ло вәзиро, мьн сонд харьмә, ле-ле, ле-ле, на-
чьмә ве днване,
Сәре хвә гьренадьмә ле-ле, ле-ле к'офийа ве к'ь-
тане,
Льнге хвә накьм ле-ле, ле-ле сол у мә'се,
Зәнда хвә накьм ле-ле, ле-ле зәнд базьне,
50. Мире мьн йо-йо, мире мьн ша вәрә йо-йо.
- Ло-ло вәзиро, чумә кавла Ә'лбьстане ле-ле, ле-ле,
мьж у думанә,
Дәрде гәрма сйара гьртйә т'айә,
Бәре сйара к'әтйә ле-ле, ле-ле хәрибнейә,
Пьшта сйара к'әтйә ле-ле, ле-ле, алие малейә,
55. Мире мьн йо-йо,
Бәге мьн йо-йо, мире мьн ша вәрә йо-йо.

Дә дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо,
Гәй-ло миро, әзе хозане дьнһер'ьм-хозан нинә,
Бьнйеда гәрмә гәрмьстанә,

- Фезеда зэр һ'нар даре зэйт'уненэ,
5. Сьвэ, сара сьве дэрк'этым, сэлэфе сэлэф сйара, т'ьм-
т'ела Қәймәзе Эзди, сйаре Сәнәме навда нинэ.
Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо

- Һэй-ло миро, эзе хозане дьнһер'ым дэв зьнерэ,
Бае Саме р'абу, қыр'кьрбу һ'эзар һ'эвсд мерэ,
Сьве дэрк'этым сэлэфе сэлэф сйара нэй навданэ,
т'ьмт'ела Қәймәзе мьн сйаре р'ьһ'але нерэ.
10. Дэ дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо.

- Һэй-ло миро, хозана хопан дьнһер'ым we стьри,
Аве ч'эм у канйа һат бьһөри,
Әскәре Мәмәд-п'аша гьранэ ле эвьри,
Сьве дэрк'этым сэлэфе сэлэф сйара нэй навданэ,
т'ьмт'ела Қәймәзе мьн сйаре гөли.
15. Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо.

- Һэй-ло миро, эзе хозана шәвьти дьнһер'ым we бь
мьлә,
Аве ч'эм у канйа те сәрда хөлэ-хөлэ,
Сьвэ, сара сьве дэрк'этым сэлэфе сэлэф сйара нэ
навданэ,
Т'ели Қәймәзе мьн, сйаре һаспе қөлэ.
20. Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо,

Һэй-ло миро, хозане we ч'алейо,
Һатын чуйина әскәре Мәмәд-п'аша һәрт'ым лейо,
Мьне бала хвә дьдае щьнйазе т'ели Қәймәзе Эзди
кьрнэ т'абуте данинэ сәр бара дәвейо.
Дэ дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо.

25. Һэй-ло миро, хозане дьнер'ым кани лейэ,
Кани сербазэ, бьнйа р'ейэ,
Жь сальха у сультха Щьнйазе Сә'дун-аг'а — ла-
we Дьрбас-аг'а майэ Сисьла хопан бьл п'ьрейэ,
Дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо.

Һэй-ло миро, эзе хозане дьһер'ым һавинэ, чак
һ'эйаһе ван фьрика.

30. Р'оже хэва ван бриндара нэдьһат дәсте гәрме, гәр-
мьстане, шэве -- дәрд у кӧле дэнге бехвэйе
ван шавника,

Эзе весве дәрк'эвмэ сэләфе сйара, һәрге хэлҗе ӧн-
дакьрийэ т'эк у т'ука. мьн эвдала хвәде ӧнда-
кьрийэ т'ели Қәймәсе дәләл, хвэйе гӧрзе бәр-
щеника.

Дьле мьн йо-йо, дьле мьн мәнәл.

40

Вәр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле ле хвәш хо-
зане,

Вәр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле ле хвәш хо-
зане,

Дә бьра хвәде хьрав бькә шарк'озе тә зозане,

Дә вәзе дьһер'ым алики дәштә йәк зозанә,

5. Вәрә дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо хвәш хозане.

Вәр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле ле хвәш хо-
зане,

Вәр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле ле хвәш хо-
зане,

Әре вәр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ван фьрика,

Ле дае деране, р'ое хэва мьне нае гәрме, ле гәр-
мьстане, шэве хэва мьн нае фитә-фите ван
аилка,

10. Хэлҗе ӧндакьрийэ т'эканә, т'уканә, мьне ӧндакьрийэ
т'ели Қәймәсе Эзди, сәләме сйара, гӧрзе бәр
щеника.

Вәрә дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо, хвәш зозане.

Вэр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле хвэш хозане,

Вэр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле хвэш хозане,

Эре вэр зозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле бы мьлэ,

15. Ле дае деране, весве зу сэр мэр'а хар дьвьн щэв у канйе бэлэчна хөлэ-хөлэ,

Эре дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо, хвэш зозанэ, хэлдэ ондакьрийэ т'эканэ бы т'уканэ, мьне ондакьрийэ т'ели Қәймәсе Эзди — сйаре қөлэ,

Вэрэ дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо, хвэш хозане.

Вэр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле хвэш хозане,

Вэр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле хвэш хозане,

20. Эре вэр хозане ле-ле, ле-ле, ле-ле, ве бы сора,

Эле дае деран, весве зу сэр мэр'а гьртйэ мьжа корэ,

Хэлдэ ондакьрийэ т'эканэ бы т'уканэ, мьне ондакьрийэ т'ели Қәймәсе Эзди, сйаре щэ'нйа морэ.

Эре дьле мьн йо-йо, дьле мьн йо-йо, хвэш хозане.

41

Ван нэхваша ло налэ-налэ,

Ль валте хэриба нэ щийэ, нэ ньвинэ, нэ бэрп'алэ,

Эзе к'этьмэ р'езе у щергед чадьре ван нэхваша,

бала хвэ дьдьме дьле ван нэхваша т'асэк ава канийе сьлибани сарэ.

Дэ вайе, вайе, вайе, һэй вайе,

5. Qada be ly harse r'oze falake, дума тә дөньяе,
Фаләкә хайинә, бь Сөрмәли Мәмәд-п'аша, Фәқи
Ә'ли—сйаре Гәвро, Qәймәзе Эзди, сйаре қө-
ләр'а нәйе.

Әзе т'әмашә дькьм, к'амбаха хозане ль гәньме ван
фьрика,

Дә бьра хөде хьраб бькә Хозандаг'е, р'ोजе т'әба-
тйа мә т'өнә жь дәст гәрме у моране, шәве
хәw мә найе жь дәнге ван шашика,

Дә көле тә бьк'әви мала хwәйе Хозандаг'е, чәва-
ль мә ани к'ока хорта, на wәллә жь һәв қәтан-
дийә дәсте гәләк зава у бука?

10. Дә wәйе, wәйе, wәйе, һәй wәйе,
Qada be ly harse r'oze falake дума тә дөньяе,
Фаләкә хайинә бь Сөрмәли Мәмәд-п'аша, Фәқи Ә'-
ли—сйаре Гәвро, Qәймәзе Эзди, сйаре қөләр'а
найе.

Ч'ИАЕ ЧӨХӨРЕ

42

Мире мьн, мире мьн, мире мьн, мире мьн, wәзире
'мьн,

Мире мьн ч'иае Чөхөре бьнер'ә ч'иае һанә,

Wәзе весбе бала хwә дьдьм фезеда кәла Шамә'-
ранә,

Мире мьн, дә wәзе дәма гава дьне чумә бәр дәрә
чадьре ван нәхаша, ван бәтһ'ала, ван бек'ефа,
мьне бала хwә дьдае Мьһ'әмәд Әмин, лавке

зърқи бәр дәре чадьре сәкьни бу, дьго: “Wәллә, Сөрмәли Мәмәд-бәге нә навданә..

5. Мире мьн һае, мире мьн һае, мире мьн һае,
Дьве Сөрмәли Мәмәд-бәге һатийә бәр wәфае,
Олашахе дьниае гәврькьн, дьве Сөрмәли Мәмәд-
бәге бьмьрә, Ә'вдале Зәйне корәки мә'руми бә-
ләнгазә, we бьминә р'у-авата ве дьниае.

Мире мьн, мире мьн, мире мьн, мире мьн, wәзире
мьн,

Ч'иае Чөхөре бьнер'ә һ'афа бьре.

10. Оло миро, һәрге бина тә дәрнае, wәрә әме қасәке
һәр'ьнә р'аве, ве неч'ьре,
Әзе дәма гава дьне чумә бәр дәре чадьре ван нә-
хаша, ван бәтһ'ала, ван бек'ефа, мьне бала хwә
дае Мьһ'әмәд Әмин, лажке зърқи бәр чадьре
сәкьни бу, дьго: “Wәллә, Сөрмәли Мәмәд-бәге
һатийә бәр т'ьг'дире..

Мире мьн һае, мире мьн һае, мире мьн һае,
Дьве Сөрмәли Мәмәд-бәге һатийә бәр wәфае, ола-
шахе дьниае гәврькьн, дьве Сөрмәли Мәмәд-
бәге бьмьрә, Ә'вдале Зәйне корәки мә'руми,
бәләнгазә, we бьминә р'у-авата ве дьниае.

ЗЭЙНӘБА ХУШК

43

Әй, дә ло-ло, әй дә ло-ло, әй до ло-ло, ло бьрано,
Р'әшид-п'аша хөламәке шандийә к'ошка ль Ду-
зейә,

Пэй һ'аме Мусе, дь бьранэ: "Бьра нэсэкьнын бенэ
кавла Мэлэт'нейэ,

Вэр'а дэрк'этийэ чин-мидале эскэрнейэ,,.

5. Дэ ло-ло, ло-ло, дэ ло-ло, ло-ло, дэ ло-ло, ло-ло,
ах, дэ ло-ло, ло-ло, ло бьрано.

Хёлам бэре хвэ дьдэ кавла Мэлэт'нейэ,

Ле дьһер'э Зэйһаб-ханьме ль палконеһэ,

Сэламэке дьдэ ве ханьме дэлалейэ,

Дьве бежэ һ'аме Мусе: "Р'эшид-п'аша дьго, нэсэ-
кьнэ бьра бенэ кавла Мэлэт'нейэ,

10. Ванр'а дэрк'этийэ чин-мидале аг'атнейэ,,.

Дэ ло-ло, ло-ло, ах, дэ ло-ло, ай дэ ло-ло, ло-ло,
бьрано.

Зэйһаба хушк чу алийе ль малейэ,

Готэ һ'аме Мусейэ: "Р'эшид-п'аша готийэ, тō бьрава
вэр'нэ кавла Мэлэт'нейэ,

Вэр'а дэрк'этийэ чин-мидале аг'атнейэ,,.

15. Мэ бэреда көштиһэ һ'эвт мере ве малейэ,

Вэрэ бькэ хэбэра мьн кэвнейэ,

Бэре хвэ мэдэ охьрейэ,,.

Дэ ло-ло, ах, дэ ло-ло, дэ ло-ло, дэ ло-ло, ло-ло, ах
ло бьрано.

Һ'аме Мусе дьве: "Һэспе аг'элэра бьк'шиньн жь
алийе т'эвлейэ,

20. Бьдьнэ сэр пыште зине дэвлэтейэ,

Тэнгэки сьсткьн, дōда бьк'шиньн, эме бэре хвэ бь-
дьн кавла Мэлэт'нейэ.

Мэр'а дэрк'этийэ чин-мидале эскэрнейэ,,.

Ай дэ ло-ло, ай дэ ло-ло,

Һ'аме Мусе бэре хо да кавла Мэлэт'нейэ,

25. Ле дьһер'э Р'эшид-п'аша ль палконеһэ,

Сэламэке Р'эшид-п'аша вэдайэ,

Р'эшид-п'аша дьве: “Һәспе аг'әләра бьвьнә алийе
т'әwлейә,

Текьнә бәрда гиһе, онщейә,

Т'ьвьнге мьле ван жь мьл бькьн бьвьнә алийе ма-
лейә,

30. Дәст-п'ие Һ'аме Мусе, һәрчар бьра гьредьн, бьдья-
сәр сәк'уйа т'әwлейә,

Вана бәрда коштийә Һ'әвт мере ве малейә,

Сәре Һ'аме Мусе, Һ'әвт бьра жекьн бь қәмейә,

Бьра хун тек'әвә бәр хунейә,..

Ай дә ло-ло, ло-ло, ах, дә ло-ло-ло, ах дә ло-ло,
ло бьрано.

35. Һ'аме Мусе дьве: “Р'эшид-п'аша, фәрман фәрмана
хөдейә,

Қанун қануна дәwләтейә,

Хөламәки бышинә к'ошка ль Дузейә,

Пәй Зәйнәба хушкейә,

Бьра нәсәкьнә, Һ'әта вьра бейә,..

40. Ай дә ло-ло, ай дә ло-ло.

Хөлам бәре хwә дьдә к'ошка ль Дузейә,

Ле дьнһер'ә Зәйнаб-ханьм палконейә,

Сәламәке Зәйнаб-ханьме вәдайә,

Дьве: “Һ'аме Мусе, бьра, кавла Мәләт'иейә дәр-
баздькьн к'еф у сәфе дь дьнейә,

45. Һ'аме Мусе дьве бьра нәсәкьнә Зәйнәба хушк Һ'ә-
та вьра бейә,..

Дә ло-ло, ах, дә ло-ло, дә ло-ло, ло-ло, ах. ло бь-
рано.

Зәйнаб-ханьме бала хwә дьдә кавла Мәләт'иейә,

Ле дьнһер'ә Р'эшид-п'аша ль палконейә,

Сәламәке ль Р'эшид-п'аша вәдайә,

50. Дьчә алийе малейә, бал Һ'аме Мусейә,

Дьнһер'ә дәсте һәр шәш бьра ль қәйдейә,

Һ'аме Мусе готә Зәйнәба хушкейә:

“Һәр’ә бежә Р’әшид-п’аша, фәрман фәрмана хөдейә,
Қанун қануна дәвләтейә,
55. Шәша бькөжә, йәки бьдә сәр хатыре мьн кәвнейә,,
Ай дә ло-ло, ай дә ло-ло.

Зәйнәб-ханьм дьве: “Дьле мьн йари мь бь йари,
Һ’аме Мусе сәрәке һ’әзар һ’әвсьд сйари,
Гәльһ’е бьра сәрәке һ’әзар пенсьд сйари,
60. Дәрде дьле мьн ә’вдала хвәде заве т’әзә — Мәмәд
Ә’ли,,
Дә ло-ло, ай дә ло-ло, ло.

Зәйнәба-хушк һәспе аг’аләра тинә алийе малейә,
Дьве: “Т’әмо лао, һәр’ә бежә Р’әшид-п’аша, фәр-
ман фәрмана хөдейә.
Қанун қануна хөдейә,
65. Әзе бьдьмә тә Зәйнәба мәт’ейә,
Чәнд сала әз тәва дәрбаз бькьн к’ефе дьнейә,
Ай дә ло-ло, ай дә ло-ло.

Т’әмо сйар бу бәре хвә да кавла Мәләт’иейә,
Ле ньһер’и Р’әшид-п’аша палконейә,
70. Сәламәке Р’әшид-п’аша вәдайә,
Дьбе: “Р’әшид-п’аша, фәрман фәрмана хөдейә,
Қанун қануна дәвләтейә,
Мә бәреда көштиһә һ’әвт мере ве малейә,
Тә көштиһә баве мьн, һәр шәш апе мьн, хун к’ә-
тийә бәр хунейә,

75. Вәрә әзе бьдьмә тә Зәйнәба мәт’ейә,
Чәнд сала әз тә дәрбаз бькьм к’ефа дьнейә,,
Р’әшид-п’аша гот: “Т’әмо лао, тәи зар’ини,
Тә ви ақьли к’ә тини дьшьвини?
Созе мере бәре, тә мьн нахапини?,,

80. Ай дә ло-ло, ай дә ло-ло.

Зәйнәб-ханьм готә: „Т’әмо, тәи зар’ини,
Тә р’ьме һьлди, р’ьме нақьфлини,

Сорание һьлдә алиие ч'әпе лехә, һ'әйфа баве хо,
һәр шәш апе хо һьлини,..

Дә ло-ло, дә ло-ло.

Т'ЕЛИ Н'ӘМЗӘ

44

Сөба мә сөбәкә ширина,

Эла мә эләкә р'әнгинә,

Ль дәшта Мак'уйе данийә,

Н'әмзе у Т'әло, Н'өщо-ханьм дь конда р'уньштинә.

5. Усьбе Щазе финшанед қаве ль сәр зәрфа дьгәр'инә,
Финшанәки ль пешийә Н'өщо-ханьме датинә,
Н'өщо-ханьм дәсте хвә ледьхә финшана қаве вәр-
дьгәр'инә.

Дә Н'өщо-ханьме дьбежә: "Һин дь малда р'уньшти-
нә,

Вә һаж эле т'өнинә,

10. Нежа эз йале мале бум, пәйак һатә йале мале, мьн
гот: пәйайо, чь һәйә? чь т'өнинә?..

Әв дьбежә, пәйе готийә: "Әз дөһ ль Мак'уйа же-
рин бум, ль Мак'уйа жорин бу қутинә,

Сари бинбаши бь сәд мере Р'омева, бист у чар гьр-
ти гьртйә,

Дәсте вани дь к'әләмчейә,

Льнге вани ль қәйдейә,

15. Стөе вани ль ләлейә,

Дьвежә, хортәки навданә, наве ви Ә'лийә.

Хортәки ч'ә'вбәләк, сьмбел р'әшә,

Сари бинбаши р'оже се шара дьк'отә, к'еләк-к'е-
ләк вәрдыгәр'инә,
Готийә: "Әзе бәре ши бьдымә ташхана Әзөрме р'ән-
гинә.

20. К'е ташхана Әзөрме бь ч'әвә хвә бьвинә,
Әди хера ван жь хвәйе ванар'а т'өннә.
Готийә Ә'лие харзийә: "Нә тә дьгот, хале мьн ме—
рәки мерхасә,
Әгәр әв мерхасә, бьра бе тә жь дәсте мьн дәринә,,.

Һәмзе дьбежә Усьбе Шазе:

25. "Усьбо, баве мьн кьро, тә зукә, бьлэзинә,
Һәспәки жь т'әвле бьк'шинә,
Тәнг у бәра ле бьшьдинә,
Зәнгуйә тә лехинә,
Хвә Базиде мала т'алалбаши хинә,
30. Чәнд зер'әка ль пьч'әнга т'әлалбаши хинә,
Т'әлалбаши бәрбь кәле бьшинә,
Бьра бьнер'ә к'а әв гьлийә р'астә? Дәрәв нинә?
Т'аб у т'ақәта т'ьннә,
Тә зу бькә шабәке мьр'а бинә,,.
35. Усьбе Шазе дькә дьлэзинә,
Һәспәки жь нава һәспа дьк'шинә,
Тәнг у бәра ле дьшьдинә,
Чәнд қамчийә ле дьхинә,
Хвә Базидер'а дьгьһинә,
40. Дьчә малда т'әлалбаши дьбинә,
Чәнд зер'а ль пьч'әнга ши дьхинә.
Дьбежә: "Һәмзе сәлам кьрйә,
Готийә, бьра бьнер'ә, к'а әв хәбәра р'астә? Дәрәв
нинә?,,
Т'әлалбаши вәки зер'а дьбинә,
45. Пә'нийә пева дьшьдинә,
Хвә ль кәлер'а дьгьһинә,
Дьһер'ә әв хәбәр р'астә, дәрәв нинә,

Э'лие харзийа нав гьртйада дьбинэ,
Хвэ бь шир'а дьгьинэ,
50. Дьбежэ: "Хале тэ готийэ, бьра т'о шанша нэж'шинэ,
Бь гомана хвэде, хале шийа ши жь дэсте сари бин-
баши дэринэ,,.

Э'ли-бэг дьбе: "Нэ эв бьн, нэ наве ван бэ,
Лач'ька һормэ'та ль сэре ван бэ,
Кьрасе һормэ'та ль бэжна ван бэ,
55. Эгэр эв шуна мьн буйана, эз шуна ван буйама,
Мьн нэдьшишт эв жь ава Зэнгэзуре дэрбаз буна.

Г'алалбаши ль ве дькэ дьлэзинэ,
Хвэ бь Усьбе Щазер'а дьгьинэ,
Дьбе: "Мала тэ хьраб бэ, ошаха тэ корбэ,
60. Эв хэбэра һана р'астэ, дэрэв нинэ,
Сари бинбаши ве нишэв, сэх'эта шэше шэведа ве
гьртийа жь кэле дэринэ,

Дэсте вана к'элэмче хинэ,
Льнге вана ль қэйде хинэ,
Стойед вана лэле хинэ,
65. Сэрқот у п'ехас, ве ль ч'йа у банйа бьгэр'инэ,
Бэре ван бьдэ, ташхана Эзөрме р'энгинэ,
Бь сальха, ван сульха, к'ижан гьртийе ташхана
Эзөрме бь ч'э'ве хвэ бьвинэ,
Эди хера ван жь хвэе ванр'а т'ьнинэ.
Бежэ Т'ели Н'эмзеда, эгэр мерэжи мерхаса.

70. Бьра харзийе хвэ жь дэсте ши к'афьри дэринэ.

Усьбе Щазе ль ве дькэ дьлэзинэ,
Тэнг у бэре һэспе дьшьдинэ,
Р'ийа донздэһ сэх'эта чар сэх'этада дьқэдинэ.
Эв дьхазэ ве шабе жь Н'эмзер'а бинэ,
75. Зутьре ши бь гьлийа бьһ'эсинэ.
Бь хар дажо, хвэ пешбэри обер'а дьгьинэ,
Н'эмзе дурбине бэр ч'э'ве хвэ дьхинэ,
Усьбе Щазе дурва дьбуна.

Әw дьбежә: “Т’әмо лао, әве һана Усьбе Щазейә,
тамаре ә’нйа wи р’абунә,

80. Қальм бунә мина стунә,
Ч’ә’ве wи сор бунә,
Т’ъжи бунә т’әмам хунә,
Мә’де Усьбе Щазе мә’де шәве дьн нинә,,.

Усьбе Щазе дькә дьлэзинә,

85. Чәнд зәнгуйа һәспе дьһинә,
Хwә дәре конр’а дьһинә,
Жь һәспе пәйа дьбә к’әл у бинә,
Һ’әмзе дьбе: “Бежә, чь һәйә? Чь т’бнинә?.,
Усьб дьбежә: “Мала тә хьраб бә, ошаха тә корбә,
90. Әв хәбәра һана р’астә, дәрәw нинә,,.

Усьбе Щазе дьбежә: “Т’әлалбаши готийә,
Сөбе сәһ’әта шәше шәвәда, we гьртийа жь кәле
дәринә,

Дәсте wана к’әләмче хинә,
Льнге wана қәйде хинә,

95. Стойе wана ләле хинә,
Сәрқот, п’ехас ч’йа-банийа бьгәр’инә,
We бәре wан бьдә ташхана Әзөрма р’әнгинә.
Бь сальха, wан сульха, к’е ташхана Әзөрме бь
ч’ә’ве хwә бьвинә,
Әди хера wан жь хwәйе wанр’а т’ьнинә,
100. Бьра бе, бәлки хwә жь дәсте wи к’әфьри дәринә,,.

Һ’әмзе дьбежә: “Т’әмо, һа Т’әмо,

Тә баве мьн кьро,

Тө зукә бьлэзинә,

Бок’ә жь т’әwле бинә,

105. Тәнг у бәра ле бьшьдинә,
Чәнд зәнгуйа тә лехинә,
Хwә бь Мак’уер’а бьгьһинә,
Барәк гөллә, барут’ жь кәке хwәр’а бинә,

Чэнд сйаред халчейә, бавче жь кәке хвәр'а бышь-
винә,

110. Эвра мын дурә, һ'әсәнқәла р'әнгинә.

Т'әмо дькә дьлэзинә,

Бок'ә жь т'әвле тинә,

Тәнг у бәра ле дьшьдинә,

Бьр'әк сйар жь баве хвәр'а дьшьвинә,

115. Чэнд сйаре че жь наве вәдьқәтинә,

Зәнгө дькә дьчә Мак'уйа жеринә,

Барәк гөллә, барут' баве хвәр'а тинә,

Те хвә бь малр'а дьгһинә.

Бала хвә дьде һ'өще-ханьм р'уньштиә, дьбежә,
дьлуриңә,

120. Несьра сәр сурәте сорда дьбаринә,

Т'әмо дьбежә: "Дайе, чь һәйә? Чь т'өнинә?.."

Һ'өщә-ханьме гот: "Т'әмо лао,

Мын ишәв гәләк хәвне хьраб динә,

Баве тә чу, бьр'әк сйар сәр баве тәнә,

125. Т'әвә де толә, бав к'отинә,

Гава чар сйаред ийара ль баве тә дәрк'әвьн, чэнд
гөлләка сәрда бьбариньн.

Хенци Усьбе Щазе кәс сәр баве тә наминә,..

Т'әмо ль ведәре дькә дьлэзинә,

Мавизәре дьдә орт'а хвә у зинә,

130. К'ьр'е бьнт'ара Базиде, хвә бь һ'әмзе сйарар'а
дьгһинә.

Әв дьхвәзә сйаред баве хвә быщәр'бинә,

Чэнд гөлләка сәр ванда дьбаринә.

Хенци Усьбе Щазе сәр баве ви кәс наминә.

Һ'әмзе дурбине ль бәр ч'ә'ве хвә дьхинә,

135. Т'әмо дурва дьбинә дьнасинә,

Дьбежә: "Т'әмо лао, чьма тә баве хвә дьщәр'ь-
бини?.."

Т'эмо гот: "На баво, эз тэ нащер'ьбиньм.
Иро се р'ож у се шэвэ жь дэрде Э'лие харзия мьн
нажэ кафе сэре хвэ т'онинэ,
Т'ермаше Бок'е дин буйэ, мьн дьр'эвинэ,
140. Мирэг'а мауизэре хвэбэрэ фишэнга ль сэр чока
мьн дьт'эцинэ,,

Н'эмзе дьбежэ: "Т'эмо лао, тэ баве мьн кьро, тэ
зу бькэ у былэзинэ,
Мала Мьсте Р'эшке жь вьр дур нинэ,
Хвэ бь мала Мьсте Р'эшкер'а бьг'инэ,
Бежэ, баве мьн сылам тэ кьр'нэ,
145. Готийэ: "Эвра мьн дурэ, Н'эсэнқэла р'энгинэ,
Мэсрэфа сйаред мьн т'онинэ,
Бьра сэд зер'е зэр жь мьр'а бьшинэ,
Бэлки мэсрэфа мьн дэринэ,
Вэхта вэгэр'андьне, бьра сэлэфе п'эре хвэ бьс-
тинэ,,

150. Т'эмо ль we дькэ дьлэзинэ,
Чэнд қамчийа ль Бок'е дьхинэ,
Бэре хвэ дьдэ бэр'ийа жеринэ,
Хвэ бь мала Мьсте Р'эшкер'а дьг'инэ,
Бок'е дь пешмале дьфьтлинэ,

155. Газн Мьсте Р'эшке дькэ жь мал дэртинэ,
Дьбежэ: "Баве мьн сылам ль тэ кьр'нэ,
Готийэ, эвра мьн дурэ, Н'эсэнқэла р'энгинэ,
Мэсрэфа мьн т'онинэ,
Бьра сэд зер'и жь мьр'а бьшинэ,

160. Бэлки мэсрэфа мьн дэринэ,
Вэхта вэгэр'андьне, бьра сэлэфе п'эред хвэ бьс-
тинэ,,

Мьсте Р'эшьк дьбежэ: "Бьр'эк фэқи у мэллэ малда
р'уныштинэ,

Қөран у к'ьт'ебед вана ль мьн бьбьн хэнимэ,

Мала мьн хьраб бэ, көр'е мьн онда бэ,
165. Мират'хөре мьн т'өнэбэ,
Исал жь пер'а бьк'ьр'чне кэриа қэт т'өнинэ,
Һ'эрам бэ, һ'эфт шар һ'эрама р'эш бэ,
Наве ськ'а п'эра бэ, гөмана мьн т'өнинэ,,.

Т'эмо ль we дькэ дьлэзинэ,
170. Дэзгина Бок'е дәсте хвэ дьалинэ,
Зэнгө дькэ пашда дьфьтлинэ,
Ль һесйа кон Бок'е дьлэқинэ.

Жьна Мьсте Р'эшке ль пэй Т'эмо дькэ қир'инэ,
Хвэ бь т'эмер'а дьгьһинэ.
175. Дэстэки давежэ щэлэба һэспе,
Бь дәстэки к'офия сэре хвэ жорда тинэ,
Сэд зер'е зэр жь бьн к'офия хвэ дэртинэ,
Ль пешийа Т'эмо датинэ,
Дьбежэ: “Ван п'эра бьбэ бьдэ һ'эмзеда, бьра мэс-
рэфа сйаре ви дэринэ,
180. Бэлэки хөдейэ щара ве щаре, Ә'ли харзийа сьла-
мэтики вэдгэр'инэ,
Қасэм һэйэ наве хөдейэ, мьн һ'эвщэйи сэлэфа п'э-
ра нинэ,,.

Т'эмо хортэки дьл у динэ,
Дәсте хвэ ль щеба хвэ дьхинэ,
Дө қол зер'е сэрийа жь щеба хвэ дэртинэ,
185. Ль бэр к'офия жьна Мьсте Р'эшке дьхэмлинэ,
Дьбежэ: “Һэр'э бежэ ви сэйпсане мере хвэ, эсэ
сьбе һэр чар кэрийе ви бьк'шиньм жь бэр'ийа
жеринэ,
Бьра мала хвэ баркэ, йаликида бьр'эвинэ,
Бьра йақин бьзанбэ р'а мале ви һэйэ, р'а сэре ви
т'өнинэ,,.

Жьна Мьсте Р'эшке ль ве дькэ дьлэзинэ,
190. Хвэ Мьсте Р'эшкер'а дьгьһинэ,
Дьбежэ “Мала тэ хьраббэ, ошахе тэ корбэ, Т'эмо
жь тэр'а сонд харийэ, готийэ: “Эзе сьбе һэр-
чар кэрийе ши бык'шиньм жь бэр'ийа жеринэ,
Бьра мала хвэ баркэ ль алики бьр'эвинэ,
Бьра йақин бьзанбэ р'а мале ши һэйэ, р'а сэре ши
т'өнинэ,..

Мьсте Р'эшке ль ве дькэ, дьлэзинэ,
195. Хвэ ль йале малер'а дьгьһинэ,
Т'ер'экэ зер'а жорда тинэ,
Хөрщэки бы һэрдө дэста дьк'эбсинэ,
Эхтэки жь нава һэспа дьк'шинэ,
Хөрше ль т'эркийа эхте дьшьдинэ,
200. Сйар дьбэ, дькэ у дьлэзинэ,
Ль т'ө дэра иза Т'эмо набинэ.

Һ'эмзе дурбине ль бэр ч'э'ве хвэ дьхинэ,
Т'эмо дурва дьбинэ,
Мьсте Р'эшке дьнасинэ,
205. Дө сйара шунда вэдьгэр'инэ,
Дьбежэ: „Һэр'э Т'эмо вэгэр'инэ,
Бе зер'а жь Мьсте Р'эшке бьстинэ жь мьнр'а бинэ,
Сэб хатьре ог'ьра Э'ли Харзийа, бьра дэвлэтийа
мэешинэ,..

Һ'эмзе дажо дьчэ Зэнгэзура Базидейэ,
210. Ль ведэре дэрдьк'эвэ р'йа Шэгдейэ,
Қама нивро хвэ дьдэ Стурка, бьнат'арда Диадинэ,
Орт'а нивро у э'сре ава Диадине дьқэдинэ.
Һ'эмзе дьбежэ: “Т'эмо лао, һа Т'эмо, тө баве мьн
кьрьби, тө зукэ у бьлэзинэ,
Хвэ Дидэме бы мала шех Усьбр'а быгьһинэ,
215. Бежэ баве мьн сэлам кьрийэ, эм бэреда к'очэке
мала шинэ,

Эвра мьн дурэ, Н'эсэнқэла р'энгинэ,
Сйаред мьн бърчинэ,
Бъра һнэк нане пә'ти бышинэ,,

- Г'эмо дькэ дьлэзинэ,
220. Хвэ бь мала шех Усьбр'а дьгһинэ,
Дьбежэ: "Баве мьн салам кърнэ,
Готийэ, жь бәреда эм к'очәке мала шинэ,
Сйаред мьн бърчинэ,
Бъра һнэк нане пә'ти бышинэ,
225. Эвра мьн дурэ, Н'эсэнқэла р'энгинэ,,

Г'эмо нан жь сйарар'а тинэ,
Эв дьхөн дьднэ сәр р'еда, р'ийед вана дьбнэ
дōдада, нъзаньн р'ийа ван к'ижанэ, к'ижан ни-
нэ.
Н'эмзе дьбежэ сйара: "Эв дō р'ейед һана, вәхтәки
шәва мьн бь қачахи динэ,
Эз дьбежым бәлки р'йа мә р'йа жеринэ,,

230. Эвана дажон ль р'йа жеринэ.
Сьбе зу хвэ дәшта Н'эсэнқәлер'а дьгһинэ,
Н'эмзе дьбежэ Усьби Щазе: "Усьб, тō баве мьн кь-
ро, тō зукэ у бьлэзинэ,
Тәнг у бәре һәспа бьшьдинэ,
Бь р'ьк'еф бажо һәр'э Н'эсэнқәла р'энгинэ,
235. Чәнд т'оп т'ьтун мәр'а бинэ,
Бьһер'э к'а ль вандәра чь һәйэ, чь т'онинэ?

- Усьбе Щазе дькэ у дьлэзинэ,
Хвэ бьнат'ара Н'эсэнқәлер'а дьгһинэ,
Кәри пәз ль we дьбинэ,
240. Сәламе дьдә, дьбежэ: "Көр'о, ә'сле тә чьйә, чь
нинә?,,
Дьбежэ: "Ә'сле мьн шехбьзьнинэ,,

Усьб дьбежэ: “Көр’о, мә шехбъзьнийа, ль ван дэра
рэт нэдинэ,

Бежэ, к’ане тэ һаж тыштэки һэйэ, йан т’онинэ?.,

Шьван гот: “Дөһ дуажос мьн чубу мал щьрийа
мьн бинэ,

245. Готийэ, сари бинбаши бист чар гьрти ани һ’эсэн-
рала р’энгинэ,

Стөе вана бь лэлэнэ,

Дэсте вана к’элэмчэнэ.

Льнге ванэ ль рэйдэнэ,

Хортэки бэжьн бьльнди, ч’э’вбэлэки, намьлпэ’ни,
сьмбел р’эши навданэ,

250. Дьбежьн, наве ви Э’ли-бэгэ, харзийе Т’ели һ’эм-
зейэ,

Сари бинбаши мэрвэки бемани, бедина,

Р’эже се щара дьк’отэ, к’елэк-к’елэк шэрдьгэр’инэ,

Дьбеже: “Се сәһ’эт манэ, бэре тэ бьдьмэ ташха-
на Эзорма р’энгинэ,

К’е ташхана Эзөрме бь ч’э’ве хвэ бьбинэ,

255. Эди хера ван жь хвэйар’а т’онинэ,

Нэ тэ дьго хале мьн мерэки мерхасэ, we бе мьн жь
дэсте тэ дэринэ?.,

Усьбе Щазе дькэ дьлэзинэ,

Ль дьзгина һэспе дьхэ, вэдьгэр’инэ,

Балки зутьре хвэ бь һ’эмзер’а бьгьһинэ.

260. Сйарэк ль ду Усьбе Щазе дькэ қир’инэ,

Эв сйар те хвэ бь Усьбр’а дьгһинэ,

Дьбежэ: “Эз Ибос Щьндрог’лимэ,

Дэстэбьраке һ’эмземэ,

Бьра эв т’ө шанша нэк’шинэ,

265. Эгэр бьбэ шьхөле р’өшэт у бэртила, бьранге шийа
бь кода зер’а шэрдьгэр’инэ,

Эгэр бьбэ шьхөле э’йнална у мауизэра, гөмана хө-
де, мьнэга бьранге ви жь т’ө қул-бәнде хөде
пинэ.,

- Ибо ль we дькә, дьлэзинә,
 Ль һәспе дькә wirқинә,
 Хwә бь һ'әмзер'а дьгьһинә,
 270. Дьбежә: "Бьра, т'ө шайиша нәк'шинә,
 Әгәр бьбә шьхөле р'өшәт у бәртила, бьранге
     тәйе бь кода зер'а wәргәр'инә,
 Әгәр бьбә шьхөле ә'йнәлиа у маwизәра, гөмана хө-
     де, мьнәта бьранге тә т'ө қул-бәнде хөде нинә...
 Усьб дьбежә: "Һ'әмзе, әв гьли эди йәқинә,
 Әw р'астә, дәрәw нинә,
 275. Сари бинбаш се сәһ'әт шәвр'а бьминә,
 We гьртйа жь кәле дәринә,
 Бәре wан бьдә Әзөрма р'әнгинә,
 Ле дьбежьн ль Дәвабойине р'е дөдөнә,
 Жь һәрдө р'йа ньзаньм we ль к'ижан р'е биньн..

280. Әw дажон, бь ләз дьқәдиньн,
 Дь т'оз у хөбаредә дьминьн,
 Хwә бь Дәвабойнер'а дьгьһиньн,
 Р'е ль wан дьбә, дө р'йада, әw ньзаньн we гьртийа
     ль к'ижан р'е биньн.

Ибое Щьндьрог'ли дьбежә: "Һ'әмзе, тө т'ө шайи-
 ша нәк'шинә,

285. Әзе хwә бьдьмә сәр р'йа жоринә,
 Тө бь сйарава хwә бьдә сәр р'йа жеринә.
 Wәки гьрти сәр wәда анинә,
 Тө чәнд гөлләнга сәрда бьт'әқинә,
 Бьранге тәйе хwә бь тәр'а бьгьһинә,
 290. Әгәр сәр мьда ани, гөмана хөде, мьнәта мьн жь
     қул-бәнде хөде нинә..

Ибое Щьндьрог'ли хwә дьдә сәр р'йа жоринә,
 Һ'әмзе хwә дьдә сәр р'йа жеринә,
 Сәwгөра сөба т'әзә ледьхинә,
 Һ'әмзе дурбине ль бәр ч'ә'ва дьбә, тинә,

295. Бала хвә дьдә сари бинбаши бь сәд мери р'омева
бистчар гьртияа мөда тинә,
Тинә те ль р'яа жеринә,
Н'әмзе Ә'лие Харзияа мина бәранәки к'увийа ль
пешийа гьртияа дьбинә.

Ә'лие харзияа дьбе: "Дьле мьн бь думанә,
Думанәкә гьран гьртияа сәре ч'ийанә,

300. Нәре сари бинбашийо, ве сәбанге дәстәк сйар пе-
шийа мә дәрк'әтын.

Сйарәки ль пешнейә, форма ви сйари ль фәнани
форма Н'әмзе хале мьни п'әләванә,..

Сари бинбаши ль Ә'лие харзияа дькә қир'инә,
Нәспе сәр вида дьләқинә,
Чәнд қамчийа бь һере ледьхинә,

305. Дьбежә: "Мьн к'әле баве тә у Н'әмзе һа-һа кьро,
Йе гьртияа жь кәла Базиде Н'әта вьра бинә,
Т'әзә Н'әде к'е һәйә гьртияа жь дәсте мьн дәринә?..

Н'әмзе се дәнга ль сари бинбаши дькә қир'инә,
Дьбежә: "Чийа тә кьри бьра дь к'нске тәда бьминә,

310. Вәрә сәд зер'и жь мьн бьстинә,
Ә'лие харзияа жь қәйд у зьнщира тә дәринә,
Н'әсебаши нә мә һун дитьнә,

Нә жи вә әм дитьнә,
Тә жи сәрк'аред хвә бьхапинә,

315. Бежә, чәнд гьрти жь пешийа мә р'әвинә,
Кәсәк эди тә наломинә,
Ль эла мә жи ве бьбә шайи, мьзгинә,..

Сари бинбаши дькә қужинә,
Шәшагьре жь қабе дәртинә,

320. Ә'рш дькә, әскәр пешда тинә,
Дьбежә: "Қачахо, тә жь йа хвә нәминә,
Йе гьртияа жь кәла Базиде Н'әта вьра бинә,
Т'әзә к'е дькарә гьртияа жь нав ләпе мьн дәринә?..

- Н'амзе ль we дькә у дьлэзинә,
 325. Чәнд гөлла бь нишан сәр сари бинбашда дьбаринә,
 Т'әмо тәйре ә'щәле ль сәр сари бинбаш дьгәр'инә,
 Усьбе Щазе мәщәле жь ван дьстинә,
 Ибое Щьндьрог'ли хвә пер'а дьгьһинә,
 Гөлла ә'wльн давежә қотка сәре сари бинбаш дь-
 фьр'инә,
 330. Дьбежә: "Тө йәқин бьзанбә, про р'а сәре тә т'ө-
 нинә,,
 Әскәре Р'оме жь һәв дьр'әвинә,
 Wәй ль wi, ко р'йа хвә набинә.
 Хвә бь гьртияр'а дьгьһинә,
 Нәр гьртики п'һ'инәки ль к'әләмчед гьртиһа дь-
 хинә,
 335. К'әләмчә дьшкенә, гьртиһа щот бь щот жь к'әләм-
 че дәртинә,
 Әлие Харзийа бистчар гьртиһава сьламәтики жь
 Дәвабойине вәдыгәр'инә.

Гьртиһед маин һәма ль weдәре р'азибуна хвә дь-
 дьнә Н'амзе у сйаред wi у нәр йәк дь аликида дьчьн.
 Н'амзе бь сйаред хвәва жи Әли-бәге һьлдьдьн у вә-
 дьгәр'ьн ген.

Бона Әли һәспәк лазьм бу. Бона we йәке жи дагә-
 р'ийанә гөндәки ль сәр р'е у пьрса һәспед фьротана кь-
 рын. Йәки гөнди гот: "Мьһ'инәкә мьнә фротане һәйә,
 әз бь зин у бусате weва жи дьфрощьм,,. Әw дьчә мьһ'и-
 на хвә тинә. Әли ле сйар дьбә ко быщер'бинә к'әне
 мьһ'ин чәванә. Әw мьһ'ине дьгәр'инә дьбәзинә, сйар
 жи ле т'әмашә дькьн. Дь wi гөндида фәқики нәтьштәк
 һәбуйә. Т'вььнгәкә фәқийә қап'ахлуйә хьрабә жи һә-
 буйә, әw дьбежә: "Чәванә әз Әли бькөжьм?,, Чәнд
 т'әпа ль нав ч'әве wi дьхьн у дьбежьн: "Әвана сәд ме-
 ре әскәре Р'әме жь һәв бәлакьрын, бистчар гьрти жи

жь Дэвабойине вэгэр'андын анин, шьло, ишар тое бькѳ-
жи?..

Фэқи дьчэ жь тэ'лде бэхирье агьр дькэ. Э'лие хар-
зийа жь сэр мь'ине жорда те хар.

Н'эмзе бь сйарава к'ор'-п'осидэ бун, ль шьназе Э'-
лие Харзийа т'оп бун. Э'ли бэд'ал бу, йе мьрьне бу.
Ун чахи нэр йэки жь ван к'яламэки сэр Э'ли дьбежэ.

Усьбе Шазе дьбежэ: “Дэ харзи ба те, баран дьль-
линэ.

Шаһьд-шьһуде Т'ели Н'эмзе, Т'ели Т'эмо, Ибое
Шьндьрог'ли гэлэк һэнэ. Ль к'амбаха Дэвабой-
не бист у чар гьртийа жь сэд мере Р'оме дьс-
тинэ,

Э'лие харзийа шунда вэдьгэр'инэ,

340. Дэ кѳле тѳ бьк'эви мала фэқида,
Мала фэқи нэ бь хана хѳде бэ,
Дэ чѳва тэ'лде бэхиреда бь мьхэнэти
Гѳллэке ль Э'лие харзийа дайэ?
Дэ һ'эйфа мьне те we һ'эйфе,

345. Сѳбе эме вэгэр'ынэ малда,
Н'ѳшо-ханьм we дэрк'эвэ дэри мале,
Ч'э'вед хвэ ль нав сйара бьгэр'инэ,
Э'лие харзийа нава мѳда набинэ,
We чѳва һесьре сэр сурѳте сорда бьбаринэ,

350. Дэ р'абэ, р'абэ, р'абэ, р'абэ,
Харзи, хал бь қѳрбан, р'абэ..

Ибое Шьндьрог'ли дьбежэ: “Дэ харзи, эз ньзаньм
ве фэлэке чьма ль мѳ ва кьр,

Ве хайине чьма, ль мѳ ва кьр,

Шаһьд-шьһуде Т'ели Н'эмзе, Т'ели Т'эмо, Усьбе
Шазе гэлэк һэнэ, ль нава мѳйдане сэд мер эс-
кѳре Р'оме ль к'амбаха Дэвабойине жь һав бѳ-
лав . кьр.

355. Жь хөдева э'йанэ, меранняя ма кьри т'о кэси нэ-
кьр.

Көле, тō бьк'эви мала фэқи, мала фэқи нэ бь ха-
на хөдебэ, дь тэлде бэхиреда гōллэке ль Э'-
лие харзыйа дайэ, эви сэйпсани чава нав у
дэнге ма нав э'ширеда онда кьр.

Дэ р'абэ, р'абэ, р'абэ, р'абэ, р'абэ,
Харзи, хал бь қөрбан, р'абэ...

Т'эмо дьбежэ: “Дэ харзи, харзи, қөрбан, хөде хь-
рав бькэ кавла Мак'уейэ,

360. Дэ бьра хөде дерьз бькэ кавла Мак'уейэ,
Иро се р'ож у се шэвэ жь дэрде тэ кōр'хале тэ
жь сэр пышта к'афьр Бок'э пэя нэбуйэ,
Хōр'инийа кōр'хале тэ к'амбаха шыг'арейэ,
Дэ шаһьд-шьһуде Т'ели һ'эмзе, Усьбе Щазе, Ибоэ
Шьндьрог'ли гэлэк һэнэ,

Ль майдане жь һэв бэлав кьрын сэд мере Р'омейэ,

365. Бист у чар гьрти вэгэр'андьн жь к'амбаха Дэва-
бойинейэ,

Көле тō бьк'эви мала фэқи, мала фэқи нэ бь хана
хөде бэ, дь тэлде бэхиреда мьхэнэти гōллэке:
ль Э'лие харзыйа дайэ,

Э: ч'эвед хвэ дьгэр'иньм нагэр'иньм, сэйпсане фэ-
қи чава нак'эвэ бэр р'эва э'йнэлуейэ?..

Дэ р'абэ, р'абэ, р'абэ,

Харзи, хал бь қөрбан, р'абэ.

370. һ'эмзе дьбежэ: “Дэ харзи, харзи қөрбан, бьра хө-
де хьраб бькэ кавлийа Мак'уейэ,

Дэ бьра хөде дерьз бькэ шэшьтйа Мак'уейэ,

Дэ хале тэ һ'эрам кьрбу ньвина шэвейэ,

Һ'этани дэсте Э'лие харзыйа дэрнэкэ жь к'элэм-
чейэ,

Дэ шаһьд-шьһуде Т'ели Т'эмо, Усьбе Щазе, Ибоэ
Шьндьрог'ли гэлэк һэнэ, ль нава майдане жь

нэв бэлав кърн сэд мэрэ эскэре Р'эмейи ичэ-
риейэ.

375. Дэ кӱле тӱ бьк'эви мала фэқи, мала фэқи нэ бь
хана хӱдебэ, чава дь тэ'лде бэхирнеда гӱллэке
ль **Э'лие харзийа дайэ,**

Харзи қӱрбан, эз ч'э'вед хвэ дьгэр'иньм, нагэр'иньм,
чава һ'экимэк т'ӱнэ мэлһ'эмэке дайне сэр дэ-
ве бьринейэ?.,

Дэ р'абэ, р'абэ, р'абэ, р'абэ р'абэ,
Харзи, хал бь қӱрбан, р'абэ,

Э'лие Харзийа дьбежэ: "Дэ хало, хало қӱрбан, ба
те баран пер'а дьльлинэ,

380. Хало қӱрбан, ба те баран пер'а дьльлинэ,
Дэ шаһьд-шьһуде Т'ели Т'эмо, Т'ели һ'эмзе, Усь-
бе Щазе, Ибое Шьндьрог'ли гэлэк һана,

Сэд мер эскэре Р'оме жь нэв бэлав кър, бист у
чар гьртийа шунда вэгэр'инэ,

Дэ кӱле тӱ бьк'эви мала фэқи, гӱлла фэқи бьрина
харзийе тэ дешинэ.

Дэ тӱ р'абэ у бьлэзинэ,

385. Тӱ бышинэ һостаки бинэ,

Т'абутэки жь мьр'а гьредэ, дарэ жь даре р'энгинэ,

Сари бинбаш мэрьвэки бенмани, бединэ,

Дьбэ диса һэвара Р'оме зу вэринэ,

Шьнйазе мын жь вэ бьстинэ,

390. Тӱ зукэ, шьнйазе мын дэст Р'омеда һесир нэминэ,

Дэ р'абэ, р'абэ, р'абэ, р'абэ, р'абэ,

Хало, харзи қӱрбан, р'абэ.

Уи чахи эв гэр'ийан, чава жи кърн фэқи нэдитьн.
Эвана лехьстьн чун. Ле бь сальха, паше һ'эмзе дьк'э-
вэ дьлде шьвана, бь пьрс у пьрсйара фэқи дьбинэ, фэ-
қи дькӱжэ у вэдьгэр'э, һ'эйфа харзи һьлдьдэ.

Т'ели Н'эмзе се дэнга Т'эмо дькэ қир'инэ,
 Дьве: "Т'эмо лао, дә тō бькэ, былэзинэ,
 Хвэ йале коне э'рэбир'а бьгьһинэ,
 Дурбине жь бьн стер' дэринэ мьнр'а бинэ,

5. Мьне гэлэ хэвне т'эвгэр'иайи динэ,
 Эварда дэнге залулийе к'этьбу эла мә жеринэ,
 Р'омэ хайинэ, дьқәшьмэ зор дабэ эла мә жеринэ,
 Нәвари дурэ, кәсәк т'өнэ мэр'а шавәк бинэ..

- Т'ели Т'эмо дькэ, дьлэзинэ,
 10. Хвэ йале малер'а дьгьһинэ,
 Дурбине жь бьн стер' дэртинэ,
 Бь лэз Т'ели Н'эмзер'а дьгьһинэ.

Т'ели Н'эмзе вәхта дурбине бэр ч'э'ве хвэ дьгэр'и-
 нэ,

- Сйарәки дурва дьвинэ,
 15. Дэнгәки ль Т'эмо дьқир'инэ,
 Дьве: "Т'эмо лао, бькэ, былэзинэ,
 Сйарәки вайэ тейэ жь эла жеринэ,
 Фәсала wir'а к'ъвшэ, вәки сйаре хере нинэ,
 Хвэ ви сйарир'а бьгьһинэ,
 20. Т'ьмт'ела ви сйари т'ьмт'ела Усьве Щазейэ,
 Бе Усько, кәке мьн тō гәләки сылав дькьри,
 Бе, қәт һаж эла мә жерин т'өнини?
 Шәве дьне, эваре, нивәкә шәве,
 Чь қалмақьлме гьран к'этьбу эла мә жеринэ?.,
 25. Дә хало ло, мерхасо ло,
 П'әләвано, тō хвәш мери.

Т'эмо дькэ, дьлэзинэ,
 Хвэ Усьве Щазер'а дьгьһинэ,
 Дьве: "Усько, тә херә, хер нинэ?.,

30. Усьве Шазе ль Т'эмо дькэ қир'инэ,
Дьве: "Мала вэ хьрав бэ, хенши хале мын Н'эм-
зейэ,

Вэе хвэ дайэ эла хвэ жоринэ,
Пыштед хвэ данэ хас бэ'лгнианэ,
Наж бае дьне т'өнинэ.

35. Шэве дьне нивэка шэве бу,
Дэвлэте бь дэсте бинбаше Р'оме,
Ә'ли-бэге харзийа бистпенщ гьртийе ә'ширәтева гьр-
тьнэ,

Дэсте ванэ к'эләмченэ,
Ньге ванэ қәйденэ,

40. Стойе ванэ ләленэ,
Хера гьртийа жь хайар'а т'өнинэ.
Бинбаше Р'оме гьртийа к'еләк-к'еләк вәлдьгәр'инэ,
Нава шьмә'теда се щара сәр сәре Ә'ли-бәгеда гот-
тә: "Мыне дәве Н'эмзе хале тә һа-һа кьро, иди
гьһиштийә хэзаве ә'ширәтөйә,

Әзе бьқәлиным к'ока көрманщиейә.

45. Хужане көрманща хьравкьрьнэ наве дәвләта Р'о-
мейә.

Һәрке Н'эмзе мерәки хөртә, бьра бе вэ хьлас бькә
бь зорейә...

Дә хало ло, мерхасо ло,
П'әләвано, хвәш мерано.

Хөбара меранийе хө дәве ль р'әнге Т'эмойә,

50. Зәнгук дөда тә'н дьдә ль кьһ'елейә,
Нава чәнд дәқәда хвэ Н'әмзер'а дьгьһинэ, дьвейә:
"Мала тә бышәвьтә, тә һе хвэ дайэ эла жорейә,
Иди набежи эварда агьр дьбарә сәр ә'ширейә,
Дәвләта Р'оме ль эла мә жерин һатә хэзавейә,

55. Шәндәке лавке ә'шире к'әтьнә дәст-п'е һәспе бин-
баши Р'омейә,

Бәсә дө р'ож, Р'оме бьқәлине т'охьме т'ор'ьна ма-
ла Шәройә...

Дэ хало ло, мерхасо ло,
П'элэwано, тō хwэш мери.

- Т'ели Н'эмзе се дэнга Т'эмо дькэ, дьqир'инэ,
60. Дьве: "Т'эмо, тō баве кэке хō кьрьби,
Тōе wэдэ п'уч нэки, бьки былэзини,
Хwэ эла мэ жоринр'а бьгьһини,
Чэнд сйарэке бавче, халче мьнр'а бьшьвини,
Ч'эк у сильһ'а, к'ынще qэт'лева кэке хwэр'а бини,
65. Н'этани кэке тэ т'ьмт'ела qалмэqале гьран дьвинэ,
Гьртьна гьртига дэсте бинбаше Р'омейэ,
Тэ жь к'ара бэрдана гьртига т'өнэбэ..
Дэ хало ло, мерхасо ло,
П'элэwано, хwэш мерано.
70. Т'эмо дькэ, дьлэзинэ,
Хwэ эла жоринр'а дьгьһинэ,
Дэфа һэwаре дьхинэ,
Донздәһ сйаре бавче, халче дьшьвинэ,
Т'ели Н'өще пар'а пэй Т'эмо дьк'эwэ,
75. Се-чар дэнга ль Т'эмо дькэ qир'инэ,
Дьве: "Тэ'мо лао, шире мьни сыпи ль тэ һ'элал бэ.
Тōе бьсэкьни чэнд т'эмие мьн ль тэ һанэ,
Wэкэ шире сыпи бьра дōа хwэде ог'ьра тэ бэ.
Лао, кэке тэ мэзьн буйэ,
80. Жь мэзьнайе аqьле хwэ онда кьрйэ,
Сэwда серида нэ майэ,
Әзе бэхте тэмэ тōе бьгьһини ван т'эмиайэ,
Бе, Р'омэ хаинэ, бьра Р'оме ль хwэ нәһ'эсинэ,
К'ом-к'ом хэлqе хwэр'а нэгэр'инэ,
85. Беаqьли нэкэ, нькарэ зоре дэwлате wэлгэр'инэ.
Р'оме сэре р'йа Дэwэбойине, сйари гедука шэwь-
тир'а р'е wэ бьбьр'э,
Гōлла ноли тави тэйроке бьһаре сэр wэда бьр'әши-
нэ,
Сйар кōр'е хэлqенэ, кэсэк сэр щьһйазе кэке тэ
наминэ,

Хенши Усьве Щазе хвэйе т'ьмт'ела р'энгинэ.
90. Б'ра с'ара г'шка пар'а вэгэр'инэ,
Ле нэма мэ'нйа вэгэр'андьне с'ара нэ'эсинэ,,
Дэ хало ло, мерхасо ло,
П'элэвано, хвэш мерано.

Т'эмо хвэ Т'ели Н'эмзер'а дьг'һинэ,
95. Дьве: "Кэко, хэбэре Н'ёша дайке сэре мэда т'өнинэ,
К'рьна тэ пе г'ртийэ, нета мэ т'ө м'раза нафэ-
динэ,

Мер чьқаси хөрт бэ, нькарэ ашкэла дэвлэте вэлгэ-
р'инэ,

Дэ т'о вэрэ с'ара г'шка нашда вэгэр'инэ,
Р'омэ бе бехтэ, дэвлэте ль мэ нэ'эсинэ,

100. We вэре р'йа Дэвэбойине, с'ари гедука шэвьти
сэре р'е ль мэ бьб'р'э,

Гөллэ нот'эла тави тэйрока бь'наре сэр мэда бьр'э-
шинэ,

Кэсэк сэр щьнйазе мэ наминэ,

Хенши Усьве Щазе, цьтитке мере көлейэ,,

Дэ хало ло, мерхасо ло,

105. П'элэвано, хвэш мерано.

Т'ели Н'эмзе бь э'йнэлийе се гөлла нэва агьр дькэ,
С'ара г'шки дора хвэ т'оп дькэ,

Дьве: "Гэли с'арно, стуна щьмэ'та көрманщиено,

Нэспе бьн вэда мэ'нэгинэ,

110. Зине вана Мэрднинэ,

Гэме вана Днарбэк'ьринэ,

Т'вьыге мьле вэда хас казонинэ,

Қьсура эз кө бьдьм сэр вэ, т'өнинэ.

Дьфэшьмэ Р'ома к'афьр зоре бьдын эла мэ жеринэ,

115. Нун вэгэр'ьн чэнд р'ожэке бьгэр'иньн т'ьмт'ела
эла мэ р'энгинэ,

Н'этани эм сах у сыламэт вэдьгэр'ьн жь шэр'е Дэвэ-
бойине, с'ари гедука шэвьти,,

Дә хало ло, мерхасо ло,
П'әләһано, хвәш мерано.

Т'ели Н'әмзе го: “Т'әмо лао, әзе ч'йәе Дәвәбойнне-
р'а к'әф'ри с'яри бинбаши Р'оме г'рт'ийе ә'ши-
ре дажо, дьк'отә бь эварда,
120. Б'ра иро дәнг бәлабә нава к'өрманшиа ә'ширеда,
вәки кәке тәе бьқәлинә к'ока Р'оме нав дьне-
да..

Дә хало ло, мерхасо ло,
П'әләһано, хвәш мерано.

Т'ели Н'әмзе се дәнга Т'әмо дькә қир'инә,
Го: “Т'әмо лао, т'ө баве кәке хвә к'рьби, әви һана
коне Мьсте Р'әшкейә, б'раке мьни вәхтәкейә,
125. Дьқәвмә һәвале р'ожа херейә, нә йе шинейә.

Хвә бькә бьлэзинә,

Бе, Мьсто, фәләк ирс ль мә буйә меванә,

Се мере ә'шире дьч'нә пешийа т'аг'бура Р'омейә,

Бе, дәрһәқа ог'бра Ә'ли-бәге харз'иһада қәзиаед гә-
ләки г'ран мә қәвмийә,

130. Б'ра Мьсте сәд зер'и мьр'а бьшинә,

Сьламәти шәр'е Дәвәбойнне, с'яри гедука шәв'ти
вәгәриам һат'м, мәнәкә дьне шунда, б'ра дәв-
са сәди бист сәләфе хвә бьстинә..

Дә хало ло, мерхасо ло,

П'әләһано, хвәш мерано.

Т'ели Т'әмо дькә, дьлэзинә,
135. Чьрпиһа тавер'а хвә ль коне Мьстер'а дьг'һинә,
Дьве: “Мьсте, кәке мьн т'ө гәләки сьлав дьк'ри, кә-
ке мьн дьго, дәрһәқа ог'бра Ә'ли-бәге харз'и-
да қәзиаед г'ран ль мә қәвмиһа.

Б'ра қәдәра сәд зер'и мьр'а бьшинә,

Мәнәкә дьне, б'ра дәвса сәди бист сәләфе хвә бьс-
тинә..

Дэ хало ло, мерхасо ло,
140. П'элэwано, хwэш мерано.

Мьсте дькэ, дьлэзинэ
Хwэ ль стер'р'а, дьгыһинэ,
Qөране жь бьн стер' дэртинэ,
Се щара дэсте хwэ ль qөране дьхинэ,
145. Дьве: "Т'эмо, лао, эва qөрана диwана мьн бь гинэ,
Мал һивийа Т'ели Э'йше бьминэ,
P'öh'e Т'ели Мьсте ве дьне нава qиреда бьминэ.
Наве капеке п'эра малда т'өнинэ..
Дэ хало ло, мерхасо ло,
150. П'элэwано, хwэш мерано.

Гьли дэве Мьстеда Т'эмо р'адьбэ п'ийаё,
Жь һерса дэнге э'wре бьһаре дэрте жь дьранайэ,
Дэсте хwэ ль qанша хwэ дьхинэ дькэ дө йпалайэ,
Oрт'а мала Мьсте те соркьрьне жь р'энге зер'айэ.
155. Дьве: "Мьсте, мьне поз у кэпийе баве тэ һа-һа
кьро,
Бьра бэр дэсте хwэде мера qьрар бэ,
Wэхта эм щара ищарин вэгэр'ьн шэр'е Дэвабойи-
на жеринэ,
P'а донздэһ кэре тэр'а һэйэ, р'а сэре тэ т'өнинэ,
Т'оза к'оч'е Мьсте гэрэ һьлиньн р'у дьнейэ,
160. Ньзам йок һэйэ бьqөлэ к'ока т'ор'ьна мала Шэ-
ройэ..
Дэ хало ло, мерхасо ло,
П'элэwано, хwэш мерано.

Т'ели Т'эмо лыг дькэ зэнгийэ,
Мьсте вэдьгэр'э йале малейэ,
165. Дина хwэ дьде дэсте Э'йше һэвирдайэ.
Э'йше дьве: "Мьсте, хwэде херкэ, р'энг ль тэ нэ
майэ,
Чь qэwьмйэ? Мьнр'а бежэ пьрса р'астиейэ..

- Мьсте дьве: “Мала тэ бышэшьтэ, қэзийе гьран т’о-
 р’ьна мала Шэро қэшьминэ,
 П’эрэ хвэстьнэ, мьн сонд харйэ, п’эрэ нэданэ,
 170. Гэфе гэлэки гьран ль мьн харьнэ,
 Ловэлэзке көле ль мьн гьртньэ,
 Мьн һэрд ч’э’ве Т’эмода р’өһ’ьстине хвэ дитьнэ,
 Нэ хазьла мьн видэ, вэки т’ор’ьна Шэро ле бьвэ
 дьжмьнэ,
 Р’абэ илащэке мьнр’а бьбинэ,
 175. Агьр бэри кондэ, һ’алэки Т’эмо вэгэр’инэ,
 Бэлки Т’ели һ’эмзе ве шөхөле нэһ’эсинэ,
 Йане на һ’эмзэйе урт’-ощахе мьн дьнеда бьқэлинэ,
 Т’эмо хвэхвэ го, го мьн һа-һай баве тэ кьро, вэхте
 эм сах-сьламэт вэгэриан шэр’е Дэвэбойина же-
 ринэ,
 Р’а донздэһ кэре тэр’а һэйэ, р’а сэре тэр’а т’өнинэ..
 180. Дэ хало ло, мерхасо ло,
 П’элэвано, ло хвэш мерано.

- Т’ели Ә’йше дькэ, дьлэзинэ,
 Дэсте хвэ ль һэвир дэрдьхинэ,
 Т’эпэке дөда нав ч’э’ве Мьсте дьхинэ,
 185. Дьве: “Тө бьмьри, мал һивья мьн бьминэ..
 Дэш у дэлынга һьлтинэ,
 Пар’а пэй Т’эмо дьк’эвэ, дьве: “Т’эмо лао, эзе бэхте
 тэмэ,
 Дьзгина мэ’нэгие һьлк’ьшинэ сэв хатьре дьле мьни
 хэмэ,
 Төе бь һерс нэчи щэм мэ,
 190. Мьн гөман һэйэ, хвэдейе шэр’а бькэ к’эрэмэ..
 Дэ хало ло, мерхасо ло,
 П’элэвано, хвэш мерано.

- Т’эмо эмэке Ә’йше бэре бир тинэ,
 Дьзгине ль дәве мэ’нэгие дьхинэ,
 195. һ’этани Ә’йше хвэ ль Т’эмор’а дьгьһинэ,

- Дәст дькә бәр пыштейә, сәд зер'и бәр Т'әмо датинә,
 Дьве: "Т'әмо лао, сәв хатьре мьн ишар бьбахшина,
 Бебәхтийа Мьсте ль Н'әмзе мән'әсинә,
 Ван зер'ана сәв хатьре мьн к'өлфәте һьлинә,
 200. Бежә Н'әмзе, Ә'йше тәр'а чәва хушк дьшинә,
 Чьда п'эрә лазьмьн бьра щаве мьр'а бьшинә,
 Вәхта мала мә зозанәке бардькә йа дьн датинә,
 Дө әхтә анцах зер'е мә дьгәр'инә,
 Т'әк бьра Ә'ли- бәге вәгәр'инә эла мә р'әнгинә,,
 205. Дә хало ло, мерхасо ло,
 П'әләвано, хвәш мерано.

- Т'ели Т'әмо хвә ль Н'әмзер'а дьгьһинә,
 Дьве: "Кәко, бьһарә, дәвләтийа мәщәр'бинә,
 Қәдре тәйи бьһа дәск'әти арзан мәкә,
 210. Мәрвь тәнгнеда гәрә дөре нәмәрда вәнәкә,
 Наве т'ор'ьна мала Шәро қәнщ, хьрав мәкә,
 Мер әвә, к'е кә бьрине хвә дәсте хвә дәрман дь-
 кә,,
 Дә хало ло, мерхасо ло,
 П'әләвано, хвәш мерано.

215. Веда тейә бьраке Н'әмзе Усьве Щедьр-ог'лийә,
 Ль Н'әмзе дькә қир'инә, дьве: "Хербә, р'әнге вә
 нә йе херейә,,
 Н'әмзе дьве: "Әме к'әтьнә пәй қачахе бинбаше Р'о-
 мейә,
 Р'ом ль мә һатйә хәзавейә, стунед әшире к'әтьнә
 бьн фәрманейә,,
 Усьв дьве: " Бьра мьн Н'әрам бә Н'әзар р'өже фәлә-
 кейә,
 220. Әзе иро хуна хвә темә т'әви хуна Т'ели Н'әмзейә,
 Наньк'синьм бәхте бьракиейә,
 Қазьнщ накьм наве бебәхтиейә,,
 Дә хало ло, мерхасо ло,
 П'әләвано, хвәш мерано.

225. Т'ели Н'эмзе се дэнга Т'эмо дькэ қир'инэ,
 Дьве: "Хвэ бькэ, бьлэзинэ, хвэ гонде к'йар'а бьгь-
 һинэ,
 Бе, к'йа, кэке мьн тэр'а се зер'а дьшинэ,
 Дьбежэ, бьра т'ела р'йа се қэза бьк'шинэ,
 Чька к'афьри сйаре бинбаше Р'оме гьртие э'шире
 к'е р'еда дажо, дьк'отинэ?"
230. Бэре ван дьдэ Башқала р'энгинэ?
 Бьра вэ'дэ п'уч нэкэ мьнр'а шабе бьшинэ,..
 Дэ хало ло, мерхасо ло,
 П'элэвано, хвэш мерано.

- Т'эмо дькэ, дьлэзинэ,
 235. Шэвхуне ль мэнэгие дьхинэ,
 Бэрбангэкэ к'ур хвэ ль гонде к'йар'а дьгьһинэ,
 Бе қафи хвэ ль дэре к'йа дьхинэ,
 К'йа се дэнга ль жьне дькэ қир'инэ,
 Дьве: "Бькэ, бьлэзинэ,
 240. Сьвькайи ч'эра, п'ьлта ль мэ вехинэ,
 Т'эхмина мьн т'ор'ьна мала Шэройэ,
 К'ьвши һэйэ қэзияед гэлэки гьран ле қэвьминэ,
 Ве шэве һаж қафе хвэ нинэ,..
 Дэ хало ло, мерхасо **ло**,
 245. П'элэвано, хвэш мерано.

- К'йа дькэ, дьлэзинэ,
 Ч'эра, п'ьлта ведьхинэ,
 Хвэ ль бэрва дери дьлэзинэ,
 Пьж дери к'ор'е Т'ели Н'эмзе дьвинэ,
 250. Тавьзйе к'оле нав дьле к'йада дьчьн тенэ,
 Дьве: "Т'эмо лао, хвэде херкэ, ве шэве вэ херэ,
 хер нинэ?
 К'ьвши һэйэ қэзияе гьран вэ қэвьминэ?..
 Т'эмо ль к'йа дькэ қир'инэ,
 Дьве: "Дэрһэқа Э'ли-бэгеда қэзияе гьран мэ
 қэвьминэ.

255. Бистпенщ гьртие э'шире дэсте бинбаше р'оме
 гьртинэ,
 Дэсте ванэ к'элэмченэ,
 Ньге ванэ қәйденэ,
 Стөе ванэ ләленэ,
 Кәке мын тәр'а се зер'а дышинэ,
 260. Дьго, бьра т'ела р'йа се қәза бьк'шинэ,
 Чька к'афьри сйари бинбаше Р'оме гьртие э'ши-
 ре к'е р'еда дажо, дьк'өтинэ?
 Бәре ван к'е р'еда дьдә. Башқәла р'әнгинэ?..
 Дә хало ло, мерхасо ло,
 П'әләвано, хвәш мерано.
265. К'йа дькә, дьләзинэ,
 Хвә т'елер'а дьгьһинэ.
 Т'ела р'йа се қәза дьк'шинэ.
 Вәхта т'ела р'йа Әрзуме дьк'шинэ,
 Шаве дьстинэ, дьве: "Кәс ль вьр т'өнинэ,..
270. Т'ела р'йа Базиде дьк'шинэ,
 Шаве дьстинэ: "Кәсәк ль вьра т'өнинэ,..
 Т'ела р'йа Дәвәбойине сйари гедук дьк'шинэ,
 Шаве дьстинэ, дьве: "Бистпенщ гьртие кәрманщие
 ль вьр гьртинэ,
 Дэсте ванэ к'элэмченэ,
 275. Ньге ванэ қәйденэ,
 Стөе ванэ ләленэ,
 Хера гьртиа ль хайар'а т'өнинэ,
 Харзие Т'ели Н'әмзе навданэ.
 Сйари бинбаши Р'оме готйә: "Әзе се р'ожа чадьр-
 хейбәте хвә ль вьра от'ьр бькьм,
 280. Гьртиа к'еләк-к'еләк вәлгәр'иньм,
 Бьра кәрманще ван дәра нәр'ьн бен, ә'щев у зо-
 ре һа бәр ч'ә'ве хвә бьвиньн.
 Харзийе Т'ели Н'әмзе ве р'ожеда бьвиньн,
 Дэсте хвә хьравйа дәвләте бьк'шиньн,..

Дә хало ло, мерхасо ло,
285. П'эләвано, хвәш мерано.

Т'ели Т'әмо хвә ль Н'әмзер'а дьгьһинә,
Дьве: "Мала тә хьрав бә, вәхта сәкьнандьне нинә.
Ч'йәе Дәвәбойине т'әмам р'әш хәмьлинә,
Дәсте к'отана, гьртиһа гәләк ль мьр'я бунә меванә,
290. К'афьри сйари бинбаше Р'оме бона әщева, we
се р'ожа сәре р'яа Дәвәбойине бь шьзарәт жь
гьртиһа йәк наминә,
Р'озгара гьртиһа бьра дьжмьн жи нәвинә,
Сальха, һәрчи р'евн дәрбаз бун, дәзмале бәр ч'ә'ве
хвә дьшьдиньн,
Бона Ә'ли-бәге харзийа we р'ожеда нәвиньн...
Дә хало ло, мерхасо ло,
295. П'эләвано, хвәш мерано.

Веда тен се сйаре әшире кальн,
Жь дитьна гьртиһе әшире, зәлул, к'ур дьнә'льн,
Вәхта ч'ә'в Т'ели Н'әмзе дьк'әвьн,
Һәспа зәнгө дькьн, бәрб Н'әмзе дьбәзьн,
300. Дәнгәки дөда ль Н'әмзе дьфир'иньн,
Дьве: "Мала тә бышәвьтә, тә һаш қафе хвә нини?
Р'ома р'әше бь дәсте зоре вә гьшка бышәвьтинә,
Тө вәрә, хвә баве бинбаше Р'омейә.
Бәлки бьбахшинә бой хатьре тә калейә...
305. Дә хало ло, мерхасо ло,
П'эләвано, хвәш мерано.

Тели Н'әмзе хвәдькә форма дәврешейә,
Дьве, әзе сьвтә бьбьр'ьм р'яа хвәдейә,
Һәрке бь қәнщи бинбаше Р'оме нае йолейә,
310. Хәлқе бьвинә мерхасйа хале Ә'ли-бәгейә.
Н'әмзе дьчә форма гөһасти щәм бинбаши Р'омейә,
Дьве: "Тө вәрә гьртиһа бәрдә жь тәнгийә,
Әван гьртйана һәрйәк ч'ьра маләкейә,

315. Көрманш бъриндарын, мэзын нэкэ бърине мьлэ-
тиейә,..

Дә хало ло, мерхасо ло,
П'эләвано, хвәш мерано.

Бинбаше Р'оме дәрте жь бьн чадьрейә,
Дина хвә дьде бәр чадьре сәкьнийә каләки дәвре-
шейә,

320. Кале дьве: "Тө вәрә бой хатьре хвәдейә,
Ван гьртийә азакә жь зәлулиейә..
Бинбаше Р'оме се дәнга ль хөлама дькә газийә,
Дьве: "Вәрьн р'асткьн хәләқа дара дараг'ашейә,
Бавен стөе ви кале көрманшейә,

325 Паше дәстпекьн ньмежа сьвейә..
Дә хало ло, мерхасо ло,
П'эләвано, хвәш мерано.

Гьли дөве бинбаше Р'омеда, Т'ели Н'әмзә бешмерте
дәврешне сәр хвә датинә,

330. Чәнд гавәка жь чадьри дур сәмта хвә дьвинә,
Дәнгәки сар ль Т'әмо дьқир'инә,
Дьве: "Тө кәкә хвәр'а хас берданге бьгьһинә,
Иро йан р'ожа мьнә пашьнә,
Пане эзе бьқәлишым к'ока әскөре Р'ома дәрәвинә..
Усьве Шазе се дәнга ль Н'әмзе дькә қир'инә,

335. Дьве. "Н'әмзе, тө гөлла хвә нәһ'әр'минә,..

Чок дьдә әрдейә,

Хальмп'орте дькә т'аг'бура Р'омейә,

Бинбаше Р'оме нар'а дьқәтинә бышкөке чадьрейә,
Бь әскөре хвәва дьр'әвьн бәрбь кәндале жерейә.

340. Усьве Шазе гөллөкер'а қотьке р'адькә ль серийә,
Бинбаше Р'оме дьк'шинә т'ела донздәһ дәвләтайә,
Вәки Н'әмзе бөфәйдәкьрийә т'аг'бура Р'омейә,
Азакьрийә Ә'ли-бәге харзийә бистпенш гьртийә, гьр-
тийе әширейә,

Фәрман дәрдьк'әвә жь п'адше Р'омейә,

345. Дьве: “К’е ко сәре Н’әмзе, йан Ә’ли-бәге бинә,
We қалп’ахе сери т’ъжә зер’а бьстинә,..
Дә хало ло, мерхасо ло,
П’әләвано, хwәш мерано.

Ә’ли-бәге го: “Хало, сәре мьн қөрбана сәре тә бә,
350. Ә’мре мьн сәр ә’мре тә бә,
Мала фәқире Базиде нә мала хwәде бә,
Чәва нәһьшт ахьра хале мьн н’әта сери р’ьнд мәй-
сәр бә,

Хало, меранийа тә кьр кәси нәкьр,
Ә’ви кәр’е к’әре чәва меранийа хале мьн ондакьр,
355. Уи дьле дәвләта Р’оме бь хале мьн шакьр,
Наве меранийе ль сәр т’ор’ьна мала Шәро ньмз-
кьр...

Т’ели Н’әмзе го: “Дьле мьн к’ишә, хwәш к’инә.
Бьра фәқире Базиде хере щане хwә нәбинә,
We чәва мьхәнәти бәр тә’лде бәхиреда гөлләке Ә’-
ли-бәге харзийеда дьхьнә.

360. Бьра р’ожа ироин к’ока мера мьн бьһата,
Т’әк йе ко һьмбәри мьн, wәкә мьн дәрк’әта,
Әскәре Р’ома р’әш т’әмам мьн дәрк’әта,
Т’әк наве коштьна Әли-бәге сәр уи нәмәрди нәк’ә-
та..

Дә хало ло, мерхасо ло,
365. П’әләвано, хwәш мерано.

“Хало, һавинә, хwәш һавинә,
Бьра фәқире Базиде хере мала хwә нәвинә,
We чәва гөлләке харзие тә дьхинә,
Дә тә бькә, бьләзинә,

370. Шьнйазе мьн зутьре бьр’әвинә,
Р’омә хайинә, we бь дәсте зоре шьнйазе мьн тә
бьстинә,..

Т’ели Н’әмзә дьгәр’ә қондаха т’вьнгейә,
Дьве: “Хале тәйә әва сәл’әтәкә к’әтйә т’әвнейә,

- Дьгрэ нишана фэдире Базидейэ,
 375. Эзе дькым накым нак'эвэ сэмта эйнэлейэ,
 Хвэ тэландйэ бэр тэ'лда бэхирейэ,
 Бьра бэр дэсте хвэде мера қьрар бэ,
 Н'этани эз дэсте хвэ н'эйфа тэ нълнадьм, бьра мьн
 н'эрам бэ щиньвине Н'өщейэ,,
 Дэ хало ло, мерхасо ло,
 380. П'элэвано, хвэш мерано.

46

Бе дэ хало, ши хало, хало, хало,
 Дэ хало, лойло, дэ хало, лойло,
 Дустиаг'о щан-щан.

- Н'эмзе дькэ, дьлэзинэ,
 5. Ль Т'эме дькэ қир'инэ,
 Дьве: "Т'эме лао, зу бькэ, зу былэзинэ,
 Тө Т'ещьрийе жь һөндөр' бьк'шинэ,
 Тэнг у қуша ле бьшьдинэ,
 Р'йа бистчар сәһ'эта сәһ'этәке бьқәдинэ,
 10. Хвэ мират'а Базидер'а бьгьһинэ,
 Мьва жь Әлийе харза щавәкә хере бинэ,,
 Хало лолйю, дустиаг'о щан-щан.

- Т'эме дькэ, дьлэзинэ,
 Т'ещьрийе жь һөндөр' дьк'шинэ,
 15. Тэнг у қуша ле дьшьдинэ,
 Қамчийе тәлэзэнгин пер'а дьк'шинэ,
 Р'йа бистчар сәһ'эта сәһ'этәке дьқәдинэ,
 Хвэ Базидер'а дьгьһинэ,
 Ль қавачи дькэ қир'инэ.

20. Қарачи мират'а тещьрийе дьк'шинә,
 Хвә йали Базидер'а дьгьһинә,
 Ве съве базарбаши дьвинә,
 Дө зер'е зәр бьн бьч'әнге дьхинә,
 Дьве: "Һәр'ә жь кәле мьр'а жь Ә'лийе харза шавә-
 кә хере бинә..."
25. Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Базарбаши т'әлалбашиие дькә, дьлэзинә,
 Хо бәр дәре кәлер'а дьгьһинә,
 Зер'әки зәр бьн бьч'әнга казийяни кәле дьхинә,
 Казийяни кәле дьшинә кәмина жоринә,

30. Кәмина жорин Ә'ли теда набинә,
 Те кәмина орт'е—Ә'ли т'өшинә,
 Те кәмина жерин—Ә'ли дьвинә,
 Дьве: "Ә'лио сәлам у ә'лекьм..."
 Дьве: "Т'әлалбашийо, қә чь һәйә, чь т'өнинә?.."
35. Дьве: "Вәллә Т'әме хале тә тә сьлав, к'әләв кьри,
 го, ша һәр'ә бьһәр'ә щәм Ә'ли харзийя қә чь
 һәйә, чь т'өнинә?.."
 Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Ә'ли дьве: "Т'әлалбашийо, вәллә, бежә Т'әме, бьра
 бежә һ'әмзе хале мын, бе, Ә'ли готийә һ'әйфа
 тә мери, наве тә һәйә, намуса тә т'өнинә,
 Хвәзьла про тә дәвса мын бнай, әз дәвса тә бийа-
 ма,

- Сәһ'әтәке шәвевә Мьһ'е мишбаши к'әфтор' мә бист-
 йәк гьртиие ә'шире, ве к'әләмчехә, ньге мә бь
 қәйдехә, бәре мә бьдә Әрзьрума р'әнгинә,
 40. Мер һәвә дь Дәвәбойина кавьл жь Мьһ'е мишбаши
 к'әфтор' мә бьстинә...
 Хале лолйо, дустаг'о шан-шан.

Т'әлалбашиие дькә, дьлэзинә,
 Хвә йале базарер'а дьгьһинә,

- Т'эме дьвинэ,
 45. Т'эме дьве: “Qэ чь нэйэ, чь т'өнинэ?..,
 Дьве: “Мала тэ хьрав нэвэ, йалийе Э'ли т'ө тыш-
 тэки хере т'өнинэ,
 Готийэ, бежэ хале мьн Н'эмзе, н'эйфа тэ мери, наве
 тэ нэйэ, намуса тэ т'өнэ,
 Сэһ'этэке шэвевэ Мьһ'е минбаши к'эфтор' дәсте мә
 бистйэк гьртийе э'шпуре к'элэмчехинэ,
 Бэре мә бьдэ Эрзьрума р'энгинэ,
 50. Мер нэвэ Дэвэбойнна кавыл ве мә бьстина...
 Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

- Т'эме дькэ, дьлэзинэ,
 Хвэ бэр дэре ханер'а дьгьһинэ,
 Мират'е Т'ешьрийе жь Н'өндөр' дьк'шинэ,
 55. Тэнг у цуша ле дьшьһинэ,
 Лынге дьхэ зэнгөйа зинэ,
 Дажо, дьлэзинэ,
 Несьра сэр сурэте сорда дьбаринэ,
 Бь дэзмала нэвэрмуш сэр сьфэте хвэда дадьма-
 линэ.
 60. Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

- Н'эмзе бала хвэ дьде сийарэки т'ели те ве йалийе
 Базида р'энгинэ,
 Ль ханума бьч'ук дькэ дир'инэ,
 Дьве: “Дэ зу хвэ йале одер'а бьгьһинэ,
 Тө к'элите дэве қөт'йе хинэ,
 65. Тө дурбинне мьр'а бьгьһинэ.
 Бьһер'эм эва сийар к'ейэ, сийаре к'е у к'инэ?
 Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

- Ханьма бьч'ук ве сьбе дурбинне Н'эмзер'а дьгьһинэ,
 Н'эмзе дурбинне бэр ч'э'ве хвэ дьгар'инэ,
 70. Ледьһер'э эва сийара Т'эмейэ, ажотьна ши тэ'лэ-
 зэнгинэ,
 Несьра сэр сурэте сорда дьбаринэ,

Дэзмала һэвьрмуш сэр сурәте хвәда дадьмалинә,
Йәқин дькә жь алиһе Ә'лиһе харза т'о хере те т'о-
нинә.

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

75. Т'әмо дажо, хо кәке хвәр'а дьгһинә,

Дьве: “Кәко, сәлам у ә'лекьм,..”

Дьве: “Лао, қә чь һәйә, чь т'онинә?..”

Дьве: “Кәко, һ'әйфа тә мери, наве тә һәйә намуса
тә т'онинә,

Ә'лиһе харза сәһ'әтәке шәвевә, Мьһ'е минбаши к'әф-
тор' бистйәк гьртиһе ә'шире бәре вана бьдә
Әрзьрума р'әнгинә,

80. Мер һәвә әв Дэвәбойина кавьл жь Мьһ'е минба-
шиһе к'әфтор' бьсгинә,..

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Һ'әмзе дьве: “Т'әме лао, зу бькә, зу бьләзинә,

Тө толәдьзгине мират'а Т'ещьрийе вәгәр'инә,

Хо мала Ибраһим Щьндьрог'лир'а бьгһинә,

85. Бе, кәке мьн тө зә'ф сылав дькьри, го, ще бьра т'ьв-
дарәке мьн шәр'е мьн бьвинә,..

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Т'әме дькә, дьләзинә,

Толәдьзгине Т'ещьрийе вәдьгәр'инә,

Хо мала Ибраһим Щьндьрог'лир'а дьгһинә,

90. Ль дәрә мале ль Ибраһим дькә қир'инә,

Дьве: “Хало, сәлам у ә'лек'ьм,..”

Дьве: “Лао, сәлам сәлама хөдейә,

Тө к'әрәмкә вәрә йали одейә,

Тө вәхвә финщана қавейә,..”

95. Дьве: “Хало, финщана қаве ль мьн хуна хьнзир бә,

Сьфра тә мьн п'осте бәраз бә,

Кәке мьн тө зә'ф сылав дькьри,

Готийә, бьра т'ьвдарәке мьн, сйаре мьн бьвинә,..
Хало лолйо, душтаг'о шан-шан.

100. Ибраһиме Щьндьрог'ли ве сьбе ль Әлийе көр'е
хвә кьрә қир'инә,

Го: "Әли лао, зу бькә, зу бьлэзинә,
Тө мират'е базьнбәләке жь һөндөр' тө дәринә,
Т'ер'а щәбьрхане сәрда шәлдгәр'инә,
Бьра Тәме Ә'ме ә'зәте хәле хвә ч'ә'ве хвә бьвинә,..

105. Хало лолйо, душтаг'о шан-шан.

Әли дькә, дьлэзинә,

Мират'е базьнбәләке жь һөндөр' дәртинә,
Ве сьве т'ер'а щәбьрхане сәрда шәлдгәр'инә,
Тәме ә'зәта хәле хо ч'ә'ве хо дьвинә,

110. Мират'а Т'ещьрийе чьма толәдзьгин вәдгәр'инә?
Хо малер'а дьгьһинә,

Дьве: "Т'әмо лао, қә чь һәбу, чь т'өһинә?..

Го: "Кәко, мьнә ә'зәте хәле хо ч'ә'ве сәре хо динә,..

115. Н'әмзе го: "Т'әме лао, зу бькә, зу бьлэзинә,

Тө диса Т'ещьрийе толәдзьгин вәгәр'инә,

Хо мала Усьве Щазер'а бьгьһинә,

Бе, Усе кәке мьн тө зә'ф сәлам, сьлав дькьри,

Готийә, бьра сәд зер'е р'әшати мьр'а бьшинә,

120. Вәки Әлийе харза сьламәти вәгәр'иньн, бьра сәди
саләфа ши бьстинә,..

Хало лолйо, душтаг'о шан-шан.

Го: "Т'әмо лао, ве сьве дәсте кәри пәзе мьн сәр
р'йа Шамейә,

Шикьм бь наве хвәдейә,

Капекә п'әрә малда т'өһинә,..

125. Хало лолйо, душтаг'о шан-шан.

Т'эме т'олэдзгини Т'ещьрийе вэдьгэр'инэ,
Жьна Уське Щазе жь э'щаха хвэ к'олмэки нав ч'о'-
ве Усьвда ледьхинэ,

Ве сьве мират'е селе вэльдьгэр'инэ,
Хвэ Щазер'а дьгьинэ,

130. Дьве: "К'опэко, тэ чьма сэд зер' сэва Н'эмзе нэ-
шандийэ, р'ожа вэгэр'андьне тэ сэд зер' сэлэфа
хвэ бьстанда...

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Жьна Усьве Щазе дькэ, дьлэзинэ,

Дав у дэлме хвэ һьлтинэ,

Пар'а пэй Т'эме дьк'эвэ, ль Т'эме дькэ қир'инэ,

135. Дьве: "Бьрако, бэхте тэмэ, сэре Т'ещьрийе бьк'ьши-
нэ,..

Т'эме пар'а ледьннер'э жьна Усьве Щазе пар'а ле
дькэ қир'инэ.

Сэре Т'ещьрийе дьк'шинэ,

Жьна Усьве Щазе хвэ жер'а дьгьинэ,

Дьве: "Хайка мьне, чь һэйэ, чь т'өнинэ?..

140. Дэст давежэ к'офийа зер'э, сэд зер'е мэмуди бьн
к'офийа хо дьрэтинэ,

Дьве: "Т'эмо лао, бьрако, наве хөдекьм тыштэки ме-
ре мьн т'эв т'өнинэ,..

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Т'эме зер'а һьлтинэ,

Мират'а Т'ещьрийе дажо, дьлэзинэ,

145. Бэр эшқа Ә'ли ве сьве чэнд гөлле мират'е ә'йнәлу-
йе дьт'әқинә,

Бала хвэ дьдеда дора кэке хен жь Н'эмиде зава
кэс наминэ.

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Хо Н'эмзер'а дьгьинэ,

Дь кэке дькэ қир'инэ,

150. Н'эмзе дьве: "Лао, тō кәкә хо мәтрсинә,..
Дьве: "Кәкә, вәлләһ тә натърсиньм, бәр әшқа Ә'-
лийе харзамә, мират'а Т'ешьрийе қольбийә, мьн
дкә дьләқинә,
Мират'а әйнәлөйе сәр пышта мират'а Т'ешьрийе
хвә бәрә гөлла дьт'әқинә,..
Дә хало, лолйо, дустаг'о шан-шан.

Н'эмзе дькә, дьләзинә.

155. Дажо, хо бәрбь мала Ибраһиме Щьндьрог'лир'а
дьгьһинә,
Ибраһим дькә қир'инә.
Дьве: "Ибраһимо, сәлам у ә'лекьм,..
Дьве: "Тә Н'эмзе әлек'өмә сәлам,
Сәлам сәлама хөдейә,
160. Тō к'әрәмкә вәрә йали одейә,
Тō вәхвә финщана қавейә,..
Дьве: "Ибраһимо, нә вәхте финщана қавейә,
Тō зу бькә, зу бьләзинә,
Т'ьвдарәкә мьн сийара т'әв бьвинә,..
165. Хало лолно, дастаг'о шан-шан.

Ибраһим дькә, дьләзинә,

Ве сьве Ә'ли дькә қир'инә,

Дьве: "Лао, йали хенир'а бьгьһинә,

Мират'и базьнбәләкә жь һөндөр' дәринә,

170. Го: "Н'эмзе, дә ло р'ожа қалмә-қурте гьран ит'-
барийа мират'с қалп'ахлийа т'өнинә,..
Ноб-ноб дустаг'о шан-шан.

Ә'ли дькә, дьләзинә,

Хвә йали хенир'а дьгьһинә,

Мират'а базьнбәләкә жь һөндөр' дәртинә,

175. Жь мала Щьндьрог'ли ве сьве щәбьрхане һьлтинә,
Н'эмзе Ибраһиме Щьндьрог'лир'а дажо, дьләзинә,
Хо дьгьһинә йали Базида р'әнгинә.

Н'әмзе дьве: "Ибраһим, әв к'и дәрә?,"

Дьве: "Әва Кавьре Қөлейә, веда вәлгәр'ын пешийә
мә Гиһадинә,,.

180. Дә Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Н'әмзе Ибраһиме Щьндьрог'ли дькә, дьлэзинә,

Р'йа чәнд р'ожа, чәнд шәва хәве хвә дьхинә,

Хо мират'а Гиһадинер'а ве дьгьһинә,

Н'әмзе сәр мьле р'асте вәдгәр'ә, ледьһнер'ә бьр-
чина һ'але сйаре ши т'онинә,

185. Дә хало ло, ноб-ноб, дустаг'о шан-шан.

Н'әмзе ль Т'әме дькә қир'инә,

Дьве: "Лао, әвак һәйә Гиһадинә,

Тө бажо, бьлэзинә,

Хвә бәрбь мала шех Ә'вдъл Бақийе динр'а бьгь-
һинә,

190. Бе кәке мьн тө зә'ф сәлам, сьлавкьри, готийә, бьра
бара нане пә'ти мьн сийарар'а бьгьһинә,,.

Хало лолйо, дустаг'о шан-шан.

Т'әме дажо, дьлэзинә,

Хвә дәр мала шех Ә'вдъл Бақийе динр'а дьгьһинә,

Ль шех Ә'вдъл Бақийе дин дькә қир'инә,

195. Шех Ә'вдъл Бақи жь һөндөр' дәртинә,

Дьве: "Кәко, сәлам у ә'лекьм,,.

Дьве: "Лао, сәлам сәлама хвәдейә,

Тө к'әрәмкә вәрә йали одейә,,.

Дьве: "Кәко, әз найем йали оде,

200. Кәке мьн готийә һ'але сйаре мьн бьрчина т'өни-
нә,

Бежә шех Ә'вдъл Бақийе дин, бьра бара нане пә'ти
жь мьр'а бьшинә,,.

Хало лолйо, ноб-ноб дустаг'о шан-шан.

Т'әме һ'әвт барә нани пә'ти һьлтинә,

Хвә сийарар'а дьгьһинә,

205. Н'эмзе р'о шэва д'ода дажо, д'лэзинэ,
Дьве: "Ибраһиме Шьндьрог'ли, эва к'и дэрэ?,"
Дьве: "Эва Дэвэбойина жоринэ,"
Дэ хало лолйо, ноб-ноб, дустаг'о шан-шан.

Дьве: „Н'эмзе, в'ра нав лэзьмэ, про в'ра дэста мь
жи натийэ, дэста тэ жи натийэ. Дьве, жь Дэвэбойина
Жерин, Жорин, к'ижанэ қабул дьки бькэ. Иро Э'лийе
харза у бистйэк гьртийе э'шире натьнэ сэр мьн, т'о нэие
нэwара мьн, г'ллэк т'о бавежи—эз т'ое нэв бьк'ожьн.
К'энге ко эз м'ф бум сийаре хwэва, паше дора тэйэ.
Натэ сэр тэ, бьн'ер', қ'сэм бэр дэсте х'одева, эз г'ллэке
навезьм, Wэхтек натэ сэр мэ к'ижани, бэхте мэ, ль
гази бэхте хwэ кьрийэ, к'е мэ меранийа хwэ про қа-
занц бькэ. Э'лийе харза жь дэсте минбашийе Р'оме
т'эфил бьстинэ, эw жи қабул дькэ...

Н'эмзе хwэ дьдэ Дэвэбойина Жорин, Ибраһиме
Шьндьрог'ли хwэ дьдэ Дэвэбойина Жеринэ.

Д'о р'е нэбун. чахек дьчэ, р'е хьли-хари буйэ, т'эри
стойе дэва буйэ. Чахе Н'эмзе хwэ дьдэ Дэвэбойина Жо-
рин, wэхтэке дина хwэ дьдэ пешийа гьртийа дэрк'эт.

Н'эмзе дькэ, д'лэзинэ,

210. Ль Т'эме дькэ қир'инэ,

Дьве: "Лао, про р'ожа меранэ, мират'а базьнбэлэ-
ке т'о кэке хwэр'а бьг'инэ,

Кэке тэ г'ллэке бавезэ про қотьке Мьн'е минба-
шийе к'эфтор' бьфьр'инэ,..

Хало лолйо, ноб-ноб, дустаг'о шан-шан.

Н'эмзе мират'а базьнбэлэке ньлтинэ,

215. Чока хwэ датинэ,

Ль бэр ч'э'ве д'эдьлинэ,

Г'ллэке бь нишан давежэ финойе сэре Мьн'е мин-
башийе к'эфтор' дьфьр'инэ,

Мьһ'е минбашийе к'эфтор' дора хвә дьһнер'ә, жь
щәндьрма, жь әскәра к'әси дора хвә набине,
Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о щан-щан.

Һ'әмзе чахе гөллә давежә Мьһ'е минбаши, давежә
финойе сери, навежә сери, хо жи дьвежә: "Мьһ'е мин-
баши, тө бьзанбә, мын гөллә нә авитә ә'нийя тә, мын а-
витә финойе сәре тә, төе Ә'лийе харза гьртийава беһе-
ли. Дора хвә бьһнер'ә щәндьрмәк дора тә нә ма, әзе
тә дил бьгръм,.. Вьра Һ'әмзе мәрнки дьшино, лавкәки
дәст хвә дьшина, дьве, һәр'ә бежә, һәрге лазьмә әзе
п'әрә жи бьдьмә тә.

Гьрти динна хвә дьдые Мьһ'е минбаши дьл һәйә
жь ван хорта, бистйәк гьртийа, Ә'ли харзийя Һ'әмзе бь
п'әра бьстинә, әв бистйәк гьртийе дьне бьмишьн.

Нав ванда мәрнки миша мын һ'әва к'ьлам-мьлама
заньбийә, дә дьве, шәллә, әзе к'ьламәке бежьм, әв ша-
мера, әз сәре тәкьм, we харзийе хвә бьвә we мә бе-
һелә.

220. Дә хало, дә хало, хало, хало,
Дә хало, хало, дә хало, хало,
Дә хало, лолйо, дустаг'о щан-щан.
Дә даие әзе Дәвәбойина кавьл к'әтьмә we бь кер'ә,
Дәвәбойина кавьл к'әтьмә we бь кер'ә,
225. Һ'әйфа Һ'әмзе тә мери, наве тә һәйә, намуса тә
т'өнинә,
Орт'а бистйәк гьртийе ә'шире, тө дьл һәйә Мьһ'с
минбаши к'эфтор' Ә'ли харзийя бьк'ьр'и бь зо-
ра зер'ә,..
Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о щан-щан.

- Әва дьвежә, һ'әмзе дьбьһизә,
Дьве: "Т'әмо лао, әва нә жь хирәтейә,
230. Дьве, Т'әме лао, зу бькә, зу бьләзинә,
Дә тө весьбе мират'е базьнбәләке һьлинә,..

Т'эмо дэвса Н'эмзе базьнбэлэке һьлтинэ,
Гэло дэнге базьнбэлэке чэва дькэ фирч'инэ,
Мь'е минбаши к'эфтор' гьрти дьһелэ бэре хвэ
дыдэ дьр'эвинэ.

235. Дэ хало лолйо, ноб-бо, дустаг'о шан-шан.

Вэхтэк дор те фирч'инийа мират'е базьнбэлэке, т'эв
дьһелын у дьр'эвын, гьрти орт'а майдане дьминьн. We
сэһ'эте хвэ дьгьһинэ гьргийа қәйд чидаре дэсте ван
бэла дькьн. К'элите дьчын Мь'е минабаши к'эфтор'
дыстиньн. Дьве: "Мь'е минбаши, эз тэ накөжьм, һэр'э
сэре хвэ һьлдэ к'ө али дьчи һэр'э... Ньге гьргийа жи
вэдькьн, дьвен: "Гэли гьргийа, һун к'өда дьчын һэр'ын,
мэ Ә'ли һьлда эм чун...

Ә'ли һьлдан һатын гьһиньтэ һэв. Дора р'е дьк'э-
вын, Ә'ли давен т'эркийа Н'эмзе. Сальха дьдын Ә'ли зэф
мэрики щэ'сэк буйэ, гьр буйэ, қөват, п'элэван буйэ,
хен жь меранийа ши. Н'эмзе тиньн давежьн т'эркийа
ши, дьве: "Һьлдын...

Вьра Ибраһиме Щьндьрог'ли жь ван дьқэтэ.

Ибраһим бэлэдчийе ван буйэ, бэлэдчийе Н'эмзе ван
буйэ, чэнд сала вандэра қачахи кьрийэ, ле орт'а Ибра-
һиме Щьндьрог'ли Н'эмзе вэхтэке т'өнэбуйэ, мер көштьнэ
һэв. Қасэке ль һэв р'удьнен, бона we меранийе тен дьгь-
һижьнэ һэв.

Ибраһиме Щьндьрог'ли го: „Р'ожа проиши мер керн
мера те, әв һэвһатына мэ, мер көштьна мэ йера хвэ
бьсэкьнэ, р'ожа проиши тэ шандийэ пәй мьн гэрэ эз
пәй тэ бем бьмрьм... Вьра хатьре хвэ Н'эмзе дьсти-
ньн. Дьве: "Н'эмзе, мерани к'этэ дэсте тэ, дэ бь хатьре
тэ, тэ хвэ жи бэлэди, эз дьһа чум. Дэста хвэва хар-
зийе хвэ һьлдэ, ида сэр ч'э'ве мьн..."

Н'эмзе дькэ, дьлэзинэ,
Ль Т'эме дькэ фир'инэ,
Дьве: "Т'эмо лао, тэ зу бькэ, зу былэзинэ,

- Әлийе харза жь әрде һьлинә,,
240. Әли һьлтинә,
Сийаре һ'әмзе һ'әмзева дажо дьлэзинә.
Т'өме ль кәке хвә дькә қир'инә,
Дьве: "Кәко, мала тә хьрав бә,
Мират'а Т'ешьрийе нькарә, Әли гьранә, бьк'шинә.
245. Хало ләйю, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

- Дьве: "Мират'а Т'ешьрийе нькарә, Әли гьранә
бык'шинә,
Зу быкә, зу былэзинә,
Хвә дәр мала к'әшиш быгьһинә.
Дьве к'һ'еләке дәр мала к'әшиш һәйә, жь бона
Әлийе харза же быстинә...
250. Хало ләйю, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

- Һ'әмзе дькә, дьлэзинә,
Дажо, хвә Гиһадинер'а дьгьһинә,
Сйар дажо, бәр дәре к'әшиш, ль к'әшиш дькә қир'и-
нә.
К'әшиш һөндөр' дәртинә,
255. Дьве: "Сәлам ә'лекьм к'әшиш!..
Дьве: "Ә'лек'өмә сәлам һ'әмзе, тә херә?..
Дьве: "Зу быкә, зу былэзинә,
Мират'а бәргире жь һөндөр' бык'шинә,
Әлийе харза гьранә, хенжи бәргира т'ө һәсп нька-
рә Әли бык'шинә...
260. Хало ләйю, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

- К'әшиш дьве: "Һ'әмзе, ви кьм бы хвәдейә,,
Бәргира мын Әли нькарә бык'шинә...
Дьве: "Кәфтәр'о, зә'ф һа хәбәр нәдә, қалп'ахе сәре
тә әзе быкьм быфьр'иньм,
Зу быкә бәргире жь һөндөр' бык'шинә...
265. К'әшиш ль хөлама дькә қир'инә,
Мират'а Ә'рәб жь һөндөр' дьк'шинә,

Н'эмзе дьве: "Ә'ли лао, лынге хвә текә зәнгөйә зинә,
нә,

Тө һәр'ә, бажо сәре мөйдане, чька вәгәр'ә бьнһе-
р'ым һ'өнөре ви мират'и чь һәйә, чь т'өнинә,..
Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

270. Ә'ли лынге хвә дьхә зәнгөйә зинә,

Дажо сәре р'ьк'ефе, сәре мират'а к'ьһ'еле вәдьгә-
р'инә.

Н'эмзе дьве: "Лао, хенжи ви мират'и һәспе р'ожа
шәр'ава тә хьлас бькә т'өнинә,..

Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

Н'эмзе дькә, дьлэзинә.

275. Дәст давежә шеба бәрийә,

Сәд зер'е зәр дәртинә ль бәр к'әшиш датинә,

Дьве: "К'әшишо, әва қимәте к'ьһ'ела тәйә жь мьн
һьлинә,

Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

Жь к'әшиш кь хьлас дьбьн, бемә'нә, бәргире же дьс-
тъньн, ле сйар дьбьн, дьбиньн нә бәргирә, әва к'ьһ'ела.
Дьве: "Ә'ли лао, хенжь зи кәс тә хьлас накә р'оже
мьһ'әрбе гьран... Дажон тенә дәрдьк'әвьн һьнда гөн-
дәки көрманща, вәллә, наве гөнди жи ньзаньм чийә. Ль
вьра фәқи Ә'лики т'опал һәбуйә, бь лынгәки т'опал
буйә.

Мьһ'е минбашиһе к'әфтор' we сәһ'әте шаб дьдә
Базиде, ко Н'эмзе һат битун кәла гьрти бәла кьрьн.
Р'ом шаб да һәр дәра, һәр гөнд: "Н'эмзе к'еләка к'и-
жан: гөнди һәр'ә ви гөнди агьр бькьм,.. Сильһ' да гөн-
дийә, ч'әк даһе, го: "Н'эмзе к'идәре дәрбаз бу вәдәре
шәр' бькьн,.. К'ижан гөндир'а дәрбаз дьбу, мәрик дь-
шандьнә пешийә: "Н'эмзе те,.. Дьве: "Н'эмзе, дьр'ийә

хөдедабэ, мэр'а шэр' нэкэ, эме гөлла сэр тэр'а кын,
агьркын, бьра Р'ом бьзанбэ эм тэр'а шэр'дькын, жь
гөнд дэрбаз бэ һэр'э,..

Чахе тен к'елэка ви гөнде фэқир'а дэрбаз дыбьн,
щьч'эте дэре хвэда сэкьини хэбэр дабунэ. Йэки готийэ,
гэло мер һэйэ дэрк'эвэ пешниа һ'эмзе? Йэки,
бэржер, кем-зедэ хэбэр дайэ, эви т'опал готийэ: “Ло
Һ'эмзе чийэ, фьланэ, беванэ,.. “Щаньм,— дьве,— тэ
нэ мере р'яа һ'эмзе, Э'лийе харзани,.. Дьве: “Сэре тэкьм,
чьма? Эзе гөллэке бавежьм ви бькөжьм,.. Т'вьнгэка
вийэ бердангэ һэбу, казони, йа бист сала буйэ, патрон
хьстийэ, ле зэнг гьртнийэ, нэһатийэ авитьне, қэлахэда
буйэ, һьлдьдэ т'вьнга хвэ дэрдьхэ, чахе сйар чуйэ,
иар'а чава дьжэнэ намьла Э'ли, гөллэ намьла Э'ли
дьк'эвэ сэр гьркер'а дэрдьк'эвэ.

Хало, лолйо, хало лолйо,

280 һ'эмзе дькэ, дьлэзинэ,

Ль Т'эме дькэ қир'инэ,

Дьве: “Лар, зу бькэ, зу бьлэзинэ,..

Т'эме ль кэке дькэ қир'инэ,

Дьве: “Кэко, мала тэ хьрав бэ, һэла сэр мьле хвэ
вэгэр'э, Э'лийе харза дьмьрэ, һ'але хвэ т'өнн-
на,..

285. Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

Һ'эмзе го: “Э'ли лао, чь буйэ, чь қэшьмнийэ?..

Го “Хало, бэхте тэмэ бьрина мьн нээшинэ,

Щьнийазе мьн һьлдэ дайнэ э'рде, гөлла фэқийе к'эф-
тор' бьрина мьн гэлэ дэшинэ,..

Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

290. һ'эмзе дьве: “Т'эмо лао, зу бькэ, зу бьлэзинэ,

Р'ожа иронн меранийа мэ һьнда бу, кэке тэ гэрэ

бь дэсте хвэ һ'эйфа Ә'лийе харза ви гонди дэ-
ринэ..

Хало лолйо, һоб-һоб, дустаг'о шан-шан.

Вэхте кь һ'эмзе мал дәрдык'эвэ, дийа Ә'ли, хушка
ви те, дьве: "Һ'эмзе, гэрэ тө Ә'ли вэгэр'ини... Дьве:
Хушке, қасэм бэр дәрге хөлевэ, — дө к'өлфэте ви һә-
бунэ, дьве, — р'азана һәрд к'өлфэта шийе ван мын һ'ә-
рам бә, тө һ'әсаб бькә дәмса вани, әзе йан Ә'ли саг'
биньм, йан әзе шьһйазе Ә'ли биньм, йан әз гэрә бьмь-
рьм, шьһйазе мын биньн. Әз һәһельм Ә'ли һәр'ә кәлә
Әрзьруме, әзе Ә'ли вэгэр'иньм..

Чахе өса фәқи ледьхә, әве тә шьһйазе ви кәр' да-
тиньн, вәдыгәр'ьнә гонд. Һ'эмзе т'әк дьсакьнә дьве: "Т'ә-
мо лао, тө сийарар'а шәм Ә'ли бьминә.. Вәдыгәр'ә гонд,
дажо бэр дәре маләке, йан р'испийе гонд, дьве: "Ло-
лйо, дәрк'эвын дәрва!..

Дәрдык'эвэ дәрва, дьве: "Фьланкәс, һежа дәста Һ'әм-
зә-бәг, Ә'лийе харзава һат жь вьра дәрбаз бу, к'е дит?..
Әва тә нас һакә Һ'эмзе-бәге, го: "Фьланкәс, хөде мала
тә, хьрав һәкә сәр мала вида, Һ'эмзә дәрбаз бу чу
к'оп'ог'лийе фәқийе т'опал, хөде же бьр'и, гәвәзәйи,
ахөчә, гөллә пар'а авит Ә'лийе харза көшт.. Дьве: "Ча-
ва? К'а мала ви к'өйә?.. Дьве: „Ва әва һанә..

Һ'эмзе дажо бэр дәри, дьве: "Фәқи. Фәқи!.. Дьве.
"Чийә? Дьве: "Дәрк'эвә бэр дәри һәлә бьһер'ьм.. Го:
"Фәқи, Һ'эмзе ви гондир'а һатийә дәрбаз буйә, бе к'өда
чуйә, бәхте тәмә, шаба Һ'эмзе бьдә мын, дьве, дьжмыне
мынә, әз хвәр'а һөй к'эвьм.. Дьве: "Әз сәре тәкьм, пәй-
к'әтын һә лазьмә, мын Һ'эмзе шәвьтанд.. Дьве: "Тә чь
кьр?.. Дьве: "Бердангәкә мын һәбу, патронәкә гәвәзә
ль сәр һәбу, хәрабә, сәре шамера, мын жандә һамьла
Ә'лийе харза, дәфа сунгр'а да дәр.. Дьве: "Тә лехьст?..
Дьве: "Әре.. Һ'эмзе бэр хвә дьк'шинә, бәрдыдә фәқи
дькөжә.

Һәвар дьгьһижә, пьсмаме ви гондда һәбунә. Ль

вьра шэр' сэр һ'эмзе че дьбэ. һ'эмзе һ'эвдэ мера жь гөнд дькөжэ, һ'эвдэ мера, готьна дэнгбеже вэлате Р'о-ме, сәре шамеракьм, һ'эвдэ мера дькөжэ, т'эмам һ'эсабкэ жь гөнд дәрдьхэ.

Һ'эта дьгьһижэ Ә'ли, Ә'ли һе вәфат нәбуй, гөһе Ә'лида дькэ қир'ин: “Ә'ли,— дьве,— лао, тō бьзанбэ хале тә һ'әйфа тә һьлда, мьн фәқи кōшт, хенжь фәқи, мьн һ'эвдэ мер жи кōштьн. Жь ве шунда, дьве, инт'и-зара мьн т'өнә, эз нә мьримә, эзе щьһйазе тә бьвьм бьгьһиньмә дийа тә,,.

Бь ви һ'эсаби щьһйазе ви һьлдьдьн тиньн дьгьһиньн нәһ'ийа Қәләһийе, мала хвә, бәр хушка хвә.

47

Ви хало, ви хало, ви хало, ви хало, ви хало,
Ә'ли харзийа ле ньһер'и бьрә-бьрәки, қуртә-қуртәки
к'әтийә нава Базидейә,

Ә'ли харзийа сәре хвә дәрдьхэ жь п'әншәрейә,

Ле ньһер'и кауранә, кауране йале Базидейә,

5. Сәр каурани Усьбе лави Щазейә,

Го: “Усьбо лао, тō хōки, бь хвәдеки,

Бежә хале мьн һ'эмзейә,

Эзе дәсте хале хō р'адьмисьм,

П'йе хале хō р'адьмисьм,

10. Мьне наве хале хō бьһистийә,

Меранийа хале хō нәдитийә,

Сьве бәре мьн дьдьнә ташьрхана Әрзьрумейә,,.

Ви хало, ви хало, ло ль-мьн сйаро.

Һ'эмзе дьве: “Т'эмо лао, қуртә-қуртәке, бьрә-бьрә-ке к'әтийә гәлийе дь Гәрмане жела тейә,

15. Һәр'ә бьбьр'ә сәре гәлийе дь Гәрманейә,

Һәлкә һ'әщинә бьзвьр'инә йәле малейә,
Һәлкә р'ешинә бьдә хер у хәрщә р'ейә,
Нә вәллә, һәлкә кавранә, каврана йәле Базидейә,
Бькә пьрса Ә'ли харзһайә,..

20. Т'әме дькә, дьләзинә,
Сәре р'енга гәлийе дь Гәрмане дьбьр'инә,
Ле ньһер'и кавранә, кавране йәле Базидейә,
Сәр каврани Усьбе ләве Щазейә,
Го: "Усьбо лао, тә хәки бь хәдеки,
25. Тә һаж Ә'ли харзһайә һәйи, йә т'әһһи?..
Ви хәло, ви хәло, ло ль-мьн сьаро.

Т'әмо, лао, дөһ сәһ'әта ль чара бу,
Дәсте Ә'ли харзһайә ль к'әләмчебу,
П'ийе шийе ль қәйдебу,

30. Сәре хвә дәрхьстьбу,
Ль п'әнщәребу,
Дьго, бежә хәле мьн һ'әмзейә,
Әзе дәсте хәле хә р'адьмисьм,
П'ие хәле хә р'адьмисьм,
35. Мьне навә хәле хвә бьһистийә,
Меранийә хәле хвә нәдитийә,
Сьве бәре мьн дьнә ташьрхана Әрзьрумейә,
Вәрә ви хәло, ви хәло, ль мьн сьаро.

Т'әме дькә, дьләзинә,

40. һ'әмзе аг'а дьве: "Т'әмо лао, тә херә, хер т'әһһинә,
Дьве: "Кәко хер жь хере бөһөрһинә,
Ә'ли харзһайә щавәке ль сәр щавә шандийә,
Готийә, бежә хәле мьн һ'әмзейә,
Әзе дәсте хәле хә р'адьмисьм,
45. П'ийе хәле хә р'адьмисьм,
Мьне навә хәле хә бьһистийә,
Меранийә хәле хә нәдитийә,
Сьве бәре мьн дьнә ташьрхана Әрзьрумейә,..
Вәрә ви хәло, ви хәло, ло ль-мьн сьаро..

50. Т'эме дькэ, дьлэзинэ,
Усьбе лахе Щазер'а дьгьһинэ,
Дьве: "Усьбо лао, һ'эмзе аг'анге мьн дьве, бьра бе,
Пьрсэкэ э'сэйн эзе же һьлиньм,,
Wэрэ ши хало, ши хало, ло ль-мьн сйаро.

55. Һ'эмзе дьве: "Т'эме лао, бькэ былэзинэ,
Хө мала Һ'эщир'а бьгьһинэ,
Бе Һ'эщинго, Һ'эмзе аг'анге мьн готийэ,
Бьра мьр'а чэнд зер'анге зэр бьшинэ,,.

Т'эме дькэ, дьлэзинэ,
60. Т'эщьрийе жь хаме дьк'шинэ,
Зин бусата сэр датинэ
Сэртэнге бь тэнгер'а дьшьдинэ,
Ч'ьвика сьве дьвитинэ,
Хө дэр мала Һ'эщир'а дьгьһинэ.

65. Дьве: "Сэлам э'лек'ым Һ'эщинго,,
Дьве "Э'лек'ым сэлам Т'эмо лао,
Тэ ве сьбе херэ, хер т'өнинэ?,,
Дьве: "Һ'эщинго, хер жь хера бьһөринэ,
Һ'эмзе аг'анге мьн готийэ, бьра жь мьнр'а чэнд зе-
р'эке зэр бьшинэ,

70. Р'енга мьнэ дурэ, нақэдиньм,,
Wэрэ ши хало, ши хало, ло ль-мьн сйаро.

Һ'эщи гот: "Т'эмо лао, бь хөкөм, бь хөдек'ым,
Гөмана мьн йали п'эрэва т'өнинэ,,
Т'эме п'ор' у п'ошман ль сэр р'енга ог'ьре дьзвь-
р'инэ.

75. Жьна Һ'эщи ач'ар'е' дэве хөрще дьхинэ,
Дэһ зер'е зэр дэртинэ,
Ль дэнгэки дөда ль Т'эме дькэ қир'инэ,

---

1 Ач'ар'—к'ьлит.

Дьве: “Т’эмо лао, п’эрэнге мьньн, т’о һ’эщи те
т’онинэ,..

Вэрэ ши хало, ши хало, ло ль-мын сйаро.

80. Т’эмо дькэ, дьлэзинэ,
Һ’эмзе-аг’а дьве: “Т’эмо лао, тэ херэ, хер т’онинэ?
Т’эмо го: “Кэко, хер хера бһһоринэ,
Һ’эщи го, гомана мьн йали п’эрэва т’онинэ,
Жьна һ’эщи дэһ зер’э зер тинэ,

85. Готэ мьн: “Т’эмо лао, п’эрэнге мьньн, т’ои һ’эщи те
т’онинэ,..

Һ’эмзе го: “Т’эмо лао, хөде һэйһэ хэм т’онинэ,
Һэлкэ кэке тэ дьзвьр’о, һэҗ у һ’эсабе һ’эщи бь дэс-
те хө дьвинэ,..

Ши хало, ши хало, ло ль-мын сйаро.

Һ’эмзе го: “Т’эмо лао, бькэ бьлэзинэ,

90. Хө дэрмала Озман- аг’ар’а бьгьһинэ,
Бежэ Озман, аг’анге мьн дьвежэ, бьра жь мьнр’а
чэнд сйарэке халче, бавче бьшинэ,
Р’енга мьнэ дурэ, эзе наҗэднъм,..

Т’эме дькэ, дьлэзинэ,

Хө дэрмала Озман-агар’а дьгьһинэ,

95. Дьвежэ “Озман-аг’анго, һ’эмзе-аг’анге мьн готийэ,
бьра жь мьр’а чэнд сйарэке халче, бавче бь-
шинэ,

Р’енга мьнэ дурэ наҗэднъм,..

Го: “Т’эме лао, эзе чэнд сйарэке халче, бавче бь-
шинъм,

Т’вьнге сйаре мьн п’иштонинэ,

Бьра сйаре мьн дэставаала т’о йалада нэшинэ..

100. Ши хало, ши хало, ло ль-мын сйаро.

Т’эме дькэ, дьлэзинэ,

Һ’эмзе дьве: “Т’эме лао, тэ херэ, хер т’онинэ?..

Дьве, кэко, хер жь хера бьһөринэ,
Озман-аг'а гот эзе чэнд сйарэке халче, бавче быши-
ным,

105. Т'вьынга сйаре мьн п'иштонинэ,
Бьра сйаре мьн дэстачала т'о йалада нэшинэ,..
Вэрэ ви хало, ви хало, ло ль-мын сйаро.

Һ'эмзе го: "Т'эмо лао, сйарава бажо, эме р'ек'эвын,
бажонэ дэрмала Т'елиейэ,
Эме бькьн қэлэнт'ука қэлнейэ,..

110. Т'елийа хушк дэрк'этэ дэр малейэ,
Һесьрэкэ зьрав һатэ сэр р'уйе вейэ,
Һ'эмзе-аг'а гот: "Т'ели хушке, нане мала тэ ль мьн
Һ'эрам бэ,..
Вэрэ ви хало, ви хало, ло ль-мын сйаро.

"Т'эмо лао, бажо, бажо мала шех Һ'эсэнэ,

115. Эме бькьн қэлэнт'ука қэлунейэ,..
Дажонэ дэрмала шех Һ'эсэнэ,
Шех Һ'эсэн дэрдьк'эвэ дэр малейэ,
Дьвежэ холам у хьзмэтк'ара: "Гэли холам у хьз-
мэтк'ара, һэспе Һ'эмзе-аг'е бьк'шиньнэ ль т'эв-
лейэ,
Гэли холам у хьзмэтк'ара банздьн жь Һ'эмзе-аг'е-
р'а жь нава кери биньн пэзэкөйэ,..

120. Һ'эмзе-аг'а го: "Шех Һ'эсэн, тэ бь хөки бь хөдеки,
Ә'ли харзийа щавэке ль сэр щаве мьр'а шандийэ,
Әзе һэр'ьмэ пешийа гьртийе дэвлөтейэ,..

Го: "Һ'эмзе лао, тэ хөки бь хөдеки,

Төе бь к'эска сэре мьки,

125. Төе бь ощаха мала мьки,
Исал чэнди бь чэнд салэ,
Қэт мьне нэ бьһистийэ к'эсэке дэрк'этийэ пешийа
гьртийе дэвлөтейэ,..
Вэрэ ви хало, ви хало, ло ль-мын сйаро.

- Н'әмзе-аг'а ле ньһер'и сьбэйә, сьба зуйә,
 130. Пәйакн we жель тейә,
 Дьве: "Т'әмо лао, бажо, бажо пешниа пәйейә,
 Нәлкә пәйа пәйайе херейә,
 Бьдә хер у хәрәще р'ейә,
 Нәкә нә пәйайе херейә,
 135. Же бьстинә хер у хәрәще р'ейә..
 Т'әмо дажо пешниа пәйейә,
 Дьве: "Сәлам әлекьм пәйайо..
 Дьве: "Ә'лекьм сәлам сйаре Н'әмзейә..
 "Пәйайо, тә хәкн, бь хәдеки,
 140. Тә зә'ф зани әз сйаре Н'әмземә?..
 "Н'әмзейә, Н'әмзейә,
 Жь т'ор'ьна мала Шәройә,
 Дьминә ль Қәләндиәйә,
 Нәспе зәр, чали ль сәр пешнейә,
 145. Дьчә пешниа гьртнйе дәвләтейә,
 Ә'ли харзнийә бьзвьр'инә ль малейә.
 Дә мьне ньһер'и сәһ'әта ль чара бу,
 Дәсте Ә'ли харзнийә ль к'әләмче бу,
 П'ийе ын ль қәйде бу,
 150. Стәе ын ль әйне бу,
 Барә ын жь Базида Жорин дьданә Базида дь Же-
 ринә..
 Вәрә ын хало, ын ло-ло.
 Т'әме дькә, дьләзинә,
 Н'әмзе-аг'а дьвежә: "Т'әме лао, херә, хер т'әнинә?..
 155. Дьве: "Кәко, хер жь хере бьһоринә,
 Ньзаньм пәйайе жь сөр'е бу, жь хәйбе бу,
 Мь го, сәлам әлекьм пәйайо.
 Го, ә'лекьмә сәлам сйаре Н'әмзейә,
 Мь го, пәйайо, тә хәкн, бь хәдеки,
 160. Тә чь зани вәки әз сйаре Н'әмземә?
 Го, Н'әмзейә, Н'әмзейә.

Жь г'ор'на мала Шэройэ,
Дьминэ ль Қэлэнднейэ,
Дьчэ пешийа гьртие дэвлэтейэ.,
165. Дьве: "Г'эмо лао, бькэ былэзинэ,
Сэре пэйе жь мьр'а бинэ.,

Г'эме дькэ, дьлэзинэ,
Касэки ль вэндэра набинэ.
Г'эме лао, бажо, бажо,
170. Вьра бэлэдийа мь һэйэ,
Һ'этани мала Ибое Щьндьрог'лийэ.,

Сьбэ бу, сьбэки зу бу,
Ибо дэрк'этэ дэр малейэ,
Ле ньһер'и жорда г'оз у хобарэке тейэ,
175. Го: "Көр'о лао, һэла жь мьр'а бинэ дурбинейэ,
Ве пэйизе нэ вэхта элейэ,
Нэ вэхта кэриейэ,
Эва кӧ һэйэ щэрдэ, бь щурданэ,
Эва мал мале к'эсиб у к'усьбанэ.,
180. Кӧр'е шийа банздьдэ малейэ,
Жер'а тинэ дурбинейэ.
Ибо дурбине дьдэ бэр ч'э'ве хӧйэ,
Дьве: "Эва мэрьвана нэ мэрьве вэлате мэнэ.,
Жьне го: "Ибо, жь к'эрэма хвэ чька дурбине бьдэ
мянэ.,

185. Ибо дурбине дьдэ жьнейэ,
Эве ле ньһер'и, го: "Р'астэ Ибо, нэ мэрьве вэла-
те мэйэ,
Эва ко һэйэ Һ'эмзе-аг'айэ,
Дьминэ ль Қэлэнднейэ,
П'ак мезэкэ һэспе зэр, чали ль сэр пешиейэ.,

190. Һ'эмзе дажо те дэр малейэ,
Ибо дьве: "Һ'эмзе, тэ херэ һэвқас э'рд тэ ажотийэ
һати вэлате мэйэ?.,

Дьве: “Ибо, т’о хере те т’онинэ,
Э’ли харзийа вьра дь кэла Базидейэ,
Р’ожа про эз натъмэ дэр малейэ,
195. Т’о жь мьр’а бьки бөлэдийэ.
Ибо, бькэ, бьлэзинэ,
Хвэ ль кэла Базидер’а бьгьһинэ,
Бьһер’э Э’ли харзийа дь кэла Базидейэ йане на?..”

Ибо дькэ, дьлэзинэ,
200. Х’о кэла Базидер’а дьгьһинэ,
Те дьһер’э нава гьртиһада хортэки қэмэри башқэ
ль сэр кэвьрэки мьжулийа х’о дькинэ..
Ибо готэда, Го: “Хорто, чьма һауқаси хэми т’о?..
Гот: “Эз Э’ли харзийама, харзийе һ’эмзе-аг’амэ, щь-
гара мьн т’онинэ..
Ибо го: “Э’ли харзийа, эзе щэ’сусе хале тэмэ..”

205. Ибо дькэ, дьлэзинэ,
Жь Базиде Э’ли харзийар’а т’ьтуне тинэ,
Дьве: “Э’ли харзийа һ’эмзе-аг’а натийэ тэ жь кэла
Базиде бьзвьр’инэ..”

Дьве: “Бежэ хале мьн һ’эмзейэ,
Бьла х’о бьдэ ль сэр р’йа Дэвэбойинэ.

210. Эм һэнэ чьлпенщ, гьртинэ,
Ль сэр мэ һэйэ һ’эйште эскэре Р’ома р’эшэ,
Һэлке бькарьбэ, ль сэр р’йа Дэвэбойине we мэ бьз-
вьр’инэ..”

Ибо дькэ, дьлэзинэ,
Һ’эмзе-аг’а дьве: “Ибо, т’о щавэке хере тини йа
на?..”

215. Ибо дьве: “Һ’эмзе-аг’а, т’о хере те т’онинэ,
Бэре Э’ли харзийа дьнэ кэла Эрзьрумейэ,
Р’йа вана гэлэки сэртэ, дьбе р’йа мэ к’этийэ р’йа
Дэвэбойинэ,

Һәлкә ыра хале мьн дыкарә, ыра ые мьн бьзвь-
р'инә,,.

Ұәрә ыи хало, ыи хало, ло ль-мын сйаро.

220. Һ'әмзе-аг'а дьве: “Ибо, әмә р'е у дырбе ве дәре
нәбәләдын, тәе жь мәр'а бьки бәләдиейә,,.

Ибо гот: “Һ'әмзе-аг'а, исал чәнд сале мьнә, әзе қа-
чахе дәвләтемә,

Исал пер'а дәвләте әз ә'фу кьрьмә,

Мыне бь сонд харийә бь нане дәвләтейә,

Щарәкә дьне әзе дәвләтер'а накьм хайиниейә,,.

225. Һ'әмзе-аг'а гот: “Әз сәре баве хөкьм, тәе жь мьр'а
быки бәләдиейә,,.

Жьна Ибо го: “Ибо, р'ожа иро гәрә тә һәр'и пе-
шийа гьртийе дәвләтейә.

Һ'әмзе-аг'а бәре хо дайә мала мә һатийә жь Қәлән-
диейә,,.

Һ'әмзе-аг'а дьве. “Ибо, сйаре мыне халче, бавченә.
Т'ьвьнге сйаре мьн п'иштонинә,,.

230. Ибо дьве: “Жьне, жьне, чька жь мьр'а бинә к'ьли-
тейә,,.

Жьн жь Ибор'а тинә к'ьлитейә,

К'ьлите дәве сьндоқе дыхинә,

К'учукчапа же дәртинә,

Сйаре Һ'әмзе, һәрәк к'учукчапәке һьлтинә.

235. Ибо дьвежә: “Һ'әмзе-аг'а р'ожа иро қәшлә мә бь-
ра қәшъл бә.

Әме дычнә пешийа гьртийе дәвләтейә,

Тә ль ыедәре дәсте харзийе хә нәгри нәр'әвини, һәр
чьлпенщ гьртийе т'әмам бьра бьзвьр'ьн ль ма-
ла хөйә.

Әзе хә бьдым сәр р'йа Дәвәбойинейә,

Тәе хә бьди сәр р'йа бьнийа мьйә,

240. Һәлкә сәр к'е мәр'а гьртие дәвләте хәләз бьбә,
Һәлкә дь сәр мьр'а хьлас бьбә, сәре мьн бьфьр'инә,
На кә сәр тәр'а хәләз бьбә, әзе сәре тә бьфьр'иньм...

Дькьн, дьләзиньн,

Сәре р'енга Дәвәбойинне дьбьр'иньн,

245. Сарн бинбаши гот: "Әв чь кәрманщәки дәвхөри
сәре ч'нейә,

Дәрк'әтийә сәре р'енга гьртие дәвләтейә,..

Ә'ли харзия гот: "Сарн бинбаши ,мьн п'урта сәре
тә'....

Әва ко һәйә, Һ'әмзе- аг'айә, хәле мьнә, дьминә ль
Qәләндиһә,

We р'ожа про сәре тә бьфьр'инә, we мь бьзвьр'инә
'малейә,..

250. Һ'әмзе-аг'а дькә, дьләзинә,

Дьве: "Сарн бинбаши, жь пешийә гьртие дәвләте
дәрк'әвә бьра т'әмам бьзвьр'ьн, гөнәнә, бьра
һәр'ьнә мале хөйә,..

Сарн бинбаши го: "Һ'әмзе-аг'а, тә хөки, бь хөдеки,
Wәрә харзийе хө һьлдә жь пешийә гьртие дәвләте
дәрк'әвә,..

Һ'әмзе-аг'а гот: "Т'әмо лао, һ'әйфа сарн бинбаши
ч'ә'ве ч'әпе бьрп'инә,

255. Qотьке жь сәр фино һьлинә,..

Әокәра гот: "Әва ә'щәб бу?..

Сарн бинбаши гот: "Ә'щәб нә әв ә'щәбә, т'оз-хөбә-
рәке weйә ль сәр р'енга Дәвәбойинне вайә те-
йә,

Әвайә бь гөлле дәрзийе жь ә'рде һьлтинә,

Әва ко һәйә Ибос Щьндьрог'лийә,..

260. Ибо хо жь пер'а дьгьһинә,

Сәре бинбаши бь р'әва һәспер'ә дьфьр'инә,

Гьртие дэвләте һәр к'әсәке бь т'анга хөр'а педь-
хн қәйд-зыншире гьртиа дьфьр'иньн,
Һ'әмзе-аг'а Ә'ли харзия һьлдьдн ль мале дьз-
вьр'иньн.

- Тен дәрдык'эвьнә мала Ибое Щьндьрог'ли,
265. Дьве: "Ибое Щьндьрог'ли, Ә'ли харзия гьранә,
Мират'а Т'ещьрийе нак'шинә,
Ә'ли харзийар'а һәспәки че бьбинә,..
Ибо дьве: "Һ'әмзе-аг'а пар ван чаха,
Һәспәкә к'әшиш һәбу, йәк зини бу,
270. Сәд зер'е зәр дане, к'әшиш нә дае,
Исал жь пер'а һәспе дөзинийә,..
Һ'әмзе гот: "Ибо, әме бькарьбьн әви һәспи дәст-
биньн?,..

- Дьчьнә дәрмала к'әшишә,
Ибо гази дькеда: "К'әшиш, дәрк'эвә дәр малейә,..
275. К'әшиш ледьнһер'ә әва кә һәйә Ибойә,
Әви дәрә мала ви вәнәкьрийә бона херейә.
Го: "Ибо, бежә!,
Го: "К'әшиш, ле тә ньзани Һ'әмзе-аг'а һатийә жь
Қәләндиейә,
-Бона әви шә'нийә тәйә,..
280. К'әшиш гот: "Ибо, чьр'а тә ньзани пар ви чахи
һәспе мьни йәк зини бу,
Исал жь пер'а һәспе мьни дө зинийә,
Пар ви чахи сәд зер' дабуне, мьн нәдабу,..
Го: "К'әшиш кем зедә дьреж нәкә, бьстинә һәқәта
һәспе хөйә,

- һәспе бинә жь Һ'әмзе-аг'ар'а,..
285. К'әшиш дьчә һәспе жь хаме дьк'шинә,
П'ешк'еши Һ'әмзе-аг'е дькинә,
Жь ведәрә хатьре хө жь Ибо дьстинә.
Дьбе: "Т'әме лао, бажо, бьләзинә,
Һәварә Р'ома р'әш лаһе мьн пәй мә к'әтийә,
290. Бажо әме нава П'арсунер'а дәрбазбьн,..

Н'эмзе- аг'е дажо нава Парсунер'а,
Мэллэки кӧрманща гӧллэке бэри бэдэна Э'ли хар-
зийа дайэ,
Вэрэ ши хало, ши хало. ло ль-мын сйаро.

Эзе Парсуна шэшьти к'этым хӧлийа сорэ,
295. Мират'а Т'ещьрийе Э'ли харзийа хэлаз нэкър,
Мэллэки кӧрманща гӧллэке бэри бэдэна Э'ли хар-
зийа дайэ.
Вэрэ ши хало, мын нас нэкър.

48

Дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Н'эмзо дыбе: "Ло-ло Мьсто лао, дыле мын ль бейэ,
Тӧ р'абэ Т'ещьрийе жь апе хор'а дэринэ жь т'эв-
лейэ,

Зинэки Эрзэр'уми н'эвт тэнга бавежэ сэр пыште-
йэ,

5. Э'бура мэ навэ жь дэсте һӧкӧмэга Эрзэр'уме у
Эрдишейэ,

Эме бэре хо бьднэ тӧпрахе э'щэм, эме нэр'нэ
мала сӧрдаре чьл у чар хӧлама, бьсэкьнын ль
кэла Хӧейэ,..

Һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-
ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло,

Ло-ло хало, дэ бажо, н'эйрано, дэ бажо,
Дэсте мын қэр'ми дари к'элэмчейэ,

10. Стӧе мын қэр'ми ль лэлейэ,
Ль ч'эме Чэтӧле, ль дэшта П'асиде эварэ, эварэ
мэ дэрэнгэ.

Дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Мьсто дьбе: "Һ'эмо апо, дьле мьн дьбейэ,
Э'мре мьн чебуйэ пенши сал ль дьнейэ,
15. Мьн сэ нэкьрийэ нав у дэнге сардаре э'щэм ль
кэла Хөейэ,

Бэс мьн вэ'даки дайэ ль бэр р'эббе э'ләмейэ,
Те бэре хо бьдн орт'а бэ'рейэ,
Э бразийе тэ Мьсто бьмэшэ ль пешиейэ,,
Һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-
ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло,
20. Ло-ло хало, дэ бажо, сйаро, дэ бажо,
Эварэ, эварэ мэ дэрэнгэ.

Дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Мьсто лэз дькэ дьлэзинэ,
Т'ешьрийе жь апе хор'а жь т'эвгле дэртинэ,
25. Зинаки Эрзэр'уми бь һ'эвт тэнга ль сэре дьждьни-
нэ,

Шуре бьрқи ль к'елэка Т'ешьрийе дьэльцинэ,
Һ'эмзо п'элэван пэя дьбэ жь одейэ,
Льнге хо дькэ р'ьк'еба Т'ешьриейэ,
Һ'эмзо у Мьсто суар дьбьн жь Һ'эврейэ',
30. Бэре хо дьдьянэ валате хэрибийэ,

Шэвэка жь шэве хөдейэ,
Р'ож ль бэр зэрайа тавейэ,
Дьбьнэ меван ль мала сардаре чьл у чар хөлама
ль кэла Хөейэ,
Һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-
ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло,
35. Ло-ло Хало, дэ бажо, сйаро, дэ бажо,
Эварэ, эварэ мэ дэрэнгэ.

Дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Сардаре чьл у чар хөлама дэрте пешиейэ,

---

1 Һ'эвьр—наве гөндэ, алпье Qэсьр у Баэидейэ.

Дэсте хо авита ль дэвгала Т'ещьриейә.

40. Дьбе: "Һ'әмзо, п'әләвано, тō жь ведәре сәр сәре
мын у ч'ә'ве мы һати ве дәрейә,

К'өрәм бькә пәйа бьбә жь һәспейә,

Меван меване хөдейә.

Әз у тō шәва ишәв тек'әвьнә галә-гале дьнейә...

Һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло,
ло-ло,

45. Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә баво,

Эвара, эвара р'о ль нома.

Дә сйаро, дә сйаро, дә сйаро, дә сйаро,

Һ'әмзән п'әләван у Мысто пәйа дьбьн жь һәспейә,

Һ'әмзо у сәрдар дәсте хо давежьн сәр стөе һәв у
дьнейә,

50. Һәрдō дьмәшьнә але одейә.

Шәв ль ван дьбә иве шәвейә,

Сәрдар вәдьгәр'ә але малейә,

Һ'әмзо у Мысто т'әне дьминьн ль одейә.

Һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло,
һәй-ло, һәй-ло,

55. Ло-ло, хало, дә бажо, һ'әйрано дә бажо,

Дәсте мын қар'ьми дари к'әләмчейә,

Стөе мын қар'ьми ль ләлейә,

Ль ч'әме Чәтәле, ль дашта П'әшиде эвара, эвара
мә дәрәнгә.

Дә сйаро, дә сйаро, дә сйаро, дә сйаро,

60. Һ'әмзо сәре хо дьхә нава к'өрк у һ'әвраниейә¹,

Ч'ә'ве хо бәрдыдә хәвейә,

Һ'әмзо дьбе: "Мысто, гō р'әнежә даре т'вьнгейә.

Ль дәве дәри тō ль мын бьгрә нобәтейә...

Мысто р'адьнежә т'вьнгейә,

65. Ль дәве дәри ле дькә нобәтейә,.

¹ Һ'әврани—щур'әки к'өркә.

Дьбе, шарэке қижина Н'эмзо дьчэ ба э'рше хөдейэ,
Мьсто ле дькэ газн, дьве: "Н'эмзо, апо, хөде херкэ,
тэ чь дитйэ ль хэвейя?

Жь эварда мын ль тэ кьрийэ нобөтейя.

П'ьсик² ко п'ьсикэ нөһатйя але одейя.,.

70. Нэй-ло ло-ло, нэй-ло ло-ло, нэй-ло ло-ло, нэй-ло
ло-ло,

Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,

Эварэ, эварэ р'о ль мә нөма.

Н'эмзо дьбе: "Ло-ло Мьсто лао, дьле мын тэ дийя.

Ишэв хэвнэк т'эви нэв у дьне дитийя,

75. Бинбашн у узбашн жь Эрдише р'абуйя,

Дэве дәре ода Н'эврэ гьргийя,

Дэсте Әлики харза к'элэмчэ кьрийя,

Стөе ши ләлә кьрийя,

Әз заньм ко бәре ши данә н'эбса Эрдишейя,

80. Дэ р'абә Т'ешьрийе дәриня жь т'эвлейя,

Зине Т'ешьрийе бавежә сәрейя,

Бьла сәрдаре чьл у чар хөлама мә нөһ'эсә ль ведә-
рейя,

Әме бәре хо бьдьянә малейя,

Бьнер' чь қәвьямийя але одейя?.,.

85. Нэй-ло ло-ло, нэй-ло ло-ло, нэй-ло ло-ло,

Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,

Эварэ, эварэ р'о ль мә нөма.

Мьсто дьлэзиня,

Т'ешьрийе дәртиня,

90. Зине Т'ешьрийе сәр датиня,

Н'эмзо у Мьсто суар дьбьн дәртен жь Мәк'уейя,

Бәре хо дьдьянә малейя,

Дәртенә сьрте Синәкейя,

Н'эмзо дьбе: "Мьсто лао, дьле мын дьләки диня,

95. Ч'ьвика сәре сьбе ль мын шитиня,

2 П'ьсик—п'ьшик.

Эз бала хо дьдмэ р'эшэки ль бэнда бендэре¹ хойа-
нинэ,

Дэ лэзкэ былэзинэ,

Хо бь ви р'эше нан быгьһинэ,

Бьнер' мале чь һэйэ у чь т'өнинэ?..

100. Һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,
Ло-ло Хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,
Эварэ, эварэ р'о ль мэ нэ ма.

Мьсто лэз дькэ, дьлэзинэ,

Хо бь ви р'эше нан дьгьһинэ,

105. Ханьм-хатуне дийа Ә'лики харза ль сэр дәве р'е
сэкийнэ,

Дь нава дьле веда шинэ у гьринэ,

Бь һәрдө дәста п'ор'е хо дьк'шинэ,

Дьбе: "Мьсто лао, дьле мьн ль бейэ,

Минбаши у узбаши р'абун жь Әрдишейэ,

110. Шэве дьне ниве шэвейэ,

Гьртьн дәве дәре ода һ'әврейэ,

Дәсте Ә'лики харза мьстьн дәре к'әлэмчейэ,

Стөе ми авитьн ләлейэ,

Бәре данэ һ'әбсейэ...

115. Һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,

Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,

Эварэ, эварэ мэ дәрэнгэ.

Мьсто лэз дькэ у дьлэзинэ,

Хо бь апе хон һ'әмзо дьгьһинэ,

120. Дьве: "Һ'әмзо, апо, дьле мьн тэ дийэ,

Хәвна ко тэ шэве дьне т'әви һәв у дьне дитийэ,

Хәвна тэ хәвнәкэ бь р'астийэ,

Ханьм-хатуна хөа тэ жь эварда ль сэр дәве р'е
ль һевийа тэ сэкийнэ,

Бинбаши, узбаши жь Әрдише һатийэ,

---

¹ Бендэр—бедәр.

125. Дәве дәре ода һ'әвре гьртийә,
Дәсте Ә'лики харза к'әләмчә кьрийә,
Бәре ви данә Әрдиша р'әнгинә,..
Һәй-ло ло-ло, һәй-ло ло-ло, һәй-ло ло-ло,
Ло-ло, хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,
130. Эварә, эварә р'о ль мә нәма.

Һ'әмзо дьбе: "Мьсто лао, һавинә хвәш һавинә,
Дә тō ләзкә бьләзинә,
Хо бь әшпра р'әнгин бьгьһинә,
Сәд у пенши суари ль һәв у дьне бьшьвинә,

135. Дәсте ван бь дәсте мьн бьгьһинә,
Мьн вә'дәкә¹ дайә ль бәр р'әббе жоринә,
Һ'әта әз дәсте Ә'лики харза вәнәкьм жь дарә к'ә-
ләмчейә,
Стōе ви вәнәкьм жь ләлейә,
Ви дәрнәйньм жь һ'әбсейә,
140. Ль мьн һ'әрам бә ши у львинә,..
Һәй-ло ло-ло, һәй-ло ло-ло, һәй-ло ло-ло,
Ло-ло хало, дә бажо, сйаро дә бажо,
Эварә, эварә р'о ль мә нәма.

Мьсто дьчә сәд у пенши суари дьшьвинә,

145. Дәсте ван бь дәсте һ'әмзо дьгьһинә
Һ'әмзо дьк'әвә пешийа ван суара, р'е у дьрбе жь ва-
нар'а дьбинә,
Бь сәре сьбер'а, бь зәрайе тавер'а хо бь Әрдише
дьгьһинә,
Һ'әмзо дьбе: "Мьсто лао, ләзкә бьләзинә,
Хо бь Әрдише бьгьһинә,
150. Зу шуабәкә Ә'лики харза жь мьр'а бинә,
Жь мьр'а бежә, бьне Ә'лики харза һәйә, йани т'ō-
нинә?.,

¹ Вә'дә—сонд, қьрар, соз.

Һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,
Ло- хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,
Эварә, эварә мә дәрәнгә.

155. Мьсто ләз дькә, дьләзинә,
Хо бь Әрдише дьгьһинә,
Щәндьрмәки ль сәре кӧч'е¹ дьбинә,
Мьсто дьбежә: “Щәндьрмә, әз к'әтьмә бәхте тә у
р'әббе жоринә,
Ә'лики харза һәйә һан т'ӧннинә?,,
160. Щәндьрмә дьбе: “Хорто, тӧ хортәки гәлләки һ'әйфи,
Һ'ӧкӧмәте кьрийә т'әмнинә,
Һәрчи к'әсе бә'са Ә'лики харза бинә,
Һ'ӧкӧмәте ми бьгрә, ми бьхәньқинә,,
Мьсто дәсте хо ль шеба хо дьхинә,
165. Пенш һ'әб зер'е зәр жь шеба хо дәртинә,
Дьхә дәсте щәндьрмә, бь т'ьлийә хвәйә бәрани пе-
р'а дьждинә²,
Дьбе: “Тӧ зу шуаба Ә'лики харза жь мьр'а бинә,,
Һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,
Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,
170. Эварә, эварә мә дәрәнгә.

Щәндьрмә ләз дькә, дьләзинә,
Дьчә дәве дәре қавише у дь и'шинә'
Бинбаш у узбашн ль сәр к'ӧрсийа р'ушьштинә,
Бә'са Ә'лики харза дь нава хӧда данинә,

175. Дьбе: “Дӧ ми чакн Ә'лики харза жь һ'әбса ве дәре
дәранинә,
Бәре ми данә Әрзәр'ума р'әнгинә,,
Һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,
Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә бажо.
Эварә, эварә мә дәрәнгә.

1 Кӧч'ә— Ә'лишка хенп.

2 Дьждандьп—гьваштын.

3 И'шандьп—пьер'андьп, дитья.

180. Щэндьрмэ лэз дькэ, дьлэзинэ,
 Хө бь Мьсто дьгьһинэ,
 Дьбе: “Мьсто, бэре Ә’лики харза данэ Әрзэр’ума
 р’энгинэ,,
 Мьсто хо бь апе хо дьгьһинэ,
 Дьбе: “Бэре Ә’лики харза данэ Әрзэр’ума р’энги-
 нэ,,
185. Н’эмзо лэз дькэ, дьлэзинэ,
 Дьк’эвэ пешийа суара р’е у дьрба жь шанр’а дьби-
 нэ,
 Хоб Әрзэр’ума: р’энгин дьгьһинэ,
 Н’эмзо дьбе: “Мьсто, зука, зу былэзинэ,
 Хо Әрзэр’ума р’энгин бьгьһинэ,
190. Шуабәке Ә’лики харза жь мьр’а бинэ,
 Йани һэйә, йани т’ьнинэ?,,
 һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,
 Ло-ло хало, дә бажо, сйаро, дә бажо,
 Эварә, эварә мә дэрәнгә.
195. Мьсто лэз дькэ, дьлэзинэ,
 К’әшишәки фьла дьбинэ,
 Дьбе: “К’әшә, әз к’әтьмә бәхте тә у р’әббе жоринә,
 Ә’лики харза һэйә, йани т’ьнинә?
 К’әшә дьбе: “Мьсто лао, тō хортәки һ’әйфи,
200. Н’өкөмәте кьрийә т’әминә,
 һәч’и кәсе бә’са Ә’лики харза бинә,
 Н’өкөмәте э ви бьгрә, ви бьхәньқинә,,
 Мьсто дәсте хо ль шеба хо дьхинә,
 Шәш һ’әб зер’е зәр жь шеба хо дәртинә,
205. Дьхә дәсте к’әшә, т’ьлийа бәрани пер’а дьждинә,
 Дьбе: “Зу шуаба Ә’лики харза жь мьр’а бинә,,
 һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло, һэй-ло ло-ло,
 Ло-ло хало, дә бажо, дә сйаро, дә бажо,
 Эварә, эварә мә дэрәнгә.

210. К'эшә ләз дькә, дьләзинә,
Хоб қавиша щандьрма дьгъһинә.
Бала хо даје бинбаши, узбаши ль сәр к'ӧрсийа
р'ушьстинә,
Бә'са Ә'лики харза нава хода данинә,
Дьбе, әме ишәв Ә'лики харза жь һ'әбса Әрзәр'уме
дәриньн,

215. Әме бәре ви бьднә Базида р'әнгинә..
К'эшә ләз дькә дьләзинә,
Щуабе Мьсто дьгъһинә,
Дьбе: "Мьсто лао, ишәв Ә'лики харза жь һ'әбса
Әрзәр'уме э дәриньн,
Э бәре ви бьднә Базида р'әнгинә.."

220. һәй-ло ло-ло, һәй-ло ло-ло, һәй-ло ло-ло,
Ло-ло хало, дә бажо, дә сйаро, дә бажо,
Эварә, эварә мә дәрәнгә.

Мьсто ләз дькә дьләзинә,
Щуабе бь апе хвә һ'әмзо дьгъһинә,

225. Дьбе: "Һ'әмзо, апо, ишәв э бәре ви бьднә Базида
р'әнгинә.."

Һ'әмзо ләз дькә, дьләзинә,
Сәд у пенши суаре хо һьлтинә,
Бәре хо дьдо даг' у ч'ийа у дьләзинә,
Сәре сьбе бь зәрайа тавер'а ль сәр дәве р'е сәкь-
нинә,

230. Һ'әмзо ль суара дькә т'әминә,
Дьбе: "К'әс нәк'ӧхә, к'әсәк нәфикинә,
Әз бала хо дьдье — бинбаши у дӧ һ'әб щәндьрмә
Ә'лики харза дь пешиеда, дәсте ви ль дарә
к'әләмчейә,

Жь вьрва тен у дьләзинә,
Әзе дәнгәки ль бинбаши бькьм қир'инә,

235. Бәлки бь сьламәти дәсте ви вәкьм жь дарә к'ә-
ләмчейә,

Стөе ши вэкьм жь ләлейә,,
Һәй-ло ло-ло, һәй ло ло-ло, һәй-ло ло-ло,
Ло-ло хало, дә бажо, дә сйаро, дә бажо.
Эварә, эварә мә дәрәнгә.

240. Һ'әмзо ль бинбаш дькә газнйә,
Дьбе: "Лао, дьле мьн ль бейә,
Әз к'әтьмә бәхте тә у хөдейә,
Тө дәсте Ә'лики харза вәки жь даре к'әләмчейә,
Стөе ши вәкьн жь ләлейә,
245. Охър у фәләке тә э херейә,,
Вәхте бинбаш Һ'әмзо дьбинә,
Дәсте хо давежә шәшдәрбе жь қавльх дәртинә,
Сәржоре шәшдәрбе, ль қуне шәшдәрбе дьхинә,
Даманчаке бь Ә'лики харзава датинә,
250. Ль гьрка мьле ши дьдә, ль дәфе синге шир'а дәр-
тинә.
Һ'әмзо ль суара дькә қир'инә,
Зу хо бь бинбаш у шәндьрма дьгьһинә,
Бинбаш дамачәкә дьне бь Ә'лива датинә,
Ль гөһе ши дьдә, гөһе ши жь сәре ши дьфьр'инә,
255. Һ'әмзо бинбаш у һәрдө шәндьрма дькөжә у Ә'ли
жь дәсте ван дәртинә,
Ль сәр пышта һәспе суар дькә у ши дьә'длинә.
Бәре хо дьдә Һ'әврә у дьләзинә,
Хо бь Һ'әврә дьгьһинә.
Дйа Ә'ли ль сәр дәве р'е сәк'нийә у ч'ә'ве хо дь-
гәр'инә,
260. Гава Ә'ли ч'ә'в бь дйа хо дьк'әвә дьле ши бь кәлә
у бь бьрина,
Һ'ыш у ақьл дь сәре шйда наминә,
Жь сәр пышта һәспе дьк'әвә р'һ' дь щане шйда на-
минә.
Дйа хо бь ч'ә'ве хо набинә.

- Сьва мэ сьвәкә ширьнә,
 Эла мэ эләкә р'әнгинә,
 Малә мэ қунзозан буна,
 Һәркәсәк дәвса җарә хвә данинә,
 5. Т'ели Һ'әмзе, Усьве Щазе, Т'әме лаҗе хвәва коне
 р'әши Ә'рәбида р'уныштинә,
 Шәвр у мьсьләта гьран данинә.
 Хало ло, ло п'әләҗано ло-ло,
 Кәко ло, ло тә хвәш мери.
- Һ'өще-ханьм ле кьрә қир'инә,
 10. Го: "Т'ели Һ'әмзе, нә тә би, нә наҗе тәвә,
 Иро се р'онә, се шәвә Ә'ли харза дәсте бинбаше Р'о-
 меда дьзеринә,
 Кәсәке һажь пе т'ьнинә,
 Чька Һ'але ши чьйә у чь нинә,..
 Хало ло, ло п'әләҗано ло-ло,
 15. Кәко ло, ло тә хвәш мери,
- Т'ели Һ'әмзе кьрә қир'инә,
 Го: "Т'әмо лао, дә тә бькә бьләзинә,
 Хвә наҗа эла мәр'а бьгьһинә,
 Чәнд сйарәке бавче кәке хвәр'а бьшьвинә,..
 20. Хало ло, ло п'әләҗано ло-ло,
 Кәко ло, ло тә хвәш мери.
- Т'әмо дькә дьләзинә,
 Чәнд сйарәка кәке хвәр'а тинә,
 Ишәв эварда һешна коне ә'рәбида дьшьвинә.
 25. Һ'өще ханьме ле кьрә қир'инә,
 Го: "Т'әмо лао, әҗ чь сйарә тә анинә?
 Т'әмам де толә, бав к'отинә,
 Дәргуше мьле җан кәр'инә,

- Хвәхвә шаһьлә, т'унсьзә,
30. Вәхте сәр сәре кәке тә бьвә қир'ин у қутинә,
Хенжь Усьве Щьндьрог'ли кәсәк пыштмерйа кәке
тә наминә,,
Хало ло, ло п'әләшано ло-ло,
Кәко ло, ло тә хвәш мери.

- Т'ели һ'әмзе го: "Т'әмо лао, баве мьн кьрьби,
35. Тә хвә мала Ибое Чопьргөлир'а бьгьһинә,
Пьрс-сьлав Ибое Чопьргөлир'а хинә,
Бе, сйаре мә жь Қәләние һатьнә,
Т'ьвдарәке ван т'ьнинә,
Бьра мәр'а пәзәкә гошти, барә нане пәти бьшинә,,
40. Хало ло, ло п'әләшано ло-ло,
Кәко ло, ло тә хвәш мери.

- Т'ели һ'әмзе ль Т'әмо дькә қир'инә,
Го: "Т'әмо лао, тә бькә, бьлэзинә,
Хвә ль мала Ә'ләр'әшке зә'ве мәр'а бьгьһинә,
45. П'ьр' сьлав Ә'ләр'әшке хинә.
Бежә, бе, кәке мьн готйә, сйаре мә жь Қәләние
һатьнә, хәрщәльхе ван т'ьнинә,
Бьра мәр'а чәнд зер'әка бьшинә,
Әме хер-хаши кәла гьртиһа вәгәр'йанә,
Бьра бе зер'е хвә һ'әсавкә, се қат сәләфе хвә бьс-
тинә,,
50. Хало ло, ло п'әләшано ло-ло,
Кәко ло, ло тә хвәш мери.

- Т'әмо хвә дькә, дьлэзинә,
Хвә йалие т'әшләханер'а дьгьһинә,
К'учук жь т'әшле дьк'шинә,
55. Зине һ'амуде сәр пыште дьхинә,
Тәнгәки на, дә тәнга дьшьдинә,
Хвә сәр пыште дьхинә,
Зәнгәа ль к'учук дьхөр'инә.

- Хвә ль мала Ә'ләр'әшкер'а дьгьһинә,
 60. Бала хвә дьдеда, бьр'ә софи, мәллә р'уныштинә,
 Шәвр у мьсьләһ'әтәкә гьран данинә,
 Го: "Ә'ләр'әшко, кәке мьн тө зә'ф сьлав у дьа дь-
 кьри,
 Дьго, сйаре мә Қәләһне һатьнә,
 Хәрщәльхе ван т'ьһинә,
 65. Дьго, бьра мәр'а чәнд зер'әка бьшинә,
 Әме хер хаши кәлә гьртйа вәгәр'ианә, бьра бе зер'е
 хвә һ'әсавкә се қат сәләфе жь мә бьстинә,..
 Хало ло, ло п'әләвано ло-ло,
 Кәко ло, ло тө хвәш мери.
- Ә'ләр'әшке ч'ә'ве хвә дьгәр'инә,
 70. Қөране жорда тинә,
 Се щара дәсте хвә қөране, к'ьтеве дьхинә,
 Го: "Мала мьнә хьрав бә, кәри гар'ане мьнә бәр'йа
 жеринә,
 Наве һи бу ськ'а п'әра, олам мала мәда т'ьһинә,..
- Т'әмо ле дькә қир'инә,
 75. Го: "Ә'ләр'әшко, вәллә, кәке мьн һ'әвшце капеке тә
 һинә,
 Кәке мьне вәсбе пе к'әтйә дәвләтне хвә эле дь-
 щәр'бинә,
 Әме сьламәти кәлә гьртйа вәгәр'ианә, әме т'алане
 тә хьн, бьвьн, бса бькьн қә тьштәки дәвса вәре
 тә һәминә,..
 Хало ло, ло п'әләвано ло-ло,
 Кәко ло, ло тө хвәш мери.
80. Т'әмо дькә, дьләзинә,
 Хвә ль бәста бьһна малер'а дьгьһинә,
 Нуре-ханьме се дәнга ле кьрә қир'инә,
 Т'әмо дорһәвдө дьзвьр'инә,
 Хвә Т'әмор'а дьгьһинә,

85. Дәсте хвә бәр к'офйа хвә дьхинә,
Сад зер'е нигалә бәр к'офйа хвә дәртинә,
Ль бәр Т'эмо датинә,
Го: "Т'эмо лао, вәллә капек п'эрә Ә'ләр'әшке т'эви
ван п'эра т'ьнинә,
Тө бежә Т'ели Н'әмзе, кәке мьн бьра бой хатьре
қизкьнга хвә әви к'әфтәр'е пир бьбахшинә,,
90. Хало ло, ло п'әләвано ло-ло,
Кәко ло, ло тө хвәш мери.

- Т'эмо ле кьрә қир'инә,
Го: "Нуре дае, әме сьламәти кәла гьртия вәгәрйа-
нә, тө йәқин заньбә, кәке тәе ә'нт'әрики дор-
шәмсә, we п'ешк'еша қиза хвә бинә,,
Ә'ләр'әшке хөрще зер'а һьлтинә,
95. Пәй Т'эмо дьхинә,
Бәр Т'эмо датинә.
Т'эмо ле кьрә қир'инә,
Го: "Мьн н'әвще капеке тә нинә,,
Т'ели Н'әмзе дурва ван дьбинә,
100. Го: "Т'эмо лао, тө һьлдә зу вәрә хвә мьр'а бьгь-
һинә,
Бәсә, вьсөвө сәре дәвләтиө мә нәәшинә,,
Хало ло, ло п'әләвано ло-ло,
Кәко ло, ло тө хвәш мери.

- Т'эмо хөрща зер'а давежә орт'а хвә у зинә,
105. Хвә ль ч'иае бьльндр'а дьгьһинә,
Дурбине бәр ч'ә'вө хвә дьгәр'инә,
Кәке хвә сйарава ль бәста жерин дьвинә,
Т'әне гөлләке сәрр'а дьт'әқинә,
Дьхазә гьлие дйа хвә бьщер'бинә.
110. Бала хвә дьдеда сйаре кәке ви т'әмам дьр'әвьн,
хен жь Усьве Щьндьрог'ли к'әсәке пьшмериа
кәке ви наминә.
Т'ели Н'әмзе ле кьрә қир'инә,

Го: "Т'эмо лао, э'мрада к'е дитийэ, к'е бинайэ, wэки
көр' р'абэ баве бшер'бинэ?,"

Т'эмо го: "Кэко, к'учуки динэ мьн дьр'эвинэ,
К'учукчапэ ханнэ, хwэбэр падроне сэр чока мьн
дыт'эцинэ,

115. Тө йэцин заньбэ, гөне мьн т'ө щара те т'өнинэ,,

Хало ло, ло п'элэwано ло-ло,

Кэко ло, ло тө хwэш мери.

Т'ели Н'эмзе кьрэ цур'инэ,

Го: "Т'эмо лао, тө зу бькэ Сьвьке Э'ло жь мьр'а
бинэ,,

120. Т'эмо дькэ, дьлэзинэ Сьвьке Э'ло жь кэке хwэр'а
тинэ.

Т'ели Н'эмзе го: "Сьвько, лао, тө баве мьн кьр'ви,
тө хwэ бькэ, бьлэзинэ,

Кэла гьртийар'а бьгьһинэ,

Qэрэбинбашэки бьбинэ,

Зер'эки бьч'энге хинэ,

125. Бьра Э'ли-бэг'э харза бьнва бьвинэ,

Чька т'эмие ши т'эзэ чь һэйэ, чь т'өнинэ?,"

Хало ло, ло п'элэwано ло-ло,

Кэко ло, ло тө хwэш мери.

Сьвьке Э'ло дькэ, дьлэзинэ,

130. Хwэ ль кэла гьртийар'а дьгьһинэ,

Qэрэбинбашэки дьвинэ,

Зер'эки бьч'энге дьхинэ,

Го: "Һэр'э Э'лие харза бьнва бьвинэ,

Чька т'эмие т'эзэ чь һэйэ, чь т'ьнинэ?,"

135. Хало ло, ло п'элэwано ло-ло,

Кэко ло, ло тө хwэш мери.

Qэрэбинбаш ч'эве хwэ нава гьртийа дьгэр'инэ,

Э'лие харза дурва дьвинэ,

Го: "Н'эмзе хале тэ готийэ, бьра бежэ, чька т'эмие

ши т'эзэ чь һэнэ, чь т'өнинэ?,"

140. Э'лие харза го: "Қарэбинбаши, нэр'э бежэ Сьвьке
Э'ло, бьра бежэ Н'эмзе хале мьн, бе, Э'лие харза
готийе, бьра нава мера сэр ши нинвийа, шэки
эм дэвса мьн бйа, эз дэвса ши бйама мьн қо
надьһишт р'оё дэ'наке кэла Байнзе ч'э'ве хвэ
бьвинэ,

Бежэ, бе, бинбаше Р'оме вьр'экэ, дэрэшинэ,
Р'оже се шара мь к'елэк-к'елэк шэлдьгэр'инэ,
Қамчие хвэ дэве мьн дьхинэ,
Дьве, мьн дэве Н'эмзе тэ һа-һа кьро,

145. Нэрге мерэки навн, хөртэ, бьра бе тэ пе зоре жь
дэсте мә дэринэ.

Го, бежэ, бежэ Н'эмзе хале мьн, нэрге мерэки хөр-
тэ, бьра сьве, нава р'оже бе Кэвье Нурт'аше,
р'енга Дэвэбойине шэшьти қәйд, зьнщире Э'ли-
бэге харза, бистчар гьртиава бьқэтинэ,
Бе бь дэсте зоре мә дэсте Р'ома вьр'экэ, дэрэшин
дэринэ.

Хало ло, ло п'элэвано ло-ло,
Кэко, ло, ло тэ хвэш мери.

Т'ели Н'эмзе дьвежэ сйаре хвэ, дьве: "Эм гэрэке
бьвьнэ дэ шиа, ниви мә бэрбь р'енга Нэсэнқале нэр'ьн,
ниви жи бэрбь р'ял Дэвэбойине, чька к'ижан р'е тен.
Нэркэси р'ял хвэда дьчэ. Т'ели Н'эмзе, Т'эмова бэрбь
р'енга Дэвэбойине дьчьн, бала хвэ дьдьнеда:

150 Э'ли-бэге харза, бистчар гьртиава льнге вана қәй-
денэ,

Мьле ванэ к'элэмченэ,
Зьмане ванэ лэленэ,
Ве пешйа бинбаше Р'оменэ,
Зэлул жорда тенэ.

155. Хало ло, ло п'элэвано ло-ло,
Кэко ло, ло тэ хвэш мери.

Т'ели Н'эмзе кьрэ қир'инә,

Го: "Т'эмо лао, тō баве мьн кьрби, тō к'учукчапе
мьле хвәда бинә.

Т'эне гōлләке бьт'эқинә,

160. Қотка сәре бинбаше Р'оме бьфьр'инә,

Те ле бьнер'и кәсәке дора Ә'ли-бәге харза бистчар
гьртйава наминә,

Ә'ли-бәге харза бистчар гьртйава сьламәт дәсте
ван дәринә...

Т'эмо к'учукчапе мьле хвәда тинә,

Ч'ә'ве хвә нава запьде Р'оме дьгәр'инә,

165. Бинбаше сәрәскәри дьбинә,

Гōлләке сәрр'а дьт'эқинә,

Қотка сәре бинйбаше Р'оме дьфьр'инә,

Бала хвә дьдеда хенци Ә'ли-бәге харза бистчар
гьртйава кәс ль доре наминә,

Т'ели Н'эмзе, Т'эме лаве хвәва хвә ль гьртйава
дьгьһиньн,

170. Қәйд у зьншире вана дьфьр'иньн,

Нежа дьнна р'оньк бәр ч'ә'ве хвә дьбиньн.

Хало ло, ло п'әләвано ло-ло,

Кәко ло, ло тō хвәш мери.

Вәхте вәгәр'андьне Т'ели Н'эмзе, Ә'ли-бәге харзийава
дәст бь қачахне дькьн. Дьчьн р'асти гōндәки тен. Әв
гōнд жи гōнде Фәқи Баво буйә. Фәқи Баво ко ви дьви-
нә, дьве, әзе лехьм Ә'ли харзийа бькōжьм. Дьк'әвә бәр
тә'лде бәхирне гōлләке бәрдьдә Ә'ли-бәге харзийа дь-
кōжә. Дьве:

"Хало, меранийа тә кьр кәсәки нәкьр,

175. Тәе шә'дә-избат донздә т'опе Р'оме дәвзәр жәв бә-
лакьр,

Бьла мала Фәқи Баво нә хана хвәде бә, we гōллә-

ке бәри бәдәна Ә'ли харзия дае, чьма мера-
нийа хале мьн ондакыр.

Хало ло, ло п'әләшано ло-ло,
Кәко ло, ло тō хвәш мери.

Т'ели Н'әмзе дьвежә: "Ә'ли лао, сәре хале тә дешә,
дьле хале тә зерә-зерә,

180. Ле бьнер'ә сәйбсане Фәқир Баво к'әтйә бәр тә'лде
бәхире к'учкапа хале тә хьрабә, дурбина ми
хайинә, дькә-накә сәре Фәқи бәр тә'лде бә-
хиреда ләв нащберә,

Хале тәе сондәке харие жь қәсәма наве хвәде, we
весве бьқәлинә к'ок'а мала Фәқир, т'әмами жь-
нә, мерә,,.

Ә'ли-бәге харзия дьбежә, го: "Хало, бәсә, мәгьри,
мәвежә, малубинә,

Тō сапока мьн льнге мьн бьк'шинә,
Иди хера харзе тә жь тәр'а т'өнинә,

185 Оса бькә, бьра н'әйфа Ә'ли-бәге харза әрде нәми-
нә,,.

Хало ло, ло п'әләшано ло-ло,
Кәко ло, ло тō хвәш мери.

Т'ели Н'әмзе го: "Ә'ли лао, дьле мьн гәрма һавине-
йә,

Сәйбсане Фәқир Баво к'әтйә бәр тә'лде бәхирейә
190. Хале тәе дькә накә we нак'әвә бәр р'әва ә'йнәлуе-
йә,

Кәсәке т'өнә шавәке бьдә Н'өще-ханьме, хатунейә,
Бьра мәлһ'әмәке чекә, бьшинә, әме бьдьнә бәр к'ә-
ва бьринейә,

Хало ло, ло п'әләшано ло-ло,
Кәко ло, ло тō хвәш мери.

195. Т'ели Н'әмзе го: "Ә'ли лао, сәре хале тә дешә,
дьле хале тә к'ьр'ә-к'ьр'ә,
Сәйбсане Фәқир Баво к'әтйә бәр тә'лде бәхире.

к'учукчапа хале тә хьравә, дурбина ви хайинә,
дкә накә сәре Фәқи бәр тәлде бәхиреда ләв
набьр'ә.

Вәллә, хале тәе сондәке харйә, жь қәсәме наве
хвәде, ве сәва һ'әйфа Ә'ли-бәге харз. к'ока
мала фәқир дәрбәкева бьбьр'ә.

Хало ло, ло п'әләвано ло-ло,

Кәко ло, ло тә хвәш мери.

50

Т'ели һ'әмзе го: "Тәмо лао, весбе дьле мьн к'инә-
к'инә,

Мьне ишәв гәлә хәвне хьраб динә,

Тә бькә, бьлэзинә дурбине жь мьнр'а бинә,

Әзе бала хвә бьдье чька бәрия жерьн, эла мәда
чь һәйә, чь т'өнинә?.,

5. Дә хало ло-ло, п'әләвано дә р'абә.

Т'ели Тәмо дьщә'динә,

Дурбинне жь Т'ели һ'әмзер'а тинә,

Вәхте Т'ели һ'әмзе дурбине бәр ч'ә'ва дьгәр'инә,

Сйарәки ль бәрия жеринда дьбинә,

10. Дьве: "Тәмо лао, фәсәла ви сйари фәсәла хере ни-
нә,

Дә тә бькә, бьлэзинә, хвә сйарр'а бьгьһинә,

Чька һаж эла жерин т'өнинә?.,

Дә хало ло-ло, п'әләвано дә р'абә.

Тәмо дькә, дьлэзинә,

15. Хвә сйарр'а дьгьһинә,

Дьве: "Усько, тә весбе херә, хер нинә?

Дьбе: "Хваде мала вә хьраб кә,
Тө кәке хвәва эла жор р'уньштнә,
Qәт һаж эла жерин т'өнинә.

20. Дöһ эваре, к'афьре сйаре бинбашийе Р'оме Әлийе харзйа, бист пенщ хорте к'ордава гьртнә, we сьбе ви чахи бәре гьртйа бьднә ташхана Әзър-ма р'энгин, иди хера гьртйа хвәйар'а т'өнинә...
Дә хало ло-ло, п'әләвано р'абә.

Уськ гот: "К'афьре сйаре бинбашийе Р'оме готйә Әлийе харзйа, мыи позе һ'әмзе хале тә ва кьро, вәки һ'әмзе хале тә мерәки чейә, бьра пешйа мын бьгрә, тә дәсте зоре мын бьстина...
Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Вәхта Т'ели һ'әмзе ван гьляа дьбьһе, ль Т'әмо дь-кә қир'инә,

25. Дьве: "Т'әмо лао, быләзинә,
Хвә нава эледа бьһ'әжинә,
Чәнд хорте халче, бавче бьщывинә,
Бәлки сьве ван чаха Ә'ли харзйа гьртйава дәсте к'афьре бинбаши дәриньн...
Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

30. Т'ели һ'өще ль Т'әмо дьқир'инә,

Дьбе: "Т'әмо лао, бавс тә кал буйә, һаж һ'ьше хвә т'өнинә,

Бьра көр'е хәлде хвә нәщывинә,

Р'ома р'әшә хайнә, бьра хвә нәһ'әсинә,

Көр'е хәлқенә, сьве р'әқә-р'әқә даре дарр'ьма, қир-ч'инйа әйнәляа һ'әwә-һ'әwe лаве көрманща,
гышке хвә тәнге һәспада бьхапиньн,

35. Ль мәйдане тө кәке хвәва һуне т'әне бьминьн...

Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Т'ели Н'әмзе ль сйара дьқир'инә,
Сйара дора хвә дышьвинә,
Дьбе: "Гәли сйара, хвәдева ә'йанә,

40. Н'әйванәте бьн вәда мәнәгинә,
Дәсте вәда хас казонинә,
Мьн газн вә кьрйә—гәндарийа вә сәр эле бә,
Щәлалийа зор нәдьнә эла жеринә,
Бәлки әм хер-хаши Ә'ли харзйа гьртйава дәсте к'а-
фьре сари бинбаши дәриньн,..
45. Хало р'абә, мерхасо р'абә.

Т'ели Н'әмзе ль Тә'мо дьқир'инә,
Дьбе: "Тә'мо лао, мөсәкьн, быщә'динә,
Хвә мала Мьсте Р'әшке, бьраке мьнр'а бьгьнинә,
Бе, апә Мьсто, кәке мьн тәр'а гәләк сылав у к'ылава
дышнә,

50. Бе дьго, бона ог'ьра Ә'ли харзйа қәзие гьран мә
қәшьминә,
Бьра вәкә сәд зер'н мәр'а бышнә,
Бәр дәсте хвәде қьрар бә, әм хер-хаши вәгәр'ян,
бьра жь сәди биста сәлафа хвә бьстинә,..
Хало р'абә, мерхасо р'абә.

Мьсто дькә, дьләзинә,

55. Хвә гоше стер'р'а дьгьнинә,
Қөране нав стер' дәртинә,
Дәсте хвә се щара ль қөране дьхинә,
Дьве: "Әва қөрана к'ока мала мьн бьқәлинә,
Наве кьта кор дәр коне мьн нәминә,
60. Мьн һәла пәзе нер нәфротйә, наве ськ'а п'әра мала
мьнда т'өнннә,..
Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Тә'мо дьве: "Мьсто, мә һ'әвшә мале дьне нинә,
Әм про дәвләтйа дьщәр'биньн,
Бьра бәр дәсте хвәде қьрар бә, вәхта әм сьламәти

жь бэриа жерин вэгэр'ын, р'а донздәһ кәрийе
тә һэйә, ле р'а сәре тә т'өнинә,..

65. Хало р'абә, п'әләвано р'абә.

Ә'йше дәсте хвә жь һевир даудьшинә,
Ль пәй Т'әмо дькә қир'инә,
Дьве: “Бьре Т'әмо, бьбахшинә,
Т'әмикә мьн тә һэйә, сылава бьбә малбаване шь-
ринә,..

70. Паше дәсте хвә бәр пышта хвә дьхинә,

Сәд зер'и сәр чока Т'әмо датинә,

Дьве: “Бьра Т'әмо, бьбахшинә,

Тьштәки Мьсто ван п'әрәда т'өнинә,

Мьсто хере сьһ'әта хвә нәвинә,

75. Вәхта мале мә жь зозана дадыгэр'ын, әхтәк анцах
п'әре мә дьгэр'инә,..

Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Т'ели һ'әмзе ль Т'әмо дьқир'инә,

Дьбе: “Т'әмо лао, бькә бьлэзинә,

Хвә мала к'әшиш Полое досте мәр'а бьгьһинә,

80. Бьра р'йа се қәзар'а т'еле бьк'шинә,

Чька к'әфьре сари бинбаши Ә'ли харзйа гьртйа-
ва к'ижан р'еда дьшинә?

Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Т'әмо дькә, дьлэзинә,

Хвә мала к'әшиш Полор'а дьгьһинә,

85. Гьльи кәке хвә к'әшишр'а дьвәк'ьлинә,

К'әшиш т'еле сәр т'еле р'йа Стәмбола шәвьтир'а дь-
шинә, щаве настинә,

Р'йа Дэвәбойинер'а дьк'шинә, щаве настинә,

Р'йа Әзьрма хопанр'а дьк'шинә, щаве дьстинә,

Дьве: “Һ'але Ә'ли харзйа у гьртйава дәсте к'әфьре
сари бинбашида т'өнинә,

90. Ньге вани қәйдейә,

Дэсте вани к'элэмчейә,
Стйе вани бь ләлейә,
Р'оже се шара гьртйа дөк'өтә,
Дьве, бьра көрманше ван дәрә ә'щеба бь ч'ә'ве хвә
бьвиньн,,.

95. Хало р'абә, дә р'абә.

Сөр'а сьве дьльлинә,
Т'ели һ'әмзе казонийе стөе хвәда тинә,
Қотка сәре сари бинбаши дьфьр'инә,
Бинбаши анцах р'әва һәспе р'йа Әзърме дьрәдинә.

100. Т'ели һ'әмзе қәйд у чидаре гьртйа дьрәтинә,
Ә'ли харзйа даве т'әркйа зинә,
Харзйе дьго. "Хало, хвәдева ә'йанә, мерани нола
меранийа хале мьн т'өнинә,,.
Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Ә'ли харзйа дьго: "Хало, весбе дьле мьн к'инә-к'инә,
105. Хвәдер'а ә'йанә, мерани нола меранийа хале мьн
т'өнинә,
Бьра мала фәқийе Бәдьк нә ава бйа, чәва бәр
тә'лде бәхирер'а гөлләке харзе тә дьхинә?
Гөлла ви к'афьри чьқаси бьрина мьн дешинә,,.
Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Хало, гәрма ве һавине к'инә-к'инә,
110. Дә тә бькә, бьләзинә,
Шьнйазе мьн ван дәрә бьр'әвинә,
Р'ома р'әш ханнә, бьра шьнйазе мьн дәсте зоре жь
тә нәстинә,,.
Дә хало р'абә, мерхасо р'абә.

Т'ели һ'әмзе дьго: "Ә'ли харзйа бьра қьрар у қә-
сәм бә бәр тә у хвәдейә,
115. Н'әта әз һ'әйфа Ә'ли харзйа дәсте хвә һьлнәдьм,

т'ө щара ньге хвэ навежъм дошэка Т'ели һ'ө-
щейэ,,.

Дэ хало р'абэ, хали кор бэ.

Салэк пэй кōштъна Ә'ли харзйар'а т'эмам дьбэ.
Т'ели һ'эмзе пэй һ'эйфа Ә'ли харзйа дьгэр'э. Р'ожэке,
сальха һьлтинэ, вэки фэқи дьминэ гōндэки эп'ещэйи
дури ван. Т'ели һ'эмзе р'адьбэ дьчэ. Ви вэхти фэқи
дьбинэ, вэки р'абуйэ сэр э'рэбе, э'рэбэ бар дькэ. Т'е-
ли һ'эмзе ле дькэ гази дьбе: „Фэқи лао, к'аре хвэ бькэ,
гэрэ һ'эйфа Ә'лийе харзйа ль э'рде нэминэ,,.— У we
дэре һ'эмзе ле дьдэ фэқи дькōжэ. Паше Т'ели һ'эмзе
те мала хвэ.

К О Ш Т Ъ Н А Т Е Л И Н ' Э М З Е

51

Дэ вели, вели, вели, вели, вели, вели,
Мала фэлэка гэвре, тō қэ ава нэби.

Һ'өше го: “Т'эме лао, сэре мьн дешэ, дьле мьн
верэ-верэ,

Сэре мьн дешэ, дьле мьн верэ-верэ,

5. Хани кавьл чава мират'е казонийа данийэ қал у
гежэ

Т'ө к'эсэк т'өнэ шавэке бьвэ аг'анги мали зиланр'а,
бе гэдэнге щэлалийа гōллэке мьхэнэти бэри бэ-
дэна Т'ели һ'эмзе, т'ор'ьни мала Шэро сэва И-
ране дайэ, гэло щьннийазе т'ели мақули дьдэ
бэр'а хвэ кэндэлэ,,.

Дэ вели, вели, вели, вели, вели, вели.

Мала фэлэка гэвре, тō қэ ава нэби.

Дэ веллн, һ'още го: "Т'эме лао, сәре мьн дешә, дьле
мын йанә-йанә,

10. Сәре мьн дешә, дьле мын йанә-йанә,
Ль Хани кавьл мират'и казонийа чьма данийә қалә-
кә же гьранә?

Т'ө к'әсәк т'өнә щавәке бьвә аг'анги мали зиланр'а,
бе, гәдәнге щәлалийа мьхәнәти гөлләке бәри
бәдәна Т'ели һ'әмзо, т'ор'ьна мала Шәро сәва
Иране дайә, мала ви мақули жь йали мерава
веранә,..

Дә веллн, веллн, веллн, веллн, веллн, веллн,
Мала фәләка гәврә, т'ө қә ава нәби.

15. Т'ели һ'още го: "Т'эмо лао, Хани кавьл дьк'әтын гәло
we бь сусә,

Хани кавьл дьк'әтын we бь сусә,

Орт'а һәрд намьле кәке хвә дьһер'и мират'а әй-
нәлөйе дьбрусә,

Көле, т'ө тек'әтан мала гәде щәлалийа, чәва мьхә-
нәти гөлләке бәри бәдәна Т'ели һ'әмзо, т'ор'ь-
на мала Шәро сәва Иране дайә, гәло мират'а
гөлле чь бенамусә,..

Дә веллн, веллн, веллн, веллн, веллн, веллн,

20. Мала фәләка гәврә, т'ө қә ава нәби.

Һ'още го: "Т'эмо лао, шәр'әке ль мә қәвьмийә Ха-
ни кавьл Кавьре Бьнә'лийе,

Дә'вәке ль мә қәвьмийә Хани кавьл Кәвьре Бьнә'-
лийе,

Орт'а кәке тә вәлатә Р'оме ло дьһ'әжә, мыла дьһ-
һер'ә мират'а әйнәлийе,

Т'ө к'әсәк т'өнә щавәке бьвә аг'анги мали зиланр'а,
бе, гәдәнге щәлалийа мьхәнәти гөллоке бәри
бәдәна т'ели һ'әмзо, т'ор'ьна мала Шәро сәва
Иране дайә, кәко, ве сьбе чьма хьрав кьрйә
бәрәка Қәләннийә?..

25. Дэ вѣли, вѣли, вѣли, вѣли, вѣли, вѣли,
Мала фэлэка гəврѣ, тō қə ява нəби.

52

Ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле,
Н'още дьго: „Т'эмо лао, Хани шəвьти бьнер'э хели-
мелə¹,
Э'йнəлуа налə-налə, мират'а дəли казонийа хəвр'а
данинə шевр у гелə,
Сьвə щавѣ хəр'э сəрѣ гəлиар'а, малѣ К'осар'а, эла
зилар'а, аг'ангѣ эла гьранр'а, we бежьн, гэдəки
щəлалѣ гōлəки бəри бəдəна Т'ели Н'эмзѣ, сə-
лмнана² мала Шəрə, сəрбəландѣ³ қачахе вəлат-
те Иране данə, гəло чьма бəжна чōхан у чəр-
кəзиа, сьмелə р'эшə п'альки хвəр'а дани бəр
ахе кəнделə?„

5. Дьниае, дьниае, бари фэлэке тō ава би.

Ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле,
Н'още дьго: “Т'эмо лао, Хани шəвьти бьнер'э йанə-
йанə,
Хвəш те дəнгѣ э'йнəлу, берданга, мират'е
дəли казонийа хəвр'а дəнг хьлданə,
Сьвə щавѣ хəр'э сəрѣ гəлиар'а, мала К'осар'а, эла
зилар'а, аг'ангѣ эла гьранр'а, we бежьн гэдəки
щəлалѣ гōллəке бəр бəдəна Т'ели Н'эмзѣ сəл-
миана мала Шəрə, сəрбəлэндѣ қачахе вəлатѣ
Иране данə, гəло чьма мала Шəрə мерадə ве-
сиайə, we веранə?„

10. Дьниае, дьниае, бари фэлэке тō ава би.

1 Хели-мел—бəржер.

2 Сəлмиан—дəвлəмəнд,

3 Сəрбəлəнд—бəлəд, зацə.

Ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле,
Н'още дьго: "Т'эмо лао, Хани шэвьти бьнер'э кани-
кани,

Хваш те дэнге э'йнэлу, берданга, мират'е дэли ка-
зонийа нэвр'а дэнг нълани,

Сьвэ шаве нэр'э сэре гэлиар'а, мала К'осар'а, эла
зылар'а, аг'анге эла гьранр'а ве бежын, гэдэки
шэлални гөллэки бари бэдэна Т'ели Н'эмзе, сэл-
миане мала Шэро, сэрбэлэнде қачахе вэлате
Иране данэ, бьра кэсэки пэй форта нэкэ хен
жь дайка Э'ме Э'йше, бьра бежэ, мьн чок дани
э'рде, қэсасе сэре Т'ели Н'эмзе, т'эзэ жь хвэр'а
көр'эк ани.

15. Дьнийае, дьнийае, бари фэлэке тō ава би.

Ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле, ле-ле,

Н'още дьго: "Т'эмо лао, Хани шэвьти бьнер'э чьқаси
тьрсэ,

Тō мьле кэке хвэ бьнер'э — к'учукчапа Р'омейэ,
к'елэка кэке хвэ бьнер'э — қьрмэнга ур'ьсэ,

Вэллэ, хвэде, шэ'дэ-шуде баве тэ гэлэжын, сэр р'ен-
га Дэвэбойине шэвьти, Кэвьре Нурт'аше, н'але
Э'ли-бэге харзиа бистчар гьртйава дьпьрсэ..

20. Дьнийае, дьнийае, бари фэлэке тō ава би.

53

Н'още дьго: Т'эмо лао, дьле дайка тэ весбе бь тьрсэ,
Хвэдева э'янэ намьла кэке тэ казонийэ, ль п'есире
дурбинийа инглизэ,

Н'эв хвэзьла ве дэвре, ве дэвране кэке тэе р'яа
Дэвэбойине у Эрзьруме нале Э'ли харзйа гьрти-
йава дьпьрсэ.

- Т'эмо лао, Хани веран ль ви йани,
5. Дэнге мартелийа кэке тэ э'рд, э'зман т'эв һьлани,
Дэ бьр' дайка Э'мэре Э'йше хвэ бьпэсьнэ, бе, мьне
қасасе сэре Т'ели Н'эмзе, сэрбьльнде вэлэте
Иране, сэлмиане мала Шэро, чок да э'рде жь
хвэр'а кӧр'эк ани.
Дэ хало р'абэ, мерхасо р'абэ.

Н'ӧще дьго: "Т'эмо лао, Хани веран we бь мелэ,
Э'йнэлийе қир'инэ, мартелийа дэсте кэке тэда шэр'
у гелэ,

10. Шабе нэр'э эла зилар'а, we бежьн гэдэки шэлали гӧл-
лэке бэри бэдана Т'ели Н'эмзе, сэрбьльнде вэ-
лэте Иране, сэлмиане мала Шэро дайэ, бэжна
чӧх у чэркэзийа, сьмеле р'эшэ п'алэ-п'ул да-
йэ бэр аха кэнделэ.
Дэ хало, р'абэ, мерхасо рабэ.

ШЭР'Е ЗИЛАН У НЭЙДЭРАН ЛЬ ГЭЛ Т'ӦРКАН

54

Шеха бьра, эзе бь сэре Мазиа Р'эшго¹ дак'этым ва
бь дарэ,
Сэд афэрьм бари к'эллэ хошмеред к'ӧрда: зилан у
нэйдэра, иро р'ожа шэр'е натьнэ дэшта Муше,
тен у дькьнэ қарэ,
Ле гэле хэлк у алэме дьнйае бь т'арихан у н'эсэбан

¹ Мази—наве гӧндэ, Р'эшго—наве ч'иейэ. Мазиа Р'эшго йане
Мазиа бэр п'ала ч'ийае Р'эшго.

дъзаньн, ко қәдим у зәманда мабәйна¹ к'орда
у т'оркан кәвнәйарә².

Шеха бьра, эзе бь шер'е Мазн Р'әшго дак'әтм бь
нәқәбә,

5. Сәд афәрьм, бари к'әллә, сйаред к'орда, хошмеред зи-
лан у һәйдәра р'ожа мәйдане шәр'е wәки к'әwе
к'ериа қәбә-қәбә,

Бәле, хәлк у аләме дьнйәе бь т'арихан у һ'әсаба
дъзаньн, ко мабәйна к'ордан у т'оркан бь щәлә-
бә.

Шеха бьра, эзе бь Мазна бабе Р'әшго дак'әтм бь
зәйт'унә,

Сәд афәрьм, бари к'әллә, хошмеред к'орда: зилан
у һәйдәра иро р'ожа мәйдане шәр'е дәшта Му-
ше векр'а³ we т'ьат'инә⁴,

Ле хәлк у аләме дьнйәе қәдим у зәманда бь т'а-
рихан у һ'әсәбан дъзаньн, ко мабәйна к'ордан
у т'оркан кәвнәк'инә.

Р' Ъ З А Е Х Е Л Ъ Т

55

Аг'ао, чумә Муше, Муш т'ьтуна,
Әзе бала хwә дьдьме п'есира кәке К'орог'ли т'әмами
зивә, г'олавт'унә,

1 Мабәйн—орт'ә, нав.

2 Кәвнәйар—нәйарийа кәвн, дьжмьнайа бәре, дьжмьнайа
зува.

3 Векр'а—һәвр'а, т'әвап.

4 Т'ьат'инә—һатьнә.

П'эришане гот: “Щэваһьре, р'эбэне, хэлке онда кь-
рийэ, т'экэ-т'укэ, мэ онда кьрийэ баве К'орог'ли,
сйаре Э'рэб, дилэка э'ширэте, жь хөдева э'йанэ
дзьмьнед баве К'орог'ли ль мэ шабунэ,,.

- Аг'ао, нэминьм, нэминьм нэминьм,
5. П'ашао, нэминьм, нэминьм, нэминьм,
Паши һ'өрйэта Р'ома хаин дэрде тэ нэбиньм.

Аг'ао, чумэ Қасьмлйе, к'очка баве К'орог'ли ль һьм-
бэрэ,

Эзе чумэ ташхана Муше, мьн бала хвэ дае баве
К'орог'ли нэхвэшэ, мэллэ ль сэрэ,

П'эришане гот: “Щэваһьре, р'эбэне, хэлке онда-
кьрийэ т'экэ у т'уканэ, мэ ондакьрийэ баве К'о-
рог'ли, сйаре Э'рэб, дилэка э'ширэте, жь хөде-
ва э'йанэ сэбра мала Хельт, гөла мала Э'мэрэ,,.

10. Аг'ао, нэминьм, нэминьм, нэминьм,
П'ашао, нэминьм, нэминьм, нэминьм,
Паши һ'өрйэта Р'ома хаин дэрде тэ нэбиньм.

Аг'ао, чумэ Қасьмлйе ль ван гэньма,

П'эришане гот: “Щэваһьре, р'эбэне, иро се р'ожэ
у се шэвэ к'аг'азе кэке К'орог'ли жь ташхана
Муше наен начьн ньзам чьма,

15. Иро шаһаба мьрьна баве К'орог'ли, сйаре Э'рэб,
дилэка э'ширэте жь мэр'а һатйэ, шаи к'этийэ нав
дзьмьна, шин у гьри к'этийэ к'очк у сэраед ван
ханьма,,.

Аг'ао, нэминьм, нэминьм, нэминьм,
П'ашао, нэминьм, нэминьм, нэминьм,
Паши һ'өрйэта Р'ома хаин дэрде тэ нэбиньм.

Аг'ао, чумэ Қасьмлйа хопан, к'очка баве К'орог'ли
ль бьльнд щиап,

20. Эзе чумэ ташхана Муше, мьн бала хвэ дае баве

К'орог'ли нэхwашә ль нав шиан, сәре ши на-
сәкьнә ль сәр бә'лгиан,

П'әришане гот: “Щәwаһьре, гөлине сәре мьн у тә
жекьрибә, хәлке ондакьрйә т'әкә-т'укә, мә он-
дакьрйә баве К'орог'ли, сйаре Ә'рәб, диләка
ә'ширәте, жь хөдер'а ә'йанә бәрәне пәзк'увйан..

Аг'ао, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

П'ашао, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

Паши һ'өрйәта Р'ома хаин дәрде тә нәбиньм.

25. Аг'ао, чумә Qасьмлйе, к'очка баве К'орог'ли ль дäv
нәwала,

Чумә ташхана Муше гөда те дәнге нәхwаша на-
лә-нала,

П'әришане гот: “Щәwаһьре, гөлине сәре мьн у тә
көр'кьри бьн, мә ондакьрйә баве К'орог'ли,
сйаре Ә'рәб, диләка ә'ширәте, жь хөдева ә'йанә
нав у дәнге ши бәла буйә нав ә'шира, мадула,
ль нав донздә дөwала'.

Аг'ао, нәминьм, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

П'ашао, нәминьм, нәминьм, нәминьм,

30. Паши һ'өрйәта Р'ома хаин дәрде тә нәбиньм.

Аг'ао, чумә Муше Муш нәwалә,

Чумә ташхана Муше, баве К'орог'ли нәлә-нәлә,

П'әришане го: “Щәwаһьре, гөлине сәре мьн у тә көр'-
кьри бә, мә ондакьрйә Р'ьзае Хельт, баве К'о-
рог'ли, сйаре Ә'рәб, диләка ә'ширәте, жь хө-
дева ә'йанә нав у дәнге баве К'орог'ли нав ә'-
шира фәнани шахе Р'остәми Залә..

Аг'ао, тә нә таши, нә дәмьри,

35. Тө сәбра мала Хельти, гөла мала Ә'мәри,

Жь хөдева ә'йанә, р'оже қәwьмандьне гьран ль мәй-
дане һа ль фәна гөри.

Дэ һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне,
һэй-ла ль-мьне,

Һәре вәзи́ро, начьмә Муша баве К'орог'ли Р'ь-
зае сор ль Чарсийе,

Вәзе Р'ьза баве К'орог'лир'а базар бькьм дәстә
к'ьнше йузбаши́е,

Дә бьра көле тек'әвә мала һ'өкөмәта Р'оме, қәлпә
хайин, қаймәқайма, мьлазьма, қөмандара, про
се р'о, се шәвә бәр кәке К'орог'ли дьгәр'ә бь
бәләдийе, бь шә'сусийе,

5. Ла ль-мьне, ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне,

Дә һәре вәзи́ро, тө нә таши, нә дәмьри,

Зер'е зәри, нә п'ахьри,

Зәнгьле шәр'ани, дәҫе гөлләйи,

Дө ви чахи ль Муше бу зәрзәрә, Қасьмие әрд һә-
шьри.

10. Дэ һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне,
һэй-ла ль-мьне,

Һәре вәзи́ро, начьмә Муша баве К'орог'ли Р'ьзае
сор, Муш т'ьт'унә,

Әзе бала хвә дьдьме ч'ак-сильһ'е баве К'орог'ли
зьрища зәрә, гөлавт'унә,

Дә бьра ар у заре Р'ьза, баве К'орог'ли нәминә гә-
ләкар'а, чава нәһишт'ьн се-чар саләка бьгәр'ә

Муша кавьл бь қачахи, бь фьрари, бь фәйтунә,

Аг'ао, ла ль-мьне, ла ль-мьне,

15. Һәре миро, тө нә таши, нә дәмьри,

Зер'е зәри, нә п'ахьри,

Зәнгьле шәр'ани, дәҫе гөлләйи,

Дө ви чахи ль Муше бу зәрзәрә, Қасьмие әрд һә-
шьри.

Дә һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне,
һэй-ла ль-мьне,

20. Һәре вәзиро, начьмә Муша баве К'орог'ли Р'ъзае
сор ль кемейә,

Нивро шунда мьне бала хо дьдае шьнйазе баве К'о-
рог'ли сәр мьле хөлама данинә Муша шәвьти
бәр шамиейә,

Һәлкә һуне пьрса баве К'орог'ли дькьн жь мьнә, ме-
рәки гьри, бәрани жь мерани зедәйә,

Һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне, тө нә таши, нә дә-
мьри,

Зер'е зәри, нә п'ахьри.

25. Зәнгьле шәр'ани, дәде гөлләйи,

Дө ви чахи ль Муше бу зәрзәрә, Қасьмие ә'рд һә-
щьри.

Дә һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне,
һэй-ла ль-мьне,

Һәре вәзиро, начьмә Муша баве К'орог'ли Р'ъзае
сор нав гәньма,

Зәзе готә П'әришане: “Дә бьра көр'кьривә п'ор'е
сәре мьн тө т'әне,

30. К'аг'ьз-дәфтәре Р'ъза баве К'орог'ли про се р'о, се
шәвә паен начьн ньзам чьма,

Шине к'әтийә нав Бәләхана Жорин, нава к'оме ха-
ньма,

Шабун к'әтийә дәшта жерин нав дөжмьна.

Дә һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне, һэй-ла ль-мьне,
һэй-ла ль-мьне,

Әре вәзиро, тө нә таши, нә дьмьри,

35. Зер'е зәри нә п'ахьри,

Зәнгьле шәр'ани, дәде гөлләйи,

Дө ви чахи ль Муше бу зәрзәрә, Қасьмие ә'рд һә-
щьри.

Вэзиро, чумэ Муше, баве К'орог'ли нэ ль малэ,
Жь сальха, дьве, баве К'орог'ли нэхwэшэ, зэ'ф бэд-
һ'алэ,

Һ'эйфа мьне нае коштына баве К'орог'ли, сйаре Ньж-
ди, һ'эйфа мьне те we һ'эйфе к'ома нэйара
бэр диwana Энт'абе галэ-галэ.

Вэзиро, чумэ Муше, Муш т'ьтунэ,

5. Шалваре баве К'орог'ли чөхэ, п'ап'ахе сери гөлав-
т'унэ,

Ханьме кьрэ гази, го: "Мьн дәсте хwэ дайэ п'ашла
кэке К'орог'ли, т'ьжэ хунэ,
Һэй-ла ль-мьне, һэй аг'ао.

Аг'ао, чумэ Муше ван дьк'ана,

К'аг'аза баве К'орог'ли бэла буйэ һэр диwana,

10. Коштынэ кэке К'орог'ли, мэ қэландьнэ сэрэке не-
ч'ирвана,

Һэй-ла ль-мьне, һэй аг'ао.

Вэзиро, чумэ Муше сэр канийа,

Щьнийазе баве К'орог'ли бьрьбун бэр мәчите, ве
жамийе,

Коштынэ кэке К'орог'ли, мэ қэландьнэ сэрэке ве
алайе.

15. Һэй-ла ль-мьне, һэй аг'ао.

Аг'ао, тō нэ таши, нэ дәмьри,

Гōла мала Серхун, бәрхе мала Э'мәри,

Р'оже ог'ьрме гьран, аг'ао т'эк пәйае фәна гōри,

Һэй-ла ль-мьне, һэй аг'ао.

Һэй-ло миро, начьмә Муше нав гәньма,
 Көле тө тек'эви мала мьшире мьлазьме Р'ома гәв-
 рә, ло мир һ'акьма,
 Гәло чәва дәсте сйаре К'эрәме Р'ъзайе сор гьртън,
 бәре ши данә кәла Әрзьруме, ло нъзаньм чьма?
 Дә һэй-ло миро, вәрә мәчә, Р'ом хайинә, ло тә дьха-
 пинә.

5. Һэй-ло миро, начьмә Муше, ло бәрбь бейә,
 Көле, тө бьк'эви мала мьшире, мьлазьме Р'ома гәв-
 рә, ло мир алайе.
 Гәло весьбе чәва дәсте Р'ъзайе сор, сйаре К'эрәме
 гьртън, бәре ши данә Әрзьрума кавьл ве ба-
 сайе?
 Дә һэй-ло миро вәрә мәчә, Р'ом хайинә, ло тә дьха-
 пинә.

- Дә һэй-ло миро, начьмә Муше ль ван к'аша,
 10. Көле, тө тек'эви мала мьшире мьлазьме, қомандар
 п'аша,
 Гәло ве сьбе чәва дәсте сйаре К'эрәме, Р'ъзайе сор
 гьртън, бәре ши данә кәла Әрзьруме, хьрабкь-
 рынә дәм у дэзге, ло ван қумаша?
 Дә һэй-ло миро, вәрә мәчә, Р'ом хайинә, ло тә дь-
 хапинә.
 һа-һи, һа-һи.

Аг'ао, чумә Муше ло ль ви бай,
 Көле, төе бьк'эви мала қаймәқайм қомандара, ло
 мир алац,

Дә чәва дәсте кәке Зьбет, сйаре Ә'рәб, гөла ә'-
ширәте гьртън, бәре ши данә ташхана Муше,
ло бь хостан?

Дә вәрә нәчә, Р'ом хайннә, Р'ом хайннә, ло тә дь-
хапинә,

5. Вәрә бавари бь бәхте Р'оме нәйнә, ло тә дьхапинә,
Көле тәе бьк'әви мала Р'ома хайнн, чәва дәсте кәке
Зьбет гьртйә ль нав Муше дьгәр'инә?

Оло миро, чумә Муше ло ль дәре мәрха,

Дә кәси дәвр у зәмана дитйә мәрвь п'не гөра бьг-
рә бавежә к'оза бәрха?

Көл бьк'әвә мала Р'ома хайнн, чәва дәсте кәке Зь-
бет, сйаре Ә'рәб, гөла ә'ширәте гьртън бәре ши
данә һ'әвса Муше, паши кәке Зьбет кәс т'ө-
нәйә ль нав ә'шира бьгәр'инә долаба ван чәр-
ха.

10. Аг'әе мә ль мал сйар бу, аг'әки дәл у динә,
Мьшир-п'аша, әзе бәхте тәмә, кәке Зьбет, сйаре Ә'-
рәб, мере һ'әвса нинә,
Шә'дә-шуде кәке Зьбет, сйаре Ә'рәб гәләк һәнә,
жь Муша шәвьти гьртйа бәрдыдә, хвәр'а тина.

60

Һәй-ло миро, чумә Муша шәвьти т'әхте П'әе,
Мәйдана кәке Зиво, сйаре Ә'рәб тәнгә, начә нае,
Һәй-ло миро, вәрә мәчә бәләд т'өнә,
Р'оже ог'ьрме гьран мере т'әне шер бә — дәнг же
нае.

5. Һэй-ло миро, чумэ Муше, дэве ч'эмэ,
Вэхта кэке Зиво сйаре Ә'рәб мал сйар бу дэви
бь к'әнэ, дьли бь хэмэ,
Шә'дә-шуде кэке Зиво, сйаре Ә'рәб гәлэ һәнэ, мера
дыкөжә, т'алана тишә Ичәрйе нав ә'шәмэ,
Һэй-ло миро, вәрә мәчә, вәрә мәчә бәләд т'өнә,
Р'омэ хайинә, тә дьхапинә.

Һэй-ло миро, чумэ Муше we зәвәшә,
10. Шауәкә хере мьр'а һатйә, дьве, кэке Зиво we
р'ьк'ьне кәла Муше бьқәльшә,
Гьртйе кәле һ'әмйа дәрбаз бькә жь ава Р'әшә,
Һэй-ло миро, вәрә мәчә, вәрә мәчә бәләд т'өнә,
Р'омэ хайинә, тә дьхапинә.

Һэй-ло миро, чумэ Муше ль ви али,
Дә бьра кәл тек'әвә мала қаймәқайма, қөмандара,
Фьрик-п'аша, мир алайи,
15. Чәва дәсте кэке Зиво, сйаре Ә'рәб гьртын авитын кә-
ла Муше бь һостати?
Һэй-ло миро, вәрә мәчә, вәрә мәчә бәләд т'өнә,
бәхте Р'омс т'өнә тә дьхапинә.

61

Оло миро, вәзе начьм Муша шәшьти ль ви бай,
Вәрә әме һәр'ьнә хвә бавежьнә бәр бәхте кәр'е
Мьстафә-бәге, мир алайи,
Дә бьра мьле кэке Зьбе, сйаре Ә'рәб нәгрә нәшинә
зөлмәк'аре Р'оме — ви п'ашай.

Вэй-ло миро, вэй-ло миро, вэрэ мачэ, вэрэ мачэ,
Р'омэ хайинэ,

5. Вэллэ, бэхте Р'оме г'онинэ, тэ дьхэпинэ.

Оло миро, вэзе чумэ Муша шэвьти дэве П'ае,
Майдана кэке Зьбе, сйаре Э'рэб чьма тэнгэ, те
һыл нае?

Вэхта сэр сэре кэке Зьбе, сйаре Э'рэб дьбу хэлайа
мера, вэки шере Э'ли бэ жи дэнг же нае.

Вэй-ло миро, вэй-ло миро, вэрэ мачэ, вэрэ мачэ,
Р'омэ хайинэ,

10. Вэллэ, бэхте Р'оме г'онинэ, тэ дьхэпинэ.

Оло миро, мь го, вэзе чумэ Муша шэвьти, ло дарэ
мэрха,

Дэ we мьле кэке Зьбе, сйаре Э'рэб весве гьртънэ да-
нэ бэр дэлаве ль ван чэрха,

Шэ'дэ-шуде кэке Зьбе, сйаре Э'рэб гэлэкьн, гэлэк
һэнэ, we минани гөрэки дэвхун хвэ жорда ба-
вежэ һоза миа, к'оза бэрха.

Вэй-ло миро, вэй-ло миро, вэрэ мачэ, вэрэ мачэ,
Р'омэ хайинэ,

15. Вэллэ, бэхте Р'оме г'онинэ, тэ дьхэпинэ.

Оло миро, мь го, вэзе чумэ Муша шэвьти дарэ
бийа,

Дэ we мьле кэке Зьбе, сйаре Э'рэб гьртънэ шан-
дънэ Олмэбэшиа шэвьти, нав к'ома ван р'ис-
пийа,

Дэве шэ'дэ-шуде кэке Зьбе, сйаре Э'рэб сэре мэй-
дане гэлэкьн, гэлэк һэнэ, we минани гөрэки
дэвхун хвэ жорда бавежэ к'оза бэрха, һоза
мийа.

Вэй-ло миро, вэй-ло миро, вэрэ мачэ, вэрэ мачэ
Р'омэ хайинэ,

20. Вэллэ, бэхте Р'оме г'онинэ, тэ дьхэпинэ.

Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
Эзе чумэ мала баве Н'аме, вэй-ла мьн деране, ба-
ве Н'аме нэ бы малэ,

Р'абэне эзе чумэ мала баве Н'аме, вэй-ла мьн де-
ране, баве Н'аме нэ бы малэ,

Дьве, мьле баве Н'аме гьртыбун, шандьбун кэла
Стэмболе нызаньм чьмайэ,

5. Дэ дае нызаньм чьмайэ,

Щавэкэ нэбьхере мь п'ор'көр'а хвэдер'а натьбу йэ-
қин э'щэлэйэ,

Дьве, баве Н'аме се гөлле комсоле Р'ома р'эш бь-
риндарэ, к'эсэке хөдане хера т'өнэ кэла Стэм-
боле мьләки баве Н'амер'а текэ бэ'лги, эз п'ор'-
көр'а хвэде жи жер'а бьбйама бэрп'алэ,

Дьве, дә тө р'абэ, баве Н'аме, дә тө р'абэ,

Эла тэ элэкэ гьранэ, р'энгинэ, нола Щангир-аг'ае
көр'е Хәтиф-аг'а бе тэ навэ.

10. Дэ ло-ло, ло-ло, деране, эзе чумэ мала баве Н'аме,
баве Н'аме нэ бы малэ,

Р'абэне, эзе чумэ мала баве Н'аме, баве Н'аме нэ бы
малэ,

Дэ дьве, мьле баве Н'аме гьртынэ, шандьнэ кэла
Стэмболе, вэйла мь деране нызаньм чьмайэ,

Дэ дьве, щавэкэ нэбьхере мь п'ор'көр'а хвэдер'а
натйэ йэқин э'сэйэ,

Дьве, баве Н'аме Н'ал т'өнинэ, к'эсэке хөдане хера
т'өнэ щаве бьдэ щоте ханьма ль кэла Стэмбо-
ле, мьләк баве Н'амер'а бькьрна бэ'лги, йәк жи
бэрп'алэйэ.

15. Дьве, дэ тө р'абэ, баве һ'аме, дэ тө р'абэ,
Эла тэ элэкэ гьранэ, элэкэ р'энгинэ, нола Шангир-
аг'ае көр'е Хэтиф-аг'а эл бс тэ навэ.

63

Дэ ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,
ло,

Дэ баво, вэзе начьмэ Мусьла шэвьти, сальха, дь-
ве, һ'амо нэ ль малэ,

Дэ we чока хвэ дайэ чока қомандаре, запьда, пе-
р'а к'этиэ шевре, мьсьлһ'эте, галэ-галэ,

Дэ нав у дэнге баве һ'амо, кэке Гөлизэре нава
аг'ае э'ширеда гэлэкэ, гьдино, гэлэк һэнэ, дэ
we өсанэ һ'эсаве шахе Р'остэми Залэ.

5. Дэ сйаро, дэ сйаро, дае сйар, баво, сйар, кэко сйар,
Дэ вэрэ сйар, диса сйар,

Дэ тө ле бьнер'э һэр'о, һэргав бэр баве һ'амо, апе
Гөлизэре we дьвэ, гьдино, гази һэвар.

Дэ ло, ло, ло, ло, лс, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,
ло,

Баво, вэзе чумэ Мусьла шэвьти, сальха, дьве, ба-
ве һ'амо малда нинэ,

10. Дэ дьле мьни көли бьринэ,

Сэре мьне ль дэ'w у доза, ль қале шэнге һэвар у
газие, гьдино, хали нинэ,

Нав у дэнге баве һ'амо, апе Гөлизэре ль нава аг'ае
э'ширэтета we гэлэкьн, гэлэк һэнэ, чьма сэр ба-
ве һ'амо весбе чунэ, кэко, шкйат у гьлинэ?

Дэ сйар, дэ сйар, дае сйар, баво сйар, кэко сйар,

- Дэ шэрэ сйар, дуса сйар,
15. Дэ тө ле бьнер'э һэр'о, һэргав бэр баве һ'амо, апе
Гөлизэре we дьвэ, гьдино, газн һэвар.

64

Эзе чумэ Мусьла шэвшти, кэке һ'эмо нэ ль малэ,
Эзе чумэ сэр фонаха шэли п'аша, мьн бала хвэ
даие, кэке һ'эмо, апе Гөлизэре бы қаймэқам,
ферик у қомандарар'а данйэ қалмэқалэ,
Көле, тө бык'эви мала Р'ома хайин, чэша бы мьхэ-
нэти дэсте апе һ'эмо, апе Гөлизэре гьртън данэ
ве сьргуне, жь хөдова э'йанэ, нав у дэнге кэке
һ'эмо, апе Гөлизэре ль нав э'шира ль фэнани
шахед Р'остэми Залэ.

- Эз нэминьм, эз нэминьм,
5. Паши кэке һ'эмо, апе Гөлизэре ль дөннае сах нэми-
ньм.

Эзе чумэ Мусьла хопан, мьн бала хвэ дайэ кэке
һ'эмо ль мал нинэ,
Иро се р'ожэ у се шэвэ дьле мьн көли мэрэзи, ко-
ванн, дэрди һа бы бьринэ,
Жь дэрде кэке һ'эмо, апе Гөлизэре мьн һаж сэрэ
хвэ т'өнинэ,
Ч'э'ве мьн жь һестьра хали нинэ,
10. Көле, тө бык'эви мала Р'ома хайин, дэсте кэке һ'эмо
гьртън бесущ у бегөнэ, бы мьхэнэти данэ к'ам-
баха ве сьргуне, чэша кэсэк хвэые хера т'өнэ
шабэкэ хере жь кэке һ'эмо, апе Гөлизэре жь
мыр'а бинэ?

- Эз нэминьм, эз нэминьм,
Паши кэке һ'эмо, апе Гөлизэре ль дөннае сах нэ-
миньм.

Гөле деране, мьне сондәке ларийә эзе начьмә нава
к'оме ван һәвала,

Бьра бәр дәсте хвәде ад у қьрар бә,

Әзе т'ощара накьмә к'еф у һ'әнәке лақьрдие, галә-
гала,

Мьне дәма дьне бала хвә дае, дө сйаре жела дыһа-
тьн,

5. Мьне т'ьре Ә'ли у Аһ'мәде бьранә, қә тә нә дьгот мә'-
нәгие ван шера желва бәрбь мал бунә, веда
тенә зинә вала.

Вели, вели, вели,

Гөле деране, вәрә сәре мь хвәва гьредә р'әш бь
хели,

Дәнге т'вьнга Аһ'мәде Н'әсо, кәке Каре, апе Бәдър
бәлабуйә қәза Синәке, дак'әтийә Зәрифхана
шәвьти гөнде Мсте Кало, бьрайә нивәка
гели.

Гөле деране, һивәр'онә, Гөле р'әбәне һивәр'онә,

10. Мьне бала хвә дьдае дора һиве бу зиванә,

Бьра әв р'ож нә р'ожә хвәде бйа, вәхта Аһ'мәде
Н'әсо, кәке Каре, апе Бәдър, Ә'лие бьра, қачахе
дө дәвләта гөнде Мьсте Кало ль мала Ә'ле
бунә меванә,

Бьра хере вае нәбинә хәруще Лальк, комьркоте И-
дьре, нәчәликә Қақьзмане, ороникә ве Р'әwane,
ве донздә қазахава к'өбара сьведа дәре қәлә-
чие Ә'ли, Аһ'мәде бьра гьртьнә, гөлләке бәри
бәдәна ван шера данә, хьрав кьрьнә хәмла
К'уви, пер'а шкенандьнә к'ьлита һәрчар мале
момт'ащианә.

Вели, вели вели,

Гөле деране, вэрэ сэрэ мь хвэва гьредэ р'эш бь хели,

15. Дэнге т'вьынга Аһ'мәде һ'әсо, кәке Каре, апе Бәдър бәлабуйә қәза Синәке, дак'әтийә Зәрифхана шәвьти, гөнде Мьсте Кало, бьриайә нивәка гели.

Гөле деране Зәрифхана шәвьти, гөнде Мьсте Кало бьнер'ә, т'ела кәте.

Бьра әв р'ож нә р'ожа хвәде бйа, вәхта Аһ'мәде һ'әсо, кәке Каре, апе Бәдър, шере қәмәр, сйаре К'уви, Ә'лие бьра, қачахе дө дәвләта бәре хвә данә Зәрифхана шәвьти, гөнде Мьсте Кало, мала Ә'лие, сәбәкә нәбхерие к'әте.

Бьра хере вәе нәбинә хәруще Лальк, комьркоте Идьре, пәчәлике Қарьзмане, оронике ве Р'әване, ве донздә қазахава к'обара сьведа дәре қәләчие Ә'ли, Аһ'мәде бьра гьрт'әнә, гөлләке бәри бәдана ван шера данә, пер'а шкенәд'әнә зьнщире ве сәһ'әте.

Вели, вели, вели,

20. Гөле деране, вэрэ сэрэ мь хвэва гьредэ р'әш бь хели.

Дэнге т'вьынга Аһ'мәде һ'әсо, кәке Каре, апе Бәдър бәлабуйә қәза Синәке, дак'әтийә Зәрифхана шәвьти, гөнде Мьсте Кало, бьриайә нивәка гели.

Гөле деране, Зәрифхана шәвьти, гөнде Мьсте Кало бьнер'ә ч'әлан у нәрдан,

Дэнге т'вьынга Аһ'мәде һ'әсо, кәке Каре, апе Бәдър, шере қәмәр ве дак'әтийә Зәрифхана шәвьти, бәлабуйә мәмләк'әта һ'әму әрдан,

Һ'әйфа мьн нае кәшт'әна Ә'ли, Аһ'мәде бьра, шоте шера, һ'әйфа мьне те ве һ'әйфе, хера мала

хвәдер'а Ә'мәре бьра хер у шаи кәла Базиде
бьһата бәрдан.

25. Вели, вели, вели,

Гөле деране, шәрә сәре мь хвәва гьредә р'әш бь
хели,

Дәнге т'ьвьнга Аһ'мәде һ'әсо, кәке Каре, апе Бәдър
бәлабуйә қәза Синәке, дак'әтийә Зәрифхана шә-
вьти, гөнде Мьсте Кало, бьриайә нивәка гели.

Гөле деране, Зәрифхана шәвьти, гөнде Мьсте Ка-
ло бьнер'ә ль ван тә'та,

Гөле го: "Алмасте п'ор'көр'е, дә тө р'абә сәре мьн
хвәва көр'кә т'әмашәкә шәр'е Ә'ли, Аһ'мәде
бьра, шоте шера, хәруще Лальке, полке ван
салдата,

30. Һ'әйфа мьне нае көштына Ә'ли, Аһ'мәде бьра, шоте
шера, һ'әйфа мьне те we һ'әйфе, хера мала
хвәдер'а жь кәла Базиде мьзгинийа Ә'мәре бь-
ра хер у шаи мьр'а бьһата,,.

Вели, вели, вели,

Гөле деране, шәрә сәре мь хвәва гьредә р'әш бь
хели,

Дәнге т'ьвьнга Аһ'мәде һ'әсо, кәке Каре, апе Бә-
дър бәлабуйә қәза Синәке, дак'әтийә Зәрифхана
шәвьти, гөнде Мьсте Кало, бьриайә нивәка гели.

Ф А Р Ъ З Е Ә Т Е

66

Һәй-wae, һәй-wae, 'һәй-wae, һәй-wae,
Баво, Қәләние, бьнер'ә we бь шилә',
Кәко, Қәләние бьнер'ә we бь шилә,

Мират'а әйнәлуе сәр чока баве һ'әлифе, сйаре Бәшо шилә-шилә,

5. Баве һ'әлифе, сондәке харийә жь қөрәне, к'әтебе, мьсәһ'иде, ә'зәте наве хвәде, дьве, әзе бькөжым дө чашиша, донзда қөмандара, әзе весбе гьшка пер'а бьгрым һесир у дилә.

Һәй-уәе, һәй-уәе, һәй-уәе,

Вәллә нае, бьллә нае,

Бәрхе мала Ә'вди-бәге сонд харийә, т'опраха Иране дәр нае.

Һәй-уәе, һәй-уәе, һәй-уәе, һәй-уәе.

10. Қәләниие бьнер'ын we бь һ'әзә²,

Мират'е Бәшо бьн баве һ'әлифеда бьриндарә, нә дьр'әвә, нә дьбәзә,

Баве һ'әлифе сондәке харийә жь қөрәне, к'әтебе, мьсәһ'иде, ә'зәте наве хвәде, дьве, әзе бькөжым дө чашиша, донзда қөмандара, вәллә хвәдева әйнанә, весбе т'өщара һ'ызнакым һ'өриата т'әзә.

Һәй-уәе, һәй-уәе, һәй-уәе,

Вәллә нае, бьллә нае,

15. Бәрхе мала Ә'вди-бәге сонд харийә, т'өщар т'опраха Иране дәр нае.

Фарьзо, про жь к'өбара сөбеда шәр'ә, шәр' гьранә, әз ньзаным чьма к'өта набә?

Әзе чумә ль қәләче һәрә жери, мьн бала хвә даие қирч'иние мавизәра жь һәв нақәтә, дунге т'ә-

кайахе сэр қаләча Фарьзе Ә'т'е жь сөбеда сафи
набә,

Жь хвәдева ә'йанә шаһьд-шөһөде Фарьзе Ә'т'е, дә-
лалийе дьле дайьке, кьле ч'ә'ве т'ели Хәзе гә-
ләк һәнә, р'оже қәвьмандьне гьран, п'е жь бәр
п'е навежә, бе көштын жь қаләчне әв р'анабә.

Дә ло-ло Фарьзо, тө мерәки чейи,

5. Дәлалийе дайькейи,

Кьле ч'ә'ве т'ели Хәзейи,

Тө гөре хөдейи,

Р'ожед қәвьмандьнед гьран, ль мәйдана қәт'ьл
у хуне, тө мәлкәмоте мере көлейи,

Қәсәсе сәре щәндьрме ве Р'омейи.

10. Шәр'е Фарьзе Ә'т'е шәр'әки п'ьр' хвәшә, бь һелә-
мели, бь галә- галә,

Әзе чумә ль қаләче һәрә жери, мьн бала хвә даје
қирч'иние мауизәра, қир'инийе көр'ед бава жь
һәв нақәтын, ә'йнәлийе дь дәсте Фарьзе Ә'т'еда
данйә к'алә-к'алә,

Нә хвәзьла ви нәйари Фарьзе Ә'т'е, дәлалийе дайь-
ке, кьле ч'ә'ве т'ели Хәзе сәрда харбә, ле бькә
қир'ин, һьнәк дьбежьн, әв нәр'ак'ьшандьна Ә'-
лийе-шерә, һьнәк дьбежьн әв нәр'инийа Қәһ-
рәмани Қәт'ьлә, йед маин дьбежьн, әв нә нә-
р'әк'ьшандьна Ә'лийе-шерә, нә жи ньр'инийа
Қәһрәмане Қәт'ьлә, әв Фарьзә, Фарьзе Ә'т'ейә-
дәлалийе дьле дайькейә, кьле ч'ә'ве т'ели Хә-
зейә, сәдаје ви ль фәнани сәвта Р'остәме За-
лә.

Дә ло, ло Фарьзо, тө мерәки чейи.

Дәлалие дьле дайькейи,

15. Кьле ч'ә'ве т'ели Хәзейи,

Тө гөре хөдейи,

Р'ожд қәумандьнед гьран ль майдана қәт'ыл у ху-
не тө мәлкәмоте мере көлейи,
Қәсәсе сәре шәндьрме ве Р'омейи.

С Ы Л О Е Ш Ә У О

68

Бәго, чумә Әрзьрме, диһаре п'ьре,
Бәжна Сьлое Щәво, кәке Нащьре өсанә, нола сту-
на зер'а нава чадьре,

Дә бьра йәки щавәкә хере мьнр'а банйа, бьгота,
Сьлое Щәво, кәке Нащьре жь кәла Әзьрме
һатә бәрдан, мә дәсте һәсире хвә бьгьрта бь-
чуна нава хәлде ве Идьре.

Миро, чумә Әзьрме гьран у гьрька,

5. Бәжна Сьлое Щәво, кәке Нащьре өсанә, нола гөла
бьһаре һешин дькә т'әв мәндька,

Дә бьра йәки щавәкә хере мьр'а банйа, бьгота,
Сьлое Щәво, бәве Нащьре жь кәла Әзьрме һатә
бәрдан, мә дәсте һәсире хвә бьгьрта бьчуна
нава хәлде ве зәрька.

Йо-йо, йо-йо, мире мьн йо-йо.

Миро, дьле мьн щурналә, хвәш щурналә,

Вәрә өме һәр'ьн кәла Әзьрма шәвьти, бала хвә бь-
днә һале ван гьртйанә, ньге вани қәйдә, дәсте
вани к'әләмчейә, стөе вани бь ләләйә, р'әнге
ван буйә р'әнге һеве, вәхта мере шамер дь-
вишә, дьбе, мьрн четьрә һале жийина вана,
баво, чәтьнә һале ван гьртйанә,

10. Мирә йо-йо, йо-йо, йо-йо.

БАВЕ СЭЙРО

69

Баве Сэйро, эз бь гори,
Кэке Фэто, эз бь гори,
Сйаре мәнэгэкэ ьсту бь мори,
Сэре мьн бь қөрбан, ә'мре мь жи пер'а гори.

5. Мала баве Сэйро жь мала веда,
Зеламэке вайэ теда,
Хазьла кэке Сэйро жь вэлате хэрива бьһата, мьне
к'ольк данна сэр чока хвэ, т'ел-т'ел гьреда.
Баве Сэйро эз бь гори,
Кэке Фэто, эз бь гори,
10. Сйаре мәнэгэкэ ьсту бь мори,
Сэре мьн бь қөрбан, ә'мре мь жи пер'а гори.

Баве Сэйро те жь Серте,
К'әмбэрэке к'ьр'йә, хьр'ин же те,
Вәхте баве Сэйро гьртън, бәре баве Сэйро данә
кәла Муше, мь нъзанбу сәбра баве Сэйро чәва
пе те.

15. Баве Сэйро, эз бь гори,
Кэке Фэто, эз бь гори,
Сйаре мәнэгэкэ ьсту бь мори,
Сэре мьн бь қөрбан, ә'мре мь жи пер'а гори.
Баве Сэйро хош аг'айә,
20. К'әмбэрэке к'ьр'йә, мала майә,
Вәхте баве Сэйро гьртън, бәре баве Сэйро данә
кәла Муше, мьн нъзанбу дастура қиз у хорта
ль нәв дайә.
Баве Сэйро, эз бь гори,
Кэке Фэто, эз бь гори,
Сйаре мәнэгэкэ ьсту бь мори,
25. Сэре мьн бь қөрбан, ә'мре мь жи пер'а гори.

К'ОЧКА БАВЕ ШЭРО

70

Ло-ло Миро, мне ль дигаре гэлие Муше ве к'ьне-
ре,

Эсэ весбе ль баве Шэро, аг'ае эла т'эзэр'а бышиньм
ташхана Муше қот'йна ду-дармана сьмбеле, дь-
ло ло миро,

Дэ бэлки хёде хальқе алэме ль баве Шэро, аг'ае эла
т'эзэр'а ль ташхана Муше вэкэ дэрге хере.

Оло миро, вэрэ мачэ Муше ло ве ордие,

5. Дэ мь го, һ'эйфа мне нас кёшт'ьн, гьрт'ьна баве Шэ-
ро, һ'эйфа мне те ль ве һ'эйфе, чэва баве
Шэро, аг'ае эла т'эзэ ль ташхана Муше к'эт-
йэ зэлулие?

Оло миро, мне ль дигаре гэлие Муше кэвьре һурэ,
Эскэр р'абуйэ сэр баве Шэро, аг'ас эла т'эзэ, дэс-
тэ т'аг'бур у белук'ьн қэрэнизама р'эш һа бь
т'аг'бурэ,

Һ'эйфа мьн нас кёшт'ьн, гьрт'ьна баве Шэро, а-
г'ас эла т'эзэ, һ'эйфа мне те ль ве һ'эйфе,
тьрсьм п'есира баве Шэро, аг'ае эла т'эзэ вэ-
к'ьн г'ельма шурэ.

Оло миро, вэрэ пэчэ Муше, ве ордие,

10. Һ'эйфа мне нас кёшт'ьн, гьрт'ьна баве Шэро, һ'эйфа
мне те ль ве һ'эйфе, баве Шэро, аг'ае эла т'э-
зэ ль ташхана Муше чэва к'эт'йэ зэлулие?

Оло миро, мне дигаре гэлие Муше ло һа бь т'э-
пэйэ,

Эскэр р'абу сэр баве Шэро, аг'ае эла т'эзэ дэстэ
т'аг'бур у белук'ьн, қэрэнизама р'эш ло һа бь
нзэйэ¹,

¹ Ньээ—сыгу.

Оло миро, вэрэ нэчэ ташхана Муше, һ'эйфа тэйэ.
Оло миро, нэчэ Муше, ве ордие,

15. Һ'эйфа мьне нае кōшт'ын, гьрт'на баве Шэро, аг'ае
эла т'эзэ, һ'эйфа мьн те ль we һ'эйфе дэ чэва
баве Шэро, аг'ае эла т'эзэ ль ташхана Муше
к'этиэ зэлулие?

71

Оло миро, к'оча баве Шэро we к'ьнерэ,
Дэ вэрэ эме баве Шэрор'а базар бьк'ын қот'йа ду-
дэрмана ве сьмле,

Бьра хера мала хōдер'а мьзгиникэ хере мьр'а бь-
ната, бьготана, һ'эвса ташхана Муше ль баве
Шэро вэб'йэ дэнге хере.

Оло миро, вэрэ мэчэ ве ордие,

5. Исал һ'эвт сале баве Шэройэ we һ'эвса ташхана Му-
ша шэвьтида дьк'шинэ мэр'умйе, бэлэнгазйе
ве сефилйе.

Оло миро, к'очка баве Шэро дьнер'ьм дара гэзэ,
Баве Шэро дьгар'йа тэ'на гещэлькэ, бьнда та бь-
лузэ,

Бьра хера мала хōдер'а ль һ'эвса ташхана Муше
мьзгиникэ хере мьр'а бьната, бьготана, баве
Шэро вэб'йэ дэрге хере, чьмки малда майэ бука
т'эзэ.

Оло миро, вэрэ мэчэ ве ордие,

10. Исал һ'эвт сале баве Шэройэ we һ'эвса ташхана Му-
ша хопанда дьк'шинэ мэр'умйе, бэлэнгазйе, ве
сефилйе.

Вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,

Бэжн у бала баве Мир-бэге гёла ве диwane, ве ди-
wane,

Шандьнэ пэй Мир-бэге т'ела мьшире Эзыргане,
Баве Мир-бэге нэн дөйндар бу, нэй хундар бу, нэй
щызэ бу, щызатир бу,

5. Чьма бэре баве Мир-бэге данэ кэла Эзыргане, сэд у
йэк сал щызэ дане?

Бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм,
Wи аг'ао, бьмьрм жь мадулия тэр'а,
Мадуло, бьмьрм жь мерания тэр'а.

Вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,

10. Хиала баве Мир-бэге мьн шойэ, на бь шойэ,
Феза баве Мир-бэгеда тейэ дэнге бор'и бор'истана.
Бьнат'ара баве Мир-бэгеда тейэ чир'инья дэли
Qазойэ,

Дэ бьра мале мэрнйя, э'мре мэрнйя, сэре мэрнйя
қөрбана сэре мерн чебэ,

Хёлам, хьзмэт'аре баве Мир-бэге мьн сэре мэй-
дане гэлэкьн, гэлэк хэнэ, we шэр'эке р'остэми
хвэшкьрнэ Э'йнт'эба Жерин, бэста мала Зор
к'афьр Шегойэ.

15. Бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм,
Wи аг'ао, бьмьрм жь мадулия тэр'а,
Мадуло, бьмьрм жь мерания тэр'а.

- Wэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
 Wэй-ло хwэйю, бэжын у бала баве Мир-бэге мьн
 кӧлилка ван зозана,
 20. Гэло чьма шандьнэ пэй баве Мир-бэге т'ела мь-
 шире һэр диwana?
 Гэло баве Мир-бэге мьн нэн дэйндар бу, нэн хун-
 дар бу, нэн шьза бу, шьзагир бу,
 Сэр мьле баве мьн Мир-бэге гьртын шандьнэ кэла
 Эзыргане, на wэллэ жь кӧла дьле мьр'а һ'эвса
 ль бире.
 Бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм, бьмьрм,
 Wi аг'ао, бьмьрм жь мадулия тэр'а,
 25. Мадуло, бьмьрм мерания тэр'а.

БАВО, ВАЛАТЕ МЭ НИНЭ

73

- Валате Сэрһәде ль синоре ве Иране,
 Исал жь пер'а к'очәри чәша шунда к'этын жь зоза-
 не,
 Хальдо, тӧ сәре сәбаба дәwләтар'а қәбул нәки,
 чәша дәсте мә жь ши у wаре мә қәтандын,
 бәре һесире мә данә валате Диарбәк'ьре, на
 wәллә, дәшта Бьшерийе гәрме, гәрмьстане?
 Баво, валате мә нинә,
 5. Wалат валате хәрибә,
 Дәлила валате Сэрһәде.

Баво, валате Сэрһәде ль ви гьри,
 һесире р'ути-тә'зи, т'и у бьрчи ле эwьрн.
 Хало, тӧ сәре сәбаба дәwләтер'а қәбул нәки, чәша

исал жь пер'а бәре һесире мә данә дәшта Диар-
бәк'ьре, гәрмьстана Бьшерийе, әм жь-зозана ма-
нә герр?

10. Баво, валате мә нинә,
Валат валате хәрнбә,
Дәлила валате Сөрһәде.

ИСМАИЛО

74

Исмаило ло лао, дьле мьн Дьбейо, һае, һае,
Кавле гонде Р'әсуле Ә'ләдинге дәве р'ейо, һае,
һае,
Әскәре Р'ома р'әш эварда һ'әта сьве дьк'шә тейә,
Пешийе бинбашн, онбашинә, әз ә'вдала хвәде чумә
пешийа ве ньзамейо,

5. Мьн го: "Һуне хвә кьн ль хвәдекьн, гәло һәе
Исмаиле мьн нәдитийә?.. Һае, һае.

Го: "Дае, мә Исмаиле тә дитийә, гөла ә'ширийә,
Сйаре Муса-бәгейә, тәхсилмидаре Р'омейә,,—Һае, һае
"Ах,— го, —Исмаило лао, мьн нә дито, нә бинао,
Көла Синәке дьле дайка тәда шах вәдао,

10. Дә дьве һ'әйфа мьн гөли көр'а, гөли көр'а гәло що-
те ханьма про шунда жь Бьрща Бәләк ль һивиа
к'е мао?
Ах;гәло һәрчар р'өже қол-фәләке¹ к'ер'а мао, к'е-
р'а мао?

---

1 Гьлп дәрһәқа һәрчар р'озгаре саледанә.

Го: “Пире, на бь пире, гөне хвәде мера пе бь hate,
пе бь hate,

Дәрк'эвә феза гөнде Р'әсуле Ә'лэдинге т'эмашәкә,
we Исмаиле тә коштына, щьнйазе wи майә ә'р-
де.,— wae, wae,

Ах wae, wae.

15. “Ах—го,— Исмаило, лао, әзе начьмә гөнде Р'әсуле
Ә'лэдинге, ль ван к'аша, ль ван к'аша,

Әзе һәр'ымә пешийа әскәре Ә'вдъл һ'әмид-п'аша,
Пьрса Исмаиле хвә бькьм һәвал, һогьра, бинба-
шиа, снбашиа, ван сәрәкәвана,

Ах, мь го, лао, мьн нә дито, нә бинао,

Зә'ванге се мәһано,

20. Һ'әнә сәр нәйнуке мао,

Гәло щоте ханьма ль Бьрща Бәләке иро шунда к'е-
р'а мао, к'ер'а мао?

Ах, һәрчар р'оже фәләке к'ер'а мао, к'ер'а мао?.,

Бинбаши го: “Пире, на бь пире.

Гөне хвәде пе бь hate, пе бь hate,

25. Дәрк'эвә феза гөнде Р'әсуле Ә'лэдинге т'эмашәкә,
we һатийә коштыне ә'фате К'өрдьстане, на wәл-
лә, мерхасе ван бәк'ьра.,

Wәй-ла мьн п'ор'кор'е, гәло чьма мә'нәге ә'рәба тенә
қарп'узе зина вала, wae, wae,

Ах wae, wae,

Ах, гәло һәрчар р'оже фәләке к'ер'а мае, к'ер'а мае?

“Ах,— дьве,— Исмаило лао, мьн нәдито, нә бинао,

30. Қөла Синәке дьле дайка тәда шах вәдао,

Зә'ванге се мәһано,

Һ'әнә сәр нәйнуке мао,

Гәло щоте ханьма ль Бьрща Бәләк бехаи, бехөдан
жь иро шунда һивиа к'е мао?

Ах, һае, һае, һәрчар р'оже қол-фәләке к'ер'а мао?

Чэва э'мре Салыһ'е мьн һ'иждэ салийэ, сэд сал
э'дам кьри,

Салыһ'о, пьзамамо, э'мрык һ'иждэ сало, мь херьк же
нэ дню,

Эз чумэ Диарбэк'ыр сэкьним дэве ве сэрае,
Мь ди Салыһ'е мьн доранинэ мэх'кэме у в'нфадае,

5. Мь ди сэ баве һ'акьм ль бэр ч'э'ве мьн а'вьр' дае,
Гьдино, жь бона хөде, чэва э'мре Салыһ'е мьн һ'иждэ
саллийэ ль бэр ч'э'ве мьн сэд сал э'дам дае?

Ло Салыһ'о, пьзамамо, һ'эвшаша сэра Диарбэк'ыр кэвь-
ре дь мэрмэрэ,

Салыһ'е мьн мэ'де ши кьрийэ, р'уньштийэ ва ль
сэрэ,

Эзе бавежьмэ т'ор' у бэхте К'эмал-п'аша, р'эисе
щьмһөрйэте у п'ехэмбэрэ,

10. Э'мре Салыһ'е мьн һ'иждэ саллийэ, тэ жь һ'эбса
Диарбэк'ыр, жь э'дам дэрхэ дэрэ.

Ло-ло Салыһ'о, пьзамамо, эзе ль Диарбэк'ыр бьсэкь-
ным, эзе жь Энкараер'а ль т'еле хьм,

Эзе қолана зер'а вэкьм у э'рде хьм,

Эзе һ'эзар зер'е зэр жь қолана хвэ дэр эхьм,

Бэртил у р'ьшмэта бь даире у мэх'кэме хьм,

15. Салыһ'о, хэма нэхө, хэм хьрабын, эз Нуремэ, эзе тэ
жь һ'эбса Диарбэк'ыр, жь э'дама р'эш дэр
эхьм,

Ло-ло Салыһ'о, пьзамамо, һ'эвшаша сэрае кэвьре бор'и,

Бь бэртил у р'ьшмэта Нуре Салыһ'е хвэ жь һ'өкө-
мэте к'ьр'и.

Нуре дьбе: “Сальһ’о, пьзмамо, бэжна мьн зьравэ,
мьнарэйэ,

Һэсара хопана Диарбэк’ър жер’а һэвалэйэ,
Wэзе дьчумэ ба мьдуре һ’эбсхана хопана Диарбэ-
к’ър, мь дьго: “Бэхте тэ хөдемэ, Сальһ’е мьн
бэрдэ,, дьго: “Нуре, р’эбэне, сэд у һэк сал э’-
дэм данэ, һиви ,р’эщакьрын жер’а иди бефэй-
дэйэ,,.

Сальһ’о ло, Нуре һесире ле,

5. Ах мальк жь мала мират’е ле, ле, ле.

Нуре дьбе: “Сальһ’о, пьзмамо, бьра Щьзира Бота
бышэвьтэ дури Мэме у Зине, р’эз у тьри,

Шэвэке ниве шэве мьне бала хо дьдаие, дьбу сьл-
дьм-былдым сэ бабе т’ьрка ль бэр дэве дэри,
Ч’эпье Сальһ’е мьн дьгьртьн дьбьрынэ хопана
Диарбэк’ър, һ’эбса шумурийате һ’эбскьри,,.

Сальһ’о ло, Нуре һесире ле,

10. Ах мальк жь мала мират’е ле, ле, ле.

Нуре дьве: “Сальһ’о пьзмамо, wэзе хопана Диар-
бэк’ър ль т’елехьм,

Эме мале к’на биньн мьзбэте хьн,

Эме Сальһ’е хо жь һ’эбса шумурийате зор дэр э-
хьн,,.

Сальһ’о ло, Нуре һесире ле,

15. Мальк мала мират’е ле, ле, ле.

Нуре дьве: “Сальһ’о, пьзмамо, бэжна мьн зьравэ,
т’елэк жь т’ела ве р’ьһ’ане,

Һешин дькэ сэр хопана Диарбэк’ър, пешбэри һ’эбс-
хане,

Дэ тѳе бала хо бѳдеи, жѳне н'ѳбсйа дѳкѳн дѳ'ва
тѳлѳде жѳнбѳрдане..

Сальн'о ло, Нуре неспре ле,

20. Малѳк жѳ мала мират'е ле, ле, ле.

ЩАРСЪМ — БѳГ

77

Ло лао, ло лао, ло лао,

Щарсѳм-бѳго, ло лао,

Завѳе бист у пенш р'ожано,

Н'ѳна заватйе ль сѳр дѳстао,

5. ѳз чѳ бѳкѳм, кѳла бука сѳр бѳ хели дѳ дѳле Момнйа
п'оркѳр'да шах у п'ѳр' вѳдао,

ѳ' занѳм йѳка натйѳ сѳре Щарсѳм-бѳге мѳ р'ѳба-
не, нѳ натйѳ сѳре Усьве Нѳбнйа, жѳ дѳсте бѳ-
ра дѳ бѳне бирада мао,

ѳ занѳм, ко нѳ натйѳ сѳре Мѳме Алао, ко дѳсте
нн жѳ де у баве нн рѳгнао,

Т'ѳхт у т'ѳше зер'нн бажаре Мѳхѳрзѳмнне бе-
хвѳйи мао,

Бѳре нн к'ѳтѳ вѳлате хѳрнбане у хѳрбѳте Щѳзира
Бѳтао,

10. нѳстйѳе нн дѳ бѳне сѳнгданѳда р'ѳзнао.

Ло лао, ло лао, ло лао,

Щарсѳм-бѳго, ло лао,

Кѳла Чамлибеланге бѳшѳвѳтѳ ниве дѳне,

Т'ъле¹ н'әмедийа шәвьти, хале бәрфе сор у зәр к'ә-
тьне,

15. Эз чумә диwana н'өсейин-бәге, Хәтиб-бәге, мирәке
бист у пенщ гонде шеха, мьн го, вә чьма дәр-
бәке ледайә бәжн у бала Щарсьм-бәге мьн р'ә-
бәне, тайе бь т'әне,

Эз вега ль сәр лаше Щарсьм-бәге хо р'әбәне сәкь-
ним, се тиреже хуне жь бәжн у бала зьрав
р'ьжйанә хала ве гәрдәне.

Ло лао, ло лао, ло лао,
Щарсьм-бәго ло лао,

Бәжна Щарсьм-бәге мьн зьравә жь тае ве р'ьн'а-
не,

20. We шин дькә ль сука Бәдлисе ль дәве дьк'әне,
Иро чар р'өже мьнә эз дьгәр'ьм, лаше Щарсьм-бә-
ге мьн нәхөйане,

Эз чумә диwana н'өсейин-бәге, Хәтиб-бәге, мирәке
бист у пенщ гонде шеха, мьн го, вә чьма дәр-
бәке ледайә бәжн у бала Щарсьм-бәге, ләша
Щарсьм-бәге мьн к'әне?

Ло лао, ло лао, ло лао,
Щарсьм-бәго ло лао,

25. Бәжна Щарсьм-бәге мьн зьравә жь тайе кәте,
We шиндькә ль т'ъле н'әмедийа шәвьти, дәвке хәте.
Эз чумә диwana н'өсейин-бәге, Хәтиб-бәг'е, мирәке
бист у пенщ гонде шеха, мьн го, вә чьма дәр-
бәке ледайә бәжн у бала Щарсьм-бәге мь р'ә-
бәне, тайе бь т'әне?

Эз вега сәр Щарсьм-бәге хо сәкьним, се тиреже
хуне жь бәжн у бала зьрав р'жйя сәр к'ос-
тәка сән'әте.

---

1 Т'ъл—гьр.

Ло лао, ло лао, ло лао,

30. Щарсьм-бэго ло лао,

Ә заньм йәка һатийә сәре Щарсьм-бәге р'әбәне, нә
һатийә сәре Усьве Нәбийә, жь дәсте бьра дь
бьне бирада мао.

Ә заньм, кӧ нә һатийә сәре Мәме Алао, ко дәсте ви
жь де у баве ви қәтиао,

Т'әхт у т'аше зер'ин бажаре Мӧхӧрзәмине бехвәйи
мао,

Бәре ви к'әтә вәлате хәрибане у хӧрбәте Щьзира
Ботао,

35. Һәстийе ви дь бьне сьнданеда р'ъзиао.

М Ә Т Р А Н И С А .

78

Һәре баво, вәй ль-мьно, ло ль ви мәт'рани,

Гәло ло ви бәрхи, ло ль ви бәрани,

Чь т'офанәкә гьран сәр әскәре әр'нәшита валие
Ванеда ани,

Вәллә, нав у дәнге хвә ль дьниәе бь мерани т'әв
дәрани.

5. Дә һәй-ло баво, ло ви мәт'рани.

Мәйрәм-ханьм қиза к'әшише Ване Ә'лике қӧләха-

зи Р'оме ль чарчийа¹ Ване һәв дитийә,

Дьле вана бь һ'әзар дьли һәв гьртийә,

---

¹ Чарчи—чарсу, суқ

Ә'ли р'аһыштийә ч'әпыле Мәйрәм-ханьм — р'эван-
дийә,

Хө ль хөде, дера Ахт'әмаре у ль нав у дәнге мәт'-
ран И'са ло гьртийә,

10. Ах һәй-ло баво, ло ль ви мәт'рани.

Дьбе, сәһ'әт nive шәве ль дәве дере сәкьнийә,

Дәргәван дәри жь ванр'а вәкьрийә,

Дьбе: “Қиз у хорто, лао, жь мьр'а бежьн һ'ал у һ'ә-
вале вә жь чийә?,,

Ә'ли го: “Дәргәвано, мьн қиза к'әшише Ване р'э-
вандийә,

15. Мь хо ль хөде у дера Ване, нав у дәнге мәт'ран
И'са гьртийә.

Ах һәй-ло баво, ви мәт'рани,

Ль ви ферьзи, п'әләвани.

Дәргәван чу жь мәт'ранр'а готийә,

Го: “Мәт'рано, баво, Ә'лики қоләхази Р'оме қиза
к'әшише Ване р'эвандийә,

20. Хо ль хөде, нав у дәнге тә, дера Ахт'әмаре гьртийә.
Мәт'ран готә дәргәван, го: “Һәр'ә газикә, әм р'у-
нен бь т'әмамийә,,.

Дәргәван һат Ә'ли у Мәйрәм-хане бьрийә,

Ль һ'эзура мәт'ран И'са сәкьнийә,

Ах һәй-ло баво, ль ви мәт'рани,

25. Мәт'ран го: “Ә'лио лао, һ'ал у һ'әвале вә жь чи-
йә?,,

Ә'ли го: “Ло-ло мәт'рано, баво, мьн Мәйрәм-ха-
ньяма қиза к'әшише Ване р'эвандийә,

Мәһ'буб әвә — дьл һ'әбандийә,

Мьн ль хвәде, ль нав у дәнге тә гьртийә,

Әзе бемә сәр дине И'са, дине дь һәқийә,,.

30. һәй-ло баво, ви мәт'рани.

Мэ'т'ран дьбе: "Ә'ли наби, әв йәк наби,
Дине Мьһ'әмәд ль сәр кәвнәкә жьна бәтал наби,
Әз нав у дәнге дера Ахт'әмаре хьраб накьм,
Әзе бь бьсьлмани Мәйрәм-ханьме ль щане тә мар-
кьм,..

35. Дэ вәй-ло баво, ль ви мэ'т'рани.

Дьбе валийе Ване сәһкьрийә,
Ко Ә'ли Мәйрәм-ханьм р'әвандийә,
Н'әзар у пенсьд әскәре әр'нәшита һьланийә,
Т'әви т'оп у щәбьлхана к'әтә сәре щәд у дьрба у
мәшһийә.

40. Вәй-ла баво, ви мэ'т'рани.

Дьбе, хо бь дера Ахт'әмаре гиһандийә,
Чадьр у хебәте хвә дора Ахт'әмаре вәгьртийә.
Дәве т'опа ль сәр дере р'асткьрийә.
Сәре сьбе зәнгәдун ль зәнге хьстийә,

45. Дора дере ньһертһийә,

Бала хо дайә әскәрәки гьран дора дере гьртийә,
Дьве, зәнгәдун дь тьрсийә,
Вәй-ло баво, ль ви мэ'т'рани,
Ль ви ферьзи, п'әләвани,

50. Чь т'офанәкә гьран сәр әскәре әр'нәшите вали да-
ни.

Дьбе, зәнгәдун чь жь мэ'т'ранр'а готһийә,
Го: "Мә'т'рано, баво, әскәрәки гьран дора мә гьр-
тийә,

Әз ньзаньм мәсәла ви әскәри чийә,..
Дьбе, Мә'т'арн сәре хвә жь п'ажер'е¹ дәрхьстийә,

---

1 П'ажер'—п'әнщәрә.

60. Ньһер'и ко хэбэра ви бь р'астийэ,
Эскэре валие Ване ль дора дере сэкьнийэ.

Дьбе, вали к'аг'азэк ньвисийэ,
Жь мэт'ран И'сар'а шандийэ,
Дьбе: “Ло-ло мэт'рано, вэллэ наби, быллэ наби,

65. Мэйрэм-хана қиза к'эшише Ване ль Ә'ли қә мар
наби,

Дә бинә, бинә, Ә'ли бинә.

Дьбе, дора Ахт'эмаре т'эвда бә'рә,
Мэйрэм-хана қиза к'эшише Ване, Ә'лико т'эслим
дьки т'эслим бькә, бь хвәде, т'эслим наки эзе
дәве т'опа гьредьм диواره дере, т'эмам биньмә
харә,

Эзе Мэйрэм-ханьм у Ә'лико жь дере дәрхьм бь к'о-
тәк у бь щьбранә.

70. Вэй-ло баво, ви мэт'рани,.

Мэт'ран к'аг'эзәки ньвисандийэ,

Жь валир'а шандийэ,

Го: “Ло-ло валио, эз ва накьм,

Хвәде, эзе Мэйрэм-хана қиза к'эшише Ване ль
щане Ә'ли маркьм,

75. Эзе хвәр'а к'эшиш у к'өмсора ль тә бәлакьм,

Эзе т'абуре эскәр бьләқиньм,

Дезе¹ ләша р'акьм,

Эзе нав у дәнге хвә ль дьнйәе т'эв бәлакьм,.

Һэй-ло баво, ви мэт'рани,

80. Гьди, ль ви ферзи, п'әләвани,

Чь т'офанәкә гьран сәр эскәре валида ани,

Бь хвәде, нав у дәнге хвә бәлакьм бь мерани.

---

1 Дез—лод.

- Дьбе, гава вали эв хэбэр сэхкьрийэ,
Т'оп у шэбылхана т'эқандийэ,
85. Тьрс у небэт ль дере к'этийэ,
Мэ'т'ран И'са шыле һ'эрбе ль хо кьрийэ.
Эре баво дьбе, шэр'э бы мьн шэр'э,
Хwэде, вали у мэ'т'ран бунэ гөр у һэв нагэр'ьн,
Дьбе, ниве шэве к'эшиш у к'омсора жь дере дэр-
хьст дэрэ,
90. Н'эта шэwқа сьбе т'абуре эскэр дькөжэ, бы хунер'а
һэр'э,
Һэй-ло баво, ль ви мэ'т'рани,
Ль ви бэрхи, ль ви бэрани,
Чь т'офанэкэ гьран сэр эскэре э'р'нэwите валида
ани,
Нав у дэнге хо дэрани,
95. Мэйрэм-хане Ә'ли маркьри.

ШӘРҖӘКЕ ҚӘШЬМИЯӘ КЕРЧҖЕ

79

Ах, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер,
Һәй-ло бьрано, шәр'әке мә қәшьямйә Керч'а кавьл
we бь һәзә,

Вәрә чәва машина ви кавьли, самалйоте ви
қәшәри к'әтйә р'у әрде, р'у әзмана, бәр вала-
те мә дьбәзә,

Қәтандйә дәсте буке у заве т'әзә,

5. Вәрә һәй-вае, һәр-вае, һәр-вае, һәр-вае,
Чәва кәла ван хорта, ван ә'фата дьле мә дәрнае?

Ах, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер,
Һәйло бьрано, қаләке мә қәшьямйә Қьрима хопан we
бь ч'ьлә,

Машина ви к'әфьри, самалйоте ви қәшәри, к'әтйә
р'у әрде р'у әзмана, бәр валате мә те вилә-
вилә.

10. Вәрә һәй-вае, һәр-вае, һәр-вае, һәр-вае,
Кәла ван хорта ван т'унсьза чәва дьле мә дәр нае?

Ах, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер, дә вәйлер,
Һәйло бьрано, вәрә чәва шәр'әке мә қәшьямйә Р'ас-
това хопан, щики р'астә,

- Вэрэ чэва к'афьри германи дьдэ бэр т'оп у пь-
лимотэ хэв бэла дькэ ч'эп, р'астэ,
15. Вэрэ һэй-вае, һэр-вае, һэр-вае, һэр-вае,
Кёла ван хорта, ван э'фата дьле мэ дэр нае.

ШИРЬНЕ Э'ЛО

80

Вэй-ле, вэй-ле, вэй-ле, вэй-ле, вэй-ле, вэй-ле,
вэй-ле, вэй-ле бьрано,
Бьрано, мэ һатйэ шэр'е нэбхерийе,
Бьра мала к'афьре гэрман нэ хана хвэде бэ, we
шэр'эки мьхэнэти мэ дахьстйэ Керч'а лопан,
Севастопола кавьл, бэста Қьримейэ,

Хера хазьл йэки щавэки бьвэ сьршана Тэ'-
лине, т'елэке бьдэ гонде Н'экор'а, бе Шэ'ре—
гёли бьр'е, Алмасте — кэзи бьр'е, Ширьне Э'-
ло дэлалие мале, аг'ае хорта, донздэ гёлле
асколке бьриндарэ, вэрэ эме п'ор' у гёлйа кёр'-
кыи, дэ вэрэ мэлн'эмэке чекьн бышиньн вала-
те хэриба, сэре газ у гедука, бьра бьдьнэ сэр
к'эве бьринейэ,

5. Мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, Ширьне Э'ло дэ тё мэ-
нал,

Дэлалие мале, тэ тё мэнал,
Бьра хера мала хвэдер'а вэлэте хэриба сэре газ у
гедука дэстэки мьне тэр'а бьвна бэ'лги, йэке
жи бьбйа бэрп'ал.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло вэй-ло бьрано.

Вэй-ло бьрано Ур'ьсете бьнер'э ль ван гьра,

10. Бъра мала к'афъре герман нэ хана хвэде бэ, we шэр'эки мьхэнэти мэ дахьстйэ Керч'а шэшьти, верана Қыриме, аде орт'а һәрсе бэ'ра,
 Хера хазьл йэки щавэке бьвэ сьрщана Тэ'лине, т'елэке бьдэ гонде һ'экор'а бе, Шэ'регөли бьр'е, Алмасте — кэзи бьр'е, Ширьне Ә'ло, дэлалие мале, аг'анги хорта we донздэ гөлле асколке бьриндарэ, дэ вэллэ, мала баве ле шэшьтне, дэ чьма кэсэке т'өнэ мьле wi шерн бьгрэ бьгэр'инэ сэр һ'экима у дог'дьра?
 Мэнал, мэнал, мэнал, мэнал Ширьне Ә'ло, дэ то мэнал,
 Дэлалие мале, дэ тō мэнал,
 Бъра хера мала хвэдер'а вэлате хэриба, сэре газ у гедука дэстэки мьне тэр'а бьвиа бэ'лги, йэке жи бьбйэ бэрп'ал.
15. Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
 вэй-бьрано.
 Бьрано, Ур'ьсете бьнер'э чьқаси хашэ,
 Бъра мала к'афьри герман нэ хана хвэде бэ, we шэр'эки мьхэнэти мэ дэрхьстйэ Керч'а кавьл, верана Севастополе, ада бэ'ра Р'эшэ,
 Хера хазьл йэки щавэке бьвэ сьрщана Тэ'лине, т'еле бьдэ гонде һ'экор'а, бе Шэ'регөли бьр'е. Алмасте—кэзи бьр'е Ширьне Ә'ло, дэлалие мале, аг'ае хорта донздэ гөлле асколке бьриндарэ, кэсэке т'өнэ мьле wi шерн бьгрэ бинэ сэр һ'экиман у дог'дьра, сальха дьвешьн, гэлэки тэ'ли же нэхашэ, бьрано.
 Мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, Ширьне Ә'ло дэ тō мэнал,
20. Дэлалие мале, дэ тō мэнал,
 Бъра хера мала хвэдер'а вэлате хэриба, сэре газ у гедука дэстэки мьне тэр'а бьвиа бэ'лги, йэке жи бьбйэ бэрп'ал.

ФЬЛИТЕ ҚӨТӨ

81

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
 Кавран һатийэ бь каврани,
 Эви каврани к'эвшэне мэда, ль дэшта Бьшерийе,
 кэване К'ере, канһаа Қире, һа ль ве наве дани,
 һэй-ло лао, мь го, мэчэ пешийа кавране Маме Э'т'-
 манике, эв р'ешинэ, р'енга хвэ тен, ч'э'ве һе-
 сире вани р'ейэ, һсал се салэ вэлате ванда
 буйэ һангырани.

5. һэй-ло лао, тө һәһәқи, тас т'эне.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
 Фьлито лао, Бьтлһса хопан дэргэвана дэргэ вэкьр,
 Весве жь көла дьле дайка тэр'а донздэ сынщаре
 Э'ли Осман ль шэр'е Фьлите Қөто Маме Э'т'-
 манике т'эмашэкьр,

Фьлите Қөто весве ль орт'а майдане сэкьнийэ гөл-
 лэнга хвэ дьт'эқинэ,

10. Чьфта хвэ шаш нэкьр, ақыле сәре хвэ зедэкьр.
 Фьлито лао, вэрэ ве йәке мэкэ,
 Мэчэ пешийа кавране Маме Э'т'манике, эв р'ешинэ,
 һэй-ло лао, тө һәһәқи.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
15. Фьлито лао, мэ ль бажерда һа мезэкър,
Фьлите Қөто ль орт'а майданеда чэтмэ дани, нишан
р'асткър,
Һ'әйше мере р'әшкота авитә Фьлите Қөто Фьлите
Қөто орт'а майдане чэва чьфта хвэ шаш нэкър,
Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне,
Һәй-ло лао, тө нәһәқи, тае т'әне.

20. Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Фьлито лао, ль дәштед Харза бьһер'ә ль ви тә'ти
Жь весве к'әсәре дьле дайка тәр'а гөллә, барут'с
ль бәр бара бунә қати',
Го, дә тө р'абә ль весве гөлләки нишан бьгрә, баве
сйаре пешьни р'у хели, әв бише Шәмейә, и-
сал пер'а буйә элманике² ви вәлати.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
25. Вәрә ве йәке мэкә, мачә пешийа кавране Маме
Ә'т'манике.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Кавран һати кавране хвейә,
Әви каврани дани дәшта Бьшерийе, канийа Қирс,
кәване К'ере, һа ль дәве р'ейә,
Һәй-ло лао, мь гот мачә пешийа кавране Маме
Ә'т'манике, исал се салә ль вәлате ванда бу-
йә нангьрани, ч'ә'ве һесире вани р'ейә.

30. Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне,
Һәй-ло лао, төи нәһәқи, тае т'әне.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Фьлито лао, весве ба те, баран дьльлине,
Ль р'ишие шә'ре, ль говәка ве сәһ'әте дьдә дьһ'ә-
жинә,

1 Бунә қати—хьлас бунә.

2 Элманик—мерхас, ә'һпт.

35. Весве дайка Фьлит жь кӧла дьле хвэр'а дьбежэ,
дълубинэ,

Нолани һ'ьрч'экэ сэр кӧдыка дьл бьринэ,
Вэй-ло, вэй-ло, Фьлито лао, тӧн нәһәқи,

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Фьлито лао, р'о дәрк'әтийә жь мәрчита¹,

40. Мыне ч'ә'вә һәрдӧ сәре хвә дит, донздә сыншаде
Ә'ли-осман әскәре р'әшва һатьнә т'әмашийә
шәр'е ва ә'гита.

Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне,
Һэй-ло лао, тӧ нәһәқи, тае т'әне.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Фьлито лао, р'о дәрк'әтийә жь қӧдрәте,

45. Весве шәвқе дайә бәжи-бала Фьлите Қӧто ль ви
каврани, на вәллә, диса говәка сәһ'әте,

Вэй-ло, вэй-ло Фьлито лао,
Де бь р'әбән бә, тае т'әне.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Фьлито лао, р'о дәрк'әтийә жь қӧдрәте,

50. Дайә бәжна Фьлите Қӧто, р'ишне шәр'е, шьр'ьке
ве сәһ'әте,

Донздә сыншаде Ә'ли-Осман әскәре р'әшва һатьнә
шәр'е Фьлите Қӧто Маме Ә'т'манике сышуде у
сылашәте.

Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне,
Һэй-ло лао, тӧ нәһәқи, тае т'әне.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,

55. Фьлито ло лао, ба те, баран дьльлинә,

Ль р'ишне шәр'е Фьлите Қӧто дьхә, дьһ'әжинә,
Һэй-ло лао, мь гот, нәчә пешийә кавране Маме Ә'т'

---

1 Мәрчит—тә'ва ко ышт дӧ т'опе р'әх һәв дәр те.

манике, вэхте ль Маме Э'т'манике дьбэ хэлайа
мера, бса гөлла даве минна һ'ьрч'а сэр кодька
дьл бьринэ.

Шэм р'эбэне, Шэм р'эбэне,
Һэй-ло лао, тō нәһәқи, тае т'эне.

60. Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
Маме Э'т'манике го: “Фьлито лао, вэрэ, вэрэ бэла
тэ жь бэр льнге тэбэ,
Һестьра пешьн баре хвэва баше тэйэ,..
Фьлит го: “Дәрде мьн нә һестьра пешьн баре вейэ,
Дәрде мьн т'вьнга базьнбэлэка ль мьле тэйэ,..
65. Маме Э'т'манике го: “Фьлито лао, эв хэбэр дэве
баве тэ зедэйэ,
Т'вьнга базьнбэлэка мьле мьда эв йәқин хуна сә-
ре тэйэ,..
Шэм р'эбэне, Шэм р'эбэне,
Һэй-ло лао, тō нәһәқи.

82

Вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор,
Маме Э'ли готэ Э'ме Гьнде: “Бьнһер' чьқас стәйрк
ль э'змана,

Кәри к'очэр ль зозана,
Һәрче кәсе жь нава бара дәре, жьне вана же бәр-
да бә,..

5. Вэйла де р'эбәнэ.

Вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор,
Э'ме Гьнде го: “Хало, дәшта Хәрзана шәшьти we
бь сәмәқә¹,

¹ Сәмәқ—сәр

- Сьбеда тэйр у төр'а сэрда wəqə-wəqə,
Һәрче кәсе нава бара дәре, же һәр'ә се т'әләqə,,
10. Wэйла Шәм р'әбәнә.

- Wайлор, wайлор, wайлор, wайлор, wайлор, wайлор,
Дашта Хәрзана шəwьти we бь шəэ,
Фьлите Qөто, п'ище¹ Шəме һәрсе шəшхане Маме
Ә'ли wəгэр'андйә, шандйә ль сэрә:
"Һәр'ьнә бежьнә Маме Ә'ли, бьра эстьре пешьн,
шəшхана базьнбөлэк бьшинә баща р'йа мьнә,,
15. Ә'лие Гьнде кьрә газн, го: "Ло лао, һәр'ьнә бежьнә
Фьлите Qөто, эстьра пешьн qөләна дайка wи
Шəмейә,
Шəшхана базьнбөлэк ә'рәса мөйдане йәqин хуна мьн
у wийә,,
Wэй-ла де р'әбәнә.

- Wайлор, wайлор, wайлор, wайлор, wайлор, wайлор,
Маме Ә'ли кьрә газн, го: "Ә'ме лао, бьмә² Ә'ме,
20. Дә тө р'абә шəшхана мьле хwә дагьрә бь барут'е,
бь дәрәме,
Wəхта Фьлите Qөто, п'ище Шəме сәр мәр'а дәрә,,
Wэйла Шәм р'әбәнә.

- Wэйлор, wэйлор, wэйлор, wэйлор, wэйлор, wэйлор,
Фьлите Qөто, п'ище Шəме жел³ кьрә qөтин, дәрбөк
да пәйәе р'эшкота, wəkә незикн бистпенщ пә-
йәе р'эшкота нава бара р'акьр,
25. Ә'ме Гьнде сәйпсани, жь бәре-бәрда т'вььнгчи бу,
ль ә'рәса мөйдане qә чьфта хwә шашнөкьр,
Ә'ме Гьнде кьрә газн, го: "Хало, тө бала хwә бьдә
харзие хwә,,

---

1 П'ищ—бищ.

2 Бьмә—бь мьп.

3 Жел—желва.

Ә'ме Гьнде чат'мә әрде к'өта, гөлләк нишан һьлда,
Го: "Хало, бала хвә бьде, сйаре пешьн щәрдабашне
ванә, Фьлите Qөто п'ище Шәмейә, бьра дайка
ви сйари ша нәбә, нәбежә: мь чок да әрде
жь хвәр'а көр'әк ани,..

Вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор.
30. Дәшта Хәрзана шәвьти сәре тә'та,
Ә'ме Гьнде кьрә гази, го: "Фьлит, көр'о лао, чьма
тө буйи эле мелик'е ви валати?..

Ә'ме Гьнде жь хале хвәр'а го: "Хало, ада мере
бәре бә, әзе һәр'ым, дйа ви Шәме биньм жь тәр'а. Хал
го: "На лао, нә п'акә,.. Харзи го: "На хало, мьн сонд
харйә, әзе һәр'ым йәқин биньм,..

Р'абу чу. Ажот дәре мала Фьлит сәкьни. Дәнг ль
Шәме кьр. Шәм р'абу дәрва, го: "Мәт'е, әзе йәқин тә
бьвьм һәр'ым хале хвәр'а,.. Шәм һьлда го, го: "Ә'ме
лао, әз жи дәвса дайка тәмә, көр'е мьн нәһәқи кьрийә,
сәбьркә әз жи дө гьлийа тәр'а бежьм, һ'ьздьки мьн
һьлдә бьвә һәр'ә,.. Ә'ме го: "Бежә дайка мьн, бежә,
чька чь дьбежи,..

Вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор, вайлор,
Шәме го: "Фьлито лао, гьре ль гьрька,
Нә мьн го вәрә нәчә пешийа карване Маме Ә'ли
Ә'т'мәка,

35. Ә'ме Гьнде сәипсани пер'анә, шәр'дькә миша һ'ьрч'е
бьриндар р'уне сәр көдька,..

Вәйла Шәм р'әбәнә.

Ә'ме Гьнде дьвежә: "Дә вәки өсанә, тө дйа мьни,
хушка хале мьни,..

Ә'ме Гьнде дьвежә:

Вәй-ла вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло,

40. Фьлит ло лао, һатә карванә, карване мә гайә,
Баре мә гәнъмә, сәрбари мә хөрмәйә,

Көр'о ло, чьма тө нызани ч'э'ве жьн у зар'е ма we
ль р'ейэ?

Wэйла Шэм р'эбэнэ.

Wэй-ло, wэй-ло, wэй-ло, wэй-ло, wэй-ло,

45. Шэме кьрэ газн, го: "Фьлито лао, hatэ карване бь
гьрани, пеши к'ышйа сэрканийа Qире, паши
ль Кэване К'ерейэ,,.

Wэйла Шэм р'эбэнэ.

Шэме го: "Фьлито лао, нэ мь го wэрэ нэчэ пешийа
карване Маме Э'ли, Э'ме Гьнде сэйпсан пе-
р'анэ,

Бь дэве шэшхане, бь хwэ гөманэ,,.

Wэйла Шэм р'эбэнэ.

50. Wэйлор, wэйлор, wэйлор, wэйлор, wэйлор, wэйлор,
Шэме кьрэ газн, го: "Фьлито лао, р'о дэрк'этийэ
жь qөдрэте,

Шэwде дайэ бэжн-бала Фьлите Qөто, баве H'эсэн,
сйаре к'уви, шьр'ка сэх'эте,,.

Wэйла де р'эбэнэ.

Шэме го: "Фьлито лао, нэ мь го, тө нэхэди, нэчэ
пешийа карване Маме Э'ли Э'т'мэка, Э'ме Гьн-
де сэйпсан пер'анэ.

55. Дэрбэке Фьлите Qөто, баве H'эсэн, сйаре K'уви
дайэ, шьнийазе Фьлит майэ ль э'рде,,.

83

Wэйло, wэйло, wэйло, wэйло,

Шэме дьго: "Фьлито лао, кавран h'эму дьвежьн эм
кавранинэ.

Бъра хенши Маме Э'т'ман кәсәк кавран у базьр-
гана шарьстан у т'ө вәлата нәгәр'инә,
We иро дәрбәк данә бәжн у бала Фьлите Qöто,
бьринә хәдәрә, сәре лауе мьн дешинә.

5. Вэйло, вэйло, вэйло, вэйло,
Шәме дьго: “Фьлито лао, р'ожа мә дәрк'әтйә Алә-
доле¹,
Шәwq у шәмала хвә дайә бәжн у бала кәке һ'ә-
сэн жь мәрт'ала голке доре,
Фьлит се дәнга Маме Э'т'ман дькьрә газн, го: “Ма-
ме Э'т'мано, мь мьразәкн өса хвәде мера дь-
хаст, мь дьго. хвәде, бәлки р'ожәк һәвә сәре
мьн у Маме Э'т'ман қәләчике, р'екә тән-
да п'әвдө дәрә?”

- Вэйло, вэйло Шәм р'әбәне,
10. Шәме дьго: “Фьлито лао, Бәдәр'әше һәйа Кәване
К'ере чьл нәқәвә,
Маме Э'т'ман дькьрә газн, дьготә хөлам-хьзмәт-
к'ара, дьго: “Бъра тенә т'ә'ви, хвә бьднә
бәрә,,
Фьлит дьгот: “Маме Э'т'ман, бьра хвәде у мера
орт'а мьн у тәда жор шә'дәвә,,
Шә'дә-шуде баве һ'әсэн дьне гәләкьн, гәләк һәнә,
к'ижан шәр'е дькә, һ'әму агьр у қәwьхәйә,
т'әв хәзәвә.

- Вэйло, вэйло, вэйло, вэйло,
15. Шәме дьго: “Фьлито лао, р'ожа мә дәрк'әтйә бәж-
нәке жь дө р'ьма,
Шәwqе дайә шушәбәнде кәке һ'әсэн, мьсин у
т'ахьма. ва гьмгьма,

---

1 Аләдоли—Анатолийа.

Баве һ'эсэн шәр' хашкьрһә қәрәбине дэв бь шыма,
Фьлито дьго: "Маме Әт'ман, эшәт-былла һ'әйфа
кэвн у т'эзә йа кәсәки сәр мьн нәма.

Вэйло, вэйло, вэйло, вэйло,

20. Шәме дьго: "Фьлито лао, кавран һат, кавране
хойә,

Хәма дьле Шәма дайка тәр'а we һевьрһә Бадә-
р'өше, мерга Шеха, сәр каниейә,

Баве һ'эсэн весве сәр пешһйа кавране Маме Әт'-
мен дьхазә қәт'ле, дьгәр'ә хьравһейә...

Маме Әт'ман дькьрә гази, дьго: "Фьлито, бьра
қәда тә жь хвәдевә, тә р'йа кавране мь бьдә,
эзе лок'е пешһн йан һе пашһн йәки тәр'а
дайһым баша р'ейә...

Фьлит дьго: "Маме Әт'мин, дәрде мьн нә лок'е
пешһнә, дәрде мьн базөбәләка мьле тәйә...

25. Маме Әт'ма дьго: "Фьлито лао, базөбәләк хуна
сәре тә, қәләне дайка тә Шәмькейә...

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,

Шәме дьго: "Фьлито лао, һат каврани, һат каврани,
Кавране Маме Әт'мен шәве ажот, р'өже қәт данани,
Иро һатһә Кәване К'ере, мерга Шеха, канһа Қире,

феза мале мәда һевьри, жь хвәр'а гьран дани,

30. Фьлите Қөто, баве һ'эсэн весве сәр пешһйа кавране
Маме Әт'мен шеврәкә гьран дани...

Маме Әт'мен дькьрә гази: "Әре фьлито, бьра
қәда тә жь хвәдевә, тә р'йа кавране мьн бьдә,
һсал чәнд салә вәлате мьда буйә нангьрани,
Һәрке пешһйа кавран дьди — бьдә, һәрге нади мь
чатмә авит, нишан дани,

Ле һәрча гава ве щаре сәре тә хьласвә, бьра Шәма
дайка тә п'айа бьдә, бе мь дьһйальке чок да
ә'рде, т'эзә жь хвәр'а көр'әк ани...

- Вэйло, вэйло, Шәм р'эбэне,
35. Шәме дыго: "Фьлито лао, кавран һатйә Динарбәк'ыр,
Кәке һ'эсэн весве ль мал дәрк'эт, т'эне шешра хвә
кыр..
Маме Әт'мен дькьрә газн: "Фьлито, бәлки қәда гә
жь хвәдевә,
Тө р'йа сйар у пәйайе мьн бьдә, бьра кавран тә
һ'элалвә мина шәкыр..
Фьлит го: "Маме Әт'мин, вәки про эз р'йа гәлйе
Қәшәме тә нәгьрьм, мера тә нәкөжьм, хуне тә
нәр'ежьм хәлде бежә Фьлит тьмак'ар бу, кавран
ани қәт тьшт нәкыр..

40. Вэйло, вэйло, вэйло, вэйло,
Шәме дыго: "Фьлито лао, гьра жь мәндыка,
Бәреда п'ьр'а зор дайә һьндыка,
Нә мьн го: нәчә пешийа кавране Маме Әт'мин, эва
к'афьрайи өсанә һ'эсаве һ'ьрчәк р'авә жь сәр
көдыка.

- Вэйло, вэйло, вэйло, вэйло,
45. Шәме дыго: "Фьлито лао, мь дь Бьдлиса шәвьти
дәргәвана дәргә вәкыр,
Донздә сыншаде Алиосман сәр шәр'е Фьлите Қөто-
Маме Әт'минда т'әмашә кыр.
Шә'дә-шуде Фьлите Қөто, баве һ'эсэн дьне гәләкьн,
гәләк һәнә, һ'әйште сйаре р'әшкота һәвр'а да-
витә лауе Шәме, эви малхьрави нә ч'ә'ве хвә
гьрт, нә бәре хвә гөһаст, чьқас дьчу чьвте хвә
зедә кыр, һ'ьше сәре хвә шашнәкыр..

Вэйло, вэйло, вэйло, вэйло,

Шәме дыго: "Фьлито лао, р'ожа мә дәрк'әтйә жь
қәдрәте,

50. Шәвде дайә бәжн у бала кәке һ'эсэн шьр'ьк у го
вәке ве сәһ'әте,

Фьлито лао, мь го: вэрэ нэчэ пешйа кавране Маме
Эт'мен, мь заньбу ве тэ бькөжэ, мале бьдэ бэр
мират'е,,.

84

Фьлито лао, кавран хатийэ бь каврани,
Эви каврани ль мерга бьнийа малада, ль канийа
Qире, Кэвана К'ере, бэр п'эра Бат'манике на
ль ве дани,

Лао, псал сэд салэ э'мре дайка тэйэ,
He мьн нэ дитийэ кэсэки жь Маме Эт'манике ба-
щэк анийэ,

5. Дэ Шэм р'эбэнэ, Шэм р'эбэнэ,
Һэй-ло лао, тө нэхэци, тае т'эне,
Тө нэхэци, суше мьн нинэ.

Фьлито лао, кавран хатийэ кавране хвейэ,
Данийэ мерга бьнна мала мэда ль канийа Qире,
дэшта Бьшерийе, бэр п'эра Бат'манике на ль
ве навеийэ,

10. Лао, мьн го нэчэ пешна кавране Маме Эт'манике,
псал се салэ вэлэте ванда буйэ нангьрани,
ч'э'ве һесире вани р'ейэ.
Дэ Шэм р'эбэнэ, Шэм р'эбэнэ,
Һэй-ло лао, тө нэхэци, тае т'эне,
Тө нэхэци, суше мьн нинэ.

- Һэй-ло лао, мэ ль һ'афа бажерда на мезэкьр,
15. Фьлите Qото ль орт'а майдане чэтмэ дани нишан
р'асткьр,
Һ'эйште мере р'эшкота һэвр'а жэндэ майдане чьв-
та хвэ шашнэкьр.

Дә Шәм р'эбәнә, Шәм р'эбәнә,
Һэй-ло лао, тө нәһәқи, тае т'әне,
Ти' нәһәқи, суше мьн нинә.

20. Һэй-ло лао, р'о дәрк'этийә жь зәрька,
Бьра нәда бәжна Фьлите Qöто, нәһ'эжанда р'ишийе
шә'ре, на вәллә, диса шьр'ька ван сәһ'эта.
Дә мь го, мәчә пешийа кавране Маме Ә'т'манике,
вәхте ль Маме Ә'т'манике дьвә тәнгасийа ме-
ра өса гөлла даве мина һ'ьрч'а сәр көдька.
Дә Шәм р'эбәнә, Шәм р'эбәнә,
Һэй-ло лао, тө нәһәқи, тае т'әне,
25. Тае т'әне, суше мьн нинә.

Һэй-ло лао, каврен данийә ль Сәдрәте,
Вәхте бу шәр'е Фьлите Qöто у Маме Ә'т'манике,
гәллә дәвләте мьқәр'ьм һатьнә ль шәр'е ван
т'әмаше у сылауәте.

Дә Шәм р'эбәнә, Шәм р'эбәнә,
Һэй-ло лао, тае т'әне,

30. Төи нәһәқи, суше мьн нинә.

Маме Ә'т'манике го: “Фьлито лао, к'ара тәйә,
Вәрә бәла тә жь хвәде бә, дәва пешьнә баре хвәва
баща тәйә,

Эва се мәһ, һәйә, ч'ә'ве һесире мәи р'ейә..

Дә Шәм р'эбәнә, Шәм р'эбәнә,

35. Һэй-ло лао, тае т'әне,
Төи нәһәқи, суше мьн нинә.

Фьлите Qöто кьрә гази, го: “Маме Ә'т'манике, дәрде
мьн нә дәва пешьнә у бара вейә,

Дәрде мьн т'вьнга базьнбәләка ль мьле тәйә..

Маме го: “Фьлито, әв хәбәр жь дәве тә зедәйә,

40. Т'эввнга базьн сэдэфэ мьле мьнда, эв хуна сэре
тэйэ,
На вэллэ, диса қальне Шэма дайка тэйэ,,
Дэ Шэм р'эбэнэ, Шэм р'эбэнэ,
Һэй-ло лао, тō нәһәқи, тае т'эне,
Тōи нәһәқи, суше мьн нинэ.
45. Һэй-ло лао, кавран һатийэ бь каврани,
Ль канийа Қире, дэшта Бьшерийе, Кэване К'ере,
бэр п'эра Батмане һа ль we наве дани,
Бьра дьниаеда кэс нэвежэ хенщи Шэме, мьн чок да
э'рде хвэр'а кōр'әк ани.
Дэ Шэм р'эбэнэ, Шэм р'эбэнэ,
Һэй-ло лао, тае т'эне,
50. Тō нәһәқи, суше мьн нинэ.

85

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,
Шэм р'эбэне, ло тōи нәһәқи.

Фьлито ло лао, Бьдлисе дэргэвана дэргэ вэкьр,
Пешийа кавране Мэме Гьнде, мерга Шеха, Кэвани
К'ере қэзакьр,¹

5. Фьлите Қōто чэва гōрәк, гōре чьле йәкани, тек'эвә
нава һ'эзар һ'эвсьд пэзида, шьвани т'эневә, кәри
сәр шьвинда т'алин у т'улинкә, пешийа казран
сәр Мэме Гьндеда чэва гер'кьр.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,
Шэм р'эбэне, ло тōи нәһәқи.

¹ Қэзакьр—хьласкьр.

Мәме Гьнде готә Фьлите Қөто, гот: “Лао, ло эз заньм,
вәки тō к’еуришка бәшә беог’ьри, ч’ә’ве тә лә
баша р’ейә,

Баре бесьра¹ пешин сәрбар нежьрә, бьнбар хөрмә,
әва диса ч’ич’ькәк шәкьр баша р’енга тәйә,..

10. Вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло,
вәй-ло, вәй-ло,

Шәм р’әбәне, ло тōи нәһәқи.

Вәй-ло вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, Фьлите Қөто готә
Мәме Гьнде, го: “Дәрде дьле мьн нә баре бесь-
ра пешинә, нә баре бесьра пашинә, нә жи фәқир
фьқорна тәйә,

Дәрде дьле мьн базнбәләка мьле тәйә, жь мьле хо
дайнә, шара ве шаре сәре тә, һ’әвт баве тәр’а
р’айә,..

Вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло,
вәй-ло, вәй-ло,

15. Шәм р’әбәне, ло тōи нәһәқи.

Мәме Гьнде готә Фьлите Қөто, гот: “Ло-ло базы-
бәләка мьле мьн хуна һ’әвт мере мьт’лани²
тәйә.

Нә вәллә қәләне Шәма дайка тәйә,
нашаж шамере сәкьни, әв қәләг’ийе тō дьки сәре
тә, һ’әвт баве тәр’а зедәйә,..

Вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло, вәй-ло,
вәй-ло, вәй-ло,

20. Шәм р’әбәне, ло тōи нәһәқи.

Фьлите Қөто готә Мәме Гьнде: “Ло-ло, вәки вә
буке сала жь мә дьбрьн, хелийе сери вәдькьрн,
хәлде р’ожа иро бежә, Фьлите Қөто гәдә-гудә

1 Бесьр—һестьр.

2 Мьт’лани—мипани, цот’ьли.

бу, сәре р'енга Батмане дайка хөр'а т'ө к'ар нә-
кыр..

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

Шәм р'эбәне, ло тәи нәһәқи.

Мәме Гьнде готә Фьлите Qöто, го: “Лао, исал һ'эвт
салә ль вәлате мә буйә нангырани,

25. Неседре донздә мала мын дьнһер'и, мын жь Бьдлесе
неседре гьранр'а нан дь ани,

Гази хөде хо кә, тә жь бәр гөлла Мәме Әт'маника
бьфьтльи, бьра Шама дайка тә бежә, чока хо
дани әрдә, хор'а г'эзә кәр'әк ани..

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

Шәм р'эбәне, ло тәи нәһәқи.

Фьлите Qöто готә Мәме Гьнде, го: “Мерга Шеха,
Кәванә Кере бь вәрәқә',

30. Қалп'ахли сәр чока мын у тә вәқә-вәқә,

К'ижан мә жь қәләча хо р'абә йан пәйабә, бь шә-
һәди, бь шьләт'и жьна ши һәр'ә һ'эвт тәләқә..

Шәм р'эбәне, ло тәи нәһәқи.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

Фьлите Qöто дәст у п'екыр, к'аре хойи шер'кыр,

35. Сәр баре Qöто бәрә-бәрә чьвта хо зедәкыр,

Ақыле сәре хо шаш нәкыр,

Донздә бәйрақа дәвләта Осман бәйрақ леда, шә-
р'е Фьлите Qöто, Мәме Гьнде педа-педа т'ә-
машә кыр..

1 Вәрәқ—щур'әки гпһейә.

Шэм р'эбәне, ло тѳн нэхэқи.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

40. Шэме дьго: “Фьлито лао, кавран дэрк'этийэ гьран
дь гьрька,

Эва пьрса пешийанэ: “П'ьр'а зордайэ һьндька..

Бьра вер'а дэрк'эта дайка Фьлите Qōто — һ'ьрчэк
һ'ьрче дэве гэлийа, весве зуда бьһөрмьжийэ
сэр кѳдька,

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

Шэм р'эбәне, ло тѳн нэхэқи.

86

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,

Шэм р'эбәне, Фьлито нэ хѳйанэ,

Шэме дьго: “Фьлито лао, мьн ньзанбу, ко дьнна
вайэ,

Дьнна вайэ жь Мьһ'эмэд п'ехэмбэрр'а жи нэмайэ..

5. Фьлит бь се дэнга гази дькэ: “Э'ме Мэме Гьндьр',
шьшханийа мьле хвэ дайнэ, баща мь к'айэ?

Э'ме Мэме дьбе: “Фьлито лао, иро сэре се мэһе мьн
қэднайэ,

Сэре р'е у дьрба эз гэр'иамэ, кэси дэ'ва шьшханийа
мьле мьн нэкьрийэ у мьн нэ дийэ,

Эгэр тѳ дэ'ва шьшханийа мьле мьн дьки, мьн дь
қэлэне дайка тэйи Шэме дайэ..

---

1 Бь готьна дэнгбеж, Гьндьр—наве баве Э'мейэ, эт'манка—
наве э'ширейэ, ле Эт'ман—наве валате ванэ.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло вэй-ло.

10. Шәме дьбе: “Фьлито лао, сьбэйә, таве дайә, тав һь-
лати,

Гьранә карване Ә’ме Маме Гьндьр данийә сәр ка-
нийә Бадәр’әше бөр ви тә’ти...

Ә’ме Маме гази дькә: “Гәли карванийя р’абьн, баре
қант’ьр’а бьждиный¹, гәлийе Бьдлисе дурә, бь
қөрана Мьһ’әмәд ом нагине, ньжда² Фьлите
Қөто, ви зальми вайә жь вьрва һати,

Әз бала хо дьдье фьшоке шышханне ль сәр мьн бу-
нә қоти³,

Фьшәкәкә т’әне майә, әз про дәрбәке ледьм ль бәжн
у бала Фьлите Қөто, ә’йн бубә Фәтаһ’-бәге мире
Хәрза⁴, мьлуке ви вәлати.

15. Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

Шәме дьбе: “Фьлито лао, р’ожа мә дәрк’әтийә т’әрз
бь т’әрза⁵,

Шәқа хо дайә тапна Бьро, п’озе Сәйидьм Қасьм⁶
бежн у бала Фьлите Қөто мәрт’әла сорә р’ән-
гин, ль бәнда р’әза⁷,

Нав у дәнге Фьлите Қөто бәла буйә чар т’әрәфе
дьниәе, чуйә диwana Фәтаһ’-бәг’е мире Хәрза.

---

1 Бьждиный—бышдишын.

3 Ньждә—к’ом.

3 Буйә қоти—хьлас буйә.

4 Бь готьна дәнгбөж, Фәтаһ’-бәг зор бу, сәрверне ль вәлате
Хәрза дькр. Мә’на ве готьне әвә, вәки Фәтаһ’-бәг ба жи
Ә’мее Фьлит бькөжә.

5 Тәрз бь тәрз—р’әнг бь р’әнг, щур’ә—щур’ә, шькьл-шькьл.

6 Сәйидьм Қасьм—наве гьрә, гьре Сәйидьм Қасьм.

7 Бәнда р’әза— меве тьрийә.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

20. Шэме дьго: “Фьлито лао, карван р’абу жь Диарба-
к’ыр бь гьрани,

Ль сэр канийа Бадэр’эше, бьн сийа даре данн,
Фьлите Qöто к’ом у к’олосе дэвэт’уки ль э’рде данн,
Шуре хө гьреда у мэрт’ала хөр’а һьлани,
Чу сэкьни пешийа ви карвани,

25. Э’ме Маме Гьндьр бь се дэнга газн дькэ ви кар-
вани,

Р’абьн баре қант’ыр’а бьждиньн, гэлийе Бьдлнсе ду-
рэ, эм нагьне, ньжда Фьлите Qöто, ви зьла-
ми, вайэ эм һьлани,,.

Фьлит бь се дэнга газн дькэ: Э’ме Маме, шьш-
ханийа мьле хо дайнэ, баца мьн к’ани?,,

Э’ме Маме дьбе: “Фьлито лао, эгэ тө дэ’ва шьш-
ханийа мьле мьн дьки, мьн дь қэлэне дайка
тэйэ Шэмеда данн,,.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
вэй-ло, вэй-ло,

30. Шэме дьбе: “Ль мьн р’эбэне, Фьлит нэ хөайэ,
Фьлито лао, эз ньзаньм жь пэ’нэва Qере һ’эта дэла-
ве П’ашо чэнд к’ортък у мэсил¹ у нэқэбэ,

Р’ьма ль дэсте баве һ’эсэн чьл мовькэ, мэрт’ала
мьле ви сорэ, бэдлнсийэ, гөлазийэ дора мэрт’а-
ле бь р’ишийэ, ниве мэрт’але бь к’окэбэ²,,

Шэме газн дькэ: “Гэли хэлқе мала Э’зэкорэ³, р’а-
бьн, бьлэзиньн шэр’е баве һ’эсэн кө к’этийе,
мер тенэ көштын, қэт’ьл-хвинэ у бь хэзэбэ,,.

---

1 Мэсил—щөв.

2 К’окэб—гөпък.

3 Бь готьна дэнгбеж Э’зэкор-наве баве р’эшкотайэ бэрейэ.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
 Фьлито лао, Бьтлесе дэргэвана дэргэ вэкьр,
 Фьлите Қөто сэр намьле р'ишне шэ'ре на т'эвнэв
 кьр,

Шэ'дэ, избат донздэ бэйраде Э'ли-Осман гэлийе Қэ-
 шэме сэр п'эра Батмане бэйраде лехьстьн, шэр'е
 Фьлите Қөто т'эмашэ кьр,

5. Маме Гьнде кьрэ газн, го: “Фьлите Қөто, т'эслими
 хвэде би, пешийа сйар у пайае мьн бэрдэ, һэр-
 кэ дэ'ва башер¹ ль мьн дыки, кавране мьн гэлэ
 майэ Бадэ Р'эшэ, һэр'э тэ һ'элал бэ мина шэ-
 кьр..

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло,
 Фьлите Қөто кьрэ газн, го, “Мьн..² дэрде мьн нэ
 т'алане Бадэ Р'эшейэ,

Дэрде мьн базьнзи́ва мьле тэйэ,

Базьнзи́ве дайна вэрэ р'айэ..

10. Фьлит го: “Эва р'ожа пеш we р'ожева, вэхта тэ
 буке йэк сали дьбьрн, хели сэри вэдькьрн,
 Вэхта эз про мере тэ нэкожьм, т'алан тэ нэс-
 тиньм.
 Хэлде бежэ, Фьлите Қөто тьмак'ар бу, т'ө к'ар
 нэкр.

Маме Гьнде кьрэ газн, го: “Мьн..³

Базьнзи́ва мьн хуна тэйэ,

15. Йане қэлне Шэма дийа тэйэ..

1 Башер—баща рө.

2 Ч'ер'и Маме Гьнде дыкэ.

3 Ч'ер'и Фьлите Қөто дыкэ.

Маме Гьнде го: "Мэ каврани, на каврани,
Кавран баркър мерга Шеха, дэрбаз бу ль сэр ка-
нийя Qире дани,
Wэки тō весбе пешийа шэшхана мьн хьлас би,
Бьра Шэма дийа тэ бежэ, мьн чок да э'рде, т'эзэ
көр'эк ани,,.

20. Канийа Qире, кэване К'ере we wэрэqэ,
Т'ели казони бь эварда пеж бэйраqе Э'ли Осман,
дэште мэда wэрэqэ-wэрэqэ,
Жь мьн у тэ к'ижан qэлэчна хwэ бэрдэ, бьра нэр'э
сэр дошэка п'ехэмбэр се т'элэqэ.

Шэме кьрэ гази, го: "Фьлито лао, кавран баркър
кавране **хойэ,**

- Кавран дэрбаз бу дани ве навейэ,
25. Мэчэ пешийа Маме Гьнде, хэлайэ, нанграницьэ,
Һесире wани һурэ, ч'э'ве wани р'ейэ,,.

Фьлито лао, кавран баркър дьзи-дьзи,
Һ'эвтейэк мере э'т'маника сэр п'эра Бат'мане сэ-
ва Фьлите Qөто дьлэрьзи,
Фьлите Qөто ль сэр п'эра Бат'мане пешийа һ'эвте-
йэк мере э'т'маника гьртийэ, ль сэр п'эре дэст-
те Фьлите Qөто бьбун wарьсе р'ьзи.

88

Фьлито лао, кавран баркър гьре Хэзале, к'ер'але
хойэ,
Пешийа каврин дэрк'этийэ ль п'эра Батмане, орт'а
гэлийе Qэсэме, пашиэ бар дькър канийа Qире-
йэ,

Фьлите Қото да шәшхане чу пешийе,

Го: “Мамо лао, тō базьнбәләка мьле хвәда даянә
баша р’ейә,..”

5. Маме Әт’манике се дәнга кьрә гази, го: “Фьлито лао,
қәда тә жь хвәде био, вәрә пешийа сйар у
пәйайе мьн бәрдә, исал һ’әфт салә валате мәда
хәлайийә, ч’әве һесире мьн р’ейә,

Барн ведәрер’а базьнзива мьле мь йане хуна сәре
мьнә, йане қәлне Шома дайка тәйә,..”

Дә вай-ло, Фьлито лао, Бьтлесе дәргәвана дәргә
вәкьр,

Әре хвәде, Фьлите Қото бише Шәме сәр намьле
р’ишыйе шә’ре һал¹ т’әвһәвкьр,

Донздә бәйрақа веспе бәйрақ леда шәр’е Фьлите
Қото, Маме Әт’манике, һәй-ла мь р’әбәне, т’ә-
машәкьр,

10. Маме Әт’манике се дәнга кьрә гази: “Һәркә тō дә-
ва баше мьн дьки, кавран һәйә гәләк Бадәр’ә-
ши, һәр’ә тә п’ешк’еш бә нола шәкьр,..”

Фьлите Қото се дәнга кьрә гази, го: “Мамо лао,
әва р’ожа бәр we р’оже би, тә буке сале жь мьн
дьбрьн, хели сәре ван вәдькьрн, вәки әз вес-
ве п’ьра Батмане, гәлийе Қәшәме, мерга Ше-
ха, кәwane К’ере, пеж донздә бәйрақе Әли-Ос-
манва мера жь тә нәкөжьм, т’алан жь тә нәс-
тиньм, хәлде һәр’ә мала хвәда р’уни, we бежә:
Фьлите Қото чьқас тьмак’ар бу, һәй-ла шер’а
бане т’ө к’ар нә кьр,..”

Дә вәй-лор Фьлито лао, кавран дәрк’әт мерга Шеха
дъзи-дъзи,

Весве һ’әвтейәк мере Әт’маника, сәр п’ьра Бат-
мане дәсте Фьлите Қотода дьләрзи,

---

1 Һал—һа ль.

Хwәдева ә'йанә, шә'дә-шудә, избат, гәлийе Qәшәме,
мерга Шеха, кәване К'ере, пеж донздә бәйраде
Ә'ли- Османва һ'әвтейәк мере ә'т'маника дәсте
Фьлите Qөто бунә варьсе р'ьзи.

15. Шәм Р'әбәне, Шәм р'әбәне,
Фьлито лао, wәрә мәчә пешйа кавране Маме Ә'т'-
манике,
Һәй-ло лао, тә нәһәқи, ла мьн р'әбәни.

Wәй-лор wәй-лор,
Фьлито лао, кавран баркьр мерга Шеха we wәрә-
qә,

20. Т'ели марг'елийа эварда дәсте мере мерхасда waqә-
wәqә,
Маме Ә'т'манике се дәнга кьрә газы, го: "Фьлито
лао, жь мьн у тәва к'е бәре qәләчнне һәв быгә-
һезә, дә быра сәр дошәка п'ехәмбар һәр'ә се тә-
ләqә,..

Фьлито лао, мәе һ'афа бажерда мезә кьр,

Wәй-лор, wай-лор,

Дәргәвана весбе дәргә вәкьр,

25. Әре хwәде, мәе qасәки шәр'е Фьлите Qөто, Маме
Ә'т'манике чокда ә'рде нишан р'аст кьр,
Донздә мере Фьлите Qөто кәштьн, һәй-ла мь р'ә-
бәне, Фьлите Qөто сездә гәлла быриндар кьр.

89

Дьве, Фьлито лао, р'о дәрк'әтийә жь ч'йае Бытлесе.
бәри майә,

Шәwqе дайә бәжн у бала Фьлите Qөто фәна шара,
на wәллә, шьр'ька ве сәһ'әте,

Шаме дьве: "Фьлит лао де р'әбән бә,..

Шаме дьве: “Фьлит лао, һат каврани, һат каврани,
5. Шэве ажот, р’оё қәт данани..

Шаме го: “Фьлит лао, дә тө вэрэ мәчә пешийа ви
каврани,

Исал һ’эвт салэ валате ван хэлайэ,

Ч’э’ве һесире ван р’ейэ, бе, вайе, батал мэкэ..

Шаме дьве: “Фьлит ло лао, гава биже Гьнде ль э’
рафе майдане се гөлле мауизэре нав у нишан
ль гәрдәна тэйэ зэр бьжмьрэ, тө нәһәқи, һәфе
тэйэ..

10. Шаме дьве: “Фьлит лао, гоина¹ тае т’әнемэ..

Маме Ә’ле Ат’маника кьрэ гази, го: “Фьлито ло
лао, дә тө вэрэ про р’енга гәлие Қәсәме мә мә-
гәр’э, сйар, пәйайе мә мэкөжә,
һәр’э кавране Бадәр’әшане тә һ’әлал бә, мина шә-
кьр..

Фьлит кьрэ гази, го: “Маме Ә’ле Ат’маника, әзе нә
һ’әүще мал у муле дьнемә,

Әзе һ’әүще базьнбәләка мьле тәмә,

15. Әзе гава р’енга гәлие Қәсәме тә нәгьрьм, сйар у
пәйайе тә нәкөжьм, хәлке сьбе к’еләка жьне
хвә р’уни пәсне хвә бьдә,

We бе, Фьлите Қөто де тол бу, бав к’оти бу, хвәр’а
к’арөк нәкьр,

Маме Ә’ле Ат’маника го: “Фьлито ло лао, сьбе р’о
ль нава р’оже, ль дәшта Хәзиплийа һәрча мь тә
п’ошман бә, п’е бәр п’е бьдә, ль сәр дошәка
мир-п’ехәмбәр ле һәр’э се т’әләфе мере бәре..

Го, Мәмәд-п’аша ле кьрэ гази, го: “Фьлито ло лао,
бәла тә жь хвәде бә..

Готьна готийа Маме Ә’ле Ат’маника бь һ’өкме ба-
зьнбәләка мьле хай гөманә.

1 Гоин—бәләнгаз.

20. Фьлит кьрә гази, го: “Маме Ә’ли Ат’маника, эва р’ожа пеш we р’ожева, wәхта тәе бука йәк сали жь мә дьбьр хелйа сери һьлдани,..
Маме Ә’ле Ат’маника дьве: “Фьлит ло лао, тә сәва базьнбәләка мьле мьда гот, әw хәбәра дәве тә у һ’әвт баве тә зедәйә.
Готьна готийа, базьнбәләка мьле мьда қәләне Шәма дайка тәйә,
Хуна сәре мьн у тә т’әвайә.

- Шәме дьве: “Фьлито лао, мәманә, хwәш мәманә,
25. Qap’ute Фьлите Qöто пер’а буйә гөли, пар’а бу қәй-т’анә,
Әви к’афьре к’афьр, иро чәндә гөллә, барут’а дьшәwьтинә,
Т’öщара нишанийа хwә шаш нәкьрийә,..

90

- Фьлито лао, карван дәрк’әт жь к’ара хвейә,
Һ’әта паши баркьр, пеши дани сәр канийа Qирейә,
Фьлите Qöто ба кьр: “Ә’ме лаwе Gьндьр Маме Ә’т’маники, тәе шәшхана базьнбәләка бьди п’аша р’ейә,..
Ә’ме ба кьр: “Ло-ло Фьлито лао, карване мьн қан-т’ьр’ә нә дәwәйә,
5. Баре мьн һәжирә, сәрбаре сәр хөрмәйә,..
Ә’ме ба кьр: “Фьлито лао, тә ньзани шәшхана базьнбәләк қәләна Шәма дайка тәнә,..

Фьлит лао, карвани, һа карвани,
Һ’әта паши баркьр пеши сәр канийа Qире дани,
Дайка Фьлито ба кьр: “Фьлито лао, wәрә мәчә пешийа Ә’лие Ә’ме, һәрдө лаwе Маме Ә’т’маники,

10. Шәһ'әде һәрдө бьра, меред мерхас гәләк һәнә, жь дәшта Бьшерниҗе ль нәwahlе Qәрәзанә һ'әвт қә- зәра сннор данн,,.

Ло- ло Фьлито лао, канийа Qире ль ви тати,
Жь эварда бина гөллә Ә'лие Ә'ме жь мьн бу қати,
Ә'ли ба кьр: "Ә'ме, баве мьно, гөллә баве сәре сәр
бь хели, Фьлито Qөто буйә эл- мелике ви ва-
лати,,.

Фьлито лао, ль гьра. ль гьртька,

15. Орт'а мәйдане п'ьр'а зор дайә һьндька,

Дайка Фьлито ба кьр: "Фьлито лао, wәрә мәчә пе-
шийа Ә'ли Ә'ме, һәрдө лаwе Гьндьр, Маме
Ә'т'манника,

Шәр'е һәрдө бьра меред дь мерхас фәна һ'ьрч'е дь
бьриндар бь'нгр'ә сәр паше көдька,,.

Фьлито лао, Ә'ме лаwе Гьндьр орт'а мәйдане шәш-
хана хwә т'ьжә кьр,

Һ'әwсара һестьре ль п'ийа хwә ала кьр.

20. Шьһ'әде Ә'ме лаwе Гьндьр гәләкьн, ль дәшта Бь-
шерниҗе, жь нава хәрзан, ль сәр канийа Qире
му жь щане хwә шашнәкьр.

Ло-ло Фьлито лао, карван дәрк'әт бь гьрани,
Ә'ме лаwе Гьндьр орт'а мәйдане чате к'өта, нишан
дани,

Бь се дәнга ба кьр: "Фьлите Qөто, мьн һәгәр шара
ишар жь бәр шәшхана базьнбәләк фьльти, дайка
тә Шәме, бьра бежә: мьн чок да әрде көр'әк
ани,,.

Фьлит лао, нат карване хвейә,
 Дани сәр канйа Бәдәр'әше, сәр каннейә,
 Дьве, диса Фьлите Қөто дьгәр'ә хьравнейә,
 Шәме го: "Фьлит лао, мәчә пешйа ви каврани, ч'ә'-
 ве һесире ван р'ейә,,.

5. Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне.

Фьлит лао, мәмани сәд шар мәмани,
 Бьра хьраб бә мала хайе ви карвани,
 Дә we сьве дажот, р'оже қә данани,
 Фьлит лао, мәмани, сәд шар мәмани,

10. Исал нав ванда буйә нангьрани,
 Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне.

Бьдлисе дәргәвана дәргә вәкьр,
 Донздә бәйрақе Али-Осман шә'дә, избат, шәр'е Фь-
 лите Қөто, Мәме Ә'т'ме т'әмашәкьр.
 Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне.

15. Мәме Ә'т'ме го: "Фьлито лао, т'әслими қана хвәде
 бийо,

Әзе дәве пешьн, һестьра пашьн п'ешк'еши нәвса ша-
 не тәкьм.

Баре ван һ'әму шә'р, қөт'нийә,,.

Фьлите Қөто го: "Мәмо ло лао,

Дәрде мын нә дәве пешьн, нә жи һестьра пашьнә,

20. Те бира тә, вәхта тәе мер жь мын дькөштьн, буке
 сала хели сери вәдькьр?

We бежьн Фьлите Қөто де толи, бав к'оти бу, тьмайа
 мале дьне кьр,

Шәме дьбе: “Фьлито лао, ль мьн нати кавране хойо,
Данийя ль канийа Бадәр’әше, сәр авейә,
Шад у шуде Фьлите Қөто, баве һ’әсэн гәлки һәбун,
жь хвәр’а дьгәр’ьн хьрабнейо,..

Фьлите Қөто се дәнга дькьр гази ль Маме Ә’ле Ә’т’-
маньке, дьго: “Лао, һесьра пешийе, һесьра па-
ши дайня баша р’ео,..

5. Маме Ә’ле Ә’т’маньке бь се дәнга дькьр гази ль
хөлам-хьзмәтк’ара, дьго: “Һесьра пеши у һесьра
паши бьдьянә Фьлите Қөто, бьра бьвә қәләне
днийа хвәйә Шәмео,..

Шәме дьбе: “Фьлит лао, карван нато жь Бьледәр’ә,
Маме Ә’ле Ә’т’маньке бь се дәнга дькьр гази ль
хөлам-хьзмәтк’ара, дьго: “Баве к’ино, бара бь-
қәлебьн, бьк’әвьнә бәре,

Мьн р’ожәке дөа дькьр жь р’әббе ә’ләме, ко сәре
мьн у Фьлите Қөто ль п’ә’нава Қере дь һәвда
дәре,..

- Шәме дьго: “Фьлито лао, карваннә,
10. Бьра про жь днийа Ә’ле Ә’т’маньке пештьр нәбе-
жә, мь чок да ә’рдс, мь көр’ аннә,
Дәрбәке про дайня ль бәжн у бала Фьлите Қөто,
ль баве һ’әсәни тә’лә, бәрхе мала Ә’зә Коре,
мьне к’ока мера жь мала ван данинә,..

‘Шәме дьбе: “Фьлито лао, хазка мь заньба жь по-
зе Қере һ’әта дьлана П’ашо² чәнд нәқәбә,
Мәрт’ала баве һ’әсэн сорә, бь к’окәбә,

1 Бьледәр—наве гөндә.

2 П’ашо—наве қәзәйә.

Һәрчи шәр'е баве Һ'әсэн ко тедайә дәйн бь қәв-
хайә, бь қәт'әл, хун хәзәбә,,.

15. Шәме дьбе: “Фьлито лао, р'ожа мә дәрк'әтийә жь
Анадолие,
Шәwq у шәмала хwә дайә позе Сәйдьмқасьм, та-
пийа Бьро, мәрт'ала баве Һ'әсэн, гөлке доре,
Хөзи гава ль баве Һ'әсэн тә'лә дьбу п'есиртәнги,
была теда дәрк'әта чәнд пәйайе мала Ә'зе Ко-
рә,,.

93

Кәване К'ере ль ви бани, Бьшерйа хопан ль ви ба-
ни,

Ль сәр р'йа бажаре Һ'әзо, Дьргана шәwьти, кә-
ване К'ере, дәшта Бьшерие, нәwала Харза, ка-
нийа Қире, на ль ве наве, сәйпсане Фьлите Қә-
то чәтмә р'аст кьр, ло нишан дани,

Мәме Ә'т'маники ль ә'рәфе мәйдане бь се дәнга
гази кьр, го: “Һәре бище Шәме, қәда тә жь хө-
де бә, ве сөбәнге пешйа кавране мьн бәрдә,
wәллә, иро ль мәйдане эзе тә бькөжьм, wәки тә
жь дәсте мьн хьлас би, бьра Шәма дйа тә пәсна
бьдә хөда, бьра бежә, т'әзә бь ве пирәкйа хө
чок да ә'рде, кәр'әк жь хwәр'а ани.

Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне.

5. Фьлито лао, wәрә нәчә пешйа кавране Ә'т'маника
пер'а Ә'ли, Мәме Гьндьр— бәрани тә'ланә, әw
р'ешинә, карванинә, р'енга хwә тен, исал жь
пер'а хэлайә, вангьрацийә, к'өлфәте wани бьр-
чийә, ч'ә'ве чольх-чольше wани ль р'ейә, wәрә
гәчә. тә нәһәқи, wә тә бькөжьн де бь р'әбәло,
ло тайе т'әне.

Кавране К'ере даре бийә, дашта Бьшерие даре бийә,
Ль сәр р'яа бажаре Н'эзо, Дьргана шәвьти, кәвани
К'ере, дашта Бьшерие, нәвала Харза, канйа
Қире, һа ль ве наве Фьлите Қото бь се дәнга
гази кьр, го: "Мәме Ә'т'маники, лао, баща мьн
жь ви каврани чийә?,"

Мәме го: "Һәре Фьлито лао, қәда тә жь хвәде бә,
қант'ьр'а бозә пешин сәрбар, бьнбар ве һежи-
рьн, әв баща тәйә,,

Фьлит го: "Мәме Гьндьр, дәрде мьн нә қант'ьр'а бо-
зә пешинә, сәрбар, бьнбаре ве һежирьн, дәрде
мьн шәшхана базьнбәләкә, һәрсе базьне ве зив,
қондахе ве сәдәф ль мьле тәйә,,

10. Мәме го: "Һәре бище Шәме, әв жь дәве һ'әвте у
һ'әвт баве тә зедәйә,

Шәшхана базьнбәләк, һәрсе базьне ве зив, қондаха
ве сәдәф мьле мьла, әв һәйә қәләне Шәма
дайка тәйә,,

Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне, Шәм р'әбәне,

Фьлито лао, вәрә мәчә пешийа кавране Ә'т'маника,
пер'а Ә'ли, Мәме Гьндьр-бәрани тә'ланә, әв р'е-
вшинә, каврагинә, р'енга хвә тен, исал жь пер'а
хәлайә, нангьранийә, к'өлфәте вани бьрчийә,
ч'ә'ве чольх- чошьхе вани ль р'ейә, вәрә нәчә,
тә нәһәқи, ве тә бькөжьн де бь р'әбәне, тайе
т'әне.

Ә'ЗИЗО МИРЗО

94

Дә ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,

Бьшар Ә'ли, һа Бьшар Ә'ли,

Се сйаре бәк'ьра, донзәс сйаре щьбра дә ве мал

сйар буна, ва хамьлин, қалачи гьреданэ дэве
гели.

Теда дьэ'дльн, we гөллэке ль бэри бэдэна Маме
Осман, апе Ә'мэр, кэке Бьшар, бэрани кэли-
қэмэр данэ, we бьрэнэ п'эра Батмане, кэwane
К'ере, шкэва Ә'ксинседа шэwьтандьнэ, кьрэнэ
р'эжък у хали.

5. Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
Ә'зизо Мирзо, ль ч'э'ле һ'эйани гоме,
Ль Шэрде һ'этани Шаме,
Бьлуре бьлурвана жь дари чаме,
Wэме һэр'энэ хwэ бавежьн бэр бэхте бьлурвана,
эме бежьн: бьлурвано, тō хwэки, хwэ хwэдекн,
те чэнд қайдэка сэр бьрине Маме Осман, апе
Ә'мэр, кэке Бьшар, бэрэне кэли-қэмэрда лехн,
қайде пашьн һеди-һеди бини сэр мьқаме.

10. Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
Ә'зизо Мирзо, боза сйар нэбэ, бозэ һурьн,
Тō wэрэ к'өмэйте к'апр'эш сйар бэ, бьра ч'э'л у
нэwала, гэлие Сандоқа, к'уча у соқақа ль бьн
тэда бьхьнгьрэ,
Бьра хере wае нэбинэ Фьлите Қөто, бише Шэме,
гөллэке бэри бэдэна Маме Осман, апе Ә'мэр,
кэке Бьшар, бэрэне кэли-қэмэр дайэ, мә чекь-
рийэ фэнани гөрэ.
Һ'эйфа мьне нае кōштьна Маме Осман, апе Ә'мэр,
кэке Бьшар, бэрэне кэли-қэмэр, һ'эйфа мьне
те we һ'эйфе— щотэ базьнбэлэка малда дар-
дакьри занщ дьгрэ.

15. Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
Һ'экимо малхьрабо, тō чьма өса мьни нази, нази,
Тō wэрэ мэлһ'эмэке чекэ бьдэ сэр бьрина Маме Ос-
ман, шире һ'эмьлка, р'уне ч'елэка, дуде бэра-
на, wаллэ, доне тэйре бази.

Әзе п'ешк'еши һ'әкиму мала баве хвәкым, щә'нуке
Маме Осминә се сали, һәки пе бу р'әзи хвә
бу р'әзи, һәки пе нә бу р'әзи, әзе п'ешк'еши һ'ә-
киму мала баве хвәкым щоте зәр мәмыке хвә-
йә р'утә, тә'зи.

Ә'РӘБЕ ФӘТО

95

Данс, Дане, Дане, Дане,
Ви п'ашиа бьра, валате хәриб, ль хьрабе Қоие,
ль ви гонде р'әзили, бенамус, сәре мьн һатә
көр' у кәме,

Әзе чумә пешна Мьһ'ое Ә'ме, Сә'дое Мәйсе, сәрәк-
даре ньждәвана',

Мь го: "Нәйаро, ль бәхте тә у хөдеда, тә Ә'ли кәш-
тйә, Ә'рәб бьч'уке бьрайә, ль ви валате хәриб
әз жь хвәр'а мамә һесир у фәқир, мамә т'әне.

5. Дә ви бьрао, дәрде бьра гьранә,

Бьра нәк'әвә ль сәр дар у бәра, сәр кәвьра, кәвьр
дьвен: "Әм жи гөнәнә...

Дане, Дане, Дане, Дане,

Хато дьбе: "Ә'рәбо бьрао, баһарә, ава ч'әме мә шелу
бу,

Вәллә, собәбәре ве аве ль мьн бәйлу бу,

10. Р'ожа шәр'е хьрабе Қои, нишанчике гонде мә хөйа-
ни бу,

---

1 Ньждәван—һерьшван.

Эзе чумэ сэр лаше һәрдö бьрае хвэ сэкьним, мь го:
“Ло-ло бьрао, сэре хвэ һылдын, ч'э'ве хвэ жь
хöа хвэр'а вэкьн, көштьн жь хвэ р'ийа меранэ,
эз бэр көштьна вэ нак'эвьм, эзе бэр we йэке ды-
к'эвьм, кө һәрдö бьрае мьн жь Больнде, жь
мала Мьсте Qöто, жь нава бэр у пьзмама ль
ви валате хэриб һатьн у фэрмалу бу..

Дэ ви бьрао, ви бьрао,

Хато была хвэ көр'кьри бэ бы һ'эвт дузана, донз-
дэ, к'ера,

Иро жь мала баве мьн қэлиа тове мера.

15. Дэне, Дэне, Дэне, Дэне,

Хато дыбе: “Э'рэбо бьрао, панзэ, э'вра сэре хö
дэр ани,

Вэллэ, ньжда геса чьл пенц зьлам бун, к'этьнэ хь-
рабе Qои, сэре хвэ дэранин,

Гьранэ дэнге т'вьынга, жь бэдла эваре, һ'эта шэр-
це сьбе ль сэр һәрдö бьрае мьн гөнд һьлани,

Ви бьрао, Э'рэб бьра,

20. Эзе чумэ пешиа Мьһ'ое Э'ме, Сэ'дое Мэйсе — сэрэк-
ване ньждэwana,

Мь го: “Ло-ло нэйаро, эз бы бэхте тэ у хөдеда, тэ
һәрдö бьрае мьн көштьнэ, жь мьр'а бежэ, һэр-
дö бьрае мьн чава бунэ?..

Го: “Хато, эз бэхте мера хьраб накьм, бэхте мера
зер'е зэрэ, нэ п'ахьрэ, хвэде, һәрдö бьрае тэ
һатьнэ көштьн, ль бэр нэйара дэст дананин..

Дэ бьрао, ви бьрао,

Хато была хвэ көр'кьрибэ бы һ'эвт дузана, донз-
дэ к'ера,

25. Иро жь мала баве мьн қэлиа тове мера..

Дане, Дане, Дане, Дане,

Дэлалэ дьле мьн бэжна тэ зьравэ бина зьламео,
We шин дькэ ль хьрабие Qоие, к'озка дьлал.

Дэлалэ дьле мьн, вэллэ, гаве дөрмин к'этэ чаплыи
йа бор'ин к'этэ лагс баве, была фьле у бьсьл-
мане Қои н'эми жи Э'рэбе Фэтор'а ш'эдэ бьн,
бьрина ми бина бьрина эш'эбе бэре—Э'лие-
Шеро,

30. Ах ми Дане, ми Дане,
Пашна бьра сэре мьн ната көр' кэме.

Дане, Дане, Дане, Дане,

Хато дьбе: “Дэлалэ дьле мьн Э'рэбо, бэжна тэ зь-
равэ, бина мьнаре Серте,

35. Эз чумэ пешийа Мьн'ос Э'ме, Сэ'дое Мэйсе, ви за-
льми сэкьним, мь го: “Нэйаро, ль бэхте тэ у
хөдеда, тэ Э'ли көштигэ, Э'рэд бьч'уке бьрайэ,
дьле хөө хвэда п'ьр' ширьнэ, вэллэ, мьриде жь
мала шех те..

Дэ ми бьра, дэрде бьра была нэк'эвэ ль сэр дара
у ль сэр кэвьра,

Хато была хвэ көр' кьрибэ бь н'эвт дузана, донзда
к'ера,

Иро жь мала баве мьн қэлиа тове мера.

Н Э Ш А Л А Х Э Л И Л О

96

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло лолойлло,

Сосьне дьго: “Э'зизо Мирзо, К'элэшо бьра, кьнько
р'они, дэлалэ дьле мьно, нэша бь мьн нэша,
Дэрпэке гьртэ нэвала Хэлило, варе П'еване, ч'э-
ме Сэлибе, к'озке пэйа, дьбе шэр'э, бькьм сео,

Ә'ле Чәто ль П'урте Кәко, ль Мьсте Қөло, ль ви нә-
йаре мәзыни, зальм дькә газни, дьбе: "Мьн дәр-
бәке ледайә ль Ә'ло, ль Wәло, ль Омо, ль Қо-
мо, ль Пиро, ль Пьч'о, ль Мирзе Мьһ'е,
баве Аһ'мәди Тә'ло, wәллә, мь жь wәлька қә-
ландийә тове шеран у дewan...

5. Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло лолойлйо.

Сосьне дьго: "Ә'зизо Мирзо, К'әләшо бьра, кьнько
р'они, дәлалә дьле мьно, п'ирока, хаш п'ирока,
Р'ожа шәр'е нәwала Хәлило, wаре П'еwane, ч'әме
Сәлибе, гөллә тенә Мирзе Мьһ'е ә'йн бинайә
таwane дь тәйрока

Әзе дийара шәр'е бьрае хwә к'әтым, ло-ло бьрано, бу-
р'ин к'әтийә, шәр'е хwә бькә ль сәр чока,

Ә'лие Чәто ль П'урте Кәко, ль Мьсте Қөто ль ви
нәйаре мәзыни зальм дькә газни, дьбе: "Мьн, дәр-
бәке дайә ль Ә'ло, ль Wәло, ль Омо, ль Қомо,
ль Пьто, ль Пьч'о, ль Мирзе Мьһ'е баве Аһ'-
мәд, wәллә, мь бь дәсте хwә қәландийә урт у
ошахе дь wәлока,,.

10. Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло лолойлйо.

Сосьне дьго: "Ә'зизо Мирзо, К'әләшо бьра, кьнько
р'они, коне тә мәзынә, ә'йн бинайә К'әwk'әб'
ве бәр'ие,

Тә синге коне хwә wәгьртйә ль нәwале Хәлило, ль
wаре П'еwane, ч'әме Сәлибе, пьшта коне тә к'ә-
тийә һ'әвт баве синание,

Бәре коне тә к'әтийә дәшта Сьливана, к'урана Бь-
шерие, ло-ло бьрао,

Бәре коне тә к'әтийә дьлхөшиә²,.

15. Ә'лие Чәто ль П'урте Кәко, ль Мьсте Қөто, ль ви

1 К'әwk'әб—наве ч'иейә, бәр ч'ийәе Шәнгале.

2 Бәре коне тә к'әтийә дьлхөшиә, йане бәре коне тә к'әтийә
бәрб мәрне, ко дьле хwә бь көл у дәрде хәлqева ша дькьн.

нәйаре мазьни зальм дькә гази, дьбе: “Мьн дәр-
бәке ледайә ль Ә’ли, ль Вәло ль Қомо, ль Пи-
ло, ль Пьто, ль Пьч’о, ль Мирзе Мьһ’е, баве
Аһ’мәди Тә’лә, мь бь дәсте хо һьланийә һ’ифа
к’очка һьльние..

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло лололйю,
Сосьн дьго: “Ә’зизо Миро, К’әләшо бьра, кьнько р’о-
ни, дәлале дьле мьно, һева мьн һева,
Мьн ньзанбу дьнна вайә,
Вәллә, дьнна жь Мәһ’мәде п’ехәмбәре омәтер’а нә-
майә..

20. Әзе бь дьнара нәвала Хәлило, вәре П’еване, ч’әме
Сәлибе к’әтым, ко Мирзе Мьһ’е қьлч’ьке кьрасе
мьләсә ль сәр мьле мәйт’әне¹ шин бадайә,
Ә’лие Чәто ль П’урте Кәко, ль Мьсто, ль ви нәйаре
мазьни зальм дькә гази, дьбе: “Мьн дәрбәке
ледайә ль Ә’ло, ль Вәло, ль Омо, ль Қомо, ль
Пиро, ль Пьто, ль Пьч’о, ль Мирзе Мьһ’е, баве
Аһ’мәди Тә’лә, вәллә, бь дө гөлла бьриндарә,
набе: “Р’айә..

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло лололйю.
Сосьне дьго: “Ә’зизо Мирзо, К’әләшо бьра, кьнько
р’они, дара ль хонана Шәлмо² дар т’өинә³,
Һ’әвт баве синание, гьрә-гьре р’әшкота жь эварда,
ло-ло бьрао, дь бьнда р’уньштинә.

25. Ә’лие Чәто, П’урте Кәко, Мьсте Қөто әв нийаре
зальм, сәр дошәка, дәлале дьле мьно, п’ал данә
нав балгийә р’а у шевр у көштьна Мирзе Мь-
һ’е, бьрас мьн данинә.
Гьранә дәнге т’вьыга к’әтә нәвала Хәлило, вәре

1 Мәйт’ән—щур’әки льбасе мөранә, мина көрткә.

2 Шәлмо—наве гөнде ә’шира Мьсте Қөтойә.

3 Дара т’өинә—дара т’уте.

П'ешане, вэллэ дэшт у зозан т'эв ньлтинэ,
Хвэде, мер тенэ кōштн, бу қэт'ьл-хунэ,
Э'лие Чэто ль П'урте Кэко, ль Мьсте Қōто, ви нэйа-
ре мэзньи зальм дькэ гази, дьбе: "Мьн дэрбэ-
ке дайэ ль Э'ло, ль Wэло, ль Омо, ль Qомо, ль
Пьто, ль Пьч'о, Мирзе Мьн'е баве Аһ'мэд, хвэ-
де урт' у ощаха мера жь мала баве мьн дьқэ-
линэ,,.

ЧЭТО ЧЭТАРЕ

97

Wэй ло-ло, wэй ло-ло, wэй ло-ло, wэй ло-ло, wэй
ло-ло,

Дэ һае-ле һае, һае-ле һае, ло-ло, ло Чэто ло,
Чэтаро, һ'эвт сала нэхашо, сала һ'эйшта бьрин-
даро,

Шэро дьбе: "Элхане, дабрь'е, жь мь дьхазэ т'асэк
ава каниа Симо, зозане жори, бэлэкие бэрфе,
жь мь дьхазэ т'асэкэ ава саро, ло-ло Чэто,,.

Шэро дьго: "Ле-ле Элхане, дабрь'е, мь сэвиле¹ хвэ
һьлани, эз чумэ зозане жорие, сэр каниа Си-
мо, бэлэкие бэрфе сэкьним, мь сэвиле хвэ да-
гьртэ ава сарэ, мь бэре хо да эз һатьмэ мало,

5. Была мала Маме Qьльки нэ бь хана хōде бэ, дама-
ча бь дэсте ви һьлқэдэро²,

Дэрбэке ле дайэ ль к'елэка Чэтаре-аг'е, баве Мьсте,
гөрч'ьк у бэдэн дь к'елэка р'астеда дэранино
харо, ло Чэто,

Дэ бьрине Чэтаре-аг'е, баве Мьсте гэлки хэдэр бу,

1 Сэвил—щер'е бьч'ук.

2 Һьлқэдэр—звандар.

мьн кър нәкър п'әшкәк ава каниа жь дәсте мь
нә харо,,.

Вәй ло-ло, ло-ло, вәй ло-ло, вәй-ло, вәй-ло һа һи.

Дә вәй ло-ло, ло-ло, вәй ло-ло, вәй ло-ло, ло-ло,

10. Была нә Чәто би у нә Чәтар би, нә Фәрһ'о би, нә
Фәрһ'ан би, нә Сьле би, нә Зозан би, нә Омо
би, нә К'уран би, нә Шәро би, нә Шарибан
би, нә Ньсле би, нә Ньслихан би,

Дә вәз бь қөрана М һ'мәдкьм, әз бь ьншила И-
сакьм, әз бь забура Нәби Сьлеманкьм, әз бь
т'әврәда Мусакьм, һ'әгани дүве мьһ'ина баве
Мьсте ль сөвр у пөврә гөнде Щано, ль ча Да-
сьна, ль Нәвала Сосьна, ль позе кәла Б'зер-аг'а,
ль дәве дәре коне р'әши-ә'рәби, чардә сурь
дүве Шезәре ль ба би,

П'ехәмбәре Омәте, назьли ә'рда би,

Һәрсе шере қөба зила дь пешнеда би.

Жь мә у шех Додар'а ширәтк'ар би,

15. Хәбәрдан дь дьннаеда нава мәда бь р'әсти че наби,
Чәто.

Дә вәй-ло, ло-ло, вәй-ло, вәй ло-ло, вәй-ло, ло-
ло,

Шәро дьго: Ле-ле Элхане, дабьр'е, дьле мь дьле
ве кәвоке, дьле ве кәвоке,

Таваники р'әш у тари ль мь чебу ә'йн бинайа та-
ване тәйроке,

Бәре ви тавани к'әтә дәшта Сьливана, сәре таван
к'әтә нәқәба гедуке,

20. Мьж у моране гьртә сөвр у пөврә гөнде Щано, к'ә-
тә ча Дасьна, к'әтә нәвала Сосьна, к'әтә п'озе
кәла Б'зер-аг'а, ль сәр коне чардә стунци, авитә
һ'әбә-һ'әбе тәйроке,

Һ'әта әз ль мьле р'әсте фьтьлим, ль мьн авитә гу-
зәк у чоке,

Нэхаш у бьриндаре хэлке бь сал у бь мѣнанѣ, нѣ-
хаш у бьриндаре мала баве мьн нѣдѣдѣндѣнѣ
шѣвѣк у р'оке, Чѣто,..

Вѣй-ло, вѣй-ло, вѣй-ло, вѣй-ло, һа-һи.

Һѣй-ле һае, һѣй-ле һае, һѣй-ле һае, һѣй-ле һае,

25. Шѣро дьго: “Элхане, дабьр'е, дьле мьнѣ дьлѣки динѣ,
То зу бь лѣзкѣ, бьлѣзинѣ, дурѣбина Фѣрһ'оѣ Б'зер-
аг'а жь мьр'а бинѣ,

Эзе р'абьм һѣр'ьм п'озе кѣла Б'зер-аг'а, дурѣбине эзе
ль бѣр ч'ѣ'ве хвѣ дайньм ль сѣвр у пѣвре гѣн-
де Шѣано, ль ча Дасьна, ль нѣшала Сосьна бьш-
иньм, бьнер'ьм, эз суаре мала баве хвѣ на-
биньм,..

Элхане лѣз дькѣ, дьлѣзинѣ, дурѣбна Фѣрһ'оѣ Б'зер-
аг'а жь сьнг тинѣ,

Шѣро лѣз дькѣ, дьлѣзинѣ, дѣрте п'озе кѣла Б'зер-
аг'а, дурѣбине ль бѣр ч'ѣ'ве хвѣ датинѣ.

30. Дькѣ накѣ суваре мала баве хвѣ рѣ набинѣ,
К'ѣсѣрѣке ѡе һьлтинѣ, к'ѣсѣрѣке ѡе датинѣ,
Дьк'ѣвѣ сѣре р'ѣ у дьрба у дьлѣзинѣ, Чѣто.

Дѣ вѣй ло-ло, ло-ло, вѣй-ло, вѣй ло-ло, вѣй-ло,
ло-ло,

Пѣйаки жь вьрва те, пѣйа дьбинѣ,

35. Дьбе: “Пѣйао, эз к'ѣтмѣ бѣхте тѣ у р'ѣббе жоринѣ,
Тѣ суваре мала баве мьн нѣдинѣ?..

Эв пѣйаие һане дьбе: “Ле-ле Шѣро, эз ньзаньм су-
аре мала баве тѣ бь чь т'ѣрзинѣ?..

Дьбе: “Вѣй-ла агьр бь хение баве тѣ бьк'ѣвѣ пѣйао,
к'ѣсѣк т'ѣнѣ ль дьниае, кѣ суаре мала Фѣрһ'о
назнѣкьн у бь чь т'ѣрзиѣ,

Эзе жь тѣр'а бежьм, суаре мала баве мьн һ'ѣми су-
аре бозанѣ,

40. Чали, дѣд-дѣфинѣ,
Сьмкодьн, льнг т'ѣшинѣ,

- Гөн к'әврүшкән, нав тә'жинә,
 Қәфәс хәзалын,
 Пыште ван вәкә балгийә,
 45. Дуве боза вәкә р'исийә,
 Суаре ль сәр пыште боза бь шал у шапке бозбәгинә,
 Бь ә'бае бәсранә,
 Т'әмам бь р'ьме гөл газинә,
 Бь к'өм у к'олозе дөвәт'укинә,
 50. Т'әв бь мәрт'але соре р'әнгинә,
 Т'әв бь шуре бьрқинә,
 Т'әмам бь қәрәбинне инглизинә,
 Гава дьбә һ'ишина һәснанә, гава ч'ьнгин дьк'әвә шу-
 ра, мер тенә көштән у дьбә қәт'ъл, хөинә,
 К'әси ферьз у п'әләван вәкә ван һәдинә,, ло Чәто.
55. Дә вәй ло-ло, ло-ло, вәй-ло, вәй-ло-ло, вәй-ло,
 Әв пәйайе һане дьбе: "Ле-ле, ле Шәро, әз иро да-
 гәр'намә севр у певре гөнде Шано,
 Ча Дасьна, нәвала Сосьна, сәд у пенци мер жь
 бозе хвә пәйа бунә,
 Дь нава ванда шинә у гьринә,
 Чардарәке ль ә'рдейә,
 60. Мь ди Шько к'әтә сәре чардаре, Т'озо к'әтә бьне
 чардаре у чардаре жь ә'рде һьлтиньн,
 Чардаре дьмәшиньн,
 Каләки әхтйар пешийа чардарейә, дәсмала хвә жь
 бәрика хвә дәртинә.
 Стерка сәр р'уе хвә дьпалинә,, ло Чәто.
- Әв пәйайе һане ль сәр мьле р'асте дьфьтьлә у ль ван -
 суара дькә т'әминә,
 65. Дьбе: "Әз к'әтымә бәхте вә у р'әббе жоринә,
 һеди һеди чардара Чәтаре-аг'е бьмәшинә,
 Бьрине ви хәдарьн у нәэшинә.

Эзе ви бь бьн коне мэзын гинэ,
Эзе һ'эким, т'эхторе дьниае т'эмам ль бьрае хвэ бь-
шьвиньм...

70. Дэ вэй ло-ло, ло-ло, вэй-ло, вэй ло-ло, вэй-ло
ло ло.

Шэро дьго: “Элхане, дабрь'е, дэ р'абэ сэр хвэ, эз
у тэ эме һэр'ьнэ сепр у пепре гонде Щано,
Ча Дасьна, нэвала Сосьна, эме бьгэр'ьн ль чола
ль п'эсэра, эме дэнгэки газикьн мьлуке мэр'ра,
Эме бежьн, мьлуко, эме ль бэхте тэ у хөдеда, тө
т'эмин бьки чьда мэр'ре тэи к'уви,
Была хвэ дь мэээле Пилэкадэ бэрнэдын зедэи һ'э-
та ниви,

75. Бьра хьрав нэькьн бэжн у бала Чэтаре-аг'е, баве
Мьсте, хвэшмере к'елэка мэрт'але, дәсте хэн-
шэра вийэ зиви,, ло Чэто, һа-и.

БЬШАРЕ ЧЭТО

98

Дэ һае, дэ һае, дэ һае, дэ һае,
Сисьле дьго: “Бьнэфаше, ле дае,
Кэзи, гөли мьн у тэва бадае,
Дэ тө р'абэ т'эмашэкэ қэсра Басьмие, қэсра һ'эсане
Озмин,

5. Дэ тө р'абэ т'эмашэкэ,
Э'лие Уньс қэшле ч'иава,
П'ехэр'нуке сьвькава,
Кэзэв шэшьтие синэкава,
Хайие мэнэгие чар сьмава,

10. Бьшаре Чэто, кэке Щэмилева,
Жь эварда қэлэчиэда мэ гьредан,

Қәсра Басьмие, қәсра Озман, бь сәр мәда ат'аш т'а-
льм ледан...

Бьшаре Чәто го: “Ә'мо ло лао, вәрә р'ае,
Теп р'ае вәрә р'ае, наеп р'ае әзе қәсра Басьмие жь
тә бьстпнъм,

15. Ль алики темә т'әвләхана һеспа нерә,
Ль алики темә мәрәка кае...
Ә'мо дькә газн, дьве: “Бьшаро, ло лао,
Әзе наемә р'ае әскәрс дәвләтер'а,
Наем р'ае к'очәре сәре ч'иер'а.
20. Наемә р'ае Бьшаре Чәто — Шәмплер'а,
Мьне сонд харнә қәсәме наве хвәдер'а,
Льнге хвә авитийә дь қәйдеда,
К'ьлнта қәйде шанднә Басьмие щәм һ'әсәне бьра,
стуна бь р'езгеда,
Дә лехьн, һәрсе пәйадаре мала баве мьно лехьн,
25. Наве р'әве навәки зорә, шәрмә ль сәр коне мала баве
мьн нәхьн.

Һәлан, мьне т'абике чекьрийә кәвьре мәрмәр, дө п'а
бь п'әла,

Бьра сьбе Бьшаре Чәто бежә:
Ә'мо ло лао, дәст сәр дәстар'а һәйә,
Һ'әтани мала хвәде, машала бари к'әлла, дәнге
Ә'монге Гозе теда тейә,

30. Мина дәнге Ә'лие Шерә.
Ә'монге Гозе дәсте Бьшаре Чәто се гөлла бьринда-
рә,
Дәзмале шеба хвә дьхинә,
Хуне жь һәвала вәдьшеринә,
Вәллә, әз Ә'момә, быллә, әз Ә'момә,
35. Ә'монге Гозе сйаре мә'нәгнемә,
Р'өже ог'ьрме гьран сери һ'әта бьни гөлле маузәре
хәмьлимә.

Һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-
һае,

Һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-
һае,

Сисьне дыго: “Һ’эсәно, дәләле дыле мыно, дыле мын
дыләки динә,

Мала Бьшаре Чэто бәреда маләкә мал мәзынә,
аг’аләрә, фәськчинә,

5. Т’ө қәрәза мә мала Фәро, мала Диббо диса т’әв т’ө-
нинә,

Иро се р’о, се шәве ванә, сәһ’әт у зьке шәве к’әть-
нә т’әне ды п’әле шкәвтәке, канпка Мьһ’инә,
дара Сьло Һ’әмзо, кәвьре зава-буке, ль позе Де-
рьке щәм һәв р’уныштнә,

Ль бәре шәвр, р’а, мьсьлә’те хо данинә,..

Сәйране дыго: “Мьһ’әмәдо ло, бьра, вәрә нәчә Ба-
хьмза баве Ибо, к’озька к’олане бәреда шәр’ә-
ки қәт’ыл, хунә,

Ле-һае, ле-һае, ле-һае, ле-һае, ле-һас, ле-һае ле-һае,

10. Сәлмиане бьра ль Днарбәк’ыр гьртнйә, мақуло диса
қирәт, намус йа тәйә Ә’мо,..

Һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-
һае,

Һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-һае, һэйла ле-
һае,

Сисьне дыго: “Һ’эсәно, дәләло, чәнд щара әз тәр’а
дывем, дыле мыно дыләки йанә,

Бала хо бьдә һозька ль бәр п’әле, һеще¹ зьлама, ше-
ла² ви зьлами шела Мьһ’әмәде Дәврешә, баве

1 Һещ—кон.

2 Шел—щур’ә, форм.

Османи һ'әфадә, кәке һәфиае, ә'сле хвәва кә-
жьки,

15. Дә тә вәрә дьле мьне тә шара мере шамера һәйә
жь кәжька нә дитьнә ль дәннае,..

Һ'әсэн дьве: “Дае, та мәзьни, һ'әвте, һ'әйште сәл
ә'мре тәйә,

Гьлийе тә нәһ накъм ль дәннае,

Мьне мер, шамере һәйә кәжькада нә дитьнә ль
дәннае,..

Ле-һәе, ле-һәе, ле-һәе, ле-һәе, ле-һәе, ле-һәе ле-һәе,

20. Гозьке дьве: “Ә'мько ло лао, Сәлмиане бьра пеш
һ'әйфава гьртийә, қирәт у намус йә тәйә,..

Һәйла ле-һәе, һәйла ле-һәе, һәйла ле-һәе, һәйла ле-
һәс,

Һәйла ле-һәс, һәйла ле-һәе, һәйла ле-һәе, һәйла ле-
һәс,

Сисьне дьве: “Һ'әсәно, дәләле дьле мьно, бала хо
бьдә һозька ль бәр п'әле, һеще зьлама, ә'йн мь
ч'ә'ве р'әсте бьәшьвинә, ч'ә'ве ч'әпе бьшә-
линә, лынге фидәе печ'ика әшәде бьк'шинә,

Нава мьле ши шамерида бьә'длинә,

25. Лехә зько, пьштә сәр һәвда вәлгәр'инә,

Һ'әйфа һ'әсәне хөйи сьмел р'әш, сьмел п'альк дәс-
те хә һьлинә.

Дә ледә, Ә'ме Гозе, дә ледә, дәвүра меро, дә ледә,
ч'ә'вхәзало, дә ледә намьлдари, дә ледә, һ'ә-
сәни Шехо, дә ледә, һ'әсәне пьзмам дә ледә,

Һ'әсәне кәр'ап, дә ледә, Сәлмиане бьра пеш һ'әй-
фава ль Днарбәк'ьр гьртийә қирәт у намус
йә тәйә Ә'мо,..

Һәйла ле-һәе, һәйла ле-һәе, һәйла ле-һәе, һәйла ле-
һәе,

30. Гозьке дьве: “Ә'мо ло лао, жь бәр к'озьке к'олане
р'авә вәрә бәр к'озьке кае,..

Ә'мо дьве: "Гозьке ле, ле, ле дае,
Әзе т'ө щара жь бәр к'озьке к'олане наем бәр
к'озьке кае,

Мыне сонд харийә се т'әләҫе бефьта, бер'әшае, һ'ә-
тани сала исальн әзе шанбезаре дәшта Му-
шева, қаймәқайме бәртилхөрева, Ә'лие Йуньси
қопьки, қәwле сәре ч'ийава, бь зора хөде, қә-
wата т'әкәйахе, дәсте һ'әсәне хөда нәкьмә һе-
сир, хөли наемә р'әе,,.

Ә'ме Гозе, дә ледә, дәwра меро, дә ледә, ч'ә'вхәза-
ло, дә ледә намьлдаро, дә ледә, һ'әсәни Шехо,
дә ледә, һ'әсәни пьзмам, дә ледә, һ'әсәни кә-
р'ап, дә ледә, Сәлмиане бьра пеш һ'әйфа ль
Диарбәк'ьр гьртийә қирәт, намус йа тәйә Ә'мо.

100

Ай дә-һае, дә-һае, дә-һае, дә-һае, дә-һае, дә-һае,
Хөньме ба дькә: "Әмине, ле-ле дае,
Дә'на һ'әләбе, ләк'а ә'щәм т'әв ль дае,

- Шә'рәк шә'ра һ'амудие сәр мьн хwәде т'әв ләфае,
5. Чь бькьм Бьшаре Чәто исал дө салә буйә қир у тәни,
донә, дькьм, накьм те дәр нае,
Чь бькьм сәлмиани мале исал дө салә ль һ'әвса
Серте дәр нае,
Чь бькьм фәләкә хайнә мәр'а нае,,.

Ай дә-һае, дә-һае, дә-һае, дә-һае, дә-һае, дә-һае,
Ханьме ба дькә, дьве: "Әмине, ле-ле дае, дьле мьни
көли, we бьринә,

10. Бьра хwәде щоте кәр'а бәр дьле баве мьн һьлинә,

Чэва аскәре Бышаре Чэто, Щәмиле-аг'е сйар бунә
т'әви қаймәқайме Р'омева т'әви алайе Бьдли-
сева, т'әви дәшта Р'омева, қаймәқайме Зоцева
пеши дьк'шә, пашн һеди-һеди сәрда дьсьлькә..

Бышар кьрә газн, го: "Щәмило ло лао,

Әзе сьве р'о нава р'оже ль дәшта Хәзалие, нава
доста у дьжмьна өса бькьм қате жорьн бькьм
қате һ'әрәмхане,

Қате орт'е текьм қате чайхане,

15. Қате жерин, һәй-ло ло-ло, текмә қата кадин у кае..

Щәмиле-аг'е кьрә газн, го: "Бышаро ло лао, бәла
тә жь хвәде бә, гәло тәе дори зәманада к'ән-
ге жь кале хвә бьһистийә, баве хвә сәкьрийә?

Кале тә р'уньштнийә, пира тә к'еләке сәкьнийә,

Қьсәкьрийә жь дәвранәк дәврана бәре,

Гәло ә'мьр, зәманада тә бьһистийә мала Дьрбо мала
Қөтор'а һатнийә р'әе?..

20. Ай дә-һае, хвәде мер дьзанә, ви шерн се гөлле ма-
вәзире нав у нишан бьриндарә,

К'ьтане дәзмале сәре хвә вәдькинә, сәр бьрине
хвә дьшьдинә,

Хуне жь шарма жь һәвале хвә вәдышеринә,

Бышаре Чэто дьве Щәмиле-аг'е: "Ло-лао, дә тә вә-
рә про ль дәшта Хәзалие состәма дәвзьрав да-
йә, нава һәвал-һогьра мьр'а вәрә р'әе..

Щәмиле-аг'е дькә газн, дьве: "Бышаро ло лао,
әзе тәр'а дьбежьм, т'ө шара ә'мьрбылае хвәдеда
жь кале хвә, баве хвә нәбьһистийә, вәки мала
Дьрбо мала Қөтор'а бе р'әе,

25. Ах кәко, фәләкә ханнә, т'ө шар, т'ө шар жь мәр'а
нае...

Дэ вэрэ най-нае, най-нае, най-нае,
 Сусьле се дэнга дькыр гази: “Эмине, ле дае,
 Тэнийа Н’элэбе, защ у қыт’рана Мьсебине р’уке мы
 у хѳда дае,

Дэ р’абэ шэ’рэкэ р’эшэ н’эмуди ль сэре мэн у
 хвэ лэфэе,

5. Дэ р’абэ бала хвэ быде эскэре Бышаре Чэто, ви нэ-
 йари, қаймэқайме Зоде, т’эрэсе бэртил хари,
 орди-низама Мьстафе нэфи а’ме, чачан у чэр-
 кэзе Шаборане, сьме Озмани, н’эвт баве хэзабе
 бэра хвэва, Мэһ’мэде Н’ыщи т’опа р’оманне-
 ва Э’лие Уньс қэвме ч’ийавэ, шанбезаре дэшта
 Мушева гьранэ, к’этэ дара Сьло Н’эмзо, кэвьре
 буке, ноп Дусадэке, кьле се бэрэке, про се
 р’о, чар р’ожэ к’этийэ дора Бахьмза баве мын,
 бу қир у бэлат у нае.

Дэ нае Бышаре Чэто, баве Шэбо се дэнга дькыр
 гази: “Ло Э’мькое Гозе, к’озька к’олане бэрдэ
 вэрэ р’ае,

Эз Бышари Чэтомэ, бави Шэбомэ, мын хвэ н’эрам-
 кьр ньвина нэр чар нэрэма, дэ вэрэ р’ас, вэрэ
 р’ае,..

Эмо ле кьрэ гази: “Ло Бышаро, бь сэре баве тэкм,
 гор’а Н’ыщи Э’мэркьм, темэ кѳштын наем р’ае,
 р’ае,

Нэрдѳ льнге мын қэйдкьринэ кавли кае,

10. Эгэр тѳ бавар наки, льнге мын қэйдкьринэ кавле
 кае, мьфта қэйде ль щам Н’эсэне Озманэ сура
 қэсре, н’эйате дьниае про жь мьр’а нас,..

Бышар се дэнга кьрэ гази: “Ло, ло Н’эсэни Озман,
 ло лао, қэсра Бахьмзе бэрдэ вэрэ р’ае,

Эз Бышари Чэтомэ, баве Шэбомэ, мын хвэ н’эрам-
 кьрийэ ньвина нэр чар нэрэма қэсра Бахьмзе

р'оже сэмт'е шэмне, се аде х'оде шан у бә-
дәна мьн к'этьбә, бәрнәди нәен р'ае, әзе қәсра
Бахьмзе х'равкьм, алики текьмә қьжлә, алики
текьм т'әwле һәспае.

Жь ә'шебе дьниае алики бәрдьм кадини кае,
Әзе бькьм һесирн ә'лканне бәлабә ль д'ониае,

15. һәр'ә Ъстәмбола баве вәзир п'аша, бә'с бькьн, бе
шәр'е Бьшаре Чәто, баве Шәбо х'вәшт'рә шәр'е
сәр Г'омрае...

Дә һае, дә һае, дә һае, дә һае,

Сусьле дьбе: "Әминне ле дае, к'озька тә'ла Ә'мо ви
һьлани, к'озька х'вәйе баве мьн ль ви һьлани,
Х'вәшә те д'онге т'вьнга, ч'ир'ин к'этә мират'е ма-
һела, сәр к'озька х'вәйе баве р'әбәне мьн буйә
к'афьрстани у хуи р'абу ль шьлани..."

Бьшарн Чәто ль се д'онга нәфи а'ма дәwләте дькьр
гази: "Ло лао, с'ор' у һебата к'ор'е Гозьке мьн
һьлани,

20. Бьра жь Гозьке пева чок нәдә ә'рде, нәбе мьн бә'-
зике мера жь х'вәр'а ани...

Һәй дә лехә, һәй дә лехә, Т'али Ә'мо дә лехә,
Р'иши г'ольки мәрт'але ль ә'рдехә,

Нава р'әве навәки п'исн, бь донн гьранә, дә т'оё бьки
ду пәй мала Р'әсуле Р'әмо қәт мәехә,

Wәе, wәе, wәе,

102

Һәй-ла ле-вайе, һавинә, чьқас гәрмә,

Әскәре Зоде, қаймәқайме Р'оме тьр'ә-тьр'е бор'ие

Бьшаре Чәто бь к'ома бьшерне, бь һәрсе лаһе
п'әншарне бь бәйрәқа р'оже һатйә сәр мә.

Ә'мо лао, лехә,

Ә'мо бәләко, лехә.

5. Шалмэдано, лехэ,
Ч'э'внeшино, лехэ,
Позбэрано, лехэ,
Наве р'эве навэки хьравэ, пэй мала апе Сино нэхэ.

- Дае қорбан, дәсте мьн ль к'элэмчейэ,
10. Лынге мьн ль қайдейэ, к'ьлитэ щэм Э'гите зэ'вейэ,
К'уска жорин ч'э'ве ви ве ль р'эвейэ,
Дае, қорбан, темэ кōшт'ын наве р'эве навэки хьрабэ,
пэй мала апе Сино нахьм.

Дае қорбан, навинэ, мале мэ баркьр данн бэр ч'эме
Чае,

Эскэре Зоде, қаймэқайме Р'оме тьр'э- тьр'е бор'не,
Бышаре Чэто бь к'ома бышерне, һарсе лауе
п'эншарне, бь бэйрақа р'оже ледьхэ жь гава
дыва.

15. Э'мо лао, лехэ,
Э'мо бэлэко, лехэ,
Шалмэдано, лехэ,
Ч'э'внeшино, лехэ,
Наве р'эве навэки хьрабэ, пэй мала апе Сино нэхэ.
20. Дае қорбан, дәсте мьн ль к'элэмчейэ,
Лынге мьн ль қайдейэ, к'ьлитэ щэм Э'гите зэ'вейэ,
К'уска жорин ч'э'ве ви ве ль р'эвейэ,
Дае қорбан, темэ кōшт'ын наве р'эве навэки хьрабэ,
пэй мала апе Сино нахьм.

103

Һэй-ла ле-уае, һэй-ла ле-уае, һэй-ла ле-уае, һэй-
ла ле-уас,

Дае дә ле-ле, дә'не ве сьбе шэр'экэ гьран дак'этийэ

- гәлийе Сәмайе, мерга Хәло, жь кōла дьле мь-
р'а бу думанә,
Мират'и чакмаҫа базьнбәләка сәре маузәре хун-
нан пажда данә,
Кōло, те р'уни мала Әсо, мала Нәсо, гōлләке ль
нава ве баһаре маме Озмин, кәке Бьшаре Чәто,
дәлалл мале данә,
5. Дае, ве сьбе қәландьнә к'ок'а мә р'әшкотанә,
Дьмьрьм һае, дьмьрьм вае,
Дьмьрьм жь пәйар'а, жь Таһаре бьрар'а, Р'ьзгани
аг'ер'а,
Халонге бьрае бьч'уки майә Шервана шәвьти жь
һ'әйфер'а,
Мәмәд Ә'ли бәрәне гәлийе дьмьрьм аг'анги п'ән-
щанарнер'а.
10. һәй-ла ле-вае, һәй-ла ле-вае, һәй-ла ле-вае, һәй-ла
ле-вае,
Һәйла дае дәлалә, шәр'әкә гьран дак'әтийә ль гә-
лийе Сәмайе, ль мерга Хәло,
Жь кōла дьле мьр'а ве сьбе р'абә,
Дена хвә бьдә шәр'к'ара шәр' бь дора кьр,
Кōле ве баһаре те р'уни мала Әсо, Нәсо,
15. Гōлләке ль маме Озмин, кәке Бьшаре Чәто, дәлалл
мале данә,
Дае р'әбәнс, вс сьбе р'абә дена хвә бьдә қәландьнә
урт' у ошахе мәйә,
К'ока мера ль мә дәранин,
Һәй-ла ле-вас, һәй-ла ле вае, дьмьрьм жь пәйер'а,
Жь Таһаре бьрар'а, Р'ьзгани-аг'ер'а, һ'әмиде зә'-
вер'а,
20. Хәллә бьрае бьч'уки майә ль Шервана шәвьти жь
һ'әйфер'а,
Мәмәд Ә'ли—бәрәне т'алайә,
Дьмьрьм аг'анги п'әнщанарнер'а,
Һәйла ле-вае, һәйла ле-вае һәйла ле вае.

- Дә һае, һае, һэй һае, һае,
 Әмине кьрә гази, го: “Һ’әне ле дае, кәзийә мьн тәва
 ләв алае,
 Қәт’рана Муше, саща Һ’әләбе р’уйе мьн хвә дае,
 Шә’рәкә р’әшә һ’амуди сәре мьн у хвә п’ечае,
 5. Бьшаре Чәто, Щәмиле- аг’ева, исал се салә бунә қир
 у бәлайә қәләчийе хвә гьреданә дькьн накьн
 наенә р’ае,,.

Бьшаре Чәто кьрә гази, го: “Ә’мо ло лао, әзе вес-
 бе к’очка Бәләк тә бьстиньм, қате жорьн текьмә
 щие ханьма, қате жерьн текьмә кадина кае,,.

Дә һае, һае, дә һае, һае,

Ә’ме Гозе го: “Бьшаро, ло лао, к’әнге баве тә жь
 кале тә бьһистийә мала Сино, мала Фәрор’а
 һатийә р’ае?,,.

Дә һае, һае, дә һае, һае,

10. Ә’ме го: “Бьшаро лао, мьне весбе ньге хвә гьредайә
 пе қәйда һәспейә.

К’ълита қәйде шандйә кәла Бахәмсе, щәм ханьме,
 Мь сонд харйә һәрсе т’әләқе бәре, бем кәштын —
 наемә р’ае,,.

Дә һае, һае, дә һае, һае,

Ә’йни к’очка Ә’ме Гозе бәрбь жерә,

15. К’очка шерә хвәде бәрбь жерә,
 Қир’ина Ә’ме Гозе весбе нола қир’ина Ә’ли Шерә,
 Ә’ме се гәлла бьриндарә, бьрина жь һәвала вәдь-
 шерә.

Дә һае, һае, дә һае, һае,

Әмине го: “Һ’әне ле дае,

20. Бьшаро бь Щәмиле аг’ева, бь орди у әскәре һ’ө-

кѳмѳтева, шанбезаре дѳшта Мушева, чачан, чѳр-
кѳзе нав ур'ѳсва, ѳ'лийе Уньс, тѳ малѳ х'рав бѳ
бѳ т'ѳпа Р'ѳмева, пешн к'ѳш'ѳаѳ ба кѳла Ба-
хѳмсе, наши майѳ дор дара Сьле Н'ѳмзѳ, исал
се салѳ дѳк'ѳн нак'ѳн паенѳ р'ѳе..

ЛАО, Тѳ ДЪГО МЕРѳКИ ҚАНЩЪМ

105

Чѳто го: “Бѳшарѳ лаѳ, тѳ дѳго мерѳки қанщи гѳлѳки
башъм,

Қѳ бира тѳ наѳ р'ѳжа ч'ѳме Сулане, хопана Р'ѳдуа-
не тѳ гаване нѳспа буи, тѳ дуажѳе мна буи..

Бѳшар го: “Ло бавѳ, хѳбѳре тѳйѳ, р'ѳжа ч'ѳме Су-
лане, хопана Р'ѳдуане фѳлѳк хайинѳ, жѳ мѳ-
р'ѳ нѳ ани,

Нѳ хана хѳдебѳ мала Мѳн'мѳдке Соваси, н'ѳлѳбчи-
ке Серте, фѳлѳк хайинѳ, жѳ баве Т'ѳн'ѳр'ѳ нѳ
ани..

5. Бѳшар го: “Чѳто бавѳ, хѳбѳре тѳйѳ, бира тѳ наѳ, ѳз
бира тѳ бинъм:

ѳ'мре мѳн панздѳн сали чум Зоқа баве Мъндо, мѳ-
н'ина н'ѳѳци-бѳге, Фѳт'ан-бѳге мѳре Зоге се
лынга қѳйдк'ѳри, мѳн қѳйд шканд, ѳз қѳльбим сѳр
пѳшта мѳн'ине, мѳн'ин мѳн жѳ тѳр'ѳ ани.

Қѳ бира тѳ наѳ, ѳз бира тѳ бинъм,

ѳ'мре мѳн панздѳн сали чумѳ гѳлие Бѳдлѳсе, пешн'ѳа
карван у базьргана, мале н'ѳлѳбе, дѳнге гьредан
мѳн жѳ тѳр'ѳ ани.

Чѳто бавѳ, қѳ бира тѳ наѳ, ѳз бира тѳ бинъм.

10. Ә'мре мьн панздәһ сали эз чумә Гәлишера шәwьти,
 мьне һ'әвт мера жь мала Мамәд Бьшари апе
 хwә дь дани.
 Qә бира тә нае, эз бира тә биньм,
 Ә'мре мьн панздәһ сали, дагәр'иамә К'әләмьра'ни
 шәwьти, мьне к'ок'а Мәһ'мәд Бьшар жь дөнне
 дани,
 Ло,ло,ло Чәто, ло баво, бала мьн ль тәйә ,төе зер'а
 дьхи шәмәдане, мәшидийа һьлтини бьрәдими,
 бь зәмани,
 Жь эвара хөдеда, фәна пире серәбәнди ль бәр
 сәре мьн р'унышти тә'н у ньч'а,
15. Чәто ло баво, тә р'өһ'е мьн дәрани,...

Һ'ӘСӘНО, БЬШАР

106

- Бьшар го: "Һ'әсәно лао, дьле мьн вае, дьле мьн
 вае, вае,
 Дә wәзе қәсра спи тә бьстиньм, йалики темә т'әw-
 ләхана һәспа, на wәллә йалики темә мәрәка
 кае,
 Мере тә бькөжьм, т'алан у т'улане тә биньм, һ'ә-
 тани wәждаде тә р'абьн мьр'а бенә р'әе...
 Һәзаре кьрә гази, го: "Мәдине, Әлиф лао, бе
 лехьн, лехьн, тәйре мала баве мьн лехьн,
5. Позбәрәне мала баве мьно, һуне лехьн,
 Сәре шехе wәлмәдина, мальмьдури Муше, қаймәқай-
 ме Зоде, дәшта Бьшерие, синор п'ала к'очәрие,
 синор у т'ьхуби нәйара дәстә т'аг'бур, белук
 қәрәнизама р'әш пешиео, нә wәллә, диса биньн
 пеш қәсра Спи сәри лехьн,.

Н'эсэн го: “Бышаро лао, дэ шэрэ бѣхтиѣ мѣкѣ,
бѣхти нѣ к'ари мераньн, нѣйло лао, эз Н'э-
сѣньм Н'эсѣне дѣл у диньм,

Эзѣ шотѣ гѣллѣ мауизарѣ бьриндарьм,

Бѣрсѣрѣя мьне кѣвьрѣ, бьнр'ѣха мьне э'рдѣ, эзѣ
дѣст давѣжьмѣ гѣла, дь сосьна дьчьрпиньм
нѣко, йнѣко сѣр бьрине хвѣда тиньм,

10. Нѣйло лао, шѣзѣ мерѣ тѣ бькѣжьм, т'алан-т'ѣланѣ
тѣ биньм,

Эхтьрмѣ нава эхтьрмѣ тѣ вѣдѣтиньм.

БЫШАРЕ ЧѢТО, САЛЫН'Е МЫН'ЭМѢД

107

Дѣ ло-ло, дѣ ло- ло, дѣ ло-ло,

Мѣрѣсѣ дьбѣ: “Салын'ѣ, уроника бавѣ мьно, бьшѣ-
вьтѣ К'ѣлѣмьрана бавѣ тѣ бь кѣрѣнгѣ,

Шѣллѣ, ханьмѣ деранѣ, эзѣ бала хвѣ дьдьм сусѣтѣ-
ма дѣстѣ Бышарѣ Чѣто, бавѣ Шѣбо кѣр'ѣ лалѣ
нѣ дабу т'ѣ дѣнгѣ,

Дѣ р'ѣбѣ ѣмѣ дамьдѣлынга ньлдын бѣр ѣнннга хвѣ
бьждиньн, дѣрѣбѣрбангѣ сѣрѣ сьбѣ хвѣ Индѣсрѣ
бавѣ Шѣбо бьгьиньн, ѣмѣ хвѣ бавѣн т'ор' у
бѣхѣтѣ Бышари Чѣто, эзѣ бѣжьм: “Ло, ло, ло
Бышаро, эзѣ бѣхѣтѣ гор'ѣ Чѣтоѣ Искандамѣ, ть-
лийѣ хвѣ дѣйиша мират'ѣ сусѣтѣмѣ р'ѣгьри, тѣ
дѣфьн дѣдѣки нѣди ль бѣжн у бала Фарьзѣ
Н'ѣсѣ, Салын'ѣ Мын'ѣмѣд у кѣкѣ Н'ѣдиѣѣ, су-
рѣ Сорбозѣ у кьлѣ ч'ѣвѣ ханьм, хатуна р'ѣбѣн,
шѣй-ла тѣ мальки мират'ѣ ошахи тѣвнѣо, Са-
лын'ѣн зѣ'вайѣ, тѣѣ хьрав нѣки иро шѣш у бѣша
донзда р'ѣнгѣ.”

5. Шѣй, шѣй, шѣй, шѣй.

Дә ло-ло, дә ло-ло, дә ло-ло, дә ло-ло,
Мәрәсе дьве: "Ханьме деране, бышәвьтә К'әләмьр-
ана баве тә бь шәйә,

Дьбен к'ьһ'еләке дь бьн Бьшаре Чәтода, баве Шә-
бодайә у к'ьһ'ел лал, шин у бозә, дел у бь-
жие we бь һ'ьнәйә,

Дә р'абә, әме дау у дәлынга һьлдын қәрәбәрбанга
сәре сьбе хвә бьгьһиньн Индәсра баве Шәбо,
хвә баве т'ор' у бәхте Бьшаре Чәто, ло, ло
Бьшаро бәхте гор'а Чәто Искандамә, тәе т'ьлийә
хвә қайиша мирәт'а системе р'агьри, тәе дәфьн
қәдайәки нәди бәжн у бала Фарьзе һ'әсе, Сал-
һ'е Мьһ'әмәд, кәке һ'әдиае, суаре Сорбозе, кь-
ле ч'ә'ве ханьм-хатуна р'әбән.

10. Вәй-ла Бьшаро, мальки мират'о, дә гава бьвә
шәр'е тә һ'әвт баве әшири нәйара, дә Сальһ'и
бала мьн ль тәйә, керн тә те.

Wae, wae, wae.

МӘН'МӘДЕ ДӘВРЕШ

108

- Сәйре дьбе: "Мәһ'мәдо, ло бьра, р'онька ч'ә'ве ба-
ве мьне, тәе ве сьве нәчә ве сәфәра һай гьран,
Хвәде занә мьне хәбәрәке сәһкьрийә, Бьшаре Чәто,
баве Шәбо к'әтийә к'еш у к'еша Хәрзанийе, к'ом
у әскәре гьран қәвин дьщьвинә,

Һопа баве Мьлк'о теда р'уньшти р'аум у шевре гь-
ран датинә,

Хәбәрәке жь баве Озмани һ'әфат хвәшмер дьшинә:
шә'дә-шуде Мәһ'мәде Дәвреш, кәке Нуре, бавс
Шәмсе гәләк һәнә, ниве шәван пева шури сәр
мьлайә, пешийа пәйае муска, мала Ә'лә Р'әше

у мала Думо к'озька шалсоре, мала Р'эмовэ,
мала Синовэ һьльшинэ,,.

5. Ло- ло Мəһ'мəдо, кəлəме нaвa ч'э'вe нəйaрe, лo кəкo,
Дирəкe бьне бəр'нe Мəһ'мəдо, лo бьрa,

Wəллə, Сəйрe дaбьр'e, Нaзe дeрaнe, əм нəк'əтьнə
бəр н'əйрa Мəһ'мəдe Дəврeш, бaвe Мəйсe, кəкe
Нурe, суaрe мьннi Ə'дьли, хəмьли, əзe к'əтьмə
бəр we йəкe—пpo пeдa қawəщaxə, бaвe Шəбo
бeй тə нaбə, лo бьрaнo.

Дə Сəйрe дьбe: "Нaзe, дeрaнe, тə тe, бь мь тə тe,
Wəллə, дьзaнə бaлa хwə дьдьмe бəжн y бaлa Мəһ'
мəдe Дəврeш, бaвe Мəйсe, кəкe Нурe, хwəш
тe кьрaс y дəрпe чьвтə хaсe, ншьк y элəкe эл-
мəдинe, пьштa Т'əрəвзунe, қондрa Бьт'лиси, к'əм
y к'олосe н'əсəннi, хəнщəрa хəрзaннi y чəнгe
ə'ббa н'əзoн, мирaт'e қолe фишəкe мawнizəрa,
Сəйрe дaбьр'e, Нaзe дeрaнe, бaлa хwə дьдьмe
бəжн y бaлa суaрe мaлa бaвe мьн тe,,.

10. Wae, wae, wae.

Ло,ло Мəһ'мəдо кəлəме нaвa ч'э'вe нəйaрa, лo кə-
кo,

Дирəкe бьне бəр'нe, Мəһ'мəдо, лo бьрaо,

Wəллə, Сəйрe дaбьр'e, Нaзe дeрaнe, əм нəк'əтьнə
бəр н'əйрa Мəһ'мəдe Дəврeш, бaвe Мəйсe, кəкe
Нурe, суaрe мьннi Ə'дьли, хəмьли, əзe к'əтьмə
бəр we йəкe—пpo пeдa қawəщaxə, бaвe Шəбo
бeй тə нaбə, лo бьрaо.

Ə' M E Г O З E

109

Ле-ле, wae, ле-ле, wae, ле-ле, wae, ле-ле, wae, ле-
ле, wae,

Н'аму р'оже се щара, шәве шәш щара ль Ә'ме Го-
зер'а. кәве нызаре¹ К'әwәзер'а², кьле ч'ә'ве Н'ә-
лимер'а³ бежын вае,

Гоze дьбете: “Ә'мо, дао, wәрә р'ае,

Көлав к'өмино, поз бәрано, бәрхе зозане дь жури,
бәрхе бәр дьле дйа хwә wәрә р'ае,

5. Шәр'е дәвләте шәр'әка гьранә, ль мьле чармале к'о-
чәриер'а нае.

Ә'ме дьбете: “Дае Гоze, эзе наемә р'ае,

Мьне сондәкә мәзьна хари бь шех Ә'лие ль аха зо-
зане, шех Фадьле ль дәрәща Т'елане, шех Н'а-
дие, ль аха Гәрмиане, эз наемә р'ае,

Ньнге эзе бемә р'ае—qәсра Бахьсме хьраб бькәм
бькәмә тәwылхана һәспеда wa т'өрканә, ода
Н'әлимәе, ло өлиа жори бькьмәwә кадина кае..

Гоze дьбете: “Дә лехә, Ә'мо дао, дә лехә,

10. Көлав к'өмино, дә лехә, поз бәрано, дә лехә,
Кәве нызаре дә лехә,

Бәрхе бәр дьле дйа хwә, дә лехә.

Дә тө р'абә гөллед ә'йнәлиа һәдиабаше, щанбезаре,
р'аст у ч'әпи ль мьле хwә бехә,

Де нәкөжә нәфәра, нәфәр көр'е дь хәлкенә, нан-
хөре дәвләтенә, бәле тө щот-щот у кәт-кәте гөл-
ла ль т'еләкет⁴ wa чашушан у йузбашийа қун-
сор бабе дәвләте бехә.

15. Ә'мо дао, мьн сәд щара һивия, наве р'әвина мера,
ль нав эл у ә'ширед к'өрда навәке п'ис у гьранә,
ду бьна мала дайка хwә нәехә..

---

1 Нызар—синге ч'ие, бәрп'ала ч'ие, кө бьн сиеданә,

2 К'әwәзер'—наве ч'йейә.

3 Н'әлимә—наве к'өлфәта Ә'ме Гозейә.

4 Т'еләкет—к'еләке.

Ә'мо дьбете: “Дае Гозе, әзе Ә'мемә, Ә'ме Гоземә,
Бәрхед зозанед дь жорн бәрхе бәр дьле демә,
Кәве нызаре К'әвәзе, кьле ч'ә'ве һ'әлимемә,
нә мере р'әве, нә мере гьртньмә,
Әз мере қил у қале дь гьран, р'оже мәйдане дь
шәр'емә.

110

Һәй-ло Бьшаро, лао, дьле дайка тә хәмеда, һа дь
хәмеда

Көле, тө бьк'әви мала шехе алмадинна, қаймәқай-
ме Зоқе, шанбезаре Муше, к'әтьне шәхсе Т'е-
ране, дара һ'әмзо-Сьло, ль мәг'әле жорин, we
дьгәр'ьн жь педа-педа,

Шәмил бь се дәнга газн кьр: “Шәрқию, баве мьно,
тө мер бә, че бә, че бьхәбьтә, тө тә'на ль Ә'ме
Гозьке нәдә, Ә'ме Гозьке мерәки һ'әйфә, жь
мерани зедәйә, про жь к'әбара сәбеда қәлә-
ча Бьшаре Чәтова гьредәйә, мера дькәжә ә'фат
у ә'гита, мақуло, жь даре сәбеда,..

Дә бәрнәдә, һа бәрнәдә;

5. Қәсра баве Шәмо дәст к'өмсори Р'омева дәр мәдә-

Ә'йньл қәсра баве Шәмо дәви аве, һа ль дәви аве,
Көле тө бьк'әви мала шехе алмадина, қаймәқайме
Зоқе, шанбезаре Муше, к'әтьн шәхсе Т'еране,
дара һ'әмзо-Сьло ль мәг'әле жорин, һәй-ло, ло
мақуло, дәстәшур ажотьнә наве,

Шәмил бь се дәнга газн кьр: “Шәрқию, баве мьно,
тө мер бә, че бә, че бьхәбьтә, тө тә'на ль Ә'ме
Гозьке нәдә, Ә'ме Гозьке мерәки һ'әйфә, жь

мерани зедэйә, про жь к'обара сөбеда қәләча
хвә бь қәләча Бьшари Чэто, баве Шәмор'а гь-
редайдә, әв мера дькөжә, щьнйазе ә'фат у ә'гита
дыдә һа бәр таве...

Дә бәрнәдә, һа бәрнәдә,

10. Қәсра баве Шәмо дәст к'өмсори Р'омева дәр мэдә.

ТАҺАР—ХАН

III

Wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло,
Wi аг'ао, Қәләнийә шәшьти бәрбь бейә,
Һ'әзар һ'әвсәд сйаре Һ'өсейин-бәге Т'акори сәр қә-
ләча баве мьн һати харә,

Көла кор бьк'әви мала Һ'өсейин-бәге Т'акори,
5. Көштйә пенщ мере қәләча жорьн,
Сәрһәнге бьра намьлдар, Таһар-хане бәжн зьрав
ч'ә'в бәләкә,

Һ'әйфа мьн нае көштйна баве мьн п'ор'көр'е,
Һ'әйфа мьн те ль we һ'әйфе—
Дьзгина Гогәрчин к'ьшандьнә бьрьнә сәра мәхина
чекьрьнә әхтьрмәйә.

10. Wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло,
wi ло-ло,

Баве мьн йарьмшайә, мирп'әнщә,
Баве Зәзе, кәке Щәмиле, сйаре Гогәрчин жь мал
сйар бу нә т'ьбьтц,
Мьне щьг'арәке жь қөт'иа баве Зәзе, кәке Щәмиле
щьг'арәкә т'ьт'уна сасуне жер'а дагырти,

Вәхта нәйаре дор-бәре баве Зәзе, сйаре Гогәрчин
дыгьртын бьра тер'а дәрк'әта Ә'ли-аг'әе бьра-
зи дьлшәвьти.

15. Ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
Һ'әйфа мьн нае т'ө һ'әйфе, һ'әйфа мьн те ль we
Һ'әйфе,
Горгәчин бьрьнә сәра мәхина шәвьти,
Дьле мьн ә'вдале хвәде дьшәвьти.

Аг'ао, фәләке готә ве фәләке,

20. Фишәнге баве Зәзе, сйаре Горгәрчин бәла буйә сәр
к'еләке,
Р'иша шә'ре қотька ә'галә бәла буйә сәр дар у
бәре.

Ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви баво,
Һ'әйфа мьн нае кōштьна баве Зәзе, кәке Щәмиле,
Һ'әйфа мьн те ль we һ'әйфе Гогәрчин бьрьнә сәра
мәхина,

25. Урт'-ошәхе мала баве мьн данә бәр бае.

112

Ви ло-ло, ви ло-ло, ви баво,
К'упқьр'ана шәвьти к'әтьм, Ә'вдале Ә'ме әз хапан-
дьм,

Әскәре баве мьн п'ор'көр'е навсәра ч'ие вәгәр'ан-
дьм,

Оло, кōла кор бьк'әви мала Һ'өсеин-бәге Т'акори,
гōлләке ль баве Зәзе, кәке Щәмиле дайә кōш-
тийә йарьмшәйе дәвләте,

5. Ви ло-ло, ви ло-ло, баво,
Дьл һ'ьнаве баве мьн зәрибә,
Гөрч'әке баве мьн жь поланә,
Ви ло-ло, ви ло-ло, ви баво.

- Wi ло-ло, wi ло-ло, wi баво,
10. Дйае¹ К'упқыр'ана ыеран к'этым лы мэ бу тари,
Көла кор төе бьк'эви мала Н'өсеин-бэге Т'акори,
Жь э'змана стерка, сэр к'озька баве мын агыр бари.
Wi ло-ло, wi ло-ло, wi баво,
Дыл н'ынаве баве мын зэрибэ,
15. Гөрч'эке баве мын жь поланэ,
Wi ло-ло, wi ло-ло, wi баво.

- Wi ло-ло, wi ло-ло, wi баво,
Мыне дйае К'упқыр'ана шэшьти к'этым we бы т'э-
пэйэ,
Сьмбеле баве мын п'ор'көр'а хвэде п'алькэ, wa бы
қэйдэйэ,
20. Көла кор, бьк'эви мала Н'өсеин-бэге Т'акори, гөл-
ләке лы баве Зэзе, кэке Щэмиле дайэ, көшти-
йэ йарьмшайе we дэуэлэте.
Wi ло-ло, wi ло-ло, wi баво,
Дыл-н'ынаве баве мын зэрибэ,
Гөрч'эке баве мын жь поланэ,
Wi ло-ло, wi ло-ло, wi баво,
25. Баве мын кэла меранэ.

113

Дэ wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло, wi ло-ло, wi
баво, тө кэла мерани,
Тө кэлэме нава ч'э'ве нэйарани,
Баво р'эбэно, Қушқыр'ани ыеран лы т'элэйэ, гьранэ
эскэре Н'өсеин-бэге Т'акори, чадьр у хебэте
хвэ к'өтайэ дора мэйэ,

¹ Дйа—гыр, щие бьльнд.

Щэзе дьго: “Ле-ле Щэмиле,,. Щэмиле дьго: “Ле-ле
Фэдыла, хуа мьн,

5. Нава баве мэ зьрынщэ,

Гөрч'ьке баве мэ полайэ,

Сьмбеле баве мэ бы п'алькэ, ль қэйдэйэ,

Кёла хёде тек'эвэ дэре мала Н'өсеин-бэге Т'акори,
дэрбэке ледайэ ль баве мэ р'эбане, эз бэр кош-
тна баве хвэ нак'эвм, щыназе баве мьн нь-
ланин бьрынэ сэра мэхина, дивана мир п'эн-
щэйэ,,.

Дэ ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ба-
во, тё кэла мэрани,

10. Тё кэлэме нава ч'э'ве нэйарани,

Баво р'эбане, чь э'врэкиг р'эш у тари,

Стерэк жь э'змана дьхөр'ьщи, ль сэр коне баве мьн
хун р'эжийа, аг'ьр бари,

Мь го, баво, эскэре Н'өсеин-бэге Т'акори зори, ээ'-
фа, бэре хо нэде, тё пе нькари,

Эз нак'эвм бэр коштна баве хвэ р'эбане, эз дьк'э-
вм бэр we йэке, кё щыназе баве мьн бьрынэ сэ-
ра мэхина, нава нэйара дьгэр'иньн бы диари.

15. Дэ ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви баво, тё кэла
мерани,

Тё кэлэме нав ч'э'ве нэйарани,

Баво р'эбане, Қушқыр'ани шеран бэрбь байэ,

Гьранэ эскэре Н'өсеин-бэге Т'акори, чадьр у хе-
бэте хо ль дора коне баве мьн к'өтайэ,

Нава баве мьн н'эсьнэ,

20. Гөрч'ьк у бэдэне баве мьн полайэ,

Гэлэк шадэ-шуде баве мьн ль дөннае һэнэ, агьр-
п'ети ль сэр сэре нэйара дадайэ,

Кёла хёде тек'эвэ дэре мала Н'өсеин-бэге Т'акори,
дэрбэке ледайэ ль баве мьн р'эбане, эз бэр кош-
тна баве хвэ нак'эвм, щыназе баве мьн нь-

лани бьрьнэ сэра мэхина, нава нэйара, бьрьнэ
дигвана йарьмшайэ.

Баво тō кэла мерани,
Тō кэлэме нав ч'э'ве нэйарани.

114

Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
аг'ае бь т'эне,

Ле дае, дьве сөр'а Қэлэние те сөр'экэ сара,
Мыштка кэке Щэмилине шиланэ, ширмаза сери
к'арбарэ,

Көле бьк'эви мала эскэре мьлан у т'акора, к'ышайэ
сэр қэлэчиа кэке Щэмилине, мина кэри пэзе
бежьмарэ,

5. Зэзе дьго: “Щэмилине, п'ор'е сэр мьн у тэ һьлкьри-
ва, кэке мьни ль қэлэчиа жорин бь дō гōлла
брьндарэ,..

Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
аг'ае бь т'эне,

Вэзе начьмэ Қэлэниа кавьл бь т'эпэйэ,

Сьмела кэке Зэзе сьмелэкэ р'эшэ, п'алькэ, же қэй-
дэйэ,

Зэзе дьго: “Щэмилине, п'ор'е сэре мьн у тэ һьлкь-
ривэ, кэке мьни ль қэлэчиа жорин бь дō гōлла
брьндарэ, бефэйдэйэ,

10. Н'эйфа мьне нае коштына мера, н'эйфа мьне те ль
ве н'эйфе Гогэрчина Таһар-хан бьрьнэ сэра
мэхина жерин, хвэр'а кьрьнэ эхтьрмэйэ..

Ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, аг'ае бь
т'эне.

Бэрфе ль Қэлэние лекьр буйэ п'екэ,

Чэванэ кэсэки хөдане хер т'өнинэ ор'а мирп'әнше
дәвләте, хане ә'шәм чекә?

Һ'әйфа мьне нае т'ө һ'әйфе, һ'әйфа мьне те ль we
Һ'әйфе, Һ'өсенн-бәге Т'акори бы һәйари сәре кә-
ке Зәзе қәләчнеда жекә,..

15. Ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, аг'ае бы
т'әне

Әзе начьмә Қәләние we ль йанә,
Гьрәгьре мьлаң у т'акоран һәв шьвйанә,
Көле тō тек'әви мала Һ'өсенн-бәге Т'акори, чәва
гөлләке кәке Зәзе. бәве Шәмилане дайә, көш-
тийә мирп'әнше дәвләте Таһар-ханә?.,

Ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, аг'ае бы
т'әне,

20. Әзе начьмә Қәләние ль ви диари,
Хөде бьбьр'ә к'омәка мере шәлалли, к'омәкәкә бы
дълсарри,
Көле бьк'әви мала Һ'өсенн-бәге Т'акори, чәва гөл-
ләке бәри мирп'әнше дәвләте дайә, көштиә бы
һәйари.

115

Вәрә ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
Дас р'әбәне, кәке мьн Таһар-ханә, йарьмшайә,
Учқьр'ане хопан к'әтъм we ль йанә,
Бьр'ә гьрә-гьре мә һәйдәра дәр мала кәке һәйдәр-
хан, бәве Шәмиле т'әв шьвйанә,

5. Һ'әйфа мьне нае ль т'ө һ'әйфа, һ'әйфа мьне те ль we
Һ'әйфе—һатийә көштъне мирп'әнше дәвләте
Р'оме, мақуло, Таһар-ханә.

- Вэрэ ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
Дае р'эбэне, кэке мьн Таһар-ханэ, йарьмшайэ,
Вэрэ ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
Дае р'эбэне, Учқыр'ане хопан к'этымэ ль т'эпэйэ,
10. Сьмела кэке һайдэр-хан, баве Щэмиле сьмелэкэ
р'эшэ, тэнькэ, пер'а п'алэ бь қэйдэйэ,
Һ'эйфа мьн те ль we һ'эйфе — Гогэрчине кэке мьн
к'ьшандьнэ п'ьра Сэрхине, сука Диарбэк'ьр хб-
р'а кьрьнэ эхтьрмэйэ.

- Вэрэ ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
Дае р'эбэне кэке мьн Таһар-ханэ, йарьмшайэ,
Вэрэ ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
15. Дае р'эбэне, Учқыр'ане хопан к'этым мэ бу тари,
Әсмане жоринда сэр к'ошк-сэре кэке мьн э'вдала
хөдеда агьр, алав дьбари,
Бьра хөде хьрав бькэ нэйарийа мере һайдэри, һа
дьл сари,
Ле весбе чава гөллэке бэдэне кэке мьн данэ бь
нэйари?
Ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
20. Дае р'эбэне, кэке мьн Таһар-ханэ, йарьмшайэ.

116

- Дэ ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-ло,
Дэ ло-лйо, ло-лйо- аг'ао, сьр'а Қэлэниэ те сьр'экэ
дь сарэ,
Мақуло, сьр'а Қэлэниэ сьр'экэ же дь сарэ,
Щьг'ара дәсте кэке Зэзе, баве мьн маруме шера-
зэ, т'ахьма сери к'ар у барэ,
5. Һ'эвсьд мере п'апах р'эши, гешчэльки р'абуйэ сэр кэ-
ке мьн маруме тае т'эне, эварда дькэ накэ ле
нькарэ,

Ло-лйо, ло-лйо, ло-лйа, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо,
мире Қаләнйе,

Аг'ао, дә тө бәрде, мақуло, дә тө бәрде, бәрде, бәр-
де,

Тә ль пышти мале, бәри шәрде,

Пешиа эскәр дак'әтйә Қырбылахе, паши майә дерьза
к'әләфе Ә'баск'әнде.

10. Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло Ә'баск'әнде.

Дә ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо.

Аг'ао, көла дьле мьнесьмбела тәйә,

Дә тө р'абә нава Қаләнне штафәке быдә бәжна
хвәйә,

Мәмәдйа һ'әму қаләчна р'әвинә, һ'әрафе мәй-
дане, қаләчна кәке мьн маруме буйә ч'ич'ькәк
к'әләфәйә.

15. Һ'әвсьд мере п'апах р'әши, гещәльки р'абуйә сәр
кәке мьн маруме тае т'әне, эварда дькә накә пе
нькарә,

Ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, ло-лйо, мире Қә-
ләнйе.

Аг'ао, дә тө бәрде, мақуло, дә тө бәрде, бәрде,
бәрде,

Тә ль пышти мале, бәри шәрде,

Пешиа эскәр чуйә Қырбылахе, паши мәйә дерьза
к'әләфе Ә'баск'әнде.

Ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло.
Кәко. эзе диваре Қоч'қыр'ана шәшьти к'әтым мә
бу тари,

Стера кәке мьн р'әбәне, ә'змана р'әжйа, агьр сәрда
бари,

Һ'әйфа мьне нае кōштьн, гьртъна кәке мьн р'әбәне,
Һ'әйфа мьн те ль we Һ'әйфе, Һ'өсөинн-бәге Та-
кори се дәнга дькә газн: "Фәтълә-бәго, Һ'әйфа
Р'ызгане Хельт мьне дәсте хwә һьлани..

5. Уи ло-ло, уи ло-ло- уи ло-ло, уи ло-ло,

Кәко, тō кәла мерани.

Уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло.

Кәко, әзе диwаре Qоч'qьр'ана шәwьти к'әтъм qән-
дан у бәндан.

Дә весбе кәке мьн р'әбәне бьриндарә, шотә гōлле
мауизәре һәрдō зәнда,

10. Һ'әйфа мьне нае кōштьн у гьртъна баве мьн р'ә-
бәне, Һ'әйфа мьн те ль we Һ'әйфе, гәдә-гуде
т'акора Гогәрчин бьрнә сәра мәхина сәр нал-
бәнда.

Уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло.

Кәко, тō кәла мерани.

Уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло, уи ло-ло.

Кәко, әзе диwаре Qоч'qьр'ана шәwьти к'әтъм һа
бь т'әпәйә,

15. Сьмбела кәке мьн р'әбәне сьмбеләкә р'әшә, тәнькә,
хас qәйдәйә,

Һ'әйфа мьне нае кōштьн у гьртъна кәке мьн р'әбәне,
Һ'әйфа мьн те we Һ'әйфе, бьр'ә гәдә- гуде т'а-
кора Гогәрчин бьрнә сәра мәхина хар'а кь-
рнә әхтърмәйә.

Кәко, тō кәла мерани

Дэ ро-ро, ро-ро, ро-ро, ро-ро, ро-ро, ро-ро, ро-ро, ро-ро,
мирп'энше мире Қаләние,

Оло миро, мьн весбе хәwnәке дитийә, әзе нъзаньм,
бъра мире мә дь чека,

Бәр к'өләке ль ч'наие Қаләнийе ле кьрийә һ'олә, дьле
мын у тәр'а кьрә һекә,

К'әсәке хәдане хера т'өнә орт'а Таһар-хан п'адшае
ә'щәм чека,

5. Тьрса мьнә жь we тьрсенә, әскәре шае ә'щәм һ'әзар
һ'әвсьд мерә, п'анах р'әши, дәми гәврә,
Ль шәвәке шәвхунийе бьдә хәда, қаләчиена сәре
кәке мьн ә'вдала хәде хәве жекә.

Оло миро, Учқьр'ане дьньер'ьм, ль мә тейә сөр'әкә
сарә.

Мыштка дәве кәке һәйдәр-хан, баве Щәмиле ши-
раза р'омейә, сәрька сәри к'арибарә,

Тьрса мьне жь we тьрсейә, әскәре шае ә'щәм һ'әзар
һ'әвсьд мере п'апах р'әши гәврә,

10. Ль шәвәке шәвхунийе бьдә хәда, қаләчиена сәре
кәке мьн ә'вдала хәде хәведа жекә, кәке мьн
ә'вдала хәде баве қизанә, т'әне пе нькарә.

Ро-ро, ро-ро, ро-ро, кәке мьн Таһар-ханә, һарь-
мшайә.

Оло миро, Учқьр'ана кавьл к'әтым we бь һанә,
Бьр'әк гьрә-гьре мә һәйдәра дәр мала кәке һәй-
дәр-хан, баве Щәмиле т'әв шьвһанә,

Ль һ'әйфа мьне нае ль т'ө һ'әйфе, һ'әйфа мьне ль
we һ'әйфе һатийә, кәштынә мирп'әнше дәвләте
Р'оме Т'аһар-ханә.

15. Ро-ро, ро-ро, ро-ро, мирп'әнш мире Қаләнийә.

Ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,
 Щәwзе дьве: “Щәмило баво, Қушқыр’ане шәwьти
 бь т’әпәйә,

Хwәде занә сьмбела баве мьн р’әшә, п’алькә бь-
 қәйдәйә,

Бьра кәле, тә бь кәл би, бьк’әви мала Н’әсеин-п’а-
 шае Т’акори, чәwа иро се р’ожә гәлләке бәри
 бәдәна баве мьн данә?

5. Әз нәк’әтмә бәр н’әйра кәштьна баве хwә, бәр кәш-
 тьна лок’ан у бәрана,

Нава нәр н’әвт баве әшира, кәштьн р’ийа меранә,
 Әз к’әтмә бәр we йәке, баве мьн нава әшире н’ә-
 сәна, щьбра, сипка, нәйдәра һуне баве мьн нә-
 кәжьн, баве мьн мерәки сәд меранә..

Ви ло-ло, ви ло-ло, ви ло-ло,

Щәwзе дьве: “Щәмиле, баво, Қушқыр’ане шәwьти
 бь кьзьнә,

10. Салдаста¹ дәсте кәке Щәмиле, баве Щәwзе сал-
 дәста ур’сә, се базьнә,

Бьра кәле, тә бь кәл би, бьк’әви мала Н’әсеин-п’а-
 шае Т’акори, иро сәре се р’ожа у чар р’ожанә
 гәлләки ль бәри бәдәна баве мьн данә,

Әзе нәк’әтмә бәр н’әйра кәштьна баве хwә, бәр
 кәштьна лок’ан у бәранә,

Нава нәр н’әвт баве әшира кәштьн р’ийа меранә,
 Әзе к’әтмә бәр we йәке, баве мьн нав әшира н’ә-
 сәна, щьбра, сипка, нәйдәра дарә баве мьн н’ә-
 сьнә, чар т’әлийа нава щәгәре баве мьн полайә,
 баве мьн кәла меранә, баве мьне йарьмшайә.

¹ Салдаст—щур’е т’ьwьгашә.

15. Эзе к'этымэ бэр we йэке, бьра кōла хōде бьк'эвэ
бэре мала Н'ōсеин-п'ашае Т'акори, иро се р'ожэ
сэре баве мын жекьрьнэ, бьрьнэ Qасьмийе,
щэм Р'ьзайэ...

120

Ви ло-ло баво, р'абумэ сэре Ушқьр'ане шэwьти
мын бу тари,

Аг'ао, р'абумэ сэре Ушқьр'ане шэwьти мын бу тари,
Стэйркэк жь э'змане жорьн р'эжйа, сэр к'оч'ка кэ-
ке мында агьр бари,

Щьндино, эзе бэхте wэдамэ, кэке мын нэкōжьн, кэ-
ке мын йарьм—п'ашайэ, мирп'энщэйэ, дьл-гōр-
ч'эке ви поланэ, наве ви донздэ дэwлэта бэ-
лайэ.

5. Аг'ао, чумэ сэр Ушқьр'ане шэwьти бь т'эпэйэ,
Эскэре к'отэл у қьр'ала гьранэ, ишэв эварда нола
кэри пэзи шьвани бэр бэ, дора к'оч'ка кэке мын
э'вдале чэнг wэдайэ,
Гьдино, кэке мын мэкōжьн, йарьм-п'ашайэ, мирп'эн-
щэйэ, дьл- гōрч'эке ви поланэ, нав у дэнге ви
донздэ дэwлэта we бэлайэ.

Аг'ао, мэ дэрк'этйэ стэйрка бэри бэнда,
Жь сальха, дьве кэке мын э'вдале бьриндар буйэ
һэрдō зэнда,

10. Н'эйфа мыне нае кōштына кэке мын э'вдале, н'эйфа
мыне те we н'эйфе, Гогэрчине кэке мын э'в-
дале к'ышандьнэ сэра мэхина сэр налбэнда.

Ви ло-ло, ви ло-ло, тō кэла мерани.

Баво, сөр'а Қаләнийе весбе те сөр'әжә сара,
 Щыг'ара дәсте кәке Щәмиле шелаза, хасә, т'ахьм
 сери к'арубарә,

Әскәре к'отал у қыр'ала гьранә-нола ч'йае Сип'анс
 хәлате сәр кәке мьн ә'вдале мел у харә,

Кәке мьн т'әнейә, пе нькарә.

5. Дә йо-йо, мире Қаләнийе йо-йо.

Бәго, бәрфәк барйә Қаләнийе кьрә һекә,

Кәсәк кавле вәлате мәда хәдане-хера т'өнә, орт'а
 кәке мьн ә'вдале, хане ә'щәм чекә,

Хане ә'щәм шәвәке базхуне бьдә к'очка кәке мьн,
 сәре ыи нав һесире ыида жекә.

Дә йо-йо, мире мьн йо-йо.

ДӘҠРӘШЕ Ә'ВДИ

Дьле мь лианә',

Ә'рде бәр'ие ә'рдәки дузи бе пиванә,

Һ'әзар у пенсьд суаре геса ль һәв щьвйанә,

Чунә диwana гьранә,

5. Ль бәр хо данинә қорана ә'зимшанә,

Дьбе, әме һьщумәкә мәзын бавежьн сәр кикан у
 мьланә,

Һьщума ә'wьл әме бавежьнә сәр к'озе қиз у буке
 ванә,

Һьщума дьдуа әме бьбьнә сәр бьр'е қиз у хорте
 кикан у мьланә,

1 Дьле мьн лианә— Бь готьна дәнғбөж йане дьле мьн дьбе,
 дьле мьн дьхвазә.

Гышума сьсийа эме коне зор Т'эмыр-п'аша бьднэ
дэве шуранэ,

10. Жь бэреда эм дьжымьне бав у каланэ.

Мэк'т'убэке нывсандын мэк'т'уб қаси щэриданэ,
Данэ дәсте дө һ'эб хортанэ,

Го, бьбьн у һэр'ьнэ диwana Зор Т'эмыр-п'ашанэ,
Бөбөхти дь нава мода нэ хуйанэ.

15. Дьбе эван һэрдө хорта суар бун у мәшийанэ,

Бэре хо данэ диwana Зор Т'эмыр-п'ашае мьланэ,
Чунэ дәве дәрие оде сөкьни у мэк'т'уб данэ дэс-
танэ.

Эв һэрдө хорт вэгэр'нанэ нава гесанэ,
Зор Т'эмыр-п'аша р'удьне у мэк'т'убе дьхвейнэ,

20. Дэсте хвэ ль чока хвэ дьхинэ,

Стерке хвэ дьбаринэ,

Дьбе, Э'вди жи жь ба мь чу к'эс қәwата мьн т'ь-
нинэ.

Лианэ, лианэ, лианэ,

Зор Т'эмыр-п'аша газикьр ферьз у п'эләwане кикан
у мьланэ,

25. Т'эмам дь ода гьранда ль һэв шьвьйанэ,

Т'эв жь нава хвэ р'азинэ,

Фьлан ьбьн фьланэ',

Қәлуиэ ван т'эмам дәсте wанэ,

Э'бае бәсрае ль нав мьле wанэ,

30. Шуре ван т'эв гьредайэ ль к'еләке wанэ,

Т'ут'уне дьк'шиньн, одэ буйэ т'оз у думанэ,

Зор Т'эмыр-п'аша һежа дагэр'и нава wанэ,

Мэк'т'уба һэйара бь дәстанэ.

Мэк'т'уб дэрани, мэк'т'убе дьхвейнэ,

35 Го: "Гәли кикано, гәли п'эләwано,

Ун баш бала хвэ бьднэ ве мэк'т'уба һанэ...

Зор Т'эмыр-п'аша мэк'т'убе дьхвинэ,

Дьбе: "Дьле мьн лианэ, лианэ, лианэ,

---

1. Һэр кәс кәр'е баве хвэйә (бь э'рәби).

40. Әрде бәр'ие әрдәки дузи бе пиванә,
 Н'эзар у пенсьд суаре геса теда ль нәв шьвианә,
 К'ышийанә диwana гьранә,
 Әшил Бьраһим мьлуке ванә,
 Н'әфаре Геси бәйрәқдаре ванә,
45. Ль бәр хвә даннә қорана ә'зимшанә,
 Т'әва сонд дьхвар бь ә'зимшанә,
 Т'әви сонд дьхвар бь ве қорана һанә:
 Әме һ'шумәке бьднә сәр кика у сәр мьланә,
 Н'шуме ә'въл we бавежьнә сәр к'озе қиз у буке
 вә кика у вә мьланә,
50. Н'шума дьдуа э шур бәрдә қиз у хортанә,
 Н'шума сьсийа э коне зор Т'әмьр-п'ашае бьдә бәр
 шуранә,
 Гәли мерхаса инща шәр' гьранә...
- Дьбе әв ферьз у п'әләване һане,
 Сьмбеле ван мәлул бун,
55. Сәре сьмбела к'әтә сәр леванә,
 Мәде хвә кьрын вәкә жьнә бийанә,
 Вәкә ч'ә'ле гәнъм әрд бь дарка к'оланә,
 Дь бәр хода һеди-һеди гьрианә,
 Йәко-йәко р'абун дәрк'әтһн жь ода Зор Т'әмьр-
 п'ашае мьланә.
60. Әдуле һатә оде сәкһни, го: "Зор Т'әмьр-п'аша, баво,
 дьле мьн лианә,
 Қә тө ньзани һәйә Дәвреше Ә'вди, лавьке эзид-
 ханә,
 Әвә, кә дьбә қасасе н'эзар пенсьд суаре гесанә,
 Әвә, кә коне тә хьлас дькә жь дәве шуранә,
 Дәвреш дь нава п'әләванда гәлләки навгьранә...
65. Зор Т'әмьр-п'аша дьбе: "Әдуле, дә р'абә мәк'т'у-
 бәке бьньвисинә,
 Жь Дәвреше Ә'вдир'а, лавке эздир'а бьшинә..
- Әдуле р'адьбә мәк'т'убәке дьньвисинә,
 Дьдә дәсте хортәки у зу дьшеинә,

- Дәвреш ль сәр мергәки сәкһийә,
70. һ'әвсарә һьдман бь дәстанә, у һьдман дьч'еринә,
Дәвреш мэк'т'убе жь дәсте ви хорти дьгрә у дө-
хеннә?
Мэк'т'убе мач'у дькә у сәр ә'нйә хвә датинә,
Ль һьдман суар дьбә у дьхар'инә,
Хо бь мале дьгһинә,
75. Ко вайә баве ши, Ә'ли у Бозан у Сә'дун т'әв р'уньш-
тинә.
Сәкһни мэк'т'убе жь шанр'а дьхвейнә,
Го: "Ә'вди баво, дьле мьн лианә,
Ә'рде бәр'не ә'рдәки дуви бе пиванә,
Һ'әзар пенсьд суаре гесан теда ль һәв щьвйамә,
80. Т'әв чунә диwana гьранә,
Ә'щил Браһим мьлуке шанә,
Һ'афьре Геси бәйрәқдаре шанә,
Ль бәр хо данинә қөрана ә'зимшанә,
Т'әва сонд дьхвар бь ве қөрана һанә,
85. Әм у кика у мьла нәйаре бав у каланә,
Әме һьщумәкә мәзьн бавежьнә сәр кика у мьланә,
Һьщумәкә ль сәр к'озе қиз у буканә,
Һьщума дьдуа әме шур бәрдьнә қиз у хортанә,
Һьщума сьйә әме коне Зор Т'әмьр-п'аша бьдь-
нә дөве шуранә...
90. Мэк'т'уб һатә диwana Зор Т'әмьр-п'ашае мьланә,
Зир Т'әмьр-п'аша мэк'т'убе дьхвейнә,
Финщана қаве ль сәр дәсте толи Ә'дле датинә,
Ә'дуле финщана қаве ль сәр т'әп'ьска' зер'ин да-
тинә,
Ль нава диwana кика у мьла дьгәр'инә,
95. һ'әч'и кәсе финщана қаве жь сәр дәсте мьн һьлинә,
Әме мьн маркә, э һ'әйфа баве мьн һьлинә...
- Дьбе: "Баво, дьле мьн лианә, лианә,
Тө бьдә мьн Ә'ли у Бозанә,

1 Т'әп'ьск—сьни.

Тө бьдә мьн Сә'дуне бьранә,
100. Эзым ко һәр'ым финщане һылынм жь сәр дәсте
Э'дула қиза Зор Т'эмыр-п'ашае мьланә,
Эзым дьқәлинм һ'эзар у һ'эвсд суаре гесанә,
Эзым коне Зор Т'эмыр-п'аша хьлас бькьм жь дәве
шуранә.

Баво, Зор Т'эмыр-п'аша эмәкдарә,
Эмаке ви ль бәр ч'э'ве мьн хуйанә...

105. Дьве Э'вде гьрна, у стер жь ч'э'ве баве ви ба-
рианә,

Го: "Wән, wән ль мьн у ви бәхте һанә,

Ло, сәбьр бькә, сәбьр жь ба хөданә,

Эзе дө хәбәра жь кәр'е хwәр'а бькьм, бала хwә бь-
дә ве хәбәра һанә,

Го, лао ә'мре мьн һ'эждә сали бу, әз шьване мала
Зор Т'эмыр-п'ашае мьламә,

110. Щарәке диса ль сәр сәре ви р'абу фәрманәкә гь-
ранә,

Кика у мьла жь бәр геса р'эвиһанә,

Эз р'абум суар бум ль мьһ'ина Зор Т'эмыр-п'ашае
мьланә,

Мь шур гьреда мәрт'ал авитә зәнданә,

Эз дагәр'йамә нава нәйаранә.

115. Дьбә ч'ынгине шуре, т'әрқине мәрт'аланә,

Го,лао, мьн сәд жь ван кәштьн у т'эв жь бәр баве
тә р'эвианә,

Мьн коне Зор Т'эмыр-п'аша хьласкьр жь дәсте нә-
йаранә.

Паши Зор Т'эмыр-п'аша чь гот, го: "Э'вде эздийә, ль
ч'ийәе Шәнгале дьбә дьзе к'эранә!.."

Тө жь йа баве хо бьки, зор Т'эмыр-п'аша бевәхтә,
эмәк һ'эрамә..

---

1 Э'вди қәст ва дьвежә, дькwәзә дьле кәр'е хwә бьшкәшә,
кө кәр'е ви нәчә һәварийа Т'эмыр-п'аша.

120. Дәвреш дьбе: “Баво, дьле мьн лианэ, лианэ,
Сурәте Ә’дула Зор Т’әмьр-п’аша ль бәр ч’ә’ве мьн
хуйанэ,

Әзе бәхте тәда, тō дьле мьн нәшкени жь бой ви шәр’е
һанэ,

Тō бьдә мьн Ә’ли у Бозанэ,

Тō бьдә мьн Сә’дуне бьранэ,

125. Әме суар бьбьн ль һәспанэ,
Һәр’һнә диwana Зор Т’әмьр-п’ашае мьланэ,
Әме бьнер’һн р’йа, шевр у т’әкбира wанэ,..

Дьбе, Дәвреш р’абу жь п’ианэ,

Щьле зьри у мьзьри¹ к’ышандә хwә, суар бу ль һьд-
манэ,

130. Хатър хwәст жь де у баванэ,
Го: “Дао, баво, чун бь дәсте мьнә, һатьн бь дәсте
хōданэ,..

Бь Дәврешр’а суар бу Ә’ли у Бозан, Сә’дуне бь-
ранэ,

Әв һәрчар дәрк’әтһн бәре хо данэ диwana Зор
Т’әмьр-п’ашае мьланэ,

Гьрә-гьр, ферьз у п’әләwane кика у мьла дь диwana
Зор Т’әмьр-п’ашада ль һәв щьвианэ.

135. Дьбе Дәвреш незик бу дәве дәре диwana wанэ,
Һьдман ч’ә’в бь мьһ’һна к’әт, бу һ’ышина һьдманэ,
Але диwane сәкьрһн һ’ишина һьдманэ,

Готһн, әв Дәвреше Ә’вди һатә диwana гьранэ.

Дәвреш у Ә’ли, Бозан у Сә’дуне бьра пәйабун жь
һәспанэ,

140. К’ышһианэ диwana гьранэ,

Т’әв жь бәр Дәврешр’а р’абун у сәкьһинн жь п’ианэ.

Дәвреш р’уһьшт ль сәр дошәка һ’әрба гьранэ²,

1 Щьле зьри у мьзьри—щьле шер’һн, жь һ’әсьп чекьриһнә,

2 К’я сәр дошәка һ’әрба гьран р’уһп, гәрә финщана qawе
һьлиһнә, к’и финщана qawе жь дәсте Әдуле һьланн әве һәр’ә
һ’әрбе тек’әвә шер’.

Ль тәншта ви р'уншт Ә'ли у Бозан у Сә'дуне бь-
ранә.

- Ә'дуле сәкьр, ко Дәвреш һатә диwana гьранә,
145. Финщана қаше дани сәр дәстанә,
Ани гәр'анд ль нава ферьз у п'әләwane кикан у
мыланә,
Чу сәкьни ль бәр Дәвреш, ви ферьз у п'әләwane
һанә,
Дәвреш р'абу финщана қаше һлани сәр дәстанә,
Қаше дани сәр дәв у леванә,
150. Дь нава одеда дәве хо хьстә һ'ьнаре р'уе Ә'дуле у
р'амусанә.

- Дәвреш р'абу дәрк'әт жь ода гьранә,
Пер'а р'абун Ә'ли у Бозанә у Сә'дуне бьранә,
Дәрк'әтһн суар бун ль һәспанә,
Шур у мәрт'але ван ль мыле ванә,
155. Бинана Әзраһил, Щәбраһил ко дагәр'ьн жь ә'зма-
нә.

- Зор Т'әмьр-п'аша газикьр: "Усьб-әфәнди', тә жи
һәр'ә бьгьһижә ванә,..
Газикьр ль Ә'ли у ль Сьлеманә²,
Әw жи дь ферьз у п'әләwane навгьранә,
Го: "Һун һәрдә жи һәр'ьн бьгьһижьнә ванә,..
160. Паши баве Дәвреш у дийа Ә'ли у Бозанә,
һатьнә мала Зор Т'әмьр-п'ашае мыланә,
Хо авитьнә сәр дәст у п'ие Ә'дуле Зор Т'әмьр-п'а-
шае мыланә.
Го: "Әм к'әтһнә бәхте тә у хәданә,
Тә һәр'и пешиа Дәвреш, дәсте хо бавежи һәвса-
ре
һьдманә,
165. Тә бежи дийа тә у баве тә әхтиарьн, к'әсәк хвә-
йи у хәдане вә нә манә.

1 Усьб-әфәнди к'ат'ьбе мала Зор Т'әмьр-п'аша бу.

2 Ә'ли у Сьлемап гөндие Зор Т'әмьр-п'ашанә.

Тө бьди Сә'дун у Ә'лие бьрае Бозанә,
Баве тә гөнәйә, мала вә бехвән у бехөданә,..

Ә'дуле чу пешна Дәвреш, дәсте хо авитә һәвсарә
Һьдманә,

Го: "Дәвреш, әз к'әтымә бәхте тә у хөданә,

170. Мала вә мьшәмьрә', бехвән манә,
Тө бьди Ә'лие бьрае Бозанә у Сә'дуне бьранә,..

Дәвреш го: "Ә'дуле, бәсә жь ван тә'н у ньч'анә,

Әз надьм Ә'ли у Сә'дуне бьранә,

Ә гәләк куч'ке ва кика у мьла һәнә,

175. Ко ве к'әне хвә мь бькьн у ве бьдьн һ'ьлобианә²,..

Дьбе, Дәвреш сәре хвә жь Ә'дулер'а ньмзкьр,

Ә'дуле сәре хвә жер'а бьльндкьр,

Дәвреш дәве хвә хьст һ'ьнаре р'уанә,

Дьбе дь нава кика у мьлада бу ч'ир'ә-ч'ир'е р'аму-
санә,

180. Дәвреш бәрда сәре Һьдманә,

У бәре хвә да сәре р'е у дьрбанә,

Дьбе, Дәвреш газикьр, "Гәли бьрано, гәли һәвално,

Жь бәрета кәштьн р'ийа меранә,

Мәрвь тейә кәштьн, намуса хо надә дәсте нәйа-
ранә,

185. Дьлқәвни бьн, бь ә'мре хөданә,..

У бь һәвр'а мәшпанә.

Дьбе жь ә'фәндьме хвәр'а бежьм:

Бәр'и-бәр'истан, чол-чольстан,

Һавин чу, ма зьвьстан,

190. Сәре Дәвреше Ә'вди у һәр пенш һәвале ви һе-
жа тек'әвә шәр' у қәвхе гьран.

Дәвреше Ә'вди, Ә'ли у Бозаң у Сә'дуне бьра,

1 Мьшәмьрә—вала майә, кәс тө нә майә.

2 Һ'ьлоби—шәрм, қар.

- Ө'ли у Сьлеман у Усьб к'атьбе ван, пэйабун жь
 һэспан,
 У ль сэр кание жь хвэр'а р'уньштън,
 Харьна хвэ харън, һеспе хвэ ч'ерандън,
 195. Дәвреш газикър: "Гэли һэвала
 Ун ль вьр бьн, эзе һэр'ъм бьнер'ъм у т'эмашэкъм,
 Чька эв к'ома ван нэйара ль к'өе дэрена, р'астә
 ани дэрәвә?...
- Дьбе һэвал ман, Дәвреше Ә'вди һэспе хвэ суар
 бү у мәшиа,
 Чар сәһ'эта әв р'е чуйә,
 200. Бала хвэ дайә, ко һ'эзар кон вәгъртийә,
 Чар һ'әб қиз һатънә сәргина, Дәвреш жь ван пьр-
 сийә,
 Го: "Әв коне һан коне к'ийә?...
 Қизька ле ньһерт у тьрсиан,
 Готън: "Тө нэйари? Ише тә ль вьр чийә?..
105. Го: "Әз нә нэйарьм, дө дәве мьн һьнда бунә,
 Гәло вә дәве мьн нәдитийә?..
 Һәрчар кәч'ька гот кур' у гьрийа,
 У Дәвреш пәй ван чуйә.
 Әв һәрчар кәч'ьк чун к'әтьнә коне шехе ван у қи-
 р'ин ль мале кьрийә,
 210. Го: "Суарәки вайә ль пәй мә һатийә,..
 Дәвреш һат дәве дәре кон сәкьни,
 Каләки әхтийар дь бьн конда бу,
 Әв кале һан р'абу у чу пешие.
 Дәвреш го: "Апо, дө дәве мьн һьнда бунә, вә
 нә дийә?..
215. Гава кал Дәвреш ньһер'тийә,
 Дәвреш нас нәкьрийә,
 Бәс һьдман наскьрийә,
 Әв у баве Дәвреш бь һәвр'а һэвалти кьрийә,
 Мьһ'ина Ә'вде һежа ль бира шийә,
 220. Занә ко һьдман жи жь ви т'әрзийә,

- Кал го: “Хорто, тō нә Дәврешә Ә’вдин? Тō жь
 мьр’а бежә бь р’астийә,
 Тō дәрәша дьки, тō нә ль дәва дьгәр’и,
 Тō ша мә тә нә дитийә,
 Тō гәләки бь хәзәби, тә шыле һ’әсын хвәкьрийә,
 225 Тә т’аса һ’әсын сәр сәре хвә данийә,
 У тә шур у март’але хвә гьредайә,
 Жь апе хвәр’а бежә, бьнер’ ише тә чийә?..
 Дәвреш го: “Апо, жь тәр’а бежым бь р’астийә,
 Дь нава мә у гесада һәйартийә,
 230. Әз һатъм ко к’оме бьбннъм, к’ома ван ль к’бе дә-
 рейә,..
 Го: “Лао, тō хортәки гәләки һ’әйфи,
 Мьн у баве тә мә бь һәвр’а һәвалти кьрийә,
 Бь а мьн бькә, мәк’әвә ви шәр’ийә,
 Әм бьсьлманьн у тō эздийә,
 135. У һәқ у һ’әсабе тә ль р’һ’е тә чийә?
 Жь мә гәр’ә, дь нава мә у мала Зор Т’әмьр-п’аша-
 да һәйартийә,..

- Дәвреш го: “Апо, әре, бьр’а әз эздимә,
 Бәс әз ә’шира Зор Т’әмьр-п’ашае мьлимә,
 Мьн нан у аве ви зә’ф харийә,..
 240. Әви калн готә Дәвреш, го: “Лао, инща әзе тәр’а
 бежым бь р’астийә,
 Н’әзар суар т’әви Н’әфаре Геси у Ә’шил Бьраһим ль
 гьре Ләйлане, ль гола Хатунне сәкьнийә,
 Лао, әз к’әтмә бәхте тә хөдеда, тō хо бәрнәди ви
 агьрийә,
 Дәвреш го: “Апо, бь хөде, әз һатъмә жь бона ви
 агьрийә,..

- Дәвреш хатър жь кале хаст у вәгәр’иа,
 245. Нәтә сәр канне, ба һәвала р’уньштийә,
 Го: “Гәли һәвала, әз чумә мь сәһ’кьрийә,

К'аре хвэ бькьн эм р'абьн, вэкэ шера бь нэвр'а
нэр'ьнэ ви шэр'ийэ...

Бь нэвр'а р'абун у ль нэспа суар бун,
У ль сэр р'ийа гьре Лэйлание у гола Хатуние к'ар-
бун,

250. У незик бун, у бь нэв н'эсна бун,
Шьрих'эт у қанун ль нава ван бу.
Әшил у Браһим шехе ван бун,
Н'эфаре Геси бэйрәда шэр' ньлда бу,
Сәһ'эт йәк—қьраре ван бу.
255. Сәһ'эт йәк т'эмам бу,
Дәвреш у Сә'дуне бьра,
У Ә'ли у Бозан у Сьлеман,
Усьв к'атьбе ван, шур жь калан к'ьшандьн к'этьнэ
нав нәйара,
Бу ч'ьнгине шура, бу т'әрқине мәрт'ала, бу н'ишине
нэспа у ль нэв дабу,
260. Мер тенэ кәштьн бь сәда у хун р'ьжиа бу,
Жь нәйара дөсьд һатә кәштьн, жь зор Т'әмьр-п'аша
кәштьн Ә'ли у Сьлеман бу.
Шэр' сәкьни бина хвэ бәрда бу,
Р'абун сэр хвэ, дуса ль нэв дабу,
Бу ч'ьнгине шура, бу н'ишине нэспа, бу т'әрқине
мәрт'ала, де дэв жь әвләде хвэ бәрда бу,
265. Ньнги ко шэр' гьран бу,
Жь н'әйшсьд һатә кәштьн чарсьд, чарсьд мабу,
Бь ван суарар'а һатә кәштьн Сә'дуне бьра бу,
Дәвреш у Ә'ли у Бозан ма бу,
Усьв башк'атьбе ван сәкьни бу ль дәра һа бу.
270. Усьв дьнер'ә мерани Дәвреш чава бу,
Дьньвисинә у ль бәр ч'ә'ве ви хөйа бу,
Щарәкә дьне шэр' гьран бу,
Дәвреш Ә'ли у Бозан к'этьнэ нав ван һәр чарсьд
суаре һабу.

Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло.

275. Дьбе Дәвреш бинайа мэлкәмоте кӧле,
Бинайа Эзраһил у Щьбраһил тьрс у һебәт хьстә
нав хәлде,
Бу ч'ынгине шура, бу һ'ишине һәспа, бу т'әрқине
мәрт'ала у жь сьбе һ'эта эваре ль һәв дабу,
Дәвреш сесьд суар кӧштьн, сәд суар жь ван мабу,
Ә'щил Браһим, һ'әфаре Геси һежа сах бун,
280. Въ ван суарар'а һатә кӧштьн у Ә'ли у Бозан бун.

Лианә, лианә, лианә, лианә,
Шәр'е Дәвреш шәр'оки гьранә,
Дәвреш суар бу ль һьдманә,
Дӧ муе мэлкәмота нав ч'ә'ванә,

285. Шур к'ьшанд жь каланә,
Һ'ышум да һ'әфаре Геси у Ә'щил Браһим шехе ва-
нә.
Бу ч'ынгине шура, бу һ'ишине һәспа, бу т'әрқине
мәрт'ала,
Дәвреш мера дькӧжә, ван сәр пыште һәспа бәрда-
нә,
Пенщи жь ван кӧшт, пенщи у һәфаре Геси у Ә'щил
Браһим манә,

290. Дьбе сәре Дәвреше Ә'вди, лавке эзди һежа к'ә-
тә шәр' у дәде гьранә,
Льнге һьдман к'әтә қӧле щьрд у мьшканә,
Льнге һьдман шкәстьн жь һәрдӧ чоканә,
Дәвреш қӧльби, к'әтә сәр пыштанә.
Һ'әфаре Геси у Ә'щиле Браһим шехе ванә,

295. У ви пенщи суаре һан ажотьнә сәр лаше Дәвреше
Ә'вди, суаре һьдманә,
Жь һәспа пәйа бун, данә бәр шуранә,
Вэй-ло, вэй-ло, вэй-ло.

Усьб башк'атьб һатә диwana Зор Т'әмьр-п'ашае
мьланә,

Го: “А жь тэр’а мераниа Дэвреш бэр ч’э’ве вэ хойанэ,,.

Ә’дуле сәкьни у кӧштъна Дэвреш бьһсит у бь сәр
һ’ьнаре р’уе хвәва гьриа. Хәлде го: “Һәде we һәйә
бьгьри. Инща Ә’дуле к’ьлам авитә сәр Дэвреше Ә’вди.

300. Ә’дуле дьбе: “Һәре дәлало, һәре дәлало, ло, ло,
ло дәлало,

Суаре мала баве мьн жь мал суар бун гәрма ве
һавине,

Пешиа сәләфе суара к’этә ч’ийәе Ә’вдъл Ә’зизе,
Ниве суара ма ль гьре Ләйлание, гола Хатунне,
П’ашиа суара ма ль қьрач’е Мердине.

305. Ә’дуле дьбе: “ Гәли кикан у гәли мьлано,

Һ’әч’и кәсе, ко шуаба Дэвреше Ә’вди, суаре һьд-
мане, лавьке эзди, дәлале мале, жь хөме бьне
бәр’ие жь нава һ’әзар у пенсьд суаре геса жь
мьр’а бинә,

Әзе бьдьме чар аше баве мьн ль бәр ава Мьсербине,
Һәгә һәр чар аша қайл набә, әзе бьдьме дә һ’әб
щание баве мьн һәнә, кьһ’ельн, ә’слинә, әзе бь-
дьм бь р’ьһ’ине¹.

Чар қәср у қонаха баве мьн һәнә әзе бьдьме ль ба-
жар’е Мьсербине,

310. Әгәр һәрчар қәсру қонаха қайл нәбә, әзе дь сәр-
да бьдьме һ’әзар у пенсьд зер’е османли жь
хьзине.

Дә бажо, дә бажо, р’е дурә дә бажо,

Һәсп бәтьлио, дә бажо,

К’иске тә қӧлә, т’ьтуна тә р’ьжиао, дә бажо,

Ә’ба сәр мьле тә се т’ьхто²,

1 Бь р’ьһ’ине—бь дьл, бь р’ӧһ, бь хвәстъна дьл.

2 Ә’бба сәр мьле тә се т’ьхто—йаве ә’ба тә жь килоче жи
свьктярә. Чар т’ьхт килочә.

315. Лъ тэ бу бэлао, дэ бажо,

Мале мэ ванэ сэрэ ч'ит у бэрч'ите зор Т'эмьр-п'ашае мьли жь тэва хөйанэ,

Синг у бэре мьн жь тэр'а мэрг у чинманэ,,.

Һэре ло дэлал, һэре ло дэлал, һэре ло дэлал,

Бэр'на һ'амуде бэр'накэ р'астэ, чьфа ль мэ дузэ,

230. Т'озе кэла Мердине ль сэрда харэ у сэрда хузэ¹,

Әдуле гази дькэ: "Гэли кикано, гэли мьлано, һ'э-ч'и кэсе шуабэки хере жь але дэлале мале,

Дэвреше Ә'вди, лаве эзди жь хеме бьне бэр'не, жь нава һ'эзар у пенсьд суаре геса жь

мьр'а бинэ, эзе бьльме мале дьне, һ'эзар у пенсьд зер'е дь алт'узэ².

Һэре ло дэлал, ль мьн авитийэ стерка сьбе стера р'эщылхерэ³,

Дэлели мале Дэвреше Ә'вди, лавке эзди, суаре ль һьдмани нерэ,

Һатэ дэве дэре коне зор Т'эмьр-п'ашае мьли, мьн льнге хвэ леда шьм у мэ'се зер'э,

325. Бь мэша кэвоки һеди-һеди эз чумэ пешие мьн дэсте хвэ авитэ ль һэвсаре һьдмани нерэ,

Мь го, ло, ло, ло, дэлал, эз ньзаньм тэ нэ шэр'э у тэ нэ херэ,

Дэлел хэиди бь мьр'а хэбэр надэ бь сэрэ зьменэ.

Мь го, ло, ло, ло, дэлел, зэ тэ надьм бь һ'эмме,

бь Кьне, бь һэрдө ферьз у п'элэwana, ко ль хеме бьне бэр'не жь көштьне, жь мале алэме набьн т'ерэ.

Эз тэ надьм бь көр'е Бьраһим-п'аша жь мала зэнго зер'э,

330. Эз тэ надьм бь көр'е Бэдьрхан-бэге мире Бота, жь малэкэ дэл у т'ерэ.

1 Хуз—хар.

2 Алт'уз—хас, т'эмьз.

3 Стерка р'эщылхер—стерка сэрэ сьбе.

- Ло, ло, ло, ло, ло, дәләл,
 Ә'з тә надъм бь сөлт'ане дине эзидхане,
 Ко ль ч'иае Шәнгале исал һ'эзар у пенсьд сале ван
 қәдийайә қөрөшәки ван нә гһиштиә дәсте
 дәвләте, нә к'әтийә к'аса хөндк'ерә,
 Дәләл хәидийә бь мьр'а хәбәр надә сәре зьменә.
 335. Мь го, ло, ло, ло дәләл, тә гоште мьн һ'әланд, тә
 һәстие мьн р'занд, бала хвә бьдә т'ъли-печ'ие
 мьни зәри, зәйт'уни бинана мом у шыма дьһ'ә-
 льн, бь ә'нишка мьле мьва бу бьзмерә,
 Ло, ло, ло, дәләл, жь бина т'ъли-печ'ие мьн тәйра
 сәре хвә дәранийә жь һелине, мә'ра сәре хвә
 дәранийә жь қөле дишера,
 Эзе р'абьм хьлхале льнге хвә бышкеньм, жь һьд-
 манр'а бькьмә щотәк нелә,
 Эзе хьзема позе хвә дәрхьм жер'а бькьм һур бьз-
 мерә,
 Эзе кәзие хвә бьбьр'ьм жь һьдменр'а бькьм гөльк
 у р'иши у дө һәвсерә,
 340. Жь иро педа we бәре тә тек'әвә бьне бәр'ие, нава
 һ'эзар у пенсьд суаре геса, хәлқе бьбежә, әв
 суаре һане чьқа бь һ'эзнә, чьқа бь дәләлә у
 чь бь щәмелә'.

- Һәре ло дәләл, һәре ло дәләл, һәре ло дәләл,
 Дә бажо, р'е дурә, дә бажо,
 Жь һәвала мао, дә бажо,
 К'иське тә қөло т'ьтуна тә р'ьжиао, дә бажо.
 345. Ә'ббаке тә се т'ьхто,
 Ль сәр мьле тә бу бәлао, дә бажо,
 Малә мә ванә, сәре чит у бәрчитие коне зор Т'әмьр
 п'аша жь тәва хөйанә,
 Дәрде мьн дәрдәжи гьранә,
 Ә'дуле сәкьни к'ерьк ль зьке хвә да жь бой хатьре
 Дәвреше лавке эзди, суаре һьдманә.

1 Щәмел—шәмал.

Дә вай-вайлер, дә вай-вайлер,
 Дәлало, мире Оньси весбе дэнг ль шеракър,
 Го: “Гази Дәвреше шех Ә’вди кьн,
 Вайнын һ’эраме диwane,

5. Дәсте лехьн к’әләмчейә,
 Лынге дайнын ль қәйдейә,
 Быгрын бавен зьнданейә,..
 Дәлало дьлько,
 Тә мали п’ър’о, эли һьндько,
10. Жь хәлқер’а нә тыштәко,
 Жь мьн, вә т’ьре эз дак’әтым дәшта Беләщуко,
 Тек’әвьмә нава һ’эзар һ’эвсд һьнари, һьнарәки жь
 хвәр’а бьбьжерьм ширьно, бе дәндько,
 Ва-вайлер, ва-вайлер, ва-вайлер,
 Дәлало, тә дәлали.

15. Дә вайн-вайлер, дә вай-вайлер,
 Дәвреше шех Ә’вди готә мире Оньси,
 Го: “Әв хәбәр жь дәве тә һ’әвт баве тә зедәйә,
 Һ’әта тә мьн дайни к’әләмчейә,
 Лынге мьн лехи қәйдейә,

20. Мьн быгрын бавежи зьнданейә,
 Бь изьна р’әбе аләме, әзе сесәд мере оньси р’әһ’әт-
 кьм орт’а диwane бь сораниейә,..
 Ва-вайлер, ва-вайлер, ва-вайлер,
 Дәлало, тә дәлали.

Вайн-вайлер, вайн-вайлер,

25. Дәлало, мьне весбе жь хәдане хвәр’а чь бьгота, же
 чь бьхваста?
 Мала баве мьн баркьра данийа зозане Шәрәфдине,
 ч’йәе Гьридаг’е, һәрсек мьл бьдана, сәркона
 мала баве мьн бьһата харә; стуна коне пешьн
 жь орт’сва бьшкәста,

Дәвреше шех Ә'вди, һ'уте бьне бэр'на жерин,
сйаре Сәнәме, хөдане зэнг у зер'ин ба-
жота бьһата дэре чадьра мьн п'ор'көр'а хвә-
де бьсәкьннийа, заре ширьн т'асәкә ава сар жь
мьн бьхваста,

Мьне дәст бьбьра шеба хвә, т'аса зер'ә-зивә нәш-
кьрийә, дәрхьста, мәшийама сәр канийа К'өрд
Ә'ло Мәмәд-п'аша, т'ьжи ава сар кьра, баннийа
п'ир мә'рифәт к'әмәдар бума, бьдама ль дәста,
Авр'уе ч'ә'ве бьруйе бәләк шьр'ке хьзема хвә бь
леве хвә бьгәста.

30. Дәлао, дәлько,

Тә мали п'ьр'о, эли һьндько,

Хөдане шәшхана кьнько,

Жь хәлқер'а вә т'ьре нәтьштәко,

Жь мьн вә т'ьре дак'әвм дәшта Беләщуко,

35. Пек'әвм нава һ'әзар һ'әвсд һьнари һьнарәк жь
хвәр'а бьбьжерьм ширьно, бе дәндько,

Ва-вайлер, ва- вайлер, ва-вайлер,

Дәлало, тө дәлали.

Вай-вайлер, вай-вайлер, вай-вайлер,

Чумә оде одә т'ерә т'ьжи, чумә диwane диwan жи
т'ьжи,

40. Мьсина қаве сәр дара чаме we дьк'әльжи,

Мьн гот: “Қавачио йәке т'ьжикә бьдә дәсте дә-
лалие дьле мьн жи».

Т'ьбета дьле мьн нәда, мьне дәсте хвә дьрежи фин-
шана қаве кьр, т'ьжи кьр, бьр да дәста, мьне
һьзан бу жь шәрма бу, гәрма бу, жь тьрса бу,
дәсте мьн р'ьщьфи, чоке мьн ләрьзи, һьқөтәки
р'ьжийа сәр ә'ба бәсрае Дәвреше шех Ә'вди
жи,

К'өбара сьбе р'абум мьн қоли зер'е сәре хвә қәтанд,
чумә ль һ'әмае, ль һ'әкае, ль Шаме, ль Бәг'-
дае дьк'әне wan бәқала, мьн да һ'әвт қальб р'ә-

рийа сабуне, һьлдам педа- педа мәшийам, чу-
мә сәр ава Хамуре, мьне ә'бае бәсрае Дәвреше
шех Ә'вди, һ'уте бьне бәр'на жерин, сйаре Сәнә-
ме хөдане зәнг у зер'ин шуштийә һ'әвт. қальб
сабуне дәсте мьда мәфйанә, ава Хамуре бәхте
мын п'ор'көр'е сәр мьда мьч'ьқинә, ә'ба бәсра
Дәвреше шех Ә'вди т'әмьз нәбу жь ве қыр'еше,
кө ль дәрде ә'ба бәсра ма дьле мь жи.

Дәлало, дәлько,

45. Тә мали п'ьр'о, эли һьндько,
Хөдане шәшхана кьнько,
Жь хәлде вә т'ьре нә тыштәко,
Жь мын вә т'ьре дак'әвьм дәшта Беләшуко,
Пек'әвьм нава һ'әзар һ'әвсд һьнари һьнарәк жь
хвәр'а бьбьжерьм ширьно, бе дәндько,
50. Вә- вайлер, ва- вайлер, ва вайлер,
Дәлало, тә дәлали.

Вай-вайлер, вай-вайлер, вай-вайлер,
Дәлало, баһарә, һәраме дәрк'әтьне,
Хани гәрм бунә, кеч' к'әтьне,

55. Пира дийа мын һатийә бәр мьрьне,
Калә баве мын һатийә бәр шуштьне,
Вәхта ч'ә'ве мын ль ч'ә'ве Дәвреше шех Ә'вди,
һ'уте бьне бәр'на жерин дьк'әвә, жь мын вә
т'ьре т'әмама сахьн һьнги р'удьне.

Дәлало. дәлало,

Тә мал п'ьр'о, эли һьндько,

60. Хөдане шәшхана кьнько,
Жь хәлде вә т'ьре нә тыштәко,
Жь мын вә т'ьре дак'әвьм дәшта Беләшуко,
Пек'әвьм нава һ'әзар һ'әвсд һьнаре һьнарәк жь
хвәр'а бьбьжерьм ширьно, бе дәндько.
Дәлало. тә дәлали.

Вэй дэлал, вэй дэлал, вэй дэлал, вэй дэлал, вэй
дэлал,

Бэр дьле э'вдали хвэдеда тио нэ тыштэко,

Бэр дьле мьн э'вдала хвэдева һьнари дэшта Бела-
щукэ, хөре калан у пиран бей'эб у бедэндько.

Дэ дьве мьсине қаве сэр дари дарч'ьнна¹ дьк'эль-
жи,

5. Эзе чумэ йале диwane, диwanэ т'ьжи,

Эзе чумэ йале мале, малэ т'ьжи,

Эзе чумэ йале одэхане, шестпенц п'элэwan теда
р'унышти,

Вэхта мьн ча у қаве дьгэр'анди, хэма мьн мэ'рума
хвэде нибу,

Вэхта эз дьчумэ т'уша Дэвреше Э'вди, лэwанде
шэве, лавке эзди,

10. Ньзам к'эрбана бу, шэрмана бу, йане тырсан бу,
ч'э'ве мьн р'эшэвэ дьһатьн, т'ьли- печ'ие мьн
дълэрьзин, мьне ньқьтка қаве р'ьжандьбу сэр
э'ба Дэвреше Э'вди.

Вэй дэлал, вэй дэлал, вэй дэлал, вэй дэлал, вай
дэлал,

Эзе пэй Дэвреше Ээвди, лавке эздир'а набежьм
тö дэлали.

Дьве наве капек пол п'эрэ щэм мьн т'ьнэбу,

Мьне дэсте хвэ бьрэ нав синг у бэре хвэ, зер'э-
ки дьһа дитьбу, хэрще шэһэре баве мьни һ'эвт
салэ бу,

15. Мьне һьлдабу эз чумэ дьк'ане ван э'т'ара,

¹ Даре дарч'ьнна—даре зөйт'уне.

Мьн го, дьк'анчио, һа дьк'анчио, мьне ньрѣтка қәше
р'ѣжандийә сәр ә'ба Дәвреше Ә'вди.

Мьне һьлдабу һ'әвт қальб сабуна, т'әшт у ситьлә,
әзе чумә бәр ч'әме П'әе ве мирае,

Ч'әме П'әе мирае ава чьлчар каниа бу,

Ава чьлчар каниа мь ч'ькна бу,

20. Т'ьли-печ'не мьн машиа бу,

Һ'әвт қальб сабуна мьн һ'әлиа бу,

Т'әшт у ситьле мьн қәл бьбу,

Һәла һе ньрѣтка қәше сәр ә'ба Дәвреше Ә'вди нә-
чубу,

Вәй дәлал, вәй дәлал, вәй дәлал, вәй дәлал, вәй
дәлал,

25. Әзе пәй Дәвреше Ә'вди лавке эздир'а, наве мера
найнымә сәр хвә.

Дьве баһарә, һәһаме эле дәрк'әтьне,

Мале мә кәвн бунә, кеч' к'әтьне,

Һ'әвт кәр'әпе мьнә бәр гьрт'не,

Калә баве мьнә бәр мьрьне,

30. Пирә дайка мьнә бәр шушт'не,

Һ'әрч'ьк ч'ә'ве мьн ч'ә'ве Дәвреше Ә'вди дьк'әвә,

мьне т'ьре гьштә хвәшә р'ук'ара дьне.

Вәй дәлал, вәй дәлал, вай, дәлал, вай дәлал, вәй
дәлал,

Әзе пәй Дәвреше Ә'вди навежым тә дәлали.

Мир го: "Гәли қәваза р'абьн п'ейә,

35. һәр'ьн бежьн Дәвреше Ә'вди, бе, мир тә дьхвазә
жь диғанейә,,.

Щоте қәваза р'абун п'ейә,

Чун, го: "Дәвреше Ә'вди, мир тә дьхвазә жь ди-
ғанейә,,.

Дәвреш һат го: "Мир тә чь дьбейә?,,

Мир го: "Дәврешо, дьле мьн дьбейә,

40. Вәхта ль хаме жерьн дьбә қир'ина кәр'е кәрманща,

нор'ина мәнәгиа шынгина к'осә- мьсьриа, вәх-
та хун даве зәнгөе мәнәгианә, гәло ви ча-
хи мер бәрәмбәри чәнд мерайә?..

Дәвреш го: “Мир, дьле мьн дьбейә,
Вәхта ль хаме жерьн дьбә қир'ина кӛр'е кӛрманща,
нор'ина мәнәгиа, шынгина к'осә-мьсьриа, вәх-
та хун даве зәнгөе мәнәгиа, анщах мер бәрәм-
бәри мер дәртейә,..

Мир гот: “Гәли қәваза р'абьн п'ейә,
Дәстә Дәвреше Ә'вди лехьн ләлейә,

45. Стөе ви лехьн к'әләмчөйә,
Льнге ви лехьн қәйдейә,
Мьле Дәвреше Ә'вди быгрьн бавежьн кәла зинда-
нейә,..
Вәй дәлал, әзе пәй Дәвреше Ә'вди, ләwandе шәве,
лажке эздир'а кәсәкир'а навежьм тӛ дәлали.

Дәвреш го: “Мир, ви кьм илаһийә,

50. Әзе гава р'авьм п'ейә, әзе тә т'әмамкьм сесьд у
шест у шәш мере дь р'ьмейә,..

Мир го: “Дәвреш, дьле мьн дьбейә к'вава кара
кар хәзалейә,..

Дәвреш го: “Миро, дьле мьн дьбейә,
Дьле тә нә к'вава кара кар хәзалейә,
Тӛ дьхвази мьн бышини пешиа һ'әзар һ'әвсьд мере
әскәре Ә'мәре Ӗньсә, мь һати хәзейә,..

55. Вәй дәлал, әзе пәй Дәвреше Ә'вди, ләwandе шәве,
лажке эздир'а к'әсәкир'а навежьм тӛ дәлали.

125

Миро, дьле мьн йанә, йанә,
Кәко, дьле мьн йанә, йанә,

- Эз феза хвэда дьнһер'ым зозане кикан у мыланэ,
 Весбе дэре коне баве мын э'вдале лэв шьвьанэ,
 5. Гьшки фьлани- беванэ, гьшки нави бь нишанэ,
 Шьвдэлне гелазе дэсте ванэ,
 Гьшк көр'е аг'а у бэганэ,
 Эз бала хвэ дьдьме Дэвреше Э'вди, лажке эзди
 нэ навданэ,
 Долало дэлал, долало дэлал.
10. Эз чумэ диwane, диwанэ т'ьжи,
 Чумэ қавэхане, мысине қаве сэр даред дарчина дь-
 қьж-қьжи,
 Мыне мысине қаве һьлани бу, диwана мала баве
 хвэ бэлакьрьбу, ньзаньм жь һ'об у һ'ызкьрьне
 ч'ылка қаве сэр э'ба Дэвреше Э'вди, дэлале
 мында р'ьжна бу.
 Wэрэ дэлал, һэй дэлал, дэлал, һэй дэлал.
 Мын зер'эк сэре хвэ қатандьбу,
15. Да сйарэки жь сьвьк сйара
 Мын гот, сйаро, тө хвэки бь наве хвэде ки,
 Те жь бажаре Р'ьһ'ае һ'эвт қальб сабуна р'эде мын-
 р'а бини,
 Wэрэ дэлал, һэй дэлал,
 Ч'э'ве мыне хали навьн жь ав у һесьре зэлал.
20. Баһар бу, р'эқэ- р'эде э'wра бу,
 Гөр'э-гөр'е ч'эма бу,
 Ч'эме Мураде донздэ мовка, һ'эвт ч'э'вийа бу,
 Ч'эме Мураде ль мын ч'ькйа,
 һ'эвт қальб сабун дэсте мында машйа,
25. Т'ьли-печ'йе мын wэрйа,
 Э'ба Дэвреше Э'вди, дэлале дьле мын қаведа ма,
 Дэ wэрэ дэлал, һэй дэлал, дэлал һэй дэлал.
 Дэврешо қөрба, бьһарэ, һ'эйама дэрк'тьне,
 Хан-мане мала баве мын э'вдале гэрм бунэ, кеч'
 к'этьне,

30. Н'эвт бьре мьн, вэки нэр'нэ бэр кōшт'не,
Калэ баве мьн бэр шушт'не,
Пира д'яа мьн бэр мьр'не,
Вэхта ч'э'ве мьн ч'э'ве Дэвреше Э'вди, н'уте бьне
бэр'не, Қарамани Сьнди дьк'эвэ мьн т'ьре н'эму
ль р'убари дьне.
Вэрэ дэлал, нэй дэлал, дэлал нэй дэлал.

126

- Миро го: “Көр'о, қэваз р'абьн п'ейэ,
Гази Дэвреше Э'вди кьн, бьра бе йале диван-
ханейэ,..
Вэхта Дэвреш н'атэ йале диванейэ,
Мир го: “Дэвреш лао, мьр'а бежэ р'астиейэ,
5. Чька р'оже ог'ьрме гьран, р'эқэ-р'эқе даре дарр'ьма,
фьрхине мэнэгийя, налине шер у э'рфута, н'э-
ва- н'эве лаве кōрманща, мер бэрэнбэри чэнд
мера дэртейэ?..
Дэвреш го: “Сэре мире хвэкьм бь р'астиейэ,
Р'оже ог'ьрме гьран, вэхта р'эқэ- р'эқе даре дар-
р'ьма, фьрхине мэнэгийя, налине шер у э'рфу-
та, н'эвэ- н'эве лаве кōрманща, чьқас мэри
чебэ, анщах мер бэрэнбэри мер дэрейэ,..
Мир го: “К'оро, қэваз р'абьн п'ейэ,
Ньге Дэвреш бавнэ қэйдэйэ,
10. Стэйе ви бькьнэ лэлейэ,
Сьве ван чаха эзе бэре Дэвреш бьдьмэ н'эвсейэ,..
Э'дла қиз н'атэ бьняа диванейэ,
Ле ньнэр'и ньге Дэвреш қэйдэйэ,
Стйе Дэвреш лэлейэ,

15. Мире сьбе ви бышина һ'эвсейэ,
Э'дле го: "Мир, хвәде мала тә хьраб кә, тә чьма
ньге ви шери авитйә қәйде, стйе ви кьрйә
ләлейә?
Т'ахмина мьн, эви шери тәр'а фьрәкьрйә синоре
дәр у дьнейә,,.

- Мир го: "Көр'о, әве форде бьвьн йале мале,
Ньге Дәвреш дәрхьн жь қәйде,
20. Стйе ви дәрхьн жь ләле, бьра һәр'ә мале,
Әме сьве һәр'ьнә бәр'йа Сөщәте, сәре баг'е Мьсре—
К'ефе, әшде, неч'ире,,.

- Сьвә бу, сара сьвейә,
Щот қәваз р'абунә сәр к'өләкейә,
25. Готьн: "Дәвреш лао, мир тә дьхазә к'ефе, әшде не-
ч'ирейә,,.

- Дәвреш р'абу п'ейә,
Э'т'ман к'ьшанд жь т'әвлейә,
Ле кьр зине дә'вейә,
Щот тә'жи авитә мәрәзейә,
30. Го: "Йала йа хвәдейә,,
Әми мирва ажотьн сәре баг'е Мьсрейә.

- Мир у Дәврешва ажотьн сәре баг'е Мьсре, сәр
канйа Сөщәтейә,
Мир го: Дәвреш лао, дьле мире тә весбе к'ьвавәк
гоште кара хәзале дьбейә,,.
Дәвреш го: "Миро, хвәде мала тә хьравәкә, мә'-
нйа тә мә'нйа дөһ, сьбейә,
35. Ви қьр'е хьр'и-хали к'ьвавә гоште кара хәзале тәр'а
к'ө бейә?,,
Хәбәр дәве Дәвреше Э'вди, лавке эздида ле нь-
һер'и к'омәк каре хәзала п'әвк'әтьнә жела тенә,
Дәвреш банзда сәр пышта Э'т'мейә,

Нав дәст у п'ие Әт'меда бу налина кара хэзалейә,
йә,

Дәвреш гопал авите, хэзал да орт'а зине Әт'-
мейә,

40. Ани сәре канийә,

Го: "Миро, һан тәр'а, һым шивә, һым тәштейә,..

Мир харьбу к'ывавәк гоште кара хэзалейә,

Қап'ут к'ышандә сәр хвә, сәр канийе к'әтә хәвне у
хәвейә.

Вәхтәке Дәвреш дина хвә дьдә жере, бәр'нейә,

45. Ле ньһер'и һ'эсаве қырш у қале әрде, һ'эсаве мь-
же һ'эзар һ'эвсьд мере һ'эсанайә щәрде, we
п'әв к'әтһнә, жела тенә,

Дәвреш го: "Миро, р'авә бьбинә әщебе,..

Мир го: "Дәвреш лао, бькә, бьлэзина,

Мире хвә жь ван дара бьр'эвинә,

Изна хвәде сьвә ви чахи, эзе диwana гьшка, әр-
дәки сәр т'ахте хвә бьвиньм,..

50. Дәвреш го: "Миро, т'ө мирт'ие тә нак'әвә, әз һә-
мә Дәвреше диньм,

Әзе к'әфәне хвә сәр пышта Әт'мае бьшьдиньм,

Йан әзе сәре һ'эзар һ'эвсьд мери бьфьр'иньм,

Йан әзе гөлийе қиз у буке кикан у мьла дарәке дәрс
коне тә р'әш бьхәмьлиньм,..

Әw Дәвреш, Дәвреше дина,

55. К'әфәне хвә ль сәр пышта Әт'ме дьшьдина,

Зәнгйе ль Әт'ме дьхьр'инә,

Ль сйаре щәрде дьқир'инә,

Ч'әнга сәр ч'әнгада вәдьгәр'инә,

Тәнг у қуша ле дьқәтинә,

60. Бәрдьде, дадьхә сәр шәһаре Бире.

Қиз у буке шәһаре Бире р'адьвьн т'әмаше,

Дьве: "Һәла ле бьһер'ьн, те бежи мәлкәмоте мере
көлейә,..

Қизэк дьбе: “Бъра хвәде бьдә сәһ’әте, мерәки т’ә-
не п’әшмудәкър’ ақас сйаре шәрдейә...”

- Wәрә дәлал, һәй дәлал, дәлал һәй дәлал,
65. Дәлало дәлько, бьч’уко, ә’фато бь мәндыко,
Хвәйе р’ьма донздә мовько,
Бәр дьле хәлқеда нә т’ойо, нә тышто,
Бәр дьле мьн ә’вдале осано, нола һ’ьнарәк һ’ьнара
Алашгьре бедәндыко.
Ә’дле дьго: “Wәки мьне к’ома бав у бьра шәрм нә-
кьра,
70. Мьне ә’рәби бьқир’анда, оһьзи бьлубанда,
Мьне бьгота, әз нә кикима, нә мьлимә,
Әз бәрдылке Дәвреше Ә’вди, лажке эздимә.

127

- Шәве дьне шәв һатыйә ниве шәвейә,
Мир шандйә — “Бъра Дәвреш бейә...
Мир Дәвреш дькә пьрсә:
“Дәвреш, р’оже қәвьмандьне, мер бәрәмбори чәнд
мера дәр тейә?..
5. Дәвреш го: “Мире мьн, анцах р’оже қәвьмандьне
мер бәрәмбори мер дәртейә...
Көр’о, льнге Дәвреш лехьн қәйдейә,
Стөйе ми лехьн ләлейә,
Дәсте ми лехьн к’әләмчейә...
Дәвреш го: “Мире мьн, әз һәмә Дәвреше диньм,
10. Тәнг- бәре Ә’т’мае бьшьдиньм,
К’осә-мьсьри бьк’шиньм,
Әзе сәди бькөжьм,
Дөсьди мире хвәр’а дил бьгрьм биньм...”

1 П’әшмудәкьрың—бефәйдәкьрың.

- “Эзе нэ кикимэ, нэ мьлимэ,
15. Эзе қиза зор Т’эмыр-п’ашае мьлимэ,
Хэлқ к’этьэ мал у н’але дөнйае, эзе к’этьмэ дәрде
хвэ у Дәвреше Ә’вди сьмбеләкә р’эшә, нарын-
шимә,..
“Эзе чумә алие диwane, диwanә т’ъжи,
Мьсине қаве сәр даре у’ше дык’эльжи,
Г’ыли-печ’йе Дәвреше Ә’вди мәмуди бун, финщанә
фәрфури бун, финщана қаве сәр ә’ба бәсраида
дър’ъжи,
20 Мьне н’эвт қальб сабун ә’ба Дәвреше Ә’вди һылдабу,
Эзе чумә бәр ч’әме Мураде, ч’әме Мураде ч’ь-
кийа бу,
Н’эвт қальб сабуна р’әqe дәсте мьда н’әлйа бу,
Ә’ба Дәвреше Ә’вди вәнәбу.

МӘТ’Е

128

- Дә һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло, дела мәт’е,
Баве Заһиде, сйаре бози гьловәр’ жь мал сйар бу
вәкә щара,
Р’ишийа шә’ре ле бәлабуьә фәнани бәлге дара,
Весбе ажетйә Мәт’ьрани хопан ль мала зава.
5. Дела мәт’е, дәсте мьн ль п’еша тәбә,
Дәсте тә ль п’еша Р’әсуле Әк’рәм бә,
Нәкөжә баве Заһиде, сйаре бози гьловәр’, р’оже о-
г’ьрме гьран кери мала баве тә те.
Дә һәй-ло, һәй-ло Мәһ’муде Ә’ли-бәгемә, дәqa бь
гьллемә, қачахе Р’омемә, фьраре дәвләтемә,
р’оже ль ч’инемә, бәрбанга сьбе бәр позе нәйа-
рамә,

Һэй-ло, һэй-ло, иро се р'ожә, се шәвә баве Заһиде
т'амам бу, дәнге ши бәла буйә ч'иае Норәдине.

10. Дә һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло,
Бәжна баве Заһиде, сйаре бози гьловәр' зьравә,
т'ела кәте,
Баве Заһиде, сйаре бози гьловәр' жь мал сйар бу
сәбьр к'әте,

Весбе ажотийә Мәт'ьрани хопан мала дела мәт'е,
Дела мәт'е, дәсте мьн ль п'еша тә бә,

15. Дәсте тә ль п'еша Р'әсули Әк'рәм бә,

Вәрә нәкөжә баве Заһиде, сйаре бози гьловәр' стө
бь қәйт'ан, дела мәт'е, нә әва бәрхе мала баве
тә те?

Һэй-ло, һэй-ло, нә әз Мәһ'мәде Ә'ли-бәгемә, дәра бь
гөллемә, фьраре дәвләтемә, қачахе Р'омемә,
р'оже ль ч'немә, бәрбанга сьбе бәр позе нәйа-
рамә,

Һэй-ло, һэй-ло, иро се р'ожә, се шәвә дәнге баве
Заһиде, сйари бози гьловәр' бәлабуйә ч'иае
Норәдине.

Баве Заһиде, сйари бози гьловәр' сйар бу жь Қәр-
хәльхе жь Қәрәшелда,

20. Дела мәт'е, мьле тә бышке һа жь зәндеда,
Нәкөжә баве Заһиде, сйари бози гьловәр', хәм-
хийале нәйара ма ль дьлда,

Дела мәт'е, ве йәке нәкә,

Т'ьлие Мәһ'мәде Ә'ли-бәге же нәкә,

Шьнйазе ши ль орт'а мәйдане хьраб нәкә,

25. Һэй-ло, һэй-ло, нә әз Мәһ'мәде Ә'ли-бәгемә, дәре
бь гөллемә, қачахе Р'омемә, фьраре дәвләтемә,
р'оже ль ч'немә, бәрбанга сьбе һәрт'ьм шара
бәр позе нәйарамә,

Һэй-ло, һэй-ло, иро се р'ожә, се шәвә, баве Заһиде
т'амам бу, дәнге ши бәла буйә ч'иае Норәдине.

Мэт'е, Мэт'элани веран бьн зьнерда, бьн зьнерда.
Дэ бьра доланед мьле Мэт'е бьшкэстана базьнед
зэндеда,

Чэва гөллэке бэри бэдэна Мэһ'мэде Э'ли- бэге,
коке Задэ, сйаре Тикран дайэ, гөллэ майэ бь-
ринэда,

Мэт'е мэкэ, ваисе мэкэ, бе ит'баре мэкэ,
5. Т'ьли-печ'ийе Мэһ'мэде Э'ли-бэге гөстила нишаниева
тө же мэкэ.

Мэт'е, Мэт'элани хопан нэзэ, we бь нэзэ,
Мэһ'мэде Э'ли-бэге hat бөһөри, сйаре бозэкэ дел
гэвэзэ,

Мэт'е, дәсте мьн эт'эка тэ бэ, дәсте тэ эт'эка Р'э-
суле йэке жорьн—п'ехэмбэр бэ, те Мэһ'мэде
Э'ли-бэге, кэке Задэ, сйаре Тикран нэкөжи, бь-
бахшини бона хатьре бука т'эзэ,

Дэ һэй-ло мэт'е, һэй-ло мэт'е.

10. Мэт'е, Мэт'элани веран нэвалэ, we нэвалэ,
Мэһ'мэде Э'ли-бэге сйарэки э'фати галэ-галэ,
Мэт'е, дәсте мьн эт'эка тэ бэ, дәсте тэ эт'эка п'ехэм-
бэр бэ, те Мэһ'мэде Э'ли-бэге, кэке Задэ, сйаерс
Тикран нэкөжи, бьбахшинэ Э'ли-бэге калэ.
Дэ һэй-ло, мэт'е, сэвэве, беит'баре мэт'е.

Мэт'е, Мэт'элани веран дәве хэте, дәве хэте,
15. Мэт'е, дәсте мьн эт'эка тэ бэ, дәсте тэ эт'эка Р'эсу-
ле йэке жорьн-п'ехэмбэр бэ, т'ие' Мэһ'мэде
Э'ли-бэге, сйаре Тикран, кэке Задэ нэкөжи,
р'оже ог'ьрме гьран кери мала баве тэ те.
Дэ һэй-ло мэт'е, сэвэве, беит'баре мэт'е.

1 Т'йе—төе.

МИРЗОНГЕ БЬРА

130

Шэр'эке ль мэ қәўьми ль мерга Сьлонге Чэто, ль
бын дара бйе,

Бьра хөде хьраб бькә шәр'е хвә бы хвәтйе, һале
к'очәрйе,

Бьһарә мале мэ баркьрын. бәре хвә данә ч'йе ль
к'амбаха зозанйе.

Көле, тō бьк'әви мала сәре сәбәба, һәрсе лаһе һ'
сиһе, Шәрәфе лаһе Р'әсо, на шәллә, дәсти пә-
йе р'әшкота ван бәк'ьра, бы сәркарийә Ә'ли-бәге,
дә чәша гөлләке ль Мирзойе бьра, дәлалйе ма-
ле, зә'ванге т'әзә данә, дә кәко, һешийә коне
р'әши ә'рәби ль мэ кьрьнә мәйдана хуне ва
һәйарйе.

5. Кәко, һәйарийә,

Дә һәй-ло сйаро қорбан, һәйари жи һәйә диса бы
ә'ширийә.

Шәр'эке ль мэ қәўьми ль мерга Сьлонге Чэто, ль
бын дара гәзе,

Әзе бала хвә дьдьмә Мирзойе бьра, заванги т'әзә.
ришйе шә'ре дьрежьн, дак'әтьнә сәр қотьке
же ль қәвзе.

Дә көле тō бьк'әви мала сәре сәбәба, һәрсе лаһед
һ'ьсиһе, Шәрәфе лаһе Р'әсо, на шәллә, сәйпсане
пәйед р'әшкота, ван бәк'ьра, бы дәсти Ә'ли-бәге
ль һешйә коне р'әши ә'рәби гөлләке ль Мирзо-
йе бьра, дәлалли мале, заванги т'әзә данә, һәй-ло
байе бәзе.

10. Кәко, һәйарийә,

Дә һәй-ло сйаро қорбан, һәйари жи һәйә диса бы
ә'ширийә.

ШЭР'Е СЭР ДЕРЩЭМЭДЕ

131

Дэ ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,
ло, ло,

Аг'ао, шэр'эке қәшымйэ Дерщэмэда шәшты к'обара
сыведа,

Мақуло, қаләке қәшымйэ Дерщэмэда шәшты к'обара
сыведа,

Вәхта Шангир-аг'а, аг'ае эздйа ль мал сйар бу, дела
к'афър һ'ърчо бәрда, көрт гьреда.

5. Шә'дә- шуде кәке Мьстәфе сәре мәйдане гәләкьн,
гәләк һәнә,

Ве бәри чарсуд мере шәви данә, харкьрйә сәр гедука
Хане, дәрбазкьрйә кәвре П'ертәке,

Сальха, дьве һәрчар мале р'әша бехирәт манә гәрә
шеда.

Ви аг'ао, мәкә, мақуло, мәкә,

Нә тәи эздий, сәре шәмсе хвәкә,

10. Хвә қасәке т'әт'ка әйнәлуеда әгләкә,

Һ'әта Уньсе Шагөле Бәдо капе ч'еләке жь навтәнгә
әхтә вәкә,

Бьра сәйпсане К'амьл-әфәнди, наша һ'ьзура шьмә'та
р'уньшти, қәләте бькә, шарәкә дьне т'өшар-т'өшар
қәста т'алане эздйа нәкә.

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,

Аг'ао, шэр'эке қәшымйә Дерщэмәде ве к'ьмк эрә,

15. Мақуло, қаләке қәшымйә Дерщэмәде ве к'ьмкорә,

Мират'е к'афър һ'ърчо ль гедука Хане, бьн баве
Бавода веда тейә нор'ә-нор'ә,

Шә'дә- шуде баве Баво, аг'ае эздйа гәләкьн, гәләк

Һәнә, Һе бәри чарсыд мере шәви дайә, харкь-
рийә сәр гедука Хане, дәрбазкьрийә кәвьре П'ер-
таке, пешие хвә гиһандйә дәлаве ава Шор'ә.

Үи аг'ао, мәкә, мафуло, мәкә,

Нә тәи эздин, Шәмсе хвәкә,

20. Хвә қасәке т'әт'ка әйһәуледа әгләкә,
Һ'әта Уһьсе Шагәле Бәдо капе ч'еләке жь навтәнга
әхте вәкә,
Бьра сәйпсане К'амьл-әфәнди, һаша һ'әзура шьмә'-
та р'уһьшти, қәләте бькә, шарәкә дьне т'әшар-
т'әшар қәста т'әлане эздйә нәкә.

Аг'ао, шәр'әке қәһьмйә Дерщәмәде, сьвәйә тә'в зә-
рьқи,

Мафуло, қәләке қәһьмйә Дерщәмәде, сьвәйә тә'в
зәрьқи,

25. Нәл у бьзмәле мират'е к'әфьр һ'әрчо ль гедука Ха-
не, бьн Шангир-аг'а, аг'әе эздйәда миһа нәй-
һька дьбьрьқи,
Шә'дә- шуде бәве Бәво, аг'әе эздйә, сәре мәйдәне
гәләкьн, гәләк һәнә, Һе гәлләке бәри бәдәна
К'амьл-әфәнди дайә, чьма миһа кьр'данәки тә-
р'ьки се шара сәр мьле хәлам у хьзмәтк'ара дь-
хәр'ьқи.

Үи аг'ао, мәкә, мафуло, мәкә,

Нә тәи эздин сәре Шәмсе хвәкә,

Хвә қасәке т'әт'ка әйһәлуеда әләгәкә,

30. Һ'әта Уһьсе Шагәле Бәдо капе ч'еләке жь навтәнга
әхте вәкә,
Бьра сәйпсане К'амьл-әфәнди, һаша һ'әзура шьм-
ә'та р'уһьшти, қәләте бькә, шарәкә дьне т'әшар-
т'әшар қәста т'әлане эздйә нәкә.

Ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло.

Аг'ао, шәр'әке қәһьмйә Дерщәмәде Һе бь п'ушә,

Қәләке қәһьмйә Дерщәмәде Һе бь п'ушә,

35. Мират'е к'афър Н'ърчо ль гедука Хане, бьн баве
 Баво, аг'ае эздийа— Щангир-аг'ада тейә Н'ә-
 саве тәйрәки қәрәдушә,
 Шә'дә-шуде баве Баво, аг'ае эздийа, сйаре мәй-
 дане гәләкьн, гәләк һәнә, we бәри чарсьд мере
 шәви дайә, харкьрьйә сәр гедука Хане, дәрбаз-
 кьрьйә кәвре П'ертәке, ле қәтандйә тәнг у қушә,
 Wi аг'ао, мәкә, мақуло, мәкә,
 Нә тәи эздии, сәре Шәмсе хвәкә,
 Хвә қасәке т'әт'ка әйнәлуеда әгләкә.
40. Н'әта Уньсе Бәдо кәпе ч'еләке жь навтәнга әхте
 вәкә,
 Бьра сәйпсане К'амьл-әфәнди, наша Н'ьзура щьм-
 ә'та р'уньшти, қәләте бькә, шарәкә дьне т'ө-
 шар-т'өщәр қәста т'алане эздийа нәкә.
- Аг'ао, шәр'әке қәшмьйә Дершәмәде, сьвәйә тә'ве
 дайә,
 Нал у бьзмале к'афър Н'ърчо ль гедука Хане, бьн
 Щангир-аг'а, аг'ае эздийа мина нәйньке ху-
 дайә,
 Шә'дә-шуде кәке Мьстәфә, аг'ае эздийа, сәре мәй-
 дане гәләкьн, гәләк һәнә, we гөлләке бәри
 бәдәна К'амьл- әфәнди дайә, мина кьр'дане
 тәр'ьки се щара сәр мьле хөлам-хьзмәтк'ара
 т'әқлә дайә.
45. Wi аг'ао, мәкә, мақуло, мәкә,
 Нә тәи эздии, сәре Шәмсе хвәкә,
 Хвә қасәке т'әт'ка әйнәлуеда әгләкә,
 Н'әтани Уньсе Шагөле Бәдо капе ч'еләке жь навгән-
 га әхте вәкә.
 Бьра сәйпсане К'амьл-әфәнди, наша Н'ьзура щь-
 мә'та р'уньшти, қәләте бькә, шарәкә дьне т'ө-
 шар-т'өшар қәста т'алане эздийа нәкә.

Дэ бе ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,

Аг'ао, сьбэйэ тав зэльқи,

Сол у бьзмале к'афьр Н'ьрчо бьн Шангир-аг'а, баве
Бавода р'убаре Анзаве, кэвьре П'ертэке дьбь-
рьқи,

Дэ дьве гөллэке Шэвеше Баба, мере мерхас данэ,
чэва дэсте хөлам у хьзмэтк'арада дьхэр'ьқи?

5. Аг'ао, дә тө нэкэ, мафуло, дә тө нэкэ,

Эм э'ширьн, хвэ т'эт'ка мавизэре эглэка,

Н'этани Уньсе Шагөле капе ч'елэке жь тэнг у
эхте вэка,

Бьра қэлэг'йна бькэ н'эфте н'эфт баве хвэва, бьра
шарэка дьне иш у гьлье өса нэкэ.

Аг'ао, дә тө бэрдэ, мафуло, дә тө бэрдэ,

10. Тэ ль пышти мале, бэри шарде,

Шэ'дэ-шуде баве Баво гэлэк һанэ, весбе шэр' хвэш-
кьрийэ сэр т'алана Дершэмэде,

Һе-һи, һе-һи, һе-һи.

Аг'ао, дә тө нэкэ, мафуло, дә тө нэкэ,

Эм э'ширьн, хвэ т'эт'ка мавизэре эглэка,

15. Н'этани Уньсе Шагөле капе ч'елэке жь тэнг у эхте
вэка.

Бьра қэлэг'йна бькэ н'эфте н'эфт баве хвэва, бьра
шарэка дьне иш у гьлье өса нэкэ.

Ах бе ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,

Аг'ао, шэр'эке мә қэвьмйэ Дершэмэде дәве р'еда,

Дьве шэ'дэ-шуде Шангир-аг'а, баве Баво гэлэк һа-
нэ, бэрдайэ н'эфсьд мере шэви ишэв эварда
педа-педа,

20. Харкьрийэ сэр Ут'а шэвьти һэрчар мале мә р'эша
бе ч'экэ, бе сильһ'э, we бы теда,

Аг'ао, дә тө нэкэ мафуло, дә тө нэкэ,

Эм э'ширьн хвэ т'эт'ка мавизэреда эглэка,

Н'этани Уньсе Шагөле капе ч'еләке жь тәнге у әхте
вәкә,

Бъра қаләт'йа бькә н'әфте н'әфт баве хвәва, шарәкә
дьне қәста т'алане эздийа нәкә.

ШӘР'Е СӘР Т'УТӘКЕ

133

Дә ло-ло, дә ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,

Ви аг'ао, шәр'әке мә қәвьмйә Т'утәке, Р'әмәқө-
лйане' шәвьти п'әр'е ве бедәре,

Қаләке қәвьмйә Т'утәке, Р'әмәқөлйане шәвьти п'ә-
р'е ве бедәре,

Нәла р'абьн веспе бала хвә бьдьне хен жь Шангир-
аг'а, аг'ае эздийа, кәке Мьстәфе, чьма кәсәки
хвә надә бәр алава мавизәре?

5. Баве Баво, кәке Мьстәфе, се дәнга сәре мәйдане кь-
рә гази, го: „Әше бьра, донздә хөламава һу-
не че бьн, мер бьхәбьтьн, әре хвәде, мьн сондә-
ки харйә, вәллә, әзе бьқәлиньм к'ока мала н'а-
мә к'әре,,.

Аг'ао, лехә, мақуло, лехә,

Вәрә фезе ле бьстинә, р'әвәке пехә,

Әва шәр'а к'е хашкьрийә? Вәллә, шәр' хашкьрийә
Шангир-аг'а, аг'ае эздийа, Әше бьра донздә
хөламава, П'ирзадә, на вәллә, пер'а һәрдө бәрхе
мала шехә.

---

1. Т'утәк, Р'әмәқөллиан—наве дө гөндә эздиянә ль алие Ване.

- Дэ ло-ло, дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
10. Аг'ао, шэр'эке қәўьмйә Т'утәке, Р'әмәқәлйане шә-
ўьти бьльнд щийә,
Қаләке қәўьмйә Т'утәке. Р'әмәқәлйане шәўьти бь-
льнд щийә,
Әскәре баве Баво, кәке Мьстәфе к'обара сьведа Н'а-
щихалте хопан ль һәв щьвийа,
Баве Баво, кәке Мьстәфе, се дәнга сәре мәйадне
кьрә газн, го: "Әше бьра, һуне донздә хөлама-
ва че бьн, че бьхәбьтн, мьне сондәки харйә,
вәллә, әзе веспе сәре хвә бьдьмә гәрәва¹ һе-
сире эздийа.,.

- Аг'ао, лехә, мақуло, лехә,
15. Вәрә фезе ле бьстинә, р'әвәке пехә,
Әва шәр'а к'е хашкьрийә? Вәллә, шәр' хашкьрийә,
Щангир-аг'а, аг'ае эздийа, Әше бьра, донздә
хөламава, П'ирзадә, на вәллә, пер'а һәрдә бәр-
хе мала шехә.

- Дэ ло-ло, дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,
Аг'ао, шәр'эке қәўьмйә Т'утәке, Р'әмәқәлйане шәўь-
ти, шәр' гьранә,
Щангир-аг'а, аг'ас эздийа we к'афьр Н'ьрчо сйарә,
хвәр'а к'әтйә т'әрқә² гонданә,
20. Дэ чьма веспе сонд харйә, дьхазә бьбьр'ә к'ок'а
һәйаранә?

Кал у пире вана we чунә Стәмболе әрзе данә,
дьхазьн щьзае бьдьнә Щангир-аг'а, аг'ае эзди-
йанә, вәки ле хьлөсбә п'есира ванә.

- Аг'ао, лехә, мақуло, лехә,
Вәрә фезе ле бьстинә, р'әваке пехә.
Әва шәр'а к'е хашкьрийә? Вәллә шәр' хашкьрийә
Щангир-аг'а, аг'ае эздийа, Әше бьре донздә
хөламава, П'ирзадә, на вәллә, пер'а һәрдә бәр-
хе мала шехә, wa һи...

1 Ог'ьр, р'әһ'пн.

2 Т'әрқә—р'ез, щәрғә.

ШЬНДИНО ЛАО

134

Шьндино лао, мә дәрк'этийә шәрда качах у қу-
чаг'е ве Иране,
Авитийә сәр коне р'әш к'өрданә,
Дәрбәзкьрийә һ'әзар һ'әвсәд гьра-гьра сәмта Ва-
не.

- Шьндино лао, дьле хова тõi т'әмами,
5. Бәрхе, һөнөре хова тõi гõмани,
Гõле һәрчар мале бәк'ьрани,
Кәләме пеш ч'ә'ве шавешани,
Ль р'өже ог'ьрме гьран тено, ч'ийа жь ч'ийайе Си-
п'ане мьже һаи бь думани.

- Шьндино лао, мь го, вәрә нәчә пешийа карване
Ә'вдьле Нәнъке, гõлла ви нәйари хун дьбарә,
10. Шауәке орт'а нивро ә'сър данә дайка мә'рум: "У-
сьве зава се гõлла бьриндарә,,
Данә сәр дарә дарр'ьме, һеди һеди жорда анин ма-
лә.

- Шьндино, лао, дьле хова тõi т'әмами,
Бәрхе, һөнөре хова тõi гõмани,
Гõла һәрчар мале бәк'ьрани,
15. Кәләме пеш ч'ә'ве шавешани,
Ль р'өже ог'ьрме гьран тено, ч'ийа жь ч'ийае Сип'а-
не мьже һаи бь думани.

- Шьндино лао, мь го, вәрә нәчә пешийа кавране Ә'в-
дьле Нәнъке, гõлла ви к'афьри хун дьбарә,
бәрхе, мале мә дькьн жь Синәка кавьл баркьн,
Ниви дьл дькьн, ниви қә дьл накьн,
Әме шьле сорбоза зәр к'õмәйта кьн,
20. Нурка Сьло, ә'зиза бәр дьле де у баве, бәр дәве

хале, эмише нав дэзмале съвька нава мале,
к'еуришка дэвнэвале, эме нава маледа к'ижан
хорти маркын?

Шьндино лао, дьле хова тон т'эмами,

Бэрхе, һонөре хова то гөмаин,

Гөла һәрчар мале бөк'брани,

Кэлэме пеш ч'э'ве шавешани,

25. Ль р'оже ог'эрме гьран тено, ч'ийа жь ч'ийае Сип'ане
мьже һан бу думани.

АН'МЭД У МЬН'ЭМЭДЕ БЬРА

135

Мьн сонд харийэ, эз т'ө щара нэчмэ нав һэвала,
П'аши Ан'мэд у Мьн'эмэде бьра, байе к'эне бэр дэве
мьн нак'эвэ, жь к'эсира накьм галэ-гала,

Һ'элиме гот: "П'эришане, р'эбэне, гава дьне орт'а
нивро у э'сре бу, мьн бала хвэ даие, дө қэрэ-
т'у жь к'ертер'а һа дэрк'этын, мьн һэw зани Ан'-
мэд у Мьн'эмэде бьранэ, ль фэни щара тен
жь к'ефе, ве сэйаране, на wэллэ, жь р'аве, ве
неч'пре, wэйла ль-мьн гөли көр'е, мьн ньзанбу
щоте мәнэгйа бун жорда һатын, сйар т'өнэбун,
зинэ вала.

Эз нэмниньм, эз нэмниньм,

Б. Эзе чэва бькьм, һа чь ч'э'ве хө дэриньм?

Щоте мауизэра дь коне р'эши э'рэбида, дь стуна-
да дэрдакьри эз нэбиньм,

Һ'элиме гот: "П'эришане, гөлийе сэре мьн тэ көр'-
кьрибэ, эз ньзаньм, дане ве бьһаре эзе щоте
буке сэр бь хели чэва чэва' сэр мали бавада
вэгэриньм.

Н'элиме гот: "Элифе р'эбэне, эзе бь диаре Верт'э-
кана хопан к'этым, мьн бала хвэ даие шэр'э,
шэр' гьранэ, агьр к'этйэ э'рде дышэшьтэ, ала-
ве хө авитйэ р'убара ван э'смана, дунге гөлле
э'йнэля у мауизэра к'этйэ ч'яа у банья ль фэ-
на мьжьн,

Эзе т'эмашэ дькьм щоте мауизэра, ль сэр чока
Ан'мэд у Мьн'эмэде бьра минани э'wре нисане
на нэвр'а дьгөр'ьжьн,

10. Дэ к'е дь дэуран у зэманада дитйэ, чэнд сйаре Э'-
дул-бэге бавк'отийэ, халк'оти, р'ьк'ефи сэр дө-
дйа кьн, дь қэлэчеда бе пыштмери нэрд бьранге
мьн бькөжьн?..

Эз нэминьм, эз нэминьм,

Эзе чэва бькьм, на чь ч'э'ве хвэ дэриньм?

Щоте мауизэра дь коне р'эши э'рэбида дь стунада
дэрдэкири эз нэбиньм,

Н'элиме гот: "П'эришане, гөлье сэре мьн тэ көр'-
кьрибэ, эз ньзаньм, дане ве бьнаре эзе щоте
буке сэр бь хели чэва чэва сэр мали бавада
вэгэр'иньм?..."

БЭР'ОЖЕ КАВЬР'А

136

Дае деране, Сьндийа шэшьти бьнер'э дэве чае,
Баве Н'элифе донздэ баве э'ширэте п'эвхьстьнэ'.
эскэри зори, зэ'фэ, э'рди тэнгэ, тэ ньлнае.
Сэнэме дьго: "Фэто дае, эме т'эзэ к'этьнэ нава к'у-
пе қире, қэт'ране, ве бэлае,

---

1. П'эвхьстьнэ— бэрэвкьрьнэ, щьвадьнэ.

Вэрэ эме һэр'ьнэ шэм баве Һ'элиф ле бькын дилэке ве р'эщае.

5. Бьра сәре Ә'мәре кәке мә нәкә нава дә'w у дозе, қал у шәнге ве хәтае,,.

Баве Һ'элиф дьго: “Сәнәме, Фәто лао, һуне һат'ьнә диләке, р'эщае дькын жь бой мьнә,
Wәки донздә баве ә'шире һәвр'а нәбьнә нәйар у дьж'ьмьнә,

Ле қә һун навежьн, Ә'мәре кәке wә йәкә нәче мьр'а кьрийә,

Көр'е wи пар Ә'йшана қиза мьн р'әвандийә,

10. Бәр'оже кавьр'а звььстане ль мьн стандийә,
Нав у дәнге мьн нав эл у ә'ширеда бәқәм кьрийә¹.

Wәллә, набә, бьллә, набә,

Һ'әтани Ә'мәре кәке wә, һәрсе т'уле хwәва сйар нәва нәе бәр дәре чадьра мьнә спи пәйа нәбә,

Һ'әта нәвежә, аг'ао, бегелә, қәләтникә мәе кьрийә,
бьра донздә баве ә'шире ләв бәлабә,

15. Го: “Йәқин заньбә, бәла набә,,.

Фәто го: “Сәнәмс, ле-ле дае, әw сонда Ә'мәре кәке мә сонд харийә, эз тә жи эме we сонде бьхән,
т'әшара һәрсе кәр'ава нае бәр дәре чадьра баве Һ'элифә спи пәйа набә,

Гьликә, мәе готийә дошар набә,,.

Сйара сйар ләқандьн,

Мере бавк'оти хwә тәнг у бәре мә'нәгнада дьхапандьн,

20. Мере бавче тәнг у бәре мә'нәгна дьшьдандьн,
Мә'нәги пешийа мә'нәгиар'а дьчьрпандьн,
Ә'мәре көр'е ләше Сьло, баве Һ'элифва һәрда wәкә бә'ра Wане хун дьр'ежандьн,
Һәй-ло, һәй-ло, һәй-ло.

¹ Бәқәм кьрийә—хьрав кьрийә, бег'бормәт кьрийә.

Аг'ао, ч'әме П'әе тейә фурә-фурә,
 Эз ә'вдала хвәде бәр к'әтымә пе дьнер'ым қарәхә
 тәнькә, орт'ә к'урә,
 Эзе һәр'ымә хвә бавеж'ымә бәр бәхте Ә'вдал-аг'а,
 әзе беж'ым Ә'вдал- аг'а, әзе бәхте тә к'әтымә, қәй.
 де тә гьраньн зьншире тә хьравьн, лынге Сьн-
 щане Тә'ло дьк'өтын, тө вәрә Сьнщане Тә'ло
 бәрдә, әзе мьле Сьнщане Тә'ло быг'рым дәрбаз
 б'ымә вәлате дурә.
 Ле- йәман, ле-йәман, ле-йәман, ле-йәман.

5. Ә'вдал-аг'ао, ч'әме П'әе тейә ләмә-ләмә,
 Эз ә'вдала хвәде эварда бәр к'әтымә, қарәхә тәнькә,
 орт'ә к'урә, р'е надә мә,
 Эзе һәр'ымә хвә бавеж'ымә бәр бәхте Ә'вдал-аг'а,
 әзе беж'ым, Ә'вдал-аг'ао, әзе бәхте тә к'әтымә,
 тө вәрә п'браке сәр ч'әме П'әе чекә, әзе мьле
 Сьнщане Тә'ло быг'рым дәрбаз б'ымә вәлате ә-
 щәмә,
 Ле-йәман, ле-йәман, ле-йәман.

- Аг'ао, һивә, һивә р'онә,
 10. Ч'ьра коне р'әши ә'рәбида дьшхөлә т'ьжи донә,
 Ә'вдал-аг'ао, әзе бәхте тә хвәде кәтымә, қәйде тә
 гьраньн, лынге Сьнщане Тә'ло дьк'өтын, тө вә-
 рә Сьнщане Тә'ло бәрдә, Ә'лие Гелт'ури, Б'зере
 Қорто, һәр һ'әвт бьре мьн дәвсекә, т'ьли-печ'не
 мьн ә'вдала хвәде бал муманә, ишәв эварда
 қәр'ьминә пешмали конә.
 Ле-йәман, ле-йәман, ле-йәман.

- Аг'ао, ч'эме П'ае тэйэ дьмьлмьли,
 П'еле аве сэр ада шэвьтир'а дьфьтыли,
 15. Хэлце к'этийэ дэрде хвэ, мал-һ'але диниа гэвьрьк,
 эзе к'этымэ дэрде хвэ, Сынцане Тэ'ло ль ви
 дьли.
 Ле-йэман, ле-йэман, ле-йэман, ле-йэман.

ЧАХЬР — БЭГ

138

- Дьниае, дьниае, дьниае, дьниае, дьниае, дьниае,
 Чахьр-бэга шэвьти бьнер'э һа ль ви бэри,
 Эле ле Нибэте, хвэзыл хера мала хвэдер'а мьне
 заньбйа та' чьма оса кёлэ, кованэ, бьринэ, һа
 бь к'эсэри,
 Qэ тө навежи баве Мороф-бэге, кэке Элифе, сйаре
 Р'эфнае, эл-эфэндие дэвлэте, р'эисе эла гь-
 ран, we сэре хвэ дайэ бэр гэрэва чар һ'эзар
 һ'эвсэд мере һайдэри.
 5. Дьниае, дьниае, чь дьниакэ бевэфайэ?
 Нэрчар р'оже дол-фэлэкс ль баве Мороф-бэгер'а нэ
 майэ, нэ майэ.

Дьниае, дьниае, дьниае, дьниае, дьниае, дьниае,
 Бае Чахьр-бэге тейэ гөр'э-гөр'э,
 We ледьхэ чэрха баве Мороф-бэге, кэке Элифе,
 сйаре Р'эфнае, эл-эфэндие дэвлэте, р'эисе эла
 гьран, ба р'эббе алэме ч'эп дэзвьр'э,

1 Та—тö.

2 Бевэфа—бент'бар, бегöман.

10. Бъра хере вае нэбинэ қасъде мере Қоцэ фэлэке¹,
we весбе чэва Чахър-бэга шэвьти т'эв қэтан-
дийэ дэсте бав у кӧр'э.

Дъниае, дъниае, чь дъниакэ бевэфайэ?

Һәрчар р'оже қол- фэлэке ль баве Мороф-бэгер'а
нэ майэ, нэ майэ.

Дъниае, дъниае, дъниае, дъниае, дъниае, дъниае,
Чахър-бэге шэвьти бьнер'э к'оч'кан у сара,

15. Шьнйазе баве Мороф-бэге, кэке Элифе, сйаре Р'э-
фияе, эл-эфэндие дэвлэте, р'эисе эла гьран we
жь хвэр'а данэ бэр искэлан у к'илэра,

Хера мала хвэдер'а йэки мьзгникэ хере мьр'а ба-
ниа, бьготана, мэ вэгэр'на баве Мороф-бэге,
хвэйе т'ьли- печ'не сэр қэлэм у дэфтэра.

Дъниае, дъниае, чь дъниакэ бевэфайэ?

Һәрчар р'оже қол-фэлэке ль баве Мороф- бэгер'а
нэ майэ, нэ майэ.

- Дъниае, дъниае, дъниае, дъниае, дъниае, дъниае,
20. Эле ле Низбэте, қӧрба, хвэзыл ч'э'ве тэ бьр'ьжниа,
дыле мьн бьхаста,

Мьне щара ищарьн шьнйазе баве Мороф-бэге, кэке
Элифе сйаре Р'эффияе эл-эфэндие дэвлэте,
р'эисе эла гьран нэдита сэр даре дарабэста,

Бъра хера мала хвэдер'а йэки мьзгникэ хере мьр'а
баниа, бьготана мэ вэгэр'на баве Мороф- бэге,
щарэка дьне бьһата дэри вэкьра, бэнда шуре
запътие жь мьн бьхаста.

Дъниае, дъниае, чь дъниакэ бевэфайэ?

майэ, нэ майэ.

Һәрчар р'оже қол-фэлэке ль баве Мороф-бэгер'а нэ

---

¹ Қоцэ фэлэк—наве р'ӧһьстинэ.

ЭТ'МАНЕ БЬРА

139

Дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Сйаро қорба, Сәқәлт'ут'ане шәўьти бьнер'ә ль пеш
мала,

Әлифае дькьрә газн, дьго: "Сәйране, п'ор'көр'е,
һәла р'абә т'әмашокә шәр'е Әт'мане бьра, кә-
ко, харзна у хала,

Бьра сәре мәрйа, ә'мре мәрйа, мале мәрйа қорбана
мере че бә, Әт'мане бьра, р'оже ог'ьрме гьран
мера дькөжә, т'алана хвәр'а вәдьгәр'инә сәр һә-
вала.

5. һәй-ло сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Дө гөлле т'әкәйаха Р'оме бьриндаро.

Дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Сйаро, қорба, шәр'әке қәўьмйә Сәқәлт'ут'ане шә-
ўьти бахче мөва,

Гөлле нәйара тенә Әт'мане бьра, дук'елие ван we-
рана сәр сәре ви шерн бунә думан у сөва,

10. Бьра сәре мәрйа, мале мәрйа, ә'мре мәрйа қорбана
мере че бә, Әт'мане бьра Сәқәлт'ут'ане шә-
ўьти шәр'әки шәр'әки өса хашкьрйә миһа шәр'е
сәван у дөва.

һәй-ло сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Дө гөлле т'әкәйаха Р'оме бьриндаро.

һәй-ло сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Сйаро қорба, шәр'әке мә қәўьмйә Сәқәлт'ут'ане шә-
ўьти феца кәнделә,

15. Әлифае дьго: "Сәйране, п'ор' көр'е, шәр'е Әт'мане
бьра шәр'әки галә-гали, һели-мелә,
Кәсәки хөдане хере т'өнә шавәки бьвә Сьбһ'ана шә-

вьти, Н'эмиде бьрар'а, бе Н'эмидо, хвэде ма-
льке тэ хьрабкэ, дэстэ сйаре малбави, дьлшэ-
вьти һьлдэ, вэрэ щьнйазе ви шерн нава нэйа-
рада нәһелэ,..

Нэй-ло сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Дө гөлле т'экэйаха Р'оме бьриндаро.

Нэй-ло, дэ сйаро, гә сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
20. Сйаро қөрба, шәр'эке мә қәвьмйә Сәқәлт'ут'ане
шәвьти феза зьнара,

Гөлле нэйара тенә Ә'т'мане бьра н'эсаве тә'ви ба-
ране дәр баһара,

Кәсәке хөдане хере т'өнә шавәки бьвә Сьбһ'ана
шәвьти ль Н'эмиде бьрар'а, бе Н'эмидо, хвэде
мальке тэ хьрабкэ, дэстэ сйаре малбави, дьл-
шәвати һьлдэ вэрэ щьнйазе ви шерн нәһелә
нава нэйара,..

Нэй-ло сйаро, дэ сйаро, дэ сйаро,
Дө гөлле т'экэйаха Р'оме бьриндаро.

Ш Ә Р' Е Х А Н Е

140

Нэй-ло миро, нэй-ло миро, нэй-ло миро, нэй-ло миро,
Шәр'эке қәвьмйә Хана шәвьти сәре р'ейә,

Нэй-ло миро, Хана хопан сәре р'ейә,

Әсе Ә'ло се дәнга кьрә газн, го: "Р'әсул-бәго, нә
мьне тәр'а дьго, ә'шир баве ә'ширейә,

5. Нәрге вәдьгәр'и, вәгәр'ә, нәрге вәнагәр'и, әзе сьва на-
ва р'өже мере тә бькөжьм, щьнйаза бьдьмә тә'-

ве һ'эсаве кэвьре р'у э'рдейэ..

Һэй-ло миро, һэй-ло миро, һэй-ло миро, шэр' хвэ-
шо,

Чьма мала хвэ чуйо бе т'ьвдирос?

Дае шэр'э, баво шэр'э,

Шэр'эке қәвьмйэ гәллине Хане, донзда типа һэв дь-
гәр'э,

10. Һәварике гонде К'эло дак'әтйә, к'оме бувька жела
тенә, п'ир Т'әмо—фәқире ханиа ль сәр пешие-
йә, бина барут'е һылдайә, кәко, вәнагәр'ә.

Һэй-ло миро, шэр'эке қәвьмйә Хана шәвьти дэве
голе,

Қаләке қәвьмйә Хана шәвьти дэве голе,

Әсе Ә'ло кьрә гази, го: "Р'әсул-бәго, нә мьне тәр'а
дыгот мьр'а вәрә йоле,

Һәрге те бей йоле, вәрә йоле, һәрге нәен йоле, әзе
сыва нава р'оже мере тә бькөжым, щьниаза бь-
дьмә бәри тә'ве һ'эсаве қырш у қале чоле..

15. Дае шэр'э, баво шэр'э,

Шэр'эке қәвьмйә гәллине Хане, донздә типа һэв дь-
гәр'э,

Һәварике гонде К'эло дак'әтйә, к'оме бувька жела
тенә, п'ир Т'әмо — Фәқире ханна ль сәр пешие-
йә, бина барут'е һылдайә, кәко, вәнагәр'ә.

Һэй-ло миро, шэр'эке қәвьмйә Хана шәвьти we бь
шилә,

Қаләке қәвьмйә Хана шәвьти we бь шилә,

20. Мират'а к'өчккчапа дурбинә сәр чока һосе бьра
хвәр'а вилә-вилә,

Һосе бьра кьрә гази, го: "Әсо, Ә'мо, баве мьн кьрь-
бын, һуне че бын, че бьхәбьтн, әме сыба бькө-
жын донздә мере ә'лиа, бәла бькьн к'оме қәрә-
чолйа, һәла ле бьнеһер'ын, щоте бәгләра дәсте
мәда бунә һесир, дилә..

Дае шэр'э, баво шэр'э,
Шэр'эке қәшымйә гәлие Хане, донздә типа һәв дь-
гәр'э,

Һәварике ганде К'әло дак'әтйә, к'оме бувька жела те-
нә, п'ир Т'әмо—фәқире ханна ль сәр пешнейә,
бина барут'е һьлдайә, кәко вәнагәр'ә.

25. Шэр'эке қәшымйә гәлие Хане ме бы сусә,
Қаләке қәшымйә гәлие Хане we бы сусә,
Мират'а к'өчкччапа дурбинә сәр чока һосе бьра
минани кәре бузе дьч'ьрусә,

Һосе бьра се дәнга кьрә газы, го: “Әсо, Ә'мо, һун
баве мьн кьрьбьн, һуне че бьн, че бьхәбьтьн,
әме бькөжьн мере ә'лйа, бәла, қәрәчолийа бьг-
рьн шоте бәгләра, сьва нава эледа мәр'а һьн
навә, һьн намусә,..

Дае шэр'э, баво, шэр'э,

30. Шэр'эке қәшымйә гәлие Хане, донздә типа һәв дь-
гәр'э,

Һәварике гөнде К'әло дак'әтйә, к'оме бувька жела
тенә, п'ир Т'әмо—фәқире ханна ль сәр пешнейә,
бина барут'е һьлдайә, кәко вәнагәр'ә.

Һәй-ло миро, һәй-ло миро, һәй-ло миро, һәй-ло
миро,

Әзе Хана шәшты дьнһер'ьм ба те, сәд шар ба те,
Ви-ла миро, Хана хопан дьнһер'ьм ба те, сәд шар
ба те,

35. Бьра кәле те бьк'әви мала Ә'мәре Нәмо, хәйе п'ар-
те,

Бьра хере вае нәбинә чәте эздйа, we кәштнә донз-
дә мере ә'лйа, бәлакьрьнә к'оме қәрәчолийа,
кәштнә шоте бәгләра, донздә мале ә'шире
бьрьнә бәр мират'е.

Һәй-ло миро, һәй-ло миро шәр' хашо,

Мала хвә чу бе т'ьвдиро,

Дае шәр'ә, баво шәр'ә,
40. Шәр'әке қәўьмйә гәлис Хане, донздә типа һәв дь-
гар'ә,
Һәварике гонде К'әло дак'әтйә, к'оме бувька жела
тенә, п'ир Т'әмо—фәқире ханна ль сәр пешис-
йә, бина барут'е һьлдайә, кәко, вәнагәр'ә,

Хана шәўьти к'әтым сәре гәлйә,
К'әсәке хөдане хера т'ьнә шаўәке бьвә бәрәка Гь-
ри-даг'е нава ә'лйә,

Бе: “Чәте эздйә we кәшт'ьнә щоте бәгләра, донздә
мере ә'лйә, бәлакьрьнә к'оме қәрәчолйя, ле де-
ране, чьма к'ока мақула жь мә қәлйә?.,

45. Дае шәр'ә, баво шәр'ә,
Шәр'әке қәўьмйә гәлис Хане, донздә типа һәв
дьгар'ә,
Һәварике гонде К'әло дак'әтйә, к'оме бувька жела
тенә, п'ир Т'әмо—фәқире ханна, ль сәр пе-
шнейә, бина барут'е һьлдайә, кәко, вәнагәр'ә.

К' Ъ Л А М А Б А В Е Т' Ә М О

141

Баве Т'әмо сйаре һөлейә,
Wәхта баве Т'әмо ль мал сйар бу, бе, хwәдео, бь-
деи охьрейә,
Шә'дә- шуде баве Т'әмо, сәре мәйдане гәләкьн, гә-
ләк һәнә, дә we бәре донздә сйаре шех Сальһ'-
бәге дайә, жорда харкьрьә сәр дәлаве авейә,
Wәхта сәр сәре баве Т'әмо дьбу хәлайә мера, бьра
һьнге пева дәрк'әта һ'әсе Ә'ло, баве Гоге, на
wәллә, Мьсте Бәк'о, тапана р'у ө'рдейә,

5. Дә ла деране, ла деране, ла деране, ла деране, ла деране,

Деран, деран, деран, деран, деран,

Баве Т'эмо, сйаре К'элэшә,

Мират'е К'элэш бьн баве Т'эмода хаш дьр'эвә, һур дьмәшә,

Шә'дә-шуде баве Т'эмо, сәре майдане гәлэкьн, гә-лак һәнә, we бәри донздә сйаре шех Сальһ'-бәге дайә, жорда харкьрйә сәр дәлаве ава Р'эшә,

10. Wәхта сәр сәре баве Т'эмо дьбу хәлайә мера, бьра һьнге пева дәрк'әта Н'әсе Ә'ло, баве Гоге, на wәллә, тапана р'у ә'рде Мьсте Р'эшә.

Дә ла деране, ла деране, ла деране, ла деране, ла деране.

Әре деран, деран, деран, деран, деран,

Бәжна баве Т'эмо кьнә — р'у ә'рдер'а,

Дә we бәри донздә сйаре шех Сальһ'-бәге дайә, дәр-базкьрйә дәлаве авер'а, ла деране, wәхта сәр сәре баве Т'эмо дьбу хәлайә мера, бьра һьнге пева дәрк'әта Н'әсе Ә'ло, баве Гоге, на wәллә, щав дак'әта Мьсте Бәк'о, тапана р'у ә'рдер'а.

15. Дә ла деране, ла деране, ла деране, ла деране, ла деране.

Ә Р Ә Б Е М Ә Ш А Л И

142

Лажке мьн сйаре бозәки гөровәр'ә,

Дә бь сальха ван сульха ль газ у беланед бьльнд,
ль сәр лажке мьн дерана хөде йәқин шәр'ә,

Әзе р'абьм сол у мә'са жь п'е хвә бавежьм, дь на-
ва эледа һәр'ьм, бь се дәнга бькьмә һәвар, бь
көрманщи бьқир'иньм, бь т'ьрки бьлубиньм, бь
ә'рәби бьльлиньм, әзе бежьм, һа халче, һа бав-
че, бәхте мере чема, һәи к'отимә ль газ у белан-
нед ль сәр лавке мьн дерана хөде йәқин шәр'ә.
К'е хөде у мера дьһ'әбинә, бьра к'әсәк ль мал һә-
сәкьнә, бьра һәвара к'әләш лавке мьн һәр'ә.

5. һәй ло-ло, һәй ло-ло,

Ль валате хәриба дьлбькөла тә сйаримә.

Лавке мьн сйаре бозәки чачани, хал-хали,

Дә бь сальха, шәрдәкә гьран we дәрк'әтйә ль т'а-
лане эла мә хьстйә, шәрде we шәрда Ә'рәбе
Мәшәли,

Мьн сонд хәрийә бь сонда қәсәме, к'ижан дәст ль син-
ге хвә хә, пәй ви т'алани к'әвә, шунда вәгәр'и-
нә, әзе п'ешк'еш бькьм т'ахьма синг у бәра, һа
вәллә, шөте зәрмәмьке хвәйә чардә сали.

10. һәй ло-ло, һәй ло-ло,

Ль валате хәриба дьл бь көла тә сйаримә.

А Н' М Ә Д Е М Ә Л Л Ә

143

Дае, кела Мамо мә шәр' нәкьр,

Баво, кела Мамо мә шәр' нәкьр,

Мьн һ'әйрана Аһ'мәде Мәллә, к'олоз харкьр, Ә'йн-
т'әба Жерьн қасәке шәр'е меран у мерхаса,
бок'ә бәрана т'әмашәкьр,

Сәре майдане гөлләки бәри бәдәна Гелт'онге бьра
данә, мьне шандийә һ'әким бе жь Диарбә-
к'ьр.

5. Дае һәланә, баво һәланә, т'аланә-т'уланә,
Һәвара мала Ферик К'әло һәварикә к'әфилә, дә-
манә,
Р'әва гөранә, эриша санә,
Көштына мере мерхас даймә сәр р'әве ван жьнанә,
хвәйю.

- Дае, кела Мамо ль ван қота,
10. Баво, кела Мамо ль ван қота,
Дәнге т'ьвнга Аһ'мәде Мәллә весве дак'әтийә Ә'йн-
т'әба Жерьн, эла бота,
Аһ'мәде Мәллә сондәке харйә жь қәсәме наве хвә-
де, дьве: "Әзе т'ө щара п'е навежьм бәр п'е,
Һ'әтани индада мьн нәе һәр чар мале мә р'әш-
кота,,.

- Дае һәланә, баво һәланә, т'аланә- т'уланә,
Һәвара мала Ферик К'әло һәварикә к'әфилә, дә-
манә,
15. Р'әва гөранә, эриша санә,
Көштына мере мерхаса даймә сәр р'әве ван жьнанә,
хвәйю.

- Дае, кела Мамо ве бы һ'әзә,
Баво, кела Мамо ве бы һ'әзә,
Дьве, дәнге т'ьвнга Аһ'мәде Мәллә дак'әтийә Ә'йн-
т'әба Жерьн эла фәрзә,
20. Аһ'мәде Мәллә сондәке харйә жь қәсәма наве хвә-
де, дьве: "Әзе т'өщара п'е навежьм бәр п'е, һ'ә-
тани индада мьн нәе һәр чар мале мә шех
һ'әмзә,,.

Дае һәланә, баво һәланә, т'аланә-т'уланә,
Һәвара мала Ферик К'әло һәварикә к'әфилә, дә-
манә,

Р'эва гóранэ, эриша санэ,
Кóшт'на мере мерхас даймэ сэр р'эве ван жьнанэ,
хвэйо.

144

Шэр'эке қәшми ль кела Мамо, ль сэр ханийа,
Ве сөбэнге сәйпсане пәйед р'эшкота, ван бәк'бра бь
дәве дәв һешина һеве ль алйа,

Аһ'мәде Мәллә дьбе: "Лао, нәр'эвн жь мәйдане,
мьне иро гөлләке Герт'о дайә, т'эзә әз дьзаньм
щәмәда дьле һеве ло мьн һ'әлийа.

Һәланә, һәланә, хвәш һәланә,

5. Эрьша санә, газйа ду гóранэ,

Аһ'мәде Мәллә дьбежә: "Лао, мәр'эвн жь мәйдане,
жь бәрәда кóшт'на мера һәйә ль сэр р'эва жь-
нанә,,.

Шэр'эке қәшми ль кела Мамо, ль ван қота,
Дәнге т'ьвнга Аһ'мәде Мәллә бәлав бу ль дәшта
Бьшерийе, һеве, ло эла бота,

Аһ'мәде Мәллә сонд харйә бь сонда қәсәме, дьбежә,
"Әз иро бем кóшт'н, п'е жь бәр п'е навежьм,
һ'әта һәвара мьн нәйе жь дәшта Бьшерие, на
вәллә, һәр чар мале мә р'эшкота,,.

10. Һәланә, һәланә, хвәш һәланә,

Эрьша санә, газйа ду гóранэ,

Аһ'мәде Мәллә дьбежә: "Лао, мәр'эвн жь мәйдане,
жь бәрәда кóшт'на мера һәйә ль сэр р'эва жь-
нанә,,.

369

Дэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, дэлало,
Дэлало қөрба, те дык'шэ кэре Шам—Һ'элэбе ве
Мәрдине,

Һ'эмэд кэрэ гази: “Бавәсило, мьн тар'а дыго, кәрна
р'анэкэ р'ожа иние,

Вахта сэр сәре Һ'эмэд, сйаре Мышке, т'ощаре аг'е,
т'ещьре дәвләте дыбу хәлаи, тә'ли, тәнгасна ме-
ра, бьра һынге пева дәрк'әта зор Хәтиф-аг'а',
гыдино, сйаре Сәнәма динә...

5. Дәлало, дәлало, дәлало, дәлало,
Аг'ао, Бавәсил валате хәрибиеда майә т'әне, майә
т'әне.

Дәлало қөрба, Сертия шәвьти бьнер'ә we бь сусә²,
Т'вьнга Һ'эмэд, сйаре Мышке, т'ощаре аг'е, т'ещь-
ре дәвләте базьнбәләжә, сэр баре бархане
Һ'асаве кэре бузе дыч'урсә,

Сәре мәйдане гөлләке бәри бәдәна Һ'эмэд, сйаре
Мышке, т'ощаре аг'е, т'ещьре дәвләте данә, мә
чекьрнә шәр'әки бенави, бенамусә,

10. Дәлало, дәлало, дәлало, дәлало,
Аг'ао, Бавәсил валате хәрибиеда майә т'әне, майә
т'әне.

Дәлало, қөрба, Мердинә, хвәш Мердинә,
Кәсәки хөдане хере т'өнә т'вьнга Һ'эмэд, сйаре
Мышке, т'ощаре аг'е, т'ещьре дәвләте сэр баре
бәрхана пер'а бьг'һинә,

1 Хәтиф-аг'а—баве Шангир-аг'ейә.

2 Сус—бь готьна дәнгбеж щур'е гиһейә.

Вәхта сәр сәре һәмәд, сйаре Мышке т'ешьре аг'е,
т'ощаре дәвләте дьбу хәлаи, тә'лаи, тәнгасиа
мера, бьра һынге пева дәрк'әта зор Хәтиф-аг'а,
сйаре Сәнәма динә.

15. Дәлало, дәлало, дәлало, дәлало,

Аг'ао Бавәсил вәлате хәрибиеда майә т'әне, майә
т'әне.

Серта шәвьти бьнер'ә сәр һ'әвт гәлиа,
Һәмәд кьрә гази, го: "Бавәсило, тә мальк хьраб
бә, ошахи кор бә, мират'а тәвәкәке¹ к'әтийә
нава қьр'ане кәрпа,

Вәхта сәр сәре һәмәд, сйаре Мышке, т'ощаре аг'е,
т'ешьре дәвләте дьбу хәлаи, тә'лаи, тәнгасиа ме-
ра, бьра һынге пева дәрк'әта зор Хәтиф-аг'а,
гәло чьма гомьшка² сйаре мә қәлна?

20. Дәлало, дәлало, дәлало, дәлало,

Аг'ао, Бавәсил вәлате хәрибиеда майә т'әне.

Т'ОПАЛЕ МӘЛЛӘ

146

Т'опало ло лао, дьле дайка тә һева бьльндшиа,
Зер'е сәре дайка хвә бьнер'ә т'әмам зер'е фарьзиа,
Т'опале Мәллә һ'әвте шуре сәр к'әле бьриндарә,
әви шери сәр бьрине хвәда дьнер'и, чьма хвә-
р'а өса к'ур дьнә'лиа?

1 Тәвәк—щур'әки пәхашпйа һ'әйвшинә.

2 Гомьшк—к'ок.

Һәлан дане, һәлан дане, һәлан дане.

5. Тежь' мала Шәро хар' бәрдане²,

Т'опале Мәллә сондәке харийә жь қөрәне,

Р'астә, һ'әвте шуре сәр к'әле бьриндарә, диса Ын-
гьр'ийә, р'анавә жь мәйдане.

Т'опал ло лао, дьле дайка тә һеһа ве бедәре,

Т'опале Мәллә весбе шәр'әки р'остәми хвәшкьри-
йә Ә'йнт'ава Жерин бәста Мергәзәре,

10. Т'опале Мәллә һ'әвте шуре сәр к'әле бьриндарә, гәло
чьма диса шашнакә нишана һерана маһи-
зәре?

Һәлан дане, һәлан дане, һәлан дане,

Тежь мала Шәро хар' бәрдане,

Т'опале Мәллә сондке харийә жь қөрәне,

Р'астә, һ'әвте шуре сәр к'әле бьриндарә, диса Ын-
гьр'ийә, р'анавә жь мәйдане.

15. Т'опало ло лао, дьле дайка тә һеһа бәләкиа,

Һәй-ло лао, гәло чьма щәмәда³ сәр дьле дайка тә
һ'әлиа?

Т'опале Мәллә һ'әвте шуре сәр к'әле бьриндарә, әзе
весбе бьрине Т'опале хвә бьдьмә бәр келәк жь
келе һур дәрзиа.

Һәлан дане, һәлан дане, һәлан дане,

Тежь мала Шәро хар' бәрдане,

20. Т'опале Мәллә сонд харийә жь қөрәне,

Р'астә һәвте шуре сәр к'әле бьриндарә, диса Ын-
гьр'ийә, р'анавә жь мәйдане.

---

1 Тежь—ч'өжък.

2 Хар' бәрдане—ләз бәрдане, зу бәрдане.

3 Щәмәд—буа.

Гөле р'эбәне, Каниспийани хопан шот канинэ,
 Э'щэме Э'вди-аг'а бь се дэнга гази кьр, го, "Сөле-
 мане Ан'мэд, лао, эзе иро тө дил бьгръм, чэнд
 р'ожэка ль бэр дэсте Гөле жь селер'а сэргина
 бинэ,

Н'още го: "Гөле мэруме, эз һэмэ бука шэш маһа-
 ма, сэре мьни бь хелийэ, р'у мьн нагэр'э бь Э'-
 щэме Э'вди-аг'ара хобэр надьм, тө жь Э'щэме-
 Э'вди-аг'ар'а бежэ, Сөлемане Ан'мэд мерэки
 мерхасэ, жь мала меранэ, бэреда һэрт'ьм мерэ,
 дэ һ'эвщэи гьли у готьне қолай нинэ,..

Дэ деран, деран, деран,

5. Р'абьн сэре мьн көр'кьн бь һ'эвт гузане Шаме, донз-
 дэ к'еран,

Һэй-ло, ло кэко, эзе бала хвэ дьдьме, иро ль мэй-
 дане мала Шэвеш, мала Хельт ль һэв анинэ
 к'ок'а меран.

Гөле р'эбәне Каниспийани хопан сэрэжерэ,
 Э'щэме Э'вди-аг'а бь се дэнга гази кьр: "Сөлемане
 Ан'мэд, лао, чьма тө ньзани бьһөр'е жери
 дэлаве пэзе мьни нерэ?

Жь хөдева э'йанэ, шаһьд-шьһуде Сөлемане Ан'-
 мэде гөла сйара гэлэж һэнэ, иро жь хобара
 сөбеда мера у мерхаса, э'фада, ван э'гита йэко-
 йэко бь мауизэре жь қэлэча һа жь наве дьбь-
 жерэ,..

10. Н'още го: "Гөле мэруме эз һэмэ бука шэш маһа-
 ма, сэре мьни бь хелийэ, бь Э'щэме Э'вди-аг'а-
 р'а хобэр надьм, тө жь Э'щэме Э'вди-аг'ер'а

бежә, Сөлемане Аһ'мәд мерхасә, жь мала мера-
нә, һәрт'ым мера, әв мер кәштыне нинә, мере
дилгәрт'ыне нинә, әв мере р'ожа тәнгә, вәхта
дьбә ог'ьрме гьран, п'есиртәнги, хәлайя мера,
мәр'ыв бәрдә п'есири ван нәйара, хвә бьдә сә-
ләфе сйара, минани р'әвшә говәнда, ч'ич'әке
сйара, хәмла қиз у бука, пар'а т'әмашәкә ле
'бьһер'ә,,.

Дә деран, деран, деран,

Р'әбьн сәре мьн кәр'ьки бь һ'әвт гузане Шаме,
донздә к'еран,

Һәй-ло, ло кәко, әзе бала хвә дьдьме, иро ль мәй-
дане мала Шәвеш, мала Хельт ль һәв анина
к'ок'а меран.

Н'АМЕ МУСЕ

148

Мевано, мевано, мевано. мевано,
Гөре чьлано, орди п'озано, зьнщир қьр'ано,
Сәре Ә'йше жер'а қөрбано, қөрбано, қөрбано.

Эла мә эләкә р'әнгина,

5. Тава мә тавәкә шьринә,

Хәлде мә т'әмам қунзозан буинә,

Һәрк'әсәки вар, варк'өзе хо данинә,

Һ'аме Мусе коне р'әши-ә'рәби қьлч'ки р'әх коне ва-
йисе вәгьрт'инә.

Һ'аме Мусе дурбине пеш ч'ә'ве хо дьвә тинә,

10. Се-чар сйара хаме кавьр'а, бәре бәрәка жоринда
дьвинә,

Мевано, мевано, мевано, мевано,
Гөре чълано, орди п'озано, зынщир қыр'ано,
Сәре Әйше жер'а қөрбано.

- Дьве: “Шаре, хайе, бькә, былэзинә,
15. Хо сйарар'а бьгьһинә,
Бе һәлкә һун сйаре һ'әщенә, к'әрәмкьн һәр'һнә
Һ'әшейә,
Сйаре қәсәвиенә, һәр'һнә қәсәвийә..
Һ'аме Мусе дьве: “Әва хаме пәзе мьни нерә, нә т'әв-
ләхана һәспе вәйә..
Мевано, мевано, мевано, мевано,
20. Гөре чълано, орди п'озано, зынщир қыр'ано,
Сәре Әйше жер'а қөрбано, қөрбано.

- Шаре тейә алйе малейә,
Һ'аме дьве: “Шаре, хайе, чь һәйә? Чь т'өһинә?..
Дьве: “Һ'аме бьрао, т'өһ хере т'әв т'өһинә,
25. Дьве, әм нә сйаре һ'әщенә һәр'һнә һ'әще,
Нә сйаре қәсәвиенә һәр'һнә қәсәви,
Әме қәснесне сәре һ'аме Мусе, Гәльһ'е бьранә,
Бәр п'але һ'аме Мусе балгне көшт'укинә,
Льнге вида сапока Әрзрумһинә,
30. Дәве вида т'ьт'уна Самадсусһинә,
Һәр щаре қөлав-қөлав ледьһинә,
Щаре дөйе бьхерике бәр сьмела р'әшә п'алькир'а
дәртһинә..
Мевано, мевано, мевано, мевано,
Гөре чълано, орди п'озано, зынщир қыр'ано,
35. Сәре Әйше жер'а қөрбано, қөрбано.

Һ'амо дьве: “Шаре, хайе, һешинбоз бьк'һинә, жь
т'әвлейә..
Шаре дьве: “Һ'аме бьрао, һьзаньм һешинбозе хал-
хали чь т'әрийә?..
Дьве: “Һешинбозе халхали сьме виһа кодькинә;

Нава вийа тэ'жькинэ,

40. Дела вийа қамчикинэ.

Р'оже, дьве, охълме гьран, куртине кӧре баве г'эр-
кәтийе сйара дьгрә сәр сйаре хӧда шәрдыгәри-
нә,,.

Мевано, мевано, мевано, мевано,
Гӧре чьлано, орди п'озано, зьншир қьрано,
Сәре Ә'йше жер'а қӧрбано.

45. Дьве: “Шаре, хайе, бьре хӧр'а бинә шуре һ'әрбейә,,.

Дьве: “Һаме бьрао, ньзаньм шуре һ'әрбе чь т'әри-
йә?,,

Дьве: “Шаре, хайе, шуре һ'әрбе дәстӧе ви зивинә,
Дәве ви жә'ринә,

Р'оже охълме гьран сәре нәйара дьфьр'инә.

50. Мевано, меьано, мевано, мавано,

Гӧре чьлано, орди п'озано, зьншир қьр'ано,

Сәре Ә'йше жер'а қӧрбано, қӧрбано.

Шаре р'адьвә дьчә сәре р'ейә,

Пьрса һ'аме бькә жь р'ешйайә.

55. Шаре ле дьнер'ә пәйаки жель дькә дьләзинә,

Дьве: “Тӧ пәйао, тӧ пәйае хереи—тә нәшке дәст
у п'е,

Пәйае шәр'еи — тә бьшке дәст у п'е,,.

Пәйа хо Шарер'а дьгьһинә,

Дьве: “Хушке, нәгри, нә лоринә,

60. Һесьра сәр сурәте сорда нәбаринә,

Әва т'оз у хӧбаре жель тейә, дар у бәрчите гәлийе
бәри бәраза һ'аме Мусе бәрәвкьрийә жель тинә,,.

Шаре дьве: “Бьрао, тӧ ки, тӧ хӧдеки мьр'а сальха
бьдә бьнем' кӧшти бьриндар к'и у к'инә,,.

Дьве: “Хушке, бьриндар һ'аме Мусейә, гӧлләки ль
нав мьла пә'нә, хәм т'ӧнинә,

1 Бьнем—бьнһер'ьм.

- Гөлләке ль нәрме һетейә, хәм т'өнинә,
65. Гөлләке ль дәфа сингә, хәм т'өнинә,
Гөлләке ль зьке мәзьнә, хәм т'өнинә,
Гөлләке жела бәри зьке пьч'ук данә, бәзе қич'ьк
чар т'ьлике һьлшиһа бу сәр шәнәка зине Әт'-
минә..

149

Сьвәкә мә сьвәкә бь нурина,
Эла мә эләкә бь р'әнгинә,
Мә ль һ'афа зозане жорин данинә,
Т'ели щинаре гөндйе мә коне р'әши ә'рәбида р'уньш-
тинә,

5. Бәрп'але вана бәлгнә хуштькинә,
Һ'аме го: "Бәдиле, һа Бәдиле, тō дайка мьн кьрви,
хвә бькә бьләзинә,
Дурбине кәке хвәр'а мал дәринә..

Һ'аме дурбине дьдә бәр ч'ә'ве хвә дьгәр'инә,
Пәйәке, дōда хаме дәвае жеринда дьбинә,

10. Го: "Йәк кōр'е шьвинә, йәк кōр'е гавинә,
Йәк сйаре к'өмәйте к'әпр'әшә, йәк бозәке халха-
лийә..

Сйаре к'өмәйте к'әпр'әш хвә дькә дьләзинә,
Хвә коне р'әши ә'рәбир'а дьгьһинә,

Го: "Кәко, вәлате р'ожканийе щәрда Бәдо мә дәр-
к'әтйә, мал т'алане бәраза тинә..

15. Һ'аме го: "Шә'ре, һа Шә'ре, тō дайка мьн кьрви,
Хвә бькә, бьләзинә, дәстә ч'әке ә'гит-ә'фата кәке

хвэр'а мал дэринэ..

Шэ'ре го: “Кэко, аз һәмэ бука се р'ожамэ, аз нъзаньм ч'эке э'гит-э'фата чьнэ, чь нинэ?..”

Го: “Горэнге вана спинэ, кьнйазинэ,

Кондале вана р'эшэ, вэзырминэ,

20. Аг'ае вана бэстаинэ,

Щьлке ванэ һ'эмудинэ,

Р'ьме вана нькэжинэ,

Һэспе вана гөһ к'ешрышки, дел қамчинэ,

Сэр қорьме бае һэспе ванар'а, мэрыв льва герыв э'рде һьлтинэ.

25. Сйаре к'өмайти к'апр'эш хвэ дькэ дьлэзинэ,

Хвэ т'ещырэ т'ещырбашйар'а дьгьһинэ,

Дэсте хвэ пышта Бэдо дьхинэ—

Сьве һ'эта эваре к'эне бэр дэве қиз у бука, к'эн, лақирдйа.

Шэ'ре го: “Бэдиле, һа Бэдиле т'өе дайка мьн кьрви, хвэ бькэ бьлэзинэ,

30. Р'йа дөһ сәһ'эта нава сәһ'этәкеда бьқәдинэ..

Бэдиле дькэ, дьлэзинэ.

Р'йа дөһ сәһ'эта нава сәһ'этәкеда дьқәдинэ,

Ур'ьси дьфитинэ,

Э'щәми дьльвинэ,

35. Хвэ пәйар'а дьгьһинэ.

Го: “Пәйайо, һа пәйайо, сйар, пәйае мэ вэ нэ динэ?..”

Го: “Хушке сйар, пәйае вэ к'и бь к'инэ?..”

Го: “Сйар, пәйае мэ Кьлһ'ане бьра, лок'е Мусьленэ,

Се зэргәе бьриндарэ—безьрарэ,

40. Йәке р'ане р'ьк'ефе, бь һ'итәки қарп'уз зине Э'тманькеда, чуйә харе, ишала әви безьрарэ..

Шэ'ре го: “Хера мала хвәдер'а, һ'аме Мусе бьһа-

та бэр коне р'эши э'рэби бьсэкьня, т'аса ава
сар мь бьхаста,
Шабуна лева хвэ т'асева бьгэста,.

МЬН'ЭМЭД ЗЭК'И

150

Мьн'эмэд Зэк'и, дэлалэ мале ве сөбөнге шэр'эк
дани на жь к'ефер'а,

Дэ чэва кэсэк т'өнэ шабэке бьбэ Хьравэ-Базара
шэвьти, кэко, на жь Н'эмзэр'а,

Дэ бьра бежьн, Мьн'эмэд Зэк'и, дэлали мале сонд
харийэ бь сонда қасэме, готйэ: "Эзе иро ль э'-
рэфе майдане се лаве Э'льке бькөжьм, дөдйа
дил бьгрьм, эв фэсэде Р'омейэ, эзе шэр'эки
өса дайньм н'этани н'этапье бе готьн, мэшли-
сада бе гьликьрьн, хөде бэрха нер дайэ на жь
к'ерер'а,.

Дэ сйаро, най-ло сйаро,

5. Тө хвэш мери сйаро.

Шэр'эке ль мэ қэвьми ль к'амбаха Хане на ль
эвраза,

Жь хөдева э'йанэ, шэр'е Мьн'эмэд Зэк'и, дэлали
мале шэр'эки зори зальмэ, жь шэр'ани зедэ-
йэ, минани дэ'ватэкэ дэф у зөр'нэ, мозиқэ у
к'эр'анэ, на т'ьмбылбаза,

Мьн'эмэд Зэк'и, дэлалэ мале, сонд харийэ бь сонда
қасэме, готйэ: "Эзе иро ль майдане се лаве
Э'льке бькөжьм, дөдйа дил бьгрьм, эв фэсэде

Р'омейә, эзе иро шәр'әки өса дайным һ'этани
һ'этайе бе готъне, мәщлисада бе гыликърын,
ашьге ви дәври, ви замани ле бьстьрен, нә шәл-
лә, бькьнә ло сәри саза.

Дә сйаро, һай-ло сйаро,

10. Тө хвәш мери сйаро.

МЪРАДЕ АБО

151

Шәр'әке ль мә қәшми ль кәла Зер'иноке, к'ара
қиза, ль кәври Гәврә,

Т'ъвьнга дәсте Мъради Або ль сәр чока дьгөр'ьжи
ль фәнани ә'врә,

Сәйпсане һ'әсәна, сесьд мере шьбри, чарсьд мере
зър'ки шәве дъне жь эварда шешра хвә кьрын,
сәр коне баве мьн дерана хөдеда гьртънә, бь
сефили, жари, ахьр дәврә,

Имдад, һа имдад, имдада мә найе,

5. Мала К'әмел сәр мала хортада гьртийә, имдада хорта
ма хөдейә.

Шәр'әке ль мә қәшми ль кәла Зер'иноке, к'ара қиза,
ве бь мьжә,

Иро жь к'өбара сөбеда т'ъвьнга дәсте Мъради Або
ль фәнани ә'вре нисане дьгөр'ьжә,

Сәйпсане һ'әсәна, сесьд мере шьбри, чарсьд мере
зър'ки ишәв жь эварда шешра хвә кьрын, дь
сәр коне баве мьн дерана хөдеда гьртънә, гөл-
ләке мерхаси, ль Усьбе Сәдиқ данә, жь хөдева
ә'йанә Усьбе Сәдиқ р'өже қәшманьдъне гьран
мерәки мерхаси, меркөжә.

Имдад, һа имдад.

10. Мала К'әмел сәр мала хортада гъртийә, имдада
хорта ма хөдейә.

Т'ЭПЭР'ЕЗ

152

Шәр'әке ль мә қәўьми Т'әпәр'еза шәўьти, ль дәв
р'ейә,

Әзе бала хө дьдье әскәре шәлалйа гьранә, дьк'-
шә жерва тейә,

Дәвреш бь се дәнга гази Сьле қачах кьр, го: "Мер
бә, че бә, че бьхәбьтә, мьн гот, лао, мажо
сәр к'оч'ка Һ'әсане Бәк'ьр, мала Һ'әсане Бәк'ьр
жь бәрәда маләкә кәлә, хәтайә, беайнкә, баве
Алмасте, кәке Ханьме р'оже се щара к'өме хвә
бәрбь әзмана давежә, қәдайе дьхазә жь хөде-
йә.

Ле-вайе, ле-вайе, ле-вайе,

5. Һәварәкә гьран ль мә дак'әтйә орт'а әсре вь әшайе,
Һәвара кәке Алмасте, баве Ханьме дурә, газйа ви
жь Т'өщйа шәўьти ньзам ло чьма найе?

Шәр'әке ль мә қәўьмиә Т'әпәр'еза хопан дәв бь-
р'әка

Баве Алмасте, кәке Ханьме про жь сәбеда мера дь-
кәжә ль фәнани гамешәки бог' ви али, ви али
хвә давежә сәр к'еләка,

- Дәвреш бь се дәнга гази Сьле қачах кьр, го: "Мер
бә, че бә, че бьхәбьтә, нә мьн гот, лао, тә мажо

сэр к'оч'ка Н'эсэне Бэк'ыр, мала Н'эсэне Бэк'ыр
жь бэреда малакэ кӧлэ, хэтайэ беайнкэ, дэ
баве Алмасте, кэке Ханьме про жь сӧбеда ль
мэ дэрхьстийэ к'ок'а ч'э'вбэлэка.

10. Ле-вайе, ле-вайе, ле-вайе,

Нэварэкэ гьран ль мэ дак'этйэ орт'а э'сре вь эшайе.
Нэвара кэке Алмасте, баве Ханьме дурэ, газйа вш
жь Т'ӧщйа шэвьти ньзам ло чьма найе?

Н' Э С Э Н Е Б А Л О

153

Сйаро қорбан, сйара дешэ-дешэ,

Баве Шехе ль мэ'нэкие сйарэ, ль пешийа щэрд-щур-
да, эскэре гьран жь н'эрбер'а дажо пешэ,

Сьбэ бу, эзе нешийа коне э'рэбир'а на дэрбаз бум,
мын бала хвэ даие, э'фаде мэ зьламэки же
қэвийэ, н'экими валате мэ н'экимэки дьлк'а-
фьри, беиманэ, сйаро қорбан, дэ we ль нешийа
кон дьреж кьрйэ, к'ер у гузане хвэ ньлданэ, ль
дора ви э'фади, ви э'гити дьфьтьлэ, дэ бьри-
не вш к'ера, бь гузана дьқэлешэ.

Сйаре мэ Сьлейэ,

5. Мерхасе мэ Т'эмейэ,

Мердаре мэ Фэрн'ейэ,

Йе мера бькӧжэ эхтьрма вэгэр'инэ— кьле ч'э'ве мын
чиле, мын р'ьнедйэ.

Р'ожа дьбэ ог'ьлма гьран, п'есиртэнги, хэлайа ме-
ра, ль мэйдана қэт'ьл у хуне мэрв бэрдэ п'е-
сира ван нэйара, хвэ бьдэ сэлэфе сйара, хэмла
қиз у бука, жь хӧдева э'йанэ эв Н'эсэне Бало,
баве Шехе, сйаре Гэврейэ.

Сйаро, жь Хwet'e, h'эйани Хwet'e,

10. Баве Шехе ль мәнәкйе сйарә, зәнгвийа давежә хав-
ке мәнәкйе, ль пешйа шәрд у шурда, әскәре гь-
ран, дажо жь h'әрбер'а ль т'әрқа р'е те.

Сьбә бу, сьбә зу бу, әзе һешийа коне әрәбир'а һа
дәрбаз бум, мьн бала хwә даје һ'әкиме валате
мә һ'әкимәки зори, зорбәйә, дьлк'афьри бенма-
на, сйаро қөрбан, ә'фаде мә зьламәки же дь
қәвийә we ль һешийа кон дьреж кьрйә, к'ер у
гузане хwә һьлдана ль дора ви ә'фади, ви ә'-
гити дьфьтлә, бьрине we к'еран у гузана дьқә-
лешә, сйаро қөрбан, дә чwa шотәк гөлле ма-
визәре we дәрхьстйә жь нәрме һете.

Сйаре мә Сьлейә,

Мерхасе мә Т'әмейә,

Мердаре мә Фәрһ'сйә,

15. Йе мера бькөжә, әхтьрма вәгәр'инә—кьле ч'ә'ве
мьн чиле, мьн р'ьндейә,

Р'ожа дьбә ог'ьлма гьран, п'есиртәнги, хәлайа ме-
ра, ль мәйдана қәт'ьл у хуне, мәрьв бәрдә п'е-
сира ван нәйара, хwә бьдә сәләфе сийара, пер'а
т'әмашәкә, ль фәнани р'әwша говәнда, ч'иц'әке
сйара, хәмала қиз у бука, жь хөдева ә'йанә, әв
һ'әсәне Балә, баве Шехе, сйаре Гәwрейә.

Һәре сйаро, Хойе һ'әта Серте,

Бьр'ә сйара дајә пәй сйарәки мала баве мьн, дә чә-
wa we сьбе к'әтйә т'әрқа р'е' те,

---

1 Т'әрқа р'е—к'өләка р'е.

Көле, төе бьк'эви мала ви һ'экими, ви дохтьри, чэва
ве събе дайэ к'ер у гузана, коне р'эши р'ишида,
дора хорте мала баве мьн дьгэр'э, дэрдьхэ шотэ
гөлле мауизэре нэрме һете.

Дэ сйар Сьлейэ, мерхас Фэрһ'ейэ,

5. Йе мера дькөжэ, т'алан-тулана вэдьгэр'инэ Муське
Баро, сйаре Гэвре у Р'ьндейэ.

Һэре сйаро, сйар у пэйа дешэ- дешэ,

Һ'эфат у э'гита, хөдане мусени у мауизэра, ве
събе қэлэчэ-қэлэчэ дажонэ пешэ,

Хөде мере хөдева э'йанэ, Муське Баро, сйаре Гэв-
ре, бэреда мала вана малэкэ к'өмқэлешэ.

Дэ сйар Сьлейэ, мерхас Фэрһ'ейэ,

10. Йе мера дькөжэ, т'алан-тулана вэдьгэр'инэ Муське
Баро, сйаре Гэвре у Р'ьндейэ.

Э'ВДЬЛЭ ЛАО

155

Э'вдьяла лао, динйа мэкэ, динйа мэкэ,

Тө вэрэ гөр'а Нура Сьло нэкэ,

Нура Сьло бэрделийа һ'эвт хунанэ,

Ве тэ бькөжэ, қэста йэки дьне дькэ.

5. Э'вдьяла лао, вэй-ло лао, бьч'уко, бь завао,
Э'йнэлийэ гьранэ, мьл к'өтао.

Э'вдьяла лао, бьра мэ нэһата сөр'а събе, бина бае
ван бедэра,

Ле нэхьста, нэһ'эжанда шушэ, шушэбэнде ван п'эн-
щэра,

Һэй-ло лао, мьн тәр'а нәго, гөр'а Нура Сьло мәкә,
Нура Сьло бәрделһиһа һ'әвт хунанә, we весбе
тә бьдһнә нава қәвзе ван хәнчәра?

10. Ә'вдһлә лао, вай-ло лао, мьн нә дито нә бинаә,
Қанша манһизәре гьранә, мьле тә к'өтао.

Ә'вдһлә лао, дьле мьр'а зозан, сәд шар зозан,
Дә тө р'абә шьле манәһиһа баве сәр р'әшбоза,
Һэй-ло лао, Ә'лһе Қәндьке пар ви чахи шьване ма-
ла баве тә бу, исал пер'а һ'өкөмәтеда Ә'вдһлә
лаве мьр'а к'әтһә дә'w у доза.

15. Ә'вдһлә лао, һэй-ло лао, мьн нә дито, нә бинао.
Қанша манһизәре гьран бу, мьле тә к'өтао.

БАВЕ БАСО

156

Ле-йаман, ле, ле, ле, ле-йаман.
Дәләл, баве Басо сйаре һәспейә,
Дәләл, кәке Басо сйаре һәспейә,
Гөли Щәвар-аг'а к'аг'азәк шандйә пәй баве Басо,
готйә: "Бьра нәсәкьнә бейә,,,

5. Басо го: "Баво, вәрә мәчә мала Щәвар-аг'ае бьр'и
гөли, әме дәстә ч'әке дә'we ль хвәкьн сәре мәй-
дане мерәка жәв бькөжьн, бәре хвә бьдһнә
вәлате хвәһә,,.

Ле-йаман, ле, ле, ле, ле, ле, ле-йаман.

Дәләл, баве Басо сйаре Дьқьрә,
Дәләл, баве Басо сйаре Дьқьрә,
Гөли Щәвар-аг'а к'аг'азәк шанд пәй баве Басо
брьә,

10. Басо го: “Баво, wəpə məčə мала Щəwар-аг’ае бър’и
гöли, əмe дəстə ч’əкe дə’wе ль хwəкьн, сəре мəй-
дане чəнд мeрa жь һəв бькöжьн, бəре хwə
бьдьнə wəлате хwəйə.”

Де ле-йəман, ле, ле. ле. ле, ле, ле-йəман.

ДƏWPEШE К’ÖЛЬК

157

Һəре дьниае, һəре дьниае, һəре дьниае, һəре дь-
ниае,

Зозане Əлəгане зозанəкə же дöшəнгə¹,

Дəwpeше К’öльк бьр’ə сйаре к’ардара һьлданə, жь
эварда дора кəрия ле дьгəр’инə хар у лəнгə,

Гəлə мəмəдия, əзе бəхте wəмə, һунe бь мьхəнəти
Дəwpeше К’öльк нəкöжьн, хöдева əйанə—Дəw-
peше К’öльк мeрe р’oжa тəнгə.

5. Һəре дьниае, һəре дьниае, һəре дьниае, һəре дь-
ниае,

Зозане Əлəгане зозанəкə жь дö тəр’ə,

Дəwpeше К’öльк бьр’ə сйаре к’ардара һьлдайə, жь
эварда дора кəрия ле дьгəр’ə,

Кöле, бьк’əви мала щəрда мəмəдия, гöллəкe ль
Дəwpeше К’öльк данə, жь к’əрба гöлле зьман
к’əтйə, заре дəвe wi нагəр’ə.

Һəре дьниае, һəре дьниае, һəре дьниае, һəре дь-
ниае,

Зозане Əлəгане зозанəкə же дö чейə,

¹ Дöшəнг—бəдəw,р’ьнд.

Дәвреше К'ольк эварда дәвса кәриа ле дьгәр'инә
бы хар' у п'ейә,

Гәли мәмәдна, әзе бәхте вәмә, हुне бы мьхәнәти
Дәвреше К'ольк нәкөжн, Дәвреше К'ольк ме-
рәки һ'әйфә, хөдева ә'йанә, сала шәр'е Сәнд,
Обедьла, дь к'амбаха Базиде, се шара бәрда
әскәре тьркә, на вәллә дәстә шуре ажотә сәр
т'опейә.

Д Е Р А Н Е

158

Деране, мерга Сьло, каниа Чәто we бы һ'әзә,
Гөлле лаве Гозәдингге бинани т'опе Муше, те сәр
мәр'а һа дьбәзә,

Дә лао, हुн һәнә донздәнә, лаве Гозәдингге сьсенә,
сал ло һәйә донздә мәһа вә дьхапинә, мера вә
дькөжн, һ'әйфа вә вәдькн, һ'әйа кәмн у
т'әзә.

Деране, деране, деране, деране, деране.

5. Деране, мерга Сьло, каниа Чәто we бы лилә.

Гөлле лаве Гозәдингге фәнани т'опе Муше, те сәр
мәр'а шилә- шилә,

Дә лао, हुн һәнә донздәнә, лаве Гозәдингге сь-
сенә, сал ко һәйә донздә мәһа вә дьхапинә, ме-
ра вә дькөжә, чәнд һ'әвәка. we хвәр'а дьгрә
дькә дилә.

Деране, деране, деране, деране, деране.

ДЭЛИЛ WAЕ

159

Дэлил қөрбан, Бор'элана хопан we бь чиманэ,
Бьра кōла коре тек'эвэ мала бэге бэганэ, бэглэра-
нэ,

Чэша агьраке бэри дора хьрба данэ?

Дэвреш-аг'а кьрэ гази, го: "Мирзэ Мэһ'мэд, жь
мала Мьһ'е Фэйзе вэрэ дэрэ, тэе се мере мьнэ
навэ навдар кōштьнэ,

5. Эзе к'ока мере тэ биньм, темэ қасавханэ.

• Дэлил-вае, дәлил-вае, дәлил-вае.

Дэлил қөрбан, Бор'элана хопан кэвьре зэрэ,
Бьра кōла коре тек'эвэ мала бэга у бэглэранэ, һәрсе
кōр'а, мышке жэ'ре пер'айэ,

Дэвреш-аг'а кьрэ гази, го: "Мирзэ Мэһ'мэд, жь ма-
ла Мьһ'е Фэйзе вэрэ дэрэ,

10. Тэе се мере мьнэ навэ навдар кōштьнэ, эзе к'ок'а
мера тэ биньм бь қэлама, бь дәфтэрэ...

Дэлил-вае, Бор'элана хопан дәве аве,

Кōла коре бьк'эви мала баве бэга у бэглэранэ, шэ-
ве у р'ое,

Дэвреш-аг'а кьрэ гази, го: "Мирзэ Мэһ'мэд, жь
мала Мьһ'е Фэйзе вэрэ дэрэ,

Тэе се мере мьнэ навэ навдар кōштьнэ, эзе өса бь-
кьм, кале тэ р'уни, пира тэ к'елэке бьсэкьнэ, қьсэко
жь дәвранэк дәврана бэре',

15. Дэ дьве, дэнге т'вьынга баве Назе бала буйэ э'рше
э'змин, нивэка гели,

---

1 Йане һэр вэхта дэрһоқа ве йәкеда we бе гьликьрын.

Кәсәки иро шунда г'өнә һәwара баве Назе, сйаре
Гежо бейә.
Дәлил-wае, дәлил-wае дәлил-wае.

КӘКО

160

Дә бе кәко, кәко, кәко, кәко кәко,
Шәр'әке мә қәwьмйә мерга Сьле Чәто, бьн дара
бие.

Хөде хьрав бькә шәр'е хапхатие¹, һ'ал р'әзилйа к'о-
чәрне,

Баһарә, мале мә баркьрьн, бәре хwә данә к'амба-
ха ч'ие у зозанне,

5. Көле, төе бьк'әви мала сәре сәбаба: һәрсе лаwе һ'ь-
ське Шәрәфе лаwе Р'әшо, сәйпсане пәйәе р'әш-
кота, ван бәк'ьра, гөлләке бәри бәдәна Мирзае
бьра, зәwае т'әзә, дәлалне мале данә, к'еләка
коне р'әши әрәби кьрьнә гола хуне, мәйдана
нәйарне.

Дә кәко, нәйарийә, һәй-ло сйаро қөрба, нәйари жи
һәйә әшһрийә.

Шәр'әке мә қәwьмйә мерга Сьле Чәто, бьн дара
гәзе,

Р'ишһе шәр у п'ошиа гьраньн, дак'әгьнә сәр қоль-
ке қәме, же дь қәwзе,

---

¹ Шәр'е хапхатие—шәр'е хахатие, шәр'е орт'а қәбила, пьс-
мама.

- Көле, төе бьк'эви мала сәре сәбәба: һәрсе лаһе
 һ'ьське Шәрәфе лаһе Р'әшо, сәйпсане пәйәе
 р'әшкота, ван бәк'бра, гөлләке бәри бәдәна
 Мирзанге бьра, зәвае т'әзә, дәләләне мале данә
 к'еләка кона р'әши ә'рәби бае бәзе,
 10. Дә кәко, һәйарийә, һәй-ло сйаро қөрба, һәйари жи
 һәйә ә'ширийә.

Ә'ВДАЛО

161

- Ә'вдало, Мьфтәкале шәһьти даре биа,
 Эварә, р'ож дь қоле бавада шәлгәр'иа,
 Зәрге¹ к'өтайә қунт'ани ч'иа,
 Көле, төе бьк'эви мала Сә'де Сьльке Мьсте Кало,
 бинани бәрәне кәли бәш эварда ч'ич'ькәк кәп-
 дале аве дест к'әтйә, бинани т'өшарәке һ'ә-
 ләбе бьк'эвә навда гәлт'а² бьбьжерә нава жь
 миа.
 5. Ә'вдал төи, сефил әзъм.

- Ә'вдало Мьфтәкала хопан шә бь һ'әзә³,
 Эварә, р'ож дь қоле бавада те дьбәзә,
 Зәрге дайә хелие буке т'әзә,
 Көле, төе бьк'эви мала Сә'де Сьльке Мьсте Кало,
 бинани бәрәне кәли бәш эварда ч'ич'ькәк кәп-
 дале аве дест к'әтйә, мере мә дькөжә, һ'әйфа
 мә вәдькә, һ'әйфед кәмн у т'әзә.
 10. Ә'вдал төи, сефил әзъм.

1 Зәргә—тиреңжа тә'ве.

2 Гәлт'ә—пәза баш, пәза к'ок'.

3 Һ'әз—ч'ьмч'ьмә.

Н'ОСЕНИНЭ ҚӘШО

162

Бәхте мьн сөһне, мьн нәмае,
К'оч-кәрне Н'өсенне Қәшо, кәке һашәре, мире р'ьм-
зрав гьранә, дак'әнә дәве чае,
Гөлләке Н'өсенне Қәшо, кәке һашәре, мире р'ьмзь-
рав данә, һ'әким дькә, накә бьрина ви мақули
к'әш ле нае, нае, нае.

Әрде Бьшерне әрдәки тәр'ә,
5. К'оч-кәрне Н'өсенне Қәшо, кәке һашәре, мире р'ьмз-
рав гьранә, ле нагәр'ә,
Гөлләке ль Н'өсенне Қәшо, кәке һашәре, мире
р'ьмзьрав данә, һ'әким дькә, накә заре дәве ви
нагәр'ә.

Әрде Бьшерне әрдәки шан стьри,
К'оч-кәрне Н'өсенне Қәшо, кәке һашәре, мире р'ьм-
зрав гьранә, ле эвьри,
Гөлләке Н'өсенне Қәшо, кәке һашәре, мире р'ьмзь-
рав данә, дайә қьр'ка ви мақули к'әлагьри.

ДӘЛАЛО

163

Дәлал, һәи дәлал, хвәш һәварә,
Дора к'очка Бәләк гьртьн чарнькалә,

Гӧлле мусени, мауизара сэр к'очка Бӧлӧкр'а те
зарӧ-зарӧ,
Нӧ хазла ши, кӧке Ӓ'до¹ сӧрда харбӧ, ле бьвӧ нӧ-
йарӧ.

5. Дӧлал, нӧй дӧлал, шӧр'ӧке мӧ цӧв'ьми Гамушване, дӧ-
ве аве,
Ӓскӧре К'ор' Н'ӧсени-п'аша гьранӧ, эварда к'ь-
шйа наве,
Щаһабӧкӧ нӧхере мӧр'а һатйӧ, гӧллӧке Уське Зо-
ро, Муське Бозо данӧ щьнйазе ван н'ӧфада ма-
йӧ кавла Гамушване, бӧри таве.

- Дӧлал, нӧй дӧлал, хаш һӧварӧ,
Дора к'очка Бӧлӧк гьрт'ьн чарнькалӧ,
10. Гӧлле мусени, мауизара сэр к'очка Бӧлӧкр'а те за-
рӧ-зарӧ,
Нӧ хазла ши, кӧке Ӓ'до сӧрда харбӧ, ле бьвӧ нӧйа-
рӧ.

- Дӧлал, нӧй дӧлал, шӧр'ӧке мӧ цӧв'ьми Гамушване
нав маланӧ,
Кӧсӧке хӧдане хера кавле гӧнде мӧда т'ӧнӧнӧ,
К'ӧрке кӧке Ӓ'до гьранӧ, бавежӧ сэр мьланӧ,
15. Щаһабӧкӧ нӧхере мӧр'а һатйӧ, гӧллӧке Усьве Зоро,
Муське Бозо данӧ, щьнйазе ван н'ӧфада майӧ
кавла Гамушване нав кӧштйанӧ.

Дӧлал, нӧй дӧлал, хаш һӧварӧ,
Дора к'очка Бӧлӧк гьрт'ьн чарнькалӧ,
Гӧлле мусени, мауизаре сэр к'очка Бӧлӧкр'а те за-
рӧ-зарӧ,
Нӧ хазла ши, кӧке Ӓ'до, сӧрда харбӧ, жер'а бьбӧ нӧ-
йарӧ.

---

¹ Кӧке Ӓ'до к'ӧр'е Н'ӧсени-п'аша буйӧ.

ШАМИО

164

Вэрэ ло Шамио, Шамио, ло, ло, ло, ло, ло, ло, ло,
ло,

Шэр'эке мэ қәшмийэ Бебута Жорин we бы бахэ,
Эскәре Мамәде Тә'ло һов дьгәр'э т'ьмами гөллэ,
барут'н, бы сачаха.

Кәсәки хөдане хера т'өнәйә, шаһабәке бьвә Бе-
бута Жерин, бе Шазе, коре, нәмае, дьве, гөл-
ләке Мамәде Тә'ло данә, сәр һогьч'е кәли ша-
хә,..

5. Шамио, Шамио, Шамио, Шамио, мал т'әнео.

Шамио, шэр'эке мэ қәшмийэ Бебута шәшты we бы
йанә,

Эскәре Мамәде Тә'ло эварда к'ышйа хвә да қун-
т'ара ч'ийанә,

Кәсәки хөдане хера кавьле гөнде мөда т'өнә, шаһа-
бәке бьвә Бебута Жерин, бе: “Шазе, коре, нә-
мае, гөлләке Мамәде Тә'ло данә, шьнйазе ви
майә бехайн, бехөданә,..

Шамио, Шамио Шамио, Шамио, мал т'әнео.

10. Вэрэ ло, Шамио, ло-ло, ло-ло, ло Шамио,

Шэр'эке мэ қәшмийэ Бебута Жорин we бы к'орә,
Эскәре Мамәде Тә'ло ишәв эварда һьлк'ышйа, хвә
да жорә,

Кәсәки хөдане хера кавле гөнде мөда т'өнә, шаһа-
бәке бьвә Бебута Жерин Шазер'а, бе: “Шазе,
коре, нәмае, дьве гөлләке, Мамәде Тә'ло данә
сәр һогьч'е кәли, сорә,..

Шамио, Шамио, ло-ло, ло-ло, мал т'әнео.

Әре ле-ле, әре ле-ле, әре ле-ле, әре ле-ле,
 Ә'ме р'әбәне к'очка Сәнәме we бь нькә,
 Бьр'ә сйаре мала Qаде сйар бунә, пеши дьчә, па-
 ши сәрда дьсьлькә,
 Усьбе Р'әшкал кьрә гази, го: "Сьлә Бозько, мын
 позе баве тә wa-wa кьро, тәе к'ока мын қәлан-
 дйә, изна хwәде әзе тә бькөжьм пе гөлләнга, бь
 дуч'ькә,,.

5. Хало ло, п'әләwано ло,
 Мерхасо, мын бьрйано.

Ә'ме р'әбәне, к'очка Сәнәме ль ви бәри,
 Бьр'ә сйаре мала Qаде сйар бунә, гьшкә чөхә бь
 т'әтәри,
 Усьбе Р'әшкал кьрә гази, го: "Сьлә К'афьро, тә к'о-
 ка мын қәландйә, изна хwәде әзе тә бькөжьм,
 бьдьмә гоше ви мәг'бәри,,.

10. Хало ло, п'әләwано ло,
 Мерхасо, мын бьрйано.

Ә'ме р'әбәне, к'очка Сәнәме кәвьре һурә,
 Әме весбе к'аг'әзәке р'әшкьн бьшиннә шәм Т'ему-
 рә,
 Әме бежьн, Т'емуро, тә малә хьрав бә, Сьле К'афь-
 ре мә қәландйә дәнге дәнгбежа, т'ьли-печ'йе бь-
 лурвана, на wәллә, т'ор'ьна мала Тәфурә.

15. Хало лао, п'әләwано ло,
 Мерхасо, мын бьрйано.

1 Сьлә—Сьло (паве меранә).

Ө'ме р'эбәне, д'ле м'н кан'а қ'ре ве қ'т'ране,
 В'рә өме к'аг'эзәке р'эшк'н бышиннә мала Шәме
 Н'әсо, к'р'е Г'ридаг'е, сәмте ве қ'рхане,
 Өме беж'н, х'вәде мала тә х'раб кә, С'ле К'аф'ре
 мә қ'ландйә дәнге дәнгбежа, т'ли-печ'ие блур-
 вана, сәмта йасине, һәрсе һ'әрфе р'эш қ'ране.
 20. Дә хало, ло, п'әләвано ло,
 Мерхасо, м'н б'р'яно.

166

Дә Ө'ме р'эбәне, кәко ло, кәко ло мә б'р'яно,
 К'ошка Сәнәме хопан к'әт'м б' б'н'кә',
 Конә Фәқи Ус'в р'эшкали малә² конәки чар стуннә,
 пенщ п'алькә,
 К'е дитийә, к'е бинайә һ'әвт мер ж' маләке һәр'нә
 шәр'ан у дә'ван йәк нәзв'р'ә шә'ле б'ре б'ч'ук
 ль хокә.

5. Ө'ме р'эбәне, кәко ло, кәко ло мә б'р'яно,
 К'ошка Сәнәме хопан к'әт'м кан'йа қ'ре ве қ'т'ране,
 К'әсәки хөдани хера т'өнә к'аг'эзәки р'эшәвәкә
 бышиннә пышта Г'ридаг'е, ве Қ'рхане,
 Фәқи Ус'в, р'эшкали малә дәнгәки б' Базадьске
 Сәлә к'аф'ре д'к'рә газы, д'готе: "Wә дө нивро-
 да мә қ'ландийә дәнге дәнгбежа, т'ли-печ'ийе
 б'лурвана, сәмта ве қ'ране,,".

1 Б'н'кә—щур'әки һешинайейә, дәбра һ'әйвипнә.

2 Р'эшкали малә—мәзыне малә.

3 К'аг'эзәки р'эшәвәкә—к'аг'эзәки б'н'в'исә.

- Э'ме р'эбэне, кэко ло, кэко ло мэ б'р'яно,
10. К'ошка Сэнэме хопан к'этым we ль н'кэ,
Коне Фэди Ус'в, р'эшкали мале конэки чар стунн,
пенщ п'алькэ,
Фэди Ус'в р'эшкали мале дэнгэки б'ь Базэд'ске
Сэлэ к'аф'ьре д'ьк'ьрэ гази, д'ьго: "Э'ван нэб'ийэ
м'ьле н'эсэне м'ьни с'ьмел р'эши, с'ьмел п'алькэ,
Wэ б'ьрийэ бэрэка¹ Г'ьридаг'е, пеш н'эйфава хор'а
к'ьрийэ дэркуч'ке эг'ьрэ, сала ишар'ьн пешийа
пеш к'очке м'ьн бэр'д'ьн, ц'ьр'ане пэзе м'ьн гэр-
меда н'ьлдайэ зэр'ькэ,„

- Э'ме р'эбэне, кэко ло, кэко ло мэ б'р'яно,
15. Наве м'ьн'ина кэке м'ьн Хэзала,
Эзе мори-м'ьр'шана п'еси'ра жер'а б'ьк'ьм солб'ьзмара,
Wэзе п'ор' у г'өлие хwэ жер'а б'ьк'ьм д'ө нэвсарэ,
Б'ьра кэке м'ьн сийарвэ нэр'э нава нэйара, б'ьра
нэвеж'ьн мала хwэва ч'ь сийарэки беп'эргалэ,„
Кэко, ло, кэко ло мэ б'р'яно.

Э С Э Д Е — А Г ' Е

167

- Эварэ, р'о ль мэ ава,
Кэре пэзе Эсэде- аг'е, н'эмзонге зэ'ва г'ьранэ, наг'ра
т'ө дэлава,
Дэ нэй-ла ле-вае, ле-ле, ле-вае,
Дэ б'ьра цэда бе нэрчар р'оже тэ д'ьниае.
5. Фэлэка Эсэде-аг'е, н'эмзонге зэ'ва хайнэ, пер'а нае.

¹ Бэрэка Г'ьридаг'е—бэрп'ала Г'ьридаг'е, бэр синге Г'ьридаг'е.

Бъра мѧ нѧтата сѳр'а сѳбе, бина банге дѧв нѧшала,
Ледьхѧ р'ишинге шѳрѧ даве сѳр ѧ'гала,

На вѧллѧ, мѧ'нѧгне Ѡсѧде-аг'ѧ, н'ѧмзонге зѧ'ва тенѧ
гѧлие бѧраза, зинѧ вала.

Дѧле-вае, дѧле-вае, дѧле-вае, дѧле-вае,

10. Бъра қѧда бе нѧрчар р'ѳже тѧ дьниае',
Фѧлѧка Ѡсѧде-аг'ѧ, н'ѧмзонге зѧ'ва хайнѧ, пер'а нае.

Ѡзе начьмѧ коне Ѡсѧде-аг'ѧ кони жь пер'а²,

Ѡзе бѧре хвѧ надьмѧ мале пышта хвѧ нак'ѳтьмѧ
к'ьтуки стер'а³,

Ѡзе пѧй Ѡсѧди-аг'ѧ, н'ѧмзонге зѧ'вар'а, мала р'ѧн-
гин бькм ва ль к'ер'а?

15. Дѧ нѧй-ла ле-вае, ле-ле, ле-вае,
Дѧ бѧра қѧда бе нѧрчар р'ѳже тѧ дьниае,

Бъра мѧ нѧтата сѳр'а сѳбе, бина банге ѧ'щѧм пер'а,
Ѡзе пѧй Ѡсѧде-аг'ѧ, н'ѧмзонге зѧ'вар'а гьре надьм
к'ѳфиа зер'а, кьл надьм бѧлѧк ч'ѧ'ва.

Дѧ нѧй-ла ле-вае, ле-ле, ле-вае,

20. Дѧ бѧра қѧда бе нѧрчар р'ѳже тѧ дьниае,

168

Ле дае, эварѧ, р'ѳ ль ава,

Бавѧ, эварѧ, р'ѳ ль ава,

Пѧзе Ѡсѧде-аг'ѧ, н'ѧмзѧе зѧ'ва гьранѧ, ава хвѧ ньл-
надѧ т'ѳ дѧлава,

1 Нѧрчар р'ѳже тѧ дьниае—нѧрчар р'ѳзгарѧ салѧ.

2 Кони жь пер'а—коне пѧшбѧри мѧ.

3 К'ьтуки стер'а—н'имѧ стер'.

Мын сондэк хвэрйэ, адэк пер'а — пэй Эсэде-аг'е,
Н'эмзое зэ'вар'а гьре надьм к'офйа зер'а, кьл
надьм бэлэк ч'э'ва.

5. Ле-вае, ле-вае, ле-вае, ло бьрано.

Баво, начьм коне Эсэде-аг'е кони жь пер'а,
Начьмэ коне дэлали мале кони жь пер'а,
Эзе бэре хвэ надьмэ мале, пышта хвэ надьм к'оту-
ке ван стер'а,

Мьне весбе сондэк харйэ, адэк пер'а—пэй Эсэде-
аг'е, Н'эмзое зэ'ва, дэлалие малер'а, мала
т'эзэ, к'эда ширьн бькьм жь к'ер'а?

10. Ле-вае, ле-вае, ле-вае, ле-вае, ло бьрано.

Баво, бьра мэ нэһата сөр'а сьбе, бина бае ван
нэһала,

Дае, бьра мэ нэһата сөр'а сьбе, бина бае ван нэһа-
ла,

Ленэхьста р'ишйе шэ'ре, навита сэр қьлч'е ван э'-
гала,

Эмин го: “Н'эне, ле-дае, весбе мэ'нэги һатьн жь гэ-
лие Бэраза, зинэ вала..”

20. Ле-вае, ле-вае, ле-вае, ле-вае, ло бьрано.

169

ШЕХ МУСЬК

Гьре Кало шаб Р'эwane we бь зэбэшэ,
Эскэре П'ир Кале Эзди шест у шэш н'эзар пенци
у шэшэ,

Н'эвт бьре мын р'эбэна хвэде һэбун йэк к'оштьнэ,
майэ шэшэ,

Вэй бьрано хушк сәбәбә.

5. Шех Мусько, тō дэй наки,
Бьре быч'ук, тō дэй наки,
Тōе чьма шуре һешин жь кален хьлас наки?
Әскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'әзарә, ч'ар пе
наки,
Һ'әйфа бьре тō вәнаки,
10. Вэй бьрано, хушк сәбәбә.

Гьре Кало шаб Р'әwane we бь сьншә,
Әскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'әзар бист у
пеншә,

Һ'әфт бьре мын р'әбәна хwәде һәбун, дōдō кōштнә,
манә пеншә,

Вэй бьрано, хушк сәбәбә.

15. Шех Мусько, тō дэй наки,
Бьре быч'ук, тō дэй наки,
Тōе чьма шуре һешин жь кален хьлас наки?
Әскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'әзарә, ч'ар
пе наки,
Һ'әйфа бьре тō вәнаки,
20. Вэй бьрано, хушк сәбәбә.

Гьре Кало шаб Р'әwane we бь дарә,

Әскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'әзар пенши
у чарә,

Һ'әвт бьре мын р'әбәна хwәде һәбун, сьсе кōштн
манә чарә.

Вэй бьрано, хушк сәбәбә.

25. Шех Мусько, тō дэй наки,
Бьре быч'ук, тō дэй наки,
Тōе чьма шуре һешин жь кален хьлас наки?
Әскәре П'ир Кале Эзди шет у шәш һ'әзарә, ч'ар
пе наки,
Һ'әйфа бьре тō вәнаки,
30. Вэй бьрано, хушк сәбәбә.

Гьре Кало шаб Р'эwane we бь һөрмейә,
Эскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'эзар пенци
сейә,

Һ'әфт бьре мьн р'эбәна хwәде һәбун, һ'әфта чар
көштьнә, манә сейә.

Wәй бьрано, хушк сәбәбә.

35. Шех Мусько, тә дәй наки,

Бьре бьч'ук, тә дәй наки,

Тә чьма шуре һешин жь кален хьлас наки?

Эскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'эзарә, ч'ар
пе наки,

Һ'әйфа бьре тә вәнаки,

40. Wәй бьрано, хушк сәбәбә.

Гьре Кало шаб Р'эwane we бь кәвотә,

Эскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'эзар пенци
шотә,

Һ'әвт бьре мьн р'эбәна хwәде һәбун, һ'әвта пенци
көштьнә майә шотә.

Wәй бьрано, хушк сәбәбә.

45 Шех Мусько, тә дәй наки,

Бьре бьч'ук, тә дәй наки,

Тә чьма шуре һешин жь кален хьлас наки?

Эскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'эзарә, ч'ар
пе наки?

Һ'әйфа бьре тә вәнаки,

50 .Wәй бьрано, хушк сәбәбә.

Гьре Кало шаб Р'эwane we бь т'әкә,

Эскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'эзар пенци у
йәкә,

Һ'әфт бьре мьн р'эбәна хwәде һәбун, һ'әфта шәш
көштьнә, майә йәкә,

Wәй бьрано, хушк сәбәбә.

55. Шех Мусько, тә дәй наки,

Бьре бьч'ук тә дәй наки,

Төе чьма шуре һешни жь кален хьлас наки?
Әскәре П'ир Кале Эзди шест у шәш һ'әзарә, ч'ар
пе наки,
Һ'әйфа бьре гө вәнаки,
60. Вәй бьрано, хушк сәбаба.

Шех Мусько дәло-динә,
Дә шуре шин жь кален дьк'шинә,
Бәрдыдә әскәре П'ир Кале Эзди, Дәмьр Қап'и һьл-
дышинә,
Сәре П'ир Кале ледьхә тинә,
65. Дьве: "Хушке, һане пе хәм-хийале хвә бьр'әвинә,,

170

Ах, шех Мус бьра, гәлийе Сьрущане шәвьти бь зә-
бәшә,
Шех Мус бьра, гәлийе Сьрущане шәвьти чьма дәй
наки?
Жь һәр һ'әвт бьранге мьн һатийә кōштьн бьранге
мьнә к'әләшә,
Бь т'әва манә шәшә,
5. Вәй бьра, дәлали, ло-ло, нә әз ханга тәмә?
Шех Мусо, к'отио, п'исо, п'ьнтио, чьма дәй наки?
Әскәре эздийан, шехан, п'иран гьранә, чьма сәр сәре
хушка хвә сафи наки?

Шех Мус қөрбан, гәлийе Сьрущане шәвьти we бь
сьнщә,
Әскәре эздийан, шехан, п'иран чар али дор мә гьр-
тьнә тейә wa бь п'әнщә,
10. Щара ищарьн һатийә кōштьн бьранге мьнә щьн-
дийә,
Вәй бьра, дәлали, ло-ло, нә әз ханга тәмә?

Шех Мусо, к'отио, п'исо, п'ънтио, чьма дэй наки?
Әскәре эздийан, шехан, п'иран гьранә, чьма сәр
сәре хушка хвә сафи наки?

Шех Мус қөрбан, гәлийе Сьрущане шәвьти we бә
дарә,

15. Әскәре эздихана шехан, п'иран, гьранә чар али
дора мә тенә.

Натийә көштүн бьранге мьни Аһ'мейә,

Бь тәва манә чарә,

Вәй бьра, дәлали, ло-ло, нә эз ханга тәмә?

Шех Мусо к'отио, п'исо, п'ънтио, чьма дэй наки?

Чьма дөе қәлуна хвә қә сар наки?

Әскәре эздийан, шехан, п'иран, чьма сәр сәре хвән-
га хвә сафи наки?

Шех Мус қөрбан, гәлийе Сьрущане шәвьти дарә,
даре севе,

Әскәре эздихана шехан, п'иран, гьранә чар али лә
мә тенә,

Натийә көштүн бьранге мьни Севдинә,

25. Бь тәва манә сьсенә,

Вәй бьра, дәлали ло-ло, нә эз ханга тәмә?

Шех Мусо, к'отио, п'исо, п'ънтио, чьма дэй наки?

Чьма сәр сәре хушка хвә сафи наки?

Сот'и гот шех Муср'а, го: “Әз дьбежым вәрә сийар
бә, сийарәки к'ар у бар бә,

30. Әкә сийар наби, әзе һьлдъм дэзмала у ә'гала һә-
р'ьмә пешийа әскәре эздийан у п'иран,

Әзе жь ванр'а бежым: “Шех Мус мьрийә, натьмә щәм
вә сәрхвәши,,.

Вәй бьра, дәлали, ло-ло, нә эз ханга тәмә?

Шех Мусо, к'отио, п'исо, п'ънтио, чьма дэй наки?

Чьма дөе қәлуна хвә қә сар наки?

35. Әскәре эздийан, шехан у п'иран сәр сәре хвәнга
хвә сафи наки?

“Хвэнге, һа хвэнге,
Сонда ко мьн харийә чумә щәм шехан, щәм мәллан,
щәм қазийан, щәм мьфтийан,
Мь кьр, нәкьр т’о фьта бәр сонда мьн нәдин..

Ах шех Мус бьра, гәлийе Сьрущане шәшьти дарә,
жь дара ч’уке,

40. Дәлал йоб-йо, йоб-йо, дәлалли йе-йе, дәлалли йо-йо,
Шех Мус бьра, қөрбан тә хвә дайә гәлийе Сьру-
щане шәшьти чьма дәй наки?

Щара ищарьн һатийә к’оштьн бьранге мьнә бьч’уко,
Вәй бьра, дәлалли, ло-ло, нә эз хвэнга тәмә?

Шех Мусо, к’отно, п’исо, п’нтио, чьма дәй наки?

45. Әскәре эздийан, шехан, п’иран, гьранә, чьма сәр
сәре хушка хвә сафи наки?

Ль вәхта шех Мус гәлийе Сьрущане шәшьти сийар
бу, сйарәки к’ар у бар бу,

К’әтә нава әскәре шехан, эздийан, п’иран, һәрчи
фьлә бу бь ван фьлә кьр, һәрчи бьсөрман бу бь
вани сөрман кьр,

Йе майин бь шурер’а дәрбаз кьр,

Вәй бьра, дәлалли, ло-ло, нә хвэнга тәмә?

171

Гьри П’але гьри шәшьн,

Ша Р’эване гьри шәшьн,

Әскәре П’ир Кал к’ышйа һ’эзар шәшьн,

Һ’әвт бьре мьн ә’вдале—йәк һат к’оштьн, манә шә-
шьн,

5. Шех Мус бьра, т’о дәй наки,

Сәре Бозе хwә р'анаки,
К'остәка шуре һешин тō вәнаки.
Тō қәльна хwә сар наки,
Дури Ә'вдъл Ә'зиз дәлалйе һәр һ'әвт бьра, кәзи, гō-
лйе мьн кōр' наки.

14. Гьри п'але гьри сенә,
Ша Р'әване гьри сенә,
Әскәре П'ир Кал к'ьшйа һ'әзар сенә,
Һ'әвт бьре мьн ә'вдале—чар һатьн кōштьн, манә
сенә.

Шех Мус бьра, тō дәйн наки,
15. Сәре Бозе хwә р'анаки,
К'остәка шуре һешин вәнаки,
Тō қәльна хwә сар наки,
Дури Ә'вдъл Ә'зиз, дәлалйе һәр һ'әвт бьра, кәзи,
гōлйе мьн кōр' наки.

Гьри П'але гьри йәкьн,
20. Ша Р'әване гьри йәкьн,
Әскәре П'ир Кал к'ьшйа һ'әзар йәкьн,
Һ'әвт бьре мьн ә'вдале—шәш һатьн кōштьн, майә
йәкә.

Шех Мус бьра, тō дәй наки,
Дьл к'әфьро, тō дәй наки,
25. Сәре Бозе хwә р'анаки,
К'остәка шуре һешин тō вәнаки,
Тō қәльна хwә сар наки,
Дури Ә'вдъл Ә'зиз, дәлалйе һәр һ'әвт бьра, кәзи,
гōлйе мьн кōр' наки.

Әw шех Мусе дәло-динә,
30. Тәнг-бәре Бозе дьшьдинә,
К'остәке шуре һешин дьқәтинә,
Әскәре П'ир Кал сәр мьле хwә дьбинә.

Э'ВДЬЛМЭЩИД

172

Дэ we, we, we, we, we, we, we,
Сьлеман-бәге р'уньштйә сәр бане к'ошкейә,
Бала хwә дьдә һ'эзар һ'эвсд сйар к'этиә сәре р'ен-
га қарәх, жела тейә,
Сйарәке дәрк'этиә йале дьрбейә, нә сйарә— гөре
хwәдейә, эзраһилә хәйбейә, мәлкәмоте мере
көлейә,

5. Эва сйари йәқин заньбә Э'вдълмәщид, сйаре Ахчике,
кәке Мәхсейә,

We сәре хwә к'өтайә нава мәнәгийә,
Т'оз у думане хwә дайә р'убаре ә'рдейә,
У ажотйә бьрща Сьпи сәр һ'эзар һ'эвсд мери, ә'
щәлә дажо, хwәр'а те һәварна бьрейә.

Дә wайе, дә wайе, дә wайе,

10. Дае деране, тә wәрә ве бәлайе,
Сәре Надо, Бәдо дәсте Э'вдълмәщидеда к'этиә ах
у говәнде ве дьнйәйе.

Дә we, we, we, we, we, we, we,
Р'енга қарәхе бьнһер'ә к'ери-к'ери,
Э'вдълмәщиде Ахчике сйарә, ажотйә бьрща Сьпи,
сәр һ'эзар һ'эвсд мери,

15. Э'вдълмәщиде кьрә гази, го: "Мәхсько лао, тә баве
мын кьрьби, хwә қасәке бавежә сәр қәләчийә
дери..."

Мәхськи сьвьки чардә салийә, we кәке хwәр'а буйә
пыштмери.

Дә wайе, дә wайе, дә wайе,

Дае деране, тә wәрә ве бәлайе,

Сәре Надо, Бәдо дәсте Э'вдълмәщидеда к'этиә ах
у говәнде ве дьнйәйе.

20. Дә we, we, we, we, we, we, we,
 Ә'вдълмәшиде р'уньштйә сәр бане одейә,
 Бала хwә дьдеда дө сйаре жела тенә, готә хөлам-
 хьзмәк'ара, го: "Һуне дурбине мьр'а биньн, ди-
 ванхане чекьн, мират'а Ахчике авдьн пе
 кодейә,,
 Хөлам-хьзмәк'ара дьго: "Ә'вдълмәшидо, әв сйаре
 тō дьвежи Надо, Бәдонә, we сәр р'енга Авзьра-
 ве чьма агьраке бәрданә йале лодейә?
 Дә вайе, вайе вайе,
25. Дае деране, тō вәрә ве бәлайе,
 Сәре Надо, Бәдо, дәсте Ә'вдълмәшидеда к'әтйә ах
 у говәнде ве дьнйәе.

173

- Һәй- ло сйаро, һәй-ло сйаро, һәй-ло сйаро, һәй-лō
 сйаро,
 Сәрәголе шәвьти бьнер'ә we һ'әвшанә,
 Т'вьнгга дәсте Ә'вдълмәшид к'өчькчапа Р'омейә,
 хwәхwә шәш нишанә,
 Ә'вдълмәшид кьрә гази, го: "Гәлә к'оме һәйдәра,
 сьва нава р'өже т'әмашәкьн, чька ә'рафе мәй-
 дане к'и мә бәрхә к'и бәранә,,
5. Һәй-вайе, һәй-вайе, һәй-вайе, һәй-вайе,
 Һ'әсәна р'әвин, бәгләра р'әвин, бәри даие,
 Аг'ао, тō хаш би р'убари дьнйәе.

- Һәй сйаро, һәй сйаро, һәй сйаро, һәй сйаро,
 Ә'вдълмәшид ль мал сайр бу, р'е нивикьр,
10. Йашика т'оп у щәбьлхане малда биркьр,
 Ә'вдълмәшид кьрә гази, го: "Гәлә к'оме хөлам у

хьзмэк'ара, हुने дьчнэ сэр хале хвэ шэр',
пешне һэр'ын хале хвэр'а п'антэ лехьн, б'ра
хале вэ нэвеж'ын харз'ийа мэр'а б'ебэхти к'ыр...
Һэй-вайе, һэй-вайе, һэй-вайе, һэй-вайе,
Һ'эсэна р'эвин, бэглэра р'эвин, бэри даие,
Аг'ао, тэ хаш би р'убари д'нйаие.

15. Һэй с'яро, һэй с'яро, һэй с'яро, һэй с'яро,
Сэрэголе шэв'ьти б'нер'э в'е кэлэнгэ,
Т'в'ынга дэсте Э'вд'ьлмэшидеда к'оч'ькчапа Р'омейэ,
в'е сэр чоке надэ дэнгэ,
Э'вд'ьлмэшид се дэнга к'рэ гази, го: "Гэлэ к'оме
Һайдэра, вазе с'ьве нава р'оже бэри вэ д'ьм,
дэрбазк'ьм ч'эме Ч'ото, дэлаве ава Һ'эвтр'энгэ...
Һэй-вайе, һэй-вайе, һэй-вайе, һэй-вайе,
20. Һ'эсэна р'эвин, бэглэра р'эвин, бэри даие,
Аг'ао, тэ хаш би р'убари д'нйаие.

174

Шэр'эке мэ қәв'ьмйэ Сэрэгола в'е б'ь шор'э,
Көл б'ьк'эвэ мала баве Ноке, б'ьн Э'вд'ьлмэшидда
тейэ нор'э-нор'э,
Э'вд'ьлмэшид се дэнга д'ьк'рэ гази: "Сөлеман-бэго,
тэ баве м'ьн к'ьр'ьви, хвэ б'ьлэзинэ, Аг'баране
Э'ли-бэге хале м'ьр'а хвэ б'ьг'ьнинэ, бе: "Э'ли-
бэго мэ дэрк'эт'ийэ эскэре Р'ома р'утькэ, дэрэ-
винэ, бэре Э'вд'ьлмэшид данэ олк'ийе, һэрке
мераникэ тэ һэйэ, һесире эзд'ийа б'ьр'эв'ьнэ, б'ра
Р'ома р'утьк нэк'эвэ нав қиз у буке эзд'ийанэ
сэр б'ь п'ор'э..

Нэмин'ьм, мале бэгар'а,

5. Нәминьм хөрше зер'ар'а,
 Нәминьм т'әwле мәнәгйар'а,
 Нәминьм хәмле нерйа у бәранар'а,
 Пыштәкйе миар'а,
 Нәминьм пәй эла хале хwәр'а.
10. Шәр'әке мә қәwьмйә Сәрәгола we бь сусә,
 Ә'вдълмәшит тейә т'вьнга мьлда дьч'русә,
 Ә'вдълмәшид се дәнга дькьрә гази: "Сөлеман- бәго,
 тә баве мьн кьрьби, хwә бькә бьлэзинә, Аг'бара-
 не Ә'ли-бәге хале мьр'а хwә бьгьһинә, бе: "Ә'ли-
 бәго, мә дәрк'әтийә әскәре Р'ома р'утькә, дәрә-
 шинә, бәре Ә'вдълмәшид данә олк'йе һәрке ме-
 раникә тә һайә, һесире эдйа бьр'әвьнә, тәр'а
 һьн навә, һьн намусә,..

- Нәминьм мале бәгар'а
 Нәминьм хөрше зер'ар'а,
 15. Нәминьм тәwле мәнәгйар'а,
 Нәминьм хәмле нерйа у бәранар'а,
 Пыштәкйе миар'а,
 Нәминьм пәй эла хале хwәр'а.

Т'ЭМОЕ ЩЬБРИ

175

Wәрә ло-ло, wәрә ло-ло, wәрә ло-ло, wәрә ло-ло,
 wәрә ло-ло, wәрә ло-ло, wәрә ло-ло, wәрә ло-
 ло, wәрә ло-ло, ло ә'фато,
 Эле дае деране, бьр'ә мале мә данинә зозане wале
 Мергәмине we бь дарә,

Ло баво, бър'э мале ма данинэ зозане вале Мергэ-
мине we бь дарэ,

Эле кӧле, те бьк'эви мала һәрсе лауе Усьб-п'аша,
дэ we мәнэгйа сйарьн, ажотынэ һешна коне
р'эши, э'рэби, дэ чьма нэ сондэ нэ адэ, нэ қәу-
лә, кэко, нэ қьрарэ?

5. Т'эмонге Щьбрано, бэране пэз к'увиано,

К'ӧрки қап'ути нав мьлано,

Қап'ути зер'и кьлдайя, к'ӧми мелэ, хари бэрби шэм-
сийя,

We ажотийя пешйа һәрсе лауе Усьб-п'аша,
һьм жи пер'а дьвежэ: “Чь дэрдэка бехэдэрэ?..”

10. Дэ вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло, э'фато ло-ло.

Вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-
ло, вэрэ ло-ло, ло э'фато,

Эле дае деране, бър'э мале ма данинэ зозане вале
Мергэмине we бь щадэйя,

Ло-ло баво, бър'э мале ма данинэ зозане вале Мер-
гэмине we бь щадэйя,

Кӧле, те бьк'эви мала һәрсе лауе Усьб-п'аша, we
ажотынэ һешна коне р'эши, э'рэби, дэ чьма нэ
қәулә, нэ қьрарэ, нэ сондэ, нэ адэйя?

5. Т'эмонге Щьбрано, бэране пэз к'увиано,

К'ӧрки қап'ути нав мьлано,

Қап'ути зер'и кьлдайя, к'ӧми мелэ, хари бэрби шэм-
сийя,

We к'афьр Бэшо ажотйя пешйа һәрсе лауе Усьб-
п'аша,

һьм ледьхэ, һьм жи чьма бса пер'а мьр'узи бе
мэ'дэйя,

20. Дэ вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло, э'фато ло-ло.

Вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,

Эле дае деране, бър'э мале мә данинэ зозане ва-
ле Мергәминне we мандькә,

Дә дыве көле, те бьк'эви мала һәрсе лауе Усьб-п'а-
ша, we шандьнэ пэй кәке мьн дерана хвәде, дә
чьма сәд шьви ледьхьн, сәд зер'и ле дьстиньн,
ле бьнер'э, сәрда дьгрә т'алан дькә,

Һ'эйфа мьне нае сәд шьви лехьстьне, сәд зер'и ле с-
тандьне, сәрда гьртьне, т'аланкьрьне, һ'эйфа
мьне те we һ'эйфе— тө ле бьнер'э, we сәр мьле
кәке мьн эвдала хвәде кьрьнә эба бәсрае
чардә бәнькә.

25. Дә вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вәлә ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэрэ ло-ло э'фато ло-ло.

Вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло, вэрэ ло-ло,
вэр ло-ло, вэрэ ло-ло,

Эле дае деране, бър'э мале мә данинэ зозане вале
Мергәминне,

Көле, те бьк'эви мала һәрсе лауе Усьб-п'аша, we
ажотьнә һешиа коне р'эши, э'рәби әскәри гьра-
нә, нагрә т'алиме, т'аләшине,

Т'әмонге Щьбриано, бәране пәз к'увиано,

30. К'өрки қап'ути нава мьлано,
Қап'ути зер'и кьлдайә, к'өми мелә, хари бәрбь шәм-
сийә,

We ажотйә пешийа һәрсе лауе Усьб-п'аша, гьдино.
бәр қәйда ве зьнщире.

176

Вэрэ ло-ло, ло-ло, вэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло,
Вэрэ ло-ло, ло-ло, вэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло,

Весбе бър'э мале мә данинэ ware Мэнди бь мэндь-
кэ,

Бър'э р'эшконе мә данинэ ware Мэнди бь мэндькэ,
6. Көле, төе бьк'эви мала һәрсе лауе Усьв-п'аша, шан-
дэй пэй Т'эмонге мьни Щьбри, сэд дар лехьс-
тийэ, сэд зер' ле стэндйэ, һ'эйфа мьне нае сэд
даре лехьстыне, сэд зер'е т'аланкьрыне, һ'эй-
фа мьн те ль we һ'эйфе, тьрсьм п'есира Тэмоэ
мьни Щьбри вэка қап'уте шини чардэ бэндькэ.
Wэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, wэрэ ло-ло, ло-ло, wэрэ
ло-ло.

Wэрэ ло-ло, wэрэ ло-ло, wэрэ ло-ло

Wэрэ ло-ло, wэрэ ло-ло, wэрэ ло-ло,

Бър'э мале мә данинэ ware Мергэмине,

10. Бър'э р'эш коне мә данинэ ware Мергэмине,

Кәрнед мә гьраньн ль зозане Тәлэшине¹,

Көле, төе бьк'эви мала һәрсе лауе Усьв-п'аша, шан-
дйэй пэй Т'эмонге мьни Щьбри, весбе Т'эмоэ

мьни Щьбри к'афьр Бәло сйарэ, қап'уте шини
сәр мьланэ, йаликида хари ван мелэ, дажо ма-
ла лауе Усьв-п'аша, бәр қайде ве зьнщире.

Wэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, wэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло.
wэрэ ло-ло, ло-ло.

Wэрэ ло-ло, wэрэ ло-ло, wэрэ ло-ло,

15. Wэрэ ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло, ло-ло,

Бър'э мале мә данинэ ware wa бь щә'дэйэ²,

Бър'э р'эшконе мә данинэ ware wa бь щә'дэйэ,

Дә мь го, көле, төе бьк'эви мала һәрсе лауе Усьв-
п'аша, чьма һа бе созэ, бе қьрарэ, бе бәхтэ, бе
wә'дәнэ?

Шандьнэ пэй Т'эмонге мьни Щьбри, Т'эмоэ мьни
Щьбри весбе к'афьр Бәло сйарэ, қап'уте шини
сәр мьланэ, йаликида хари wa бь мелэ, бәре

1 Тәлэшин—наве ч'нейэ.

2 Щә'дә—щие кәвьр, кәч'к.

- хвэ дайэ мала лахе Усьв-п'аша, нызам чьма
на бь мьр'узи, бе мэдэйэ,
20. Варэ ло-ло, вэрэ ло-ло, ло-ло, вэрэ ло-ло, ло-ло,
ло-ло.

177

Мале мэ данинэ ль зозане Мергэмире,
К'оч у кэрие мэ гьраньн нагрн шэ'де у т'элэшире,
Т'эмонге мьни Щьбри, мере мерано, ль к'афьр Бэ-
лойи сйарэ, к'өрк у қап'ути дь мьлада ль йалики
харэ, ажотэ дэре мала лахе Усьб-п'аша, кэко,
ль бэр қэйде ве зьншире.

Мале мэ данинэ ль варе Мергэмире, варе ва
бь шэ'дэйэ,

5. Көле, тō бьк'эви мала Усьб-п'аша жь бэреда малэ-
кэ бибэхтэ, нэ созэ, нэ бавэрийэ, нэ қьрарэ,
нэ вэдэйэ,
Т'эмонге мьни Щьбри, мери мерано, ль к'афьр Бэ-
лойи сйарэ, к'өрк у қап'ути дь мьлада ль йа-
лики харэ, ажотэ дэре мала лахе Усьб-п'аша,
ль бэр қэйде ве зьншире, щьг'аре сэр щьг'аре
дьк'шинэ, эз нызаньм чьма ва мьр'узи, бе мэдэйэ?

Э' ЛЬКЕ ЩЬМО

178

Һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-
лор, һэй-лор, һэй-лор,

Ә'лькo лaо, шәр'әкe қәўьмйә дәштa Мaсәлaйe we
к'ар'езе,

Қаләкe қәўьмйә дәштa Мaсәлaйe we к'ар'езе,

Wәxta Ә'лькe Щьмo ль мал сйар бу, к'оме хõлам
у хьзмәтк'ара пәй бунә р'езе,

5. Бьра кәсәкe хõлам у хьзмәтк'ара хайнәкә фәна Ә'
лькe Щьмo, Ә'ли Ә'заме бав фьлә, шex Қасьме
лаве Шәвәдәрe¹, we р'ожe ог'ьрме гьран, р'ожe
қәймәқайма мepa дькõжә у мepхаса, бок'әбәра-
на, т'õшара бәре гõлле нә'тька нәйара нагõһезә.
Һәвар дькьм, һәвар нае,

Гази дькьм, гази нае.

Һәвара Ә'лькe Щьмo, Ә'ли Ә'заме бав фьлә к'ә-
тә Ә'йнт'аба Жерин. т'õшара жела нае, ла дә-
лиле.

Һәй-лор, һәй-лор, һәр-лор, һәй-лор, һәй-лор, һәй-
лор, һәй-лор һәй-лор,

10. Ә'лькo лaо, шәр'әкe қәўьмйә дәштa Мaсәлaйe һа
бәрбь чумә,

Қаләкe қәўьмйә дәштa Мaсәлaйe һа бәрбь чумә,
Мьне к'олозәкe Ә'лькe Щьмор'а гьредайә, ширьна-
йа дайә бәр мәмька, пе шабумә,

Бьра кәсәкe хõлам у хьзмәтк'ара хай нәкә фәна
Ә'лькe Щьмo, Ә'ли Ә'заме бав фьлә, шex Қа-
сьме лаве Шәвәдәрe, р'ожe ог'ьрме гьран, р'ожe
қәймәқайма мepa дькõжә, меран у мepхаса
бок'әбәрана, ә'рафе мәйдане дьр'ежә хунә.

Һәвар дькьм, һәвар нае,

15. Гази дькьм, гази нае,

Һәвара Ә'лькe Щьмo, Ә'ли Ә'заме бав фьлә к'ә-
тйә Ә'йнт'аба Жерин, т'õшара жела нае, ла
дәлиле.

---

1 Шәвәдәр—наве к'õлфәтә.

Һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-
лор, һэй-лор, һэй-лор,

Ә'лькә лао, шәр'әкә қәwьмйә дәшта Масәлайе ван
бәйара,

Қаләкә қәwьмйә дәшта Масәлайе ван бәйара,

20. Хаш те дәнге т'wьнга Ә'лькә Щьмо, те налне бь-
риндара,

Бьра кәсәкә хөлам у хьзмәтк'ара хайнәкә фәна
Ә'лькә Щьмо, Ә'ли Ә'заме бав фьлә, шех Қасьме
лаве Шәвәдәре, р'ожә ог'ьрме гьран, р'ожә
қәймәқайма дькөжә мера у мерхаса, бок'ә-
бәрана, т'алана вәдгәр'инә сәр к'оме һәвала.

Һәвар дькьм, һәвар нае,

Гази дькьм, гази нае,

Һәвара Ә'лькә Щьмо, Ә'ли Ә'заме бав фьлә к'ә-
тйә Әйнт'аба Жерин, т'өшара жела нае, ла
дәлиле.

25. Һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-
лор, һэй-лор һэй-лор,

Ә'лькә лао, шәр'әкә қәwьмйә дәшта Масәлайе нә
т'ө чахә,

Фезеда Қәwхәбазарә, бьнеда бьнһер'ә р'әз у баг'ә,
Һ'әйфа мьне нае көштьна Ә'лькә Щьмо, һ'әйфа
мьне те we һ'әйфе, һәрсе лаве Шәвәдәре, и-
шәв эварда мьрие гор'ар'а бунә қонахә.

Һәвар дькьм, һәвар нае,

Гази дькьм гази нае,

Һәвара Ә'лькә Щьмо, Ә'ли Ә'заме бав фьлә к'әтйә
Әйнт'аба Жерин, т'өшара жела нае, ла дә-
лиле.

Һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор, һэй-лор һэй-лор,
һэй-лор, һэй-лор,

Ә'лькә лао, шәр'әкә қәwьмйә дәшта Масәлайе ль
ван к'ьр'а,

Қаләкә қәwьмйә дәшта Масәлайе ль ван к'ьр'а,

35. Щәрда нәйара дора к'очка Ә'льке Щьмо жь эварда
бунә донздә тиша, сездә бьр'а,
Вәхта сәр сәре Ә'льке Щьмо дьбу хәлайә мера,
бьра һынге пева дәрк'әта гәдә Сьлемане Фәйзо,
зәнгьле шәр'ә.
Һәвар дькьм, һәвар нае,
Гази дькьм, гази нае.
Һәвара Ә'льке Щьмо, Ә'заме бав фьлә к'әтйә Ә'йн.
т'аба Жерин, т'ощара жела нае, ла дәлиле.

179

Ә'лько лао, қаләке мә қәвьмйә Масәле ван бәйара,
Сәр мәр'а те қьрч'ине март'елна, бьнат'ара мәда те
наLINE бьриндара.

Мәри хөлама хвәй дькә фәне Ә'льке Щьмо, Ә'вдъл
Ә'зиме бав фьлә, Сьбһ'ане Вәло, р'оже ог'ьрме
гьран мера дөкөжьн, т'алана тиньн нав нәйа-
ра,

Һәй-ло баво, һәвар дькьм һәвар нае.

5. Гази дькьм, гази нае,
Һәвара мала Шего гьранә, қәвата мә дәрә, мьле
мә һьл нае.

Ә'лько лао, шәр'әке мә қәвьмйә Масәле нә т'ө ча-
хә,

Бьнйә мәда Хәрқәбазарә, р'әз у баг'ә,

Мәри хөлама хвәй дькә фәне Ә'вдъл Ә'зиме бав
фьлә, Сьбһ'ане Вәло, Ә'льке лауе Щьмо, р'оже
ог'ьрме гьран кавла март'елие дәсте вандә
ахә-ахә,

10. Һәй-ло баво, һәвар дькьм һәвар нае,

Гази дькьм, гази нае,

Һәвара мала Шего гьранә, қәвата мә дәрә, мьле
мә һьл нае.

Ә'лько лао, қаләке мә қәшәмйә Масәле к'а бь р'езә,
Мәри хәлама хвәй дькә фәне Ә'вдъл Ә'зиме бав фь-
лә, Сьбһ'ане Wәло, Ә'льке лауе Щьмо, р'оже
ог'ьрме гьран бәре хвә жь алавчике¹ мауизәре
нагәһезә.

15. Нәй-ло баво, һәвар дькьм һәвар нае,
Газидькьм, гази нае,
Һәвара мала Шего гьранә, қәуата мә дәрә, мьле
мә һьл нае.

СӘЛИМЕ ДӨРСЬМ

180

Ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне ль-мьне,
Wәзе диаре Сойләмәсане шәуьти дьнер'ьм гәл-гә-
линә,

Һ'әрмәтәкә букини, к'олозәки ә'ширәте хортани, дон-
здә р'әнгаи хәмьланди сәр дәстанә, we weда
тейә, сәрда һьн дьгри, һьн дьвежә, дьлубишә,

Го: "Һ'әсән-әфәнди лао, мьне тәр'а дьго, шәрә начә
пешиа Сәлиме лауе Дөрсьме, Сәлиме лауе
Дөрсьме мерәки жь мерани зедәйә, дәре гәл-
ләйә, шәвгәр'е шәвейә, мәлкәмоте мере кәлейә,
иро бьре мерьк һатйә кәштыне, хазма шьнйәзе
Р'ьзае ль ә'рдейә, әви мере мерхас сондәкә т'ә-
мам харийә, һ'әтани дө мера жь мала мә нәкәжә,
се һ'әва дил нәгрә, we һ'әсауе һ'ьрч'әкә сәр
көдька сьве зу р'авә се гәлле мауизәре бьрин-

---

¹ Алавчик—агыре ко жь дәве т'ьвьнге дәрте.

дарвэ, гэлэ чьма бсани дьл бь кӧл, дьл бьринэ?.,

5. ЛЬ-МЬНЕ WAЕ, ЛЬ-МЬНЕ WAЕ, ЛЬ-МЬНЕ WAЕ, ЛЬ-МЬНЕ WAЕ,
Дае, тӧ wэрэ ве бэлэе,
Эва т'эмам фэсэднйя Э'вдале Qолькэ, we бэла
буйя р'убаре дьниае.

Ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне,

Wэзе днаре Сойлэмэсане шэwьти дьнер'ым сэре
р'ейя,

10. Н'эрмэтэкэ букнии, к'олозэки э'ширэте хортани,
донздэ р'анган хэмьланди сэр дэстанэ, сэрдэ һын
дыгри, һын дьвежэ, дьлубинэ, һеди-һеди
желэ тейя,

Го: "Н'эсэн-эфэнди, лао, мьне тэр'а дьго wэрэ
нэчэ пешна Сэлиме лаwе Дӧрсьме, Сэлиме ла-
wе Дӧрсьме мерэки зедэйя, дэфе гӧллайя, шэw-
гэр'е шэвейя, мэлкэмоте мере кӧлейя, про бьре
мерьк һатйя кӧштьне, хазма шьнйазе Р'эзае ль
э'рдейя, эви мере мерхас сондэкэ т'эмам хари-
йя, һ'этани дӧ мера жь мала мэ нэкожэ, се
һ'эва дил нэгрэ, т'ӧшара р'анавэ сэр шьнйазе
брьейя...

Ль-мьне wае, ль-мьне wае, ль-мьне wае, ль-мьне
Дае, тӧ wэрэ ве бэлэе,

Эва т'эмам фэсэднйя Э'вдале Qолькэ, we бэла бу-
йя р'убаре дьниае.

15. Дае деране, эзе днаре Сойлэмэсане шэwьти дьне-
р'ым сэвейя, бина ба те.

Н'эрмэтэкэ букнии, к'олозэки э'ширэте хортани, дон-
здэ р'анган хэмьланди сэр дэстанэ, сэрдэ һын
дыгри, һын дьвежэ, дьлубинэ, дэнге we н'эрмэте
чьдаси ль мь тӧл те,

Го: "Н'эсэн-эфэнди лао, мьне тэр'а дьго wэрэ
нэчэ пешна Сэлиме лаwе Дӧрсьме, Сэлиме лаwе
Дӧрсьме мерэки жь мерани зедэйя, дэфе гӧллэ-

йә, шәвгәр'е шәвейә, мәлкәмоте мере кәлейә,
иро бьре мерьк һатйә кәштъне, хазма щьнйазе
Р'ьзае ль әрдейә, әви мере мерхас сондәкә т'ә-
мам харийә, ве дө мера жь мала мә бькәжә, се
һ'әва дил бьгрә, һ'әсэн-әфәнди лао, заньбә
ве йәқин тә бькәжә, мала мә т'әмам бьвә бәр
мират'е..

Ль-мьне вае, ль-мьне вае, ль-мьне вае, ль-мьне
вае,

Дае, тә вәрә ве балае,

20. Әва т'әмам фәсәдия Ә'вдале Қолькә, ве балабуйә
р'убаре дьниае.

181

Ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-
мьне,

Кәко, әзе дишаре Соләмәси хопан к'әтым һа ль дәви
р'ейә,

Кәко, т'әмашәкьр һ'өрмәтәкә букинә, к'олозәки хор-
тани ль сәр дәстайә, жь хвә у һ'алар'а дьбежә,
дьльшинә, жерва тейә,

“Һ'әсэн-әфәнди, бәхте тәмә, тәе нәчи пешйа Сәлиме
лаве Дөрсьм, жь бәрета мерәки чейә, жь ма-
ла меранә, т'өме, т'өме мер жь мала мә кәштъ-
нә, иро бьра ле һатйә кәштън, щьнйазе Р'ьзан
ль әрдейә, иро бе кәштън т'ә щара р'анабә жь
сәр щьнйазе бьрейә.

5. Ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне,
Дә кәко, бьрано, әва һ'әму фәсәдия Ә'вдале Қо-
лькә балабуйә р'убари дьне.

Әзе ль дишаре Соләмәси кавьл к'әтым гол-голинә,
Мьне т'әмаша кьр һ'өрмәтәкә букинә жерва тейә,

к'олозэки хортани ль сэр дэстанэ, жь хвэ н'а-
лар'а дьбежэ, дьгри, дьльвинэ,

"Н'эсэн-эфанди, бэхте тэмэ, тө нэчэ пешйа Сәлиме
лаве Дөрсъм, әу мерәки жь меранэ, жь бәре-
да һэрт'ым мерә, бьра ле һатйә коштын, щьнйа-
зе Р'ызан ль әрдейә, ль фәнани һьрч'әкә сэр
көдька дьл бь бьринә.

10. Ль-мьне, ль-мьнс, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-
мьне,

Де кәко, бьрано, әва н'әму фәсәдйә Ә'вдале Қо-
лькә бәлабуйә р'убари дьне.

Ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-
мьне,

Кәко, әзе дишаре Соләмәси хопан к'әтым we бь ле-
жә,

Мьне г'әмашә кьр н'өрмәтәкә букинә желва тейә,
к'олозэки хортани ль сэр дэстанэ, хвэ н'алар'а
һьн дьгри, дьлуринә, һьн дьбежә,

15. Н'эсэн-эфанди, бэхте тэмэ, тө нэчэ пешйа Сәлиме
лаве Дөрсъм, әу мерәки жь мерани зедәйә, жь
мала меранэ, бәреда һэрт'ым мер мала мә кош-
тынә, бьра ле һатйә коштыне, щьнйәзе Р'ызан ль
әрдейә, фәнани һ'ьрч'әкә сэр көдька дөл бь
көлә, дөл бь бьринә, һьнә кәр'ә, һьнә гежә...

Ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-мьне, ль-
мьне,

Дә кәко, бьрано, әва н'әму фәсәдйә Ә'вдале Қолькә
бәлабуйә р'убари дьне.

Әзе бь дийаре Сөйләмәзи хопан к'әтым гөлгәлинә,
Мьн бала хвэ даје н'өрмәтәкә букинә, к'олозэки хор-

тани сэр дэстанэ жь хвэ у һ'алар'а дьбежэ дь-
лубинэ,

Һ'эсэн-эфэнди, бэхте тэмэ, тө нэчэ пешйа Сэлиме
лаше Дёрсын, бьра ле һатйэ кӧштън, щьнйазе
Р'ъзайи ль э'рдейэ, эв минани һ'ьрч'экэ сэр
кӧдька дьлкӧлэ, дьлбьринэ.

Һэй-вае, һэй-вае,

5. Кэко, бьрано, эва һ'эму фэсэдиэ Э'вдыле Қолькэ бэ-
ла буйэ р'убаре дӧнйайе.

Эзе бь ч'йае Сӧйлэмэзи хопан к'этым һа дэви р'е-
йэ,

Мьне бала хвэ даие һ'ӧрмэтэкэ букинэ, к'олозэки
хортани ль сэр дэстанэ, жь хвэ у һ'алар'а дь-
бежэ, дьлуринэ, жерва тейэ,

Һ'эсэн-эфэнди, бэхте тэмэ тө нэчэ пешйа Сэлиме
лаше Дёрсын, эв мерэки һ'эйфэ, жь бэреда мер
жь мала мэ кӧштънэ, хасма иро бьра ле һат-
йэ кӧштън, щьнйазе Р'ъзайи ль э'рдейэ,
ви сонд харйэ, бь сонда қэсэме, бе кӧштън, эв
тӧ шара р'анабэ сэр щьнйазе бьрейэ.

Һэй вае, һэй вае,

10. Кэко, бьрано, эва һ'эму фэсэдиэ Э'вдале Қолькэ
бэла буйэ р'убаре дӧнйайе.

Қ А С Ъ М Е М Э Й Р О

183

Һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло,
Қасьмо һэй-ло лао, дьле дайка тэ һэвара ве газие.
Дэ бьр'э сйаре мала Шего- бэге сйар бунэ, дә we

минани гӱре сьвате весьве хвэ данэ, ло хвайо,
ль дунт'ара ч'ие,

Бра хере вае нэбнно т'ор'ьна зор к'афьр Шего-
бэге, ве гӱллэке ль бэри бэдэна Qасьме лауе
Мэйро сэрэке неч'ирвана гӱла шэрдан у шэрд-
башнан данэ, дэ ло хвэйо, дэ чьма мэ кӱш-
тьнэ мэзьне алайе.

5. Н'эйфа мьне нае кӱштьна ви шерн, н'эйфа мьне те
ве н'эйфе—щньйазе ви мадули ве майэ зозане
бьльнд, бэлэкне.

Мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, мэнал,
Qасьмо лао, тэ налин те, мьн хэв нае, дэ вэзе шэве
панза, бэр сэре Qасьме лауе Мэйро жь хвэр'а
буама бэ'лги, бэрп'ал.

Дэ хэлде ондакьрийэ т'экан у т'уканэ, мьне онда-
кьрийэ Qасьме лауе Мэйро, шере дэлал.

Нэй-ло, нэй-ло, нэй-ло, нэй-ло, нэй-ло, нэй-ло,

10. Qасьмо нэй-ло лао, дьле дайка тэ весбе даре нэйани
даре,

Бра кӱле, те бьк'эви мала зор к'афьр Шего-бэге,
дэ ве бьр'э сйаре мала Шего сйар бунэ, мина-
ни гӱре сьвате т'эко-т'эко бунэ навсэра сэре
ч'неда, гьдино хвэр'а хатьнэ харе,

Дэ бра кӱле бьк'эви мала зор к'афьр Шего-
бэге, дэ ве гӱллэке бэри бэдэна Qасьме лауе Мэйро,
сэрэке неч'ирвана, гӱла шэрдан у шардбаш-
нан данэ, дэ весбе урт'ощахе мала баве мьн
фэландьно дэре ве баһаре.

Мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, мэнал,

Qасмо лао, тэ налин те, мьн хэв нае, дэ вэзе шэ-
ве панза бэр сэре Qасьме лауе Мэйро жь
хвэр'а буама бэ'лги, бэрп'ал,

15. Дэ хэлде ондакьрийэ т'экан у т'уканэ, мьне онда-
кьрийэ Qасьме лауе Мэйро, шере дэлал.

Һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло,
Qасьмо ло лао, дике нишэв дайка тэ qир'на,
Дэ we бър'э сйаре мала Шего-бэге сйар бунэ ми-
нани гөре сьвате, we т'эко-т'эко бунэ навсэре
сэре ч'неда, ла деране, wэлдьрна.

Бъра хере нэбинэ мала зор к'афър Шего-бэге, дэ
we гөллэке ль бэри бэдэна Qасьме лаwe Мэй-
ро, сэрэке неч'ирвана, гөла шэрдан у шэрдба-
шиан данэ дэрбэкева к'ока меран у мерхаса,
ло хwэйо, жь мала мэ qэлна.

20. Мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, мэнал, мэнал,

Qасьмо лао, тэ налин те, мын хэw нае, дэ wэзе шэ-
ве паиза бэрсэре Qасьме лаwe Мэйро жь хwэ-
р'а бума бэ'лги, бэp'ал,

Дэ хэлqе ондакьрийэ т'экан у т'уканэ, мыне ондакь-
рийэ Qасьме лаwe Мэйро, шере дэлап.

184

Дэ һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло һэй-ло,
Кэко, хөде хьраб бькэ баһара ви wэлати, чьма һа
бы зу те?

Э'рди п'азахэ, ч'ерэ һа бы р'у те,

Дэ гава сэр Qасьме лаwe Мэйро дьбу тэнгасйа ме-
ра, бьра ле дэрк'эта Генщое П'ашо, бэлэде
ч'йае Мэрэдие,

5. Хөде, мере хөдева э'йанэ, мерэ, мерхасэ, һэрт'ым һэр-
т'ым нав дэнг һа бы ду те.

Һэй-ло кэко, һуне лехьн һа бы һэвр'а.

Шэшхана дагрьн, wэзьне' wана һа бы дэвр'а,

---

1 Wэзьн—щие ко барут'е дадьгрьн.

Н'арафе майдане н'айфа Qасьме лахе Мэйро вакън
наве хвэр'а.

Һэй-ло, һэй-ло, һэй-ло. һэй-ло, һэй-ло,

10. Кэко, wэрэ һэwаре, ве газне,
Әскәре мала Шего гьранә, фәнани гөре сьвате хwә
данә навсәра ч'не.

Гөлләке Qасьме лахе Мэйро, сәрәке шәрdbашийа,
гөла сйара, ч'ич'әка говэнда данә, кәсәке т'ө-
найә бәре ве баһаре мала Несьр бькә сәрwерие.

Дә лехьн, һа бь һәвр'а,

Һэй-ло кэко, шәшхана дагрьн, wэзьне wана һа бь
дәвр'а,

15. Н'арафе майдане н'айфа Qасьме лахе Мэйро вакън
ло наве хвэр'а.

185

Qасьмо ло лао, дьле дайка тә канйа ве бәрwаре,
Дәста мала Шего гьранә мина гөре сьбате жь нав-
сәра сәр ч'неда һатьнә харе,

Ве гөлләке бәри бәдәна Qасьме лахе Бэйро, гөле
неч'ирвана данә, қеландьнә урт'-ощахе мала
баве мын бәри ве бьһаре,

Qасьмо лао, мәнал, һэй-ло лао, мәнал,

5. Тә налин те мын хәw нас, әзе эварда бәр сәре бьрин-
даре мала баве хwә р'уньштъм, дькьм накьм
п'ьлте муме, қәнде шекьр к'әw ле нае.

Qасьмо, һэй-ло лао, дьле дайка тә канйа қире ве
қәт'ране т'әв қәлйа,

Дике нивро мын қир'йа, н'әкнме лоқма ду-дәрмане

хвә һьлда сәр Қасьме лауе Бәйро, гөла нәч'ио-
вана р'әвйа,

Қасьмо лао, мәнал, һәй-ло лао мәнал,

Тә налин те мьн хәу нае, әзе эварда бәр саре
бьриндаре мала баве хвә р'уньштьмә дькьм,
накьм п'ьлте муме, қәнде шекьр к'әу ле нае.

10. Қасьмо лао, дьле дайка тә һәуара ве газийе,
Дәста мала Шего гьранә, хвә данә навсәра сәре
ч'ие, ве гөлләке бәри бәдәна Қасьме лауе Бә-
йро гөла неч'ирвана данә, қәландьнә сәрәке ве
һесире,

Қасьмо лао, мәнал, тә налин те мьн хәу нае, әзе
дькьм накьм бьрина Қасьме лауе Бәйро к'ура,
хәдарьн, к'әу ле нае.

186

Һәй-ло кәко, ьнер'ьн һәуаре ль ве газие,
Әскәре мала Шего гьранә, жь к'обара сьбеда ль
фәнани гөре сьбате, кәко хвә данә навсәра
ч'ие.

Һ'ьшо бь се дәнга ба кьр, гот: "Ә'йно, р'обәне, ль
мәхәле йале р'асте гөлләке ль Мәщите Қасо,
дәлалйе мале, гөла сйара данә, кәко, дә дане
ве баһаре, кәсәке т'ьнә ль мала Исе бькә сәр-
верие.

Дә мәнал, мәнал, мәнал, хәлке өндакьрийә т'әкә у
т'ука, мә өндакьрийә Мәщите Қасо, нә шәлләһ,
шере мьни дәлал.

5. Дә кәко, дьле мьн вәкә канйа қире у қәт'ране дьк'ә-
лйа,

Әзе бала хвә дьдьмә Мәщите Қасо, дәлалне мале,
про ль ә'рафе мәйдане, йазьх, чәша сәр бьрина
хвәда дьнә'лйа,

Һ'ьщо бь се дәнга ба кьр, го: "Ә'йно, р'әбәне, про
ль ә'рафе мәйдане гөлләке ль Мәщите Қасо,
дәлалне мале, гөла шәрдбашиа данә, чәша
дане ве баһаре урт'-ощахе мала Исе ль мә қә-
лйа?

Дә мәнал, мәнал, мәнал,

Хәлке ондакьрйә т'әкә у т'укә, мә ондакьрйә Мәщи-
те Қасо, вәллән' шәре мьни дәлал.

10. Дә кәко, бьнһер'ьн һәваре ль ве газие,

Әскәре мала Шего гьранә жь к'обара сьбеда щот-
щоти бу, кәко, ль фәнани гөре сьбате навсәра
ч'не һатьнә харә,

Һ'ьщо бь се дәнга ба кьр, го: "Ә'йно, р'әбәне, ль
мәхәле йале р'асте, гөлләке ль Мәщите Қасо,
дәлалне мале, р'әвшә қиз у бука, гөла шәрд-
башиа данә, кәко, дә чәша урт'-ощахе мала
Исе қәландьн дане ве баһаре..

187

Бьнһер'ьн ль һәваре, ве газие,

Әскәре мала Шего-бәге гьранә, к'обара сьбеда щот-
щоти бун ль фәнани гөре сьбате, кәко, хвә
данә навсәра ч'йе,

Һ'ьщо бь се дәнга газие кьр, го: "Ә'йно, р'әбәне, ль
мәг'әле йале р'асте, гөлләке ль Мәшиде Қасо,

дэлалйе мале, гōла сйара данэ, дэ чэва к'эсэк
т'ōнэ дане ве бьhare ль мале Исе wa бькэ сэр-
верйе...

- Дьле мьн канийа қире у қэт'ране льк'элийа,
5. Мэшиде Қасо, дэлалйе мале про ль майдане йазьх,
чава сэр бьрине хвэда дьналийа,
Н'ьшо ба кьр: “Э'йно р'эбэне, мэг'эле йале р'асте
гōллэке ль Мэшиде Қасо, дэлалйе мале, гōла
сйара данэ, дэ дане ве бьhare урт' у ошахе ма-
ла Исе чав бь шарэке wa ль мэфэлийа...

Э'ВДЬЛЭ — БЭГ

188

Эвдьлэ-бэг жь мал дэрк'эт, дэрк'эт дэрэ,
Кьрьбу қэста мала Чаркэз Омэрэ,
Го: “Чэркэз лао, эв чь дэфэ, чь зөр'нэйэ?
Чэркэз го: “Чьма тō ньзани, дэ'вата баве мьн у
дайка тэйэ...

5. Э'вдьлэ-бэг го: “Чэркэз лао, хэбэр дэве тэ н'эв-
те— н'эвт говэк баве тэ зедэйэ...

Дэ вай дьниае, вай дьниае,

Фэлэк хайинэ, диван тэнгэ мьле миро мьн нъл нае.

Кэла шэвьтийа Т'опла Қөле Гиһадинэ,

К'афьре Омэр Чэркэз чуйэ дэфэ бинэ,

10. Э'вдьлэ-бэге го: “Чэркэз лао, тэр'а дьбем дэфэ ма-
хэ, эм н'эзьнинэ...

Дэ нэй-ло миро, нэй-ло миро,

Мал дэрк'это, бе т'эвди́ро,

Малхьрабо, шэшханэ шеба қап'уте тэда нае биро.

- Э'вдълэ-бэге мэшйа бу сэр канийе,
 15. Кондала Эзарме гьран бу, к'этыбу бьн панийе,
 Э'вдълэ-бэге мьн дэсте р'асте шур дьхэбьтина, дэсте
 ч'оне пафьж дькэ хуна бэр э'нийе.
 Вэй дьннае, вэй дьннае,
 Фэлэк ханна, диwan тэнгэ, мьле мире мьн һьл нае.
- Э'вдълэ-бэг бэге мэйа.
 20. We р'унышти сэр дошока қәдифэйа,
 Жь сальха, дьве мире мьн һатйа кōштын пе хәнчэла
 савьлмэйа.
 Вэй-ло миро, вэй-ло миро,
 Мал дэрк'эго бе т'ьвдиро,
 Шэшхана шеведа нае биро.
25. Кала Т'опла Қәле дэве аве,
 Э'вдълэ-бэг сэкьни бэр дэре кәле гōлла даве,
 К'афьре ван чэркәза р'эвин, хвә данә п'але,
 Э'йша-ханьм цьназе шера ани йале мале,
 Го: "Кәс т'бнә шаве бьдә Т'опла Қәле мала хале.
30. Бе, бьра Шьблйин хвәш бә дәwsа баве,,
 Вэй-ло миро, вэй-ло миро,
 Мал дэрк'эго бе т'ьвдиро.
 Малхьрабо, шэшхана шеба тада нае биро.
- Кала шэвьтйиа Т'опла Қәле we бь нькә,
 35. Ханчэла Э'вдълэ- бэге кьнә бь шьр'кә,
 Весбе Э'вдълэ-бэге мьн шэр' хвәшкьрйә пе хәнчэла
 ч'уч'кә,
 Вэй дьннае, вэй дьннае,
 Фэлэк ханна, мэр'а нае,
 Диwan тэнгэ, мьле мире мьн һьл нае.
40. Хәнчэла к'афьре Чэркәз Омэр һьнде зэрә,
 Чьqас кьнә, әwqас бэрә,
 We весбе хәнчэрәке т'эморйа Э'вдълэ-бэге мьн хьс-
 тйә, т'эморин дахьстйә сэр э'нийа кәвэрә.

Вэй-ло миро, вэй-ло миро,
Миро, мал дэрк'это бе т'вдиро,
45. Шэшханэ шеведа, нае биро.

Һэй-ло миро, кэла Т'опла Қэле җе бьльнд ши,
Сьмела Ә'вдълә-бәге мьн сьмеләкә сорә, сосьнә же
нарьнци,

Ә'йша-ханьме дькьрә гази, дьго: "Се зьлам мала ба-
ве мьн һатьнә кӧштъне, һәрсе азәп бун, нәзә-
вьши,..

Вэй дьннае, вэй дьннае.

50. Һэй-ло миро кэла Т'опла Қэле җе стьри,
Ханьме мала Мәмәд-бәге р'әш гьредабун нав ван-
да шиһ у гьри,

Ә'йша-ханьме кьрә гази, го: "Ә'вдълә лао, вәхта тӧ
дьк'әти р'ожа ог'ьрме гьран, бьра шер'а сйар
буйа Мәмәд-бәге, сйаре Гӧли...

Дә вэй-ло миро, вэй-ло миро.

Һэй-ло миро, шева мире мьн шева зер'а,
55. К'афьре ван чәркәза бәр қавише Ә'вдълә-бәге мьр'а
дьдан ч'ер'а.

Ә'йша-ханьме го: "Ә'вдълә лао, тә р'ӧһ'е ширьн,
гоште һ'әрам һешшандйә к'е р'ожер'а?..

Вэй дьннае, вэй дьннае,

Фәләк хайинә, мәр'а нае,

Диһан тәнгә, мьле мире мьн һьл нае.

60. Һэй-ло миро, мьн ньзан бу дьһна вайә,
Т'ьли-печ'йе баве Ә'вдълә-бәге мьн п'ьлте муме ха-
п'ечайә,

Хвәдева ә'йанә, шәр'е Ақьсқае се шур дәве т'опа
р'оме дайә,

Вэй дьннае, вэй дьннае,

Фәләк хайинә, мәр'а нае.

- 65.. һэй-ло миро, һэй-ло миро,
Ә'вдълә-бәге мьн мал дәрк'әт дь мьл-мьли,
Дава чөх у чәркәзйа гьран бу, ле фьтлы,
К'е дитийә һәр'ын сар мала Мәмәд-бәге ә'рзә гь-
ли.

189

- Ә'вдълә-бәго, мьн нъамбу дьнна вайә,
Миро, мьн нъанбу дьнна вайә,
Т'ьли-печ'не Ә'вдълә-бәге мьн п'ьлте муме хас п'е-
чайә,
Ә'вдълә-бәге мьне шәр'е Ақьсае шурәке дәве т'о-
па гевьр дайә.
5. һэй-ло миро, һэй-ло миро,
Фәләкә ханнә, Ә'вдълә-бәге мьр'а нае,
Қавишә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
Шәшханә щеведа майә, бире нае.
- Оло миро, Т'опрах Қәле бьнер'ә гиһа шинә,
10. К'афьре Омәр Чәркәз шандийә Муше дәфе тинә,
Ә'вдъл-бәге го: "Омәр Чәркәз, к'афьро, дәфа хвә
бьтәмьринә,
Чьма тә нъани Мәмәд-бәг мьрйә. әмә һ'әзынинә?...
Һэй-ло миро, һэй-ло вәе,
Фәләкә ханнә, Ә'вдълә-бәге мьр'а нае,
15. Қавишә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
Шәшханә щеведа майә, бире нае.
Оло миро, Т'опрах Қәле бьнер'ә вә кәләйә,
Ә'вдълә-бәге кьрә гази, го: "К'афьре Омәр Чәркәз
әв чь дәфә? Чь зөр'нәйә?..
Омәр Чәркәз го: "Әва һәйә дә'вата кала бәве мьн
пира дайка тәйә,..

20. Ө'вдълә-бәге го: "Омәр Чәркәз, әв хәбәр дәве тә
 һ'әвте һ'әвт говәк баве тә зедәйә,
 Әва һәйә дәфа Серопе фьләйә,,
 Омәр Чәркәз го: "Ө'вдълә-бәго, р'астә әва дәфа
 Серопе фьләйә, ле йәқин заньбә ледьхә бой ха-
 тыре Мәмәд-бәге баве тәйә.
 һәй-ло миро, һәй-ло вае,
 Фәләкә ханнә, Ө'вдълә бәге мьр'а нае,
25. Қавишә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
 Шәшханә щеведа майә, бире нае.

Оло Миро, шева Ө'вдълә- бәге мьн шева зер'а,
 К'афьре Омәр Чәркәз дәрк'әтиә бәрдерн, Ө'вдълә-
 бәге мьр'а дьдә ч'ер'а,
 Әйшо-ханьме кьрә газн, го: "Ө'вдълә-бәго бьра тә
 һ'әрам бә шире бәдәне, тәе р'ьһ'е ширьн, гош-
 те һ'әрам һешшандийә к'е р'өжер'а?,,

30. һәй-ло миро, һәй-ло вае,
 Фәләкә ханнә, Өвдълә-бәге мьр'а нае,
 Қавишә тәнгә, мире мьн те һьл нае,
 Шәшханә щеведа майә, бире нае.

Ө'вдълә-бәго, кәла Т'опрах Қәле бьнер'ә we һьм-
 бәрә,

35. Қәмәнга Омәр Чәркәз дьнһер'ьм шьлфе зәрә,
 Чьқас дьрежә аьқас бәрә,
 We шурәке сәре Ө'вдълә-бәге дайә, р'ишие шә'ре
 жорда харкьрйә сәр әнийә кәвәрә,
 һәй-ло миро, һәй-ло вае,
 Фәләкә ханнә, Ө'вдълә-бәге мьр'а нае,
40. Қавишә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
 Шәшханә щеведа майә, бире нае.

Оло миро, әскәре Чәркәз-аг'е да п'але,
 Ө'вдълә-бәге мьн тә'на кондәла вәгәр'йә йале мале,
 Го: "Щаве бьднә к'оме сьлива, бьра бен Шук'ри-

бәге бър'эвина гәлине Зила, мала хале,..
Һэй-ло миро, һэй-ло вае,
Фәләкә ханнә, Ә'вдълә-бәге мър'а нае,
45. Қәвншә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
Шәшханә щеведа майә, бире нае.

Оло миро, Т'опрах Қәле бьнер'ә we қәдәфә,
50. Қазан у қөлынга бәр'на жерин гьртийә р'әфә,
К'әфьре Омәр Чәркәз шурәке сәре Ә'вдълә-бәге да-
йә, мә қәландийә к'ок'а мала мир Шәрәфә.
Һэй-ло миро, һэй-ло вае,
Фәләкә ханнә, Ә'вдълә-бәге мър'а нае,
Қәвншә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
55. Шәшханә щеведа майә, бире нае.

Ә'вдълә-бәго, кәла Т'опрах Қәле бьнер'ә бәре аве,
Әскәре Омәр Чәркәз желва тейә гөлла даве,
Ә'йшо-ханьме кьрә газн, го: "К'әфьре Омәр Чәркә-
зо, тәе көштийә Ә'вдълә-бәг, Сьлеман-бәг, Тә-
йар-бәге бьра, бьра хвәш бә Шук'ри-бәге шу-
на баве,..
Һэй-ло миро, һэй-ло вае,
60. Фәләкә ханнә, Ә'вдълә бәге мър'а нае,
Қәвншә тәнгә, мьле мире мьн те һьл нае,
Шәшханә щеведа майә, бире нае.

НЪВИСАРНАСИ*

1. Шех Мирзо. Мәһа адаре сала 1963-йа ль бажаре Ереване жь заре Р'эзае Ә'ли һатийә нъвисандьн.

Шех Мирзә шехе эздийа бу. Әмин-п'аша, Р'әшид-п'аша т'ьрк бун, гази шех Мирзә дькьн дьвьн шәһәре Диарбәк'ьре дьбежьлә шех Мирзә: "Тө шехе эздйани, сәрк'ари дәсте тәданә, гәрәке тө т'әшкил быкп, т'әмам: тө, эздйава вәрьн бьвьнә сөрман. Шех Мирзә қәбул накә, дьве: "Әм эздинә, әм т'ө зйане надьнә вә, чи вә мә к'әтийә, һун зоре дьхвәзын мә тенә сөрман?., Әвана дьве-жьн: "Вәки тө ваби сөрман әме ньһа тә бькөжьп, өса жи эздйа т'әмам бьбьр'ьн.,.

Шех Мирзә һөндөр'е сәра ванда р'адьбә у дькә шәр', донздә нәфәре вана дькөжә, паше әвана ледьхьн шех Мирзә дькөжьлә.

2. (Сәрае). Мәһа илоне сала 1973-йа ль бажаре Ереване жь заре Мәһ'муде Сьло һатийә нъвисандьн.

3. (Сәрае ль-мьн сәрае). Мәһа һ'әзирапе сала 1968-а П'амп'а

---

* Хешжь we, ко нъвисарнасида те биранине: страп к'әпге, к'идәре у жь к'е нъвисйә, мь тер'а дит өса жп сәрһатийа, йаие жи шьровәкьрьна ван страна бьдьм, йек дәнгбеж бь хвә зань-бийә у мьр'а готийә.

Мь тер'а дит өса жи әв сәрпәһати у шьровәкьрьпа дәнгбежа, йек вана мьр'а готийә, чапкьм һәма өса, чәва мь бь хвә бьһистийә.

Һьлбәт шахе сәрпәһатиада, шьровәкьрьнада у странада щи һә-пә, вәки готьна дәнгбежа һәв нагьрьн, жәв щөда дьбьн. Наве мә-риа, щи-вара у қәвмандьна щур'ә-щур'ә тенә готьне. Әв һ'әму мьн бь фә'мдари һьштиийә һәма өса чәва мьн бьһистийә, чьмки р'асткьрьн дькарьбу р'йа пьрса бь өлми леньһөр'андьна страна алие нет, зьман у қәвмандьнада бьгьрта.

К'орда, сэр нәһ'ийа Арагасе, Р'СС Әрмәнистане, жь заре Қ'амьле Әрәб һатийә нывисандьн.

4. (Сәрае ль-мын Сәрае). Мәһа гөлаве сала 1970 гөнде Армавире, сэр нәһ'ийа Ноктемберйане, Р'СС Әрмәнистане, жь заре Мәһ'муде Әли һатийә нывисандьн.

5. (Шех Мирзә). Мәһа писане сала 1963-йа ль гөнде Сичанлу-йе (пәһа Авт'она), сэр нәһ'ийа Г'алине, Р'СС Әрмәнистане, жь заре Әгпте Т'ещьр һатийә нывисандьн.

6. (Әли-бәге мире шеха). Мәһа гөлаве сала 1970 ль гөнде Гай-каване, сэр нәһ'ийа Ноктемберйане, Р'СС Әрмәнистане жь заре Г'әмиде Г'әмо һатийә нывисандьн.

7. Шех Мьч'о. Бьһьһер'ә нывисарнасийа №2.

8. (Дәланә). Бьһьһер'ә нывисарнасийа №1.

9. Шех Мәһ'муд. Мәһа адаре сала 1970 бажаре Ереване жь заре Говһанпсийан Карапет һатийә нывисандьн.

10. Исманл-аг'а. Мәһа чьрийа пеш сала 1973-йа ль бажаре Кок-Һапгаке, областа Шәлал-Абаде, Р'СС Қырқьзыстане, жь заре Хальте Шәмо һатийә нывисандьн.

11. Сәйид-хан. Мәһа писане сала 1970 совхоза Артенне, сэр нәһ'ийа Г'алине, Р'СС Әрмәнистане, жь заре Оһанийан Исраел һатийә нывисандьн.

12. (Сәид-хан). Бьһьһер'ә нывисарнасийа №9.

13. (Шех Сәйид). Мәһа тирме сала 1955-а ль бажаре Ереване жь заре Карапете Хачо һатийә нывисандьн.

14. (Шех Сьһ'ид). Бьһьһер'ә нывисарнасийа №13.

15. (Шех Сьһ'ид). Бьһьһер'ә нывисарнасийа №13.

16. Шәр'е сэр Қере. Бьһьһер'ә нывисарнасийа №11.

Вәхте шех Сьһ'ид р'абу әв у әскәре К'әмал-п'аша һәв хь-тып. К'әмал-п'аша го: "К'и қануна мын қәбул пакә әзе мы хьм. Шех Сьһ'ид р'адьбә, гәлә-гәлә к'өрд т'әви мы дьбьн. Паше шех Сьһ'ид дьгьри дьхәвьқипьн.

Қерә ч'наки бьльидә, навбәра р'әшкота у бьһьһер'әдә.

17. Баве Фәхриа. Бьһьһер'ә нывисарнасийа №11.

Сәбри көр'е Г'әнци Мәһ'мәде Мьсто, шәр'е сэр Қереда һатә бьридаркьрыне. Әрмәнийе р'әшкота әван чар бьра жь фәрмане хьлас дькьн тиньн Сурнае. Фәхри қиза Сәбри бу, Мәйре у Хашьме жьпе мы бун. Бь готьна һьпәка әва к'лама Мәйре у Хашьме севрандьянә, ле бь готьна һьпәке майиш жи бьре Сәбри йаһо севрандийә,

18. Хәлиле Мьсто, Бьһьһер'ә нывисарнасийа №11.

"Хәлпле Мьсто мерхас бу. Әв хьсарки бу, сэр р'әшкота һ'әсаб дьбу, мер бу. Әв вәхте мьда буйә, ле мы мы нәдитяә.

Кө һ'өкөмәтә т'өркә к'өрда дьгьрт, аг'әләра у шеха дьгьрт дь-
брь дьхәһьданд, Хәлиле Мьсто ии чахи гьртьп.

Хәлиле Мьсто у Мәһ'мәд-аг'әе Бат'мани көр'әпә һәв буп, Хә-
лиле Мьсто Харберде (ль вьр дара истәдраре бу),
хәһьдандь, Зәйицо-хушка Хәлиле Мьсто бу, Ә'мо к'өлләтә ии
бу.

Әвә к'ылама Паһойе Г'әши Мьсте дәрхьстийә, әз жи же һии
бумә,,.

19. Мәһ'мәд-аг'әе Батмани. Бьһьһер'ә һьвисарнаспийә №11.

Вәхта һ'өкөмәтә Р'оме ль ә'шире к'өрда, аг'әләра һатә хә-
зәбе Мьһ'мәд-аг'әе Бат'мани гьртьп бьрьпә шәһәрә Дпарбәк'ьре.
Ль вьр ии, шех Сьһ'нд у биступенщ мадула һәвр'а хәһьдандь.
Наве гөндә Мәһ'мәд-аг'әе Бат'мани Бат'ман бу.

20. Шәр'е Гридаг'е. Мәһа адаре сала 1970 ль гөндә К'учук
Ведие, сәр нәһ'пйа Арарате, Р'СС Әрмәнистане, жь заре Фәтпев
Г'әмид һатийә һьвисандьп.

21. (Шәр'е Гридаг'е). Мәһа к'әпуца паш сала 1957-а гөндә
Советакане сәр нәһ'пйа Октемберийәпә, жь заре Аһ'мәде Мирзан
һатийә һьвисандьп.

22. Шех Заһар. Бьһьһер'ә һьвисарнаспийә №20.

23. (Шех Заһар). Мәһа писане сала 1963-йа бажаре Ереване, жь
заре Бозойан Саргис һатийә һьвисандьп.

К'әмалпста кө р'абуп зор ль к'өрда кьрып, иллаһи зор ль
шеха, мәлла кьрып. Йе кө гьртьп, йе кө сьргункьрып, йе кө дар-
дакьрып. Ван сале зөһм у зьхтне мала калке шех Заһар, пиве
мала вана, қәйме ван: шех Таһар, шех Қасьм дьман нәһ'пйа
Әрдише гөндә К'орсоде, ле шех Заһар, шех Ә'вдьлр'әһ'ман ль
пш Гридаг'е, гөндә Сьһ'һ'ане, сәр нәһ'пйа Мәк'уйе дьман. Әв
қәбила хвәва шәләли буп.

К'әмалпста дьго, вәрпә сәр дине мә. К'өрда жи дьго, әм
наен сәр дине вә. Щон т'өркә шех Қасьм, шех Таһар бьрып бәр
дара дараг'әше. Шех Заһар, шех Ә'вдьлр'әһ'ман һәрдө бьре һәв
буп. Шех Заһар бьре мәзьп бу, шех Ә'вдьлр'әһ'ман бьре бьч'ук
бу. Щон т'өркә вәхта һатьп сәр шех Заһар, кө һәрдө бьра жи
бьгьрып, бьбып бәр дара дараг'әше, шех Ә'вдьлр'әһ'ман готә шех
Заһар, го. "Ида плащ т'өпә, хвә бьдьпә бәр. Әм р'өжәке жи бь-
миһьп, әм гәрәке хвә бьдьпә бәр, хвә хьласкьп,,.

24. Фәрзәндә. Бьһьһер'ә һьвисарнаспийә №20.

25. Хәте-ханьм. Мәһа плоне сала 1973-а совхоза Боролда
Жерин сәр наве қөр'ьлт'а ПКТС йа XXII, сәр нәһ'пйа Алгабаске,
областа Чимк'енте, Р'СС Қазахстане жь заре К'орог'лине Мәһ'мәд
һатийә һьвисандьп.

т'ан Өбдул Н'эмид, го: "Изне бьдэ эм пашда вэгэр'ын һэр'ын йе-
ра хвэ, сйаре мын нэхвэш к'этынэ, т'аб накыл,.. Сөлт'ан Өбдул Н'э-
мид Сөрмэли Мэмэд-п'ашар'а го, го: "Аг'ашда-мана, К'ордунда-
п'аша һеч лазьм данк,.. Сөлт'ан Өбдул Н'эмид Сөрмэли Мэмэд-п'а-
ша бейһөрмэткыр, дьле ви сөлт'ан ма, р'абу п'ор-п'ошман вэгэр'йа
һат йера хвэ Өлэшгьре. Жь допздэ һ'эзари ма һ'эзарһ'эвсид
сйар. Т'эмам гэрмеда қыр' буп. Вэгэр'андьле р'йа ван диса к'этэ
Ө'лбьстане. Қэдэра се р'ожа мыра мап, кө һьпәки һеса бьп.

Дө к'ерап аһип авьтнэ пышт чадьра Сөрмэли Мэмэд-п'аша бо-
на шөватө.

Вөхтөк к'этэ наве, мэрөк жь к'өвпшөпө Ө'лбьстане дэрк'өт,
к'өш'йа һат дора чадьра Сөрмэли Мэмэд-п'аша миша зпакп гьрт,
пөч'ка хвэ авитэ дора чадьре, чадьр гьвашт аһи гьһандө һөв.
Дө зна өса чадьр гьваштө һөв, сорашпа дэсте Сөрмэли Мэмэд-
п'аша һьлдабу зпө бькөжө, зор да дөвө сорашп, сорашп п'архапө
ви гьрт. К'өһфөта Сөрмэли Мэмэд-п'аша Ө'йшап-һаньм р'адьбө
дьчө һөварийа мере хвэ (Ө'йшап-һапьм башқө р'адьза). Сорашп
дэст мере хвэ һьлдьдө, қэдэра пив метри бь серива дьдө бөр
сорашпө жедықө. Зна сьст дьбө, сөрмэли Мэмэд-п'аша хьлас дьбө.
Сйаре хөламе ви т'эмам пө дьһ'эсьп теһ һөварпа п'ашө. Ө'йшап
һаньм иди зпө көштьбу. Р'өк дьк'эвө орт'ө Сөрмэли Мэмэд-п'аша
дьчө р'эмөтө.

Сөрөкө сйара Ө'вдалө Зөйһькө бу. Өв сйара тпшө дьгьһпшө Ө-
лэшгьре. Өлэшгьре хвөйп хөдәпө сйара т'эмам дь'ьп бал Ө'вдалө
Зөйһө же дьһ'эсьп: "Апө Ө'вдал, көр'ө мө, бьре мө чөва бун?..

Ө'вдалө Зөйһө өва к'ылама давейкө сөр Сөрмэли Мэмэд-п'аша
у бь к'ылам ваһа сөрвөхт дькө.

39. (Хозанө). Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №5

40. (Вэр Хозанө). Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №33.

41. (Хозанө). Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №21.

42. Ч'һас Чөхөре. Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №6.

43. Зөйһөба хушк. Мөһа сьватө сала 1970 ль гөпде һөбьл'өндө,
сөр пөһ'ийа Масһсе, Р'СС Өрмөһпстапө, жь зарө Мөһ'мөдө
Муса һатһйө һьвисандьп.

44. Т'ели һ'эмзө. Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №21.

45. (Ө'ли-бөгө харзийа). Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №5.

46. (Ө'ли харзийа). Мөһа гөлапө сала 1970 ль гөпде Йөһгьшө,
сөр пөһ'ийа Араратө, Р'СС Өрмөһпстапө, жь зарө Ө'бдул Барп һа-
тһйө һьвисандьп.

47. (Ө'ли харзийа). Мөһа илопө сала 1969-а ль гөпде Зөһмөт,
сөр пөһ'ийа Эщмиадзпөпө, Р'СС Өрмөһпстапө, жь зарө Усьве Ө'ли
һатһйө һьвисандьп.

48. (Ө'лькп харза). Бьһьһөр'ө һьвисарһасийа №11.

49. (Әли харзия). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 50. (Тели Һәмзе). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 51. Көштына Тели Һәмзе. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №46.
 52. (Көштына Тели Һәмзе). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 53. (Көштына Тели Һәмзе). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 54. Шәр'е зилан у һәйдәран лә гәл т'өркан. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №26.

55. Ръзае Хельт. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 56. (Ръзае баве К'ороғ'ли). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №43.
 57. (Баве К'ороғ'ли) Быйһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 58. (Ръзае Хельт). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №46.
 59. (Фәтлә- бәг). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 60. (Чумә Муше). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №5
 61. (Әзе начьмә Муша шәүһти). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6
 62. Баве Һәмә. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №4.
 63. (Дә ло-ло). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 64. (Кәке Һәмә). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 65. Аһмәде Һәмә. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 66. Фаръзе Әт'е. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 67. (Фаръзе Әт'е). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 68. Сьлое Щәво. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 69. Баве Сәйро. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №20.
 70. К'очка баве Шәро. Быйһер'ә пьвисарнаспһа № 11.
 71. (К'очка баве Шәро). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 72. Бәжи у бала баве Мир-бәге. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 73. Баво, вәлате мә пинә. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 74. Пеманло. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №4.
 75. Сальһо. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №11.

Сальһо хорт бу, бәр мьраз бу, әмре ши һиңдә салп бу. Р'а-бу к'а чь кәр, һ'өкмәт ши гьрт, дәсте ши к'әләмче хьст, ани бәре ши да Днарбәк'ьре, ко текә һ'әбсе. Бәхте Сальһо өса ани, ко дәрғистһа ши бәр дәрғе һ'әбсхане сәкши бу. Ч'ә'в лә дәрғистһа хәә к'әт, мәде хәә кәр. Дәрғистһа ши жи лешһер'п гьрһа у пьфьр'п лә Мьстәфә-һ'анна кәр.

76. (Сальһо). Быйһер'ә пьвисарнаспһа №43.

77. Щарьсм-бәг. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №11.

Һ'әвт апе Щарьсм-бәг һәбу. Әши тәе т'әпе, мәрики зә'ф баш бу, жь т'ө кәси пәдътьрһиһа. Әв һәр һ'әвт бьраө һане к'пн же һылаши, бь ханандьн ши көшты. Әв һәр һ'әвт бьра мьрәкө бистпешц гөнде шеха буи.

78. Мәт'раи Һ'са. Быйһер'ә пьвисарнаспһа №11.

Мәт'раи Һ'са дера Ахт'амаре бу. Дер жи хәәлп, һәбуна ши һәбу, к'омәк дьда цьмә'те. Мәйрәма қиза к'әшише Ҡане у Әлиө

қоләхасе Р'оме дьле ван дьк'әвә һәв. Ә'ли Мәйрәме дьр'әвинә тен дера Ахт'амаре, кә хьлас бьв.

79. **Шәр'әке қәвьмийә Керч'е.** Мәһа тирме сала 1971-е ль бажаре Ереване, жь заре Вәзире Каке һатийә ньвисандьн.

80. **Ширьне Ә'ло.** Бьньһер'ә ньвисарнасийа №6.

81. **Фьлите Қөто.** Мәһа к'апуна пеш сала 1955-а ль бажаре Ереване жь заре Ә'т'аре Шәро у Г'әсәпе Әсәд һатийә ньвисандьн. Бәндәк Ә'. Шәро готийә бәндәк жи Г. Әсәд ле вәгәр'андийә. Әва сәрһатийа Ә'т'аре Шәро готийә.

Мәме Ә'т'маньке дьма қәза Бьһерпе, вәлате Р'оме. Бь хвә кәрманщ жь қәбила Р'әшкота бу, бь хвә нә аг'а, нә жи бәг бу. Пьзмаме Мәме Ә'т'маньке зәф бун, әви дәсте хвә т'ә кәсп'ра данәданц, бь хвә мәрйкк мерхас у навдар бу. Вәхтәке ль қәза вапа бу хәлайа нан. Әви каврапәкә мәзын т'әшкилкьр, бәре каврен хве дагырт, к'омәк хорте же һати т'әв хвә һьлда, кавран ажотьн бәрб қәза кәване К'ере, вәки хве бь гәһьм, щәһ бьг'һер'ьн. Ведәре нав қәзеда ә'һшед хвә хәлиткьры, һәвг'һартьн. Мәме Ә'т'маньке хвәст we р'еда һәр'ә к'едәре Фьлите Қөто дьма. Щара майьн хвә шевьри го, Фьлите Қөто мәрйкк нәһәқә, бь хвә жи жь һ'әк'омәта Р'оме фьрарә, we бе пешийа мә у һәһелә кә әм бь сәрфьһийази бьгьһижьпә мәзилә хвә. Щара мани бәре каврен да р'ийа канийа Қире, цезпкк п'ьра Батмане. Чуи дәрк'әтьп сәр канийа Қире, ведәре һевьрин. Ле Фьлите Қөто бьһистьбу, вәки кавране Мәме Ә'т'маньке һатийә қәза кәване К'ере хве авийә пап'ра г'һер'ийә. Фьлит да һ'ьше хвә го, чь'ра Мәме Ә'т'маньке бәрбь гөнде мә пәһат? Веки өсанә әв мып бәр тыштәки һ'әсаб һакә, дьхвәзә кавране хвә беқәзийа жь вәлате мә дәрхә, сьве жи нав хәлқеда бежә, вәки мып кавране хвә беқәзийа жь вәлате Фьлите Қөто хьласкьр, ани.

Жь р'евькк Фьлит бьһист, вәки кавране Мәме Ә'т'маньке ль сәр канийа Қире һеврийә. Фьлит р'абу к'аре хвә кьр чава лазьмә, т'әпе се мәрйе бавче т'әв хвә һьлдап, бәре хвә да бәрб канийа Қире. Ле дйа Фьлит Шаме гәләк хвә авитә Фьлит, го: "Вәре г'р'а п'ор'е мыши син бькә, мәчә пешийа кавране Мәме Ә'т'маньке. Мерьк дьжмыне тә нивә, тәр'а хьравне һакхвәзә, әва се сала вәлате ванда буйә һангьраин, цьһа ч'ә'ве к'әлфәте вани р'ейә. Бьра һәр'ьн бьгьһижьпә к'әлфәте хвә.

Фьлит г'р'а дйа хвә пәкьр. Г'әта әви хвә гиһандә цезпкк канийә Мәме Ә'т'маньке кавран дабу баркьрыне, вәки иди бажон. Һәв ньһер'н Фьлите Қөто пева дәрк'әт. Фьлит гот: "Г'ә, Мәме Ә'т'маньке, каврен к'әда дьләқини? Тә қәт нәгот Фьлите Қөто вандарайә, әз һәр'ьм сәләмәке бьдьме?,"

Мәме Ә'т'маньке гот: "Фьлите лао, бәлки тә бәла хвә бьвни,

вэрэ һесыра пешын баре хwэва баща тэйэ. Фэqэт дэсте хwэ жы мэ бык'шинэ.,

Флит го: "Дэрде мын пэ һесыре пешынэ баре шейэ, дэрде мын т'вынга базыбэлэка ль мьле тэйэ., Мэме гот: "Фылино, эw хэбэр жы дэве баве тэ зедэйэ, т'вынга базыбэлэка мьле мында эw йэqин хуна сэре тэйэ, йан qэлэна Шэма дайка тэйэ.

Wedэре дэст бы шэр' дыкы, шэр'е э'шире хwэхwэтийа кэр-манцийе. Флите Qото ледьхэ бистчар мера жы дэсте Мэме дыкэжэ, шиве дэста Мэме кавыран жы ч'ем дэрбаздыкы. Се мере Флите Qото жи тенэ коштыне. Ль мэйдане дымипэ Флите Qото у Мэме Эт'манике. Эвана һэрдэ дэст-дэст дажопэ сэр һэв, т'вынга һэвр'а дыгыры, эw бэри ши дьдэ дыкэжэ, эw жи бэри ши дьдэ дыкэжэ. Wedэре һэрдэ жи бы дэсте һэв тенэ коштыне.

Шэма дйа Флит те сэр шийазе Флит у Мэме дысэкына, wedэре дэст не дыкэ дысэwришэ к'ылама Флите Qото, йе кэ һ'эта про жи те готыне.

82. (Флите Qото). Бышыер'э пьвисаруасийа №23.

Мэме Эли Эт'мане р'эшкоти бу, гонде Р'эшька дьма. Эва гонда дыкэwэ пеш Гьридаг'е, нэһ'ийа Базиде, шие ши ч'йайэ. Нан бса баһа бу, бы хwэ экыи пэдыкыры, к'отэр бун. Нан ле кем бу. Qэйме Мэме Эли Эт'мане данш сэр, wэки эw мерэки мерхасэ, навдарэ гэрэ һэр'э жы бэржерна (эва жи qэбила Флите Qото бу) нан арзанэ, нан wаир'а бшэ wэрэ.

Р'абун карван һылдан, карване wан жи карване га бу, һэр т'эне се-чар һестыр пер'а һэбун. Мэме Эли жы харэие хwэр'а, жы Эме Гьндер'а го, го: "Тэ гэрэке йэqин мьр'а wэрен. Эз т'эне пачым.,

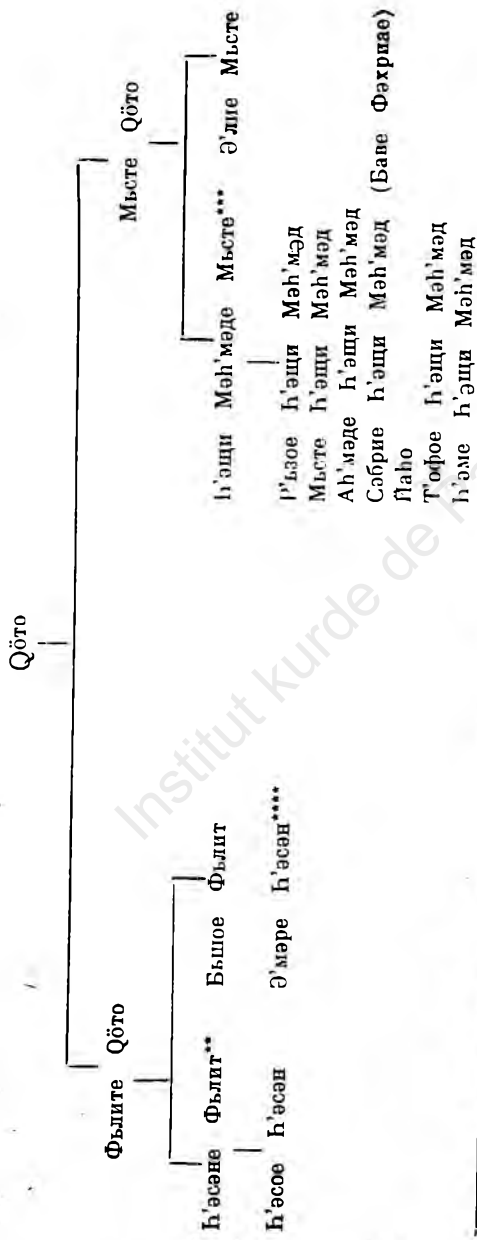
Эвана р'абун бы бистһ'эвт мэрыва у карване хwэва чун бэржерна нан бык'ыры, бшын wэрын. Чун гьһиштыне бэржерна, нане хwэ станды, баре хwэ дагыртын у дуса бэрбь йера хwэ һатын. Батын пезикайа гонде Флите Qото Сэдэлу (Флите Qото ши гондида дьма) бынатара гонд данш.

Флите Qото не һ'эсийа, го: "Эв чь карванэ һатийэ эрде мэда даншйэ? Нэ жы мын ыркэрийэ, нэ жи баща мын дайэ'.,

Флите Qото р'абу дэ хэламе хwэ шанд бал каврап. Хэламе же ыркэры: "Эв чь карванэ?., Го: "Лао, эз Мэме Эли Эт'манимэ, нане мэ кем буйэ, мэ чу һесыре хwэр'а нан ашйэ., Хэламе Флите Qото го: "Флит газн wэ дыкэ., Го: "Бона чь?., Го: "Бона ши йэки, wэки һун гэрэке баща ши быдын у дэрбазып һэр'ы.,

1 К'и ко we р'еда дьчу дьһат, Фылите Qото баща хwэ хэлqе дьстанд.

Р'ьк'не малбэццэ Фьлите Қөто*

* Бь готына дөнгбөж Оһанһан Израел.

**Һена К'эһал-п'аша, пәй шәр'е Сьһид-хан һөкөмәт чахе һаг һ'эсо бьррә, баве ви һ'эсэн дәүса кәр'е хвә чу, го: "Ә'зъм һ'эсо... Ви бьрыи һавале, сыгу кьрьнә зьк, щөндәке ви һьштьнә бәр куч'ка.

***Мәһ'мәд чубу һ'әще, жер'а дьготьн һ'әци Мәһ'мәд.

**** Ә'мәр у һ'әци Мәһ'мәде Мьсте шәр'е сәр Qередә тенә көштьнә, Сабри (Баве Фәхрһае) жи бьриндар дьбә.

Әме Гьиде го: “Әу чь мәрвә, вәки бац жь р’ешпйа дьхвәзә...
Маме Әлихане Гьиде го: “Лао, тышт пакә, әме дө шәпхана жер’а
быншыи бьдыә баца р’йа хвә у хвәр’а сьламәти р’йа хвәда
һәр’и... Әу дө шәшханә гьрт да хөламе ши, го: “Лао, ан дө
шәшхана жь хвәр’а бьвыи һәр’йә бьдыә Флите Қөто... Хөлама
дө шәшханә һьлдан бьрыи чун. Вәхта бьрыи данә Флит, хөламаки
ши готә Флит, го: “Хвәзла ван һәрдө шәшхана пәшанда т’әк
шәшхана базьибәлк бынанда... Флит царкә дьн п’опимап бу, го:
“Һәрд шәшхане ши һьлдан бьвыи бьдыә ши... Хөлама кә һәрд
шәшханә һьлдан бьрыи данә Маме Әли. Маме Әли го: “Тә чьма
ани лао?..

Го: “Флит мәр’а готийә һәр’и бьжыи Маме Әли, бьра әс-
тыра пеншыи, шәшхана базьибәлк быншыи баца р’йа мьн-жер’а
р’айә...

Маме Гьиде һьда го: “Лао, һәр’и бьжыи Флит, мьн позе
мака шийә... әстыра пеншыи қаләна дайка ши Шәмәйә, шәш-
хана базьибәләк әрәса мәйдәне йәқин хуна мьн у шийә... Ани
һәрдө гөһе хөламе ши жекьр, қөһвәр, тәлер’а кьр, авитә стөе
ван, го: “Һәр’иә бьжыи Флите Қөто, кә те сәр мьн бьра бь лә-
кә гьран бе, йан хөде дьдә мьн, йан дьдә Флит...

83. (Флите Қөто). Бьшьер’ә ньвисарнасныя №2.

84. Флите Қөто. Бьшьер’ә ньвисарнасныя №1.

Маме Әт’маньке дьма лә Бьшьер’е, нава эла р’әшкота, па-
ве дийа ши Гьиде бу. Лә вәлате ванда бу напгырани (хәлап).
Әви р’абу кавран т’әшкидкьр, һ’әйште мере р’әшкота да сәр
хвә чу барьб қазә Бат’мане, вәки хвә бьдыә гәһьм у шәһ
быншыи не әбура зар’бә хвә бькьн. Лә Флите көр’е Қөто нава
дйа ши Шәмә бу, әв дьма лә вәлате Бат’мане, нава эла халтада.

Флит мерәзи ә’фи мерхас бу, бь хвә жи һ’өкәмәте фьрар
бу. Вәки кавран, р’ешп, кәри дьһатыи вәлате ван, бәре дьчун
Флит дьдитыи, бац у бәртиле ши дьдане, наше архапн хвәр’а
дьчун ашера хвә дькьрыи.

Лә Маме Әт’маньке бәре пәчу Флит пәдит, го: “Әме чь һә-
р’и Флит бьбыншыи, бәре кавране мә хвәйә, әме бь цепр’а бь-
гөһер’и, әу һәр’и бьгыишкыиә малә хвә...

Маме Әт’маньке һе жь Флит мертър бу, һ’әйште мере р’әш-
кота тәмам бь ч’әк у сьлыһ’ сәр ши бу, әви мьпәт жь Флит
пәдык’шанд. Әвана чун нава гөнда, хвәйә хвә данә нап. Бәре
кавране хвә дагыртыи, чун лә бәр п’р’а ч’әме Бат’мане кавране
хвә һеврандьн.

Һәмши Флите Қөто жи шәв-р’о лә сәр р’йа бу, п’еше ши
хьрави бу. Ньшкева дит сийарәк жь алие п’ра Бат’мане те. Флит
чу пешне, же пьре-ньрсйар кьр. Әви сийарп готә, го: “Вәллә,

каване Маме Өт'манпке ве ль бәр п'бра Бат'мане һешьрийә, һ'әйште мери пер'айә, т'әмам жи бь т'вьыгы,,.

Флите Qöto чу мал, к'аре хвә кыр, дө мәрийе бавче данә сәр хвә у бь ләз бәрбь каврен чун. Дийа ши Шәме готе: "К'өр'о мьп, вәрә гөр'а мьп бькә мачә пешийа кавране мерька. Вәлате ванда бийә напгырани, гөнәнә, бьра һесире хвәр'а р'ьсәқи бьвыи. Хен жь ве йәке, тō жи таки т'әнән, гөнән, дьвәк бен коштыне жц,,. Ле Флит гөр'а де нәкыр, чу сәр кавране Маме. Вәхте чу ч'ә'в кавран к'әт, мәрд-мәрданә чәтма хвә ль бәста дүз чекыр, т'вьыг да сәр у гази Маме Өт'манпке кыр, го: "Р'абьп к'аре хвә бьвыиыи, шәр'е мьп вәр'а шәр'ә, паше мәвжьн Флите Qöto дьзыва һатә пешийа мә,,.

Маме го: "Флит, бәла пешийа тә бә, вәрә дәве пешьп баре хвәва баща тәйә, дәсте хвә жь мә бьк'шпнә, әм һәр'ьп бьгы-һьжьнә зар'ос хвә. Бьра зийан нә бьгыһьже тә, нә жи бьгыһьжә мә,,.

Флит гьлийе Маме қәбул нәкыр, го: "Шәр'е мьп вәр'а шәр'ә. Вәхте һун һатынә вәлате мә, вә чьр'а р'ийа мьп һәдит? Чьр'а вә һав-дәнге мьп нә бьһистьбу?,,.

Маме Өт'манпке го: "Лао шәр' дьхвәзп, вәрә әм шәр'кьп, мьнәт жь тә т'өнә,,.

Вәхте дәст шәр' бу, Маме Өт'манпке дәстәкева шәр' кыр, дәстәкә ши жи кавран данә баркьрыне, вәки жь ч'ем дәрбази ши бәри бьн, бәр дәст дәрк'әвьн.

Фьлите Qöto алава ә'ульп леда пшп мере Маме Өт'манпке коштын у һ'әвт жи бьриндаркьрын. Дәста Маме р'әв пе к'әт р'әви. Кавране хвә жь ч'ем дәрбазкьрын. Т'әне ль мәйдане ма Маме. Әши у Фьлит һәвр'а шәр'кьрын. Әвана дак'әтапә сәр һәв, әви гөллә бәри ши да әви жи бәри ши да. Һәрдәа ве дәрә һәв коштын.

85. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №43.

86. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №11.

87. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №35.

89. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №4.

88. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №6.

90. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №28.

91. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №5.

92. (Фьлите Qöto). Мәһа гөлане сала 1963-йа ль бажаре Ереване жь заре Ньсрәте Щьмшид һатийә ньвисапдьн.

93. (Фьлите Qöto). Бьньһер'ә ньвисарпасийа №21.

94. Ә'зизо Мирзо. Бьньһер'ә ньвисарпасийа №6.

95. Ә'рәбе Фәто. Бьньһер'ә ньвисарпасийа №11.

Ә'рәбе Фәто бьразие Һ'әщи Мәһ'мәде Мьсте бу. Вәхте Мьсте

Qöto ледьхэ Омо, Пиро, шәһәкә лә пәһала Хәлилда дькөжә (Омо, Пиро жь хьсаркна бун), чәндәк дьк'әвә навә, хьсаркна дьк'әвһи пәй Әрәб у Әли һәрдө бьра лә қәза Сьливка дькөжһи. Әрәб у Әли бәре нав р'әшкәтә бун, пәй мер көштһи бардькһи дьһи слива. Хәтә хушка Әли у Әрәб бу.

96. Пәһала Хәлило. Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №11.

Мьсте Qöto, Әлине Чәто, Пурте Кәкә әв хьсарки бун, һәһаре һәв бун, һәв дабун.

Мирае Мьһ'е бәве Аһ'мәде аг'е бу (хьсарки бу). Мьсте Qöto аг'әе п'ирока бу, Сосьһи хушка Мирзә бу.

97. Чәто Чәтаре. Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №11.

Мәме Qыльки хөламе Чәто бу. Рабу жь мала хвә дәрк'әт чу нава хьсарка у шех дела. Чәто жь қәбила дәрманка бу. Һәрдө әһира лә һәвда. Мәме Qыльки гьһиштә Чәто, Чәто жи т'ьре хөлам навә һи харийә. ширһәләли we жер'а бьвә пьшт, ле хөлам бь дәмәнче ледьхә бь пәһари Чәто дькөжә.

98. Бьһһаре Чәто. Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №92.

99. (Бьһһаре Чәто). Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №43.

100. (Бьһһаре Чәто). Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №4.

101. (Һас, һас, һас, һас). Мәһа идице сала 1969-а лә бажар'е Ерване жь заре Хачатиян Һовсеһ' һатһиә пьвисандьһ.

102. (Бьһһаре Чәто). Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №23.

Әме мәрһи ке бу, т'ө кәс бәр Әмо хәбәрпәдьда. Бьһһаре Чәто кьр кө бе Әмо дил бьвә, навә һи хьрабкә. Әмо т'әне буйә. Бьһһаре Чәто бь к'ома хвәва бь әскәре Зофева (Зоқ шәһәре ваһи пезик бу), бь һәрсе ләве П'ениц'әрице теһ у Әмо дьһьриһи (Әмо жь қәбила зр'ка бу) дьһһи кө р'ева бькөжһи.

Дьһа Әмо бь т'ьвһиһ пәй дьк'әвә, хвә перә дьһһинә әв у көр'е хвә шәр' дькһи. Де у көр' ледьхһи чәнд мере Б. Чәто дькөжһи у бь мерәһи вәдьгәр'һи теһә мал.

103. (Һәй-ла ле-вае). Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №92.

104. (Бьһһаре Чәто). Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №5.

105. Лао, тә дьго мерәки қәһцьм. Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №104.

Бьһһар цьле шьһана хвәкьр, вәһи цандьрмә Мәһ'мәди Севаси һи нас пәкә, ле Мәһ'мәди Севаси әв наскьр. Ижар бәве Бьһһар әва к'лама авитһиә сәр көр'е хвә. Бьһһар аһиһи кьрһә һ'әбса Бьтлиссе, го: "Чахе әз жь һ'әбсе дәрәм, әзе т'ер ван жь фьр'не бьдьмә куч'ка.

106. Һ'әсәно, Бьһһар. Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №1.

107. Бьһһаре Чәто, Сальһе Мьһ'әмәд. Бьһһер'ә пьвисарнасиһа №101.

Сальһ' көр'е аһе Бьһһар бу, ч'ә'ве һи лә аг'атһида һи бу. Бь-

шар пайк'эт, хвэ ль гьре Бьрке вэшарт, леда Сальь' кошт.

108. Мэһ'мэде Дэвреш Бьньһер'э ньвисарнаспийа №101.

Мэһ'мэде Дэвреш жь қэбила кэжька бу, к'ома Бьшарр'а мь-
қабьли Н'эсэне Озман мала Р'эмо (жь қэбила Ә'лька) шэр' кьрып.
Ши шэр'ида Мэһ'мэде Дэвреш һатэ коштыне.

109. Ә'ме Гозе. Бьньһер'э ньвисарнаспийа №26.

Ә'ме Гозе аг'ае эла эднийа бу ль Сурпае, хэлде гөпде Бэхьс-
ме дьк'эвптэ орт'а Захо у Дерьке. Захо бажаре Ирақейә, Дерьк
бажаре Сурпаейә. Бахьсм дьк'эвптэ дь бьп ч'пае Мэт'ннап, ль
мэбыйна се спнора: Ирақе, Сурпае у Төрк'наейә. Әв шэр'а неэнкайа
сала 1910-1912-а қэвьмпийә,

110. (Ә'ме Гозьке). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №21.

111. Таһар-хан. Бьньһер'э ньвисарнаспийа №23.

Таһар-хан гөпде Қэләние, неэнкайа Мак'өе дыма, жь қэбила
һәйдәра бу. Ә'ли Н'эсәп-аг'а, кө шэр'е сәр Гамушване кьр, бь-
разпе Таһар-хан бу. Н'өсәп-бәге Т'акори, әв жи жь гөпде
Мусак'әнде бу, жь қэбила т'акориа. Зозапәкә ван һәбу, әв дьго,
йа мьна, әв дьго, йа мьнә.

Бу шэр'е һәрдәа.

Вәхте бу шэр'е һәрдәа сйаре Таһар-хан we сәһ'әте пә ль
р'әх буц, чьмки нәһ'ийа ши дур бу. Таһар-хан сйарәк шан-
дә һәварпе. Әв, бьре хвә Сәрһәнг у пепц хөлам бунә һ'әвт
сйар, гьһиштьнә һәв чунә шер'. Әв сйаре Таһар-хан чу, го
т'әб нәкьр, һат гьһиштә Таһар-хан. Вәхта һ'әвсд сйаре Таһар-
хан һатып, Әвдале Ә'ме', әв жи ль гөпде Қэләние дыма, р'адьбә
дьчә пешийа сйара, дьбе: "Гәли сйара, чь шэр? Чь дә'w? Гәвар
вьр'ә, шэр' т'өнә,.. Әв сйара вәдьгәр'ипә йера хвә. Таһар-хан
т'әне дьминә. Әв, бьре хвә у пепц хөламава ши шэр'ида теңә
коштыне.

Әва к'ылама қиза Таһар-хан Зәзе сәр баве хвә дәрхьстийә.

112. (Ши ло-ло, ши ло-ло, ши баво). Бьньһер'э ньвисарнаспийа
№23.

Бь готьна дәпгбеж, Н'өсәп-бәге Т'акори у Таһар-хан шэр'
кьрынә. Ши шэр'ида Таһар-хан һатийә коштыне. Мә'нә гәвәстийа
Әвдале Ә'ме буйә.

113. (Ши ло-ло, ши ло-ло). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №11.

114. (Таһар-хан). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №20.

115. (Ши ло-ло, ши ло-ло). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №43.

116. (Дә ло-лийо). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №1.

117. (Таһар-хан). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №1.

118. (Сөр'а Қэләние). Бьньһер'э ньвисарнаспийа №43.

---

1. Бь готьна Саргис Бозойан баве Әвдале Ә'ме Ә'ме Н'эсәп-аг'а
аг'е ван буйә.

119. (Ун ло-ло, ун ло-ло). Бьньер'э ньвисарнаспйа №101.
 120. (Мирп'эиц). Бьньер'э ньвисарнаспйа №5.
 121. (Мире Qэлэни). Бьньер'э ньвисарнаспйа №5.
 122. Дэвреше Э'вди. Бьньер'э ньвисарнаспйа №11.

Зор Т'эмыр—п'ашае Мьли

Бьраһим-п'ашае мьли

Э'дуле

Хэлил-бэг**

(Дэргистийа Дэвреше Э'вди*)

Баве Дэвреш Э'вди бу. Дэвреш не т'ьнэбу. Э'вди шьване Зор Т'эмыр-п'ашае мьли бу. И'афьре Геси у Э'цпл эв шехе һ'эзар у ценсэд геса бун. Зор Т'эмыр-п'ашае мьли аг'е кика у мьла бу. Кика у мьла к'өрд бун. Геса э'рэб бун.

Р'ожэке геса һэв у дьне цьнһиан. И'афьре Геси Э'щыл Брахим го: "Эме пьждаке бавежкнэ сэр кика у мьла. Эме копе Зор Т'эмыр-п'ашаа бьднэ бэр шура. Эвн э'пира хвэ һьлани у сэр копе Зор Т'эмыр-п'ашава гьрт, сэд мере э'рэба же көшт. Зор Т'эмыр-п'аша р'абу р'эвийа. Э'вде ль мьһина Зор Т'эмыр-п'аша суар бу, шуре хвэ һьлани у к'этэ нав һэйара. Бу т'ьпгнниа шура, бу т'эрише мэрт'ала. Эв һ'эзар суаре геса жь бэр Э'вде р'эвийан. Э'вде сэд мер жь ван көшт у һатэ мале, жь һэспе пэйабу. Ын-ге к'ефа Зор Т'эмыр-п'аша э'ф-э'ф жь Э'вдир'а һат, чьма ко Зор Т'эмыр-п'аша жь бэр һэйара хьлас бу.

Зор Т'эмыр-п'аша Э'вди зэвьцанд. Сала ун қэдһаа хөде көр'эк даһе. Зор Т'эмыр-п'аша наве ун данн Дэвреше Э'вди.

Зор Т'эмыр-п'аша гэлэки жь ви көр'и у жь баве ун һ'эздыкэ, вэкэ бьрае хвэ жь ван һ'эздыкэ. Сал у зэман к'этьнэ нав. Дэвреш мазы бу, э'мыре ун бу бист у пенц сал. Пьч'эк мал у һ'але ван чебу. Э'вде жь бэр Зор-Т'эмыр-п'аша дэрк'эт. Э'дуле, қиза Зор Т'эмыр-п'аша, эв жи қизэ, гэлэки дэлалэ, дь дьле баве хвэ-да гэлэк э'зизэ. Дэвреше Э'вди, эв не жь Э'дуле жи дэлал-тырэ. Дьле we у Э'дуле һэйэ. Э'вде копе хвэ баркыр у жь ба Зор Т'эмыр-п'аша чу у копе хвэ ль бэр'ише вэгырт.

Э'ли у Бозап һөрдө бьрае Э'вденэ. Сэ'дун жи бьрае Дэврешэ. Эв һөрдө мале һан жь һэв пақэтын, т'эв эздинэ. Э'вде эхтиар

* Дэвреше Э'вди хөламе зор Т'эмыр-п'ашае мьли бу.

Дэвреш көр'е Э'вди бу.

** Хэлил-бэг ль гөнде Р'эсыл-Э'йпе Сэре Канийе дьминэ.

Бь готьна И. Оһанийан Хэлил-бэг һ'ата сала 1947-а сар' бу.

бу, ә'мьре ии бу нод сали. Зедәи Дәвреш у Сә'дун зар'өе ии т'һпәбун.

123. (Дәвреше Ә'вди). Бьһһер'ә һьвисарнаспһа №23.

Дәвреше шех Ә'вди эзди бу, дьма нава сипка, гөнде һ'ә-сән-бәге, наве гөнд Бә'до бу (сәр Мәләзгыре). Баве шех Ә'вди қизәкә эздиһа жь сипка, калке Ә'вдълмәщид Сьлеман-бәг р'әван-дыбу. Әвана хут ии гөнди Бә'до ман һ'әта Дәвреше шех Ә'вди бу хорт, һәр тышти сәрwәхт бу. Әw к'еп һе теда мабу, мәзына жер'а гьликьрьбу.

Дәвреше көр'е шех Ә'вди лехьст хортәки мала һ'әсән-бәге көшт. Шех Ә'вди у көр'е ии Дәвреш р'абун к'очкьрьп чунә һә-һ'һһа Әбаге (сәр Wане), гөнде кө Хәтиф-аг'а баве Щаңгир-аг'а дьма.

Wәхтәке кө ль ии гөнди ман, наве Дәвреш бәла бу we һә-һ'һһе, ко мәрһки сәрхwәйә, мерхасә. Мире Оһьс жи алие Мак'өе пезики Хаме бьрһа бәрһа жерпи дьма.

Wәсла наве Дәвреш бьһист, кө мерәкп қочахә, һьлда әиһ бьрә щәм хwә. Дәвреш қәдәра 10-12 сала Мире Оһьср'а сйар бу гәр'һа, бу мерхасә ии. Чь шәр'-дә'w һатә сәр Мире Оһьсн Дәвреше шех Ә'вди қочахтһа, меранһа хwә кьр у наве ии бьльнд бу.

Пашwәхти Мире Оһьси һе һ'әсһа, ко Дәвреш у қиза ии Гәзо һәв һ'әбандьнә. Ле тыште өса қануна эздиһада г'өһәбуйә, к'ьретә.

Мире Оһьси мьталә кьр, гәрә Дәвреш закә, бькөжә, к'өтакә. Қиза мире Оһьси дьзикава Дәврешр'а го, го: "Мьқати хwә бә. Дәвреш һе заньбу we шөхөл чава бә.

Р'ожәке Мире Оһьси дәй ль мерхасә хwә кьр, го: "Гәрәке Дәвреш газикьп, бьгры, к'әләмчекьц, бавежьп зьпдаһе,, Бь готһна дәнгбеж, әве к'ьламе қиза Мире Оһьси Гәзо дәрхьстһә.

124. (Дәвреше Ә'вди). Бьһһер'ә һьвисарнаспһа №4.

125. (Дәвреше Ә'вди). Бьһһер'ә һьвисарнаспһа №5.

126. (Дәвреше Ә'вди). Бьһһер'ә һьвисарнаспһа №5.

127. (Дәвреше Ә'вди). Бьһһер'ә һьвисарнаспһа №1.

128. Мәт'е. Бьһһер'ә һьвисарнаспһа №23.

Сьһид мере мәт'е бу. Ә'вдълә т'һе we бу, К'амьл көр'е мәт'е бу. Мәһ'мәде Әли-бәге жи көр'е бьре бу жь қәбияла сипка, хwә жи көр'әһе Ә'вдъл Мәщитә.

Р'оке Мәһ'мәд р'адьбә бе сйар, бе хөлама, дажо дьчә сәр ко-тане Сьһид, Ә'вдълә дьсәкьнә, хөламар'а дьве: "Га, гамеша бәр-дьн әзе бьвьм һәр'ьм,, Хөлам гамеш бәрдьдьв, Мәһ'мәд дьдә бәр хwә дьвә дьчә. Жь хөлама йәки хwә зутьре Сьһидр'а дьгь-һинә, дьве: "Чь дьки? Мәһ'мәд га гамеша, т'обкьр бьр чу,,

Сьһ'нд, Ө'вдлэ, К'амьл һәрсе сйар дьбы, һәварийа хвә ниве р'е пер'а дьгһһпһы.

Сьһ'нд дажо сәр Мәһ'мәд. Дажо ле пе нькарә. Мәһ'мәд т'ь-вынг дьк'өтә синге Сьһ'нд, Сьһ'нд дьк'өжә. Ө'вдлэ дажо сәр Мәһ'мәд, Мәһ'мәд дьве: "Исафи һэйә бой хвәдэйә, эз сәкьнимә, мьхә, Г'әйфа хвә һылдә „ Ө'вдлэ һәсп дажо, һәсп дажо гөлләки бәри Мәһ'мәд дьдә, ле гөллә же нагрә, дьве: "Эз гөнәк'арьм, пькарьм мын бьк'өжьп„. Мәһ'мәд т'ьвынг р'аст дькә Ө'вдлэ жи дьк'өжә. К'амьл дажо сәр Мәһ'мәд, дьве: "К'амьл лао, дьле харзийе мын шәвһтийә, ан лехә, лехә мын бьк'өжә, бьра дьле харзийе мын һеса бә„.

К'амьл чьқас дажо, гөллә бәри Мәһ'мәд дьдә, гөллә же пагьрә. Мәһ'мәд т'ьвынга хвә р'аст дькә, ледьдә К'амьл жи дьк'өжә. Паше Мәһ'мәд р'адьбә дьчә һәрсе щьвһаз тинә, сәре харзийе хвә датинә сәр чока хвә сәр дьгьри. "Э—дьве—эз чава бькьм, эз сәкьним вә ль мын нә да, бәхте мын һэйә, һе вә жи вайә„.

Мәһ'мәд р'адьбә дьчә мала хвә.

Дө сал һэйари дьк'өвә орта ван, чунн, һатын т'өнәбуйә. Дө сал шунда Мәһ'мәд бь хвә сйар дьбә дьчә мала мәт'а хвә, дьве бәлки һэйари бе һылдане. Мәһ'мәд дьчә мала Мәт'е, дьве: "Мәт'е, эз жи дәвса К'амьльм, тыштки тә т'өнә, хвае тә жи эзьм„.

Мәт'е кәлав дошәк датинә, р'удьне, мәт'е дьве: "Тышт накә лао, гәрәке нәбйа, кә буйә фәйда пәкә „. Мәһ'мәд архаин дьвә, финшәнге хвә вәдькә, т'ьвынга хвә жи стунеда дарда дькә, дьве: "Э, қә р'өжәке жи һун керн мын пәһатьв„.

Мәт'е н'әр'—һыдыкки кәр'е бьре хвәр'а хәбәр дьдә, дьве: "Лао, бьбахшһнә, эз р'абьм т'әхтә һазьркьм„. Мәт'е р'адьбә дьчә бал Г'әсән, Г'әсәни һәрдө жи пьсмаме Сәһ'нд бунә, дьве: "К'и жь вә Мәһ'мәд бьк'өжә эзе вһ бьстиньм. Мәт'е зә'фи бәдәв буйә.

Г'әсән т'ьвынг һылдыдә дьсәкьнә қөлч'е сьвдәрәйә тари. Мәһ'мәд жи пьшта хвә дайә стер' жь хвәр'а р'ушһтийә. Г'әсән гөлләки бәри синге Мәһ'мәд дьдә. "Вәй,—го,—лао, вә мьхәнәти эз кәштьм„. Р'абу жь н'йа, қәмә бәр хвә к'ышанд. Мьле Г'әсән сьст бу, т'ьвынг жь дәст к'өт, хвәст бьр'өвә. Мәт'е го: "Һылдә дәрпәк жи лехә, р'абу вә к'өк ль мә бһнә„. Дәсте Г'әсән нәгьрт. Мәт'е т'ьвынг һылда бь хвә жи гөлләк бәрда синге Мәһ'мәд. Мәһ'мәд кәшт. Паше щьвһазе Мәһ'мәд һылда дора мәг'бәре Сьһ'нд, Ө'вдлэ, К'амьл гәр'анд, го: "Сьһ'нд Ө'вдлэ, К'амьл бьзаньбын, мын һэйаре вә кәштийә„. Мәт'е һылда қәма Мәһ'мәд, поз, бевьл, т'ьлли вһ т'әмам жекьр, сәр рә'не вһ щөб чекьр, дәсте вһ кьрә щөве. Паше щәндәке вһ к'ышанд аһи авитә сәр

р'йа гар'ане. Щаб кър Қәрхәльхе, кō бен щәпдәке Мәһ'мәд бь-
вьн.

Әва к'лама жына Мәһ'мәд Алмасте дәрхьстийә сәр мере
хвә. Бь готыца дәнгбеж, әви пәһ'ийа Маназкерте, гөнде Мәг'әра-
педа Алмаст дитйә.

129. (Мәг'е). Бьһьһер'ә ньвисарнасийа №5.

130. Мирзонге бьра. Бьһьһер'ә ньвисарнасийа №21.

131. Шәр'е сәр Дерщәмәде. Бьһьһер'ә ньвисарнасийа №6.

132. (Щангир-аг'а). Бьһьһер'ә ньвисарнасийа №1.

Әва страна Р'ъзае Әли жь Аһ'мәде Мирази һип буйә.

Бәри сала 1914-а эла К'амьл-бәге (жь қәбила шәуна) шәв-
ра хвә кьрбу, чәхе К'амьл-бәг һәр'ә Ваһе, әве һәр'иә сәр
гөнде Дерщәмәде т'алаһе биһьн вәрһн. Ле чәхе гьли бьк'әви
дәвләте К'амьл-бәге т'аланчи азақә.

К'амьл-бәг бәре хвә дьдә Ваһе, һ'әвсәд мере шәуна дьчи
дорбәре гөнде Дерщәмәде эварда дьгьри.

Сьбә р'он дьбә, гөнди р'адьһи пәз, дәваре хвә бәрды гөнд
дәрхьн, дена хвә дьд'не щәрде дора гөнд гьртийә. Гөнд дьд'нә
бәр гөллә, дө-се мәрвә дькөжьн, мәрвәк р'адьвә һәспе хвә
һөндөр'е т'әвләда зиндкә, дәрдыхә бәр дери, сйар дьвә, бае хвә
дажә, һәваре дьвә дьгьһипә гөнде Щангир-аг'а, Чьбоһлие (алае
Ваһе).

Щәрд чьдә гөллә давжә ви сйори, гөллә шйа пагьри.
Әв дьчә дьгьһижә мала Щангир-аг'а, дьве: "Аг'а к'өйә? Щәрде
дора Дерщәмәде гьртийә, дө-се мәрвә көһтиә, т'алан бьри, әз
жи һатьм... Дьве: "Аг'а һежка пешийа тә чу Ваһе..."

Әв сйар пар'а дьдә пәй Щангир-аг'а, р'убаре Анзаве, кә-
вьре П'ертәке хвә дьгьһиһеда Щангир-аг'а. Дьве: "Көр'о тә
херә? Дьве: "Аг'а- щәрде дора Дерщәмәде гьртийә, дө-се мәрвә
көһтиә, т'алан бьри, мы жи һәвари аһи вәр'а..."

Щангир-аг'а ведәре пашда дьзвьр'ә мал. Һ'әта дьгьһижә мал
һәспе шйә һер Һ'рчә худаведа р'әш дьвә. Щангир-аг'а ви
һәспә дьһелә малда, к'ьһице хвә дьгөһезә, к'ьһице һер' хвәдыә,
хөлаһе хвә дьдә сәр хвә, бәре хвә дьдә һер'. Бәре хвә дьдә
һер' р'әв шәрде дьк'әвә, щәрд дьр'әвә, һиве т'алан ле дьһиһә,
һивә жи щәрд дьвә. Щангир-аг'а пава гөнде Ут'ер'а дәрбаз дь-
бә дьчә пешийа щәрде. Малхалаһе Әли Бабаси (р'әһиһә) теһә
пешне дьвеп: "Аг'а, бәсә, тә чькьрийә бәсә, те һәр'и бьк'әви
к'урана гөнде шәвийа ве тә бепә һәв.

Щангир-аг'а ведәре пашда дьзвьр'ә, те дьчә Ваһе шькйат.

133. Шәр'е сәр Т'утәке. Бьһьһер'ә ньвисарнасийа №6.

134. Щьндино лао. Бьһьһер'ә ньвисарнасийа №43.

135. Аһ'мәд у Мь'әмәде бьра. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 136. Бәр'ожке кавьр'а. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 Ова страна һ'әмиде һ'әмид жь Аһ'мәде Мирзи һпбуһә.
 137. Сьнциане Т'әло. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 138. Чахьр-бәг. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 139. Әт'мане бьра. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 140. Шәр'е Хане. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 141. К'ылама баве Т'әмо. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 142. Әрәбе Мәвалы. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 143. Аһ'мәде Мәллә. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 144. (Кела Мамо). Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 145. Хәтиф-аг'а. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 146. Т'опале Мәллә. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №6.
 147. С'әлемане Аһ'мәд Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 148. Һ'аме Мусе. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №43.
 149. (Һ'аме Мусе). Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №33.
 150. Мь'әмәд Зәк'и. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 151. Мьраде Або. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 152. Т'әпәр'ез. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №21.
 153. Һ'әәне Балю. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №2.
 154. Һәре сйаро. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 155. Ә'ндылә лао. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 156. Баве Басо. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 157. Дәврәне К'өльк. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 158. Деране. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 159. Дәлил вәс. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №4.
 160. Кәко. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 161. Ә'вдало. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 162. Һ'әәне Қәңцә. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 163. Дәләло. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 164. Шамо. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 165. Ә'ме р'әбәне. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №5.
 166. Кәко ло мә бьрһанә. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №43.
 167. Әсәде-аг'ә Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №4.
 168. (Әсәде-аг'ә). Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.
 169. Шех Муськ. Бьньһер'ә пьвисарнаспһа №1.

Һ'әвт бьра буна. Шех Муськ бьре бьч'ук буһә, хушкәкә ван һәбуһә. П'ир кал те хушка ван дьхвәзә, әвана хушка хвә һадьнеда.

Шех Муськ дьве: "Һ'әйран, вәрһи әм хушка хвә бьдьпә, қә-
 вата ми зә'фә, әм пе нькары. Әв һәр шәп бьре мәзһи шех
 Муськр'а дькьнә шәр", дьвен: "Тө зьрав қәтнап, тьрсөнәкһи, әм
 хушка хвә һадьн. Әме р'абьһи мала хвә т'әв баркьһи бьр'әвһи

һәр'ән,.. Әвана шәв р'адьбьн бардькьн дьр'эвьн дьчьн. П'ир Кал сьбе дена хвә дьде баркьрнә р'эвинә. Әв әскәре хвә дьдә һәв дьдә пәй вана. Әвана пар'ава дена хвә дьдьнс, вәкп әскәре П'ир Кал пәй вана дьк'шә те. Дьвекьл: "Хушке, тә вьра бь-сәкьнә, әме вәгәрн бькнә шәр'.. Шех Муськ пахвәзә т'әв вана һәр'ә шер', щәм хушка хвә р'удьне. Әскәре П'ир Кале эзди зә'ф буйә, ледьхп һәр шәш бьра жи дькөжьн, теп дадьдьнә сәр хушка ван кә хушка вана бьвьп. Шех Муськ һешка р'а-дьбә шуре хвә дьк'шинә нав вана дьк'әвә, әскәре вана қыр' дькә. П'ир Кал дьр'әвә Шех Муськ дьдә пәй. П'ир Кал дьр'әвә дьчә дьк'әвә Дәмьр Қап'и (Дәрге һ'әсьп). Шех Муськ ледьхә Дәмьр Қап'и һьлдьшинә, сәре П'ир Кал дьбр'ә, сәре вп һьл-дьдә те. Сәре вп даве бәр хушка хвә дьве: "Хушке, һан тәр'а сәре П'ир Кал пе хәм у хиале дьле хвә бьр'эвинә.

170. (Шех Мус). Бьпһер'ә пьвисарнасийа №23.

Шех Мус Диарбәк'ьр дьма. Әвп көр'әпе хвә Садьқә Әлир'а шәр'кьр (һәрдә жи жь. қәбила зплати бун). Шех Мус хушка хвә Сәт'и дабу көр'е көр'әпе хвә, наве көр'ап жи Сәһ'әт бу. Вәхта кә гьлие ван сәрһәв нәчу, бу шәр'е вап. Шех Мус қәвме хвә хәнди, к'оч кьр, го: "Лао, әзе һәр'ьм валатәки хәрпб қә р'уе вә нәбипьм,..

Мерьк к'очкьр һат ль сәрһәде алие Вапе гьһиштә эла эздихане, һат ль гөнде Авар'әш ма. Баһаре р'абунә зозана ль ч'нае Музык (мозе ван зә'ф бунә.) Р'ожәке көр'е шехе эздихане чу гәр'йа нав элата Шех Мус (Шех Мус һ'әвт бьра бун).

Чахе көр'е эздиа чу мала Шех Мус пәйа бу, р'упьштьп чәпд гьлийа хәбәрдап, ч'ә'ве көр'е эздихан хушка Шех Мус Сәт'и к'әт. Әвп фькра хвәда го: "Щамер зә'ф жи бьсөрманьп, һатьнә к'әтьнә бьн зимат'а мә, әзе қиза вап бьхазьм, һәкә дан, дан, һәкә нәдан дьса бь зора хвә әзе ахьре бьстиньм. Кө-р'е эздихан р'абу чу мала хвә, баве хвәр'а, қәвме хвәр'а го: "Гәрәк әва шөхөла һун миасәркьн,.. Баве вп, қәвме вп, се-чар мәрьва чунә мала Шех Мус, сәлам дан, сәлам стәндып. Шех Мус шехе эздиар'а го: "Сәр сәра сәр ч'ә'ве мьн һатьпә, жь вьра әм бьре һәвьп. Әз жи. қәвме хвә қәтһамә гьһиштьмә вә, бауаркә һун қәвме мьньн,.. Шехә эздиа го: "Мьн қәбулкьр әм бьре һәвьн,..

Пашьхти шехе эздиа һьлда готә Шех Мус, го: "Р'астә әм бунә бьра, ле бона гьлики әм про һатьнә мала тә, гәрәк тә хушка хвә бьди көр'е мьн .. Шех Мус го: "Набә, дине мөда әв йәка набә, гьлики нә башә,.. Шехе эздиа кьр нәкьр әв шөхөл нә һатә сери. Р'абун сйар бун чун.

Көр'е эздихан дәст нәк'шанд, го, щарәке ве к'е қиз бьдә.

Бав се-чар щара чу бат. Шех Мус п'ър' ньвдыкп нәрм бу. Да ақле хвә, го әм һатһнә к'әтһнә әрде хәрпб, плац т'әпә эзе хушка хвә бьдмә көр'е эздихар'а. Шәш бьре Шех Мус готһн: "Әда мере бәре бә, һәбуһә, әв гьли һабә,,.

Щарәкә дьне әв щамера жь' хьла Шех Мус р'абун чун. Ваһа иди йаха хвә ль дәст көр' хьлас һәкьр. Әһана һ'әвт мер бун, эздихап кем кем һ'әзар мер бун. Һатһнә сәр шәр', кө хушка һех Мус бь зор бпһн вәрһн. Эздихап мере хвә гьшка т'опкьр, сйар бун чун Шех Мус алт'кьн, хушка һн бь зор бпһн бен.

Шех Мус дит, кө һе бь зор хушк бьвһн, әһп бьрар'а гьлики гот; "Гәли бьра, р'астә дпне мөда һәһпә әм қиз бьдһнә эздпә, р'ожа про бәхте мә һә ләдәйә, вәрһн әм хушка хвә бьдһн, шәр'-дә'w че һабә, әм жп п'уч һәһпә,,. Бьра сәкьһнн готһн: "Һәһпә, һабә,,.

Бу шәр'е Шех Мус, әһп хвә да гәһне Сьруцәне, го, әз т'әв һп шөхөһп һабьм. Бу шәр'е гьран. Әһа к'әһама Сөт'не чекьрпйә әв жп дьстьре.

171. (Шех Мус). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №5.
172. Ә'вдльмәщид. Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.
173. (Ә'вдльмәщид). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.
174. (Ә'вдльмәщид). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №2.
175. Т'әмоә Щьбри. Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.
176. (Вәрә ло-ло). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №1.
177. (Т'әмоә Щьбри). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №21.
178. Ә'льке Щьмо. Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.
179. (Ә'льке Щьмо). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №5.
180. Сәһпме Дөрсьм Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.
181. (Сәһпме Дөрсьм) Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №1.
182. (Сәһпме Дөрсьм). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №21.
183. Қасьме Мәйро. Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.
184. (Қасьме лаһе Мәйро). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №1.
185. (Қасьмо). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №5.
186. (Мәщпте Қасо). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №1.
187. (Мәщпте Қасо). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №21.
188. Ә'вдльә-бәг. Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №5.
189. (Ә'вдльә-бәг). Бьһһер'ә һьвсарһаспһә №6.

СЭРПЕЪАТИЙА ДЭНГБЕЖА*

АҺ'МЭДЕ МИРАЗИ (АҺ'мәде Шәвеш)

Жь дйа хвә буйә сала 1899-а ль гонде Т'утәке сәр пәһ'на Дпадине, Т'өрк'на, бәләкәр'п, хвәнди.

Сала 1918-а пәфәре мала АҺ'мәде Мирази т'әви дәр у ши-вара, жь бәр шуре Р'оме дьр'әвьн, бәре хвә дьднә бәрбь Р'у-сете. Әв т'әви сйаре Щангир-аг'а шәр'с Сәрдарабадеда (һьһа Ноктемберйап) мьқабьл гәврьке Р'оме шәр'дкә.

Пәй т'әстиқбуна қәйдә-қаууне советне ль Гөрщьстане әв т'әви шөхөле пешдабрьна ә'мьре т'әзә дьвә. Пашвәхтне әв гәлә қө-льхе щавдарда дьхәвьтә.

К'ө жи һәвийа, АҺ'мәде Мирази әв мере бәжьпбьльидп, бәшәрхвәш, т'ьме дьстьра, т'ьме дьбу гөла говәнда. Дәрһәқа һида нәк т'әне к'өрде Әрмәһнстана Советне, ле йса жи жь си-поре һе дәр, ль Гөрщьстане у Азрбещане заһьбун.

АҺ'мәде Мирази гәлә-гәлә стране т'ариқне, йе говәнда, йе кәч'ька заһьбу. Әв ә'йһи хьзна зарготьна цьмә'та мә бу. Вәхте хвәда, бьре хвә Щәлиле Щәлилма мә һьһә стран же һьвисп, дәнге һи жи сәр шрита магһитафоне пьвисп у гәлә же һивп-кьр, к'ө занәбуне хвә, дәвләмәндийа зарготьна мә бь хвә һь-висә сәр к'аг'аз у бьһелә сьлсьләте һатир'а. Мьва ә'йһанә, вәки әһи пезһки 25-30 дәфтәри пьвисп.

АҺ'мәде Мирази нәк т'әне дәнгбеж бу, әв шайир у пьвис-к'ар бу. Пьеса һи "Зәмане чуи,, у "Бирашпед мьп,, буп дәста-пшәкә ә'дәбийәта к'өрде советне.

АҺ'мәде Мирази вәфат бу сала 1961-е.

---

* Сәрпешатийа дәнгбежа мә һьвисийә һе һене чахе мә страп жь һап дьһьвисп.

САРГИС БОЗОЙАН (Барейан)

Жь дйа хвэ буйа сала 1901-е ль гөнде Көзе, сэр пәһ'на Ар-чешне, Төркна, эрмәни, нәхвәнди.

Саргис кәрди р'нд занә, жь ч'уктна хвә нава һәйдәрада мәзын буйа. Бь готына ши баве ши Мартирос Барейан (Бозо Барейан) дәнгбеже Әлине Н'әсән-аг'а бу. Әлине Н'әсән-аг'а зәвә у көр'ане К'өр' Н'өсәин-п'ама бу.

С. Бозойан ньа ль гөнде К'әләшане сэр пәһ'на Аштараке (незики Гйумушгесе) дьминә. Се көр' у чар қизед ши һәнә. Саргис гәлә стране кәрда занә.

ӘБДУЛ БАРИ (Бабаев шех Әбдул Барн шех Иса-ог'ли)

Жь дйа хвэ буйа сала 1907-а ль гөнде Қәрәһ'ашьлине сэр пәһ'на Сөрмәлине (Төркна), Н'өсәини, нәхвәнди. Дьминә ль гөнде Пенгнше сэр пәһ'на Ведие (шьа Арарат), Р'СС Эрмәнистане.

Әбдул Барн дәнгбежә, гәлә стран сэр шәр'е Әгридаг'е, сэр шех Заһар дәрхәстийә, Бь готына Әбдул Барн, шех Заһар көр'ә ане шийә. Шех Заһар у шех Әбдулр'әһ'ман бьре һәв бунә.

ӘҒИТЕ Т'ЕЦЬР

Жь дйа хвэ буйа сала 1922-а ль гөнде Байсызе, сэр пәһ'ниа Т'әлине (Р'СС Эрмәнистане). Сала 1947-а малева чунә гөнде Сичаилуе, (шьа Авт'она) Н'әта ньа жи ль ши гөндида дьминә, хвәнди, сәршере кулаба гөндә.

Стране хвә ӘҒит п'әе п'әр' жь Т'ец'ьре баве хвә һшв буйә. йе майин жи жь ане хвә Р'әшиде Ат'ашн у дәнгбеже майин һин буйә. Чавә бь хвә ӘҒит дьвежә "Әз к'ылама 12-13 салийә хвәда һин бумә, ши чакн Н'әваса мы сэр к'ылама гәлә һәбу, бәс бу, шәки дәнгбек к'ыламәк щарәке бьгота иди мыл карьбу бек'омәк әх к'ылама бь ши мыґамн бьвәк'ылаңда,,.

ӘТ'АРЕ ШӘРО

Жь дйа хвэ буйа сала 1901-е гөнде Сульх'облахе, сэр қеза Сөрмәлине (Төркна). Орт'ын, хвәнди. Пәй шәр'е Н'әмдынаеийә пешьн тевә Эрмәнистана Советне.

Әт'ар гәлә ч'ир'ок, сәрһатн у стран заньбу, бь хвә жи зар-готына кәрда барәвдыкьр. Сала 1965-1966-а чәнд дәфтәре ч'и-

р'ока әһи дәстһивсар т'әслиһи сектора Р'оһлатһасие һа Акаде-
һиа өлма Р'СС Әрмәһистане кър.

Әт'аре Шәро өзве Т'ьфақа Ньвиск'ара бу. Сале дәрбазбуйһи
се к'әтебе һийә әфрандыһе чап бунә. Шьере һи өса жи алма-
һахе һивиск'аре Әрмәһистана Советһида һәһиһр бунә.

Әт'аре Шәро вәфат бу сала 1974-а ль Ереване.

КАРАПЕТЕ ХАЧО

Жь дһа хвә буйә сала 1903-а ль Быһерһе (Т'өрк'һа). Әрмә-
һи, һәхвәһди. Сала 1914 де-баве һи теһә көһтиһи. Каранете 11
сали әт'һи дьһиһә, дьбә дәро-дәро. Сала 1930-һ дьчә Сурһас, дьвә
әскәре франса. Чава әскәр ль бажар'е Қамьһлуе қөһхь кърһийә.
Әскәриһеда 16 сал майә. Сала 1946 һатһийә Әрмәһиһстана Советһи
Стране к'өрдһи вәләте Быһерһе у әскәриһеда һиһи буйә.

Каранет т'әмьз к'өрдһи хәбәрдыдә, гәлә стране к'өрдһи запә,
р'адһоа хәбәрдаһе к'өрдһи ль бажаре Ереване, стране Каранете
Хачо сәр шьриһа магһитаһоһе һивисһийә у һәргав һе р'адһоә
дыдһи.

Дәрһәқа К. Хачо бһһиһер'ә р'ожһәма "Р'һа Т'әзә., 28-е фев-
рале, №17, (№1141), сала 1960.

К'АМЬЛЕ ӘРӘБ

Жь дһийа хвә буйә сала 1909-а, р'ожһи жь бәра сьһ'һаһа, һә-
хвәһди, дьһиһә ль гөһде Пампа К'өрдһа, сәр пәһ'һа Арагасе, Р'СС
Әрмәһистане. Колхозеда дьхәбьтә.

К'ОРОГ'ЛИЕ МӘН'МӘД (Мусаев)

Жь дһа хвә буйә сала 1932-а гөһде Қиқаче, АР'СС һа Наһчь-
ване, бәһки, хвәһди. Сала 1937-а К'орог'һие Мәһ'мәд т'әһи цә-
фәре мала баве хвә чуйә гөһде Қатһабьһахе, областа Цан-
буле, Р'СС Қазахстане, һаһе һатһийә ль совхоза Боролда Жорһи,
сәр пәһ'һа Алғабаске, областа Чимк'епте. К'орог'һи интерһата
совхоза Бор'олда Жорһиһа дәрсе зьһаһе к'өрдһи дыдә. Әһ гәлә
һ'ьз жь стране к'өрдһи дькә у бь хвә жи гәлә бь һ'әвас һайа у
әвариһада дьһьре.

МӘН'МӘДЕ МУСА

Жь дһа хвә буйә сала 1928-а ль Улуханлөйе, (һьһа сәр пә-
һ'һийа Масисе, Р'СС Әрмәһистане), мәмки, һивхвәһди. Де-бәһе

Мәһ'мәд сала 1926-а пәй шәрә шех Сьһ'нд жь қәза Игдьре (И-
дье), гөнде Тещьрлие (Т'өрк'на) һатьнә Т'РСС.

Стране хвә Мәһ'мәде Муса жь Әлие Мьһ'о (Әли Тито) һ'ә-
миде Сьло у жь Арак'ел һинбуьә.

Әлие Мьһ'о, һещьмки, һөхвәнди, 70-75 салийә, дьминә шә-
һәре Кок-Папгаке (Р'СС Қырғьзьстан). Бь готьна Мәһ'мәд Әлие
Мьһ'о дөнгбеже Таһар-һаи, һ'өсөиһ-бәге Т'акорц, Р'ьзае Хельт
буйә.

Әлие Сьло, һещьмки, һөхвәнди 60-65 салийә, дьминә һәһ'на
Ведие гөнде Нор-К'һанк' (Р'СС Әрмәһистане).

Арак'ел жь бажар'е Қамьшлуе (Сурна) һатийә Әрмәһистана
Советне, 100-110 салийә, һәһа дьминә ль гөнде һ'әбьлк'әнде,
һәһ'на Масисе (Р'СС Әрмәһистане).

МӘҺ'МУДЕ СЬЛО

Жь д'һа хвә буйә сала 1932-а ль гөнде Шампране, һәһ'на
Аштараке, Р'СС Әрмәһистане. К'өр'е шех Сьле шех Ә'вдойә, ше-
хе шехубәк'рә.

Де- баве Мәһ'муд һена шәр'е һ'әмдывнасийә пещьн жь Синәко
(Т'өрк'на) тена бәрбь Р'усете. Сала 1949-а һәфәре мала һан
Шампране бардькьн дьч'һә гөнде Пещьрлөе, сәр һәһ'на Заһ-
һибасаре, Р'СС Әрмәһистане. Сала 1958-а малева бардькьн тена
гөнде Бьзоване, һәһ'на Арташате.

Мәһ'мәд стране хвә жь дөнгбежа, жь щьм'әте бьһиһтийә у
һинбуьә. Жь дөһсалийә хвәда дьщьре у бь хвә жь страна дьсе-
вриһә.

МӘҺ'МӘДЕ ӘЛИ

Жь д'һа хвә буйә сала 1923-а ль гөнде Дһане сәр һәһ'на
Т'алиһе, Р'СС Әрмәһистане, ор'ьли, хвәнди, шехе шәмса (шехе
һан дара мьраһә), дьминә ль гөнде Армавире сәр һәһ'на Ок-
темберйане.

Мәһ'мәд стране хвә ль Ереване техпкума к'өрда у жь һ'ә-
сәһе бьре хвә һинбуьә. һ'әсәи сала 1904-а мәк'әба гөнде Зоре,
сәр һәһ'на С'өрмәһи хьласкьрийә.

НЬСРӘТЕ ЩЬМШИД

Жь д'һа хвә буйә сала 1933-һа ль гөнде Қамьшлийе (һәһа
Йег'егнут) сәр һәһ'на Октемберйане, Р'СС Әрмәһистане, ч'өх-
р'әһи, һивхвәнди, дьхәвьтә бригадире ферме.

Ньсрэт стране хвэ жь баве хвэ Щьмшпде Бэйю һин буйэ, Щьмшпд сала 1918-а жь гөндө Р'эмэқдөлийане нэһ'на Қазэбергие алиё Базиде һатпйэ Р'усете. Ньсрэт гэлэ стране мераниёе у йе кэч'ька запэ.

Сала 1963-йя бьһаре мь гэлэ страи же ньвпснэ.

ОЪАНЙАН ИСРАЕЛ

Жь дйа хвэ буйэ сала 1910-а ль гөндө Ы'зынэмире, мэнг'и-қө Диарбэк'ьре (Г'өрк'иан), эрмэни, пэххөпди.

Израел к'өрдн зэ'ф р'ьнд занэ, зьмапе эрмэни т'эзэ һиндйбэ. Зар'отйа у хортанпйа ши нава р'эшкотата дэрбаз буйэ.

Израел 18 салн бу, чахе мала баве ши жь Ы'зынэмире бардыкэ дьчэ бажар'е Қамьшлуе (Сурна).

Израел гэлэ-гэлэ страи у сэрһатне к'өрдн занэ. Бь готына ши эши стране хвэ жь Йаһое Ы'эци Мьһ'эмэде Мьсте Қөто һин буйэ. Мьсте Қөто бьре Флите Қөто бу. Йаһо жи нэвие Флит бу. Йаһо гөндө Больнде дьма, Больнд у Ы'зынэмир незки һэв бун.

Израел тпнэ бира хвэ, вэки Р'өме Йаһо бьр чу эскөрне, лө эв зутьраке жь эскөрпйе р'эви чу Сурнае, пэххөст эскөрпа Р'өме бькэ. Дэнгэки хвэши ль Йаһо, бу, гэлэ страп заньбу у царпа дьго: "Ы'эйф, эв дэнге мьн мьр'а we һар'э гор'е... Израел жи соз да стране ши һинбэ, бьстре у дэнге Йаһо дьне хэ.

Стране Израел бь готына ши, т'эв стране р'эшкотанэ.

Аг'е р'эшкота Ы'имли гөндө Больнде, Ы'зынэмире у Таппе дьман. Гөндө р'эшкота зэ'ф бун. Израел наве 21 гөндө р'эшкота тпнэ бира хвэ: Больнд, Ы'зынэмир, (эрмэни у эзди), Таши, Қөбиц, Ы'бщре, Т'эхэри (т'эв эзди бунэ), Кэлһок, Көртых, Ашиск, Қорьх, Бимер, Зьвьнг, Нэвале, Ы'эрфасе, Мерга Р'анале, Мерина, Дьрбеса, Лич'ке, Дарабпйе, Малегьр.

Сала 1966-а Израел нэфөре мала хвэва жь Қамьшлуе (Сурна) бар дькэ те Эрмэнистана Советне. Эв ньһа дьмннэ ль совхоза Артенне сэр нэһ'на Т'алппе.

Р'ЪЗАЕ Э'ЛИЕ АВДӘЛ

Жь дйа хвэ буйэ сала 1920-и ль гөндө Қамьшлие (ньһа Йег'егнут), сэр нэһ'на Ыоктемберйане, Р'СС Эрмэнистане, Р'эшкн, жь эла Щашир-аг'а, зөқөри, нивххөпди, колхозшик. Ньһа ль гөндө Инэклуе (Антар'ут) сэр нэһ'вйа Эштэрэке дьмишэ.

Де баве Р'ьза сала 1918-а жь гөндө Ыацэлие, алие Ване,

р'эвинэ хатынэ чунэ алис Аг'баране, паше хатынэ гонде Камьш-
ше.

Р'ьза к'ыламе хуэ п'ае п'ьр' жы хале баве хуэ Аи'маде Мирази
хин буйэ. Шэш зар'е ши хэнэ. Пенц сала чуйэ эскэрне (1940-
1945) т'эви шэр'е Уэт'аншейэ Мэзын буйэ. Т'эви Эскэре Советне
вэхте шэр'е м'абыли фашисте герман чуйэ Полшае, Р'умпиннае,
Венгринае, Германияе, Булг'арнае.

САЛЫН БЭХШН

Салынэ к'ор'е Аи'маде Бэхши жы д'иа хуэ буйэ сала 1924-а
ль гонде Балаи, пезики байаре Амедий (Праг), жы рэбила
м'зури-жури. Эви хуэнд'на хуэ пешийе бэр дэсте баве хуэ
стандийэ, паше ль мэк'таба Амедие хуэндийэ. Бона т'эмамкы-
рына хуэнд'на хуэ сала 1932-а Салын чуйэ Мусыле хин буйэ. Жы
сала 1943 йа т'эви шэр'е к'ор'де Прагейэ м'лэтийейе-азадарийе
буйэ.

Дэпгэки хуэши ль Салынэ, эв гэлэ стране цымэ'те занэ, бы
хуэ жи страна у шийера жы бэр хуэ д'севрннэ у д'стьере.

ТАНАРЕ Э'МЭР

Жы д'иа хуэ буйэ сала 1922-а ль гонде Сичанл'е (нына Ав-
тонэ), сэр п'ан'на Талши, Р'СС Эрмэнистане, н'эсын, жы бэра
мамидока, хуэнди. Таһар гэлэ сала гонде к'ор'дада буйэ дэрсдар
жы б'ч'уктна хуэ н'ыз стране цымэ'те к'рнийэ. Таһар стране
хуэ п'ае п'ьр' нава цымэ'теда б'нистийэ у хин буйэ. Эв р'ьпд
фире у б'луре д'хэ.

Қайде к'о Таһар сэр фире у б'луре д'хэ, сэр ш'рита магни-
тафоне хатынэ нивсаре, щарна эв не р'адноа хэбэрдане п'ара
к'орди жы Ереване тенэ данне.

УСЬВЕ Э'ЛН

Жы д'иа хуэ буйэ сала 1939-а, щэлали, шивхуэнди, д'миңо
ль гонде Зол'мэт сэр п'ан'на Эцм'иадэппе, Р'СС Эрмэнистане.

Усьв стране хуэ жы баве хуэ Э'лие Мьн'ьке хин буйэ. Баве
ши жы дорбэре ч'нае Грндаг'ейэ.

ФАТИЕВ ҺӘМИД

Жь дйа хвэ буйэ сала 1927-а ль гйнде К'учук Ведие, сэр пн'на Арарате, Р'СС Эрмэнистане, нещымки, нивхвэнди. Колхозеда дьхэвьтэ. Һәмид стране хвэ жь Ә'лие Мьһ'о (Ә'ли Тито) Әбдул Барц, Ә'лие Сьло һинбуйэ.

ХАЛЬТЕ ШӘМО (Шамплов)

Жь дйа хвэ буйэ сала 1924-а ль гйнде К'арезе, сэр пн'на Ведие, Р'СС Эрмэнистане, нещымки нивхвэнди. Сала 1937-а нәфәре мала Хальте Шәмо дьчьнэ Сулутке (Р'СС Қазахстан), паше тенә шәһәре Кок-Йаугаке, Р'СС Қырқьзыстапе.

Халт шофере такспейә, гэлә страна занә. Әви стране хвэ п'ае п'ър' жь Ә'лие Мьһ'о (Ә'лие Тито) у бьре хвэйи мэзын Хане Шәмо һин буйэ.

ХАЧАТРИАН ҺОВСЕП'

Жь дйа хвэ буйэ сала 1896-а ль Гозэлдәра Хәрза (эрмэни дьвежыи Гозэлдәра Халта), сэр пн'на Зоде, вилайета Битлисэ (Т'өрк'на). Вәхте шәр'е Һәмдп'ийаси пешыи чәнд сала манә ль Диарбәк'ьре, паше чупә Суриае. Чьл сал ль бажаре Қамьшлөе манә. Сала 1966-а нәфәре мала Һовсеп' те Эрмэнистана Советие. Стране хвэ Һовсеп' Хачатриан жь дәнгбжеке ә'шира Бьшаре Чәто, жь ә'шира хәрза һин бунә.

ҺОВСЕП'ИАН КАРАПЕТ

Жь дйа хвэ буйэ сала 1926-а ль гйнде Мериша, сэр қәза Диарбәк'ьре (Т'өрк'на), эрмэни, нивхвэнди. Сала 1941-е нәфәре мала баве Карапет дьчьлэ гйнде Шәмасие сэр пн'на Қамьшлөе (Суриа). Сала 1947-а Карапет һатийә Эрмэнистана Советие. дьминә совхаза Масисе, сэр пн'на Шаһумйане, Р'СС Эрмэнистане, стране хвэ ль гйнде Мериша у ль Сириае жь к'орда һинбуйэ.

Бь готьпа Карапет гйнде Мериша т'әв к'орд бун.

ҺӘМИДЕ ҺӘМО

Жь дйа хвэ буйэ сала 1923-йа ль гйнде К'әләк'ута, сэр пн'на Т'алине, Р'СС Эрмэнистане, Һ'әсьни, жь бәрәка будиа, нивхвэнди.

Г'эмид гэлэ страше т'аричне занэ, бь л'эвас дьстьре. Эв ньна дьминэ ль гонде Гайкаване, сэр нәһ'на Октемберйане. Стране хвэ ль шайа, нава цьмэ'те бьлцетийэ у лпцбуйэ.

Г'ЭСӘНЕ ӘСӘД

Жь дйа хвэ буйэ сала 1929-а ль Ереване, Г'эсьни, нивхвәнди, дьминэ ль Чарбаха Жерин (Ереван).

ЧӘРКӘЗЕ ӘЙЬБ

Жь дйа хвэ буйэ сала 1904-а ль гонде Сөрмәлпе, сэр нәһ'на Игдьре (Т'өрк'на), ор'ялц, нәхвәнди.

ЦЬМОЕ Т'ОЗО

Жь дйа хвэ, буйэ сала 1940ц, сәкна Қәрәбь'не, гонде Иаг'т'анакә дьминэ, п'алэ дьхәбьтә.

ШӘКОЕ Г'ӘСО

Жь дйа хвэ буйэ сала 1891-е ль алийе Қәрсе. Пәй шәр'е л'әм-дьясейә ә'влыи жь Р'оме дьр'эвьп тенә бәрбь Р'усете. Пәй т'әс-тиқбун қәйдәқануне Советне мала Шәкое Г'әсо ль Әр-мәнистана Советне дьһешьрә.

Шәкое Г'әсо ньна дьминэ гонде Қьзнәүзе (ньна Арагас) сэр нәһ'на Әцмнадзине, Р'СС Әрмәнистане.

WӘЗИРЕ КАКЕ

Жь дйа хвэ буйэ сала 1932-а ль гонде Әнгәсәрке, сэр нәһ'на Антараке (Р'СС Әрмәнистане). Колхозник, нивхвәнди, колхоза гонде Кохне, сэр нәһ'на Шаһумйане л'әйиванәтхвәйкьр дьхә-вьтә.

Ҳажмара стране дэнгбежа

Ав'маде Мпрази	21, 41, 44, 64, 67, 73, 93, 110, 130, 135, 142, 144, 147, 150 — 153, 177, 182, 187.
Бозойан Саргис	23, 38, 82, 102, 111, 112 123, 128, 170.
Әбдул Барп	46, 51, 58.
Әггите Т'ещър	5, 32, 39, 45, 50, 53, 57, 60, 68 91, 104, 120, 121, 125, 126, 129, 155, 156, 165, 168, 171, 179, 185, 188,
Әт'аре Шәро	81.
Карапете Хачо	13, 14, 15.
К'амьле Әрәб	3.
К'орог'лине Мән'мәд	25.
Мән'мәде Муса	43, 56, 76, 85, 99, 115, 118, 134, 148, 166.
Мән'муде Сьло	2, 7, 83, 174.
Мән'муде Әли	4, 62, 74, 88, 100, 124, 159, 167.
Ньсрәте Щьмшид	92, 98, 103.
Оһанийан Исраел	11, 16 — 19, 27, 29 — 31, 36, 48, 75, 77, 78, 86, 95 — 97, 113, 122.
Р'ъзае Әли	1, 8, 34, 55, 59, 70, 84, 106, 116, 117, 127, 132, 154, 157, 158, 160 — 169, 176, 181, 184, 186.
Салы' Бәхши	26, 54, 109,
Таваре Әмәр	45.
Усьве Әли	47.
Фәтнев Г'әмид	20, 22, 24, 69, 114.
Хальте Шәмо	10.
Хачатрийан Говсен'	101, 105, 107, 108, 119.
Говсен'ийан Карапет	9, 12.
Г'әмиде Г'әмо	6, 42, 49, 52, 61, 63, 65, 66, 71, 72, 80, 89, 94, 131, 133, 136 — 141, 143, 145, 146, 172, 173, 175, 178, 180, 183, 189.
Г'әсәне Әсәд	81.
Чәркәзе Ә'йьб	35, 83.
Щьмое Т'озо	33, 40, 149,
Шәкое Г'әсо	28, 37, 90.
Вәзпре Каке	79.

СЭРЭЦЭМ

Стране сэдсалийа XIX

Шех Мирзо (1-6)	41
Шех Мьч'о (7-8)	49

Стране сэдсалийа XX

Шэр'е азадариёе у нэбьндэстийе

Шех Мэл'муд (9)	52
Исмаил-аг'а (10)	54
Сэйид—хан (11-15)	55
Шэр'е сэр Qere (16)	71
Баве Фэхриа (17)	74
Хэллэ Мьсто (18)	77
Мэл'мэд-аг'ас Бат'манн (19)	79
Шэр'е Гридаг'е (20-21)	82
Шех Заһар (22-23)	85
Фэрэндэ (24)	89
Хате—ханьм (25)	91
Хэллэ Хошэвн (26)	95
Вай саде (27)	97
Баво Фэрманэ (28)	98
Фэрманэ (29)	99
Т'алорика баве Хачо (30)	103
Шэр'е Qарт'эминне (31-32)	105
Андраник-п'аша (33-35)	108
Шэр'е асорна (36)	111
Шэр'е Аг'баране (37)	114
Хозандаг'е (38-41)	117
Ч'нае Чөхөре (42)	123
Зэйиэба хушк (43)	124
Тели Г'эмзэ (44-50)	128
Көштына Т'ели Г'эмзэ (51-53)	206
Шэр'е зилан у һайдэрап ль гэл т'өркан (54)	210
Р'язе Хельт (55-61)	211
Баве Г'аме (62-64)	221
Ал'мэде Г'эсо (65)	224
Фарьзе Э'т'е (66-67)	226
Сьлоэ Щэво (68)	229
Баве Сэйро (69)	230
К'очка баве Шэро (70-71)	231
Бэжн у бала баве Мир-бэге (72)	233
Баво, валате мэ нинэ (73)	234

Исмаило (74)	235
Сальһ'о (75-76)	237
Щарсьм-бэг (77)	239
Мэт'ран И'са (78)	241

Шәр'е вэт'энийә мәзын

Шәр'әке қәўьмийә Керч'е (79)	246
Шпръне Ә'ло (80)	247

Шәр'е хвәхвәтийә

Фьлите Qöto (81-93)	249
Ә'зизо Мирзо (94)	277
Ә'рәбе Фәто (95)	279
Нәвала Хәлило (96)	281
Чәто Чәтаре (97)	284
Бышаре Чәто (98-104)	288
Лао, тә дьго мерәки қәнщым (105)	299
Г'әсәно, Бышар (106)	300
Бышаре Чәто, Сальһ'е Мьһ'әмәд (107)	301
Мәһ'әмәде Дәвреш (108)	302
Ә'ме Гозе (109-110)	303
Таһар—Хан (111-121)	306
Дәвреше Ә'вди (122-127)	318
Мәт'е (128-129)	344
Мирзоһге бьра (130)	347
Шәр'е сәр Дерщәмәде (131-132)	348
Шәр'е сәр Т'угәке (133)	352
Щьндипо лао (134)	354
Аһ'әмәд у Мьһ'әмәде бьра (135)	355
Бәр'оже кавь'ра (136)	356
Сьнщане Тә'ло (137)	337
Чахьр-бэг (138)	359
Әт'мане бьра (139)	361
Шәр'е Хане (140)	362
К'ылама баве Т'әмо (141)	365
Ә'рәбе Мәвали (142)	366
Аһ'әмәде Мәллә (143-144)	367
Хәтиф-аг'а (145)	370
Т'опале Мәллә (146)	371
Сөлемане Аһ'әмәд (147)	373
Г'әме Мусе (148-149)	374
Мьһ'әмәд Зәк'и (150)	379
Мьраде Або (151)	380

Т'әпәр'ез (152)	381
Ғ'әсәне Бало (153-154)	382
Ә'вдәлә лао (155)	384
Баве Басо (156)	385
Дәврешә К'өльк (157)	386
Деране (158)	387
Дәлил вае (159)	388
Кәко (160)	389
Ә'вдало (161)	390
Ғ'өсеине Қәщо (162)	391
Дәлило (163)	391
Шамио (164)	393
Ә'ме р'әбәне (165-166)	394
Әсәде-аг'е (167-168)	396
Шех Муськ (169-171)	398
Ә'вдәлмәщид (172-174)	405
Т'әмоо Щьбри (175-177)	408
Ә'льке Щьмо (178-179)	412
Сәлиме Дөрсьм (180-182)	416
Қасьме Мәйро (183-187)	420
Ә'вдәлә-бәг (188-169)	426
Ньвисарнаси	432
Сәрпәһатийа дәнҗбежа	452
Ғ'әжмара стране дәнҗбежа	460

Օրդիիանէ Ջալիլ

Քրդական պատմա-երգային բանահյուսութուն

(XIX—XX դդ.)

(բրդերեն)

«Հայաստան» հրատարակչութիւն

Երևան, 1975

Ордихане Джалил

Курдский историко-песенный фольклор

(XIX—XX вв.)

(На курдском языке)

Издательство «Айастан»

Ереван, 1975

Բ'едактор—Չанате Կ'օրдо, Շասье Շէլլի

Միշկլէշ—Ան. Գասարյան

Բ'едактորе техникие—Л. Г. П'ирузйан

Կоректор—Օ. Շէլլի

Դ'էսլիմի քէշրխանе քըրքնэ 15 IX с. 1975

Բонա շաքըրнө һатйэ Գолкըրнө 8 XII с. 1975

Բէլգնէշըре хёдан 14,5

Բէլգնէշըре շաքըրнө 19,5

Կ'аг'аз № 1 84×108^{1/32} Չимэт 1 р'.

ВФ 08188

Դ'эмбэ 1993

Կираж 500

Երевան—9, Կերյան 91, նէշըրэта “Կайастан,,

Ուշըրխана №1, йа сэрвертийа сөнайа полиграфиейэ комитөа пресаейэ дөвлөтө, р'өх Совета Министрөд Р'еспублика Әрмө-нистанейэ Советийэ Сосиалистие.

Երеван, Алавердйан 65.

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

K